

Mənzərə Həsən qızı
Məmmədova

**NİZAMİ GƏNCƏVİ
DİLİNİN LÜĞƏTİ**

I hissə

ا-ذ

Bakı - 2009

4454

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

İşlər İdarəsi

PREZİDENT KİTABXANASI

Bakı Dövlət Universiteti Şərqsünaslıq fakültəsi Elmi şurasının
25 oktyabr 2008-ci il tarixli 02 sayılı iclasının qərarı ilə
nəşrə məsləhət görülmüşdür.

Redaktorları: filologiya elmləri doktoru,
professor **Mirzə Rəhimov**

filologiya elmləri doktoru,
professor **Mehdi Kazımov**

Rəyçilər: filologiya elmləri namizədi,
dosent **Əsmətəxanım Məmmədova**

filologiya elmləri namizədi,
dosent **Tofiq Cahangirov**

Məmmədova M.H. Nizami Gəncəvi dilinin lüğəti, I hissə, («Şərəfnamə» əsəri üzrə), "Nafta-Press" nəşriyyatı, Bakı – 2009

ISBN 978-9952-437-38-6

Oxuculara təqdim olunan bu əsərdə Nizami Gəncəvinin «Şərəfnamə» poemasının leksik tərkibinin lüğətini yazmaq məqsədi qarşıya qoyulmuş və məsnəvidəki sözlər, müxtəlif sözbirləşmələri, frazeoloji ifadələr, məcazlar, bədii obrazlar və s. dil vahidlərinin mənalarının müqabili azərbaycanca verilmişdir.

Lüğətin hazırlanması əsasən iki mərhələdən ibarət olmuşdur. Birinci mərhələdə «Şərəfnamə» əsərinin dil vahidlərinin tezlik sözlüyü fars əlifbasına uyğun tərtib olunmuş, ikinci onların azərbaycanca mənaları müəyyənləşdirilmişdir.

Növünə görə «Farsca-azərbaycanca» olan bu ikidilli lüğət Nizami Gəncəvi əsərlərinin dil və üslub məsələləri ilə məşğul olan mütəxəssislər, şairin irsini öyrənən mətnşünaslar, klassik və müasir fars dili tədqiqatçıları, tələbələr, habelə geniş oxucu kütləsi üçün əvəzsiz mənbədir.

M $\frac{4603020000 - 1}{071 - 2009}$ Qrifli nəşr

Nizami Gəncəvinin «Şərəfnamə» əsərinin lüğətinin tərtib prinsipləri

Hər hansı bir müəllifin əsərlərinin və ya bir əsərinin lüğətini tərtib etmək üçün leksikoqrafın əlində həmin əsərin elmi-tənqidi mətni olmalıdır. Bu baxımdan Nizami Gəncəvinin əsərlərinin lüğətini hazırlamaq üçün demək olar ki, lazımı dərəcədə olan elmi-tənqidi mətnlər mövcuddur. Onlar müxtəlif illərdə, müxtəlif mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmış və nəşr olunmuşdur. Bunlar içərisində şairin «İskəndərnamə», o cümlədən əsərin birinci hissəsi «Şərəfnamə»nin bu növ nəşri mövcuddur və o, Azərbaycanın görkəmli alimi akademik Əbdülkərim Əlizadə tərəfindən yüksək səviyyədə hazırlanmış, 1947-ci ildə Bakıda çap olunmuşdur. Əsərin bir çox məziyyətlərə malik olması, həmçinin onun əsasında əsərin lüğətinin hazırlanması işində tam dəyərli və faydalılığı haqqında səlahiyyətli alimlərin müsbət fikirləri mövcuddur. Onlardan birinə nəzər yetirək:

«...Nizami əsərlərinin əslini, bütün təfəsilatı ilə bu mətnin əks etdirdiyini iddia etmək olmaz. Bu, ümumiyyətlə mümkün olan bir şeydir, lakin gələcəyin işidir. Bu mətn, tarixi prinsipi tətbiq etməklə, işi davam etdirməyə imkan verəcəkdir. Bunun əsasında Nizami əsərlərinin tam lüğəti tərtib edilə bilər, daha sonra onun dilinin xüsusiyyətləri aydınlaşar. Gələcək tədqiqat nəticəsində Nizami əsərlərinin əslinə yaxın mətnini müəyyən etmək mümkün olar.»

Əsərin redaktoru, akademik E.Bertelsin «Şərəfnamə»nin elmi-tənqidi mətninə yazdığı müqəddimədən götürülmüş bu sətirlərə əsaslanaraq bir daha göstərmək olar ki, Nizaminin əsərlərinin lüğətinin hazırlanması, şairin hələ də elmi nəzərdən kənar qalan dilinin leksik-qrammatik tədqiqi və onun əsərlərinin orijinal mətninin bərpası baxımından nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Yuxarıdakı müddəalar əsas götürülərək oxuculara təqdim olunan lüğətin hazırlanması əsasən iki mərhələdən ibarət olmuşdur. Birinci mərhələdə Nizaminin «Şərəfnamə» əsərinin dil vahidlərinin sözlüyü, onun ilk beytindən sonuncusunadək müəyyənləşdirilmiş, söz vəərəqləri fars əlifbasına uyğun sıralanmış, tezliyi göstərilmişdir. Bu söz vəərəqlərinin sayı sonsuz dərəcədə çoxdur, onun kartotekası lüğətin ikinci mərhələsi üçün baza rolunu oynayır. İkinci mərhələdə həmin dil vahidlərinin mənası verilmişdir ki, onlar da Nizaminin işlətdiyi mənaldır. Nizami Gəncəvinin leksik üslubuna əsaslanan bu mənalar şairin bədii dilinin, bədii təxəyyülünün, söz sənətkarlığının əksi kimi çox maraqlıdır

və onların təsdiqi üçün leksikoqrafa şairin əsərindən gətirilmiş beytlərdən başqa heç nə kömək edə bilməz.

Əlbəttə, lüğətin tərtibində şairin dil vahidlərinin düzgün müəyyən-ləşdirilməsinin də əsaslı əhəmiyyəti vardır. Onlar lüğətin söz maddələrinə əsasən belə qruplaşdırılır:

1. Hərflər və səslər (fars əlifbasının 32 hərfləri və həmzə)
2. Sözdüzəldici və söz dəyişdirici morfemlər
3. Bağlayıcılar və cümlənin qeyri- müstəqil üzvləri
4. Nitq hissələri (əsas və köməkçi nitq hissələri)
5. Modal sözlər
6. Təqlidi sözlər
7. Söz tərkibləri (təyini söz birləşmələri (izafət və yanaşma), müxtəlif növ tərkiblər)
8. Frazoloji ifadələr
9. Poetik ifadələr

Göründüyü kimi dil vahidləri baxımından Nizami Gəncəvinin əsərlərinin dili ilə fars dilinin arasında fərq nəzərə çarpmır, yəni, yuxarıdakı dil vahidləri fars dilindəkilərin eynidir və onların bölgüsündə leksik üslubiyyətdən başqa bir fərq yoxdur. Bunun səbəbi isə ondan ibarətdir ki, hər hansı bir bədii əsər yazıldığı dilin dil vahidlərinə əsasən meydana gəlir. O dil vahidləri ki, əsrlər boyu öz xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayır və qrammatik qaydalara əsaslanır. Odur ki, lüğətdə Nizami Gəncəvi əsərlərinin dil vahidləri yalnız fars dilinin leksik vahidlərinin bölgülərinə müvafiq müəyyənləşdirilmişdir.

İndi bu dil vahidlərinin lüğətdə yerləşdirilməsinin xüsusiyyətlərinə nəzər yetirək:

1. «Şərəfnamə» əsərinin ilk beyti «خ»-xe hərfləri ilə başlanan «خدا»-xoda sözündən ibarətdir. Odur ki, lüğətin kartotekasının dil vahidlərini tərtib edərkən həmin sözə iki söz maddəsi yazılmışdır. Birinci, sözün baş hərfinə, ikinci sözün özünə. Birinci lüğət maddəsi dil vahidi kimi hərflər olduğundan lüğətin birinci qrup dil vahidlərinə, ikinci lüğət maddəsi isim olduğu üçün lüğətin yuxarıda göstərilən dördüncü qrup dil vahidlərinə aiddir. Burada yalnız birinci qrup dil vahidlərindən söhbət etdiyimiz üçün, əsərin birinci beytinin lüğət maddələrinə diqqət edək:

خداياجهان پادشاهى تراست زماخدمت آيدخدانى تراست (۱, ۳)

İlahi, dünyaşahlığı sənindir, biz qulluqçuyuq, hökmranlıq sənindir.
ی (y) - iki sait arasında işlənən bitişdirici samitdir.

أ (a) - xitab bildirir.

ء (həmzə) - iki sait arasında bitişdirici samit əvəzinə işlənir.

ی (i) - Fars dilində يای مصدر (ya-ye məsdər) adlanır. Müxtəlif sözlərə qoşularaq mücərrəd mənalı isimlər əmələ gətirir.

ت (to) - تو (to) şəxs əvəzliyinin qısa formasıdır.

ز (ze) - از (əz) önqoşmasının qısa formasıdır, çıxışlıq halı bildirir.

آ (a) - آمدن (amədən) felinin köküdür.

د (əd) - Felin bəzi şəkillərində, 3-cü şəxsin təkində işlənən şəxs sonluğudur.

Göstərilən lüğət maddələrinin hər birindən sonra beyt verilir, səhifə və beytin nömrəsi göstərilir, münasib hərflərin dil vahidlərinin içərisində əlifba sırasına görə yerləşdirilir.

Beləliklə, lüğətin birinci növ dil vahidlərinə aşağıdakı lüğət maddələri daxil edilmişdir:

1. Fars əlifbasının 32 hərfləri və həmzə

a. Müxtəlif səbəblər əsasında qısa formada işlənən sözlər, ön qoşmalar. Məs.: ز (از), ب (به), با, ک (که) ت (تو), (از)ب (به), با, ک (که) ت (تو).

b. İki sait arasında işlənən bitişdirici samitlər. Məs.: ی, گ, و

c. Müxtəlif qrammatik funksiyalı əlifflər. Məs.: ا (الف خبری) (əlef-e xəbəri) - ismi xəbərdə işlənən xəbər şəkilçisi, ا (الف خطاب) (əlef-e xətab) - xitab bildirən əlif, ا (الف آرزو) - arzu bildirən əlif.

ç. Bir hərfdən ibarət sözdüzəldici şəkilçilər. Məs.: ی (یای مصدری) (ya-ye məsdəri) - mücərrəd mənalı isim əmələ gətirən sözdüzəldici şəkilçisi, ش (ش مصدری) (şin-e məsdəri) - nisbi sifət şəkilçisi, ی (یای نسبت) (ya-ye nesbət) - nisbi sifət şəkilçisi, ک (ک تصغیر) (kaf-e təsğir) - kiçiltmə bildirən sözdüzəldici şəkilçisi, ه (های مفعول) (ha-ye məf'ul) - keçmiş zaman feli sifəti əmələ gətirən sözdüzəldici şəkilçisi, ی (یای لیاقت) (ya-ye ləyaqət) - feli isim və gələcək zaman feli sifəti əmələ gətirən sözdüzəldici şəkilçisi, ا (الف فاعلی) (əlef-e fa'eli) - indiki zaman feli sifəti əmələ gətirən sözdüzəldici şəkilçisi.

d. Bir hərfdən ibarət söz dəyişdirici şəkilçilər. Məs.:

1. ی (یای نکره) (ya-ye nəkrə) - qeyri-müəyyənlik bildirən «i».

2. ی (یای وحدت) (ya-ye vəhdət) - vahidlik bildirir.

3. ی (یای استمراری) - estemrari zaman formasını əmələ gətirir.

4. ی (یای نسبت) (yay nesbi) - nisbət bildirən «i».

5. ی (یای مفعولی) (yay məf'uli) - tamamlığın növlərini əvəz edən bitişik əvəzlilər.

6. (zəmayər-e mottəsele-ye xəbəri) - xəbər şəkilçiləri.

Lügətdə o da unudulmamışdır ki, klassik fars dilində «həmzə» qeyri-müəyyənlik kateqoriyasının göstəricisi kimi də işlənir. Nizami dilində «həmzə»nin bu funksiyası da özünü göstərir. Odur ki, lügətdə belə bir söz maddəsinə təsadüf etmək olur:

* (həmze) - qeyri-müəyyənlik kateqoriyasının göstəricisi kimi işlənir.

Məs.:

برآراستم چون صنم خانه (۱۲, ۵۴)

Hər yerə səpələnmiş əhvalatları sənəmxana(büt-xana) kimi bəzədim

2. Bu növ dil vahidlərinə iki və ikidən çox hərfdən ibarət morfolər daxildir. O cümlədən:

a. Sözdüzəldici şəkilçilər: مند (mənd), کار (kar), گار (qar), وار (var), ناک (lak), لاک (qah), آن (an), آند (ənd), آنه (ane), آسا (asa), سار (sar), این (in), اینه (ine), گان (qan), گر (gər)

b. Sözdəyişdirici şəkilçilər, son və önqoşmalar:

1. Cəm şəkilçiləri: آن (an), ها (ha)

2. Şəxs sonluqları: ام (əm), ای (i), اد (əd), ایم (im), اید (id), اند (ənd), است (əst)

3. Nisbət şəkilçiləri: مان (e-man), تان (e-tan), شان (e-šan).

4. İnkariq bildirən önşəkilçilər: نه (nə), مه (mə)

5. Sıra bildiren şəkilçilər: ام (om), امین (omin), این (in)

6. Önqoşmalar: از (əz), به (be), با (ba), تا (ta), در (dər)

7. Sonqoşma: را (ra)

8. Felin zaman formalarında işlənən ədatlar: می (mi), همی (həmi)

Lügətdə daha geniş və əhatəli şəkildə əks olunan bu qəbil dil vahidlərinin lügət maddələrində onların qrammatik funksiyaları göstərilir.

Məs.:

است (əst) - 111 ş. t. xəbər şəkilçisi.

خدایا جهان پادشاهی تراست زما خدمت آیددانی تراست (۱, ۳)

3. Bağlayıcı və cümlənin qeyri- müstəqil üzvləri. Məlum olduğu kimi tabeli və tabesiz bağlayıcıların hər bir qrupu münasib mürəkkəb cümlələrin tərkib hissələri arasında müxtəlif qrammatik münasibətlər və mənaların tələbilə işlənir və həmcins üzvləri biri digərinə bağlayırlar. Həmin bağlayıcılara aşağıdakılar misaldır:

اگر (ya-ya), یا...یا (həm-həm), هم...هم (qah-qah), گاه... گاه (və), و (əgər), هرچندکه (hər-cənd), هرچند (ba-in-ke), با اینکه (ba-an-ke), چو (henqami-ke), هنگامیکه (vəqti-ke), وقتیکه (cai-ke), جائیکه (əgər-çe), اگرچه (an-ke), اینکه (in-ke), که (ke), چو

(çə), زیرا که (zira-ke), زیرا (zira), چونکه (çon-ke), برای اینکه (bəra-ye in-ke), اما (vəli), ولی (əz-in-ke), از آنکه (əz-an-ke), برای آنکه (əmma), تا (ta) və s.

Göstərilən və göstərilməyən bağlayıcıların bir qrupu müxtəlif mənalarda işləndiyi üçün onların bu xüsusiyyətləri nəzərdə tutulmuş, onların hər birini əks etdirən ayrıca lügət maddəsi ayrılmışdır. Bu xüsusiyyət özünü daha çox ke (ke) bağlayıcısı ilə əlaqədar göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bağlayıcı və qeyri-müstəqil üzvlər biridigərinə oxşasalar da, cümlədə işlənmə xüsusiyyəti və funksiyasına görə tamamilə fərqlidirlər. Fikrimizi aydınlaşdırmaq üçün aşağıdakı beytlərə müraciət edək:

درسرخ پنهان شدم چون بوی گل دربرگ گل میل دیدن هرکه دارم درسرخ بیند مرا (حکیم خانق)

Gül ləçəyində (gizlənən) gül ətri kimi sözdə gizləndim

Məni görmək istəyən sözdə görər məni (Həkim Hazeğ)

Və yaxud:

گرتقویت ملک کنی ملک بری ورتونکنی هرکه کنداو ببرد (سعدی)

Ölkəni qüvvələndirsən, onun sahibi olarsan, sən etməsən, edən ona sahib olar.

Həkim Haziq və Sədi şerindən gətirilən bu beytlərdə hər ke (hər ke) ilk baxışda bağlayıcını xatırladır, halbuki, o cümlənin qeyri-müstəqil üzvüdür. Çünki, هر (hər) - i izah edən məradad (meyl-e didən-e məradəd) - «məni görmək istəyir» cümləsini ke (ke) ilə birlikdə ixtisar etsək, dil normaları pozular, məna alınmaz.

Həmçinin ikinci misalda هر (hər) - i izah edən کند (konəd) cümləsini ke (ke) ilə ixtisar etsək, yuxarıdakı kimi, dil normaları pozular. İndi beytlərdəki izahedic cümlələrsiz yaranan anlaşılmazlığa nəzər salaq:

درسرخ پنهان شدم چون بوی گل دربرگ گل ... هر... درسرخ بیند مرا

گرتقویت ملک کنی ملک بری ورتونکنی هر... او ببرد

Belə hallar təyin budaq cümlə və izahedic cümlə işlənən tabeli mürəkkəb cümlələrdə baş verir. Bu cümlələrdə təyin budaq cümlələrlə əlaqədar işlənən bağlayıcılar müstəqil, izahedic cümlələrlə işlənən qeyri-müstəqil üzv adlanır.

Professor Ə. Şəfainin deyilənlərlə əlaqədar söylədiyi fikirlərə diqqət edək: ...baş cümlədəki bir üzvün qeyri-müstəqil üzv olub-olmamasını təyin etmək üçün aşağıdakılara əməl olunur: İzahedic cümləni ke (ke) bağlayıcısı və (ya-ye eşare) (ya-ye eşare) ilə birlikdə ixtisar edirik. Yerdə qalan sadə cümlədə dil normaları pozulsa, məna ciddi şəkildə təhrif edilsə, belə nəticəyə gəlmək lazımdır ki, ixtisar olunan cümlə təyin budaq cümləsi olmayıb,

izah olunan üzvün məzmununu açan cümlə olmuşdur. Nəticədə isə məlum olur ki, izah olunan üzv qeyri-müstəqil üzv olmuşdur. Yerdə qalan cümlədə dil normaları pozulmasa, məna ciddi şəkildə təhrif olunmasa, belə nəticəyə gəlmək lazımdır ki, ixtisar olunan budaq cümlə, təyin budaq cümlə olub, baş cümlədə isə qeyri-müstəqil üzv olmamışdır. »

İndi bəzi qeyri-müstəqil üzvlərə nəzər yetirək:

این (in), هر (hər), آن (an), همان (həman), همین (həmin), چنان (çenan), چنين (çenin), هرکه (hər ke), هرچه (hər çe), هر کس که (hər kəs ke), هر چیز که (hər çiz ke), هر قدر که (hər qədr ke), هرآن که (hər an ke), هرآنچه (hər an çe), هر وقت (hər vəqt), هرطور (hər tour), هرچور (hər cur), هرگونه (hər qune), هرگاه که (hər an kəs ke), هرآن کس که (hər an kəs ke), هرگاه که (hər qah ke), هر زمان که (hər zəman ke), هرآنگاه (hər an qah), هرچند (hər çənd), هر اندازه (hər əndəze), بانکه (ba an ke), باوجود آنکه (ba vücud-e anke), هرجا (hər ca), هرآنجا که (hər anca ke), هرکجا (hər koca), آنچه (ançe) və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, göstərilən qeyri-müstəqil üzvlərin bəziləri həm də müstəqil üzv kimi işlənirlər. Məsələn, هر جا (hər ca) cümlədə hər iki xüsusiyyətə malikdir. Aşağıdakı misallara nəzər yetirək:

مهری برای ردگم کردن و برای اینکه ازهرجاسردریاوردچندروزی هم بدانشکدهءادبییات رفته بود (مجلهء سخن)

Mehri izi itirmək və hər yandan xəbər tutmaq üçün bir neçə günlüyə ədəbiyyat fakültəsinə də getmişdi.

هم آتش فروگشت و هم زندگشت (۶۱, ۲۱۰) بهر جا که آواشی دیدگشت

Yuxarıdakı misalda هر جا (hər ca) - nın həm leksik mənası, həm də qrammatik funksiyası fərqlidir. Yəni, birinci misalda «hər yer» mənasında işlənərək, cümlənin tamamlığıdır, ikinci misalda qeyri-müstəqil üzvdür. Nizamının həmin beytinin tərcüməsi belədir: Yanar atəş gördüyü yerdə həm odu söndürür, həm Zəndi silirdi (yer üzündən).

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda göstərilən xüsusiyyətlərinə görə, formaca eyni olsalar da, bağlayıcılara başqa, cümlənin qeyri-müstəqil üzvlərinə başqa kartoçka yazılmışdır. O da məlumdur ki, yuxarıdakı sözlər əvəzlik kimi də işləyə bilər. Əlbəttə, kartoçka yazanda bu xüsusiyyət də nəzərdən qaçırılmamışdır. Məs.:

تونی آنکه تامن منم یا منی وزیر درمبدم تهی دامنی (۸, ۶۶)

Nə qədər ki yaşayıram mənimlə olan sənsən

Bu qapıdan ümitsiz olmayım

ز غیب آن نمودارش آری بدست کزین غایب آگاه باشدکه هست (۷, ۶۶)

Qeybdən o aşkarlığı əldə edərsən ki, bu qayıbin varlığından xəbərdar olarsan.

Hər iki beytdə آن (an), müxtəlif məna və qrammatik funksiyaya malikdir. Birincidə cümlənin qeyri- müəyyən üzvü, ikincidə müstəqildir.

Məlum olduğu kimi, yuxarıda göstərilən dil vahidləri, bədii əsərlərdə, o cümlədən şeirdə də müxtəlif şəkildə işlədilmişdir. Bəzi fonetik səbəblərə, o cümlədən poetik normalara məruz qalmış bu fonetik variantlı sözlər Nizami Gəncəvi əsərlərində də geniş yer tapmışdır. Başqa sözlə desək, belə fonetik sinonimlərə lüğətdə ayrıca yer verilmişdir ki, onlara aşağıdakılar nümunə ola bilərlər:

هرآنکه - هرآنک (hər ke- hərək), هرچه - هرچ (hər çe- hərç), هرگاه - هرگاه (hər an ke- hərənk), هرآنچه - هرآنچ (hər an çe- hərənc), هرگاه - هرگاه (hər qah-hər gəh)

هر آنچ آفرید او با سباب نیست بدریافتن عقل راتاب نیست (۱۰, ۱۶۰)

O yaratdıqlarının heç birinin əsası yoxdur (heç nədəndir)

Ağlın dərk etməyə gücü yoxdur.

4. Lüğətin sözlüyünün böyük və əsas hissəsini nitq hissələri təşkil edir ki, onlara ayrı-ayrılıqda nəzər salaq:

A. İSİMLƏR. Bu nitq hissəsi ümumi, xüsusi və mücərrəd isimlərə ayrılaraq geniş sahələrə aiddir və hər birinin özünə məxsus xüsusiyyətləri vardır. Hər bir ismin lüğət maddəsi adlıq halında, təkdə verilir, qalan qrammatik kateqoriyalarının göstəriciləri, yəni, konkret isimlə işlənmiş cəm şəkilçiləri, onun hal münasibətlərinin göstəricisi olan vasitələr (morfoloji və leksik), qeyri-müəyyənliyin qrammatik göstəricisi başqa-başqa lüğət maddələri kimi verilir. Məs.:

برافروخته هرگلی چون چراغ (۱۷, ۶۱) درختان شکفتند بر طرف باغ

Bağda ağaclar çiçəkləndi

Hər bir gül çırağ kimi parladı

Bu beytdəki «درختان» - ağaclar sözü tək halda bir lüğət maddəsində, آن (an) cəm şəkilçisi ayrı lüğət maddəsində verilir, ikinci sətirdəki گلی (qoli), qeyri- müəyyənlik bildirdiyi üçün, iki yerə parçalanaraq müxtəlif söz maddələrində yerləşdirilir. Bunlardan biri «gül» sözünə, ikincisi, «ya-ye nəkərə»yə aid edilir. Bu beytdə «باغ» və «چراغ» da lüğətdə isim kimi öz yerlərini tapmışlar.

Başqa beytdə ismin hal kateqoriyasının göstəricilərinə nəzər yetirək:

بمرغ زبان بسته آواز ده که پرواز پارینه رابازده (۱۸, ۶۱)

Susmuş quşu səslə ki, əvvəlki uçuşuna başlasın

Burada مرغ (morg) (be) önqoşması yönük halın göstəricisi kimi sözdən ayrılmış, ayrıca söz maddəsində yazılmışdır.

«Şərəfnamə»dən isimlər seçilərkən onların struktur xüsusiyyətləri nəzərdən qaçırılmamışdır. Bu xüsusiyyətlər düzəltmə və mürəkkəb isim-

lərə aiddir. Düzəltmə isimlərdən danışarkən, qeyd edilməlidir ki, mücərrəd mənali isimlər bu qəbildən olduğundan, lüğətdə onların hər birinə iki lüğət maddəsi yazılmışdır. Birincisi mücərrəd mənani bildiren ismə, ikincisi həmin dil vahidini yaradan ی (ya-ye məsdəri)yə. Məsələn:

سياهی ده از سایهء مشک بید (۱۱, ۶۱) سرنسترین رازموی سپید

آغ saçlı itburnu gülünün başını

Söyüdün qara kölgəsilə rənglə

Beytdəki «سیاهی» sözü göstərilən xüsusiyyətə malik olduğundan ona iki lüğət kartoçkası yazılmışdır.

Digər düzəltmə isimlərin də hər biri bu şəkildə lüğətdə əks olunur.

Məs.:

سوی چشمهء زندگی راه جست کتون یافت آن چشمه کانگاہ جست (۴۷, ۶۳)

Həyat çeşməsinin yolunu axtardı

O vaxt axtardığı çeşməni indi tapdı

جو قنچ سکندر در آمدیکار دگرگونه شدگردش روزگار (۱۵, ۶۵)

İskəndərin qələbəsi başa çatcaq

Həyatın gedişi dəyişdi

در آن هر دو گفتار چستی نبود گزافه سخن رادرستی نبود (۳۵, ۶۶)

O hər iki sözdə uyğunluq yox idi

Qondarma sözlərdə düzlük yox idi

Beytdəki چشمه (çeşmə), گردش (gərdeş), گفتار (qoftar) kimi düzəltmə isimlərin hər birinə iki, زندگی (zendegi) sözünə isə üç söz vərəqi yazılmışdır. Çünki bu sözdə söz düzəldici şəkildən başqa, iki saitin arasında işlənən bitişdirici samit də vardır.

Ümumiyyətlə, hər hansı bir əsərindəki düzəltmə sözlərin yaranma vasitələrinin dəqiq və hərtərəfli şəkildə lüğətdə verilməsi, onun müəllifinin daşıyıcısı olduğu dildə söz yaradılmasını öyrənmək baxımından çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Odur ki, Nizaminin «Şərəfnamə» əsərinin lüğətində bu cəhətə çox həssas yanaşılmış, bu sahədə mövcud vasitələrin tam əksinə diqqətlə yanaşılmış, onlar, lüğətin münasib hərf bölmələrində yerləşdirilmişdir.

«Şərəfnamə»də işlənən isimlərdən böyük bir qrupu da dövlət başçıları, tarixi şəxsiyyət, alim, filosof, qoşun başçıları, döyüşçülər, əsərdəki bəzi personajlar, dövlət, ölkə, şəhər və s. kimi coğrafi yerlərin adlarını əhatə edir. Bir neçə cəhətdən maraqlı doğuran bu geniş adlar qrupu həm də quruluşca müxtəlifdir. Sadə, düzəltmə, mürəkkəb və tərkib şəkilli bu dil vahidləri tərkib hissələrə ayrılmadan, əsərdə olduğu şəkildə, münasib hərfin sözlüyündə verilir. Məs.:

ملک فیلقوس از تماشاى دشت شکار افکنان سوی آن زن گشت (۲۷, ۶۶)

Filqus şah çölü gəzərək, ov edə-ədə o qadına tərəf getdi

چنین گفت رستم فرامرزا که مشکن دل و بشکن البرزرا (۱۲۰, ۱۹۹)

Rüstəm Fəramürzə dedi ki, Əlbürzu sındır, qəlbini sındırma (qorxma)

نظامی که در رشته گوهر کشید قلم دیدهار اقلم در کشید (۱۲۲, ۳۹)

İpə inci düzən Nizami yazılmışları yazmadı

جهان پهلو ان نصره الدین که هست بر اعدای خود چو فلک چیره نست (۱۱, ۴۶)

Düşmənlərinə fələk kimi qələbə çalan Cahənpəhləvan Nüsrət-əd din

خوشاملك بردع که اقصای وی نه اردیبهشتست بی گل نه دی (۳, ۲۴۸)

İstər Ordibeheşt (aprel), istərsə Dey (dekabr)da gülsüz olmayan

Bərdə torpağı gözəldir.

بهشتی شده بیشه پیرامنش زکر کوثری بسته بردامنش (۵, ۲۴۸)

Çölü-çəmənə behiştə dönmüş, ətəyinə (torpağına) Kürdən Kövsər (behişt suyu) çəkilmişdir.

Fəramürz (Rostəm), Rostəm (Rostəm), Filqus (mələk Filqus) Beytlərdəki (Fəramürz), Nizami (Nezami), Əlbürz (Əlbürz), Nüsrət-əd-din (Nosrət-əd-din), Bərdə (Bərdə), Kor (Kor), Kəvsər (Kəvsər) və «Şərəfnamə»dəki yüzlərlə başqa belə xüsusi isimlər lüğətin dil vahidlərinin zənginliyi və cəlbediciliyini artıran leksik incilərdir. Əlbəttə, belə isimlərin mənasının verilməsində leksik yox, ensiklopedik izahdan istifadə olunur.

Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, Nizami Gəncəvinin dilində işlənən mürəkkəb isimlər bir sıra xüsusiyyətlərlə nəzər diqqəti cəlb edir ki, bunları əsasən üç qrupa bölmək olar:

1. Fars dilində işlənən və Nizami dili ilə eyni xüsusiyyətlərə malik mürəkkəb isimlər.
2. Nizami dilində işlənmiş və substantivləşmiş mürəkkəb sözlər.
3. Üslubi xarakterli mürəkkəb sözlər.

Başqa sözlə desək, Nizami Gəncəvinin dilindən kənarında onların əksəriyyəti isim kimi işləyə bilməzlər. Çünki, onlar Nizami şəriyyətinin poetik xüsusiyyətləri ilə əlaqədar məcazlaşaraq metafora, epitet, metonomiya, antiteza və s. kimi işlənmiş, demək, yeni leksik və semantik xüsusiyyətlər kəsb etmişlər. Əlbəttə, burada geniş istifadə olunmuş təşbihlərin də rolu böyükdür. Odur ki, Nizami dilindən belə mürəkkəb isimləri seçib onlara lüğət maddələri yazarkən deyilən cəhətlər nəzərdən qaçırılmamışdır.

Fikrimizi aydınlaşdırmaq üçün aşağıdakı sözlərin Nizami dilində mürəkkəb isim kimi işlənməsinə diqqət yetirək: سگدل (səgdəl), پیلتن (piltən), اژدهاپیکر (əjdəhəpəykar) və s. kimi sözlərin mürəkkəbləşməsində məcazilik əsas rol oynayır. Yəni, bu sözlərin birinci komponentləri olan سب, سب, اژدها, الماس, سبب isimləri sifətləşərək

xasiyyət, keyfiyyət, əlamət və s. bildirirlər. Başqa sözlə, الماس kəsicilik, ازدها vahiməlik, keyfiyyət, əlamət və s. bildirirlər. Başqa sözlə, الماس kəsicilik, ازدها vahiməlik, سیب gözəllik, بیل nəhənglik, سگ pis xasiyyətlik simvollarıdır ki, digər isimlərlə yanaşma vasitəsilə mürəkkəb sifətlər əmələ gətirmişlər. Aşağıdakı beytlərdə isə Nizami onları isim kimi işlətməmişdir.

بقلب اندرون داشت باخویشتن چوپولادکوهی شدآن پیلتن (۵۱, ۱۷۸)

Özü ilə mərkəzdə saxlayırdı
O filcüssəli, poladdan bir dağ idi.

نخوانندمان عاقلان عاقلان (۸۸, ۸۹) گرازرم خواهيم ازین سگدلان

Əgər o itürekliyərdən aman istəsək
Ağıllılar bizi ağıllı adlandırmazlar.

همی کردبازی چومردم بیسیب (۳۹, ۲۱۷) بدان سیچهران مردمفریب

Adamaldadan o almaizlərlə, alma ilə oynayan adamlar kimi oynayırdı.

Beytlərdə işlənmiş bu mürəkkəb isimlər müəyyən mərhələlər keçmişlər ki, həmin mərhələləri göstərmək, Nizami Gəncəvinin dilində işlənən başqa bu qəbildən olan sözləri müəyyənləşdirmək baxımından faydalı olacağını nəzərə alaraq, onların üzərində qısa şəkildə dayanmaq lazım gəlir.

Əvvəla, Nizami bu sözlərin birinci hissəsini təşbih obrazı kimi işlətməmiş, yəni, qəhrəmanın bədənini yüksəklikdə filə, pis, xəbis ürək sahibini itə, üzü forma və hamarlıq, məlahət, rəng və təravətlilikdə almaya oxşatmış, sonra onlar oxşayanla birlikdə bədii təyin və simvol kimi işlənərək mürəkkəb sifətlər əmələ gətirmişlər. Nəhayət, beytlərdə gördüyümüz kimi onlar şair tərəfindən isim, yəni substantivləşmiş sifətlər kimi işlənmişlər.

Odur ki, belə sözlər fars dilində isim+isim modelli sifətlər olsalar da, Nizami dilində sifət+isim modelində formalaşırlar. Onu da qeyd edək ki, Nizami dilində işlənən mürəkkəb isimlərin əksəriyyəti bu xüsusiyyətə malikdirlər və bu modelə düzələn, ilk baxışda sözbirləşməsinə xatırladan bu növ sözlər onlardan həm forma, həm mürəkkəb morfoloji xüsusiyyətlər, həm də mənaca fərqlənirlər. Belə ki, müəyyən bir mənə kəsb edir, hissələrə ayrılarda mənaları itir, tərkib hissələri arasına heç bir söz əlavə etmək mümkün olmur və nəhayət, bir vurğu ilə tələffüz edilirlər. Belə sözlərin mürəkkəb quruluşlu olmalarını göstərən bir xüsusiyyət də ondan ibarətdir ki, onlar həm sözdüzəldici şəkildə vasitəsilə yeni dil vahidi yaradır, həm də həmin nitq hissəsinə aid qrammatik kateqoriyaların daşıyıcısı olurlar. Aşağıdakı sözlər deyilənlərə misaldır:

سروبن (sərvbon) - sərvboylu, شیردل (şirdel) - şirürəkli, پریپکر (pəri-peykər) - pəriqörkəmli, ناربن (narbon) - nar kolu kimi gözəl, گلبن (qolbon) -

gül kolu kimi gözəl və ətirli, بادبای (badpay) - yelayaq, نخلبن (nəxlbon) - ucaboylu, پیریوی (pəriruy) - pəriüzlü, شیرمرد (şirmərd) - şir qüvvəli, خاره خاره (xarəşəng) - qranit kimi möhkəm, کوه پاره (kuhpəre) - dağ kimi möhkəm, مشتری پیکر (moştəripeykər) - müştəri kimi parlaq, خاربون (xarbon) - tikanlı, ازدهاخوی (əjdəhaxuy) - əjdəha xislətli, شیرزن (şirzən) - şir güclü qadın və s.

Bu kimi sözlərin hər birinə aid bir lüğət maddəsi verilir.

İkinci qrup mürəkkəb isimlər izafətin tərəflərinin yerlərini dəyişməsi, yəni yaranmış sözlərdir. Məsələn:

چوزنگی درآمد بزنگانه رود ز شهرودرومی برآمدسرو (۵۵, ۱۱۰)

Zənci Zəncanərudə gömüləndə

Rumi Şəhrudundan şən səslər yüksəldi

ز هندوستان شدتبتت زمین زتبت درآمدباقصای چین (۱۷, ۳۴۰)

Hindistandan Tibet torpağına getdi

Tibetdən Çin diyarına gəldi

نبرد آزمايان ايرانسپاه گرفتندبسر لشگرروم راه (۸۸, ۱۷۲)

İran qoşununun döyüşçüləri

Rum sərkərdəsinin yolunu tutdular

سپهدارچین هر دم ازچین دیار فرستادنزلی برشهریار (۲۰۳, ۳۷۴)

Çin qoşun başçısı Çin diyarından hər an

Şəhriyara (İskəndərə) sovqat göndərirdi

Beytlərdəki زنگانه رود (zəncanərud), شهرود (şəhrud), تبت زمین (tebetzəmin), ایرانسپاه (iransepah), چیندیار (çindiyar), Nizami dilində tez-tez təsadüf olunan bu qəbil sözlərə bir nümunədir ki, lüğətdə onların hər birinə bir söz maddəsi ayrılmışdır.

Nizami dilində işlənən mürəkkəb isimlərin bir qismi də izafət əlamətinin düşməsi, yəni həzf-e izafə nəticəsində yaranmışlar. Hər birinə ayrıca lüğət maddəsi ayrılmış belə sözlərə nəzər salaq: صاحب (sahebqoloh) - tac sahibi, صاحب قران (sahebqeran) - şah, qüvvətli, صاحب خبر (sahebsəbir) - şah, صاحب کمر (sahebkəmə) - şah, صاحب خبەر (sahebxəbər) - xəbərçi və s.

خبربرد صاحب خبر نزد شاه که مشتی ستم دیده دادخواه (۱۷, ۸۰)

Xəbərçi saha xəbər apardı ki, ədalət istəyən bir qrup zülm görmüş

شگفتی فروماند صاحب خرد که نه آدمی بود و نه دام وند (۳۰۳, ۴۳۳)

Ağılsahibi təccübləndi ki, nə adam, nə heyvan nə də vəhşidir.

مرا از کریمان صاحب زمان تونی مانده باقی بمان (۲۲, ۳۱۰)

Mənə zamanın insafsızlarından qalan sənə, var ol

گروهش خوانندصاحب سریر ولایت ستان بلکه آفاقگیر (۴۲, ۴۳)

Bir qrup onu taxt sahibi, təkcə ölkə deyil, dünyanı tutan adlandırır .

Məlumdur ki, fars dilində elə sözlər olmuşdur ki, onlar, tarixən şəkilçiləşmişlər. Nizami dilində belə sözlərdən biri yer və zaman mənasında işlənən گاه (qah) - dır.

Onun sərbəst söz kimi işlənib leksik məna ifadə etməsinə klassik fars dilində də təsadüf olunur. Odur ki, tərkibində گاه (qah) işlənən sözlərin bir qismini mürəkkəb isim kimi qəbul etmək lazımdır. Məs.:

بتیغ افسروگاه خواهم گرفت بدین ازدها ماه خواهم گرفت (۲۳, ۱۶۱)

Qılınca tac, taxt alacağam, bu əjdəhayla(qılınca) ayı alacağam

بائین جمشید هر روز شاه شدی بر سر گاه در صبحگاه (۹۹, ۲۳۳)

Şah, hər gün, səhər Cəmşid aini ilə taxta qalxardı

گاه birinci beytdə «taxt», ikinci beytdə həm «taxt» və həm də mürəkkəb sözün tərkib hissəsində «vaxt» mənasında işlənmişdir.

گاه sözünün müstəqil şəkildə «vaxt, zaman» mənasına isə aşağıdakı beyt misal ola bilər.

جهانش گاه صلح و جنگ آزمود ز جنگش زیان دید و از صلح سود (۳۶, ۸۵)

Dünya onu gah sülhdə, gah müharibədə sınadı, müharibədən ziyan, sülhdən xeyir gördü

Beytdə işlənən گاه (gəh), گاه -ın qısa formasıdır.

«Şərəfnamə»də گاه (گاه) - la işlənən mürəkkəb isimlərə aşağıdakı sözləri də daxil etmək olar: خوابگاه (xabqah) - yataq, گنرگاه (qozərqah) - keçid, لنگرگاه (ləngərqəh) - ləngər salınan yer, کارگاه (karqah) - emalatxana, iş yeri, نوبتگاه (noubətqəh) - gözetçi yeri, رزمگاه (rəzmqah) - döyüş yeri, müharibə və s.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Nizami dilində kopulativ, yəni, köməkçi vasitə olmadan iki və ikidən artıq sözün birləşməsi yolu ilə əmələ gələn isimlərdən başqa, determinativ, yəni, köməkçi vasitələrin iştirakı ilə yaranan mürəkkəb isimlərə də təsadüf olunur. Məsələn:

جهانپادشاهی (çubdəsti) - məzəmmət, پامردی (pamərđi) - mərdlik, سرابرده (sərapərde) - baş çadır, کشمکش (keşməkeş) - çəkişmə, مرزوبوم (mərzobum) - ölkə, ترانگترنگ (təranqatərang) - müxtəlif dəmir alətlərin bir-birinə toqquşmasından yaranan səs, نادلپسند (nadəlpəsənd) - xoşagəlməz, داروگیر (darogir) - döyüş, müharibə və s bu kimi sözlərə lüğət maddələri yazılarkən buradakı ön, orta və sonda işlənən köməkçi söz düzəldici vasitələrə də ayrıca yer ayrılmış, onların funksiyaları göstərilmişdir. Məs.:

چراگشت باید بشمشیر و تیر (۸۰, ۱۱۱) که چندی خلاق در این داروگیر

Ki, bu qədər insan bu müharibədə nə üçün qılınca və oxla ölməliydi.

Beytindəki داروگیر (dar-o-gir) - müharibə sözünə aşağıdakı lüğət maddələri yazılmışdır:

داروگیر (dar-o-gir) - müharibə

و (o) - sözdüzəldici orta şəkilçi (infiks).

Əlbəttə, lüğət maddələrinin hər birini onların işləndiyi beytə tamamlayır.

Aşağıdakı beyt isə ikidən artıq sözdən ibarət mürəkkəb isimlərin lüğətdə yerləşdirilməsi baxımından maraqlı olduğu üçün verilmişdir.

در آورده پولاد هندی بسر (۱۸۹, ۹۶) زده بر میان گوهر آگین کمر

Belinə inci ilə bəzənmiş kəməri bağlayıb, başına poladdan hindi (papaq) qoyub...

Burada گوهراگین کمر (qouhəraginkəmə), اضافاء مقلوب (ezafe-ye məqlub) - «izafətin çevrilməsi» yolu ilə mürəkkəb söz şəklinə düşmüşdür. Odur ki, bu kimi sözlərə bir lüğət maddəsi yazılmışdır.

B. SİFƏTLƏR: Məlumdur ki, bu nitq hissəsi məna çalarlarının zənginliyi ilə bərabər, həm də dərəcələrinə və quruluş növlərinə görə bərdigərindən fərqlənirlər. Lüğətdə sifətlərin yerləşdirilməsi, onların keyfiyyət dərəcələri və quruluş müxtəlifliyinə əsaslanmışdır. Belə ki, sifətlər Nizami dilində hansı dərəcədə verilsə də, onlar adi dərəcədə lüğətin sözlüyünə salınmış, dərəcə göstəriciləri isə ayrıca söz maddələrində verilmişdir. Aşağıdakı beytə diqqət yetirək:

تونى برترین دانش آموزیاک ز دانش قلم رانده بر لوح خاک (۴, ۳)

Ən yüksək, təmiz bilik öyrədən, yer üzünə bilik səpən sən sən

Burada برترین (bərtərin) - Ən yüksək sözünə iki lüğət maddəsi yazılmışdır: برترین və بر

Söz maddələrinin hər birində beyt, səhifəsi və nömrəsi göstərilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Nizami dilində hər bir nitq hissəsi, o cümlədən sifətlər çox vaxt isimləşir. Odur ki, lüğət maddələrinin daxilində, şairin dilində hansı nitq hissəsi kimi işlənməsi lazımi qeydlə nəzərə çatdırılır. Məs.:

سکندر چو دانست کان تندمیغ بتندر بر آرد همی برق تیغ (۲۴, ۱۳۹)

İskəndər o qara buludun (Dara və qoşunu) coşmuş şirlərə (İskəndər və qoşununa) ildırım qılınca yağdıracağını bilincə

Beytdəki تندمیغ (tondmığ) - qara bulud (Dara və qoşunu), تندر (tondər) - coşmuş şirlər (İskəndər və qoşunu) və برق تیغ (bərgətir) - ildırım qılınca sözləri keyfiyyət bildirən sifətlər olsa da, burada substantivləşərək isim kimi işlənmişlər. Ona görə də bu sözlərin lüğət maddələrində onların bu xüsusiyyətləri haqqında lazımi qeydlər edilmişdir. Məs.:

تندمیغ (tondmığ) - isim. Coşmuş tufan. Dara və onun qoşunu nəzərdə tutulur.

تندر (tondər) - İsim. Coşmuş şir. İskəndər və rum qoşunu nəzərdə tutulur.

میغ (bərqmıg) - İsim. İldırım təsirli qılınc.

Əlbəttə, hər üç söz maddəsində beyt təkrarən verilir.

C. SAYLAR. Bu nitq hissəsinə aid söz maddələri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Miqdar sayları:

نه (noh) - doqquz

چونہ مہ برآمدیر آبیستنی بجنیش در آمدرگ رستی (۶۷, ۴۷)

Hamiləliyindən doqquz ay keçincə, qurtuluş damarı hərəkətə gəldi

یک (yek) - bir

فروماندمرداز زرانگیختن وزان یک عدد درصد آمیختن (۲۳, ۸)

Kişi qızılın düşməsindən, birin yüzə qarışmasından mat qaldı.

Beytdəki صد (səd) də miqdar sayı olduğundan beyt həmin lüğət maddəsində təkrarən verilir, amma burada o, say yox, isim kimi təqdim edilir. Çünki, bu beytdə həmin say isimləşmişdir. Yəni:

صد (səd) - İsim. Yüz

فروماندمرداز زرانگیختن وزان یک عدد درصد آمیختن (۲۳, ۸)

Və ya aşağıdakı beytə nəzər salaq:

یکی و صداینه صدوایکی (۲۳, ۱۵) کیه بسیار نایدبر اندکی

Ki, çox azın yanına gəlməz, yüz birin yox, bir yüzün yanına gələr,

Əlbəttə, buradakı saylar rəqəmlərin adını bildirir və isimləşib. Odur ki, onlar söz maddələrində isim kimi təqdim edilmişlər. Burada, həm də yalnız miqdar sayları deyil, qeyri-müəyyən saylar اندک (əndək), بسیار (besyar) da substantivləşməyə məruz qalmışdır.

2. Sıra sayları məlumdur ki, م (om), امین (omin) və این (in) sözdü- zəldici şəkilçiləri vasitəsilə əmələ gəlirlər. Odur ki, onların hər birinə iki söz maddəsi verilir. Məsələn:

باغازملک اولین رایتی بپایان دور آخرین آیتی (۱۹, ۷۲)

Yaranışın ilk bayrağı, dövrənin son ayətisən

Ç. ƏVƏZLİKLƏR. Bu nitq hissəsi Nizami dilində çox konkret mənalar kəsb edir. Burada izahat verəndə diqqət ona yönəldilmişdir ki, onlar nəyi və kimi əvəz edirlər. Söz maddələrində məhz əvəz olunan məfhumun özü, onun adı verilir. Misallara müraciət edək:

چوشدحجتت بر خدانی درست خرددادبر توگوانی درست (۳, ۵)

Tanrılığına dəlil tapılan andan ağıl sənə şahid oldu

جواهر تویشی دل سنگ را تودروی جوهر کشی رنگ را (۳, ۱۰)

Daşı cəvahirə çevirən sənsən Cəvahirə rəng verən sənsən

Beytlərdəki تو (to) Allaha müraciətlə işlənmişdir. Odur ki, buradakı həmin şəxs əvəzliyinin kimin adının əvəzində işləndiyi göstərilir. Yəni belə:

تو (to) - Sən (Allaha işarədir). Sonra beyt verilir.

Deyilənlərə aşağıdakılar da misaldır:

توبنشین گراو باتوجنگ آورد برو تیغ توکار تنگ آورد (۱۲۳, ۸۷)

Sən otur gözlə, o sənənlə müharibə edərsə, sən qılıncın ona dünyanı dar edər.

زدست تویک تیغ برداشتن ز دشمن سرو تیغ بگذاشتن (۱۲۳, ۸۸)

Səndən ələ qılınc almaq, düşməndən baş və qılınc vermək.

زدار انیایدبجنزای ونوش گرایدبتوخونش آیدبجوش (۱۲۳, ۹۰)

Dara əylənməkdən başqa iş bilməz, sənə hücum edərsə qanı coşar.

شبیخون توتایبابان زنگ تماشای اوتا شیبستان تنگ (۱۲۳, ۹۲)

Sənin zəfərin Zəngibaradək, onun işi dar hərəmxanadır.

تودین پروری خصم کین پرورست فرشته دگر اهرمن دیگرست (۱۲۳, ۹۳)

Sən din, düşmən, kin yayır, mələk başqa, Əhrimən, başqadır.

توشمشیرگیری و اوجام گیری تو بر سر نشینی و او بر سریر (۱۲۳, ۹۴)

Sən, qılınc vurursan, o, badə içir, sən, başda, o, taxtda oturur.

توبادادی او هست بیبادگر تومیزان زور او ترازوی زر (۱۲۴, ۹۵)

Sən, ədalətli, o, ədalətsizdir. Sən, güc, o, qızıl tərəzisidir.

توبیداری اوبیخودی میکند تو نیکی کنی اوبدی میکند (۱۲۴, ۹۶)

Sən, ayıq, o, huşsuzdur. Sən, yaxşılıq, o, pislik edir

Yuxarıda ədəbi priyom, yəni tərəf müqabillərin tutuşdurulması nəticəsində Əflatun və Aristotelin dili ilə deyilmiş bu beytlərdə تو (to), İskəndərə, او (u) isə Daraya işarədir. Lüğətdə hər iki əvəzliyin izahında «sən», «o» yazıb, onunla kifayətlənmək olmaz. Və ya həmin beytlərdə göstərilən əvəzlilikləri təkrar kimi nəzərə almaq Nizami leksikasının xüsusiyyətlərinə biganəlik olar. Həm də, bu xüsusiyyətlər «Xəmsə» nin məsnəvilərini nəyə görə parçalayıb işlərkən meydana çıxır. Yəni hər hansı beyti əsərdən mücərrəd şəkildə, onun sözlərinin təhtəl-ləfz mənalarını nəzərə almadan işlərkən belə hallar üz verir. Həmçinin yuxarıdakı beytlərin hər biri ayrı götürülsə, tərtibçi bu əvəzliliklərin qarşısında, deyildiyi kimi, «sən» və «o» yazıb işini bitmiş hesab edəcək.

Bu xarakterli digər əvəzliliklərin mətni mənalarına da nəzər salaq:

بر آن کس که شد دزدبنگاه من بس است این مثل شهنه راه من (۱۶, ۲۳)

Mənim mənəvi sərvətimin oğrusuna yol gözətçisi məsəlim bəsdir.

گروهی زدیوان دستور او بحکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۳)

Onun divanından olan bir qrup, onu filosof kimi qələmə aldılar.

بیونان زمین بودماوای او بمقدونیه خاص تر جای او (۶۴, ۶)

Yaşadığı yer Yunanıstan, Məqduniyə (Makedoniya) vətəni idi.

وزین بیخبر بدکه پروردگار
چگونه ورا پروردوقت کار (۶۵, ۲۳)
Allahın ona işdə kömək etməsindən xəbərsiz idi.

بر آن مهربان شه چنان مهربان
که جز یاد اونامدش بر زبان (۶۷, ۴۴)

O mehribana şah elə mehriban idi ki, yalnız onu xatırlayırdı.

نشایدسر از حکم اوتافتن
جز اوحاکمی کی توان یافتن (۱۵۵, ۱۰)

Onun hökmündən boyun qaçırmaq yaramaz. Ondan başqa bir hakim necə tapmaq olar.

بدستوری اوشوی شغل سنج
که دستور دانا به از تیغ و گنج (۷۱, ۳۶)

Onun məsləhəti ilə işləyərsən. Çünki, ağıllı vəzir (məsləhətçi) qılınc və xəzinədən yaxşıdır.

چو کرد زبانی سپه رازیون
نیامد بنواورد او کس برون (۹۶, ۱۸۶)

Vəhşi döyüşçü qoşunu zəbun etdiyindən, onunla vuruşa bir kəs çıxmadı.

Beytlərdən görüldüyü kimi, *وی* və *او*, *من* mənaları müxtəlifdir, yəni sıra ilə Nizami, İskəndər, Filiqus, yenə İskəndər, Filiqusun kənizi, Allah, Ərəstu və Zərracəni əvəz edirlər. Belə əvəzlilərə «Şərəfnamə» də çox təsadüf olunur, lüğət maddələrində göstərilən xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq onların mətni mənaları verilmişdir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Nizami dilində *او* (*u*) əvəzliyi universaldır, həm canlı, həm də cansız varlıqları əvəz etməyə qadirdir. Məs.:

ز هر دانشی کویوددر قیاس
وزوگرداندیشه معنی شناس (۷۰, ۱۸)

Məlum olan, ağılın dərk etdiyi hər bir elmi...

جهان چیست بگنرز نیرنگ او
رهانی بچنگ اوراز چنگ او (۷۳, ۶۱)

Dünya nədir? Onun fitnəsindən uzaq, çəngindən azad ol

Yuxarıdakı beytlərdə *او* əvəzliyi birincidə iki dəfə elm, bilik, ikincidə dünya sözünü əvəz etmişdir.

Nəzərə alınsa ki, «Şərəfnamə»də külli miqdarda canlı və cansız personajlar mövcuddur və *او* (*u*) onları münasib şəkildə ifadə imkanına malikdir, o zaman bu şəxs əvəzliyinin müəyyənləşdirilməsinin nə qədər çətin və maraqlı olduğu aydınlaşar.

Buna görə də yuxarıda verilən qeydləri burada təkrar etməyə dəyər ki, hər hansı bir əsərin lüğətini yazarkən onun sözlərini əvvəldən, düzgün olmadan müəyyənləşdirib əlifba sırasına düzüb, onlar əsasında mənə yazmaq məqsəduyğun iş deyil. Çünki, başqa söz maddələri kimi əvəzliliklərin də mətni mənalarını vermək üçün, onu əsərdən ayrılmış beytlər əsasında yox, əsər əsasında yazmaq lazımdır. Misal üçün, yuxarıdakı beytlərdəki əvəzlilikləri əsərdən kənar oxuyanda bilmək olmur ki, orada

kim və nə nəzərdə tutulmuşdur. Bu, xüsusilə o beytlərdə nəzərə çarpır ki, əvəz olunanın adı çəkilmir. Məsələn aşağıdakı beytdə, ayrıca, mətndən kənar «o» dedikdə kimin nəzərdə tutulduğu məlum olmur.

گروهی ز دیوان دستور او
بحکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۳)

Onun divanından olan bir qrup, onu filosof kimi qələmə aldı.

Yəqin ki, lüğət tərtibçisi ona verilən beytdə *او*-nun qarşısında «o» yazaraq, işini bitmiş hesab edəcək. Tərtibçi mücərrəd şəkildə ona verilmiş bu beytdə söhbətin İskəndərdən getdiyini haradan bilə bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzən Nizami özü tərtibçinin köməyinə çatır. Yəni, aşağıdakı beytdə, gördüyümüz kimi, Nizami beytin birinci misrasında, aydın şəkildə bir şey haqqında sual verir, ikinci misrada, onu əvəzlilik vasitəsilə aydınlaşdırır, söz təkrarının qarşısını alır. Məs.:

جهان چیست بگنرز نیرنگ او
رهانی بچنگ اوراز چنگ او (۷۳, ۶۱)

Burada şair özü aydınlaşdırır ki, «onun fitnəsi», «onun çəngi» dedikdə, «o» dünyadır. Bunu «dünyanın hiyləsi», «dünyanın çəngi» kimi başa düşmək lazımdır. Və ya:

ز هر دانشی کویوددر قیاس
وزوگرداندیشه معنی شناس (۷۰, ۱۸)

Burada, iki təyin budaq cümləsi vasitəsilə müəyyənləşir ki, beytdə qısa şəkildə verilən *او* (*u*) -in əvəz edicisidir və onun təkrarən daha iki dəfə verilməsinin qarşısını alır.

Əlbəttə, yuxarıda deyilənlər başqa əvəzliliklərə də aid edilməlidir. Odur ki, onlara aid söz maddələrində göstərilən cəhətlər imkan daxilində nəzərə alınmışdır. Aşağıdakı beytə nəzər yetirək:

خدایا جهان پادشاهی تراست
ز ما خدمت آید خدائی تراست (۳, ۱)

İlahi, dünya şahlığı sənindir. Bizlər xidmətçiyik, şahlıq sənindir.

Burada, Nizami «ما» dedikdə birinci şəxsin cəmi bizi yox, bizləri, yəni Allahın yaratdıqlarını, bütün varlıqları nəzərdə tutmuşdur. Buradakı *ما* -nı mücərrəd şəkildə ayıraraq onu «biz» kimi təqdim etsək, bir qrup şəxs nəzərdə tutular, mənə pozular. Burada yaradanla yaranmışdır müsbət mənada bədii oppozisiyadır. Dünya padşahı və onun bəndələri.

Dediklərimizi yenə də Nizami öz sözlərilə təsdiqləyir:

همه آفریدست بالاویست
توئی آفریننده هر چه هست (۳, ۴)

Yuxarı, aşağı, hamısı yaranandır. Mövcud olanları yaradan sənə.

Beytdə, sanki, şair yuxarıdakı *ما* -nı *همه* əvəzliyi vasitəsilə açır, *همه* işə müəyyənləşdirir. Başqa sözlə, Nizami özü çox maraqlı sinonim cərgəsi verərək *ما* -nı izah edir.

Yəni: *ما* - *همه* - *هر چه هست* - *biz* = *hamı* = mövcud olan hər şey
Allah = dünya şahlığı = yaradan - *آفریننده* - *جهان پادشاهی* - *خدا*

Verilən misallardan bir daha aydınlaşır ki, qeyri-müəyyən əvəzlilikləri ilə əlaqədar söz maddələrini yazarkən bədii ədəbiyyatın, o cümlədən Nizami dilinin bütün incəliklərini götür-qoy etməli, deyilənlərə əməl olunmalıdır.

Nizami dilində işarə əvəzlilikləri ilə əlaqədar da maraqlı cəhətlərlə qarşılaşırıq. Belə ki, başqa bədii ədəbiyyatın dilində olduğu kimi, «Şərəfnamə»də də işarə əvəzlilikləri hər zaman konkret bir varlığı ifadə edir. Odur ki, şairin dilində işarə əvəzliliklərinin söz maddələrinin sayı və mənaları qeyri-məhduddur. Dediklərimizə aşağıdakılar misal ola bilər:

بموجب روان لشکر از هر کفار نه چندان که دانکس آنرا شمار (۱۱۴, ۲۵)

Hər tərəfdən gələn süvari qoşun hər kəsin onu saya biləcəyi qədər deyildi.

حسابی بجز کامرانی نداشت از آن به کسی زندگانی نداشت (۱۱۹, ۱۶)

Xoşbəxtlikdən başqa bir şey yox idi, heç kəsin bundan yaxşı həyatı yox idi.

گه این مغز آنرا بمنقار خست گه آن بال اینرا بنخن شکست (۱۲۰, ۴۱)

Gah bu, onun beynini dimdikləyir, gah o, bunun qanadını caynağı ilə qırırdı.

ترا آن کفایت که شمشیر من نیار دسرتخت تو زیر من (۱۳۲, ۵۱)

Sənə o bəsdir ki, mənim qılıncım sənin taxtını mənim altına gətirmir (səni taxtdan salmır).

بر آنم میاور که عزم آورم بهم پنجه باتورزم آورم (۱۳۲, ۵۴)

Məni məcbur etmə ki, gəlib səninlə müharibədə pəncələşəm

ز جوگان و گوی اندر آمدنخست که طفلی تو بازی بدین کن درست (۱۳۵, ۸۸)

Əvvəl çövqanla top ortaya gəldi ki, sən uşaqsan, bunlarla oyna.

چه خواهی زمن با چنین بودست همان گیر نایوده بودم نخست (۱۲, ۳۷)

Belə halsız varlığımdan nə istəyirsən, onu götür, əvvəldən yox idim.

چنان بر کشیدی و بستی نگار که به زان نیار دخر در شمار (۴, ۱۴)

Sən şəkli ilə çəkib düzəltmədin ki, ağıl ondan yaxşısını düşünə bilməz.

چنان آفریدی زمین و زمان همان گردش انجم و آسمان (۴, ۱۸)

Zamanı, yeri, ulduzların, asmanın hərəkətini ilə yaratdın ki, ...

که آنرا شمردن توان در قیاس کسانیکه هستند لشکر شناس (۱۳۸, ۱۹)

Ki, onun sayını qoşuna bələd adamlar müəyyənləşdirə bilirlər.

Yuxarıdakı beytlərdə işlənmiş işarə əvəzliliklərinin ifadə etdikləri mənaların müxtəlifliyini nəzərə alaraq, onların hər birinə ayrıca söz maddəsi ayrılmışdır. Belə ki, həmin işarə əvəzlilikləri, sıra ilə aşağıdakı mənalarda işlədilmişlər: İskəndərin qoşunu, xoşbəxt həyat, uzaq kəklik,

yaxın kəklik, qılıncın onu kəsməməsi, müharibəyə başlamağa, kuy və çövqan, istədiyi, yaranışın təzi və Daranın qoşununa işarədir.

Və ya aşağıdakı beytdə *این* və *آن* - in mənalarına baxaq:

اگر رومی اندیشد از جنگ زنگ عجب نیست کین ماهیست آن نهنگ (۸۹, ۸۶)

Rumi Zəngilərlə müharibə etmək fikrindədirsə, təəccüblü deyil, çünki, bu, balıq, o, nəhəngdir.

Beytdəki *این* və *آن* -in qarşısında onların nominativ mənalarını yazmaq kifayətlənmək və ya müvafiq kartoçkalarda onların işləndiyi beytin səhifə və nömrəsini yazmaq iş başa çatdırılmamış, beytdə onların nəyə işarə etdikləri müəyyənləşdirilmişdir. Belə ki, burada *این*, *ni*, *ni* -*رومی*, *ni*, *ni* -*زنگی* əvəz etdiyindən, lüğətdə həmin mənalar bu əvəzliliklərin yeni söz maddələrinin artmasına səbəb olur.

Məlum olduğu kimi, bu işarə əvəzliliklərinin bir xüsusiyyəti də ondan ibarətdir ki, onlar təyin rolunda sözlərə yanaşaraq, söz birləşməsi əmələ gətirirlər. Bu zaman onlar, təyin etdikləri sözlə birlikdə konkret mənalar ifadə edirlər. Yəni, lüğət maddələrində həmin birləşmələrdəki təkil hissələri ayrılmamış və müəyyən söz maddələrində, yəni işarə əvəzliyinin maddəsində verilmişdir. Beytlərə müraciət edək:

درین عالم آبادگر دبدبگنج در آن عالم آزادگر ددزرنج (۶, ۵۲)

Bu dünyada xəzinə ilə məmnun olar, o dünyada əziyyətdən azad olar.

Beytdə *این* (in aləm) və *آن* (an aləm) birləşmələrində məlumdur ki, insanın yaşadığı bu dünya və öldükdən sonra getdiyi o dünya nəzərdə tutulur. Bu birləşmələrin mənasını konkretləşdirən *این* və *آن* -ni oradan ayıranda məna itir, *عالم* sözü bir məna ifadə edir. Aşağıdakılar o cümlələndir:

که بددل شدند این سپاه دلیر ز شمشیر ناخورده گشتند سیر (۸۸, ۷۳)

Ki, bu cəsarətli qoşun, qorxdu, qılınc zərbəsini dadmamış, doydu.

بلشگر توان کردن این کارزار بتهاچه برخیزد از یک سوار (۸۸, ۷۴)

Bu müharibəni qoşunla etmək olar, tənha bir süvari əsgərdən nə çıxar.

گر آزرم خواهیم ازین سگدلان نخوانندمان عاقلان عاقلان (۸۹, ۸۸)

Əgər bu itirəklilərdən aman istəsək, ağıllılar bizi ağıllı adlandırmaz.

چو آن آدمی خواره یابدخبر که هست آدمیخواره زویتر (۹۰, ۱۰۳)

Əgər o adamyeyən, ondan da artıq adamyeyən olduğundan xəbər tutsa...

سکندر چو دانست کان تندمغ بتندریر آدمی برق تیغ (۱۳۹, ۲۴)

İskəndər o qara buludun coşmuş şirlərə ildırım qılıncı yağdıracağını bilincə

سیاهی گرفتی سپیدی بگیر چنن ابلقی بایدت ناگزیر (۱۲۰, ۲۷)

Qaramı (Zəngibarı) aldın, ağı (İranı) da al, belə ala-bula sənə vacibdir.

Oxşarlarını daha çox gətirə biləcəyimiz bu beytlərdə این سپاه دلیر (in sepah-e dəlir) İskəndərin qoşununa, این کارزار (in karzar) Rum və Zəngi müharibəsinə, این سگدلان (in səgdəlan) zəngilərə, آن آدمی خواره (an adəmixare) Zənci sərkərdəsinə, چنین ابلق (çənin əbləğ) İran və Zəngi qarışığı (ala-bula) na, آن تندیغ (an tondmiğ) Daraya işarədir. Öz-özlüyündə aydındır ki, bunları işarə əvəzliliklərindən ayrı işlətsək, əvvəla, həmin birləşmələr sözə çevrilər, ikinci, Nizami dilində işlənən mənalarını itirər, üçüncü, şairin leksik üslubuna xələl gətirərlər.

Bu birləşmələrdə nəzər diqqəti cəlb edən bir cəhət də ondan ibarətdir ki, onlar əsərdə personajları xarakterizə edən epitetlərdir. Epitetlərin lüğətdə verilməsinin bir xüsusiyyəti də odur ki, onları mənalandıranda müəllifin semantik üslubiyyəti əsas götürülmüşdür. Verilən dil vahidlərinin mənaları məhz Nizaminin bu üslubuna əsaslandığı üçün düzgün hesab olunur və bu prinsipə riayət olunur.

İşarə əvəzliliklərinin başqa bir xüsusiyyəti də yuxarıda, cümlənin qeyri-müstəqil üzvlərindən bəhs olunanda verilmişdir.

Nizami dilində diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri də burada işlənən bitişən əvəzliliklərin geniş işlənməsidir. Belə əvəzliliklərə fars dilində müxtəlif nitq hissələrinə aid qrammatik kateqoriyalar göstəricisi olsalar da, hər zaman özündə şəxs yükünü daşıyan və fars dilində aşağıdakı terminlər adı altında üç qrupa ayrılan sözdəyişdirici şəkildələr daxildir:

1. ضمائر متصلهء نسبی (zəmayər-e mottəsele-ye nesbi) - Nisbət şəkildələri

2. ضمائر متصلهء شخصی (zəmayər-e mottəsele-ye şəxsi) - Şəxs sonluqları

3. ضمائر متصلهء مفعولی (zəmayər-e mottəsele-ye məf'uli) - Tamamlıq vəzifəsində işlənən bitişən əvəzliliklər.

Fars dilində qrammatik formalar yaradan bu şəkildələrin hər birinə aid bir söz maddəsi ayrılımış, onların qarşısında leksik- qrammatik funksiyaları göstərilmişdir. Aşağıdakı söz maddələrinə nəzər salaq:

ت (ət) – II ş. t. nisbət şəkildəsi

خرددادیر تو گوانی نخست (۵, ۳) چو شد حجت بر خدائی درست

Xudalığa dəlilin tapılınca, birinci, ağıl sənə şahid oldu.

ت (ət) - II ş. t. vasitəli və vasitəsiz tamamlıqları bildirir.

بهر چه باشم خدادانمت (۸۹, ۹) بهر گوشه کافتم ثنا خوانمت

Hansı küncdə olsam sənə dua edirəm, nə olsam səni xuda bilirəm
ت (ət) - II ş. t. vasitəsiz tamamlığı bildirir.

پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندندیز (۸, ۴۰)

Düzlüklüyə rəğbət et ki, əziz olasan, rəğbətə layiq olanlar da sənə rəğbət etsinlər.

مان (-e man) - I ş. c. vasitəsiz tamamlığı bildirir

گرازرم خواهیم ازین سگدلان نخواندیمان عاقلان عاقلان (۸۸, ۸۹)

Əgər bu itürelilərdən aman istəsək, ağıllılar bizi ağıllı adlandırmazlar.

ام (əm) - I ş. t. vasitəli tamamlığı bildirir.

چه فرمایم شاه فیروز رای که فرمان فرمانده آرم بجای (۸۳, ۱۳۴)

Qələbə fikirli şah mənə nə buyursa, buyuranın buyruğunu yerinə yetirərəm.

FELLƏR. Bu nitq hissəsi ilə əlaqədar aşağıdakı lüğət maddələri mövcuddur.

1. Müstəqil mənəli, ayrıca şəkildə işlənən bütün sadə fellərin Nizami dilində, o cümlədən, «Şərəfnamə»dəki qrammatik formasından asılı olmayaraq, məsdərləri. Qrammatik forma dedikdə, təbii ki, felin təsərif olunan şəkilləri nəzərdə tutulur. Bunlar da felin zaman, şəxs, kəmiyyət, tərz, təsdiq və inkar kateqoriyaları əsasında meydana çıxır. Məsələn:

پژوهندهء گفت بدخواه مست شب و روز غافل شد آنجا که هست (۱۴, ۱۳۸)

Kəşfiyyətçi dedi ki, oradakı məst düşmən, bütün günü xəbərsizdir.

رسیدند ز نهاریان خیل خیل که طوفان بدریاد آورد سیل (۱۲, ۱۳۸)

Məzlumlar sürü ilə gəlib dedilər ki, tufan dənizə sel gətirdi.

سکندر چو دانست کان تندمیغ بتندر بر آرد همی برق تیغ (۲۴, ۱۳۹)

İskəndər o qara buludun coşmuş şirə ıldırım qılıncı yağıdıracağını bilincə

فرستاد تا لشکر از هر دیار روانه شود بر در شهر یار (۲۵, ۱۳۹)

Göndərdi ki, hər diyardan şahın sarayına qoşun gəlsin

Misal gətirdiyimiz beytlərdə, fristandan, دانستن, رسیدن, گفتن sadə felləri lüğətdə məsdər formasında verilmiş, onların qrammatik forma göstəricilərinin (zaman, şəxs) hər biri müvafiq lüğət maddələrində yerləşdirilmişlər.

2. Məlum olduğu kimi fars dilində müstəqil mənəli düzəltmə fellər də yox deyildir. Belə ki, bir qrup fellər, sadə fellərin kökünə müəyyən şəkildələrin artırılması yolu ilə əmələ gələrək, yeni qrammatik mənə kəsb edirlər, başqa sözlə desək, təsirlilik kateqoriyasına mənsub olurlar. Belə şəkildələrə və anı ni misal göstərmək olar. Həmin şəkildələr lüğətdə ayrıca söz maddəsi təşkil edirlər. Məs.:

بدار ارساتد از اسکندر جواب جوابی گلوگیر چون زهر ناپ (۱۳۶، ۱۰۴)

İskəndərdən Daraya xalis zəhər kimi boğaz tıxayan bir cavab çatdırdı

Beytdəki rəsəndən (rəsəndən) - çatdırmaq təsirli feli, rəsəndən (rəsəndən) - çatmaq təsirsiz feldən orta şəkilçi (infiks) vasitəsilə həm şeklini, həm də mənasını dəyişmiş düzəltmə fel olduğundan, lügətdə ona iki söz maddəsi ayrılmışdır.

3. Prefiksli fellərə də lügətdə iki söz maddəsi ayrılmışdır. Yəni belə quruluşlu fellərin mənalandırılmasında həmin prefikslərin xüsusi leksik - qrammatik xüsusiyyətləri olduğundan, onların ayrıca söz maddələrində verilməsi zərurəti yaranmışdır. Məsələn:

فرو بسته چشم آن تن خوابناک بدو گفت برخیز از این خون و خواب (۱۸۳، ۱۱۵)

O yuxulu bədən, gözübəğli ona dedi: Bu qan və yuxudan uzaq ol.

درخت کیانر افرو ریخت بار کفن دوخت بر درع اسفندیار (۱۸۷، ۱۷۹)

Kiyan ağacının barını tökdü, İsfəndiyara zireh əvəzinə kəfən tikdi.

شبانگه که صدرنگ بیندیکار بر آید صد دست چون نوبهار (۱۹۱، ۲۲۲)

Yüz oyunlu gecə, təzə bahar kimi əli (ulduz çiçəklərilə) dolu gəlir

چوایی بدرگاه مهدی فرود بمهمن آورزمهدی درود (۱۹۱، ۴)

Mehdinin dərgahına üz qoyanda, mənim qəbrimə (ruhuma) Mehdidən rəhmət dilə.

نوازاده زنگه راباز جست طلب کردوزنگار از آینه شست (۱۹۶، ۷۶)

Zəngənin nəvəsini soraqladı, çağırıb kini yox etdi

چو آمد بدهلایز درگه فراز زمانی بر آسود از آن ترک تاز (۲۵۵، ۹۰)

Sarayın eyvanına qalxdı, bir müddət yürüşdən dincəldi.

Beytlərdə işlənən (bər xastən), (foru rixtən), (forud amədən), (fəraz amədən) kimi fellər prefiksli ilə birlikdə verilir.

4. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, fars dilində, o cümlədən, «Şərəf-namə» də kökalma baxımından çoxlu qaydasız fellər vardır. Bu fellərin ayrıca verilməsi də nəzərdən qaçmamış, onların hər birinə bir lügət maddəsi ayrılmışdır.

5. Mürəkkəb fellər adı altında o fellər nəzərdə tutulur ki, onlar isim hissəsi və köməkçi fellərdən ibarətdirlər. Bəzən isə, köməkçi fellər, həm də müstəqil mənada işlənmə xüsusiyyətinə malikdirlər. Belə halları nəzərə alaraq, həmin fellərin isim hissəsi baş söz kimi ayrıca götürülür, mənası verilir, sonra, həmin söz maddəsinin müvafiq yerində, köməkçi fellə əmələ gələn mürəkkəb fel verilir. Məs.:

بکام از جوانی توانی رسید چوپیری رسد گوشه باید گزید (۱۹۸، ۹۶)

Cavanlıqda kəmə çatmaq olar, qocalıqda küncə çəkilmək gərək.

Beytdə mürəkkəb fel şəklində verilmiş gəzidin (quşə qozidən) - künc axtarmaq idiomatik ifadəsi lügətdə گوشه (quşə) - künc söz maddəsində yerləşdirilmişdir. Aşağıdakı beytlərdə təsadüf olunan künc söz maddəsində (çaresazi kərdən), (imən şodən), (xəbər daştən), (çare didən) kimi fellər də bu qəbildəndir.

بافکنش چاره سازی کنند وزود عوی بینبازی کنند (۱۹۸، ۱۰۱)

Onu yıxmaq üçün yol axtarırlar, ona möhtac olmadıqlarını bildirirlər.

بپوشیدن و خوردن نیک بهر شدند ایمن از خوردن تیغ و زهر (۱۹۸، ۱۰۵)

Yeyib geymək qismət oldu, oxlanmaq, zəhərlənməkdən arxayınlaşdılar.

چوشه دیدگان یادگار کیان خیر دارد از کار سود و زیان (۱۹۸، ۱۰۶)

Şah o Kiyan yadigarının faydalı və ziyan işlərdən xəbərdar olduğunu biləcək.

همان چاره دیدان خردمند شاه که بردارد آن بندگاه (۲۹۰، ۳۵)

O ağıllı şah, o bağıli yerdən o bəndi götürmək üçün yol aradı.

6. Tərkibi fellər. Fars dilində, o cümlədən «Şərəf-namə»də, yuxarıda göstərilənlərdən başqa külli miqdarda ikidən artıq hissədən ibarət tərkibi fellər mövcuddur. Nizami dilində, həm tərkib, həm say və həm də mənacə maraqlı olan bu fellərin lügətdə yerləşdirilməsi böyük diqqət tələb etmişdir. Aşağıdakı tərkibi fellərə baxaq:

جو زبر گنبد انداختن (couz bər qonbəd əndaxtən) - faydasız iş görmək,

(be-xedmət) - xidmət kəmərləmə, (be-zənu neşəstən) - bəzən oşuştən (be-xedmət kəmərləmə) - xidmət etmək, bərdəm dər əmixtən (be-mərdəm dər əmixtən) - adamlarla ünsiyyətdə olmaq, rəoni xovəndən (qesse-ye səxtrui xəndən) - sərt olmaq, çay bəbol bə-zəğ dādən (ca-ye bolbol bə-zəğ dādən) - bəbolun yerini qarğaya vermək, bəzərği bəst əvərdən (bozorgi bə-dəst əvərdən) - böyüklük əldə etmək, bərdəm kəmərləmə (bər xedmət kəmərləmə) - xidmət etmək, qulluğunda durmaq

Bu dil vahidlərini, əlbəttə, tərkib hissələrə ayırmaq olmaz. Çünki, əsasən frazeoloji ifadələr kimi işlənmə bu tərkibi fellərdə elə bir özək söz vardır ki, o, bu dil vahidlərinin mənasını açmaqda əsasdır. Yuxarıdakı ifadələrin beytlərdə işlənməsinə diqqət yetirək:

چو عاجز شدند اندران تاختن وزان جو زبر گنبد انداختن (۲۹۱، ۴۲)

O yürüşdən, o faydasız işdən bəzəndə

شاه از مهریاتی بدو داد دست درون رفت و پیشش بزان نوشت (۲۹۳، ۶۶)

Şah məhrəbanlıqla ona əl verdi, içəri keçib qarşısında diz çökdü

هزارش زن بکردر پیشگاه بخدمت کمر بسته هر یک چوماه (۲۵۰، ۲۶)

Sarayında min bakirə qız, hər biri bir ay kimi xidmətində durmuşlar.

بمردم در آمیز اگر مردمی که با آدمی خوگرست آدمی (۱۶, ۲۶)
Adamsansa adamlara qarış, çünki, adam adamla ünsiyyətdə olar.
چوبی سست ویوسیده گشت استخوان دگر قصه سخت رونی مخوان (۲۱, ۲۶)
Ayaq süstləşib, sümük kövrəkləşəndə daha sərtlik etmə.
چوباد خزانی در آیدبیاغ زمانه دهجای بلبل بزاع (۲۴, ۲۶)
Payız küləyi bağda əsərsə, zamana bülbülün yerini qarğaya verər.
دلانا بزرگی نیاری بدست بجای بزرگان نشاید نشست (۳, ۳۰)

Ey ürək, böyüklük əldə etməyinca, böyüklərin yerində oturmaq yaramaz

فرستاد نزلی سزاوار او کمر بست برخمت کار او (۷۷, ۲۵۴)

Ona layiq sovqat göndərdi, işdə ona xidmət etdi.

İndi beytlərdə verilən tərkibi fellərin özək sözlərinə diqqət yetirək:

گنبد جوزبرگنبد انداختن - faydasız iş görmək (couz bər qonbəd əndaxtən) - diz çökmək (bər zanu neşəstən) - zano

خدمت کمر بستن - xidmət göstərmək (be-xedmət kəmə bəstən) - adamlara

مردم در آمیختن - yovuşmaq (be-mərdom dər amixtən)

سخترونی خواندن - qürrələnmək (qesse-ye səxtroi xandən) -

جای بلبل بزاع دادن - sara vermək (ca-ye bolbol be-zağ dadən) -

بزرگی آوردن - böyük mənəsb əldə etmək (bozorgi be-dəst avərdən) -

خدمت کمر بستن - xidmət göstərmək (bər-xedmət kəmə bəstən) -

گöstərilən fel tərkibləri sabit ifadələr olduğundan, onları parçala-

maq olmaz. Əgər belə edəriksə, onlar ya sadə, ya prefiksli ya da mürək-kəb şəklə düşərək, mənalarını dəyişəcəklər. Belə hallar baş verməsin deyə, yuxarıdakı və bu tipli digər tərkibi fellərin özək sözü müəyyən-ləşdirilmiş, sonra, ifadə orada yerləşdirilmişdir. O cümlədən olan yuxarı-dakı özək sözlərin hər biri üçün lüğətdə söz maddələri ayrılmış, onların nominativ mənaları qeyd olunandan sonra, müvafiq yerdə ifadələr veril-miş, Nizami dilində işlənən mənası və ona şahidlik edən beyt göstə-rilmişdir. Məs.:

دیزانوشستن... (zanu) - diz çökmək, təzim etmək (be-zanu neşəstən)

درون رفت و پیشش بزانو نشست (۶۶, ۲۹۳)

شاه از مهربانی بدو داد دست

Şah mehribanlıqla ona əl verdi, içəri keçib qarşısında diz çökdü

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzən bir tərkibi fel müxtəlif önqoşmalarla işlənir. Əlbəttə, bu xüsusiyyətə həm fars dilinin başqa yazılı abidələrində, həm də Nizami dilində təsadüf olunur. Belə ki, önqoşmalar və sonqoşma belə abidələrdə biri digərini əvəz edərək öz nominativ mənalarından uzaqlaşır, rəngarənglik yaradır. Bəzən isə bir ifadə sinonim mənalı iki önqoşma vasitəsilə yanaşı işlənir. Dediklərimizə misal ola bilər. Burada, ب و ب vər eyni qrammatik funksiyalara malikdir. Belə hallarda Nizami dilinin ifadələri orijinalda olduğu kimi verilir. Yəni bu ifadələrin ikisi də olduğu kimi lüğət maddəsində, əlifba sırasına əsasən göstərilir. Deyilənlər nəzərə alınaraq, həmin tərkibi fellərin lüğətdə yerləşdirilməsinə nəzər yetirək:

خدمت (xedmət) - qulluq, xidmət... (be-xedmət kəmə bəstən) qulluq etmək, xidmət etmək

هزارش زن بکر در پیشگاه خدمت کمر بسته هر یک چوماه (۲۶, ۲۵۰)

Onun sarayında hər biri bir ay kimi (gözl) min bakirə qız ona xidmət edirlər.

خدمت کمر بستن (bər-xedmət kəmə bəstən) qulluq etmək, xidmət etmək

فرستادن زلی سزاوار او کمر بست برخمت کار او (۷۷, ۲۵۴)

Ona layiq sovqat göndərdi, işdə ona xidmət etdi.

7. Fel kökləri. Lüğətin bir hissəsini də fel kökləri təşkil edir.

Əlbəttə, bu qism lüğət maddələri, yalnız qaydasız felləri əhatə edir. Onların qarşısında hansı məsdərin kökü olduğu göstərilir. Bəzən, bu köklər, Nizami dilində isim kimi işlənərək ayrıca məfhum ifadə edirlər.

Bu halda, o başqa bir söz maddəsində verilir, qarşısında «isim» sözü yazılır. Məs.:

سوز (suz) - سوختن (suxtən) felinin kökü.

زبی آیم سینه سوزد درون قدم تاسرم غرق دریای خون (۱۵۷, ۱۸۶)

İçərimdə sinəm susuzluqdan yanır, təpəmdən dirnağa qədər qan dənizinə qərq olmuşam.

سوز (suz) - isim, dərd, kədər

سراغاز کردانگهی راز خویش بزدسوز خویش اندران ساز خویش (۵۳۹, ۴۴۹)

Sonra öz sirrini deməyə başladı, öz kədərini belə bəstələdi.

8. Feli sifətlər. Nizami dilində, o cümlədən «Şərəfnamə»də feli sifətlər bir neçə cəhətdən nəzəri cəlb edir. Əvvəla, onların sonundan feli sifət şəkilçisinin ixtisarı müşahidə olunur. Bu hal daha çox əndə (ənde) şəkilçisi ilə düzələn indiki zaman feli sifəti ilə əlaqədar nəzərə çarpır.

İkinci, feli sifətlər bu şəkildə daha çox mürəkkəb sözlərin yaranmasına xidmət edir, əksərən isə substantivləşirlər. Nəhayət, onların quruluşu onu deməyə əsas verir ki, bu növ mürəkkəb sözlər اضافہ مقلوب (ezafe-ye məqlub) durlar. Yəni, izafət şəkilli söz birləşmələrinin tərəflərinin yeri dəyişilərək mürəkkəb sözə çevrilmişlər. Onların bir neçəsinə diqqət edək:

گۆھەر ساتان - گۆھەر فروش - فروشنده گۆھەر
 başaq yığan - خوشه چین - چیننده خوشه
 inci satan - جوهر فروش - فروشنده جوهر
 meyvə yeyən - میوه خور - خورنده میوه
 eyib yuyan - عیب شوی - شوینده عیب
 eyib axtaran - عیب جو - جوینده عیب
 üzr istəyən - عذر خواه - خواهنده عذر
 afərin deyən - آفرین خوان - خواننده آفرین
 dünyanı gözən - جهان گرد - گردنده جهان
 mənə bilən - معنی شناس - شناسنده معنی
 peyğam qəbul edən - گزارش پذیر - پذیرنده گزارش
 əl tutan - دستگیر - گیرنده دست

Bu sözlər, Nizami dilində isimləşərək, bu nitq hissəsinin bütün kateqoriyalarını qəbul edir, یای مصدری (ya-ye məsdəri) vasitəsilə yeni mənalı dil vahidləri yaradırlar. Məs.:

ز مردم کشی ترس باشد بسی / زمرد خوری چون نترسد کسی (۸۷, ۸۹)

İnsan qırğımindan qorxu çoxdur. Adam, hannibalizmdən necə qorxmasın!?

بر آراست بر جنگ زنگی بسیج / بزنگی کشی نیزه راداد بیج (۱۸۸, ۹۶)

Zənci döyüşünə silahlandı, zənci ölümünə nizəni köklədi.

Beytlərdəki مردم خوری (mərdomkoşi) - adam öldürmə, مردم کشی (mərdomkoxori) - adamyemə, زنگی کشی (zəngikoşi) - zənci öldürmə və bunlar kimi minlərlə belə sözlərin etimologiyası deyilənlərə misaldır.

Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqil sadə feli sifətlərin qısa şəkildə işlənməsi Nizami dilində daha azdır və bu söz qrupları keçmiş zamanda fel əsası və * (e), indiki zamanda fel kökü və ənde (ənde), an (an), a (a), gələcək zamanda ى (ya-ye ləyaqət) vasitəsilə formalaşırlar. Odur ki, feli sifətlərin hər biri lüğətdə iki söz maddəsində yerləşdirilmişdir. Birincidə feli sifət, ikincidə onu əmələ gətirən şəkilçi. Söz maddəsində feli sifətin hansı nitq hissəsini ifadə etdiyi göstərilmişdir. Məs.:

خرامنده کبک ظفر یافته / پریداز بر کبک بر تافته (۵۰, ۱۲۱)

Qələbə çalmış kəklik, məğlub kəkliyin yanından məmnun uçdu.

Beytdə, indiki zaman feli sifəti خرامنده (xoramənde) tərzi-hərəkət zərfi rolunda işlənmiş, başqa sözlə adverbiallaşmışdır. Onun söz maddəsi belədir:

خرامنده (xoramənde) - zərflik...beyt

ənde (ənde) - İndiki zaman feli sifəti düzəldən şəkilçi...beyt

دعاتزه گردنبر شهر یار (۸۰, ۱۲۳) / شناسندگان سرانجام کار

Nəhayət, bilənlər, şəhriyara yenidən dua etdilər ...

شناسنده (şenasənde) - isim...beyt

Həmin sözə daha iki lüğət maddəsi yazılır. Bunlar dan - آن və ənde - dan ibarətdir. Və ya:

گل افشانتر از ماه اردیبهشت (۲۲, ۱۳۰) / در آن بزم آراسته چون بهشت

Behişt kimi bəzənmiş o məclisdə gül, ordibeheşt (aprel) ayında olduğundan da parlaq idi.

Yuxarıdakı beytində iki feli sifət işlənmişdir:

araste (araste) - keç. zam. feli sifəti...beyt

e (e) - keç. zam. feli sifəti düzəldən şəkilçi...beyt

گل افشان (qoləşan) - ind. zam. feli sifəti...beyt.

an (an) - ind. zam. feli sifəti əmələ gətirən şəkilçi...beyt. Və ya:

بر آن آتش افکند خود را نخست (۹۶, ۱۷۹) / زرومی سواری توانا و چست

Əvvəl, ruhlardan bacarıqlı və cəld bir süvari özünü o atəşə atdı.

Beytdəki توانا (təvana) indiki zaman feli sifətinə aşağıdakı söz maddələri yazılır.

təvana (təvana) - ind. zam. feli sifəti...beyt

a (a) - ind. zam. feli sifəti əmələ gətirən şəkilçi

İndi, gələcək zaman feli sifətlərinin Nizami dilində işlənməsinə aid misallara müraciət edək:

سخنهای ناگفتنی گفته شد (۱۳۱, ۳۴) / زبان چون ز گرمی بر آشفته شد

Elə ki, dil qəzəbdən coşdu, deyilməyəcək sözlər deyilmiş oldu.

beytə gələcək zaman feli sifətidir, ona aid söz maddələrindən biri ناگفتنی ى (ya-ye ləyaqət) - dir.

Nizami əsərlərinin, o cümlədən «Şərəfnamə»nin leksik tərkibinin zənginliyinin bir amili də orada feli sifət tərkiblərinin geniş şəkildə işlənməsidir. Belə tərkibləri lüğətdə yerləşdirmək üçün oradakı özəl sözü müəyyənləşdirmək lazımdır. Məsələn, burada işlənən və feli sifət tərkibləri kimi formalaşan aşağıdakı poetik ifadələrin yerləşdirildiyi lüğət maddələrinə diqqət edək:

روی شسته ترنج - (ruyşoste toronc) - üzünü yumuş narınc

شاه گیتی فروز - (şah-e gitiforuz) - dünyanı işıqlandıran şah

ساقی صبحخیز - (saqi-ye sobhxiz) - səhər tezdən yuxudan duran saqi

طاوس مشرق خرام - طاوس (tavus-e məşreğxoram) - Məşriqdə gəzən tovuz

«Günəş» mənasında işlənən yuxarıdakı feli sifət tərkiblərindəki özəl sözlər, onların yanında göstərilmiş və lüğətdə, həmin dil vahidlərinin maddələrinin içərisində, müvafiq yerdə yerləşdirilmişdir. Məs.:

طاوس (tavus) - tovuz. Quş növü... طاوس مشرق خرام. (tavus-e məşreğ-xoram) - Günəş.

نگرروزکان روی شسته ترنج چون ریحانیان سربرون زد زکنج (۹۷, ۱۷۳)

Səhərisi gün üzünü yumuş narınc reyhan satanlar kimi küncdən çıxanda

9. Qeyd etmək lazımdır ki, fars dilinin müxtəlif növ lüğətlərində felin cümlədə tamamlıqları idarə etmək xüsusiyyətinin əks olunması da leksikoqrafın qarşısında duran mühüm vəzifələrdən hesab olunur. Odur ki, Nizaminin «Şərəfnamə» əsərinin bu lüğətində də həmin cəhət unudulmamış, yeri gəldikcə, bu qrammatik əlaqəni vermək üçün feldən sonra, onun bu cəhətini göstərmək məqsədilə qeydlər aparılmışdır. Əlbəttə, burada ədəbi fars dili ilə Nizami dilinin arasında təbii ki, bu cəhətin özünə məxsus fərqli xüsusiyyətləri ortaya çıxmamış deyildir. Belə ki, bu fərqli xüsusiyyətlər fellərin idarə üsulunun lüğətdə əks olunma işində daha çox diqqət tələb edir.

Klassik fars dilində, o cümlədən Nizami əsərlərində fellərin tamamlıqları idarə vasitələri (önqoşmalar və sonqoşma və s.) tez-tez öz funksiyalarını dəyişir və burada normativ vasitə tapmaq, onun əsasında işləmək mümkün deyildir. Odur ki, bu işin icrası fərdi şəkildə, Nizami dilinin materialları əsasında aparılmış, başlıca meyar kimi mətnin məzmunu götürülmüşdür.

پور کاردن (از چیزی) - doldurmaq (nə iləsə)

هم از زرکاتی هم از لعل و در بسی چرم و قنطار ها کرده پر (۷۲, ۱۱۱)

Çoxlu dəri kisə və qantarları (iri tərəziləri) doldurmuş həm mədən qızılı, həm də ləl və dürr...

10. Bir qrup lüğət maddələri də modal felləri əhatə edir. Çünki, ədəbi fars dilində olduğu kimi, Nizami əsərlərində də bir sıra fellər öz leksik mənalardan əlavə modallıq bildirmək üçün işlədilir ki, onlar fars dili qrammatikasında leksik qrammatik funksiyalarına görə belə qruplaşmışlar:

افعال ارادی (əf' al-e eradi) - arzu, istək modallığı ifadə edən fellər: خواستن, آرزو داشتن, میل داشتن

افعال اقتداری (əf' al-e eğtedari) - bacarıq modallığı ifadə edən fellər: توانستن, دانستن, یارستن

افعال احتمالی (əf' al-e ehtemali) - ehtimal modallığı ifadə edən fellər: احتمال کردن, گمان کردن

افعال واجبی (əf. al- vacebi) - vaciblik modallığı ifadə edən fellər: بایستن, لازم بودن, واجب شدن

Bu fellərin modallıq ifadə etmə xüsusiyyətlərini göstərmək vacib olduğundan lüğətdə belə söz maddələrinin verilməsi zərurəti yaranmışdır. Məs.:

توانستن (təvanestən) - felin iltizam formasında işlənən bacarıq mənalı modal fel

که خرگوش هر مرز را بی شکفت سگ آنولایت توان گرفت (۱۱۶, ۱۷۴)

Təbii ki, hər bir ölkənin dovşanını o vilayətin iti tuta bilər.

دانستن (danestən) - felin bacarıq formasında işlənən modal fel

شکر دانم از هر لب انگیختن گلابی ز هر دیده ریختن (۵۳, ۳۴)

Dodaqları güldürə, gözləri ağılada bilərəm

Köməkçi nitq hissələri leksik mənaya malik olmadıqlarından lüğətdə onların qrammatik funksiyaları verilir, işləndikləri beytlərlə təsdiq olunurlar.

Lüğətdə dil vahidlərinin tələffüzü, onların hər birindən sonra latin qrafikası ilə verilir. Azərbaycan və fars dillərinin orfoepiyasında, məlum olduğu kimi eynilik mövcuddur, amma, burada onu nəzərə çatdırmaq lazımdır ki, fars dilində گ (qaf) hərfi özündən sonra gələn sahitlərin qalın və incəliyindən asılı olaraq həm «g», həm də «q» kimi tələffüz olunur. Bu hərfin göstərilən cəhəti lüğətdə öz əksini tapır. Bu cəhəti əks etdirən söz maddələrinə nəzər yetirək:

گلاب (qolab) - güləb.

شکر دانم از هر لب انگیختن گلابی ز هر دیده ریختن (۵۳, ۳۴)

Beytdə işlənən «گلاب» sözündə «گ» hərfindən sonra işlənən qalın «o» səsi onun «q» kimi tələffüz olunmasına səbəb olmuşdur. «گ» hərfi, fars dilində «a» və «u» dan əvvəl işlənəndə də «q» kimi tələffüz olunur. Məs.:

چو فتح سکندر در آمدیکار دگرگونه شدگردش روزگار (۱۵, ۶۵)

İskəndərin fəthi başa çatcaq, dövrünün gərdişi dəyişdi. Beytdə «گ» hərfinin özündən sonrakı sahitlərin qalın və incəliyindən asılı olaraq tələffüz müxtəlifliyinə diqqət edək:

Ço fəth-e sekəndər dər aməd be-kar, degər qune şod gərdeş-e ruz(e)qar.

Beytlərdən də görüldüyü kimi, «گ» hərfi incə «ə» səmindən sonra «g» kimi tələffüz olunur ki, onun belə səslənməsi «e», «i» sahitlərindən əvvəl də müşahidə olunur. Məs.:

ز شهرود رومی برآمد سرود (۵۵, ۱۱۰)

گرفتند بسر لشکر روم راه (۸۸, ۱۷۲)

چون زنگی در آمد بزنگانه رود

نبرد از مایان ایران سپاه

Beytlərdəki zəngi (zəngi) və gəreftənd (gereftənd) sözləri deyilənlərə misaldır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qədim, orta və müasir fars dili lüğətlərində əyani vasitələrdən çox geniş şəkildə istifadə olunmuşdur. Müxtəlif dövrlərdə yaşamış klassik farsdilli şairlərin poetik irsindən götürülmüş bu əyani vasitələr lüğət maddələrində izah olunmuş sözlərin mənalارına və onların fonetik xüsusiyyətlərinə şahidlik edirlər. Nizami dilinin oxuculara təqdim olunan bu lüğətində fars dili leksikologiyasının ənənəsindən istifadə edilmiş, sözlərin orfoqrafiyası və mənalارını əyani göstərmək üçün “Şərəfnamə” məsnəvisinin 1947-ci ildə Bakıda nəşr olunmuş elmi- tənqidi mətnindən beytlər verilmişdir. Lüğət maddələrinin hamısının sonunda verilmiş farsca beytdən sonrakı ilk rəqəm adı çəkilən məsnəvinin səhifəsinin, ikinci, beytin sayının nömrəsini göstərir.

ا (əlif) - Fars əlifbasının birinci hərfi

ا (a) - Xitab bildirir

که شاها خدیو اجهانداورا خرمندخویاخر دیاورا (۵۳۳, ۴۴۹)

ا (a) - sözdüzəldici şəkilçidir

پذیر اسخن بودشد جایگیر سخن کزدل آید بود دلپذیر (۳۶, ۴۲)

ا (a) - Xəbər şəkilçisidir. III ş. təkdə işlənir

خوشاروزگار اکه دار کسی که بازار حرصش نباشد بسی (۳, ۶۹)

ا (a) - cəm şəkilçisidir

بساماھیاکوشودخوردمور چودرخاک شور افتداز آب شور (۱۹۱, ۱۸۸)

ا (a) - bəzi fel formalarında işlənib müəyyən emosiya bildirir

بییغاره گفتابیاور پیام پیام آورا زبند بگشاد کام (۸۵, ۱۳۵)

ا (a) - felin köküdür

چنان گرم کن عزم رایم بتو که خرم دل ایم چو ایم بتو (۶۹, ۷)

آب (ab) -su

تویی که آفریدی زیک قطره آب گهرهای روشنتر از آفتاب (۸, ۳)

ab-e qolqun) - al şərab (ab-e qolqun) - al şərab

چوسر مست گشت از گوارنده می گل از آب گلگون بر آورد خوی (۶۲, ۴۶۰)

ab-e cegər) - qan (ab-e cegər) - qan

سنان کش یکی نیزه سی ارش باب جگریافته پرورش (۱۱, ۱۰۷)

ab-e atəşxəyal) - mey (ab-e atəşxəyal) - mey

بیا ساقی آن آب آتشیخال در افکن بدان کهریاگون سفال (۱, ۴۶۲)

ab-e heyvan) - dirilik suyu (ab-e heyvan) - dirilik suyu

لب از باد عیسی پر از نوشتن تن از آب حیوان سیه پوشتر (۱۰, ۱۳)

ab-e heyvan) - İskəndər (ab-e heyvan) - İskəndər

ندار دچومن خاکی آن دسترس که با آب حیوان بر آردنفس (۴۹۰, ۴۴۵)

ab-e rəvan) - behiştə axan su (ab-e rəvan) - behiştə axan su

درآمد بمشکوی مشکین سرشت جواب روان کاید اندر بهشت (۲۱۷, ۳۷)
 زرد آب زر (ab-e zər) - qızıl su
 باب زراین نکته باید نوشت شتریان درود آنچه خربنده گشت (۲۱۸, ۵۶)
 قرمز آب سرخ (ab-e sorx) - qırmızı şərab
 من و آب سرخ و سرسبز شاه جهان گو فرو شوبه آب سیاه
 آب گردنده (ab-e gərdənde) - göy, fələk
 پیغمبر بدان ختلی ره نورد بر آورد از این آب گردنده گرد (۱۶, ۲۰)
 آب گلرنگ (ab-e golrəng) - al şərab
 نیوشنده شد ناله چنگ را بکف بر نهاد آب گلرنگ را (۴۴۲, ۴۳۰)
 آب نار (ab-e nar) - şərab
 از آن نارون تا بوقت بهار گهی نار خواهد گهی آب نار (۲۱۵, ۵)
 هوا، اقلیم (ab-o-xak) - hava, iqlim
 جهاندار چون دید کان آب و خاک ز پوینده اسبان بر آرد هلاک (۳۴۰, ۱۶)
 سلامت، تندرستی (ab-o-rəng) - sağlamlıq, təravət
 و لکن آشتی به ز پر خاش و جنگ که این در دوداغ آرد آن آب و رنگ (۳۵۸, ۶۳)
 تندرست کردن، آب و رنگ دادن (ab-o-rəng dadən) - təravətləndirmək,
 əhvalı yaxşılaşdırmaq
 بده تا مگر چون در آید به چنگ دهد رنگ و آبش مرا آب و رنگ (۴۵۱, ۲)
 آب و رنگ شدن (ze ab-o-rəng şodən) - solmaq, təravətini itirmək
 رقمهای رومی نشد ز آب و رنگ باینه چینی افتاد رنگ (۳۷۸, ۳۶)
 خوردن (ab xordən) - səbr etmək, ləngimək (suiçim qədər)
 زیوند آرم چون بگذرم مباد ایم از با کسی آبی خورم (۳۵۲, ۵۰)
 خوردن (ab nəxordən) - tələsmək
 چو پر خون شد این طشت زرین چه کرد بخوردش چو آبی و آبی نخورد (۸۴, ۴۲)
 آب ریختن (ab rixtən) - yağdırmaq (yağış)
 از آن ابر عاصی چنان ریزم آب که نارد دگر دست بر آفتاب (۱۵۰, ۹۹)

آب زدن (ab zədən) - sulamaq, su səpmək
 چو سقای باران و فراش باد ز دند آب و رفتند ره بامداد (۱۱۳, ۱۸)
 آب در دیده (ab dər dide) - ağlar
 کسانیکه بودند با او براه شدند آب در دیده نزدیک شاه (۸۶, ۴۳)
 آبروی نداشتن (ab dər dide nədaştən) - utanmamaq, həyasızlıq
 etmək
 یزک بر یزک سو بسودر شتاب نه در دل سکونت نه در دیده آب (۱۶۷, ۱۲)
 آب در چشمه آتش افکندن (ab dər çeşmə-ye atəş əfkəndən) -
 su səpmək, günəşi söndürmək
 آگر سایه بر آفتاب افکند در آن چشمه آتش آب افکند (۴۷, ۱۸)
 آبروی نداشتن (ab-e(çizi ra, kəsi ra) bordən) - şöhrətdən
 salmaq, abrını aparmaq
 روان کرد کلک شبه رنگ را ببرد آب مانی و ارزنگ را (۱۵۴, ۱۵۷)
 آبروی نداشتن (ab-e(çizi ra, kəsi ra) rixtən) - abrını
 tökmək, şan-şöhrətini əlindən almaq
 رخسار چون گل و آب گل ریخته میان لاغر و سینه انگیخته (۲۲۴, ۱۲۶)
 سو با آتش بودن (ab-o-atəş budən) - su ilə od olmaq, əks mövqələrdə
 olmaq
 چو بود از جوانی و گردنکشی هم آن جانب آبی هم این آتشی (۱۶۸, ۱۶)
 آب و رنگ بچهره در آوردن (ab-o-rəng be-çehre dər avərdən) -
 güclənmək, rəng-rufa gəlmək, sevindən üzü gülmək
 شه از نصرت مصر و تاراج زنگ بچهره در آورده بود آب و رنگ (۱۲۰, ۲۹)
 آب و رنگ دادن (ab-o-rəng dadən) - gücləndirmək, rəng-ruf vermək
 بده تا مگر چون در آید بچنگ دهد رنگ و آبش مرا آب و رنگ (۴۵۱, ۲)
 آب در روی کار آوردن (ab dər ru-ye kar avərdən) - işi qaydasına
 qoymaq

می کاب در روی کار آورد نه آن می که در سر خمار آورد (۲, ۳۹۲)

ab be-zir heştən - aldatmaq (ab be-zir heştən) آب بزیر هشتن

بجایی نخسبد عقاب دلیر که آبی توان هشتن اورابزیر (۳۵, ۳۲۷)

sudan toz (əz ab-e dərya gərd bər avərdən) - sudan toz از آب دریاگرد بر آوردن

çıxarmaq, düşmən qoşununa divan tutmuş, düşmən qoşununun külünü göyə sovrmaq

پراکنده چند را گرد کرد که از آب دریا بر آرند گرد (۲۹, ۳۱۸)

be-ab dadən - boğmaq, həlak etmək (be-ab dadən) باب دادن

چودریابتلخی جوابش دهم ز خاکش ستانم بایش دهم (۹۸, ۱۵۰)

ağlamaq (be-ab-e moje ruy-ra rud kərdən) - ağlamaq باب مژه روی رارود کردن

جهانجوی راترک بدرود کرد باب مژه روی رارود کرد (۱۴۱, ۳۹۱)

ab) - çay, dəniz, bulaq (ab) آب

فراخی گهی بود نزدیک آب فرود آمد آنجا بهنگام خواب (۱۵, ۴۰۴)

ab) - parlaq (ab) آب

حمایل یکی تیغ هندی چو آب بگوهر تر از خنجر آفتاب (۱۲, ۱۰۷)

ab) - lətafətli, mülayim (ab) آب

نگاری بدان خوبی و دلکشی بگوهر هم آبی وهم آتشی (۶۰, ۳۳۷)

ab) - abır, həya sözünün muxəffəfi (ab) آب

ولیکن نگهدارم آزر و آب ز پوشیدگان بر ندارم نقاب (۱۶۵, ۳۶۵)

ab) - musiqi səsi (ab) آب

سکندرز مستی شده نیم خواب روان آب در چنگ و چنگی چو آب (۶۴, ۲۸۰)

ab) - hovuz (ab) آب

چودر خاک چین این خبر گشت فاش که مانی بر آب زد دورباش (۵۹, ۳۸۰)

aba) - ata-baba, əcdad (aba) آب

کرایارگی کز سرگنت و گوی زماجای آباکند جست و جوی (۹۲, ۱۵۰)

əba) - yemək, aş (əba) ابا

خبر داده از خوردهای بهشت (۲۴۶, ۲۶۷)

abad) - abadlıq (abad) آباد

همه ملک عالم بدست آورم (۲۵, ۲۸۳)

abad) - afərin (abad) آباد

که پیغام خود خود گزارد چو شیر (۱۳۶, ۲۵۸)

abad) - abad (abad) آباد

زمانه بسی گنج دارد نهان (۲۰, ۲۵۰)

abad) - möhkəm (abad) آباد

پناهنده را قلعه آباد بود (۳۵, ۱۶۹)

abad olmaq (abad budən) - abad olmaq آباد بودن

شناگفت برگاه ویر بزم شاه که آبادیاد از تو این بزمگاه (۳۱, ۱۴۵)

abadlaşdırmaq, bərpa etmək, yenidoğan tikmək (abad kərdən) - abadlaşdırmaq, bərpa etmək, yenidoğan tikmək آباد کردن

بناهای ویرانه آباد کرد بسی شهر نو نیز بنیاد کرد (۱۴۹, ۳۹۱)

xilas olmaq, gəmissi saz olmaq (abad kəşti şodən) - xilas olmaq, gəmissi saz olmaq آباد کشتی شدن

مگر زان می آباد کشتی شوم و گر غرقه کردم بهشتی شوم (۲, ۶۹)

müəssər olmaq, tapmaq, əldə etmək (abad gərdidən) - müəssər olmaq, tapmaq, əldə etmək آباد گردیدن

درین عالم آباد گردد بگنج در آن عالم آزاد گردن درنج (۵۲, ۶)

abad ölkə) - abadbum (abadbum) آبادیوم

ز ویران زمین تا بابادیوم (۱۹۴, ۲۶۲)

abadlaşma, abadlaşdırma (abadi) - abadlaşma, abadlaşdırma آبادی

بر آنریگ چون ریگ میریخت گنج (۳۶, ۴۵)

abad) - abadlıq, sahman (abadi) - abadlıq, sahman آبادی

شکسته چنان گشته ام بلکه خرد که آبادیم راهم باد برد (۸۰, ۸)

be-abadi oftadən) - abadlaşmaq (be-abadi oftadən) بابادی افتادن

جهان بود چون کان جهان خراب بابادی افتاد ازین آفتاب (۳۶, ۴۸)

جهانرازی ویرانی عهدیش بابادی آورد در عهدخویش (۲۰۲, ۲۰۵)

آبجوی (abcuy) - bulaq suyu (mey) بیا ساقی آن آبجوی بهشت درافکن بدانجام آتش سرشت (۱, ۲۱۵)

ابخاز (əbxaz) - Abxaziya در ابخاز کردیست عادی نژاد که از رزم رستم نیارد بیاد (۴۸, ۲۴۵)

ابخازی (əbxazi) - abxaziyalı وزانجاشیخون بر ابخاز کرد در کین بر ابخازیان باز کرد (۷۶, ۲۴۵)

آبخورد (abxord) - bulaq, çeşmə روان آب درسبزه آبخورد چو سیماب در پیکرلاجورد (۳۰, ۳۴۱)

ابخورد کردن (abxord kərdən) - dayanmaq, mənzil etmək شه عالم آهنج گیتی نورد در آن خاک یکماه کرد آبخورد (۶۳, ۳۴۴)

ابد (əbəd) - əbədi گروکن بعمر ابدجا مرا گروگیر کن بادهه خام را (۲۲, ۱۱۹)

ابد (əbəd) - son, əbədiyyət خردتا ابددر نیابدترا که تاب خرد بر نتابد ترا (۲۴, ۵)

آبدار (abdar) - parlaq قبایی زره بر تنش تابدار چو سیماب روشن چوسیم آبدار (۱۶۵, ۴۲۳)

آبدار (abdar) - əla növ مرصع بسی تیغ گوهرنگار نمطهای زرافه آبدار (۵۸, ۱۱۴)

ابر (əbr) - saç از آن مشگیر ابر گل ریخته مه از سنبله سنبل آویخته (۵۳, ۳۳۶)

ابر (əbr) - bulud چو دریا چرا ترسم از قطره دزد که ابرم دهد بیش از آن نست مزد (۳, ۲۲)

بارانی خودرازدوش افکندن ابر (barani-ye xod-ra ze duş əfkəndən-e əbr)

buludun dağılması - ز بس تیرباران که آمد بجوش فکند ابر بارانی خود از دوش (۵۹, ۱۷۹)

(ze kuh bər amədən-e əbr-e kafurbar) - مزاج زمین کافورخوار (۳۶, ۲۷)

saçın ağarması, qocalmaq برآمدزکوه ابرکافوربار

vəhşi döyüşçü - ابرظلمترنگ (əbr-e zolmətrəng)

در آمد یکی ابرظلمترنگ بر آن سنگساران بیارید سنگ (۵۱۵, ۴۴۷)

(ba əbr-o-aftab setizidən) - با ابروآفتاب ستیزیدن

çətinliklə qarşılaşmaq چهل روزباشدکه بیخوردو خواب ستیزیم با ابر و با آفتاب (۴۷, ۲۹۱)

ابرش (əbrəş) - üstü xallı at که چون شاه چین زین بر ابرش نهادن شاه چین (zin bər əbrəş nəhadən-e şah-e çin)

günəşin çıxması فلک نعل زنگی بر آتش نهاد (۱۳, ۸۴)

ابرو (əbru) - qaş بخم چون کمان گوشهء چاچیان (۱۹۲, ۹۷)

(əbru qoşadən) - gülmək, lütfkarlıq etmək شه کاردان مجلسی نو نهاد سرانرا طلب کرد و ابروگشاد (۴۳, ۲۹۱)

(əbrugereh zədən) - üz qırışdırmaq, kin bəsləmək کسی کوزندبر من ابروگره کفن به که پوشد بجای زره (۲۱۷, ۴۲۷)

(əbru-ra gereh bər zədən) - qaşlarını çatmaq گره بر زد ابروی پیوسته را گشاد ازگره چشم در بسته را (۶۴, ۱۴۷)

(əbruy qoşadən) - şadlandırmaq, şənəndirmək نشاط ابروی می پرستان گشاد ز نیروی می روی مستان گشاد (۳۲۶, ۲۷۳)

(be-əbru kəmankeş) - kaman qaşlı بابر و کمانکش بابر و کمانکش (۴۰, ۶۶)

بیدین همایون ببالا بلند

دهن ناگشاده لب آبگیر که آمدلب سبزه را بوی شیر (۲۷۶, ۱۹)

بفرمود تا کوس رونین زدند بابرودراز چینیان چین زدند (۲۷۱, ۲۵۱)

بگفت این و بر زد بابر و شکنج چو ماری که پیچد ز سودای گنج (۹۶, ۱۷۸)

کمانم چو بر زد بابر و گره شه چین کمانرا فرو کرد ز ره (۴۰۹, ۸۵)

qorxuya salmaq (be-əbru dər çin zədən) - بابر و در چین زدن

qaşlarını çatmaq (be-əbru şəkənc bər zədən) - بابر و شکنج بر زدن

qəşə düyün vurmaq (be-əbru gereh bər zədən) - بابر و گره بر زدن

xoşa gəlməmək, qəzəbləndirmək (be-əbru gereh dər avərdən) - بابر و گره در آوردن

سخن کان بابر و در آرنگره اگر آفرینست ناگفته به (۲۳۲, ۸۵)

kefini kök etmək (əz əbru gereh bər quşə nəhadən) - از ابرو گره بر گوشه نهادن

گره ز ابروی خویش بر گوشه نه که بر گوشه بهتر کمانرا گره (۱۵۳, ۱۴۴)

geniş qaşlı, qələmqaş (əbrufərax) - ابرو فراخ

دهن تنگ و سرگردو ابرو فراخ رخی چون گل سرخ بر سبز شاخ (۳۳۶, ۴۸)

ipək (əbrişəm) - ابریشم

چو از شاخ بستان کند طوق و تاج نه ز ابریشمش یاد باشد نه عاج (۳۰۷, ۱۰۰)

hamilə (abestən) - آبستن

ضمیرم نه زن بلکه آتشن زن است که مریم صفت بکر آبستنت (۳۶, ۸۹)

əlindən yaxşılıq və pislik gəlmək (be-nik-o-bəd abestən budən) - بنیک و بد آبستن بودن

زمانه بنیک و بد آبستنت ستاره گهی دوست گه دشمنست (۳۱۸, ۲۲)

hamiləlik (abestəni) - آبستنی

چون ماه بر آمد بر آبستنی بجنیش در آمد برگ رستی (۶۷, ۴۷)

doğum (abestəni) - آبستنی

ز شهر و زشوی خود آواره گشت (۶۵, ۱۹)

hovuz, göl (abgir) - آبگیر

جو در جام کبخسرو آبی نماد بجای آبگینش نباید فشاند (۳۰۸, ۱۱۲)

مزن سنگ بر آبگینه نخست که چون بشکند دیر گرد در دست (۳۶۲, ۱۱۴)

سیاهی گرفتی سپیدی بگیر چنین ابلقی بایدت ناگزیر (۱۲۰, ۲۷)

axmaq, ağılsız (əbləh) - ابله

که زر زر کشد چون بر ابر نهی (۲۳, ۱۱)

qabar, yara (abele) - آبله

qabarmaq, qabar olmaq (abele şodən) - آبله شدن

ز بس خسته تیر پیکان نشان شده آبله دست پیکان کشان (۱۷۰, ۵۰)

ayaqdan salmaq, təhlükə yaratmaq (abele dər pa-ye kəsi rixtən) - آبله در پای کسی ریختن

توان ریخت دریای روس آبله (۴۱۰, ۸۹)

nəsil (əbna) - اپنا

در اپنای مادیر ماند بجای (۳۳۳, ۱۴)

qara ağac, qarağac (abnus) - آبنوس

چو شطرنجی از عاج و از آبنوس (۱۰۶, ۲)

qara bədən (abnus) - آبنوس

همه آبنوش طبرخون شده (۲۷۷, ۳۳)

zənci (abnusi derəxt) - آبنوسی درخت

ستدجان از آن آبنوسی درخت (۹۸, ۲۱۲)

qaralmaq (abnusi şodən) - آبنوسی شدن

خدنگ اندران بیشه ها آبنوس (۲۹۸, ۱۳۷)

at (at) - arəb cəm şəkilçisi

فی المناجات (۱۰)

آتش (atəş) - atəş, od

چوشمع آتش افتاده در باغ من شده باغ من اتشین داغ من (۲۱, ۱۴)
 şərab - (atəş-e toubesuz) آتش توبه سوز
 بیاساقی آن آتش توبه سوز باتشگه مغز من بر افروز (۱۴۳, ۱)
 günəş - (atəş-e ruz) آتش روز
 که چون آتش روز روشن گذشت پراز دود شدگنبد تیزگشت (۱۷۶, ۱۱)
 İskəndər - (atəş-e zəndsuz) آتش زندسوز
 بدین زندگی آتش زندسوز برافروخته شاه گیتی افروز (۲۷۸, ۴۹)
 1. ocaq yandırmaq, od yandırmaq - (atəş əfruxtən) آتش افروختن
 عقیق از شبه آتش افروخته شبه گشته ز آتش سیه سوخته (۱۰۹, ۴۵)
 2. hirsələnmək, qəzəblənmək - (atəş əfruxtən) آتش افروختن
 در آن تندى و آتش افروختن کزو خواست مغزسخن سوختن (۱۵۴, ۱۵۴)
 آتش افروختن-۱: bax: (atəş foruxtən) آتش افروختن
 بفرمود شاه آتش افروختن برسم مغان بوی خوش سوختن (۲۷۴, ۳۴۳)
 od çıxarmaq - (atəş əngixtən) آتش انگیختن
 چویر اب دریا غضب ریختی ز دریای آب آتش انگیختی (۱۷۱, ۶۱)
 alovlanmaq - (atəş bər əfruxtən) آتش بر افروختن
 مگر چون بر افروزد آتش ز جام شود کارما پخته زان خون خام (۲۷۳, ۳۳۲)
 od vurmaq - (atəş bər əngixtən) آتش برانگیختن
 که آتش ز دشمن بر انگیختم باقبال شه خون اور یختم (۱۸۲, ۹۴)
 qan tökmək, qiyamət qoparmaq - (atəş dər ab əngixtən) آتش در آب انگیختن
 چویر جوشم از خشم چون تند میغ در آب آتش انگیزم از دود تیغ (۲۶۲, ۱۸۴)
 1. alovlanmaq, yanmaq - (atəş zədən) آتش زدن
 چو آواز بر پیل سرکش زدی زدی آتش ار خود بر آتش زدی (۹۴, ۱۵۲)
 2. od vurmaq, yandırmaq - (atəş zədən) آتش زدن

برون آید از روم گردنکشی زند در هر آتشکده آتشی (۱۴۵, ۳۶)
 آتش بر افروختن: bax: (atəş bər foruxtən) آتش بر افروختن
 زیاده چنان آتش بر فروخت که میخوارگان در آن رخت سوخت (۲۷۴, ۲۴۴)
 od vurmaq - (atəş dər zədən) آتش در زدن
 بهندوستان در زم آتشی نمانم در آن بوم گردنکشی (۳۳۳, ۸)
 – (atəş dər (çizi, kəsi, əngixtən) آتش در (چیزی، کسی) انگیختن
 od çıxarmaq, od vurmaq
 چو بر جوشم از خشم چون تند میغ در آب آتش انگیزم از دود تیغ (۲۶۲, ۱۸۴)
 atəş - (atəş əz mum foruzənde gərdəd) آتش از موم فروزنده گرد
 mumdan alovlanır
 بیانییدیک لشگراز چین و روم که آتش فروزنده گردنموم (۴۱۵, ۵۶)
 atəş ze dərya-ye ab bər (atəş ze dərya-ye ab bər) آتش ز دریای آب برانگیختن چشمه آفتاب
 əngixtən-e çeşmə-ye aftar) - günəşin çıxması
 چوروز دگر چشمه آفتاب بر انگیخت آتش ز دریای آب (۱۰۶, ۱)
 – (atəş-e tirəgi ra ze-cuş neşandən) آتش طیرگی را ز جوش نشاندن
 hirsini soyutmaq
 چولختی منش را بمالید گوش نشاند آتش طیرگی را ز جوش (۲۶۶, ۲۳۸)
 düşmənçilik - (atəş-e kine-ra bər foruxtən) آتش کینه را بر فروختن
 etmək
 تو نیز آتش کینه را بر فروز که فرخ بود آتش کینه سوز (۱۴۰, ۴۸)
 hirsini boğmaq, qəzəbini biruzə verməmək - (atəş-e gərm-ra koştən) آتش گرم را کشتن
 و لیکن نکشت آتش گرم را بسر کوچکی داشت ازرم را (۱۴۷, ۶۲)
 məhəbbət odu - (atəş-e ləl bər əfruxtən) آتش لعل بر افروختن
 yandırmaq
 مگر کاتشی بر فروزند لعل در آتش نهند از پی شاه نعل (۲۷۴, ۳۴۲)

و لیکن نکشت آتش گرم را بسر کوچکی داشت آزر را (۱۴۷, ۶۲)
 اتش انگیز (atəşəngiz) - alov, atəş, daxili qızğınlıq
 فرو پڑمید آتش انگیزشان ز گرمی نشست آتش تیزشان (۹۲, ۱۳۰)
 اتش انگیز (atəşəngiz) - öldürücü, od saçan, odlu
 کجا تیغی از تیغ من تیزتر ز پیکان من آتش انگیزتر (۲۵۸, ۱۲۵)
 آتش پرست (atəşpərəsti) - atəşpərəst, oda sitayiş edən
 بجز رسم زردشت آتش پرست نداد آندگرمسهار از دست (۵۵, ۳۱)
 آتش پرستی (atəşpərəsti) - atəşpərəstlik
 سکندر بفرمود کایرانیان گشایند از آتشپرستی میان (۲۰۷, ۱۱)
 آتشپرستی etmək, oda sitayiş (atəşpərəsti kərdən) - آتشپرستی کردن
 بار من در آتشپرستی کنند نگر شاه راز پرستی کنند (۲۴۵, ۶۷)
 آتشرو (atəşrou) - atəşsevən, özünü oda vuran
 سمندر چوپروانه آتشروست ولیکن این کهن لنگ و آن خوشروست (۱۸۹, ۱۹۹)
 آتشزن (atəşzən) - çaxmaq daşı
 ضمیرم نه زن بلکه آتشزنت که مریم صفت بکر آبستنت (۳۶, ۸۹)
 آتشزده (atəşzəde) - od püskürən
 که هست ازدهایی در آتشکده جو قاروره در مردم آتشزده (۲۱۲, ۷۹)
 آتشزده شدن (atəşzəde şodən) - yanmaq
 نه آتش گذارم نه آتشکده شود آتش از دستم آتشزده (۱۶۲, ۳۱)
 آتش سرشت (atəşsereşt) - odlu, odla yoğrulmuş
 بیا ساقی آن آبجوی بهشت در افکن بدانجام آتش سرشت (۲۱۵, ۱)
 آتش فشان (atəşfeşan) - od saçan
 سوی شاه شد داغ بردل کشان شتابنده چون برق آتش فشان (۱۳۳, ۶۶)
 آتشکده (atəşkədə) - atəşkədə
 برون آید از روم گردنکشی ز ندر هر آتشکده آتشی (۱۴۵, ۳۶)

yandırmaq (be-atəş sepordən) - باتش سپردن
 مغازا باتش سپار ندرخت بر آتشکده کار گیرند سخت (۲۰۷, ۱۳)
 odun üstünə qoymaq (bər atəş avərdən) - بر آتش آوردن
 تن بط بود درخور آبگیر چو بر آتش آری بر آردنغیر (۲۷۹, ۵۳)
 müharibə odu dadmaq (bər atəş ənqoşt zədən) - بر آتش انگشت زدن
 سوار هنر مندچابک رکاب که بر آتش انگشت زد بیحساب (۴۳۷, ۳۶۲)
 (bər atəş nəhadən-e fələk nəl-e zəngi) - بر آتش نهادن فلک نعل زنگی
 səhərin açılması
 که چون شاه چین زین برابرش نهاد فلک نعل زنگی بر آتش نهاد (۸۴, ۱۳)
 məhv olmaq, yox olmaq (bər atəş neşəstən) - بر آتش نشستن
 که چون بین دهقان بر آتش نشست بمرد آتش وسوخت آتشپرست (۲۰۷, ۱۰)
 od da yandırmaq (dər atəş feşandən) - در آتش فشانیدن
 بر افرازم از کوهش اورنگ را در آتش فشانم همه سنگ را (۳۹۶, ۵۷)
 (əz atəş ço gol-e be-dəst zər şodən-e xar) - از آتش چو گل زربدست شدن خار
 alov lamb yanmaq
 شده خار از آتش چو گل زربدست نه چون گل زربدستی آتشپرست (۲۷۷, ۲۶)
2. atəşpərəstlik (آتش)
 چوشاه از جهان رسم آتش زدود بر آورد از آتشپرستنده دود (۲۰۹, ۴۳)
3. ehtiras, daxili od-atəş (آتش)
 ز سختی بسختی توان رخت برد بگوگردونفط آتش کس نمرد (۳۱۷, ۹)
4. tünd, qətiyyətli (آتش)
 نگاری بدان خوبی و دلکشی بگوهر هم آبی وهم آتشی (۳۳۷, ۶۰)
5. söz (آتش)
 چو کید آنچنان آتش تیز دید از ورستکاری پیر هیز دید (۳۲۸, ۴۶)
6. hirs, qəzəb (آتش)
 hirsini soyutmaq, (atəş-e gərm-ra koştən) - آتش گرم را کشتن
 əsəblərini cilovlamaq

اتش کشی (atəşkoşi) - od söndürmə
 باتش کشی باز مالید گوش
 جو پروانه کایدش خون بجوش (۱۸۰, ۹۶)

اتشگه (atəşgəh) - atəşgah
 بیا ساقی آن آتش توبه سوز
 باتشگه مغزمنبرفروز (۱, ۱۴۳)

اتشی (atəşi) - hirsli, qəzəbli
 جهان خسرواچند گردنکشی
 هیرسلنمک (atəşi şodən) - hirsleşmək
 بر این آب حیوان مشوآتشی (۱۳۰, ۴۷۱)

آتشین (atəşin) - odlu
 جو دیدند خلق آتشین اژدها
 دل خویش کردنداز آتش رها (۷۷, ۲۱۲)

آتشین گشتن (atəşin gəştən) - od saçmaq, işıq saçmaq
 زتابنده یاقوت ورخشنده لعل
 خرامنده راآتشین گشت نعل (۱۰۸, ۲۵۷)

آتشین گشتن (atəşin gəştən) - alovlanmaq
 زبس خون که گردآمدنرمغاک
 چو گوگردسرخ آتشین گشت خاک (۴۲, ۱۶۹)

آتشین خانهء سختجوش (atəşin xane-ye səxtcuş) - dünya
 از این آتشین خانهء سختجوش
 کسی جان برد کویود سختکوش (۸, ۳۱۷)

اتفاق (ettefağ) - məclis
 سپند از خراسان و فوراز عراق
 بریشادازارمن بدین اتفاق (۷۴, ۴۰۸)

اتفاق (ettefağ) - görüş
 یکی گفت کاید گه اتفاق
 سرود ازخراسان ورودازعراق (۱۲, ۳۷۶)

اتفاق کردن (ettefağ kərdən) - məsləhətləşmək
 زنان سمن سینه سیم ساق
 بهرکاربالو کنند اتفاق (۴۳, ۲۵۱)

اتفاق کردن (ettefağ kərdən) - getmək, yollanmaq
 دگرره درآمد بملک عراق
 سوی خانهء خویش کرداتفاق (۶۲, ۲۴۴)

اثر (əsər) - əsər
 اثرهای آن شاه آفاق گرد
 ندیدم نگاریده در یک نورد (۱۷, ۵۴)

اجل (əcal) - əcal

سرانجام کاید اجل سوی او
 وبال تن او شودموی او (۹, ۲۵)

احسان (ehsan) - ehsan
 رسد شرق تا غرب از احسان او
 بهرخانهء نعمت خوان او (۴۳, ۴۸)

احکام (əhkam) - əhkam, qayda-qanun.
 زکیخسروآن جام گیتی نمای
 که احکام انجم درویافت جای (۶۱, ۵۰)

احکامکار (əhkamkar) - işbilən, usta, sənətkar
 زخاراتر اشان احکامکار
 که برکوه دانندبستن حصار (۱۳۴, ۲۹۸)

احوال (əhval) - əhval, vəziyyət
 بیبعت در آن انجمنگاه بود
 ز احوال پیشینه آگاه بود (۳۰, ۱۴۵)

اختر (əxtər) - ulduz
 بوقت ولادت بفرمود شاه
 که دانا کند سوی اختر نگاه (۴۸, ۶۷)

اختر (əxtər) - tale
 بترسم که اختر بدین طیرگی
 بداندیش مار اهد چیرگی (۳۷, ۱۳۹)

اختیار (extiyar) - müdrik
 از آنجمله حضرت شهریار
 بلیناس فرزانه بود اختیار (۶۰, ۲۸۶)

اختیارش آمد (extiyarəş aməd) - ixtiyarında olan
 از آن کارهاکاختیار آمدش
 پرستشگری در شمار آمدش (۱۲۴, ۳۶۳)

اختیار (extiyar) - icazə
 یکی روزکزگردش روزگار
 بدست آمدش طالعی اختیار (۶۳, ۱۴۱)

اختیار کردن (extiyar kərdən) - seçmək
 یکی روزکرد از جهان اختیار
 فروزنده چون طالع شهریار (۱۷, ۳۸۳)

اختیار داشتن (extiyar daştən) - əhəmiyyət vermək
 دگرگفتهاچون عیاری نداشت
 سخنگو بر آن اختیاری نداشت (۳۷, ۶۶)

آخر (axər) - sonda, axırda, nəhayət
 وگر گنج پنهان نیارد پدید
 شود خرم آخر بزیرین کلید (۱۴, ۵۲)

آخر (axer) - ertəsi

طویلہ برون زد برین مرغزار (۱۸۸, ۱۸۳)	چوروز آخر صبح ابلق سوار
آخر (axor) - axur	طویلہ زدند آخر انگختند
بسیز آخران بر علف ریختند (۶۴, ۳۴۴)	ز تست اولین نقش را سرگذشت
آخرین (axerin) - sonuncu	اگر شد سہی سرو شاه اخستان
بستت آخرین حرف راباز گشت (۵۷, ۷)	توسر سبزیادی درین گلستان (۱۸, ۳۱۰)
آخستان (əxsetan) - Əxsitan	بدارا دو سر ہنگ بودند خاص
توسر سبزیادی درین گلستان (۱۸, ۳۱۰)	باخلاص نزدیک و دور از خلاص (۱۰۱, ۱۷۳)
آخلاص (exlas) - səmimiyyət	نظامی جو می باسکندر خوری
نگهدار ادب تاز خود بر خوری (۴۹, ۶۳)	مرا نیز یافت ادبار بخت
ادب (ədəb) - ədəb, mərifət	وگر نہ چرا بستم این کار سخت (۳۹۴, ۴۳۹)
نگهدار ادب تاز خود بر خوری (۴۹, ۶۳)	اساسی کہ در آسمان وز میست
ادبار بخت (edbarbəxt) - bədbəxtlik	آدم صید جواب خوشست (adəm seyd-e cəvab-e xoşəst) - adam xoş cavabın ovudur
بندار نہ چرا بستم این کار سخت (۳۹۴, ۴۳۹)	رخ شہ بر فروخت از خرمی
آدم (adəm) - adam, insan	درو آدمی پیکرانی چنین
باندازہم فکر ت آدمیست (۱۷, ۱۱)	ہمہ آدمی خوار و مردمگرای
آدم صید جواب خوشست (adəm seyd-e cəvab-e xoşəst) - adam xoş cavabın ovudur	چو آن آدمی خوارہ یابد خیر
کہ صید جواب خوشست آدمی (۶۵, ۲۱۹)	آدمی خوارہ (adəmi xare) - adamyeyən
بترکیب خاکی بزور آہن (۳۱۳, ۴۳۳)	کہ ہست آدمی خوارہ زویتر (۱۰۳, ۹۰)
آدمی خوار (adəmi xare) - adamyeyən	آدمی زادہ (adəmizade) - insan övladı
کہ ہست آدمی خوارہ زویتر (۱۰۳, ۹۰)	در آن مسلح آدمی زادگان
آدمی زادہ (adəmizade) - insan övladı	زمین گشتہ کوه از افتادگان (۷۴, ۱۸۰)

سخن بین کزودور چون مانده ام	کجا بودم ادہم کجا رانده ام (۱۷, ۳۵۵)	ədhəm randən) - sözü başqa istiqamətə çevirmək
چہل روز خود را گرفتیم ز ما	کادیم از چہل روز گرد تمام (۸۱, ۳۶)	ədīm) - dəri, gön
چو شرط پرستش بجای آورد	ادیم یمن زیر پای آورد (۲۰, ۲۴۴)	Yəmən) - Yəmən zir-e pay avərdən) - ədim-e Yəmən zir-e pay avərdən
برخشنده آذرباستا وزند	بخور شید روشن بچرخ بلند (۲۰, ۱۵۶)	torpağına üz qoymaq
وزانجا بتدییر آزادگان	در آمد سوی آذربادگان (۶۰, ۲۱۰)	آذربایجان (azərabadəqan) - Azərbaycan
بدر آ کند نسل او باز بست (۳۳, ۶۶)	آذربایجان (azərpərest) - atəşpərest	آذربادگان
زده موبدش نعل زرین بر اسب	شدہ نام آن خانہ آذرگشسب (۱۰۶, ۳۲۴)	آذربایجان (azərqoşəsb) - atəşgədə adıdır
دروختر جادواز نسل سام	پدر کردہ آذرہمایون نام (۷۲, ۲۱۱)	xüsusi ad) - azərhomayun) - آذرہمایون
گناہ من ار نامدی در شمار	ترا نام کی بودی آمرزگار (۴۴, ۶)	Şərt bildirir. in qısa forması. - اگر (ər) - ar
بگفتار شہ مغز را تر کنم	بگفت کسان مغز در سر کنم (۱۹, ۵۲)	sözdüzəldici şəkilçidir. - ar) - ar
ز غیب آن نمودارش آری بدست	کزین غایب آگاہ باشد کہ هست (۶۶, ۷)	felinin kökünün qısa forması) - اورن (ar) - ar
بر آرم چراغی ز پروانہ	درختی بر آرایم از دانہ (۲۸, ۲۲)	felinin kökü) - آراستن (aray) - آرای
آراستن (arastən) - toplamaq		

توزویش در لشگر آراستن	خراج از یونان توان خواستن (۹۱, ۱۲۳)
جداهریکی بزمی آراستی	وزانجایی فتنه پر خاستی (۳۲, ۲۰۸)
جهانی بدین خوبی آراستی	برون زانکه یاری گری خواستی (۱۲, ۳)
چپ و راست آراست از ترک و تیغ	چو آرایش گلین از اشک میغ (۳۸, ۱۶۹)
چواز هر دو سولشگر آراستند	یلان سو بسو مر نمیخواستند (۴۰, ۱۶۹)
نمودند کین مرز آراسته	زنی راست با آیین بسی خواسته (۳۷, ۲۵۱)
شد از راه اوگرد برخاسته	که بی گرد به راه آراسته (۱۹, ۱۱۴)
یکی نامه در خواست آراسته	فروزانتر از ماه ناکاسته (۱۲۷, ۳۴۸)
از آن گنج آراسته داد بهر	بدادودش گشت سالار دهر (۳۸, ۱۹۴)
دوتاشدسهی سرو آراسته	کدیور شد از سایه برخاسته (۲۸, ۲۷)
دولشگر برابر شد آراسته	شد آزر مهپایک بر خاسته (۴۴, ۸۱)
نیودانگه این شهر آراسته	دزی بود دروی بسی خواسته (۲۸, ۲۹۰)
چوشاهان نشستند بزم شاه	شد آراسته حلقه بزمگاه (۱۱, ۴۵۷)
	اراسته شدن (araste şodən) - bəzənmək

بپیروزی آن نقش در خواسته	چو پیروزه نقشی شد آراسته (۹, ۴۰۴)
فروزنده مرد شد خواسته	کز و کارها گرد آراسته (۳۳, ۱۹۳)
ملالت گرفت از من ایام را	بگنج ارم بر دم آرام را (۶۷, ۳۵)
بمشکوی داراشو از مابگوی	که اینجابدان گشتم آرامجوی (۲۹, ۲۱۷)
جهان را ز دشمن تهی دید جای	بارامش و رامش آورد رای (۵۸, ۴۵۵)
جهانرا بفرمان خود رام کرد	در آن رام کردن کم آرام کرد (۱۰۳, ۲۳۳)
بحرفی مسجل کنم نام او	که مانند درین جنبش آرام او (۵۷, ۴۴)
بارامگاه آمدند از نبرد	ز تن زخم شستند از روی گرد (۹۵, ۱۷۳)
سه چیزست کان در سه آرامگاه	بود هر سه کم عمر و گردن تپاه (۱۴, ۳۴۰)
زمین جزیره که آن موصلست	خوش آرامگاه خوش منزلست (۹۲, ۱۶۶)
نگر نیز بینم که چون خفت شاه	در آن غار چون ساخت آرامگاه (۴۲, ۳۰۳)
بفرزانه گفتا که بر تخت شاه	نخواهم که سازد کس آرامگاه (۳۵, ۳۱۱)
بزد بانگ بروی که ای زاغ پیر	عقاب جوان آمد آرام گیر (۱۹۷, ۹۷)

همان دولتی کارجمندی گرفت ز رای بلندان بلندی گرفت (۲۲, ۳۹)

جو شاه جهان ره بدان جام یافت در آن تختگه لختی آرام یافت (۳۱۱, ۳۴)

چو کوسه همه پیرکونک سرشت بخوبی روندارچه هستندزشت (۸۰, ۲۲)

جهاندار با فتح دمسازکرد شبانگه بارامگه بازگشت (۹۹, ۲۳۲)

چنان برگشیدی وبستی نگار که به زان نیار دخر بدر شمار (۴, ۱۴)

آرامی (aramidən) - rahat olmaq

چو نیکو نگه کرد بشناختش ز تخت خود آرامگه ساختش (۲۵۷, ۱۱۴)

گل افشانتراز ماه اردیبهشت (۱۲۰, ۲۲)

آرامیدن (aramidən) - sakitləşmək

بیارام و تندى رهاکن ز دست که الماس از ارزیز یابدشکست (۱۶۳, ۴۸)

نخرندکالا که پنهان بود که کالای دندیده ارزان بود (۲۴, ۲۳)

آرایش (arayeş) - bəzək

زر رونق مبرنقش آرایش نصیبی ده از گنج بخشایشم (۱۲, ۳۶)

یکی آنک از گنج آراسته دهی آرزوهای ناخواستم (۵۰, ۶۶)

آرایش دادن (arayeş dadən) - bəzəmək

گه از میوه آرایش خوان دهد گه از سایه آسایش جان دهد (۱۱۳, ۴)

آرزو (ar(e)zu) - arzu, istək

آرزو (ar(e)zu) - arzu, istək

آرزو خواه گشتن (ar(e)zuxah gəştən) - arzulamaq

چه باید غروری بر آراستن نه بر جای حویش آرزوخواستن (۱۶۴, ۵۶)

دل شاه چوزان نکته آگاه گشت از آن آرزو آرزو خواه گشت (۴۵۰, ۵۵۱)

آرزو داشتن (ar(e)zu daştən) - arzulamaq, istəmək

سه چیز آرزودارم اندر نهان بر آید باقبال شاه جهان (۱۸۷, ۱۶۹)

آرزو کردن (ar(e)zu kərdən) - arzulamaq

در آن آرزوگاه فرجاردیس نکرد آرزو با معامل مکیس (۳۸۴, ۴۱)

آرزوگاه (ar(e)zuqah) - arzu yeri, yataq

در آن آرزوگاه بادورباش نکردندجز بوسه چیزی تراش (۴۵۱, ۵۶۱)

آرزوگاه (ar(e)zuqah) - məclis

در آن آرزوگاه فرخاردیس نکرد آرزو با معامل مکیس (۳۸۴, ۴۱)

آرزومند (ar(e)zumənd) - arzulayan

شهی که آرزومند معراج تست زمینبوس اودره التاج تست (۴۶, ۷)

آرزومند بودن (ar(e)zumənd budən) - arzulamaq

همان دولتی کارجمندی گرفت ز رای بلندان بلندی گرفت (۲۲, ۳۹)

جو شاه جهان ره بدان جام یافت در آن تختگه لختی آرام یافت (۳۱۱, ۳۴)

چو کوسه همه پیرکونک سرشت بخوبی روندارچه هستندزشت (۸۰, ۲۲)

جهاندار با فتح دمسازکرد شبانگه بارامگه بازگشت (۹۹, ۲۳۲)

چنان برگشیدی وبستی نگار که به زان نیار دخر بدر شمار (۴, ۱۴)

آرامی (aramidən) - rahat olmaq

چو نیکو نگه کرد بشناختش ز تخت خود آرامگه ساختش (۲۵۷, ۱۱۴)

گل افشانتراز ماه اردیبهشت (۱۲۰, ۲۲)

آرامیدن (aramidən) - sakitləşmək

بیارام و تندى رهاکن ز دست که الماس از ارزیز یابدشکست (۱۶۳, ۴۸)

نخرندکالا که پنهان بود که کالای دندیده ارزان بود (۲۴, ۲۳)

آرایش (arayeş) - bəzək

زر رونق مبرنقش آرایش نصیبی ده از گنج بخشایشم (۱۲, ۳۶)

یکی آنک از گنج آراسته دهی آرزوهای ناخواستم (۵۰, ۶۶)

آرایش دادن (arayeş dadən) - bəzəmək

گه از میوه آرایش خوان دهد گه از سایه آسایش جان دهد (۱۱۳, ۴)

آرزو (ar(e)zu) - arzu, istək

آرزو (ar(e)zu) - arzu, istək

آرزو خواه گشتن (ar(e)zuxah gəştən) - arzulamaq

چه باید غروری بر آراستن نه بر جای حویش آرزوخواستن (۱۶۴, ۵۶)

دل شاه چوزان نکته آگاه گشت از آن آرزو آرزو خواه گشت (۴۵۰, ۵۵۱)

آرزو داشتن (ar(e)zu daştən) - arzulamaq, istəmək

سه چیز آرزودارم اندر نهان بر آید باقبال شاه جهان (۱۸۷, ۱۶۹)

آرزو کردن (ar(e)zu kərdən) - arzulamaq

در آن آرزوگاه فرجاردیس نکرد آرزو با معامل مکیس (۳۸۴, ۴۱)

آرزوگاه (ar(e)zuqah) - arzu yeri, yataq

در آن آرزوگاه بادورباش نکردندجز بوسه چیزی تراش (۴۵۱, ۵۶۱)

آرزوگاه (ar(e)zuqah) - məclis

در آن آرزوگاه فرخاردیس نکرد آرزو با معامل مکیس (۳۸۴, ۴۱)

آرزومند (ar(e)zumənd) - arzulayan

شهی که آرزومند معراج تست زمینبوس اودره التاج تست (۴۶, ۷)

آرزومند بودن (ar(e)zumənd budən) - arzulamaq

سمن رانرودی ده از ارغوان	روان کن سوی گلین آب روان (۱۳, ۶۱)	در آن تاختن کارزومند بود	ر هش برگزگانه دریند بود (۲۷, ۲۹۰)
مغی ارغوان کشته بر جای جو	بنفشه دروده بوقت درو (۳۱, ۲۷۷)	جهان غم نیرزدبشادی گرای	نه کز بهر غم کرده انداین سرای (۸, ۴۶۲)
بیا ساقی آن ارغوانی شراب	بمن ده که تامست گرم خراب (۱, ۴۰)	بیارام و تندی رهاکن زدست	که الماس از ارزیزابد شکست (۴۸, ۱۶۳)
ستیزنده روسی ز آلان وارک	شبیخونی آورد همچون تگرک (۲۴, ۳۹۴)	درارژنگ این نقش چینی پرند	قلم نیست بر مانی نقشبند (۱۵, ۵۴)
در آن موینه چون نظر کردشاه	بهار ارم دیددر بزمگاه (۲۷, ۴۵۸)	یکی بود پیکردوارژنگ را	تفاوت نه هم نقش وهم رنگ را (۲۵, ۳۷۷)
بسی ارغوانی ز تاراج زنگ	بهر سو فرستاد بیوزن وسنگ (۴۹, ۱۱۶)	نقوماخس آنکوخردمند بود	ارسطوی داناش فرزند بود (۱۵, ۷۰)
بارمن درآمد چو دریای تند	صبا را شدازگرداوپای کند (۱۱۳, ۱۳۶)	مگر تیرش از جعبه آرشست	که از نوک اوخاره با خارشست (۹۱, ۳۴۶)
بنیک ویدازرازهای نهفت	همان بود درنامه کارنده گفت (۴۵, ۳۲۰)	ارش کوتاه وزلف و گردن دراز	لیبی چون شکرخال با اویراز (۱۲۰, ۲۲۳)
پذیرا شوارنی سپهربلند	بدولت گزایان درآرد گزند (۱۱۱, ۳۶۲)	سنان کش یکی نیزه سی ارش	باب جگریافته پرورش (۱۱, ۱۰۷)
دوسوراخ چون روبه حیلہ ساز	یکی سوی شهوت یکی سوی آز (۱۰, ۸۴)	سرشک قدح ناله ارغنون	روان کرده از رودها رود خون (۲۰, ۱۳۰)
چو شه دیدگان یادگارکیان	خیر داردازکارسودوزیان (۱۰۶, ۱۹۸)	زیونانیان ارغنونزن بسی	که بردند هوش از هرکسی (۵۰, ۳۸۵)
چهل روز خود را گرفتیم زمام	کادیم از چهل روز گردن تمام (۸۱, ۳۶)	نشسته بگردار سرو جوان	که گه لاله ریزدگهی ارغوان (۴۱, ۴۶۵)
سپاس از خداوند گیتی پناه	که بیشست ازین قصه انصاف شاه (۸, ۵۱)	بیا ساقی آن آب حیوان ارغوان	کز و پیر فرتوت گردنجوان (۱, ۳۳۹)
		ارغوان (ərgəvan) - ərgəvan (gül növüdür)	

سمن رانرودی ده از ارغوان	روان کن سوی گلین آب روان (۱۳, ۶۱)	در آن تاختن کارزومند بود	ر هش برگزگانه دریند بود (۲۷, ۲۹۰)
مغی ارغوان کشته بر جای جو	بنفشه دروده بوقت درو (۳۱, ۲۷۷)	جهان غم نیرزدبشادی گرای	نه کز بهر غم کرده انداین سرای (۸, ۴۶۲)
بیا ساقی آن ارغوانی شراب	بمن ده که تامست گرم خراب (۱, ۴۰)	بیارام و تندی رهاکن زدست	که الماس از ارزیزابد شکست (۴۸, ۱۶۳)
ستیزنده روسی ز آلان وارک	شبیخونی آورد همچون تگرک (۲۴, ۳۹۴)	درارژنگ این نقش چینی پرند	قلم نیست بر مانی نقشبند (۱۵, ۵۴)
در آن موینه چون نظر کردشاه	بهار ارم دیددر بزمگاه (۲۷, ۴۵۸)	یکی بود پیکردوارژنگ را	تفاوت نه هم نقش وهم رنگ را (۲۵, ۳۷۷)
بسی ارغوانی ز تاراج زنگ	بهر سو فرستاد بیوزن وسنگ (۴۹, ۱۱۶)	نقوماخس آنکوخردمند بود	ارسطوی داناش فرزند بود (۱۵, ۷۰)
بارمن درآمد چو دریای تند	صبا را شدازگرداوپای کند (۱۱۳, ۱۳۶)	مگر تیرش از جعبه آرشست	که از نوک اوخاره با خارشست (۹۱, ۳۴۶)
بنیک ویدازرازهای نهفت	همان بود درنامه کارنده گفت (۴۵, ۳۲۰)	ارش کوتاه وزلف و گردن دراز	لیبی چون شکرخال با اویراز (۱۲۰, ۲۲۳)
پذیرا شوارنی سپهربلند	بدولت گزایان درآرد گزند (۱۱۱, ۳۶۲)	سنان کش یکی نیزه سی ارش	باب جگریافته پرورش (۱۱, ۱۰۷)
دوسوراخ چون روبه حیلہ ساز	یکی سوی شهوت یکی سوی آز (۱۰, ۸۴)	سرشک قدح ناله ارغنون	روان کرده از رودها رود خون (۲۰, ۱۳۰)
چو شه دیدگان یادگارکیان	خیر داردازکارسودوزیان (۱۰۶, ۱۹۸)	زیونانیان ارغنونزن بسی	که بردند هوش از هرکسی (۵۰, ۳۸۵)
چهل روز خود را گرفتیم زمام	کادیم از چهل روز گردن تمام (۸۱, ۳۶)	نشسته بگردار سرو جوان	که گه لاله ریزدگهی ارغوان (۴۱, ۴۶۵)
سپاس از خداوند گیتی پناه	که بیشست ازین قصه انصاف شاه (۸, ۵۱)	بیا ساقی آن آب حیوان ارغوان	کز و پیر فرتوت گردنجوان (۱, ۳۳۹)
		ارغوان (ərgəvan) - ərgəvan (gül növüdür)	

مهندس بسی جوید از رازشان	نداند که چون کردی آغازشان (۴, ۱۵)
بر آراسته قلب شاه از نبرد	چو کوهیکه آنباشد از لاجورد (۱۰۲, ۲۶۱)
جز او کاهن تیغ روشن کند	کلید از زر و گنج از آهن کند (۴۶, ۱۶)
مگر جادوان از من آموختند	که از موم خود خواب رادوختند (۲۱, ۱۶)
بیا ساقی از باده جامی بیار	زیبجاده گون گل پیامی بیار (۱, ۲۷۵)
سر انجام کار آن سر انداختن	غروریش داد از سرافراختن (۴۱۸, ۹۵)
جهان بینم از رای روشن صواب	که چون من کنم گردگیتی شتاب (۲۳۵, ۲۶)
نفیر از جهانی که دارا کشست	نهان پرور و آشکارا کشست (۱۸۵, ۱۴۹)
تویی که آفریدی زیک قطره آب	گوهرهای روشنتر از آفتاب (۳, ۸)
مرا نیست از خود حسابی بدست	حساب من از تست چندانکه هست (۷, ۵۴)
گره بر زد بروی پیوسته را	گشاد از گره چشم در بسته را (۱۴۷, ۶۴)
بسوسن سپردندش مشاد را	چمن جای شد سرو آذر را (۲۲۳, ۱۱۶)
دعا کرد زاهد که دلشاد باش	ز بند ستمکاری آزاد باش (۲۹۳, ۶۹)
azad olmaq, xilas olmaq - azad şodən) آزاد شدن	

چو از و امرداری خرا داشتد	بر آسود و از خویشتن شاد شد (۷۴, ۷۱)
در آیین عالم آباد گردد بگنج	azad olmaq - azad gərdidən) آزاد گردیدن در آن عالم آزاد گردید زنج (۶, ۵۲)
درین بندم از زحمت آزاد کن	xilas etmək - azad kərdən) آزاد کردن بامرزش ایزدم یاد کن (۱۸۴, ۱۲۵)
که این بندی از باده چون شادگشت	azad olmaq - azad gəştən) آزاد گشتن چرا شد ز مالدور کاز ادگشت (۴۴۳, ۴۵۵)
بخندید صرف آزاد مرد	azad - azadmərd) آزاد مرد وز آمیزش زربد و قصه کرد (۲۲, ۱۴)
رها کردش آن شاه آزاد مرد	xeyrxah - azadmərd) آزاد مرد بر آزاد مردی زیان کس نکرد (۴۴۳, ۴۴۸)
اگر یا من او هم نبردی کند	azadmərdi - lütfkarlıq, yaxşılıq) آزادمردی lütfkarlıq etmək, yaxşılıq etmək - azadmərdi kərdən) آزادمردی کردن نه مردی که آزاد مردی کند (۳۴۸, ۱۲۲)
گر انمایه تراج آزادگان	azad - azade) آزاده گرامینتر آدمی زادگان (۱۳, ۲)
نخورند بی یکدیگر باده	azadlıq - azadi) آزادی بازادی از خود هر آزاده (۳۷۵, ۲۹۷)
بوقت شدن کرد با شاه عهد	azar - ziyar, pislik, təhqir) آزار که نارد در آزار نوشابه عهد (۲۶۹, ۲۸۴)
ز خلق ارچه آزار بینم بسی	incimək, zülm görmək - azardən) آزاریدن نخواهم که آزار دازم کسی (۲۲۸, ۳۴)
چنان داشتم ملک را پیش و پس	ziyar gəlmək - azar amədən) آزار آمدن آزارش نامداز کس بکس (۳۱۸, ۱۸)
کم آزار شوکز همه داغ و درد	incimək - azar yaftən) آزار یافتن کم آزار یابد کم آزار مرد (۲۳۸, ۷۰)

آزاریدن (azaridən) - incitmək
 مدار اکن از کین کشی باز گرد که مردم نیاز ارداد نیکمرد (۱۶۴, ۶۵)

آزردن (azordən) - incitmək
 بازردن کس نیاوردن برای برون از خط عدل ننهادهای (۷۶, ۳۵)

آزرده (azorde) - incimiş
 می کوز محنت رهایی دهد بازردگان مومیایی دهد (۷۴, ۲)

azordepoşt gəştən) - beli bükülmək
 چون پیرکهن گردد آزرده پشت ز نیزه عصا به که گیرد بمشت (۱۵۱, ۱۰۹)

azorde şodən) - incimək, təhqir olunmaq
 سکندر شد آزرده از کار او نهانی همی داشت آزار او (۱۱۷, ۷۰)

azərm) - böyüklük, əzəmət
 که باجان بمهر آشنایی دهد بر آزر م خسرو گوایی دهد (۲۶۳, ۲۰۷)

azərm-e(kəsi-ra) negəh daştən) - hörmətini saxlamaq
 بپذیرفت شه خواهش گرم او بر رفتن نگهداشت آزر او (۲۸۲, ۳۰)

azərm) - rəhm, şəfqət
 دولشگر برابر شد آراسته شد آرمها پاک بر خاسته (۸۱, ۸۸)

azərm) - əzab, əziyyət
 دباغت چنان دادم این چرم را که بر تابد آسب و آزر مرا (۷۵, ۱۰)

azərm) - sülh, barışiq
 اگر آزر خواهیم ازین سگدلان نخوانندمان عاقلان عاقلان (۸۹, ۸۸)

azərmcuy şodən) - barışiq istəyən, sülh istəyən
 پس آنگاه با هندوی نرم گوی بسوگندوبیمان شد آزر م جوی (۳۳۱, ۸۸)

azərmcuy kərdən) - sülh axtarmaq
 توانم که من با توای خام خوی کنم پختگی کردم آزر م جوی (۱۵۷, ۳۳)

əz azərm-e(kəsi) gəştən) - dediyinə riayət etməmək, ədəbi pozmaq

یکایک لشگر از شرم او نگشتندیک ذره ز آزر م او (۲۷۵, ۹)

əvvəl, başlanğıc) - azəl) ازل
 ز حکمی که زازل رانده ای نگر دد قلم ز آنچه گردانده ای (۸, ۷۵)

azmayeş) - imtahan, yoxlama
 رسید آزمایش بهر گوهری نمودند هر یک دگر پیکری (۱۲۷, ۱۶)

yoxlamaq, təcrübədən keçirmək) - azmayeş fekəndən)
 فکند آزمایش بدان چار چیز چنان بود که گفت وزان بیش نیز (۳۹۵, ۴۰)

azmai) - imtahan
 بدین گونه کاری خدایی بود خصومت خدای آزمایی بود (۳۶۱, ۱۰۹)

azmudən) - sınamaq
 جهانش که صلح و جنگ آرمود ز جنگش زیان دید آواز صلح سود (۸۵, ۳۶)

azmudən) - keyfiyyəti yoxlamaq
 بسنگ سیاه بر زرسرخ سود مگر بر محک زر همی آرمود (۲۱۶, ۲۱)

azmude) - sınaqdan çıxmış, sınaqmış
 اگر که دلی داشت چون خاره سنگ نبود آرموده خطرهای جنگ (۴۳۰, ۲۶۴)

sınaqdan çıxarımaq) - azmude şodən)
 که چون آرموده شود روزگار بیاد آیدت پند آموزگار (۱۴۷, ۵۹)

əjdəha) - əjdəha
 فرو بردن اژدها بیدرنگ بینباشتن در دهان نهنگ (۴۰, ۹)

əjdəha-ye dəman) - hirsli əjdəha
 خبرگر متر شده هر زمان که آمد بروم اژدهای دمان (۱۳۸, ۲۳)

döyüş bayrağı) - əjdəha-ye dəlir)
 تییره بغرید چون تندشیر درآمد برقص اژدهای دلیر (۱۷۹, ۵۳)

od püskürən əjdəha (rus döyüşçüsünə işarədir) - əjdəha-ye dəmənde)
 اژدهای نمنده

سوی اژدهای دمنده دویید (۴۳۸, ۳۷۲)	نهنگ جهانسوز را برکشید
اژدهای سیاه (əjdəha-ye siyah) – qara əjdəha (İskəndərə işarədir)	
بازرم باید درین بوم راه (۳۶۲, ۱۱۸)	در آن کوش کین اژدهای سیاه
اژدها (əjdəha) - İskəndər	
بسر بر چنان اژدهای پیکری (۱۴۲, ۷۵)	شد آن اژدها با چنان لشگری
اژدها (əjdəha) - Zöhhak	
که آن اژدها چون فروردماه (۱۶۲, ۲۴)	نخواندی ز تاریخ جمشید شاه
اژدها (əjdəha) - qılinc	
که در غار او اژدهایی نبود (۱۶۹, ۴۳)	ز شمشیر بر گشته جایی نبود
اژدها (əjdəha) - vəhşi döyüşçü	
که ناکشته دیدم هنوز اژدها (۴۴۷, ۵۰۸)	بنوعی ز پیچش نگشتم رها
اژدها (əjdəha) - at	
بر آمد سیاه اژدهایی بزیر (۴۲۹, ۲۵۲)	الانی سواری چو غرنده شیر
اژدها باره (əjdəhabare) - əjdəha sifət, əjdəha tinət	
هم از قوت اژدهایی چه کرد (۱۶۲, ۲۵)	فریدون بدان اژدها باره مرد
اژدها پیکر (əjdəhapeykər) - əjdəha görkəmli	
نه مردم کشم بلکه مردم خورم (۹۵, ۱۷۴)	بمردم کشی اژدهای پیکرم
اژدها خوی (əjdəhaxuy) - əjdəha xasiyyət (İskəndərə işarədir)	
نهنگیست کاورد بر ما زوال (۹۲, ۱۲۶)	که این اژدها خوی مردم خیال
اژدهایی (əjdəhai) - əjdəhaliq	
که بهمن بدان اژدهایی که کرد (۲۰۰, ۱۳۷)	چنین داد پاسخ جهان دیده مرد
آس (as) - sözlünün qısa forması-dəyirman	
بنوبت در آس افکنده کسی (۱۱۷, ۷۶)	درین آسیادانه بینی بسی
در آس افکندن (dər as əfkəndən) - yox etmək, paymal etmək	
ببخشایم آنرا که بخشودنیست (۲۲۹, ۴۵)	در آس افکنم هر کرا سود نیست
اساس (əsas) - bünövrə, bina	

اساسی برویست نتوان درست (۳۸, ۱۰۴)	زمینی که دارد برویوم سست
اساسی برویست نتوان درست (۳۸, ۱۰۴)	اساسی برویست نتوان درست (۳۸, ۱۰۴)
اسان (asan) - asan	
ز سنگش تو آسان کی آری بچنگ (۱۶, ۴۱)	بدشواری آید گهر سوی سنگ
اسان شدن (asan şodən) - asanlaşmaq	
که آسان ازیشان شود رنج شاه (۳۷, ۳۹۱)	ندیمان شایسته برگرد شاه
اسان کردن (asan kərdən) - asanlaşdırmaq	
کزو روزی آسان کند کار خویش (۶, ۱۳۷)	نیندازد آن آلت از بار خویش
اسان گرفتن (asan gereftən) - asan hesab etmək	
حساب خراج از خراسان گرفت (۳۰, ۱۲۰)	زیون کردن دشمن آسان گرفت
اسانگزار (asanqozar) - həyatı sadə yaşayan	
که آسان زید مرد آسانگزار (۳۶, ۴۶۵)	باسان گزاری دمی می شمار
اسان عیبدان (asannyuş) - asan eşidən	
که آسان پراز درتوان کرد گوش (۸, ۷۹)	چه پنداری ای مرد آسان نیوش
اسایش (asayeş) - rahatlıq, istirahət	
طلب کردمی جای آسایشی (۴۷, ۲۸)	اگر دیدمی در خود افزایشی
اسایش دادن (asayeş dadən) - rahatlıq vermək, rahat etmək	
گه از سایه آسایش جان دهد (۴, ۱۱۳)	گه از میوه آرایش خوان دهد
اسایش رساندن (asayeş rəsəndən) - rahatlıq gətirmək, əmin-amanlıq gətirmək	
رساند بدین کشور آسایشی (۱۲۹, ۲۹۷)	گر آرد ملک هیچ بخشایشی
اسایش کردن (asayeş kərdən) - dincəlmək	
بهر منزلی کردن آسایشی (۴, ۳۹۲)	بهر کشوری دیدن آیشی
اسایش یافتن (asayeş yaftən) - rahatlanmaq	
بما لشگر آسایش و خواب یافت (۸۱, ۳۱۴)	تنی کا نهمه مالش و تاب یافت

asayeş-o-xab-ra kar bəstən) - istirahət edib	آسایش و خواب را کار بستن
yatmaq	
شاه آسایش و خواب را کار بست	دولختی دراز چار دیوار بست (۲۷۰، ۲۹۰)
اسب (əsb) - at	
زموزونی ضربهای سنان	برقص آمده اسب زیر عنان (۱۰۲، ۲۵۸)
yaşayış üçün lazım olan şeylər	اسباب (əsbab) -
بود هر یکی را قدر مایه میش	کزان میش بر سازد اسباب خویش (۳۲۰، ۴۳۴)
دیرین ره چومن خوابنده بسیست	نیار دکسی یاد کاینجا کسیست (۵۶، ۲۸)
دیرین ره چومن خوابنده بسیست	نیار دکسی یاد کاینجا کسیست (۵۶، ۲۸)
برخنده آذرباستا و زند	بخورشید روشن بچرخ بلند (۲۰، ۱۵۶)
چو استادانا بفرهنگ و رای	ملکزاده را دیدبرگنج پای (۲۵، ۷۱)
باستادگاران درگه سپرد	که عاجز شد آنکس که آنرا ببرد (۲۵، ۳۰۲)
بر آن آستان زد سرخویش را	خزینه بسی داد درویش را (۵۶، ۲۴۴)
که بر آستانبوسی بارگاه	ز تخت صطخر آمدم نزد شاه (۱۵، ۳۱۷)
گه از نطفه ای نیک بختی دهی	گه از استخوانی درختی دهی (۳۵، ۵)
درآمد چوبیل استخوانی بدست	کزوبیل را استخوان میشکست (۱۵۷، ۹۴)
استر (ostor) - dəvə	

حرون استری مغزش آردبزیر (۴۶، ۱۴۶)	اگر سهم شیری بیفتد ز شیر
استقامت (esteqamət) - möhkəmlik	
استقامت گرفتن (esteqamət gereftən) - möhkəmlənmək, bərqərar olmaq	
قیامت کندتا قیامت بمن (۳۰، ۳۲)	سخن چون گرفت استقامت بمن
استوار (ostovar) - möhkəm	
فرستادبا استواران بروم (۱۶، ۲۴۱)	فرستادنی را از آن مرزوبوم
استوار گشتن (ostovar gəştən) - möhkəmlənmək	
زهر دوسپه رفت بیرون سوار (۲۶۴، ۱۰۲)	چو از هر دوسو گشت قلب استوار
استوار (ostovar) - etibarlı, inanılmış	
کزایشان بدی ایمن شاه را (۵۰، ۱۷۸)	همان استواران درگاه را
استواری (ostovari) - etibarlılıq	
که هست استواری در آن مرزوبوم (۲۷، ۲۳۵)	ز روزیور خود فرستم بروم
استواری (ostovari) - yenilməzlik, dözümlülük	
دیرین دستبرد استواری تراست (۴۰، ۴۵۴)	شاه گفت برزن که یاری تراست
استواری کردن (ostovari kərdən) - dözümlülük göstərmək, durum gətirmək	
برین گفتهها استواری کنم (۱۷، ۳۳۴)	بهر نیک و بدبایاری کنم
استواری کردن (ostovari kərdən) - sözündə möhkəm olmaq	
با صطخر و کرد استواری بسی (۷۵، ۳۳۸)	فرستاد از آموزگاران کسی
استواری نمودن (ostovari nəmudən) - əhdə əməl etmək	
بر آن عهدشاه استواری نمود (۴۴، ۷۲)	سر انجام کاقبال یاری نمود
استین (astin) - paltarın qolu	
مکوکب بزرز استین تابدن (۲۷۷، ۱۰۳)	بپوشید خفتانی از کرگدن
اشحق (eshəğ) - İshaq (xüs. ad)	
نوازاده عیص اسحق بود (۷، ۶۴)	نوازیبترین شاه آفاق بود

اسد (əsəd) - Şir bürcü	اسدیو پطالع خداوند زور	بایروی خویش آسمان رامپوش (۱۷۲، ۲۶۱)	اگر بیکر تست چندین مکوش
کزو دیده دشمنان گشت کور (۵۲، ۶۷)		göyə qaldırmaq - bər aseman əfkəndən) بر آسمان افکندن	زخاکی که بر آسمان افکنی
اسرار (əsrar) - sirlər	زگویا و خاموش و هشیار و مست	سرو چشم خود را زیان افکنی (۴۴، ۱۵۸)	hay-küy qopmaq, qiyamət qopmaq - be-zəmin oftadən-e aseman) بزمین افتادن آسمان
آسفندیار (esfəndiyar) - İsfəndiyar (Şahnamənin qəhrəmanı)	هر آنچ او نموده گه کارزار	فرو او افتاد آسمان بر زمین (۴۶، ۸۲)	زیس نعره کامدبرون از کمین
نه رستم نموده نه اسفندیار (۲۴، ۴۷)		آسمان زیر پای آوردن (aseman zir-e pay avərdən)	سرم بر سر زانو آورده جای
اسکندر (eskəndər) - İskəndər	رزم اسکندر با قلعه در بند و رفتن بنزدیک زاهد (۲۸۸)	زمین زیر سر آسمان زیر پای (۹، ۲۱)	آسمانگون (asemanqun) - göy rəngli
اسکندروس (eskəndərus) - İskəndərin oğlunun adı	نهادند نامش پس از مهربوس	چو مرغول زنگی گره بر گره (۱۹۰، ۹۷)	بتن بر یکی آسمانگون زره
اسکندر فیلقوس (eskəndər-e filqus) - Filqus İskəndər	بفرمان اسکندر اسکندروس (۸۵، ۲۳۹)	آسمانوار (asemanvar) - göy kimi	سپاه از دو جانب صف آراسته
گر این کین نخواهم ز شیران روس	سگم سگ نه اسکندر فیلقوس (۵۹، ۳۹۶)	زمین آسمانوار بر خاسته (۲۶، ۴۱۳)	göyə məxsus - asemani) آسمانی
اسکندری (eskəndəri) - İskəndər (sif.)	از آن روز کوشد بی بیغامبری	تو دانی و دز حکمرانی تراست (۱۱۰، ۲۹۶)	جو حکم دز آسمانی تراست
اسکندریه (eskəndəriyye) - İskəndəriyyə şəhəri	باسکندر آن شهر چون شد تمام	بد آسمانی (bəd-e asemani) - asimani bədbəxtlik	سر نازنینان بیچد ز ناز (۳۹۵، ۴۳۹)
هم اسکندریه ش نهادند نام (۳۹، ۱۱۵)		asudegi) - rahatlıq, asudəlik	باسودگی عمر نو کردمی
آسمان (aseman) - göy (Rövşənək)	بیر تانشیند در و نازنین	جهانرا بشادی گرو کردمی (۲۸، ۴۸)	راهت (rahat olmaq, dincəlmək) - asudən)
خرامان شود آسمان بر زمین (۳۳، ۲۱۷)		نیاسود بر یک زمین یک زمان (۴۴، ۱۶۹)	نهنگ خدنگ از کمین کمان
آسمان (aseman) - Allah	ترا آسمان کندیاوری	asude) - asudə, azad, rahat	گر آسوده گرناتوان می زیم
آسمان (aseman) - göy	تویی که آسمان را بر افراختی	چنان آفریدی چنان می زیم (۴۱، ۷)	rahatlanmaq, dincəlmək, yatmaq - asude şodən) آسوده شدن
زمین را گذرگاه او ساختی (۷، ۳)		شدا سوده تاصبح صادق دمید (۸۲، ۳۱۴)	فروخت کاساپش آمد پدید
göyün nəl salması, göyün nəl fəkəndən-e aseman) نعل فکندن آسمان	زمین رازشورش بر افتاد بیخ	آسوده دل شدن (asudedel şodən) - rahat olmaq	شاه آسوده دل شد ز گفتارشان
فکند آسمان نعل و خورشید میخ (۸۱، ۴۱۷)		نواز شگری کرد بسیارشان (۴۰، ۲۶۴)	
آسمان را بایرو پوشانیدن (aseman-ra be-əbru lpuşanidən) - imkansız iş görmək, günəşə qara yaxmaq.			

دوالی چو دیدن آن پذیرفتگی	بر آسوداز آن خشم و آشفتگی (۷۳, ۳۹۷)	دوای (asiya) - dəyirman
که رومی چو آشتن روس دید	جهانرا چو پراکنده طاموس دید (۷, ۴۱۱)	درین آسیادانه بینی بسی بنوبت در آس افکنده کسی (۷۶, ۱۱۷)
همان زنگیان چیره دستی کنند	چو بیلان آشفته مستی کنند (۷۸, ۸۹)	در آن مرغزار از ملک تاسپاه بر آسوده گشتند از آسیب راه (۱۶, ۴۰۴)
سخن ران از آن نامور خفتگان	فسونی فرودم به آشتگان (۱۳, ۲۲۷)	دباغت چنان دادم این چرم را که بر تابد آسیب و آزر م را (۱۰, ۷۵)
سر انجام کاشفته شد راه او	دم ازدها شد وطنگاه او (۱۳۸, ۲۰۰)	اسیران رومی نیرو رومی همه زنگی خوش نمک خوردمی (۱۰۲, ۹۰)
ترو خشکی اشک و رخسار من	بکهگل بر اندود دیوار من (۸۵, ۳۶)	اسیر سمنبرگ شد مشک بید غراب سیه صید باز سپید (۴۷, ۱۰۹)
چپ و راست آراست از ترک و تیغ	چو آرایش گلبن از اشک میغ (۳۸, ۱۶۹)	ز ابرو کمان کرده وز غمزه تیر بتیر و کمان کرده صد دل اسیر (۹۲, ۳۸۸)
بشاه جهان راز پوشیده گفت	خبر دادشان آشکار و نهفت (۱۴, ۳۱۷)	اشارت چنان آمد از شهریار که پیغامی ارتیک داری بیار (۱۳۸, ۳۶۹)
دگر مرغ رانام دارا نهاد	بر آن فال چشم آشکارا نهاد (۴۶, ۱۲۱)	نشیننده را چون دل آمد بجای اشارت چنان رفت بار همنامی (۳۱۴۹, ۲۷۲)
چو آب فرات آشکارا نواز	چو سرچشمهء نیل پنهان گداز (۱۷, ۴۶)	کتاب خانهء پارسی هر چه بود اشارت چنان شد که آرنز و د (۷۶, ۲۳۹)
ولیکن چو عیب آشکارا شود	دل و دست تویی مدارا شود (۲۴, ۲۴)	اشارت کند تا رقیبان تخت بسازند پادشاه پیروز بخت (۵۲, ۳۰۳)
بهنگام سیل آشکارا شدن	نشاید زری تا بخارا شدن (۵۹, ۳۴)	عرق کرده در زیر بارگران (۹۶, ۳۱۶)
چه باید در صدگاه دارا شدن	بجزیت دهی آشکارا شدن (۷۷, ۱۲۳)	بهرچ آن نمایی تو از گرم و سرد پذیرنده ام ز آشتی و نبرد (۸۴, ۱۶۵)
آشکارا کردن	آشکارا کردن (aş(e)kara kördən) - aşkar etmək, demək	آشفتگی (aşoftegi) - həyəcan, coşma

نهانی کنید آشکارا مرا (۱۲۳, ۷۹)	چه حجت بود بپه دارا مرا
آشکاراکش (aşkar öldürən) - aşkar	نغیراز جهانی که دارا گشت
نهان پرور و آشکارا گشت (۱۸۵, ۱۴۹)	چو آب فرات آشکارا نواز
آشکارا نواز (aşkar nəvaziş edən) - aşkar	چو سرچشمهء نیل پنهان گداز (۴۶, ۱۷)
آشنا (aşena) - dost, tanış	ازین آشنایان بیگانه خوی
دورویی نگریکزبانی مجوی (۸۳, ۹)	ازین آشکاروی تر داستان
آشناروی (aşenaruy) - tanınmış, məşhur	آشنایی (aşenai) - tanışlıq, xəbər
خنیده نیامد برراستان (۳۹, ۱۱۲)	xəbər vermək - آشنایی دادن
آشنایی (aşenai) - tanışlıq, xəbər	که باجان بمهر آشنایی دهد
برآزرم خسرو گویای دهد (۲۴۳, ۲۰۷)	ندانم چه افسون فروخوانده اند
آشوب (aşub) - həyəcan, narahatçılıq	جهان کرد از آشوب خود در ناک
کز آشوب شهوت جدا مانده اند (۲۵۲, ۵۱)	شه از خواب سربرزد آشوبناک
آشوب (aşub) - hücum	چه می گفتم و در چه پرداختم
زبهر چه ازبهریک مشت خاک (۱۴۲, ۷۶)	جهان پهلوان نصره الدین که هست
آشوبناک (aşubnak) - həyəcanlı, coşğun	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
دل پاک را کرد از اندیشه پاک (۴۵۲, ۶)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
آشوب (əşhəb) - at növü (boz rəngli)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
کجا بودم اشهب کجاتاختم (۳۱۰, ۲۳)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
اصحاب (əshab) - sahiblər	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
بمراغان کشی فیل واصحاب فیل (۳۴, ۵)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
اصطخر (estəxr) - İstəxr	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
بر تخت نشستن اسکندر در اصطخر (۲۲۶)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
اصل (əsl) - əsl, nəcabət	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
همه مردمنداو همه مردمیست (۴۷, ۳۰)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)

اصل (əsl) - əsas, özül, möhkəmlik	همه چیز اصل بایندهست
که باشد خلل در بناهای سست (۳۵۹, ۷۰)	درختی سهی سایه در باغ شرع
اصل (əsl) - əsl, əsas	زمینی باصل آسمانی بفرع (۱۳, ۶)
اصلدار (əslidar) - əsilli-nəsilli	ولی نعمت فرع خواران خاک (۱۳, ۷)
اصلداران پاک (əslidaran-e pak) - peyğəmbər və övliyələr	زبیر خون رومی در آن ترکتاز
هزار اطلس رومی افکنباز (۱۷۰, ۵۶)	نشسته جوانمردی اطلس فروش
اطلس (ətləs) - atlas parça	ز خاکستر بیرزن درع پوش (۲۷۸, ۳۸)
اطلس رومی (ətləs-e rumi)-rum atlası	بر انگیخت اندازه هندسی (۵۷, ۵۵)
هزار اطلس رومی افکنباز (۱۷۰, ۵۶)	قراری نه در رقص اعضای من
اطلس فروش (ətləsforuş) - atlas satan	سر من شده کرسی پای من (۲۱, ۱۰)
ز خاکستر بیرزن درع پوش (۲۷۸, ۳۸)	نبود اعتمادش بر آن مرزوبوم
اطلسی (ətləsi) - atlas (sif.)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
بر انگیخت اندازه هندسی (۵۷, ۵۵)	جهان پهلوان نصره الدین که هست
اعضا (ə'za) - üzvlər	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
سر من شده کرسی پای من (۲۱, ۱۰)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
اعتماد (e'temad) - etimad, inam	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
که هست ایمن آباد رومی بزم (۲۳۵, ۲۰)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
اعدا (ə'da) - düşmənlər	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
آغاز (ağaz) - başlanğıc, əvvəl	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
که سوز آور دغمهء ساز او (۵۴, ۹)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
آغاز کردن (ağaz kərdən) - sözə başlamaq	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
که دارا نچندان سپه ساز کرد (۱۳۸, ۱۸)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
آغاز کردن (ağaz kərdən) - başlamaq	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
نداند که چون کردی آغازشان (۴, ۱۵)	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)
مهندس بسی جویداز رازشان	بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)

هروش لقب بوداز آغازکار	کنون بردعش خواندآموزگار (۱۹, ۲۵۰)	از آغازکار (əz aǧaz-e kar) - əvvəldən, əvvəl
نشانند مطرب بهربزنی	اغانی سرایی وبربطزنی (۷۷, ۲۲۰)	اغانی سرای (əǧanisəray) - nəǧməkar
زمینش باب زرآغشته اند	توگویی درآن زعفران کشته اند (۱۱, ۲۴۹)	آغشتن (aǧoštən) - qarışdırmaq, tutmaq, çəkmək (qızıla)
می ومرغ وریحان و آواز چنگ	بتی تنگ چشم اندرآغوش تنگ (۶۵, ۲۸۰)	آغوش (aǧuş) - sinə, qucaq
نوآیینترین شاه آفاق بود	نوازاده عیص اسحق بود (۷, ۶۴)	آفاق (afaq) - üfüqlər, göylər
چو بردین حق دانش آموز گشت	ودولت برآفاق پیروزگشت (۴۳, ۵۶)	آفاق (afaq) - dünya
اثرهای آن شاه آفاق گرد	ندیدم نگاریده دریک نورد (۱۷, ۵۴)	آفاق گرد (afaqgərd) - dünya gəzən
بگردندگی چون فلک مایلم	جز آفاق گردی نخواهد ولم (۲۴, ۲۳۵)	آفاق گردی (afaqgərdi) - dünya səyahəti
گروهش خوانند صاحب سریر	ولایت ستان بلکه آفاق گیر (۴۲, ۴۳)	آفاقگیر (afaqgir) - cahangir, fateh
چو دیدآفتی دیداز اندیشه دور	نه آفت یکی آفتابی ز نور (۴۶۸, ۴۴۴)	آفت (afət) - gözəl
فروهشت بر ترک شه تیغ را	ز برق آفتی که رسد میغ را (۲۹۵, ۱۰۴)	آفت (afət) - bəla, müsibət
برون افتم از خودبپرکنندگی	نیفتم برون باتواز بندگی (۸۸, ۹)	افت (oft) - felinin kökü
تویی که آفریدی ازیک قطره آب	گوهرهای روشنتر از آفتاب (۸, ۳)	آفتاب (aftab) - günəş

برون رفته از چاه دلو آفتاب	بماهی گرفتن سوی حوض آب (۱۱, ۲۷۶)	از چاه برون رفتن دلو آفتاب (əz çah borun rəftən-e delv-e aftab) - günəşin çıxması
کمر بسته زلف لومشک ناب	که زلفش کمر بست بر آفتاب (۸۷, ۳۸۷)	آفتاب (aftab) - kəvizin üzü nəzərdə tutulur
گرم هست بر خوبرویان شتاب	بخوارزم روشنترست آفتاب (۳۹, ۳۲۸)	آفتاب (aftab) - gözəl
بفرمان شه کرد روسی شتاب	رسانید مه رابر آفتاب (۶۸, ۴۶۰)	آفتاب (aftab) - İskəndər
بروز جوانی ونوزاده گی	زدم لاف پیری وافتادگی (۴۳, ۲۸)	آفتادگی (oftadəgi) - əldən düşmə, qocalıq
فرشته نبینددر ایشان دلیر	وگر ببیند افتدزبالابزیر (۴۶, ۲۵۲)	افتادن (oftadən) - yüksəklikdən düşmək
چه افتاد از ماعنان تافتی	سوی مایکی روزنشافتی (۱۲۳, ۲۵۶)	افتادن (oftadən) - baş vermək, üz vermək
من آن قاصد خود فرستاده ام	کزان پیش کافتندی افتاد ام (۱۶۰, ۳۶۵)	افتادن (oftadən) - ələ keçmək, tora düşmək
چرا مرکبم را نیفتاد سم	چراپی نکردم درین راه گم (۱۳۷, ۱۸۴)	افتادن (oftadən) - qırılmaq, sınmaq
مکن کشته چینیان را خراب	که افتد ترا نیز کشتی در آب (۶۴, ۳۵۸)	افتادن (oftadən) - batmaq, məhv olmaq
چوقسم خدا را کنی رام خویش	بر آن قسمت افتاده دان نام خویش (۴۷, ۲۳۶)	افتادن (oftadən) - məğlub olmaq, yıxılmaq
فتنزننگ بر تیغ آینه رنگ	من آینه ام کز من افتاد زنگ (۲۰۱, ۹۷)	افتادن (oftadən) - yox olmaq, əldən çıxmaq

حرون استری مغزش آرد بزیر (۱۴۶, ۴۶)	اگر سهم شیری بیفتد ز شیر
افتادن (oftadən) - çatmaq, əlinə keçmək	که چون شدسر تاج دارانهان
باسکنر افتادملک جهان (۱۹۲, ۱۷)	
افتادن (oftadən) - yıxılmaq	خری چوب میخوردبر جای جو
خر افتادوجان دادوخر بنده زو (۱۸۹, ۲۰۰)	
افتادن (oftadən) - düşmək(ləkə)	رقمهای رومی نشدز آب و رنگ
بر آینهء چینی افتاد رنگ (۳۷۸, ۳۶)	
افتادن (oftadən-o-xastən) - yıxılıb durmaq, çabalamaq	چو آن گوروحشی در آن دستبرد
از افتادن وخاستن گشت خرد (۴۴۱, ۴۲۲)	
افتاده (oftade) - əzabkeş, məzlum	از آن آدمم بر سر این سریر
که افتادگنر اشوم دستگیر (۲۳۰, ۵۶)	
افتاده (oftade) - ölmüş, cəsəd	در آن مسلخ آدمیزانگان
زمین گشته کوه از بس افتادگان (۱۸۰, ۷۴)	
افتاده شدن (oftade şodən) - yıxılıb ölmək	چو افتاده شدخصم دریای او
بدیگر کسی داده شدجای او (۳۴۰, ۱۲)	
افتاده گشتن (oftade gəştən) - yıxılmaq, ölmək	چو لشگرکش افتاده گشتی بتیغ
گرفتندی از بیم لشگرگریغ (۲۰۰, ۱۲۱)	
افراختن (əfraxtən) - ucaltmaq	سپهر از شکرکوشکی ساختی
ز گل گنبدی دیگر افراختی (۲۲۰, ۸۳)	
افراختن (əfraxtən) - ucalmaq	سر سبزش از شادی افراخته
سرخصم دریایش انداخته (۱۹۷, ۸۷)	
افراختن (əfraxtən) - qaldırmaq(bayraq)	چو آبادی رخنه برداختند
بعزم شدن رایب افراختند (۲۹۸, ۱۳۶)	
افراختن (əfraxtən) - vurmaq	سر تیغ برگردن افراختش
در آن یافه گفتن سر انداختش (۹۹, ۲۲۷)	
افرنجه (əfrənce) - Əfrənce	

نه مصرونه افرنجه مانده روم	گدازنداز آن کوه آتش چوموم (۸۰, ۲۶)
دروکان گوگرد افروختست	افروختن (əfruxtən) - yanmaq, alovlanmaq
ز گوگرداوگرداوسوختست (۳۱۳, ۶۷)	
ترا این کلاه آسمان دوختست	افروختن (əfruxtən) - yandırmaq
ستاره چراغ تو افروختست (۱۵۲, ۱۳۶)	
چو افروختندش غرض بر نخاست	افروختن (əfruxtən) - pardaxlamaq, sığal vermək
دروپیکر خود ندیدند راست (۱۲۷, ۱۵)	
گشاده دل و دیده بردوخته	افروختن (əfruxtən) - işıqlandırmaq(zəhni, xatiri)
بره داشتن خاطر افروخته (۲۰, ۶)	
بتست آدمیرا رخ افروخته	افروختن (əfruxtən) - nur saçmaq
جهان جامه ای چون تونادوخته (۱۹۱, ۶)	
چراغی که تالونینفروخت نور	افروخته (əfruxte) - parlaq
ز چشم جهان روشنی بود دور (۱۳, ۱۸)	
شکرریزان عود افروخته	افروخته (əfruxte) - coşmuş, çılgın
عدورا چو عودوشکر سوخته (۲۲۰, ۷۸)	
مگر کاتشست این دل سوخته	افروخته شدن (əfruxte şodən) - yanmaq
که از خار خوردن شدافروخته (۳۳, ۳۷)	
جهاندار از آن گنج اندوخته	افروخته شدن (əfruxte şodən) - parlammaq
چو گنجی شداز گوهر افروخته (۱۹۳, ۲۸)	
گل باغ شه عالم افروز باد	افروز (əfruz) - felinin kökü
چراغ شبش مشعل روز باد (۵۳, ۲۳)	
همه آفریدست بالاویست	افروز بودن (əfruz budən) - parlammaq
تویی آفریننده هر چه هست (۳, ۳)	
تویی که آفریدی زیگ قطره آب	افزایدن (afəridən) - yaratmaq
گهرهای روشنتراز آفتاب (۳, ۸)	

اگر دیدمی در خود افزایشی
 طلب کردمی جای آسایشی (۲۸, ۴۷)

زمان تازمان مهرشان میفزود
 هم اینرا هم آنرا جهان میستود (۳۸۰, ۴۳)

چو خوش دیدل راگشی مینمود
 بان دلخوشی دلخوشی میفزود (۴۶۱, ۸۳)

نه پرکندهء تافراهم شوی
 نه افزوده نیز تاکم شوی (۵, ۲۶)

نیندیشداندیشه افزون ازین
 تو هستی نه بلکه بیرون ازین (۱۱, ۲۱)

زشکروی آن نعمت افزون بود
 ولی نعمتی بیش ازین چون بود (۴۷, ۲۱)

تو شاهی قیاس تو افزون کنیم
 حساب تو بادیگران چون کنیم (۱۵۳, ۱۵۱)

زهر سوکشان زنگی چون نهنگ
 بگردن در افسار یاپا لهنگ (۱۱۰, ۵۹)

از ویسته نقش بهر خانه
 رسیده بهر کشور افسانه (۷۴, ۳۱)

طلسمی برانگیزم از ناف دشت
 که افسانه سازنداز آن سرگشت (۴۰۱, ۵۱)

یکی گفت نشنیدی ای نقش بین
 که افسانه شد در جهان نقش چین (۳۷۴, ۱۴)

گر افسانهء بینداز کار دور
 نه سایه بروگستر اندنه نور (۵۱, ۱۰)

همه کارشان شوخی و دلبری
 که افسانه گویی که افسونگری (۲۰۸, ۲۶)

افزودن (əfzudən) - artmaq
 افزودن (əfzudən) - artırmaq
 افزوده (əfzude) - artıq, çox
 افزون (əfzun) - artıq, çox
 افزون بود (əfzun budən) - çox olmaq
 افزون کردن (əfzun kərdən) - üstün tutmaq
 افسار (əfsar) - yüyən
 افسانه (əfsane) - əfsanə
 افسانه ساختن (əfsane saxtən) - əfsanəyə çevirmək, əfsanə yaratmaq
 افسانه شدن (əfsane şodən) - əfsanəyə çevrilmək
 افسانه (əfsane) - əfsanə, boş söz, yalan
 افسانه گویی (əfsanequ) - əfsanəçilik
 افسار (əfsər) - tac

افزین (afərin) - əhsən
 گواهی درواز که از چاریار که صدآفرین بادبر هر چهار (۱۱, ۲۶)
 آفرین کردن (afərin kərdən) - afərin demək, tərif demək
 خردکاسمان رازمین میکند برین آفرین آفرین میکند (۵۲, ۱۷)
 آفرین گفتن (afərin qoftən) - tərif demək, tərifləmək
 نشاط از تودارد گهر سفتتم سزاوار تست آفرین گفتتم (۵۲, ۱۶)
 آفرین برگرفتن (afərin bər ğereftən) - dua etmək
 زمین بوسه داد آفرین برگرفت درومانده آن شیر مردان شگفت (۲۷۱, ۳۱۰)
 آفرین یادکردن (afərin yad kərdən) - afərin demək
 بخواهش نمودن زبان برگشاد بیسی آفرین شاه را کردیاد (۳۲۹, ۵۲)

افزین (afərin) - dua
 آفرین گرفتن (afərin ğereftən) - dua etmək
 گرفتند بر شهریار آفرین که یار تو باد اسپهر برین (۹۵, ۵۲)
 آفرین برگرفتن (afərin bər ğereftən) - dua etmək
 زمین بوسه داد آفرین برگرفت درومانده آن شیر مردان شگفت (۲۷۱, ۳۱۰)

افزینخوان (afərinxan) - tərif deyən
 نظامی چودولت در ایوان او شب و روز باد آفرینخوان او (۵۳, ۲۵)
 آفرینخوان شدن (afərinxan şodən) - tərif demək
 بزرگان روم آفرینخوان شدند بر آن گوهری گوهر افشان شدند (۱۱۵, ۴۴)

افزینش (afərineş) - yaranış
 نبود آفرینش تو بودی خدای نیاشدهمین هم تو باشی بجای (۴, ۲۰)

افزینگوی (afərinquy) - tərif deyən, alqış söyləyən
 که باد آفریننده ای راسپاس که کرد آفرینگوی را حقشناس (۲۲۷, ۲۳)

افزیننده (afərinənde) - yaradan
 همه آفریدست بالاویست تویی آفریننده هر چه هست (۳, ۳)

افزایش (əfzayeş) - yüksəliş, artım

افزودن (əfzudən) - artmaq
 افزودن (əfzudən) - artırmaq
 افزوده (əfzude) - artıq, çox
 افزون (əfzun) - artıq, çox
 افزون بود (əfzun budən) - çox olmaq
 افزون کردن (əfzun kərdən) - üstün tutmaq
 افسار (əfsar) - yüyən
 افسانه (əfsane) - əfsanə
 افسانه ساختن (əfsane saxtən) - əfsanəyə çevirmək, əfsanə yaratmaq
 افسانه شدن (əfsane şodən) - əfsanəyə çevrilmək
 افسانه (əfsane) - əfsanə, boş söz, yalan
 افسانه گویی (əfsanequ) - əfsanəçilik
 افسار (əfsər) - tac

اگر شهنه تیغ برسربرد	سر تیغ اوتاج و افسربرد (۱۴, ۱۶)
başına – افسر همسری برسر نهادن (əfsər-e həmsəri bər sər nəhadən)	evlənmə tacı qoymaq
پذیرفت شاهنشاه از مادرش	نهاد افسر همسری برسرش (۱۱۵, ۲۲۳)
مگر نوکند عمر پزمرده را	بجوش آرد این خون افسرده را (۲, ۲۷۵)
بخنید و گفت اندران زهر خند	که افسوس بر کار چرخ بلند (۷۱, ۱۳۴)
چه افسون در آموزد از رهنمون	که آید ز کار سکنند برون (۲۳, ۱۴۴)
سیه ماری افسون گرگی درو	سر آماسی از سر بزرگی درو (۱۵۸, ۹۷)
ندانم چه افسون فرو خوانده اند	کز آشوب شهوت جدامانده اند (۵۱, ۲۵۲)
دلم بازبان در سخن پروری	چو هاروت و زهره با افسونگری (۲۵, ۲۲)
در آن بزم آراسته چون بهشت	گل افشانتر از ماه اردیبهشت (۲۲, ۱۳۰)
شودنرم از افسردن اتجیر خام	ولی چون خوری خون بر آرد ز کام (۱۰۲, ۳۸)
چنان زورمندند و افسرده گام	که یکن بود لشگری راتمام (۳۱۶, ۴۳۴)
حیش داغ بر روی فرمان اوست	سیه پوشی زنگ از افغان اوست (۷۰, ۳۴۴)
خرابی در آورد زنگی بروم	زهر بوم افغان بر آورد بروم (۶۶, ۸۸)

زن آن به که در پرده پنهان بود	که آهنگ بی پرده افغان بود (۲۱۸, ۲۶۴)
که هرک افکندمیوه ای زان درخت	نشاننده را گردای نیکیخت (۲۹, ۲۲)
ره رستگاری در افکنندگیست	که خورشید جمع از بر افکنندگیست (۶, ۲۲۶)
خر از پای زنجیده و پشت ریش	بیفکنشان نعل و پالان به پیش (۷۰, ۷۴)
بافکنندش چاره سازی کنند	وزود عوی بی نیازی کنند (۱۰۱, ۱۹۸)
بپیرامن بر که آبیگیر	ز سوسن بیفکن بساط حریر (۲۳, ۶۲)
سری کز تو گرد بلندی گرای	بافکندن کس نیفتد ز پای (۲۸, ۵)
میاویز در مقابل نیکیخت	که افکندن مقابلن هست سخت (۱۱۳, ۳۶۲)
که هرک افکندمیوه زان درخت	نشاننده را گردای نیکیخت (۲۹, ۲۲)
چو در صید شیران شما رافکنی	بتیری دو بیکر شکار افکنی (۵۲, ۴۹)
بشکرانه دولت تندرست	بر آن پشته بنیادی افکنند چست (۸۶, ۳۲۳)
در این آسیادانه بینی بسی	بنوبت در آس افکنند هر کسی (۷۶, ۱۱۷)
حیون بروی افکنند پیل افکنی	سوی پیلتن شد چو اهریمنی (۷۷, ۱۷۲)

افکنده (əfkənde) - vurulmuş, kəsilmiş	اگر کشتی آرد بدریای من	سری بیندافکنده دریای من (۹۷, ۱۵۰)
افکنده (əfkənde) - biçarə, düşgün	درو خدا یادیر بنده	که افکنده شد باهر افکنده (۱۱, ۱۵۵)
افکنده (əfkənde) - alçaqkönül olmaq, mülayim olmaq	درو خدا یادیر بنده	که افکنده شد باهر افکنده (۱۱, ۱۵۵)
افکنی (əfkəni) - ovlama, tutma	یکی کاروان جمله شاهین و باز	بچرزو کلنک افکنی تیز تاز (۵۹, ۳۸۵)
افلاک (əflak) - fələklər, göy	کواکب تو بریستی افلاک را	بمردم تو آراستی خاک را (۲۱, ۵)
اقبال (eqbal) - gələcək, iqbal, bəxt	چو منشور اقبال او خواندیش	درو بست عنوان فرزند خویش (۲۷, ۷۱)
اقبال (eqbal) - İqbalnamə	کنون بریسط سخن پروری	ز نم کوس اقبال اسکندری (۴۲, ۶۳)
اقبال (eqbal) - İskəndər	وگر پیش اقبال باز آمدی	کجا عذر اگر عذر ساز آمدی (۴۰, ۳۵۱)
اقبال (eqbal) - xoşbəxtlik	باقبال باداخترت خاسته	بنیروی اقبال آراسته (۷۰, ۲۹۳)
اقبال (eqbal) - bəxti	فرشته وشی دید چون آفتاب	بر آورده اقبال را سرز خواب بر آوردن (۶۳, ۲۹۲)
اقصا (əğsa) - yer, torpaq	خوشامک بردع که اقصای وی	نه ارنیبهشت است بی گل نه دی (۳, ۲۴۸)
اقصا (əğsa) - ölkə	ز هندوستان تاب اقصای روم	بر انگیخت شهری بهر مرزوبوم (۴۴, ۵۶)
اقصی (əğsa) - ucqar		

سرنافه در بیت اقصی گشاد	ز نافع زمین سر باقصی نهاد (۵, ۱۵)
ز ملک من اقطاع من میدهی	برات سهیل ازین میدهی (۴۵, ۱۶۳)
سر انجام چون شاه از آن مرزوبوم	گر اینده شد سوی اقلیم روم (۲۲, ۳۱۱)
بدان تاز شاهان اقلیم گیر	ز نصورت هر کسی بر حریر (۱۹۶, ۲۶۲)
شراره که اکسیر ز ساخته	زهر سویدامن ز رانداخته (۴۱, ۲۷۸)
چو پاکور همردا اکسیر گر	فرورده آهن بر آورده زر (۴۰, ۲۷۸)
مرازیب از خسروان عجم	سرتخت کاوس و اکلیل جم (۴۹, ۱۵۸)
زیس کله سر که بر آکنده بود	یکی کوه از آن کله آکنده بود
نگرزان مجوسان گنجینه سنج	باتشکده کس نیاکنند گنج (۴۱, ۲۰۹)
سخن ها که چون گنج آکنده بود	بهر نسخی در پر آکنده بود (۱۸, ۵۴)
ز شکر بسی پخته حلوی نغز	بببام شیرینش آکنده مغز (۲۲, ۳۸۳)
ز گنجی که آکنده شد کوه کوه	ز روس و برطاس و دیگر گروه (۱۲, ۴۵۷)
زیس گنج آکنده بر پشت پیل	بصدجای پل بسته بر رود نیل (۳۰, ۱۱۴)
اکنون (əknun) - indi	

پذیرفته شد آنچه کردی نخست	پذیراشواکنون برای درست (۲۵۸, ۱۳۱)
ز غیب آن نمودارش آری بدست	ز غیب غایب آگاه باشد که هست (۶۶, ۷)
بیبعت در آن انجمنگاه بود	بیبعت در آن انجمنگاه بود (۳۰, ۱۴۵)
چو آگاه شدمردا بدین دانشناس	چو آگاه شدمردا بدین دانشناس (۹۶, ۲۹۵)
چو دارای دریادل آگاه گشت	چو دارای دریادل آگاه گشت (۱۹, ۱۴۴)
اگر پای بیبستت اگر پر مور	اگر پای بیبستت اگر پر مور (۳۱, ۵)
نهان مرا آشکارا برند	نهان مرا آشکارا برند (۲۲, ۲۴)
جهاندار اگر چه دل شیر داشت	جهاندار اگر چه دل شیر داشت (۱۹, ۲۳۴)
اگر شاه ملکست اگر ملک شاه	اگر شاه ملکست اگر ملک شاه (۲۰۱, ۱۸۹)
اگرخواست ورنه جنیبت جهاندار	اگرخواست ورنه جنیبت جهاندار (۲۹, ۱۰۸)
زهریک زبان هر که آگاه بود	زهریک زبان هر که آگاه بود (۲۳, ۵۵)
زهریک زبان هر که آگاه بود	زهریک زبان هر که آگاه بود (۲۳, ۵۵)

ز هر داد و بیبیدادی آگاه شود	ز هر داد و بیبیدادی آگاه شود (۵۰, ۲۸۵)
بفرمان کار آگاهان کار کرد	بفرمان کار آگاهان کار کرد (۵۴, ۷۳)
گزارنده شرح شاهنشاهی	گزارنده شرح شاهنشاهی (۹, ۱۳۸)
چو آمد برگاه شاهنشاهی	چو آمد برگاه شاهنشاهی (۱۳۰, ۳۶۳)
زمان ندران ناید الاوجیز	زمان ندران ناید الاوجیز (۲۴, ۴۱)
بسی منزل آمدن من تاب تو	بسی منزل آمدن من تاب تو (۱۶, ۱۱)
ستیزنده روسی ز آلان و ارک	ستیزنده روسی ز آلان و ارک (۲۴, ۳۹۴)
آلانی ز پس ایسوی بر جناح	آلانی ز پس ایسوی بر جناح (۲۵, ۴۱۳)
آلانی سواری فرجه بنام	آلانی سواری فرجه بنام (۱۴۷, ۴۲۱)
فروشست از آرایش آن بوم را	فروشست از آرایش آن بوم را (۷۴, ۲۴۵)
ز سختی که ز دیر سرش گرز را	ز سختی که ز دیر سرش گرز را (۲۱۱, ۹۸)
نینداز دان آلت از بار خویش	نینداز دان آلت از بار خویش (۴, ۱۳۷)
بیرخاش دارا سرافراخته	بیرخاش دارا سرافراخته (۱۵, ۱۴۴)

آلتشناس (alətşenas) - alət tanıyan, zəhmətkeş	همان بیلزن مردآلتشناس	کندبیلکش راببیلی قیاس (۲۶, ۳۱۸)
التفات (eltefat) - lütfükarlıq	در آن مجلس اسکندر فیلقوس	نکردالتفاتی بچندان عروس (۷, ۲۷۵)
الحق (əlhəqq) - həqiqətən, doğrudan	بر آسودکالحق بتی نغز بود	همه مغزویالوده مغز بود (۷۰, ۳۳۷)
الماس (əlmas) - almas	بکاموم بالماس اوکان خویش	کنم بسنه درجان اوجان خویش (۱۷, ۳۱)
آلماس (əlmas) - iti, almas	ملک ماندخالی در آن جای خویش	نهاده یکی تیغ الماس پیش (۱۵۱, ۳۶۴)
الماس (əlmas) - qılinc	چنان راندبرنده الماس را	که سردرسم افکندبر طاسرا (۶۶, ۴۱۶)
الماس تیغ (əlmastiğ) - iti qılinc	زیولادپوشان الماس تیغ	بخورشید روشن در آوردمیغ (۱۶, ۴۱۲)
الماس دندان (əlmasdəndan) - almas dişli, qəzəbli	چومن زنگی آنکه که خندان بود	سیه شیری الماس دندان بود (۱۷۷, ۹۶)
الماس راموم کردن (əlmas-ra mum kərdən) - daşdan keçmək, alması yumşaltmaq	یکی نامه کالماس راموم کرد	همه هندرا هندوی روم کرد (۱۱۳, ۳۳۱)
الماس رنگ (əlmasrəng) - almas kimi iti	بچندین سرتیغ الماس رنگ	نسفتند جوسنگ ازین خاره سنگ (۱۱۳, ۲۹۶)
الماسگون (əlmasqun) - almas kimi	نودست آوریده بکوشش برون	بهر دست شمشیری الماسگون (۵۸, ۱۷۰)
الوان (əlvan) - əlvan, rəngbərəng, müxtəlif	ز هرگونه آرایش خوان کنند	بسیج خورشهای الوان کنند (۲۴۱, ۲۴۶)

آلودگی (aludegi) - ləkə, çirk, bulaşıqlıq	کمر بسته جاننت باسودگی	قبای تننت دور از آلودگی (۵۳۶, ۴۴۹)
آلوده (alude) - natəmiz, napak	جهانرازدینهای آلوده شست	نگهداشت بر خلق دین درست (۳۹, ۲۰۹)
آلوده (alude) - ləkəli, bulaşiq	نوشته برین هر دو آلوده طشتت	جو خون سیاوش بسی سرگذشت (۸۰, ۱۴۲)
آلوده گشتن (alude gəştən) - bulaşmaq	گر آلوده کردم من اندیشه نیست	که جزگر دره خاک راپیشه نیست (۴۲, ۶)
آلوده شدن (alude şodən) - bulaşmaq	نخواهم که بر خاک بودی سرت	نه آلوده خون شدی پیکرت (۱۳۳, ۱۸۴)
آلوده شدن (əz cam-e mey alude şodən) - şəraba aludə olmaq, şərab içmək	گرازمی شدم هرگز آلوده جام	از جام می آلوده شدن (əz cam-e mey alude şodən)
الهی (elahe) - Allah	باصل از جهان پادشاهی تراست	حلال خدا بایر من حرام (۷۲, ۳۰)
الهی پناه (elahipənah) - Allaha pənah gətirən	ز فرزانگان الهی پناه	که فرمان وفر الهی تراست (۶۹, ۳۵۹)
ام (om) - sıra sayı şəkilçisi	دهم چار چیزش که پنجمند	صدوسیزده بودباو بر اه (۵۸, ۲۸۵)
ام (əm) - İ ş. t. tamamlıq əvəzinə işlənən bitişik əvəzlik	چونام توام جاننوازی کند	بنویاوه نویر انجمند (۶۸, ۳۳۰)
آماجگاه (amacqah) - hədəf	ز هر سو که جستی یک آماجگاه	بمن نیوکی دست بازی کند (۵۹, ۷)
امانت (əmanət) - inam	بنیکان در آویخته بندسگال	زمین گشتی از زور مندیش چاه (۲۸۸, ۴۳۲)
امان (əman) - aman		کسی را امانت نه بر خون و مال (۱۷۸, ۲۰۳)

aman vermək - (əman dadən) امان دادن	گرابیدشان دل بافسون خویش	امان دادشان از شیخون خویش (۱۰۲, ۲۳۳)
aman istəmək - (əman xastən) امان خواستن	جوزینگونه بازاری آراستند	بخون از سکندر امان خواستند (۱۰۴, ۱۷۲)
gedib gəlmək, ölmək-dünyaya gəlmək - (aməşod) آمدشد	چنینست رسم این گذرگاهرا	که دارد بامشد این راهرا (۱۸۸, ۱۹۲)
gediş-gəliş - (aməşod) آمدشد	کز آمدشده شاه ایران وروم	برومند بادا همه مرزوبوم (۳۴۴, ۱۴۰)
fırlanma, dolanma, hərlənmə - (aməşodən) آمدشدن	یتاقی بامشدن چون خراس	نیاسود دراجه از بانگ پاس (۱۷۶, ۱۴)
gəlmək - (amədən) آمدن	بدونیک راز تو آید کلید	زتونیک واز من بدآیدید (۵۳, ۷)
bacarmaq - (amədən) آمدن	نیاید زما جز نظر کردنی	نگر خفتنی بازا خوردنی (۱۶, ۴)
dünyaya gəlmək, doğulmaq - (amədən) آمدن	نه ایم آمده از پی دلخوشی	مگر کز پی رنج و سختی کشی (۱۷۵, ۸)
yetişmək (salam) - (amədən) آمدن	بدیدی دز از دز فرود آمدی	بد زبان بر ازوی درود آمدی (۲۹۹, ۱۵۵)
çıxmaq - (amədən) آمدن	زمان ندران ناید الانوجیز	یکی دیومردم یکی دیونیز (۲۴, ۴۱)
axmaq - (amədən) آمدن	در آمدبمشکوی مشکین سرشت	چو آب روان کاید اندر بهشت (۲۱۷, ۳۷)
əsmək - (amədən) آمدن	چوباد آمدوخاکشان رار بود	بزر بر زدن قفل آهن چه سود (۳۲۵, ۱۲۰)
dəymək - (amədən) آمدن	چو بر فرق بیل آمدی خنجرش	فروریختی زیر پایش سرش (۱۷۱, ۶۰)

görünmək - (amədən) آمدن	کهن داستانی بیاد آمدش (۱۷۴, ۱۱۵)	در آن ره که بیاد داد آمدش
gəlmək (cavab) - (amədən) آمدن	سخن یاهو کردن نیاید صواب (۳۱, ۹)	چو در خور دگوبنده ناید جواب
ələ gəlmək, əldə edilmək - (amədən) آمدن	برو خفته دان تند ماری سیاه (۲۰۲, ۱۶۰)	هر آن مال کاید درین دستگاه
çatmaq (səs) - (amədən) آمدن	سرخوکنند سر نازشان (۲۵۲, ۴۹)	بگوش کسی کاید آواز شان
gəlmək, yaranmaq - (amədən) آمدن	چو طبیعت کند بوی طیب آیدش (۳۴۶, ۹۹)	چو خندد خیالی غریب آیدش
keçmək, düşmək - (amədən) آمدن	شتابنده شد خسرو دیوبند (۴۴۱, ۴۱۹)	چو در گردن دشمن آمد کمند
səslənmək - (amədən) آمدن	سرود از خراسان ورود از عراق (۲۷۶, ۱۲)	یکی گفت کاید گه اتفاق
olmaq (gecə) - (amədən) آمدن	بروز اینچنین چون شب آید چنان (۲۵۳, ۶۹)	شب و روز ازینگونه دارد عنان
lazım gəlmək - (amədən) آمدن	شناسد نیایش نیاید بکار (۳۶۵, ۱۵۸)	بر آنم که گربنده را شهر یار
enib gəlmək - (amədən) آمدن	که آمد برقص آسمان بر زمی (۴۴۱, ۴۲۴)	تبییره چنان شد در آن خر می
getmək - (amədən) آمدن	بر آسود و آمد بشب ساختن (۴۲۹, ۲۴۴)	سوار شیخون بر از تاختن
yaranmaq - (amədən) آمدن	کزان طالع آید ضمیری درست (۲۳۵, ۲۱)	شبی کاسمان طالعی دادچست
nəsb olmaq - (amədən) آمدن	کشنده نسب کرد بر مادرست (۱۸۶, ۱۶۶)	چو در نسل ما کشتن آمد نخست

آمدن (amədən) - olmaq və xəbər şəkilçisi əvəzində işləmir	اگر در میانچی دلیر آمدم	نه از روبه از نزد شیر آمدم (۲۶۰, ۱۶۲)
آمدن (amədən) - yağmaq	گران تیرباران کنون آمدی	بجای نم از ابر خون آمدی (۱۷۹, ۶۰)
آمدن (amədən) - yenidən baş vermək	گران تیرباران کنون آمدی	بجای نم از ابر خون آمدی (۱۷۹, ۶۰)
آمدن (amədən) - faydası olmaq	وزان خشت زرین شادعاد	چه آمدبجز مردنی بیمراد (۱۲۹, ۱۰)
آمدن (amədən) - hücum etmək	زدارانیایدبجز نای ونوش	گر آیدبتوخونش آیدبجوش (۱۲۳, ۹۰)
آمدن (amədən) - alınmaq, görünmək	بهر شکل میساختندش نخست	نمی آمدازوی خیالی درست (۱۲۸, ۲۰)
آمدن (amədən) - mənsub olmaq	درست آن شدازگفته هردیار	که از فیلقوس آمدان شهریار (۶۶, ۳۶)
آمدن (amədən) - yazılmaq, deyilmək	چنین آمداز هوشیاران روم	که زاهزنی بوداز آن مرزوبوم (۶۵, ۱۸)
آمدن (amədən) - asılmaq, çəkilmək	چو آمد حجابی میان دوکاخ	یکی تنگدل شدیکی روفراخ (۳۷۸, ۳۵)
آمدن (amədən) - yerinə yetirilmək	چو آمدنمانچه کردیم رای	تونیز آنچه گفتی بیاور بجای (۱۸۲, ۹۷)
امر (əmr) - əmr	وگر بیچی از امر من رای وهوش	بییچاندت چرخ گردنده گوش (۳۵۰, ۲۱)
آمزش (amorzeş) - əfv etmə, bağışlama	گر این خاک روی از گنه تافتی	بامرزش توکه ره یافتی (۴, ۴۳)
آمزشگار (amorzqar) - Allah, bağışlayan	گناه من ارنامدی در شمار	ترانام کی بودی آمزشگار (۴, ۴۴)

امروز (emruz) - bu gün	که آگاهم از روز فردای خویش (۲۲۸, ۳۰)	ره راستی گیرم امروز پیش
امشب (emşəb) - bu gecə	که فردا مخالف در آیدز پای (۱۷۳, ۱۰۸)	یک امشب بکوشش نگهدار جای
امضا (emza) - imza	سجل بامضای پیغمبری (۱۱, ۲۵)	نویسم خطی زین نیایشگری
آمل (amel) - Amol şəhəri (Ceyhun çayının qərbində yerləşmişdir)	ز جیحون در آمد بامل گذشت (۳۹۸, ۱۴)	بیابان خوارزم را در نوشت
آموختن (amuxtən) - öyrənmək	خورم خاصه کز تشنگی سوختم (۶۲, ۲۵)	بمن ده که می خوردن آموختم
آموختن (amuxtən) - öyrətmək	زمن دیورا دیده بردوختن (۷, ۵۸)	زتوایتی درمن آموختن
آموختن (amuxtən) - eşitmək	ز رحمت یکی حرف ناموختند (۴۲۴, ۱۸۰)	بسی حرف در بازی اندوختند
آمودن (amudən) - bəzəmək	برین زیستم هم برین بگنم (۳۲, ۲۷)	بخوی خوش آمده به گوهرم
آموده (amude) - yığılmış, qalanmış	ندانست کان چرآموده چیست (۴۵۸, ۳۱)	چولختی در آن چرمهانبگر است
آموده (amude) - yan-yana düzülmək	دل خان خاتان برآموده شد (۳۴۵, ۷۹)	چو عقد سپه برهم آمده شد
آموزگار (amuzqar) - Allah	بس است آشنای من آموزگار (۲۹۴, ۷۹)	بریدم زهر آشنای شمار
آموزگار (amuzqar) - müəllim, yol göstərən	که شه را دگرگون شد آموزگار (۲۸۷, ۷۳)	چنان بود شب بازی روزگار
آموزگار (amuzqar) - ağıllı, iş bilən	باصطخر و کرد استواری بسی (۳۳۸, ۷۵)	فرستاد از آموزگاران کسی

طلبکار گوهر که کانی کند	ببندار امید جانی کند (۶, ۷۹)
دگر باره از بخت امیدوار	om(m)idvar - ümidli امیدوار پی افشرد بر جای خویش استوار (۸۴, ۱۷۲)
امیدم چنان شد سرانجام کار	om(m)idvar gərdidən - ümidvar olmaq امیدوار گردیدن که نومید از و گردامیدوار (۴۴, ۲۱۸)
فرومیر دامیدواری ز مرد	om(m)idvari - ümid, inam امیدواری که همسال راسردر آید بگرد (۱۰۱, ۱۸۲)
نفس به کز امیدواری دهد	om(m)idvari dadən - ümid vermək امیدواری دادن که ایزد خود امیدواری دهد (۸, ۱۲۷)
سخنرا گزارش بیاری رسید	be-om(m)idvari rəsidən - ümid əldə etmək, ümidə yetmək بامیدواری رسیدن سخن گو بامیدواری رسید (۴, ۳۳۹)
بخندید صراف آزاد مرد	amizeş - qarışma آمیزش وز آمیزش ز ریدوقصه کرد (۱۴, ۲۳)
چوشکل مدور شدانگیخته	amin - amin آمین amin kərdən - amin etmək, amin demək, dua etmək آمین کردن من آمین کنم تا شود مستجاب (۶۲, ۲۹)
چونان برکشیدی وبستی نگار	işarə əvəzliyi آن که به زان نیار د خورد در شمار (۱۴, ۴)
سیه روی از آنی که از تیغ تیز	ona görə - əz an از آن درین حریگه کرد خواهی گریز (۱۹۹, ۹۷)
از آن بردباری کز او یافتند	ona görə ki, ... - əz an ke... از آن که بفرمان او پاک بشنافتند (۹۸, ۲۳۲)
زمینش باب زر آغشته اند	ora (Bərdə) آن تو گویی در آن زعفران کشته اند (۱۱, ۲۴۹)
	o (çin xaqanı) آن

هروش لقب بود از آغاز کار	هروش لقب بود از آغاز کار
به ارمن گذارم که خود روزگار	به ارمن گذارم که خود روزگار
چو هستی ببند من آموزگار	چو هستی ببند من آموزگار
باموزگاری برورنج برد	باموزگاری برورنج برد
عروسان دز شربت آمیختند	عروسان دز شربت آمیختند
که داند که این خاک انگیخته	که داند که این خاک انگیخته
فروماندمرد از زرانگیختن	فروماندمرد از زرانگیختن
چوشکل مدور شدانگیخته	چوشکل مدور شدانگیخته
من آمین کنم تا شود مستجاب	من آمین کنم تا شود مستجاب
چونان برکشیدی وبستی نگار	چونان برکشیدی وبستی نگار
سیه روی از آنی که از تیغ تیز	سیه روی از آنی که از تیغ تیز
از آن بردباری کز او یافتند	از آن بردباری کز او یافتند
زمینش باب زر آغشته اند	زمینش باب زر آغشته اند

زمان تازمان مهرشان میفزود هم این را هم آنراجهان میستود (۶۳, ۳۸۰)
 آن (an) - o (Dəvali)
 جرم چون دران فرزینده دید دل از شیران شکینده دید (۱۷۶, ۴۲۳)
 آن (an) - o (söz)
 سخن نشنود کان نباشددرست نگیرد پذیرفتهه خویش سست (۹۴, ۳۴۶)
 şərab - (an ab-e atəşxəyal) آن آب آتش خیال
 بیا ساقی آن آب آتشیخال در افکن بدان کهریاگون سفال (۱, ۴۶۲)
 döyüşçü - (an atəş-e tiz) آن آتش تیز
 در آمدکه گردن فرازی کند بدان آتش تیزیازی کند (۲۹۸, ۴۳۲)
 döyüşçü - (an əhrəmən) آن اهرمن
 باهستگی سوی آن اهرمن بیایندوپنهان کنندانجمن (۱۳۳, ۴۳۵)
 döyüşçü - (an bəndi) آن بندی
 چوآن بندی آگاهگردنکار خروشد خروشیننی رعدوار (۳۳۴, ۴۳۵)
 döyüşçü - (an bəndi-ye bizəban) آن بندی بیزبان
 بفرمودکان بندی بیزبان بیایدبرامشگه مرزبان (۴۴۲, ۴۴۲)
 (an pişə) - o peşə (döyüş qaydalan) آن پیشه
 زشمشیرنشنم نلرزیده بود زشمشیرنشنم نلرزیده بود (۲۶۵, ۴۳۰)
 Çin kənizi - (an pərizade) آن پریزاده
 یکی جام زرین پرازباده کرد بیاد رخ آن پریزاده خورد (۵۵۴, ۴۵۰)
 döyüşçü - (an peykər-e divrəng) آن پیکر دیورنگ
 چوشه دیدکان پیکر دیورنگ باقیبال طالع در آمدبجنگ (۴۲۵, ۴۴)
 (an pilpay) - o fil ayaqlı (Rus ordusundakı vəhşi döyüşçü) آن پیلپای
 بسی حربه هازدیران پیلپای بسی نیزقارورهه جان گداز (۳۸۶, ۴۳۹)
 (an pil-e məst) - o məst fil (Rus ordusundakı vəhşi döyüşçü) آن پیل مست
 چولختی گنشت آمدان پیل مست کمرگاه زیبااوسی بدست (۴۶۱, ۴۴۴)

Çin sarayından olan (an tork-e çini hesar) آن ترک چینی حصار
 gözəl (çinli kənz)
 بدانست کان ترک چینی حصار زخاقان چین شدبرویادگار (۴۷۸, ۴۴۵)
 (an tork-e xərqaḥi) - o çadır gözəli (çinli kənz) آن ترک خرگاهی
 در آن ترک خرگاهی آورد دست شکنج نقابش زرخ بر شکست (۴۶۷, ۴۴۴)
 (an tire del) - o qara ürəkli (döyüşçü) آن تیره دل
 نخستین نیردی که تدبیر کرد بر آن تیره دل بارش تیر کرد (۳۶۴, ۴۳۷)
 (an canəvər) - o heyvan (döyüşçü) آن جانور
 که چون دادفرمان شه دادگر نمایم بدو حال آن جانور (۳۱۱, ۴۳۳)
 (an hesar) - o hasar (qoşun) آن حصار
 چپ و راست پیرامن آن حصار زیولا دبستدره بر غبار (۱۳, ۴۵۲)
 Çin nəzərdə tutulur (an xak) آن خاک
 شه عالم آهنج گیتی نورد در آن خاک یکماه کرد آبخورد (۶۳, ۳۴۴)
 Hindistan nəzərdə tutulur (an xak) آن خاک
 وز آنجا برفتن علم بر فراخت که آن خاک بابادپایان نساخت (۱۳, ۳۴۰)
 O ədalətli şah (Çin xaqanı an xosrov-e dadbəxş) آن خسرو دادبخش
 nəzərdə tutulur
 چنان داندان خسرو دادبخش که چون مادرین بوم رانندیم رخس (۱۱, ۳۴۹)
 İskəndər nəzərdə tutulur (an doşmən-e doşmənəfkən) آن دشمن دشمن افکن
 دل روسیان از چنان زور دست بر آن دشمن دشمن افکن شکست (۴۲۷, ۴۴۱)
 dəmir təbiətli o div (rus an div-e ahənsereşt) آن دیو آهن سرشت
 ordusundakı vəhşi döyüşçü nəzərdə tutulur
 چودانست کان دیو آهن سرشت نیندیشداز حربه وتیر و خشت (۳۷۱, ۴۳۸)
 divlər məskəni (an divbənd) آن دیو بند
 سرون در فشار دبشاخ بلند چودیوی بخسبد دران دیو بند (۳۲۷, ۴۳۴)

فرشته صفت گردان دیوچهر (an divçeher) - o divsifət
 همی گشت چون گردگیتی سپهر (۳۶۳, ۴۳۷)
 O dərya əzəmətli div (vəhşi (al div-e dəryaşokuh) - آن دیودریاشکوه
 rus döyüşçüsü)
 در آمدبدان دیودریاشکوه
 جوابری سیه کودرآید بکوه (۴۱۵, ۴۴۱)
 o xaraba yer (Bərdə) (an rəxneqah) - آن رخنه گاه
 زیهر عمارت در آن رخنه گاه
 بسی مالشان دادجبرگ راه (۷۶, ۴۶۱)
 ənbərlə ətirlənmiş (şərab) (an rəngdədə əbir) - آن رنگ داده عبیر
 بیاساقی آن رنگ داده عبیر
 که رنگش زخون داد دهقان پیر (۱, ۴۵۱)
 o yolkəsənlər (ruslar nəzərdə tutulur) (an rəhzənan) - آن رهزنان
 اگر ماتداز بند آن رهزنان
 برون آریمش بزخم سنان (۴۳۹, ۴۴۲)
 o yer (Rusiya) (an zəmin) - آن زمین
 شناسنده ای کان زمینرا شناخت
 بتمکین پاسخ علم بفرراخت (۳۱۰, ۴۳۳)
 o güclü fil (Rusiyannın vəhşi tayfasından (an zende pil) - آن زنده پیل
 olan döyüşçü)
 وگر جنگی افتد بناچارشان
 بدان زنده پیلست پیکارشان (۳۳۹, ۴۳۵)
 o güc görmüş (an zurdide tən-e zurmənd) - آن زور دیده تن زورمند
 rus ordusundakı vəhşi döyüşçü)
 از آن زور دیده تن زورمند
 بفرمود تا برگرفتند بند (۴۴۷, ۴۴۳)
 o dərin çay (Ceyhun) (an jərf rud) - آن ژرف رود
 چو آمد بنزدیک آن ژرف رود
 بفرمود تا لشکر آید فرود (۱۴۳, ۳۹۱)
 o zülmkar (rus ordusundakı vəhşi (an setəmgər) - آن ستمگر
 döyüşçü)
 ز دش برکتفگاه ویردش ز جای
 چنان کان ستمگر در آمدن پای (۳۷۳, ۴۳۸)
 o azad şah (İskəndər) (an şah-e azadmərd) - آن شاه آزادمرد
 بر آردمردی زیان کس نکرد (۴۴۸, ۴۴۳)
 رها کردش آن شاه آزادمرد

gəlin kimi (an şəxs-e araste çun ərus) - آن شخص آراسته چون عروس
 bəzənmiş o şəxs (Zərivənd)
 هم آخریکی تیغ زد شاه روس
 بر آن شخص آراسته چون عروس (۱۳۴, ۴۲۱)
 o bədbəxt (rus ordusundakı vəhşi (an şurbəxt) - آن شوربخت
 döyüşçü)
 چومستی در آمد بر آن شوربخت
 بغلتید چون سایه دریای تخت (۴۵۱, ۴۴۳)
 o şahsüvar (döyüşçü) (an şahsəvar) - آن شهبسوار
 در اندیشه میگفت کان شهبسوار
 که امروز کرد آنچنان کارزار (۲۴۷, ۴۲۹)
 o döyüşən şir (döyüşçü) (an şir-e cəngi) - آن شیر جنگی
 دگر نامداری در آمد دلیر
 هم آوردش آن شیر جنگی بزیر (۳۰۰, ۴۳۳)
 o yırtıcı şir (döyüşçü) (an şir-e dərrənde) - آن شیر درنده
 ز بس دل که آن شیر درنده خست
 دل شیر مردان لشکر شکست (۳۰۲, ۴۳۳)
 o yırtıcı şir (Zərivənd) (an şir-e şərze) - آن شیر شرز
 در آوردش از زین زرسوی خاک
 بر آورد از آن شیر شرز هلاک (۱۳۵, ۴۲۱)
 o şirgüclü (döyüşçü) (an şirmərd) - آن شیر مرد
 شه از قلب دانست کان شیر مرد
 همانست کان جنگ پیشینه کرد (۳۵۹, ۴۳۷)
 o ov dağlayan şir (rus ordusundakı vəhşi döyüşçü) (an şir-e nəxcirsuz) - آن شیر نخجیر سوز
 بغلتید آن شیر نخجیر سوز
 چو آهوبره زیر چنگال یوز (۴۲۱, ۴۴۱)
 hind udu (hindiyə işarədir) (an ud-e hendi) - آن عود هندی
 سر انجام روسی یکی حمله کرد
 کزان عود هندی بر آورد گرد (۲۱۴, ۴۲۷)
 o dağ (İskəndərin əsgəri) (an kuh) - آن کوه
 در آن حمله کان کوه آهسته کرد
 صد افکنند و صد کشت و صد خسته کرد (۲۳۷, ۴۲۸)
 o polad dağ (Cüdərə) (an kuh-e pulad) - آن کوه پولاد
 بر آورد روسی گزارنده تیغ
 بر آن کوه پولاد زد بیدریغ (۱۹۲, ۴۲۵)
 o polad dağ (Düvali) (an kuh-e puladpoşt) - آن کوه پولاد پشت

بدین گونه آن کوه پولادپشت بسی مردنشگرشکن را بکشت (۱۸۵, ۴۲۴)
 (Cərəm) - o polad dağ (an kuh-e puladsənc) آن کوه پولادسنج
 گزارنده شدتغ بی هیچ رنج دونیمه شد آن کوه پولادسنج (۱۸۲, ۴۲۴)
 (rus ordusundakı vəhşi) - o əsir (an gereftar-e bənd) آن گرفتار بند
 döyüşçü
 بفرمان شاه آن گرفتار بند برامشگه آمدچو کوه بند (۴۴۳, ۴۴۲)
 (ruslar) - o qrup (an qoruh) آن گروه
 از آن هیئت آمدملک راشکوه که چون بنده فرمان شدند آن گروه (۳۹, ۴۵۸)
 (rus ordusundakı vəhşi) - o vəhşi gur (an qur-e vəhşi) آن گوروحشی
 döyüşçü)
 جوان گوروحشی در آن دستبرد از افتادن وخواستن گشت خرد (۴۲۲, ۴۴۱)
 (rus) - o div sifət adam (an mərdom-e ahəncdiv) آن مردم آهنج دیو
 ordusundakı vəhşi döyüşçü)
 سپه را برآراست خاورخدیو در اندیشه زان مردم آهنج دیو (۳۴۶, ۴۳۶)
 (Pəridoxtun kecvəsi) - o bəzəkli xətti-rəvan (an məhd-e pirayəsənc) آن مهدپیرایه سنج
 بیابین آن مهدپیرایه سنج فرستاد چندین شتر بارگنج (۸۸, ۳۳۹)
 (Çin kənizi) - o şirindodaq (an nuşləb) آن نوش لب
 دگرره یکی جام یاقوت نوش بدان نوش لب دادوگفتابنوش (۵۵۵, ۴۵۰)
 (rus ordusundakı vəhşi döyüşçü) - o nəhəng (an nəhəng) آن نهنگ
 نجیبیدر جای خویش آن نهنگ که اقبال شاهش فرو بست چنگ (۴۴۱, ۴۱۶)
 (rus) - o yırtıcı nəhəng (an nəhəng-e dəman) آن نهنگ دمان
 ordusundakı vəhşi döyüşçü)
 چو دیدش ز دور آن نهنگ دمان گرفتن همان بودکشتن همان (۲۹۹, ۴۳۲)
 (rus) - o zülmkar nəhəng (an nəhəng-e setəmgər) آن نهنگ ستمگر
 ordusundakı vəhşi döyüşçü)

نکشت آن نهنگ ستمگر مرا ببرد آنچنان سوی لشگر مرا (۵۰۲, ۴۴۶)
 (an bod ke...) - o idi ki, ... بدان بدکه از جمله شهر و سپاه
 ز نیکان ندارد کسی نیکخواه (۱۲۴, ۹۷)
 (birinə mənsub olmaq) - (an-e(kəsi) budən) آن (کسی) بودن
 کلیدی و تیغی بریشان نگاشت کلید آن توتیغ بر من گذاشت (۲۹۴, ۸۷)
 (yaxşısı odur) - (an beh) آن به
 که گرد جهان برنگردی چو یاد (۴۲, ۲۷)
 (yaxşısı odur ki, ...) - (an beh ke...) آن به که
 که آهنگ بی پرده افغان بود (۲۶۴, ۲۱۸)
 (an san) - elə زن آن به که در پرده پنهان بود
 کز انسان کند شهر کردن کری (۵۶, ۵۸)
 (anbar) - ambar بناکرد شهری چو شهر هری
 در انبار آکنده خوردی نماند همان در خزینه نوردی نماند (۳۹۲, ۲۹)
 (ambarlarla (ölçü bildirir) - (anbarha) انبارها
 هم از مشک چین باری انبارها (۳۸۵, ۵۵)
 (doldurmaq) - (ənbaştən) انباشتن
 گذشته و در خاک بگذاشتی (۳۲۵, ۱۱۷)
 (dolmaq, örtülmək) - (ənbaştə şodən) انباشته شدن
 دره تاگریوه شد انباشته (۳۱۴, ۷۲)
 (qalmaq, olmaq) - (ənbaştən) انباشتن
 بینباشتن در دهان نهنگ (۴۰, ۹)
 (yığım, topa) - (ənban) انبان
 قراضه قراضه درستش درست (۲۳, ۵)
 (çörək qabı, çanta) - (ənban) انبان
 که نانی نبیند در انبان خویش (۱۵۵, ۶)
 (çoxluc, topluluq) - (ənbu) انبوه
 یکی را چنان تنگی آرد بیش

سوی میسرہ تنگ چشمان چین	شده تنگ از انبوه ایشان زمین (۳۴۶, ۳۴۸)
چوانبوه شدلشگر بیگران	عددخواست از نام نام آوران (۱۳۹, ۲۷)
دودری زدل بشکندکوه را	پراکنگی آردانبوه را (۱۲۲, ۲۷)
بانبوه می باجوانان گرفت	بخلوت پی کاردانان گرفت (۳۳, ۷۶)
وزانجاروان شدبدریاکنار	پذیرفت یکچندی آنجاقرار (۱۱۵, ۳۳)
تن اینجابیست جوین ساخته	دل آنجابگنجینه پرداخته (۲۶, ۸۶)
ببینم کز آنجاچه پیش آیدم	مگر کاربر کام خویش آیدم (۳۳۸, ۸۰)
سنان چشم در راه این دشمنست	گر آنجا منی گرز ماصدمنست (۲۵۲, ۴۶)
ازان مال کز چین بچنگ آمدش	بسی داد کناجادرنگ آمدش (۳۹۱, ۱۴۸)
اگر یکتن آنجا بود در نهفت	نباید ترار از پوشیده گفت (۳۶۴, ۱۴۶)
من اینجابخدمت شده سر بلند	زن و بچه آنجا بزندان و بند (۳۹۴, ۳۶)
بناموس شاید جهان داشتن	وزانجاست رایب برافراشتن (۱۴۶, ۴۷)
از آنجا که روز جوانیش بود	از آنجا که (əz anca ke) - səbəb bildiren bağlayıcı
	تمنای کشور ستایش بود (۱۲۰, ۳۳)
	انجام (əncam) - son, axır

کزین آمدن شاه راکام چیست	درین جنبش آغاز و انجام چیست (۳۶۴, ۱۹۲)
بران فرضه جانی دل افروز دید	نشستن بر آنجای فیروز دید (۳۹۱, ۱۴۴)
چنان آفریدی زمین و زمان	همان گردش ا نجم و آسمان (۴, ۱۸)
در آن انجمنگاه انجم شکوه	که جمع آمداز هفت کشور گروه (۱۸۵, ۵۷)
رقیبان لشکر باین پاس	نگهبانتر از مردانجمنشناس (۱۰۰, ۲۳۵)
یکی روسیش پاسخی دادنغز	کزین پوست میزاید آنجمله مغز (۴۵۸, ۳۳)
مگر کز کلینتو تیغ من	گشاده شود کار این انجمن (۲۹۴, ۹۰)
گهی راز با انجمن مینهاد	انجمن (əncomən) - məclis, əncümən
بسیر سپهر انجمن ساختند	گه از راز انجم گره میگشاد (۷۶, ۳۲)
بهاستگی سوی آن اهر من	انجمن ساختن (əncomən saxtən) - məclis qurmaq
جهان از دلیران لشکر شکن	ترازوی انجم بر افراختند (۶۷, ۵۱)
بتدبیر بنشست با انجمن	انجمن کردن (əncomən kərdən) - toplamaq
چو سروسهی در میان چمن	بیایند و پنهان کنند انجمن (۴۳۵, ۳۳۱)
چو اقبال شاهنشاه پیلتن	کشیده چوانجم بسی انجمن (۸۴, ۱۵)
	انجمن (əncomən) - dövlət başçıları, dövlət nümayəndələri
	چوسروسهی در میان چمن (۱۲۲, ۶۶)
	انجمن (əncomən) - ordu
	چو پیل فکنش در آن انجمن (۴۴۷, ۵۰۵)
	انجمنسای (əncomənsay) - məclisin hörmətlisi

همه انجمنسای وانجم شناس	بتدبیر هر شغل صاحب قیاس (۵۹, ۲۸۶)
ببیعت در آن انجمنگاه بود	ز احوال پیشینه آگاه بود (۳۰, ۱۴۵)
زمین خسته از خون انجیدگان	هوا بسته از آه انجیدگان (۲۶۰, ۱۰۲)
نه انجیر شد نام هر میوه	نه مثل زبیدست هر بیوه (۹۷, ۳۷)
گر انجیر خور مرغ بودی فراخ	نبودی یک انجیر بر هیچ شاخ (۹, ۷۹)
هر آنچه آفریدست بیننده را	نشان میدهد آفریننده را (۱۲, ۱۰)
نخست آنچنان کردم آغاز او	که سوز آوردنغمه ساز او (۹, ۵۴)
پناه بلندی و پستی تویی	همه نیستند آنچه هستی تویی (۲, ۳)
بروسینه همچو پولاد ترس	حدیث تنومندی آن خودمیرس (۱۶۱, ۹۴)
نشاید بیک تن جهان داشتن	همه عالم آن خودانگاشتن (۴۵, ۲۳۶)
خبر دانتابر کشندش ز چاه	بر آمدد عاگفت بر جان شاه (۶۵, ۳۱۳)
دگر کاختر آن نیکخواه تواند	همان خاکیان خاک راه تواند (۱۲۰, ۱۲۵)

سری راکه بر سر نهادهی کلاه	مینداز دریای هر خاک راه (۴۱, ۱۲)
گراوناوک اندازد از زور دست	مرا غمزه ناوک انداز هست (۶۸, ۴۶۷)
زیای وز دست آهن انداختش	ز منسوج زر خلعتی ساختش (۶۴, ۴۶۰)
نخستین عمل کاینه ساختند	ز رونقره در قالب انداختند (۱۴, ۱۲۷)
زبس بر دهن ناچخ انداختن	نفس را نه راه برون تاختن (۷۰, ۱۸۰)
غنی کردشان از زر انداختن	ز نو هر زمان خلعتی ساختن (۴۹, ۴۵۹)
چو کلک از سر نامه پرداختند	سخن بر زبان شه انداختند (۸, ۳۴۹)
گروهی که پرتابیان ساختشان	چپ انداز شد بر چپ انداختشان (۴۹, ۱۷۸)
چهل روز نشگر شغب ساختند	کز آن دز کلوخی نینداختند (۳۸, ۲۹۱)
بیک تاختن تا کجا تاختم	چه گردنکشانرا سر انداختم (۵۷, ۱۳۳)
بسی گنجهای کهن ساختم	درونکتهای نو انداختم (۳۷, ۶۳)
نه اقبال را شاید انداختن	نه با مقبلان دشمنی ساختن (۱۱۲, ۳۶۲)
چوز انکار گردند پرداخته	حجاب از میان گردانداخته (۲۱, ۳۷۶)
	گوتیرولمک, اچیلماق (pərdə) - انداخته گشتن (əndaxte gəştən)

حجاب از میان گردد انداخته (۲۱, ۳۷۶)	چوزانکارگردند پرداخته
اندازه (əndaze) - vəziyyət	سخن راند ز اندازه کارخویش
زپیروزی صلح و پیگارخویش (۶۷, ۱۲۲)	
اندازه (əndaze) - ölçü, hədd	اساسی که در آسمان وز میست
باتدازهء فکرت آدمیست (۱۷, ۱۱)	
هəddən artıq - (əz əndaze biş) از اندازه بیش	امیدم بتو هست از اندازه بیش
مکن ناامیدم ز درگاه خویش (۳۱, ۱۲)	
qiyətləndirmək, içmək - (əndaze gereftən) اندازه گرفتن	زهر سالخوردی و هرتازه
بگیرم بقدری اندازهء (۲۰۲, ۲۶۳)	
işinin - (əndaze-ye kar-e xiş negəh daşdən) اندازه کار خویش نگهداشتن	از اینجا اگر بر کشم بار خویش
həddini bilmək, öz işində həddi aşmamaq	نگهدارم اندازهء کار خویش (۲۲۵, ۲۶۵)
– (əndaze-ye nik o bəd negəh daştən) اندازهء نیک و بد نگهداشتن	
yaxşının pisin yerini bilmək	برایی که دستور باشد خرد
نگهداری اندازهء نیک و بد (۳۴, ۲۳۵)	
bacardıqları qədər, - (be-əndaze-ye dəstrəs) باندازهء دسترس	
əllərindən gələn qədər	باندازهء دسترسهای خویش
کشیدن بسیار گنجینه پیش (۴۳, ۲۴۳)	
uyğun, müvafiq - (əndaze) اندازه	سرشتی باندازهء در یکنگر (۱۳, ۴)
zəgəri və sərđi və zaxşək və tər	
gözəllik şərtlərini bilən, qiymətləndirən - (əndazegir) اندازه گیر	از آن خوبتر دیدگان اندازه گیر
صفتهای او را کند دلپذیر (۴۵, ۳۳۶)	
yer ölçən - (əndazegir) اندازه گیر	مساحتگران داشت اندازه گیر
بدان شغل بگماشته صد دبیر (۶۲, ۵۷)	
əndam - (əndam) اندام	چو در زور پیچیدی اندام را
گره برزدی گوش ضرغام را (۲۱, ۷۶)	

əndam-ra əz xun pərdaxtən) - öldürücü yara	اندام را از خون پرداختن
vurmaq	بپرداخت از خویش اندام را
چومی ریخت بر سنگ زجام را (۲۱۵, ۴۲۷)	
əndər - da, də	توداری مرآپایگاه بلند
توام دست گیر اندرین پایبند (۳۹, ۱۲)	
əndər - yönlük halı bildirir	چونوشین می اندر دهن ریختند
بخوشخواب نوشین در آویختند (۳۶۰, ۴۵۱)	
əndər - təsirlik halı bildirir	که ملک جهان گرچه فرخ بست
مزن دست سخت اندرین شاخ سست (۱۴۴, ۲۰۱)	
əndər - fel önü	نشاط اندر آرد بخوانندگان
مفرح رساند بدانندگان (۷۰, ۴۵)	
əndər amədən) - yarıb keçmək	زیولاد ترک اندر آمد بفرق
ز دریای خون شد تن خسته غرق (۱۸۳, ۴۲۵)	
əndər amədən) - çatmaq	ز جنگی سواران چایک رکاب
بنهصد هزار اندر آمد حساب (۱۱۰, ۱۳۶)	
əndər amədən) - danışmaq	ز چوگان و گوی اندر آمد نخست
که طفلی تو بازی بدین کن درست (۸۸, ۱۳۵)	
əndər avərdən) - gətirmək	نشاط اندر آرد بخوانندگان
مفرح رساند بدانندگان (۷۰, ۴۵)	
əndər qorixtən) - qaçmaq	کنم باتوکاری درین کارزار
که اندر گریزی بسوراخ مار (۳۰۳, ۱۰۵)	
əndər atəş zədən) - yandıрмаq	همه شهر و کشور بهم زدند
ده و دوده را آتش اندر زدند (۳۴, ۳۹۴)	
əndər soxən amədən) - söhbət etmək, söhbətə girişmək	چو با فیلسوف آمد اندر سخن
خبر یافت از کارهای کهن (۴۲, ۳۳۵)	
əndər şomar amədən) - hesaba gəlmək	اندر شمار آمدن

زهر نعمتی کایداندر شمار	فرو ریخته کوهی از هر کنار (۲۷۲, ۳۱۹)
هر آن جوکه بازر بود هم عیار	بنرخ زر آرنش اندر شمار (۱۴۶, ۴۹)
گذشته نیای من از عهد پیش	چنین گفت بامن در اندرز خویش (۱۴۵, ۳۳)
بپرسیدش از مهربانان یکی	که خرم چرایبی و عمر اندکی (۲۶۵, ۲۳۱)
فراوان شکیبست و اندک سخن	فرایان شکیبست و اندک سخن (۳۴۶, ۱۰۰)
مرادل یکی بودییمان یکی	درستی فراوان و قول اندکی (۳۷۲, ۲۶۵)
باتصاف شه چشم دارم یکی	که بیند درین داستان اندکی (۵۱, ۹)
که بسیار نایدبر اندکی	یکی و اصداآیدنه صدوایکی (۲۳, ۱۵)
سفالی که ماراست ناسفتنیست	جوگویی بگو اندکی گفتنیست (۴۴۶, ۴۹۲)
بجز رسم زردشت آتشپرست	نداد آندگر رسمهار از دست (۵۵, ۳۱)
چه باید بخوان جوهر اندوختن	مرا جوهر اندازی آموختن (۲۶۹, ۲۷۵)
بسی حرف در بازی اندوختند	زر حمت یکی حرف ناموختند (۴۲۴, ۱۸۰)
هر آنچ از پدرومایه اندوختی	گزارش کنان دروی آموختی (۷۱, ۲۴)
	اندوختن (ənduxtən) - toplamaq, ehtiyat yığmaq

سمن سیم و خیری زر اندوخته (۴۸, ۴۶)	زنگش زمین کیسه بر دوخته
چو گنجی شد از گوهر افروخته (۱۹۳, ۲۸)	جهاندار از آن گنج اندوخته
بصیقل رقم دار داندوخته (۳۷۸, ۳۹)	بدانست کان طاق افروخته
بکهگل بر اندودیوار من (۳۴, ۸۵)	ترو خشکی اشک و رخسار من
دکان غارتیدن بدان سود کرد (۳۷, ۹۶)	جهودی مسی را زر اندود کرد
که از برق من در من افتش رار (۳۲, ۳۲)	نخندم بر اندوه کس برق وار
اندوهناک (ənduhnək) - kədərli	
اندوهناک شدن (ənduhnək şodən) - kədərlənmək, qüssələnmək	
شوشهری از گریه اندوهناک (۱۸۱, ۷۸)	چومرگ از یکی تن بر آرد هلاک
اندوه (ənduh) - un qısa forması	
کمست آنده آنرا که دنیا کمست (۲۸۲, ۱۲)	فراوان خزینه فراوان غمست
اندیشناک (əndişnak) - fikirli, qüssəli, kədərli	
پراکنده شد بر سرم مغز پاک (۲۱, ۱۷)	در آن رهگذرهای اندیشناک
اندیشناک بودن (əndişnak budən) - qorxmaq	
که ریزد بهاری چنین رابخاک (۴۵۰, ۵۴۷)	زیاد خزان هستم اندیشناک
اندیشناک شدن (əndişnak şodən) - düşünmək, kədərlənmək	
که دار دره دور در دوهلاک (۲۸۵, ۵۳)	ز دوری در آن ره شد اندیشناک
اندیشه (əndişə) - fikir, düşüncə	
کزین پیشه اندیشه خوشنود نیست (۴۴۴, ۲۸)	نپرسیم از آنها کز وسودنیست
آز اندیشه دور (əz əndişə dur) - ağla sığmaz, təsəvvürə gəlməz	
نه آفت یکی آفتابی ز نور (۴۴۴, ۴۶۸)	چو دید آفتی دید از اندیشه دور

از اندیشه برگشتن (əz əndişə por gəştən) - fikrə dalmaq, düşünmək
 بر آمدن من ناله ناگهی (۲۱, ۲۲)
 کز اندیشه برگشتم از خودتبی (۲۱, ۲۲)
 ز چشم بد اندیشه کردن (ze çeşm-e bəd əndişə kərdən) - pis gözdən qorxmaq
 در آن پیش بینی خریدیسه کرد (۲۸۴, ۴۴)
 که لختی ز چشم بد اندیشه کرد (۲۸۴, ۴۴)
 (əndişə kərdən) - arzusunda olmaq, təmənnasında olmaq
 اندیشه کردن
 تھی دست کاندیشه زر کند (۲۸۲, ۸)
 تمنای گنجش توانگر کند (۲۸۲, ۸)
 (əndişə kərdən) - fikirləşmək
 اندیشه کردن
 ز محتاجی لشگر اندیشه کرد (۲۶, ۳۹۹)
 که زن زن بودیگمان مرد مرد (۲۶, ۳۹۹)
 (əndişə kərdən) - qorxmaq, çəkinmək
 اندیشه کردن
 شه از نازنین لشگر اندیشه کرد (۱۰۲, ۲۶۷)
 که از نازنین نیایدنبرد (۱۰۲, ۲۶۷)
 (əndişə-ye xane daştən) - vətəni arzulamaq
 اندیشه خانه داشتن
 اگر چه ولایت ز حدیث داشت (۳۹۳, ۹)
 هم اندیشه خانه داشت (۳۹۳, ۹)
 (əndişə-ye xiş kərdən) - özü haqqında düşünmək,
 öz fikrini çəkmək
 اندیشه خود کردن
 رقیب مناخیزودر پیش کن (۳, ۳۵۴)
 توشونیز و اندیشه خویش کن (۳, ۳۵۴)
 (əndişə daştən) - qorxmaq
 اندیشه داشتن
 چومن با سکندر ندارم ستیز (۳۶۶, ۱۷۷)
 کجا دارم اندیشه تیغ تیز (۳۶۶, ۱۷۷)
 (əndişə ra pey kərdən) - ağıla sığmaz, ağılı mat qoymaq
 اندیشه را پی کردن
 سپاهی که اندیشه را پی کند (۴۰۵, ۲۰)
 چوکوه زندکوه ازوخوی کند (۴۰۵, ۲۰)
 (əndişə-ra cuş dadən) - ağılı itiləmək, dərin düşünmək
 اندیشه را جوش دادن
 بتلخی در اندیشه راجوش ده (۲۶۵, ۲۲۲)
 در افتاده تن فراموش ده (۲۶۵, ۲۲۲)
 (rəftən-e əndişə) - düşünmək, fikirləşmək
 رفتن اندیشه
 درین پرده میرفتش اندیشه (۳۹۳, ۱۸)
 ندارندشاهان جز این پیشه (۳۹۳, ۱۸)

در اندیشه بودن (dər əndişə budən) - fikirləşmək
 در اندیشه میبود تاوقت شام (۴۱۱, ۱۰۴)
 که فرداچه بر سازد تیغ و جام (۴۱۱, ۱۰۴)
 (be-əndişə ləngər foru bordən) - fikrə dalmaq, fikirləşmək
 باننده لنگر فرورده بود (۱۰۷, ۱۷)
 (bələnd gəştən-e əndişə) - dərindən fikirləşmə
 بلند گشتن اندیشه
 سر خود بیرون ناور داین کمند (۴, ۱۹)
 که چندانکه اندیشه گردد بلند
 (əndişə) - qorxu, narahatçılıq
 اندیشه
 که جز گردره خاک رایشه نیست (۴۲, ۶)
 گر آلوده گردم من اندیشه نیست
 (əndişəsuz) - fikri dağıdan, fikri yandırın
 اندیشه سوز
 گذشت از سرخشم اندیشه سوز (۸۶, ۵۰)
 اسکندر باهستگی یک دور روز
 (əndişəgir) - fikri məşğul edən, düşündürən
 اندیشه گیر
 که از بازگفتن بونداگزیر (۴۱, ۱۲)
 مگردر گنر های اندیشه گیر
 (əndişidən) - fikirləşmək
 اندیشیدن
 توهستی نه بلکه بیرون ازین (۱۱, ۲۱)
 نیندیشد اندیشه افزون ازین
 (əndişidən) - qorxmaq
 اندیشیدن
 عجب نیست کین ماهیست آن نهنگ (۸۹, ۸۶)
 اگر رومی آندیشد از جنگ زنگ
 (ansan) - o cür, elə, cümlənin qeyri-müstəqil üzvü
 انسان
 بفرمود رفتن سوی دست راست (۱۷۸, ۴۸)
 گر انمایگان را بدانسان که خواست
 (ensaf) - insaf, rəhm, ədalət
 انصاف
 که بیشست ازین قصه انصاف شاه (۱۵۱, ۸)
 سپاس از خداوندگیتی پناه
 (an tərəf) - o tərəf (Rusiya)
 آن طرف
 که دارندشیننده راتن درست (۴۵۶, ۴)
 نشستگهی زان طرف باز جست
 (ən'am) - bəxşiş, hədiyyə
 انعام
 بدان تا کندشکر نعمت بسی (۴۷, ۲۰)
 گر انعام او بر شمارد کسی
 (in qısa forması, indi (budur) - اینک - (ənk) انک

بانگشت بنمودکانک زدور جهان درجهان نازنیندونور (۴۹, ۴۰۷)
 nin qısa forması, odur ki, ... آنک (ank) آنک
 یکی آنک ازگنج آراسته دهی آرزوهای ناخواستہ (۶۵, ۵۰)
 cümlənin qeyri-müstəqil üzvü آنکه (anke) آنکه
 بر آنکس که جانش باهن گزم بسی جامه‌ادرسکاهن رزم (۲۲, ۹۹)
 güman etmək, hesab etmək - enqəştən انگاشتن
 زدارا ملک رایتی داشتند ملک زیرآن رایت انگاشتنند (۹۱, ۳۲۳)
 o vaxt آنگاه (anqah) آنگاه
 کنون یافت آن چشمه کانگاہ جست (۴۷, ۶۳)
 sonra آنگاه (anqah) آنگاه
 نخستم صبوری ده آنگاه رنج (۸۴, ۹)
 ballı انگیندار (əngəbindar) انگیندار
 هوایی خوش وراه بیخار بود وگر بودخار انگیندار بود (۴۲, ۳۴۲)
 barmaq انگشت (ənqəşt) انگشت
 ستون خرد مسند پشت او مه انگشت کش گشته زانگشت او (۱۲, ۱۴)
 bəslənmək - barmaq şəklində olmaq (ənqəşt şodən) انگشت شدن
 چوپیله زبرگ کسان خورد گاز همه تن شدانگشت وقی کردباز (۱۱, ۱۴۴)
 barmaqla saymaq - dər ənqəşt avərdən) درانگشت آوردن
 جواهر نه چندان که آنرادیبیر بیارد درانگشت یادرضمیر (۲۱, ۱۹۲)
 (birinin) - dər yek ənqəşt-e(kəsi) budən) دریک انگشت (کسی) بودن
 bir barmağınca olmaq
 روان ماهرویان پس پشت او چوناھید صد دریک انگشت او (۲۹۷, ۲۷۰)
 - (ənqəşt bər atəş-e bihesab zədən) انگشت برآتش بیحساب زدن
 müharibə odu görmək
 سوارهنرمند چاپک رکاب که برآتش انگشت زبئی حساب (۳۴۲, ۴۳۷)
 əl انگشت (ənqəşt) انگشت

قلمهای مشکین درانگشت او (۳۷, ۲۷۷) دبیری قلم رسته ازپشت او
 üzük - ənqəştər انگشتر
 کندیاوه انگشتری رازدست (۵۹, ۱۶۴) چوبادیوداردسلیمان نشست
 elə - (anqune) آنگونه
 که دیدنداز آنگونه خونخوارگی (۴۷, ۸۶) شدازرومیان رنگ یکبارگی
 -in qısa forması, sonra انگاه - (angəh) آنکه
 نخستم صبوری ده انگاه رنج (۸۴, ۹) بشکرم رسان اول آنکه بگنج
 -in qısa forması, onda انگاه - (angəh) آنکه
 کزان گفتن آوازہ گرددبند (۸, ۳۱) سخن گفتن آنکه بودسودمند
 zaman budaq cümləsində işlənən bağlayıcı - (angəh ke...) آنکه که
 سیه شیرى الماس دندان بود (۱۷۷, ۹۶) چومن زنگی آنکه که خندان بود
 o vaxt آنگاهی (angəhi) آنگاهی
 گر اینده شدگردعنبربمیغ (۳۱۸, ۲۷۲) نهادندخوان آنگاهی بیدریغ
 toplamaq, yaratmaq - (əngixtən) انگیختن
 فروزنده بر قش برآمدبمیغ (۳۷, ۸۱) یکی لشکرانگیخت کز ترک وتیغ
 iz salmaq - (əngixtən) انگیختن
 چوبرنیفه هانافه هاریخت (۳۲, ۳۴۱) بی آھوازچشمه انگیخته
 xoşhallanmaq - (əngixtən) انگیختن
 سحرگه بشریت بر آمیختن (۴۰, ۴۰۶) شبانگه بوی خوش انگیختن
 düzəltmək - (əngixtən) انگیختن
 بسبز آخران بر علف ریختند (۶۴, ۳۴۴) طویلہ زندآخرانگیختند
 əldə etmək, dadmaq - (əngixtən) انگیختن
 بشیرین وخسرودر آمیختم (۲۹, ۶۳) وزوچرب وشیرینی انگیختم
 tökmək - (əngixtən) انگیختن
 گلابی زهرچشمی انگیخته (۱۲۲, ۲۲۳) زنج ساده وغبغب آویخته
 bağlamaq (peyman) - (əngixtən) انگیختن

بدین شرط پیمانی انگيخته	سخن چرب و شیرین برآمیخته (۷۹, ۳۳۰)
برآن دزکه اورایت انگيخته	سرکوتوال ازدز آویخته (۲۹, ۴۷)
طرازی نوانگیزم اندرجهان	که خواهدز هرکشوری نورهان (۵۱, ۴۳)
گیابینی از خاکم انگيخته	سرین سوده بالین فرو ریخته (۵۸, ۲۹)
گرآنجاز سرمویی انگيختست	بدین جاسراز مویی آویختست (۳۶, ۳۲۸)
فروماندمرداززر انگيختن	وزآن یک عدد درصدامیختن (۸, ۲۹)
زپیروزی دولت کامگار	نشاط نوانگيخت درروزگار (۴۸, ۱۱۶)
بهرحمله کانگيخت ازهردری	فروریخت ازروسیان لشگری (۲۳۴, ۴۲۸)
که دانکه این خاک انگيخته	بخون چه دلهاست آمیخته (۸۶, ۱۱۲)
ندیدی مگر تیغم انگيخته	نهنگی وگوهربروریخته (۶۳, ۳۵۳)
بانگیزش ازآسمان کم نبود	صبامردمیدان اوهم نبود (۶۹, ۳۸۶)
انوشه منش باد دار ای دهر	انوشه منش باد دار ای دهر (۸۶, ۱۹۷)
پذیرفته ازهر فنی روشنی	جداگانه درهر فنی یک فنی (۵۲, ۳۴)

سکندر چو دید آنهمه کان گنج	که در دستش افتاد بیسترنج (۳۶, ۱۹۴)	آنهمه (anhəme) - bu qədər
بمنسوج خوارزم و دیبای روم	مطر اکنند آنهمه مرزوبوم (۷۲, ۲۲۰)	آنهمه (anhəme) - bütün
تویی که آسمان را بر آفراختی	زمین را گذرگاه اوساختی (۷, ۳)	o (u) - o
نشاید سراز حکم اوتاختن	جز اوحاکمی کی توان یافتن (۱۰, ۱۵۵)	o (Allah) (u) - o
سکندر چه گویی چنان بیکس است	که حمال پیغام او اوبس است (۱۴۸, ۲۵۹)	o (u) - o özü
بدانست مانی که در راه او	بدآن حوضه چینیان چاه او (۵۲, ۳۷۹)	o (Mani) (u) - o
اگر بامن او هم نیردی کند	نه مردی که آزاد مردی کند (۱۲۲, ۳۴۸)	o (Çin xaqanı) (u) - o
چو افتاده شد خصم دریای او	بدیگر کسی داده شد جای او (۱۲, ۳۴۰)	o (Fur) (u) - o
مگر تیرش از جعبه آرشت	که از نوک او چاره باخارش است (۹۱, ۳۴۶)	o (ox) (u) - o
پراکنده نی آتشی گرد بود	چو دید اندر او کان گوگرد بود (۶۴, ۳۱۳)	o (u) - ora
می لعل بگرفت با او بدست	چنین تا شدند از می آنروز مست (۸۷, ۳۱۶)	o (Sərirı Məlik) (u) - o
کله داریش هست و اوبیکلاه	سپهدارو او را نبیند سپاه (۴۱, ۲۵۱)	o (Nüşabə) (u) - o
گراو داشت از نعمتم بهره مند	رساند از زمینم بچرخ بلند (۱۹, ۳۱۰)	o (Nüsət-əd-din Əbubəkr) (u) - o

او (u) - o (Kintal-rus)	تقی چند بااوشده همگروه (۴۸, ۴۰۷)	پس انگه فرس راند بالای کوه
او (u) - o (Çinli kəviz)	شکر بنده وشهدمولای او (۸۶, ۳۸۷)	سهی سرومحتاج بالای او
او (u) - o (çinlilərin verdiyi at)	زسبز آخر چینیان زاده بود (۴۱۳, ۴۴۱)	که اوراچینیان داده بود
او (u) - o (İskəndər)	نخورندیقطره بی یاداو (۱۸, ۲۴۱)	همه عالم از مزدهه داداو
او (u) - o (Keydın qızı Pəridox)	که مهدفلک بردی اورا سجد (۳۴, ۳۳۵)	پری دخت رادریکی مهد عود
او (u) - o (Bolinas)	شده کیدیکیاره هندوی او (۲۰, ۳۳۴)	ز کیدوفسونهای جادوی او
او (u) - o (Keyd)	برانگیخته بادل گرم او (۹۳, ۳۳۱)	بسی شرط بر عنر آرم او
او (u) - o (Dəvali)	زبیدادبرخانه وجفت او (۴۷, ۳۹۵)	بشورید شاهنشاه از گفت او
آواره (avare) - didərgin, avara	avare etmək, uzaqlaşdırmaq, qovmaq - آواره کردن	همه نقش نیرنگها پاره کرد
	مغان را ز میخانه آواره کرد (۳۸, ۲۰۹)	
	avara düşmək, ayrı düşmək - آواره گشتن	بابستنی روز بیچاره گشت
	ز شهر و زشوی خود آواره گشت (۱۹, ۶۵)	
آواز (avaz) - səs	کز آواز گرددگلو شاخ شاخ (۹۴, ۳۷)	بیندیش از آن دشتهای فراخ
آواز (avaz) - musiqi səsi	خوردمی باوازر امشگران (۶۸, ۲۵۳)	دگر باره با آن پری پیکران
	avaz bər avərdən) - səs salmaq, səs çıxarmaq - آواز بر آوردن	

هلالی بر آورده آواز خوش	صلاداده در مردم و خود در حبش (۳۵, ۲۷۷)	هلالی بر آورده آواز خوش
سگان ده آواز برداشتند	که رویاه را گرگ پنداشتند (۹۵, ۴۱۰)	سگان ده آواز برداشتند
کهن کیسه شد خاک پنهان شکنج	که هرگز برون نارد آواز گنج (۲۰۳, ۱۸۹)	کهن کیسه شد خاک پنهان شکنج
چوز آواز خود بر کشد ز پیروزار	بخسید بر آواز او مرغ و مار (۱۰۶, ۳۸۹)	چوز آواز خود بر کشد ز پیروزار
مرغ زبان بسته آوازه ده	که پرواز پارینه را باز ده (۱۸, ۶۱)	مرغ زبان بسته آوازه ده
چو آوازی پیل سرکش زدی	زدی آتش از خود بر آتش زدی (۱۵۲, ۹۴)	چو آوازی پیل سرکش زدی
عراق دل افروز باد ارجمند	که آوازه فضل از او شد بلند (۲۵, ۴۱)	عراق دل افروز باد ارجمند
شرفنامه را فرخ آوازه کرد	حدیث کهن را بدو تازه کرد (۱۲۴, ۳۹)	شرفنامه را فرخ آوازه کرد
سخن گفتن آنگه بود سودمند	کز آن گفتن آوازه گردید بلند (۸, ۳۱)	سخن گفتن آنگه بود سودمند
سهیلی بر اوج عرب نافته	ادیم یمن رنگ از او یافتند (۱۱, ۱۵)	سهیلی بر اوج عرب نافته
غیر دلیران بر آمدن باوج	ز هر گوشه میرفت خون موج موج (۱۴۲, ۴۲۱)	غیر دلیران بر آمدن باوج
ز روشن جهان بر زدن نور موج	ز روشن جهان بر زدن نور موج (۵۴, ۴۴۶)	ز روشن جهان بر زدن نور موج
در آن سنگ بسته دز اوجسای	عمار تگری کرد بسیار جای (۱۲۳, ۲۹۷)	در آن سنگ بسته دز اوجسای

اور (ur) - sözdüzəldici şəkilçi	چنان کردگنجور کار آز مای	که فرمود شاهنشاه خوب رای (۲۴۶, ۹۰)
آوردگاه (avərdqah) - döyüş meydanı	چنان رفت و آمد باوردگاه	که او ماند از و و هم در نیمه راه (۳۸۶, ۷۰)
آوردگاه (avərdgəh) - sözüünün qısa forması, döyüş meydanı	بسی یک بدیگر در آویختند	بسی خون در آوردگاه ریختند (۸۸, ۶۴)
آوردن (avərdən) - gətirmək	رهی پیشم آور که فرجام کار	تو خوشنودباشی و من رستکار (۱۱, ۲۳)
آوردن (avərdən) - məhsul vermək	نبار د هواتانگویی بیبار	زمین ناور دتانگویی بیبار (۳, ۱۱)
آوردن (avərdən) - demək	بیباغاره گفتا بیباور پیام	پیام آورا ز بندگشاد کام (۱۳۵, ۸۵)
آوردن (avərdən) - göstərmək	ربیع از ربیعی نماید سرشت	تموز از تموز آورد سر نوشت (۳۵۹, ۷۹)
آوردن (avərdən) - şahidlik vermək	گواهی که برگنج خویش آورند	نمودار پیشینه پیش آورند (۲۸۶, ۶۷)
آوردن (avərdən) - gətirib çıxarmaq	بجایی میاور که جنیم ز جای	ندارد پریشه با بیل پای (۱۵۷, ۳۸)
آوردن (avərdən) - geyinmək	صباجون در آید بد بیباگری	زمین رومی آرد هوشتری (۴۶۶, ۵۵)
آوردن (avərdən) - yol vermək	به ارشاه بریخ زند نام او	نیاورد درین کشور آرام او (۱۴۵, ۴۰)
آوردن (avərdən) - çıxarmaq	متاعی که در بنگه خویش داشت	بیباور دویک یک فرایش داشت (۱۳۵, ۸۶)
آوردن (avərdən) - bacarmaq	خیالی بر انگیزم از پیکری	که نارد چنان هیچ بازیگری (۵۴, ۸)

آوردن (avərdən) - məcbur etmək	بر آنم میاور که عزم آورم	بهم پنجه باتورزم آورم (۱۳۲, ۵۴)
آوردن (avərdən) - başa vurmaq	نشسته جهاندار گیتی فروز	بفیروزی آورده شب را بروز (۱۱۹, ۱۷)
آوردن (avərdən) - endirmək, vurmaq	چومرکب سوی راه دور آورم	سرتیغ بر فرق فور آورم (۲۲۶, ۱۹)
آورده (avərde) - gətirilmiş, hədiyyə	چولختی سخن راند بر جای خویش	ره آورد آورده آورد پیش (۳۳۴, ۲۲)
اورنگ (ourəng) - taxt	برستم رکابی روان کرده رخس	هم اورنگ پیرای و هم تاجبخش (۴۶, ۱۴)
اورنگ (ourəng) - taxt bəzəyi	برستم رکابی روان کرده رخس	هم اورنگ پیرای و هم تاجبخش (۴۶, ۱۴)
اوزان (ouzan) - vəznlər	نواساز خنیاگران شگرف	بقاتون اوزان بر آورده حرف (۳۸۴, ۴۶)
اوستاد (ustad) - ustad	بشاه و بفرزانه اوستاد	عددهای خط را گرفتند (۳۱۱, ۳۱)
اوفتادن (uftadən) - düşmək	پراکتندگی در سپاه اوفتاد	برینش در آزر م شاه اوفتاد (۱۸۱, ۸۵)
اوفتادن (uftadən) - təsadüf etmək, rastlaşmaq	بهرداوری کوفتد راستند	جز این مذهبی را نیار استند (۴۳۴, ۳۱۸)
اول (əvvəl) - əvvəl, başlanğıc	چواول شب آهنگ خواب آورم	بتسبیح نامت شتاب آورم (۶, ۴۶)
اول (əvvəl) - birinci, ilk	در اویندا اول که در بند یافت	بشرط خردزان خردمند یافت (۵۶, ۴۹)
اولین (əvvəlin) - birinci	ز تست اولین نقش را سرگذشت	بتست آخرین حرف را باز گشت (۷, ۵۷)

avixtən) - asmaq (اویختن	سرکوتوال ازدز اویخته (۴۷, ۲۹)	بر آن دز که اورایت انگيخته
avixtən) - asılmaq (اویختن	زنیکوترین جایی اویخته (۴۵۸, ۳۰)	کهن گشته وموی ازوریخته
avixtən-e sər əz mui) - bir tükdən asılı olmaq (اویختن سراز مویی	بدینجاسراز مویی اویختست (۳۶, ۳۲۸)	گر آنجاز سرمویی انگيختست
avixtən) - sallanmaq (اویختن	گلایی زهرچشمی انگيخته (۲۲۳, ۱۲۲)	زخ ساده وغبغب اویخته
avixtən) - işi olmaq, baş qoşmaq (اویختن	که افکندن مقبلان هست سخت (۳۶۲, ۱۸)	میایوز در مقبل نیکیخت
avixtən) - başlamaq (اویختن	که آمد باویختن کارتنگ (۱۳۹, ۳۳)	چه سازیم تدبیرش از صلح وجنگ
avixte) - asılmış, sallanmış (اویخته	در آن دیو اویخته بنگرند (۴۳۵, ۳۳۰)	چو روسی شبانان برویگذرند
avizeş) - döyüş, tutuşma (اویزش	در آن درشداویزش سختشان (۴۲۲, ۱۵۰)	دولختی دری شدبهم لختشان
ah) - ah, nəfəs (اه	فروریخت از منظرش گوشه ای (۲۹۶, ۱۱۴)	باهی که برداشت بی توشه ای
ah) - ah-fəğan (اه	هوابسته از آه رنجیدگان (۱۰۲, ۲۶۰)	زمین خسته از خون انجیدگان
əhrimən) - sözlünün qısa forması, Əhrimən (اهرمن	بتندی در آمدبان اهرمن (۹۷, ۱۹۶)	از آن تیزتر خسرو بیلتن
əhrimənsifət) - ahrimənrüy (اهرمنروی	که آمدیرون آفتاب از نهفت (۴۱۷, ۸۸)	بایلاقی اهرمنروی گنت
ahestegi) - səssizlik, xəlvət (اهستگی	گذشت از سرخشم اندیشه سوز (۸۶, ۵۰)	سکندر باهستگی یک دوروز

ahəste) - aramla, sakit (اهسته	صدافکنندو صدکشت و صدخسته کرد (۴۲۸, ۲۳۷)	در آن حمله کان کوه آهسته کرد
ahəste) - təmkinli, dözümlü (اهسته	ز ناگفتنیهازبان بسته بود (۲۲۴, ۱۳۳)	که بیدار و با شرم آهسته بود
ahəsteray) - təmkinli (fikir söyləməkdə) (اهسته رای	چرا رسم خدمت نیار دجای (۲۵۷, ۱۱۱)	که این کاردان آهسته رای
ahən) - qılınc (اهن	ز خون لعل کرد آهنش سنگ را (۴۲۸, ۲۳۳)	بهر سوکه راند شیرنگرا
ahən-e çəfte) - ikibaşlı qılınc (اهن چفته	بدان آهن چفته سختش گرفت (۴۳۸, ۳۷۵)	ز سوزندگی راه بختش گرفت
ahən) - dəmir (اهن	کلید آهنین گنج زرین بود (۴۴, ۱۵)	شهان راز رسمی که آیین بود
ahən) - qandal, buxov (اهن	ز منسوج و خلعتی ساختش (۴۶۰, ۴۴)	ز پای وز دست آهن انداختش
ahəndeli) - daşürəklilik, möhkəm əzmlilik (اهندلی	بسختی و آهندلی چون جهان (۴۱۷, ۸۲)	ز سر تا قدم زیر آهن نهان
ahənsərəşt) - möhkəm, dəmir bədən (اهن سرشت	نیندیشد از حربه و تیر و خشت (۴۳۸, ۳۷۱)	چو دانست کان دیو آهن سرشت
ahənşəkaf) - dəmiryaran (اهنشکاف	همه سنگ فرسای و آهن شکاف (۱۳۶, ۱۰۸)	سپاهی بهم کرد چون کوه قاف
ahənkolah) - dəmirpapaqlı, dəbilqəli (اهنکلاه	چهل پیل جنگی پس پشت شاه (۳۹۰, ۱۳۳)	بجز پیل زوران آهن کلاه
ahəng) - iti uçuş, sürət (اهنگ	عقابان سیه جامه ز آهنگ او (۳۸۷, ۷۶)	عقابین پولاند چنگ او
ahəng) - qoşun (اهنگ	پس آهنگ شد چون زمین چار میخ (۱۷۸, ۴۳)	جناح از هوادر زمین برد میخ

آهنگ (ahəng) - musiqi, melodiya

زن آن به که در پرده پنهان بود که آهنگ بی پرده افغان بود (۲۶۴, ۲۱۸)

ز نای دمیده بر آهنگ دور گمان بود کامد سرافیل و صور (۱۰۱, ۲۵۲)

آهنگ (ahəng) - istək, meyl

چو اول شب آهنگ خواب آورم بتسبیح نامت شتاب آورم (۶, ۴۶)

که چون کرد کیخسرو آهنگ غار خبر داد از آن جام گوهر نگار (۱۴۵, ۳۴)

چو با استواران بپرداخت راز بیه گفت کاهنگ رفتن بساز (۳۰۴, ۵۷)

فلک بین چه ظلم آشکارا کند که اسکندر آهنگ دارا کند (۱۳۴, ۷۲)

آهنگر (ahəngər) - dəmirçi

ز چین وز خوارزم و غزنین و غور زمین آهنین شدن ستور (۱۳۶, ۱۰۷)

آهنین (ahənin) - (dəmir kimi) bərk

در آراست نوشابه درگاه را بزر در گرفت آهنین راه را (۲۵۶, ۹۶)

آهنین راه (ahənin rah) - dəmir yol, dəmir qapı

چو دندنان آهویرآموده در (۱۵, ۱۳)

آهو (ahu) - ahu

بروتیز تر گشته دندان گرگ (۳۲۱, ۶۸)

نه آهوولی نافه از مشگ پر

شکم کرده آهو صحرای بزرگ

آهو (ahu) - eyib, nöqsan

ز تیرش همه چو بدستی کنند (۳۱۸, ۲۵)

آهوبره (ahubərə) - ahu balası

از آهوبره عاجزی کی کند (۱۲۵, ۱۱۷)

ای (ey) - xitab bildirir

نیازت نه ای از همه بی نیاز (۴, ۱۷)

ای (ey) - nə(xoşdur), necə(xoşdur)

ز دی داستان کای خوشامرز روم (۷۷, ۴۳)

ایام (əyyam) - günlər

بگنج ارم بر دم آرام را (۳۵, ۶۷)

آیت (ayət) - ayə

زمن دیور ادیده بدوختن (۷, ۵۸)

آید (id) - II ş. c. şəxs sonluğu

بنالید و عنر آشکارا کنید (۸۶, ۲۳)

ای دریغ (ey dəriğ) - çox təəssüf

بسی کشته وهم کشته شد ای دریغ (۴۱۸, ۹۶)

آیدونکه (eydun ke) - indi, bu an...

گرفتار گرددهمیدون بمن (۳۵۰, ۲۸)

ایران (İran) - İran

بایران گرفتن کمر چست کرد (۱۲۰, ۳۴)

ایرانزمین (İranzəmin) - İran ölkəsi

خراب کردن اسکندر آتشکده های ایرانزمین (۲۰۶)

ایرانسپاه (iransepah) - İran qoşunu

زدامن گهر موج ز دبر کلاه (۲۲۵, ۱۴۸)

ایرانی (irani) - iranlı	کمریندایرانیان سست کرد	بایران گرفتن کمرچست کرد (۳۴, ۱۲۰)
ایزد (izəd) - Allah	ببالای اوکایزد آراستست	هم آرایش ایزدی راستست (۲۰, ۱۴)
ایزدپرست (izədpərəst) - Allahı sevən, izədpərəst	که تاهرکه اوباشدایزدپرست	از آن نامه هاگنجی آردیست (۸۰, ۲۸۷)
ایزدپرستی (izədpərəsti) - Allahpərəstlik	بفرمودت مردم روزگار	جزایزدپرستی ندارندکار (۴۴, ۲۰۹)
ایزدپناه (izədpənah) - Allaha pənah aparan, Allaha arxalanan	پناهدبایزدیگاه وگاه	نیفتدبید مردایزدپناه (۱۰۴, ۳۴۷)
ایزدشناس (izədşenas) - Allahpərəst	بصحف براهیم ایزدشناس	کزان دین کنم پیش یزدان شناس (۲۹, ۱۶۲)
ایزدی (izədi) - ilahi	ترازیور ایزدی دردلست	بزیورچه پوشی تنی کزگاست (۹۲, ۲۳۲)
ایستادن (istadən) - dayanmaq, durmaq	قرار همه هست برنیستی	تویی آنکه بریک قرار ایستی (۹۰, ۹)
ایستادن (istadən) - yaşamaq	مخور جمله ترسم که دیر ایستی	بپیرانه سریدبوننیستی (۷, ۳۸۲)
ایسو (İsu) - İsu(rus top.)	زایسو کمر بسته گردنکشی	برون زد جنیبت چوتندآتشی (۱۶۰, ۴۲۲)
ایسوی (isuy) - İsuy(rus sərəkərdəsi)	آلانی زبس ایسوی بر جناح	سر انداختن کرده بر خودمباح (۲۵, ۴۱۳)
ایسوزمین (İsuzəmin) - İsu torpağı	زایسوزمین تابقفجاق دشت	زمین رابتیغ وزره درنوشت (۳۱, ۴۰۵)
ایشان (işan) - onlar (İskəndərin qoşunu)	گرافتدبرایشان سرسوزنی	دهن راگشایندچون روزنی (۵۷, ۴۰۷)

ایشان (işan) - onlar(Nüşabə ilə Düvali)	چوترتیب ایشان بواجب ساخت	سر آن سپه رایکایک نواخت (۷۷, ۴۶۱)
ایشان (işan) - onlar(dünyasını dəyişmişlər)	بیاد حریفان غربت گرای	کزیشان نبینم یکی راجای (۲۶, ۶۲)
ای شگفت (ey şegeft) - heyrətamizdir	گلوی هوا درکشید ای شگفت	بضیق النفس کام گیتی گرفت (۴۵, ۴۱۴)
ایلاقی (ilaqi) - ilaqlı(rus top.)	برون رفت از ایلاقیان سرکشی	سواری شتابنده چون آتشی (۸۲, ۴۱۷)
ایم (im) - I ş. c. xəbər şəkilçisi	خداوند مایی وما بنده ایم	بنیروی تو یک بیک زنده ایم (۱۱, ۱۰)
ایم (im) - I ş. c. şəxs sonluğu	گرازرم خواهیم ازین سگدلان	نخوانندمان عاقلان عاقلان (۸۸, ۸۹)
ایمن (imən) - əmin, rahat, arxayın	دوکس ایمننداز توکایی بجوش	یکی نرم گردن یکی سفته گوش (۵۷, ۴۹)
ایمن بودن (imən budən) - arxayın olmaq	برین چارسو چون نهم دستگاه	که ایمن نباشم ززدان راه (۳۳, ۲۲)
ایمن بدن (imən bodən) - əmin olmaq	همان استواران درگاه را	کزیشان بدی ایمنی شاه را (۱۷۸, ۵۰)
ایمن شدن (imən şodən) - arxayınlaşmaq	چوفرز ندخودرا خردمند یافت	شدايمن که شایسته فرزندیافت (۱۲, ۷۰)
ایمن شدن (imən şodən) - inanmaq, etibar etmək	مشوبرزن ایمن که زن پارساست	که خربسته به گردن دانشناست (۲۲۰, ۲۶۴)
ایمناباد (imənabad) - etibarlı sığınacaq	خردمندرا خوبی ازداد اوست	پناه خداایمناباد اوست (۳, ۱۴۳)
این (in) - bu	جهانی بدین خوبی آراستی	برون زانکه یاری گری خواستی (۱۲, ۳)

این (in) - bu (İskəndər)

زمان تازمان مهر میفزود هم اینرا هم آنرا جهان میستود (۴۳, ۳۸۰)
این آدمی کش (in adəmikəş) - bu adam öldürən (rus ordusundakı vəhşi döyüşçü)
که این آدمی کش چه پتیاره بود که از جنگ او خلق بیچاره بود (۳۰۶, ۴۳۳)
این بنده (in bənde) - bu qul (Çin xaqanı)
نیایش کنان گفت اگر بخت شاه کند بر سر تخت این بنده راه (۲۸, ۳۸۳)
این بندی (in bəndi) - bu əsir (rus ordusundakı vəhşi döyüşçü)
که این بندی از باده چون شادگشت چرا شدز مادور کاز ادگشت (۴۵۵, ۴۴۳)
این بوستان (in bustan) - bu bustan (Çin)
بگردان پی شیرازین بوستان مده پیل رایاد هندوستان (۲۳, ۳۵۰)
این بوم (in bum) - bu ölkə (Çin)
چنان داندان خسرو داد بخش که چون مادرین بوم راندیم رخس (۱۱, ۳۴۹)
این بوم آباد (in bum-e abad) - bu abad ölkə (Rusiya)
بر آنم که او آدمی زاد نیست وگر هست ازین بوم آباد نیست (۳۰۸, ۴۳۳)
این بیوفا هم نبرد (in bi-vəfa həmnəbər) - bu bivəfa düşmən (rus ordusundakı vəhşi döyüşçü)
که امروزش این بیوفا هم نبرد ندانم که خون ریخت یا بند کرد (۴۲۸, ۴۴۲)
این پرده نیلگون (in pərdə-ye nılqun) - bu göy pərdə (fələk)
در آن مانده کین پرده نیلگون چه شببازی از پرده آرد برون (۴۴۰, ۴۴۴)
این پیشه (in pişe) - bu peşə (keçmiş və gələcək haqqında düşünmək)
نیرسم از آتهاکز و سودنیست کزین پیشه اندیشه خوشنود نیست (۲۸, ۴۴۴)
این پیکر سخت چرم (in peykər-e səxtçərm) - bu qalın dəri bədən (vəhşi rus döyüşçüsü)
جز آن نیست کین پیکر سخت چرم ندارد پی سست و اندام نرم (۴۰۵, ۴۴۰)
این ترک سلطان شکوه (in tork-e soltañşokuh) - bu sultancəlalı gözəl (günəş)

دگر روز کین ترک سلطان شکوه ز دریای چین کوهه بر زد بکوه (۱۳۹, ۴۲۱)
این تنومند سخت (in tənümənd-e səxt) - bu qüvvətli nəhəng (vəhşi rus döyüşçüsü)
باقیال شاه و بنیروی بخت در آید بخاک این تنومند سخت (۴۰۴, ۴۴۰)
این تیره خاک (in tire xak) - bu qara torpaq
گوارنده آبی کزین تیره خاک بدوشایدانده را شست پاک (۲, ۴۶۲)
این چرخ چوگان پرست (in cərx-e çuqanpərəst) - bu çuqanpərəst fələk (göy)
یکی روز کین چرخ چوگان پرست ز شب بازی آورد گویی بدست (۱۲۴, ۳۹۰)
این چرخ پیر (in çərx-e pır) - bu qoca fələk (göy)
چنین تاییکی روز کین چرخ پیر بر آورد گوه ز دریای قیر (۲۷۸, ۴۳۱)
این چاه بی بن (in çah-e bibon) - bu dıbsız quyu (dünya)
درین جای سختی نگیریم سخت ازین چاه بی بن بر آریم رخت (۱۰, ۴۶۲)
این خلق (in xəlg) - bu xalq (qadınlar)
ببرقع مکن روی این خلق ریش توشو برقع انداز بر چشم خویش (۴۰, ۴۰۰)
این دشمن (in doşmən) - bu düşmən (Çin ordusu)
سنان چشم در راه این دشمنست گر آنجامنی گرز ما صدمنست (۴۶, ۳۵۲)
این سبز خنگ شومس (in səbz xəng-e şəmus) - mavi köhlən at (fələk)
که چون خسرو از چین در آمد بروس کجا بردش این سبز خنگ شومس (۴, ۴۱۱)
این سرای (in sərāy) - bu saray (dünya)
جهان غم نیرزد بشادی گرای نه کز بهر غم کرده انداین سرای (۸, ۴۶۲)
این ساقی صبح خیز (in saqi-ye sobhxiz) - səhər yuxudan duran bu saqi (günəş)
دگر روز کین ساقی صبح خیز زمی کرد بر خاک یاقوت ریز (۷۶, ۴۱۶)
این طاق پیروزه رنگ (in tağ-e pıruze rəng) - bu firuzə rəngli tağ (göy, səma)

دگر روزکین طاق پیروزه رنگ	بر آوردیاقوت رخشان زسنگ (۲۵۱, ۴۲۹)
دبیری که آن حرفهار شناخت	درین غار باغول منزل ساخت (۴, ۴۴۲)
گریم ازین کوچگاه رحیل	از آن پیش کافتیم دریای پیل (۱۸, ۴۶۳)
سپر دم بروسان بیدانگر	که این گنج را بسته دارید در (۵۰۳, ۴۴۴)
نه زوایمن اینان که هستند نیز	نه آنان که رفتند رستند نیز (۱۶۱, ۱۸۶)
زست اولین نقش راسرگذشت	بست آخرین حرف را باز گشت (۵۷, ۷)
علم برکش ای آفتاب بلند	خرامان شوای ابرمشگین پرند (۳, ۴۵)
درین ره چومن خوابنیده بسیست	نیارد کسی یاد کاینجا کسیست (۵۶, ۲۸)
از اینجاکفت آنخداوند هوش	زهی دولت مردگوهر فروش (۱۲, ۱۹۲)
میندارکز بهرباز یگریست	سر ابرده اینچنین سر سرریست (۴, ۱۶۴)
بود سالهاکز سر آیدگان	ندیدم کسی جز توز آیدگان (۸۲, ۲۹۴)
در ایندم که داری بشادی بسیج	که آینده رفته هیجست هیج (۷, ۱۷۵)
چنین دادپاسخ که عمر اینقدر	بغم بردنش چون توانم بسر (۲۳۲, ۲۶۵)

جهانداری اینک خریدار تو	بزودی شود بفلک کار تو (۳۰, ۴۲)	اینک (inək) - indi, budur
اگر کان گنجی چونایی بدست	بسی گنج از اینگونه در خاک هست (۱۷, ۲۶)	اینگونه (inqune) - belə
برون ای ازین پرده هفت رنگ	که زنگی بود آینه زیر زنگ (۱۳, ۲۶)	آینه (aine) - güzgülü
سخنگوی پیشینه دانای طوس	که آراست روی سخن چون عروس (۱۱۷, ۳۹)	اینه (ine) - sözdüzəldici şəkilçi
نظامی چودولت در ایوان او	شب و روز باد آفرین خوان او (۲۵, ۵۳)	ایوان (eyvan) - eyvan
شده روشن از روشک جان او	ز فردوس روشنتر ایوان او (۱۳۱, ۲۲۴)	ایوان (eyvan) - ev, saray
باسکندر آن شهر چون شد تمام	هم اسکندریه ش نهادند نام (۳۹, ۱۱۵)	ایه (iyye) - sözdüzəldici şəkilçi
جویار من بی من آراستی	بان رسم و آیین که میخواستی (۳۵, ۱۲)	آیین (ayin) - ayin, qayda-qanun, adət, mərasim
بفرمود کاین بجای آورند	فرستاده را در سر ای آورند (۱۰۱, ۲۵۶)	آیین به جای آوردن (ayin be-cay avərdən) - mərasim yerinə yetirmək
کنده ریک آیین ترس آشکار	نیایدز ترسندگان هیچ کار (۷۶, ۸۹)	آیین ترس آشکار کردن (ayin-e tərs aşkar kərdən) - qorxmaq
جهان بانوش خواند پیوسته شاه	برداشت آیین حشمت نگاه (۱۳۲, ۲۲۴)	آیین حشمت نگاه داشتن (ayin-e həşmət neqah daştən) - böyüklük adətində riayət etmək
سپاهی باین خودره برد	همان شهری از شغل خود نگردد (۱۹۸, ۲۰۵)	آیین خود ره بردن (be-ayin-e xod rəh bordən) - öz adət ilə hərəkət etmək

بر آورد کلکی باین و زیب	رقم زدبر آن حوض مانی فریب (۵۵, ۳۷۹)	qayda-qanunla - bayin o-zib) باین و زیب (be-ayin-o-
بدرگاه خسرو خرامش کنیم	باینپرستیش رامش کنیم (۶۳, ۲۱۹)	ayinperəsti) - qulluq آیینپرستی (ayinperəsti)
نظرخواست ازوی در آیین جام	که تاراز اوباز جوید تمام (۲۷, ۳۱۰)	ayin) - quruluş آیین (ayin)
تونیز اردر آن آینه بنگری	بدست آری آیین اسکندری (۲, ۱۲۸)	ayin) - təcrübə, bilik آیین (ayin)
مغنی سراینده بر بانگ رود	بنوروزی شه نو آیین سرود (۲۰, ۱۱۹)	ayin) - mahmı آیین (ayin)
شد آینه جان من زنگ خورد	زدایم بدان زنگ از آینه گرد (۴۷, ۳۰۳)	ayine) - ruh(güzgü) آینه (ayine)
باینه شد خلق راهمون	ز تاریکی آورد جوهر برون (۳۶, ۵۶)	ayine) - güzgü آینه (ayine)
شعبهای آینه پیل مست	همی شانه بر پشت پیلان شکست (۲۰, ۱۶۸)	ayine) - fillərin üstünə salınan dəmir, qızıl və gümüşdən hazırlanmış شغبههای آینه پیل مست (ayine)
درفشیدن تیغ آینه تاب	درفشانتراز چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)	ayine) - ayna kimi parlaq آینه تاب (ayinetab)
شد آینه جان من زنگ خورد	زدایم بدان زنگ از آینه گرد (۴۷, ۳۰۳)	ayine) - can aynası آینه جان (aine-ye can)
چون آینه چین آمد پدید	سکندر سپه راسوی چین کشید (۴۱, ۳۴۲)	ayine) - günəş آینه چین (aine-ye Çin)
بیاساقی آن جام آینه فام	بمن ده که بر دست به جای جام (۱, ۱۲۹)	ayine) - parlaq آینه فام (ainefam)
فتد زنگ بر تیغ آینه رنگ	من آینه ام کز من افتاد زنگ (۲۰۱, ۹۷)	ayine) - parlaq آینه رنگ (ainerəng)

ب (be) - Fars əlifbasının ikinci hərfi

با (ba) - ilə	چومن رفتم این دوستان دشمنند (۷۰, ۸)	همه همراهان تابدر بامند
با (ba) - yiyəlik halı bildirir	وزوهست هر قسمتی با کسی (۴۶, ۲۳۴)	جهان قسمت ملک دارد بسی
با (ba) - yönlük halı bildirir	بود تخمی افکنده در آب شور (۱۳۱, ۱۵۲)	نصیحت گری با خداوند زور
با (ba) - təsirlik halı bildirir	نگاه داشت آیین فرخندگان (۱۰۰, ۲۳۳)	نوازش همیکرد با بندگان
با (ba) - yerlik halı bildirir	برون ناووم چون گل از گوشه رخت (۶۰, ۳۴)	همان به که بالین چنین باد سخت
با (ba) - çıxışlıq halı bildirir	نیفتم برون با تواز بنگی (۸۸, ۹)	برون اقم از خود بپرکنگی
با (ba) - sözdüzəldici önşəkilçi	کزین بانیا زان شوم بی نیاز (۵۰, ۶)	چنان دارم ای داور کار ساز
با (ba) - tərəvətli, rəng-rufu	درولعل و فیروزه بی وزن و سنگ (۷۳, ۲۸۰)	ز مردنگینهای با آب و رنگ
با (ba) - göylərlə çarpışan, göylərə ucalmış	نبرده کسی نام او در نبرد (۶۳, ۳۰۴)	دزی دید با آسمان هم نورد
با (ba) - baxmayaraq ki, ...	رهاکن مراد چنین گوشه (۵۳, ۱۳۲)	تو با آنکه داری چنان توشه
با (ba) - Babilistan	زهاروتیان خاک آن بوم شست (۵۶, ۲۱۰)	چوزه ره ببابل در آمد نخست
با (ba) - bac, vergi	نجست از مقیمان شهری خراج (۳۶, ۷۷)	ببازارگانان رها کرد باج
با (ba) - bacxah		باجخواه

کس خانه همخانه زادی شود	بیادآمده هم بیادی شود (۵۵, ۲۱۸)	اگر ترسی از رهن و باجخواه	که غارت کند آنچه ببندبراه (۲۱, ۴۶۳)
لب از باد عیسی پر از نوشتن	تن از آب حیوان سیه پوشتر (۱۰, ۱۳)	مگر تیرش از جعبه آرشست	که از نوک او خاره باخار شست (۳۱, ۳۴۶)
تویی آنکه تامن منم بامنی	وزین در مبادم تهی دامنی (۷۲, ۸)	سپیده چوسر بر ز داز باختر	سیاهی بخاور فرور دسر (۳۴۵, ۴۳۶)
بیک باشد کشتی خصم خرد	فروماندن گر یلنگر بمر د (۳۷, ۱۰۸)	نه نیکوست شطرنج بدباختن	فرس در تک و پیل در تاختن (۱۴۹, ۱۵۳)
گرفتند بر شهر یار آفرین	که یار تو بادا سپهر برین (۵۲, ۱۹۵)	بدان نازنین شهر آراسته	که باخوشدلی بود و باخواست (۶۶, ۲۱۱)
تویا دادی او هست بیدانگر	تومیز آن زور او ترا زوی زر (۹۵, ۱۲۴)	بدان نازنین شهر آراسته	که باخوشدلی بود و باخواست (۶۶, ۲۱۱)
چنان میخورد زنگی خام را	که زنگی خورد مغز بادام را (۱۲۷, ۹۲)	کنند با پیر کنده خاک مرا	نبیند کسی جان پاک مرا (۶۴, ۷)
سم بادپایان پولاندنل	بخون دلیران زمین کرده لعل (۱۴۳, ۹۳)	بیاساقی از باده بردار بند	بیمای بیمودن بادچند (۱, ۱۶۶)
دهلزن چو شد بر دهل خشمناک	بر آورد فریاد از باد پاک (۴۰, ۳۴۲)	چنان بر زن ایندم که دادش دهی	که بادش دهی گریبانش دهی (۳۲, ۴۶۴)
وز انجا بر رفتن علم بر فراخت	که آن خاک با بادپایان نساخت (۱۳, ۳۴۰)	ز دنیا برم رنگ نداشتی	دهم باد را با چراغ آشتی (۶۲, ۲۳۰)
شبی رای آن زد که فردا ز جای	چو باد آورد پای در باد پای (۱۰, ۳۹۳)	چو در زین کشد سرو آذر را	براسبی که پیل افکند باد را (۱۰۵, ۳۴۷)
قبایهای خاص از پی هر کسی	قبابادلیهای زرکش بسی (۹۸, ۳۱۶)	نپرسیده هر کوسخن یاد کرد	همه گفته خویشر اباد کرد (۴, ۳۱)
در آن آرزوگاه بادورباش	نکردند جز بوسه چیزی خراش (۵۶۱, ۴۵۱)	yellə gələn yellə gedər	(be-badi amədə bebadı şəvəd) بیادی آمده بیادی شود

کس خانه همخانه زادی شود	بیادآمده هم بیادی شود (۵۵, ۲۱۸)	اگر ترسی از رهن و باجخواه	که غارت کند آنچه ببندبراه (۲۱, ۴۶۳)
لب از باد عیسی پر از نوشتن	تن از آب حیوان سیه پوشتر (۱۰, ۱۳)	مگر تیرش از جعبه آرشست	که از نوک او خاره باخار شست (۳۱, ۳۴۶)
تویی آنکه تامن منم بامنی	وزین در مبادم تهی دامنی (۷۲, ۸)	سپیده چوسر بر ز داز باختر	سیاهی بخاور فرور دسر (۳۴۵, ۴۳۶)
بیک باشد کشتی خصم خرد	فروماندن گر یلنگر بمر د (۳۷, ۱۰۸)	نه نیکوست شطرنج بدباختن	فرس در تک و پیل در تاختن (۱۴۹, ۱۵۳)
گرفتند بر شهر یار آفرین	که یار تو بادا سپهر برین (۵۲, ۱۹۵)	بدان نازنین شهر آراسته	که باخوشدلی بود و باخواست (۶۶, ۲۱۱)
تویا دادی او هست بیدانگر	تومیز آن زور او ترا زوی زر (۹۵, ۱۲۴)	بدان نازنین شهر آراسته	که باخوشدلی بود و باخواست (۶۶, ۲۱۱)
چنان میخورد زنگی خام را	که زنگی خورد مغز بادام را (۱۲۷, ۹۲)	کنند با پیر کنده خاک مرا	نبیند کسی جان پاک مرا (۶۴, ۷)
سم بادپایان پولاندنل	بخون دلیران زمین کرده لعل (۱۴۳, ۹۳)	بیاساقی از باده بردار بند	بیمای بیمودن بادچند (۱, ۱۶۶)
دهلزن چو شد بر دهل خشمناک	بر آورد فریاد از باد پاک (۴۰, ۳۴۲)	چنان بر زن ایندم که دادش دهی	که بادش دهی گریبانش دهی (۳۲, ۴۶۴)
وز انجا بر رفتن علم بر فراخت	که آن خاک با بادپایان نساخت (۱۳, ۳۴۰)	ز دنیا برم رنگ نداشتی	دهم باد را با چراغ آشتی (۶۲, ۲۳۰)
شبی رای آن زد که فردا ز جای	چو باد آورد پای در باد پای (۱۰, ۳۹۳)	چو در زین کشد سرو آذر را	براسبی که پیل افکند باد را (۱۰۵, ۳۴۷)
قبایهای خاص از پی هر کسی	قبابادلیهای زرکش بسی (۹۸, ۳۱۶)	نپرسیده هر کوسخن یاد کرد	همه گفته خویشر اباد کرد (۴, ۳۱)
در آن آرزوگاه بادورباش	نکردند جز بوسه چیزی خراش (۵۶۱, ۴۵۱)	yellə gələn yellə gedər	(be-badi amədə bebadı şəvəd) بیادی آمده بیادی شود

گهی باده میخورد بریادگی	گهی گنج میریخت بر باد می (۱۵, ۷۹)
ببیمای از باده بردار بند	ببیمای از باده بردار بند (əz bade bənd bər daštən) - şərab vermək
ببرامش در بارگه برگشاد	ببرامش در بارگه برگشاد (۱۱۷, ۳۸۹)
ببراده ناوردها نمودن	ببراده ناوردها نمودن (bər bade navərdha nəmudən) - badə içmək, badəyə meydan vermək
چو خوردند هرگونه خوردها	چو خوردند هرگونه خوردها نمودند بر باده ناوردها (۴۳, ۳۸۴)
همه بادیه فرش اطلس کشید	همه بادیه فرش اطلس کشید زمین زیر یاقوت شد ناپدید (۵۰, ۲۴۴)
سراز بار سنگی درآمد بسنگ	سراز بار سنگی درآمد بسنگ جمازه بتنگ آمد از راه تنگ (۳۰, ۲۷)
از اینجا اگر بر کشم بار خویش	از اینجا اگر بر کشم بار خویش (bar-e xiş bər kəşidən) - özünü xilas etmək
نگهدارم اندازه کار خویش	نگهدارم اندازه کار خویش (۲۲۵, ۲۶۵)
درخت کیانر افرو ریخت بار	درخت کیانر افرو ریخت بار کفن دوخت بر درع اسفندیار (۱۷۹, ۱۸۷)
ز شاه جهان روشنک بار داشت	ز شاه جهان روشنک بار داشت (bar daštən) - hamilə olmaq
بویرانه ای بار بنهاد و مرد	بویرانه ای بار بنهاد و مرد غم طفل میخورد و جان میسپرد (۲۱, ۶۵)
مر ابا پیام و بزرگان چه کار	مر ابا پیام و بزرگان چه کار (bar nəhadən) - doğmaq
تصرف نیابد درین پرده بار	تصرف نیابد درین پرده بار (bar yaftən) - nəticəsi olmaq
سوی درگه شهر یار آمدند	سوی درگه شهر یار آمدند (be-bar amədən) - açılmaq, gülmək
وزان نارونرگس بر آمد غبار	وزان نارونرگس بر آمد غبار (ze-bar foru rixtən) - açılmadan solmaq
فروریخت آن تازه گلها ز بار	فروریخت آن تازه گلها ز بار (۱۴, ۲۴۹)

کزان در هر اسست گفتار من	کزان در هر اسست گفتار من (bar) - daxili aləm, fikir	نهفته سخن هاست در بار من (۱۴۳, ۳۶۴)
کنندان فرو بسته رار استگار	کنندان فرو بسته رار استگار (bar) - saray	بفرموده تار قیبیان بار (۲۳۰, ۳۶۹)
که بامشعله گنج را کار نیست	که بامشعله گنج را کار نیست (bar) - yol	زبان آوران را بتو بار نیست (۳۹, ۶)
خرامی بسوی درگه شهر یار	خرامی بسوی درگه شهر یار (bar) - qəbul	چنان کن که فردا بهنگام بار (۱۳۳, ۲۵۸)
چو خواهد می خوشگوارش دهند	چو خواهد می خوشگوارش دهند (bar dadən) - yol vermək, icazə vermək	بگنجینه تخت بارش دهند (۵۳, ۳۰۳)
بزرگان قفجاق را بار داد	بزرگان قفجاق را بار داد (bar dadən) - ziyafət vermək	یکی روز همت بدان کار داد (۲۷, ۳۹۹)
نشانه ز رخسار گیتی غبار	نشانه ز رخسار گیتی غبار (bar) - sözdüzəldici şəkilçi	زبس رود خیزان لب رود بار (۵۹, ۳۲۰)
بروسخت شد در آبستنی	بروسخت شد در آبستنی (barəfkəni) - doğuş, doğum	چو تنگ آمدش وقت بار افکنی (۲۰, ۶۵)
برون ناوردموی خویش از نور	برون ناوردموی خویش از نور (baran) - yağış	چو باران بود روز یاباد و گرد (۴, ۲۵)
درختان بار آور سبز شاخ	درختان بار آور سبز شاخ (baravər) - meyvəli, meyvə verən (ağac)	هوای خوش و بیشه های فراخ (۲۹, ۳۴۱)
بنیروی دولت جهانگیر بود	بنیروی دولت جهانگیر بود (barəy-o-tədbir) - ağıllı, tədbirli	سکندر که با رای و تدبیر بود (۱۴, ۱۹۲)
پیام آوری چون فرشته خموش	پیام آوری چون فرشته خموش (barəy-o-huş) - ağıllı-kamallı	رسولی رسیدست بارای و هوش (۹۴, ۲۵۵)
باردار شدن	باردار شدن (bardar) - barlı	
		باردار شدن (bardar şodən) - barlı olmaq

پدیدشد لولو شاهوار (۴۶, ۶۷)	شداز ابر نیسان صدف باردار	
yağmur - (bareş) بارش		
ox yağıdırmaq - (bareş-e tir kərdən) بارش تیر کردن		
بر آن تیره دل بارش تیر کرد (۳۶۴, ۴۳۷)	نخستین نبردی که تدبیر کرد	
dərgah - (barqah) بارگاه		
که چون من شوم دورازین کارگاه (۶۲, ۷)	امیدم چنانست از آن بارگاه	
saray - (barqah) بارگاه		
زمشرق بمغرب رساندناب (۴۱, ۴۸)	زهی بارگاهی که چون آفتاب	
çadır - (bargah) بارگاه		
ستونش زرومیخش از سیم ناب (۳۰۲, ۲۷۱)	زده بارگاهی برشم طناب	
qoşun - (dər-e barqah su-ye (cai) zədən) دربارگاه سوی (جایی) زدن		
yeritmək (bir yerə)		
سوی فوریان زد دربارگاه (۹۲, ۳۳۹)	بفارغ دلی چون بر آسودشاه	
sözünün qısa forması - (bargəh) بارگاه		
فروزنده خورشیدی آمدبست (۱۷۱, ۲۰۳)	کزین بارگه گر چراغی نشست	
qoşun çəkmək, qoşun yeritmək - (bargəh kəşidən) بارگه کشیدن		
عنان راه رادادو منزل برید (۱۳۸, ۲۹۸)	ملک بارگه سوی صحرا کشید	
at - (barəgi) بارگی		
زمین گنج قارون بر انداختی (۲۸, ۴۷)	بر آن بقعه کوبارگی تاخته	
döyüşə girmək - (barəgi borun əfkəndən) بارگی برون افکندن		
که باو برون افکندبارگی (۲۷۵, ۴۳۱)	نبدهیچکس را دگر بارگی	
hücum etmək - (barəgi geraidən) بارگی گراییدن		
گر ایندبر جنگ اوبارگی (۶۵, ۱۷۱)	بلشگر بگویندکه یکبارگی	
minik heyvanı - (bargir) بارگیر		
برفتن نشست از بر بارگیر (۷۵, ۲۳۹)	جهاندار فرمود کاید وزیر	
əzablı - (barənc) بارنج		

همه راه رنجست ورنج راه (۲۰۱, ۱۸۹)	اگر شاه ملکست و گر ملک شاه
yağan - (barənde) بارنده	
بیک دست گوهر بیک دست تیغ (۱۴, ۱۴)	محیطی چه گویم چوبارنده میغ
meyvəli, məhsullu - (barvər) بارور	
بدست تبر داندش چون توان (۶, ۱۱۳)	چوشدبارور میوه دار جوان
at - (bare) پاره	
بدیدن همایون برفتار خوش (۱۵, ۱۰۷)	نشست از بر باره کوه فش
divar - (bare) باره	
بفرمان اوبادی کسر زمین (۱۴۱, ۳۶۴)	ز چین تا دگر باره اقصای چین
dəfə - (bare) باره	
دگر باره طرزی نو آرم بدست (۱۱, ۲۲)	که بیشغل چندین نباید نشست
yağmaq - (baridən) باریدن	
زمین ناوردت انگویی بیار (۱۱, ۳)	نبارد هو اتانگویی بیار
yağıdırmaq - (baridən) باریدن	
نبارد مگر اژدها و نهنگ (۲۲۲, ۹۹)	که ابری سیاه آمداز کوه زنگ
ensiz, nazik - (barik) باریک	
که راهش چومویی زبار یکیست (۳۱۲, ۴۳۳)	یکی کوه نزدیک تاریکیست
incə (mətləb, söz) - (barik) باریک	
سخنهای باریک دریافتی (۲۲, ۷۱)	بباریک بینی چو بشتافتی
həssas, ayıq-sayıq, itifəhm - (barikbini) باریک بینی	
سخنهای باریک دریافتی (۲۲, ۷۱)	بباریک بینی چو بشتافتی
incəfəhmliyyə çalışmaq - (be-barikbini şetaftən) بباریک بینی شتافتن	
سخنهای باریک در یافتی (۲۲, ۷۱)	بباریک بینی چو بشتافتی
yenə, yenidən - (baz) باز	
بخندانمش باز چون آفتاب (۵۴, ۳۴)	کسی را که در گریه آرم چو آب
qızıl quş, şahin - (baz) باز	

ببازملک درخورست این شکار(۴۴, ۶۲)	غلیو اژر اباکبوترچه کار
baz) - yönlük halı bildirir (baz)	
هماوردت آمدمشوبازجای(۱۰۳, ۲۸۱)	بغریدکای شیرصیدآزمای
baz) - fellərin önündə işlənən prefiks (baz)	مگر درگذرهای اندیشه گیر
که ازبازگفتن بودندناگزیر(۴۱, ۱۲)	
bazar) - yer, məhəllə, mənzil (bazar)	نشان ده مراکوی وبازارتو
که تادانم آمد طلبکار تو(۱۹۲, ۹)	
bazar) - şəhliq (bazar)	ببینی که روزی هم آزار او
کسادی در آردیبازار او(۱۲۴, ۹۸)	
bazar) - bazar (bazar)	تهی گشته بازار و خاک ازخروش
زیبانگ جرسهابر آسوده گوش(۲۰, ۳)	
məhşər yeri olmaq) - bazar-e məhşər şodən) بازار محشر شدن	زیس کشتگان گرد برگرد راه
چوبازار محشر شده حربگاه(۴۵۳, ۲۸)	
bazar) - ticarət (bazar)	بنیروی پشمست بازارشان
متاعی جزاین نیست دربارشان(۴۳۴, ۳۲۰)	
iş) - bazar (bazar)	مکن جز طرب درمی اندیشهء
پدیدست بازار هر پیشهء(۴۶۳, ۱۵)	
güc, qədər) - bazar (bazar)	خوشا روزگار که دارد کسی
که بازار حرصش نباشدبسی(۶۹, ۳)	
qayğı, dərd) - bazar (bazar)	دل از کار دشمن شده بیهراس
نه بازار لشگر نه پروای پاس(۳۷۰, ۲۳۸)	
varlıq) - bazar (bazar)	چوبازار من بی من آراستی
بان رسم و آیین که میخواستی(۱۲, ۳۵)	
fikirləşmək, tədbir tökmək) - bazar arastən) بازار آراستن	چوزینگونه بازاری آراستند
بخون ازسکندر آمان خواستند(۱۷۳, ۱۰۴)	
- əz fetne tohi şodən-e bazar-e aləm) ازفتنه تهی شدن بازار عالم	
dünyanın fitnədən təmizlənməsi	

شدازفتنه بازار عالم تهی(۲۰۸, ۳۳)	چویکرشته شد عقد شاهنشهی
bazarqan) - tacir (bazarqan)	ببازارگان رها کرد باج
نجست از مقیمان شهری خراج(۷۷, ۳۶)	
ticarət) - bazarqani) بازارگانی	فرستی تتی چندازاهل روم
ببازارگانی بدان مرزوبوم(۳۵۸, ۵۶)	
döşmək) - baz əfkəndən) باز افکندن	زیس خون رومی در آن ترکتاز
هزاراطلس رومی افکند باز(۱۷۰, ۵۶)	
yenidən gəlmək, geri qayıtmaq) - baz amədən) باز آمدن	یکی مژده ده سوی بلبل بر از
که مهنگل آمدمیخانه باز(۶۰, ۷۰)	
geri aparmaq) - baz bordən) باز بردن	چوسربسته شدنمء دلنواز
رساننده را دادتا بردباز(۱۵۹, ۷۰)	
kəsmək) - baz boridən) باز بریدن	خروسی که بیگه نوا برکشید
سرشرا پگه باز باید برید(۱۵۱, ۱۱۶)	
bağlamaq, aid etmək) - baz bəst kərdən) باز بست کردن	دگرگونه دهقان آذرپرست
بداراکنندسل او باز بست(۶۶, ۳۳)	
qarşısını almaq, geri qaytarmaq) - baz bəst kərdən) باز بست کردن	که بدخواه را چون در آردشکست
بدچرخ را چون کندباز بست(۱۴۴, ۲۲)	
qarşısını bağlamaq, kəsmək) - baz bəstən) باز بستن	سوم همچنین خشت بروی شکست
نشایدخشت آب را باز بست(۴۳۸, ۳۷۰)	
sağaltmaq) - baz bəstən) باز بستن	بساز هر کودرتن آرد شکست
بزهری دگر بایش باز بست(۴۱۰, ۹۰)	
tamamlamaq, qurtarmaq) - baz pərdaxtən) باز پرداختن	وزین قصه چون باز پرداختم
سوی هفت بیکر فرس تاختم(۶۳, ۴۱)	
geri qayıtmaq, uzaqlaşmaq) - baz pəs gəştən) باز پس گشتن	بگردان ایران فرستادکس
کزین درنگرددکسی باز پس(۱۹۴, ۳۹)	
geri qayıtmaq, yerinə qayıtmaq) - baz cay avərdən) باز جای آوردن	

همه برده را باز جای آوریم	ستاننده را زیر پای آوریم (۳۹۶, ۶۲)
ز تیزی که شدم رگب باد پای	رساند آن تن سفته را باز جای (۴۱۹, ۱۱۷)
از آن کان چو گوهر گرای آمدند	جو گنجی روان باز جای آمدند (۲۸۱, ۸۳)
تو نیز اربیبونان شوی باز جای	پسندیده باشد بفرهنگ و رای (۲۳۵, ۳۱)
بشاه گفت بر خیز و شو باز جای	که آن کو هپایه در آمد ز پای (۲۹۵, ۹۹)
چرا کار ارمن فرو هشت سست	نکرد آن برو بوم را باز جست (۲۴۵, ۴۵)
نواز داده زنگه را باز جست	طلب کردوزنگار از آینه شست (۱۹۶, ۷۶)
همه بودند یها که بود از نخست	نه اینست اگر بازجویی درست (۲۳۴, ۵)
نظر خواست از وی در آیین جام	که تار از او باز جوید تمام (۳۱۰, ۲۷)
ز دارا درود آوردش نخست	نداده خراج کهن باز جست (۱۳۱, ۲۷)
بدار انداد آنچه داد از نخست	همان داده را نیز از او باز جست (۱۲۰, ۳۲)
بپرسید کاحوال خود باز گوی	دلم را بدین داستان باز جوی (۴۴۵, ۴۸۱)
دوم مردمی کردن بی سپاس	عوض باز نا جستن از حق شناس (۵۰, ۶۷)

باز خوردن (baz خوردن) - rastlaşmaq

بهر تیغداری که او باز خورد	سرش را بتیغی ز تن باز کرد (۴۵۴, ۳۴)
نیوشنده فرهنگ را ساز داد	جوابی پسندیده تر باز داد (۳۴۹, ۲۱۵)
ز هر جو که انداختم در خراس	دری باز دادم بجوهر شناس (۳۶, ۸۳)
بخواهنده آن بخشم از مال و گنج	که از باز دادن نیایم برنج (۳۳, ۳۹)
ندانست کورادر آن تاب تیز	چگونه ز خود باز دارد ستیز (۳۲۹, ۵۱)
بنور سنگان چمن باز بین	مکش خط در آن خطه نازنین (۶۱, ۱۴)
قدر مایه رستند بی برگ و ساز	گریزان سوی روس رفتند باز (۴۵۵, ۵۱)
نشاندش بازرم و دادش طعام	نواز شگری کرد با او تمام (۴۴۳, ۴۴۹)
بازرم و خوشنودی از یکدیگر	بتابند وزان بر نتابند سر (۱۷۶, ۲۲)
چو قطره بدریا در انداختند	دیگر قطره زو باز نشناختند (۳۵۷, ۵۰)
صنم بین که آن نقش پرداز کرد	که گاهی گره بست و گه باز کرد (۴۰۳, ۷۹)
بچین کرده سفلیبی ترک تاز	سموری بپرطاسی کرده باز (۲۷۷, ۳۴)
سوی پشته کوه پرواز کرد	عقابی درآمد سرش را باز کرد (۱۲۱, ۵۱)

باز کردن (baz خوردن) - açmaq

زیرگار خطش گره کرده باز (۲۷, ۴۷)	بهردایره کوزده ترکتاز
اچماق - açmaq (baz qoşadən) باز گشادن	کمر بندشمشیرنگشادباز
برسم رسولان نبردش نماز (۱۰۴, ۲۵۶)	
باز گشت - çıxış (baz gəşt)	ولیکن نبودش در باز گشت
بناچار بامرگ دمساز گشت (۱۷۷, ۴۲۴)	
باز گشت - qayıtma (baz gəşt)	ز تست اولین نقش راسرگ گشت
بتست آخرین حرف راباز گشت (۵۷, ۷)	
باز گشت کردن - qayıtmaq (bazgəşt kərdən)	وزان کوه فرخ در آیم بدشت
ز صحرابدریاکنم باز گشت (۳۰, ۲۸۳)	
باز گشت داشتن - qayıtmaq fikrinə düşmək (sər-e bazgəşt daşdən)	چور هواریگلیم ازین پل گذشت
بگیلان ندارم سر باز گشت (۵۵, ۲۲)	
باز گشتن - əl çəkmək, ehtiyatlı olmaq (baz gəştən)	توای مغزپوسیده سالخورد
زگستاخی خسروان باز گرد (۱۰۳, ۱۵۰)	
باز گفتن - demək, söyləmək, danışmaq (baz qoftən)	گزارش کن رازهای نهفت
ز تاریخ دهقان چنین باز گفت (۱۲, ۸۴)	
باز گفتن - təkrar etmək, təkrar demək (baz qoftən)	مگر در گذرهای اندیشه گیر
که از باز گفتن بود ناگزیر (۳۳, ۴۱)	
باز ماندن - yorulmaq (baz mandən)	هیون رونده زره ماندباز
ببالینگه آمد سرم رانیاز (۳۳, ۲۷)	
باز ماندن - yox olmaq, torpağa qarışmaq (baz mandən)	اگر چشم و گورشست و گردست و پای
زمن باز ماندندیک یک بجای (۷۱, ۸)	
بازو - qol, bilək (bazü)	نگهدارم آن خط خونی رهان
چوتعوید بر بازوی خودنهان (۲۷, ۱۱)	
بازو بر آوردن - əl atmaq (bazü bər avərdən)	چوگفت این سخن در رکاب ایستاد
بر آورد بازو عنان بر گشاد (۲۰۹, ۹۸)	
بازو بر افراختن - qılınc vurmaq (bazü bər əfraxtən)	

بهر جاکه بازو بر افراختی	سر خصم در پایش انداختی (۵۴, ۱۷۰)
qolunu - (bazü-ye xiş gəvi kərdən) بازوی خویش قوی کردن	möhkəmlətmək
قوی کرد بر جنگ بازوی خویش	بکوشید با همتر از وی خویش (۸۶, ۱۷۲)
qolu güclü olmaq, qolu güclülük - (deraz şodən-e bazü)	دراز شدن بازو
دگر باره گفتا بمن گوی راز	که بازوی بهمن چر اشدر از (۱۳۴, ۲۰۰)
هنوزم زبان از سخن سیر نیست	چوبازو بود پاک شمشیر نیست (۳۶, ۶۲)
ترنگ کمانهای بازو شکن	بسی خلق را برده از خویشتن (۱۴۴, ۹۳)
ببازی نبردم جهانر ايسر	ببازی - oyun (bazi)
ببازی نبردم جهانر ايسر	که شغلی دگر بود جز خواب و خور (۸۷, ۳۶)
گوزنان ببازی بر آشفته اند	ببازی بر آشفتن - oynamaq, şadlanmaq (be-bazi bər aşoftən)
ببازی بر آشفته اند	هزیران هایل مگر خفته اند (۱۰۴, ۳۰۷)
بسی حرف در بازی اندوختند	ببازی - döyüş (bazi)
بسی حرف در بازی اندوختند	ز رحمت یکی حرف ناموختند (۱۸۰, ۴۲۴)
ببیک شعبده بست بازیش را	ببازی - tilsim (bazi)
ببیک شعبده بست بازیش را	تبه کردنیرنگ سازیش را (۹۵, ۲۱۳)
شب و روز ازین پرده نیلگون	ببازی - fitnə (bazi-ye çabok)
شب و روز ازین پرده نیلگون	بسی بازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)
شب و روز ازین پرده نیلگون	ببازی چابک برون آوردن - oyun (fitnə) (bazi-ye çabok borun avərdən)
شب و روز ازین پرده نیلگون	بسی بازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)
ببازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)	ببازی - oyun oynamaq (bazi əngixtən)
ببازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)	بهر دست رنگی بر آمیختن (۳, ۳۱۷)
ببازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)	دلا چند ازین بازی آنگیختن

oyun çıxartmaq - (bazi avərdən) بازی آوردن	بدوگفت کای خسرو کامگار
بسی بازی آردچنین روزگار (۲۶۱, ۱۷۸)	
zinətli, bəzəkli - (ba-zib-o-saz) بازیب وساز	زیبران دوچیزست بازیب وساز
یکی درستودآن یکی درنماز (۱۵۱, ۱۱۱)	
oynamaq - (bazi kərdən) بازی کردن	ز چوگان وگویی اندرآمدنخست
که طفلی توبازی بدین کن درست (۱۳۵, ۸۸)	
vuruşmaq - (bazi kərdən) بازی کردن	درآمدکه گردن فرازی کند
بدان آتش تیزبازی کند (۴۳۲, ۲۹۸)	
oyun oynamaq - (bazi kərdən) بازی کردن	چوباشه کند چشم بدبازی
کند دیویا فتنه دمسازی (۷۸, ۵۳)	
üstün gəlmək, ayaqlaşmaq - (bazi kərdən) بازی کردن	زمانه چو عاجز نوازی کند
بتقدازدهاموربازی کند (۱۱۷, ۷۵)	
qızıl quşluq iddiasında olmaq - (bazi kərdən) بازی کردن	بتاراج خودترکتازی کند
که گنجشک باشی وبازی کنی (۱۰۴, ۲۹۱)	
oynar, oynaq - (bazikonan) بازی کنان	بجولان زدن سرفرازی کنان
بشمشیرچون برق بازی کنان (۴۲۸, ۲۲۶)	
rəqqas - (bazigər) بازیگر	چو هندوی بازیگر مخیز
معلق زنان هندوی تیغ تیز (۱۰۲, ۲۵۷)	
cadugər - (bazigər) بازیگر	خیالی برانگیزم ازبیکری
که نارد چنان هیچ بازیگری (۵۴, ۸)	
sehrbazlıq, cadugərlik - (bazigəri) بازیگری	برآراسته قوس رامشتری
زحل درترازو بیبازیگری (۶۷, ۵۵)	
oyun oynamaq, başına iş açmaq - (bazi nomudən) بازی نمودن	بتختی که نیرنگ سازی نمود
بدان تختگیران چه بازی نمود (۳۰۹, ۱۰)	
vuruşmaq, vuruş göstərmək - (bazi nomudən) بازی نمودن	چوزنگی نمودان چنان بازی
زرومی نیامدعنان تازی (۸۸, ۶۹)	

çevrilmiş, devrilmiş - (bajqune) بازگونه	وگربازگونه بود داوری
که شه میل دارد بکین آوری (۳۲۹, ۶۱)	
ölüm meydanı, süqut meydanı - (bajqunenəvərd) بازگونه نورد	توزان ره که شد بازگونه نورد
بخواه از خدا حاجت وبازگرد (۲۰۲, ۱۵۶)	
asanlıqla, sadələvhəcəsinə - (be-asanqozari) باسانگزاری	باسانگزاری دمی میشار
که آسان زیدمر آسان گزای (۴۶۵, ۳۶)	
asanlıqla - (beasani) باسانی	چو آرد زمینلرزه ناگه نبرد
بر آرد باسانی از کوه گرد (۱۶۵, ۷۷)	
əsaslı - (beəsbab) باسباب	هر آنچ آفریداو باسباب نیست
بدریافتن عقل راتاب نیست (۱۶۰, ۱۰)	
silahlı - (baselah) باسلاح	سلاحی نه در قبضه دست او
همه باسلاحان شده پست او (۴۳۳, ۳۰۷)	
asudəliklə, asanlıqla - (beasudegi) باسودگی	گهر جست نتوان باسودگی
بودنقره محتاج پالونگی (۴۱, ۱۸)	
rahatlığa çatmaq - (be-asudegi residən) باسودگی رسیدن	شه ولشگراز رنج ره سودگی
رسیدنلختی باسودگی (۲۹۸, ۱۴۱)	
felinin əmr forması بودن - (baş) باش	بهر جا که باشی خداوند باش
ز تخمی که کاری برومند باش (۱۲۳, ۸۴)	
varıdır - (başəd) باشد	در آید بتندی و خونخواری
بجز شه کر اباشد این یارگی (۲۶۰, ۱۵۶)	
xəbər şəkilçisi - III ş. t. (başəd) باشد	شنیدم که رویاه رنگین بروس
خود آرای باشد ب رنگ عروس (۲۵, ۵)	
utancaq, həyalı - (başərm) باشرم	که بیدار و باشرم و آهسته بود
ز ناگفتنیها زبان بسته بود (۲۲۴, ۱۳۳)	
tərsinə çevrilmiş - (başqune) باشگونه	کرا باشگونه بود پیرهن
بحاجت بود بازگشتن بتن (۲۰۲, ۱۵۵)	

باشکوه (başokuh) - nəriltili, qorxulu	بجنبيد جنبيدنی باشکوه
چوازلزله کالبدهای کوه (۹۰, ۱۶۶)	
باشکوه (başokuh) - zəhmli	خبردادهش آن مردپنهان پڑوه
که شاهيست باشوکت و باشکوه (۸۴, ۳۴۵)	
باشند (başənd) - III ş. c. xəbər şəkilçisi	شه ازگوسفندان پروردنی
وزانهاکه باشند هم خوردنی (۵۷, ۴۵۹)	
باشوکت (başoukət) - əzəmətli, şövkətli	خبردادهش آن مردپنهان پڑوه
که شاهيست باشوکت و باشکوه (۸۴, ۳۴۵)	
باشی (başi) - II ş. t. xəbər şəkilçisi	چه پنداشتی درجهان نيست کس
جهاندارتتهاتوباشی و بس (۴۲, ۱۶۳)	
باصل (beəsl) - əslində, binadan	باصل ازجهان پادشاهی تراست
که فرمان و فرآلهی تراست (۶۹, ۳۵۹)	
باطل (batel) - yalan	زحق دشمنی چندباطل ستيز
مکن چون کندباطل ازحق گریز (۱۰۰, ۱۲۴)	
باطل شدن (batel şodən) - batil olmaq, baş tutmamaq	چومن سربرگردانم ازرزم او
شودباطل ازخون من عزم او (۶۳, ۳۲۹)	
باطلپرست (batelpərəst) - yalançı, yalandan pərəstiş edən	سرحق شناسان برآرم زخاک
بیاطلپرستان درآرم هلاک (۶۱, ۲۳۰)	
باغ (bağ) - bağ	درختی سهی سایه درباغ شرع
زمینی باصل آسمانی بفرع (۶, ۱۳)	
باغ رنگین (bağ-e rəngin) - dünya	درین باغ رنگین چوپرتندرو
نه گل درچمن ماندخواهدنه سرو (۱۷, ۳۱۰)	
باغ سخن (bağ-e soxən) - söz bağı, söz gülşəni	منم سروپیرای باغ سخن
بخدمت میان بسته چون سروین (۳۱, ۳۲)	
باغ پیرای باغ (bağ-e pira-ye bağ) - Rövşənəyin anası	که تا روشنکرا چوروشنچراغ
بیارند باباغ پیرای باغ (۹۷, ۲۲۱)	

باغ (bağ) - bədən	چوشمع آتش افتاده درباغ من
شده باغ من آتشین داغ من (۱۴, ۲۱)	
باغ (bağ) - dərgah	سوی درگه شهریار آمدند
درآن باغ چون گل بیارآمدند (۸۱, ۳۳۱)	
باغ (bağ) - məclis	درآن باغ مرغان بجوش آمده
زهریک دگرگون خروش آمده (۵۴, ۲۷۹)	
باغ (bağ) - dünya	مقیمى نینى درین باغ کس
تماشا کندهر یکی یکنفس (۶۴, ۷۴)	
دنیای (be-bağ məşəl dər avərdən) – dünyanı	جو خورشید مشعل درآردبباغ
بیروانگی بیش میردچراغ (۱۴۲, ۱۵۳)	
باغ (bağ) - səxavət	توزان برتر و بهترم داشتی
درباغرا بسته نگذاشتی (۲۰, ۳۱۰)	
درباغ را بسته نگذاشتن (dər bağ-ra bəste nəqozəştən) - səxavət	توزان برتر و بهترم داشتی
göstərmək, səxavətli olmaq	
درباغ را بسته نگذاشتی (۲۰, ۳۱۰)	
باغ ارم (bağ-e erəm) - baği İrəm	سوادش زیس سبزه و مشک بید
چوباغ ارم خاصه باغ سفید (۶, ۲۴۹)	
باغ سفید (bağ-e sefid) - baği Səfid	سوادش زیس سبزه و مشک بید
چوباغ ارم خاصه باغ سفید (۶, ۲۴۹)	
باغبان (bağban) - bağban	شودبرگ ریزان زشاخ بلند
دل باغبانان شود دردمند (۲۵, ۲۷)	
بافروز (baforuz) - rövənəqlə	هرآن نقش کان صغه گیرنده شد
بافروزش این سوپذیرنده شد (۴۲, ۳۷۸)	
بافزونگری (be-əfzungəri) - əfsunluqla	چه عمریست کوراز چندین خطر
بافسونگری بر دباپدیسر (۷, ۲۰۶)	

باقبال (be-eqbal) - xoşbəxtliklə	باقبال هر جاکه خواهی خرام	تویی قبله هر جاکه سازی مقام (۳۸۰, ۶۷)
باقوت (baqovvət) - qüvvətli	پدرگرچه باقوت شیر بود	بکین خواستن نرم شمشیر بود (۱۲۵, ۱۱۲)
باقوت چنگ (baqovvətçəng) - güclü	پلنگرکه لشگرکش زنگ بود	بوقتی که باقوت چنگ بود (۱۲۵, ۱۲۵)
باقی (baği) - qalan, ardi	ازین گفته به باشداربنگری	توگفتی وباقی زمن بنگری (۳۹۵, ۵۱)
	مر از کریمان صاحب زمان	تویی مانده باقی که باقی بمان (۳۱۰, ۲۲)
باک (bak) - qorxu	هنوزم زبان از سخن سیر نیست	چویازو بودباک شمشیر نیست (۳۶, ۶۲)
	چودژخیم را نامدازتیر باک	زنده شد ازتیر خودخشمناک (۴۳۷, ۳۶۵)
بال (bal) - qanad, qol	چنان برگشاید پروبال او	که نیک اختری خیزداز فال او (۴۵, ۶۹)
	زپرتاب اوناوک افکند بال	bal əfkəndən) - qanad salmaq, gücü çatmamaq (۲۹۱, ۳۹)
	ببیدانکردن بر آرندبال	bal bər avərdən) - qol-qanad açmaq (۳۹۵, ۴۵)
	خروس غنوده فروکوفت بال	bal foru kuftən) - qanad çalmaq, oyanmaq (۷۹, ۴)
بال (bal) - qol-budaq	سهی سرور ابال برکش فراخ	بقمری خبرده که سبزست شاخ (۶۰, ۷)
بالا (bala) - boy	قباکوته درخور دبالا بود	همان کارزدیده کالابود (۱۵۱, ۱۰۷)

بالا (bala) - yüksəklik	که در طالع زود ماتا نه دیر	فرودآید اختر زبالا بزیر (۱۴۵, ۳۵)
بالا (bala) - məqam, yer	سخن بین چه عالیست بالای او	کسادی مبینادکالای او (۲۲۶, ۹)
	چوبالابرآرد گیاه بلند	ucaltmaq, yuxarı qalxmaq) - bala bər avərdən) بالا برآوردن (۱۴۷, ۵۷)
	اگرچه ملک داشت بالاترش	yüksək tutmaq, hörmət etmək) - balatər daştən) بالاتر داشتن (۳۸۱, ۷۳)
	سوی تخت خانه زمین در نوشت	qalxmaq, çıxmaq(üzü yuxarı) - bala şodən) بالا شدن (۳۰۴, ۶۱)
بالا (bala) - göy	فرشته نبیند در ایشان دلیر	وگر ببیند افتد زبالا بزیر (۲۵۲, ۴۶)
بالا (bala) - üst, üzəri	ریاحین سیراب راسته بند	برافشان بیالای سرو بلند (۴۱, ۲۱)
بالا (bala) - yüksək, uca(məqamca)	ملک گرز جمشید بالاترست	رخ من زخورشیدوالاترست (۴۶۶, ۵۹)
	نیامد درین ملک مویی شکست	bala və pəst) - böyük-küçük) بالا و پست (۳۱۸, ۲۰)
	اسیران زنجیر بر پاودست	boy-buxun) - bala və pəhna) بالا و پهن (۱۱۶, ۶۱)
	گرفتی جهان جمله بالاوزیر	aşağı-yuxarı, hər yan) - bala və zir) بالا و زیر (۳۵۷, ۴۴)
	چو در چاربالش ندیدم درنگ	baleş) - balış, yastıq) بالش (۳۶, ۸۲)
	هو اسر دو خرگاه خورشید گرم	balin) - yastıq) بالین (۲۷۵, ۱۰)

گیابینی از خاکم انگیخته	سرین سوده بالین فروریخته (۵۸, ۲۹)	balin) - baş daşı
– (öz balin-e xak be-əncəm rəsanidən) از بالین خاک بانجم رسانیدن	بانجم رسانیدنچون نورپاک (۲۴, ۲۲۸)	yerdən göyə qaldırmaq
سر چون منی راز بالین خاک	بانجم رسانیدنچون نورپاک (۲۴, ۲۲۸)	سر چون منی راز بالین خاک
– ölmək, taxtdan (balin əz səbzə tohi kərdən) بالین از سبزه تهی کردن	توسرسبزابدی بشاهنشهی	که من کردم از سبزه بالین تهی (۱۶۷, ۱۸۶)
uzaqlaşmaq	که من کردم از سبزه بالین تهی (۱۶۷, ۱۸۶)	توسرسبزابدی بشاهنشهی
balinğəh) - yastıq, yataq	بیالینگه آمد سرم را نیاز (۳۳, ۲۷)	بیالینگه آمد سرم را نیاز (۳۳, ۲۷)
هیون رونده زره ماند باز	بیالینگه آمد سرم را نیاز (۳۳, ۲۷)	بیالینگه آمد سرم را نیاز (۳۳, ۲۷)
bam) - dam, ev	کشیدندبر طره کوی وبام	کشیدندبر طره کوی وبام
شقایق نمطهای بیجاده فام (۷۴, ۲۲۰)	کشیدندبر طره کوی وبام	کشیدندبر طره کوی وبام
bamdad) - səhər	شب روزدر شام ودر بامداد	شب روزدر شام ودر بامداد
توبریادی از هرچه دارم بیاد (۴۵, ۶)	شب روزدر شام ودر بامداد	شب روزدر شام ودر بامداد
bamodara) - mehriban	شکوهِت ز روز آشکار اترست	شکوهِت ز روز آشکار اترست
ز دولت دلت بامدار اترست (۴۸۵, ۴۴۵)	شکوهِت ز روز آشکار اترست	شکوهِت ز روز آشکار اترست
ban) - sözdüzəldici şəkilçi	بیدی دز از دز فرود آمدی	بیدی دز از دز فرود آمدی
بذریان بر ازوی درود آمدی (۱۵۵, ۲۹۹)	بیدی دز از دز فرود آمدی	بیدی دز از دز فرود آمدی
be-ənbar) - anbarlarla	بجز گوهرین جام وزرین عمود	بجز گوهرین جام وزرین عمود
بخروار عنبر بانبار عود (۷۱, ۱۱۱)	بجز گوهرین جام وزرین عمود	بجز گوهرین جام وزرین عمود
be-ənjuh) - çox, çoxlu	فرستاد خلقی بانبوه را	فرستاد خلقی بانبوه را
گذرد ادب رستن آن کوه را (۱۳۵, ۲۹۸)	فرستاد خلقی بانبوه را	فرستاد خلقی بانبوه را
be-ənjuh) - kütləvi	سخنگوسخن سخت پاکیزه راند	سخنگوسخن سخت پاکیزه راند
که مرگ بانبوه راجشن خواند (۷۷, ۱۸۱)	سخنگوسخن سخت پاکیزه راند	سخنگوسخن سخت پاکیزه راند
be-əndaze) - qaydasınca, nə qədər ki, qaydadır	بیا ساقی از می دلم تازه کن	بیا ساقی از می دلم تازه کن
درین ره صبوری باندازه کن (۱, ۳۰۰)	بیا ساقی از می دلم تازه کن	بیا ساقی از می دلم تازه کن

bang) - səs	زبانگ جرسها بر آسوده گوش (۳, ۲۰)	تهی گشته بازار خاک از خروش
bang) - melodiya	بنوروزی شه نواین سرود (۲۰, ۱۱۹)	مغنی سراینده بر بانگ رود
rudun səsi) - (bang-e rud) بانگ رود	بنوروزی شه نواین سرود (۲۰, ۱۱۹)	مغنی سراینده بر بانگ رود
سه دیگر خوش آوازی و بانگ رود	که از زهره خوشتر سراید سرود (۱۰۵, ۳۸۹)	سه دیگر خوش آوازی و بانگ رود
bang zədən) - qışqırmaq, nərə çəkmək	عقاب جوان آمد آرام گیر (۱۹۷, ۹۷)	بزدبانگ بروی که ای زاغ پیر
bang bər zədən) - qışqırmaq	عقاب جوان آمد آرام گیر (۱۹۷, ۹۷)	بزدبانگ بروی که ای زاغ پیر
که پیدا بود روی دیباز پشت (۱۶۳, ۳۶۵)	عقاب جوان آمد آرام گیر (۱۹۷, ۹۷)	بزدبانگ بروی که ای زاغ پیر
bang bər ədhəm zədən) - kəhər atı sürmək, hücumə keçmək	که پیدا بود روی دیباز پشت (۱۶۳, ۳۶۵)	بزدبانگ بروی که ای زاغ پیر
دوم ره که بانگی بر ادهم زدم	که پیدا بود روی دیباز پشت (۱۶۳, ۳۶۵)	بزدبانگ بروی که ای زاغ پیر
bang-e sorud bər avərdən) - musiqi çalmaq	یخی لشگر از روس بر هم زدم (۴۹۹, ۴۴۶)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
سردی نواین ترا ز صد درود (۵۵, ۲۷۹)	یخی لشگر از روس بر هم زدم (۴۹۹, ۴۴۶)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
be-ensaf) - ədalətli, insafli	سردی نواین ترا ز صد درود (۵۵, ۲۷۹)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
وگرنی ز ماهریک اسکندر است (۸۱, ۳۶۰)	سردی نواین ترا ز صد درود (۵۵, ۲۷۹)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
banu) - xanım, banu	سردی نواین ترا ز صد درود (۵۵, ۲۷۹)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
پری چندر ازین گونه دیوانه کرد (۱۱۵, ۱۱۴)	سردی نواین ترا ز صد درود (۵۵, ۲۷۹)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
banu) - hakimə (Nuşabə)	پری چندر ازین گونه دیوانه کرد (۱۱۵, ۱۱۴)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
بربانوی خویش بشتافتند (۹۲, ۲۵۵)	پری چندر ازین گونه دیوانه کرد (۱۱۵, ۱۱۴)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
baniyaz) - möhtac, ehtiyacı olan	پری چندر ازین گونه دیوانه کرد (۱۱۵, ۱۱۴)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
کزین بانیا از ان شوم بینیا (۵۰, ۶)	پری چندر ازین گونه دیوانه کرد (۱۱۵, ۱۱۴)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
banıştər) - tikanlı	کزین بانیا از ان شوم بینیا (۵۰, ۶)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
ز غوغای زنبور هم بیشتر (۶۷, ۱۴۱)	کزین بانیا از ان شوم بینیا (۵۰, ۶)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
ba...və) - sözdüzəldici vasitə	ز غوغای زنبور هم بیشتر (۶۷, ۱۴۱)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم
سپاهی چوزنبور بانیشتر	ز غوغای زنبور هم بیشتر (۶۷, ۱۴۱)	دوم ره که بانگی بر ادهم زدم

برخسرو آوردیاری و هوش	که بر یادکیخسرو این می بنوش (۸۸, ۳۰۶)
باورگی در خراسان گریخت	وزان قایم ری بقایم بریخت (۸۰, ۳۲۲)
برون آمداز موکب قلبگاه	باواز گفتا کتادامست شاه (۲۵۵, ۳۷۱)
سخن راباندازه دار پاس	که باورتوان کردش در قیاس (۸۴, ۵۹)
بسیچید ره راباهستگی	گشاداز خزینه دریستگی (۴۱, ۲۸۴)
زن کاردان باهمه گاه و گنج	زطاعت نهیدرتن خویش رنج (۶۳, ۲۵۳)
بدان نازنین شهر آراسته	که باخوشدلی بودی باخواست (۴۶, ۲۱۱)
ولی شاه باینکه در کار خویش	پژو هوش نمایدمقدار خویش (۴۲, ۲۳۶)
دروید و بر خویشتن نوحه کرد	که اوراهمان زهر بایست خورد (۱۸۲, ۱۸۷)
بزرگیت باید درین دست رس	بیادبزرگان بر آور نفس (۴, ۳۰)
بجز خوردنیهای بایستی	همان گوسفندان شایستی (۴۲, ۲۴۳)
بمهمان شه بودخاقان چین	دو خورشیدبایکدگر همتشین (۴, ۲۷۵)
دولشگر نگوم دودریای خون	ببسیاری از ریگ دریافزون (۱۲, ۴۱۲)
	acgözlülük, böyük iştəha ilə

بیایستگی خورد و جنباندر	که خوردی ندیم بدینسان دگر (۱۲۰, ۹۲)
ندار دپدر هیچ بایسته تر	ز فرزندش بایسته شایسته تر (۱۳۹, ۷۰)
بدین همایون بیالا بلند	بابرو کمانکش بگیسو کمند (۴۰, ۶۶)
ببیغاره گفتا بیاور پیام	پیام آواز بندبگشاد کام (۸۵, ۱۳۵)
کنم دست شویی بپاک و پلید	ببر این چنین دست شایند کشید (۲, ۴۰۳)
دگر زنگیان پیش خسرو بیای	فرمانده عاجز در آن رسم و رای (۱۱۴, ۹۱)
بپاین آن مهد پیرایه سنج	فرستاد چندین شتر بار گنج (۸۸, ۳۳۹)
چو خورشید مشعل در آرد بیاغ	بیروانگی پیش میر دچراغ (۱۴۲, ۱۵۳)
بیر هیزم از روز عنراوری	بیر هیزکاری کنم داوری (۳۱, ۲۲۸)
بپهنی شدی چهره راپهن ساز	درازش کردی جبین رادراز (۲۱, ۱۲۸)
چنین چند روز آن نبرده سوار	بیوشینگی حرب کرد آشکار (۲۷۴, ۴۳۱)
بپیروزی آن نقش درخواست	چو پیروزه نقش شدار آسته (۹, ۴۰۴)
پری بیکری چون بت آراسته	پری و بت از هندوان خواسته (۴۷, ۳۳۶)
	gözal

که در بزم خاص ملک فیلقوس	بتی بودپاکیزه ونوعروس (۳۹, ۶۶)
بتاب (betab) - yanar	بتاب (۴۲, ۱۰۹)
بتوره زتفسیدن آفتاب	بسوزندگی چون تنوری بتاب (۴۲, ۱۰۹)
می ناب ناخورده مستی مکن	اگر میخوری بتپرستی مکن (۵, ۳۱۷)
می ناب ناخورده مستی مکن	اگر میخوری بتپرستی مکن (۵, ۳۱۷)
بختانه (botxane) - bütxana	بختانه (botxane) - bütxana
گه آری جنیدی ز بختانه ء	گهی آشنایی ز بیگانه ء (۳۶, ۶)
جواهر بخروار و دیابخت	پلنگینه خرگاه وزرینه تخت (۶۵, ۳۲۷)
بتدریج از آن رهگذرهای سخت	بتدریج از آن رهگذرهای سخت (۵۲, ۳۱۲)
خرابی در آمدبهر بیشهء	بترزین کج باشد اندیشهء (۱۸۸, ۲۰۴)
یکی چاره باید بر انداختن	بتزویر مردم خوری ساختن (۹۲, ۹۰)
بتسلیم گفتند ما بنده ایم	بتسلیم گفتند ما بنده ایم (۳۴, ۴۰۰)
بتعظیم دارا جهان دیده مرد	بتعظیم دارا جهان دیده مرد (۱۵۱, ۱۵۳)
دمی را که سرمایه از زندگیست	بتلخی سپردن نه فرخندگیست (۳۱, ۴۶۴)
شناسندهء کان زمین را شناخت	بتمکین پاسخ علم بر فراخت (۳۱۰, ۴۳۳)
فرستاده رانیست آن دسترس	بتندی بر آرنفس (۱۵۴, ۲۶۰)

بتندی در آمدبان اهرمن (۱۹۶, ۹۷)	بتندی (betondi) - sürətlə
بتنها (betanha) - tək, tək başına	بتنها (betanha) - tək, tək başına
بتنهائی آن پیشه ورزیده بود	زشمشیر دشمن نلرزیده بود (۲۶۵, ۴۳۰)
بتنهائی آن پیشه ورزیده بود	زشمشیر دشمن نلرزیده بود (۲۶۵, ۴۳۰)
بکوشد بجان تاترا بفکند (۱۹۲, ۲۴۲)	بجان (becan) - can-başla
بجز روی پوشیده زونگنرد (۵۲, ۴۰۱)	بجز (becoz) - madan, mädən
بجز رسم زردشت آتش پرست	بجز (becoz) - ...dan başqa, savay
بجز رسم زردشت آتش پرست	نداد آندگر رسما از دست (۳۱, ۵۵)
جهان وام خویش از تو یکسر برد	بجرعه فرستد بساغر برد (۵, ۱۲۹)
بجومی ستان ز دهقان پیر	بجو (becou) - arpa-arpa, dənə-dənə
بجومی ستان ز دهقان پیر	بمن میفرستد بنیوان میر (۷, ۸۳)
که چون خسرو از تخت کیخسروی	ببجاکروی (beçabokrəvi) - tələsik, cəld, tez
که چون خسرو از تخت کیخسروی	سوی لشگر آمد بجاکروی (۱۱, ۳۱۷)
بچاره گری شاه از آن گنج غار	بچاره گری (beçaregəri) - köməkliklə, tədbirlə
بچاره گری شاه از آن گنج غار	برون آمدورفت بر کوهسار (۷۶, ۳۱۴)
بچاره گری زیرک هوشمند	بچاره گری (beçaregəri) - əks təsirlə, əks təsir göstərməklə
بچاره گری زیرک هوشمند	فسون فساینده را کرد دبند (۹۲, ۲۱۳)
نخستین گره کز سخن باز کرد	بچربی (beçərbi) - mülayim(liklə)
نخستین گره کز سخن باز کرد	سخن را بچربی سر آغاز کرد (۸۱, ۱۳۴)
سکندر چو آواز چینی شنید	بچین (beçin) - qırçınlı
سکندر چو آواز چینی شنید	قبای قزاقن بچین در کشید (۲۵۷, ۳۷۱)

گزارنده تریبری از موبدان	گزارش چنین کرد بایخردان (۱۲، ۱۴۴)	در آمدن بحران سربیدبرگ	گشاده بروروزن درع وترک (۵۸، ۱۷۹)	بحران سر	(bohran-e sər) - qızdırma
بفرمود تا آتش موبدی	کشنداز هنرمندی وبخردی (۵۷، ۲۱۰)	شه آن چرم ناپخته نیم خام	بدرد بخایدبحرصى تمام (۹۹، ۹۰)	بحرصى	(beheresi) - hərisliklə, hirsələ
بخرمندلی زان طرف بازگشت	سوی بزمگاه آمداز کوه و دشت (۶۵، ۱۲۲)	بخار از برشعله آذری	چو بر سرخ گل شعر نیلوفری (۴۲، ۲۷۸)	بخار	(boxar) - buxar
برون از طبقهای پر زرخشک	بصندوق عنبر بخوار مشک (۵۵، ۱۱۶)	نهان مرا کاشکار ابرند	ز گنجه ست اگر تابخارا برند (۲۲، ۲۴)	بخارا	(boxara) - Buxara
گر آری بخروار هادرع وترک	کجاباشدت برک یک بیدبرک (۲۵، ۱۵۶)	براسبی بخاری ببالای بیل	خروشان وجوشان ترا زرو دنیل (۸۷، ۴۱۷)	بخاری	(boxari) - boxari, Buxaraya məxsus
چوبخش سگندر بو تخت و جام	ز دارا چه آید بجز کار خام (۹۰، ۱۹۷)	بخاری و خزری و گیلی و کرد	بنانپاره هر چار هستند خرد (۲۲، ۴۱)	بخاری	(boxari) - buxaralı
ز هر نعمتی کایدش نوینو	دهد بخش خوانندگان جو بگو (۳۸، ۴۸)	در شتم بچنگال و سختم بزور	بخامی درم پهلوی نره گور (۵۳، ۴۱۵)	بخامی	(bexami) - xam, diri
در آن وادی از زنگیان کس نماند	وگر ماند بجز بخش کرکس نماند (۶۱، ۱۱۰)	گریوه بلند ست و سیلاب سخت	مپیچان عنان من از راه بخت (۵، ۱۰)	بخت	(bəxt) - bəxt, tale
بهر مرز و بوم کور اندر بخش	از آبادی آن بوم را داد بخش (۷۴، ۵۸)	که برخیز و بخت آزمائی بکن	هلاک چنان از دهایی بکن (۳۲، ۸۱)		(bəxtazmaı kərdən) - bəxt sınamaq, bəxt yoxlamaq
ز رونق میر نقش آرایشم	نصیبی ده از گنج بخشایشم (۳۶، ۱۲)	بفرمان کار آگاهان کار کرد	بدین آگهی بخت رایار کرد (۵۴، ۷۳)		(bəxt-ra yar kərdən) - xoşbəxt etmək
گر آرد ملک هیچ بخشایشی	رساند بدین کشور آسایشی (۱۲۹، ۲۹۷)	نهاندنبرکی ز غایت برون	ز هر بخته بخته از چنگون (۲۴۳، ۲۶۶)		(bəxtə) - qoyun növü
چوبخشش کندره نماید بگنج	چوبخشایش آرد ره اندر نرج (۵، ۳۴۹)	اگر افکند بر کار تو بخت نور	من از بختیاری نیم نیز دور (۷۲، ۱۶۵)		(bəxtiyari) - xoşbəxtlik
در آس افکنم هر کرا سوندنیست	ببخشایم آن را که بخشودنیست (۴۵، ۲۲۹)				(bəxtiyari dur nəbudən) - xoşbəxt olmaq
					(bexerəd) - ağıllı

بخرمندلی زان طرف بازگشت	سوی بزمگاه آمداز کوه و دشت (۶۵، ۱۲۲)	بخار از برشعله آذری	چو بر سرخ گل شعر نیلوفری (۴۲، ۲۷۸)	بخار	(boxar) - buxar
برون از طبقهای پر زرخشک	بصندوق عنبر بخوار مشک (۵۵، ۱۱۶)	نهان مرا کاشکار ابرند	ز گنجه ست اگر تابخارا برند (۲۲، ۲۴)	بخارا	(boxara) - Buxara
گر آری بخروار هادرع وترک	کجاباشدت برک یک بیدبرک (۲۵، ۱۵۶)	براسبی بخاری ببالای بیل	خروشان وجوشان ترا زرو دنیل (۸۷، ۴۱۷)	بخاری	(boxari) - boxari, Buxaraya məxsus
چوبخش سگندر بو تخت و جام	ز دارا چه آید بجز کار خام (۹۰، ۱۹۷)	بخاری و خزری و گیلی و کرد	بنانپاره هر چار هستند خرد (۲۲، ۴۱)	بخاری	(boxari) - buxaralı
ز هر نعمتی کایدش نوینو	دهد بخش خوانندگان جو بگو (۳۸، ۴۸)	در شتم بچنگال و سختم بزور	بخامی درم پهلوی نره گور (۵۳، ۴۱۵)	بخامی	(bexami) - xam, diri
در آن وادی از زنگیان کس نماند	وگر ماند بجز بخش کرکس نماند (۶۱، ۱۱۰)	گریوه بلند ست و سیلاب سخت	مپیچان عنان من از راه بخت (۵، ۱۰)	بخت	(bəxt) - bəxt, tale
بهر مرز و بوم کور اندر بخش	از آبادی آن بوم را داد بخش (۷۴، ۵۸)	که برخیز و بخت آزمائی بکن	هلاک چنان از دهایی بکن (۳۲، ۸۱)		(bəxtazmaı kərdən) - bəxt sınamaq, bəxt yoxlamaq
ز رونق میر نقش آرایشم	نصیبی ده از گنج بخشایشم (۳۶، ۱۲)	بفرمان کار آگاهان کار کرد	بدین آگهی بخت رایار کرد (۵۴، ۷۳)		(bəxt-ra yar kərdən) - xoşbəxt etmək
گر آرد ملک هیچ بخشایشی	رساند بدین کشور آسایشی (۱۲۹، ۲۹۷)	نهاندنبرکی ز غایت برون	ز هر بخته بخته از چنگون (۲۴۳، ۲۶۶)		(bəxtə) - qoyun növü
چوبخشش کندره نماید بگنج	چوبخشایش آرد ره اندر نرج (۵، ۳۴۹)	اگر افکند بر کار تو بخت نور	من از بختیاری نیم نیز دور (۷۲، ۱۶۵)		(bəxtiyari) - xoşbəxtlik
در آس افکنم هر کرا سوندنیست	ببخشایم آن را که بخشودنیست (۴۵، ۲۲۹)				(bəxtiyari dur nəbudən) - xoşbəxt olmaq
					(bexerəd) - ağıllı

بخشش (bəxşəş) - bəxşiş, hədiyyə	مرآگر کند در جهان تاجدار	عجب نیست از بخشش کردگار (۱۶, ۱۶۱)
بخشش کردن (bəxşəş kərdən) - bağışlamaq	جو بخشش کندره نمایدبگنج	جوبخشایش آردر هاندزرنج (۵, ۳۴۹)
بخشش دادن (bebəxşəş dər amədən) - bağışlamaq, bəxşiş vermək	زرود خوش و بادهء خوشگوار	در آمد ببخشش چو ابر بهار (۴۷, ۴۵۹)
بخشم (bexəşm) - hirsli	همان روسیی دیگر آمدبخشم	هم افتادتا بر هم آرن دچشم (۷۰, ۴۱۶)
بخشنده (bəxşənde) - bağışlayan, əliaçıq	جهاندار بخشنده بایدنه خس	خصال جهاندار ی اینست و بس (۱۵۲, ۲۲۵)
بخشودن (bəxşudən) - bağışlamaq	نبخشود هر گز خداوندش	بر آن بنده کوشد خداوندکش (۶۶, ۱۹۶)
بخشودنی (bəxşudəni) - bağışlanmalı	توانا ودانا بهر بودنی	گنه بخش بسیار بخشودنی (۴, ۱۵۵)
بخشیدن (bəxşidən) - bağışlamaq	جواهر تو بخششی دل سنگ را	تودر روی جوهر کتشی رنگ را (۱۰, ۳)
بخلفت (bexəlqət) - təbiətən, təbii	سموری که باشد بخلفت سیاه	نخیزد ز جایی جز آن جایگاه (۳۲۳, ۴۳۴)
بخلوت (bexəlvət) - gizlində	خردمند و آهسته و تیز هوش	بخلوت سخن گویند خمت خموش (۸۶, ۳۴۵)
بخم (bexəm) - əyrilikdə	کمندی چو ابروی ظمغاچیان	بخم چون کمان گوشهء چاچیان (۱۹۲, ۹۷)
بخواری (bexari) - alçaqlıqla, pis	بخواری مبین اندرین خشک پوست	که روشنترین نقادین کشور اوست (۳۴, ۴۵۸)
بخواشگری (bexaheşgəri) - xahişlə, istəklə	چودارا شنید آن دم دلنواز	بخواشگری دیده را کرد باز (۱۵۳, ۱۸۶)

بخوبی (bexubi) - yaxşı, şən	بخوبی روندار چه هستند زشت (۲۲, ۸۰)	چوکوسه همه پیر کودک سرشت
بخور (boxor) - üzərlik	بخوری بر آتش بر انداختی (۳۹, ۳۵۱)	اگر قصد پیکار ما ساختی
بخور (boxor) - yox etmək, yandırmaq (özünü)	بخوری بر آتش انداختی (۳۹, ۳۵۱)	اگر قصد پیکار ما ساختی
بخوشنودی (bexoşnudi) - şad, sevincək	بخوشنودی آمد بماوای خویش (۵۹, ۴۶۰)	گله در پیش کرد از اندازه بیش
بد (bod) - un qısa forması, idi	چگونه ورا پرورد وقت کار (۲۳, ۶۵)	وزین بیخبر بد که پروردگار
بد (bəd) - pis	کند دیویافتنه دم سازی (۵۳, ۷۸)	چو باشه کند چشم بدبازی
بد (bəd) - pislik	زتونیک واز من بد آید پدید (۵۳, ۷)	بدونیک را از تو آید کلید
بد آسمانی (bəd-e asemani) - asimani bədbəxtlik	سرناز نینان بیچدن ناز (۳۹۵, ۴۳۹)	بد آسمانی چو آید فراز
بد چرخ (bəd-e çərx) - asimani bədbəxtlik	بد چرخ را چون کند باز بست (۲۲, ۱۴۵)	که بدخواه را چون در آرد شکست
بد شدن (bəd şodən) - pis olmaq	همان به که معشوق خود خودشوم (۷۴, ۳۵)	بر عاشقان گریدی بدشوم
بد کردن (bəd kərdən) - pislik etmək, pis iş görmək	جز این گرچه نیکی کند بکنند (۱۹۶, ۲۰۵)	که هر پیشه و ریشهء خود کند
بد افتادن (be-bəd oftadən) - pis günə düşmək, həyatı pis olmaq	نیفتد بید مر دایز دیناه (۱۰۴, ۳۴۷)	پناه دبایز دینگاه و گاه
بد از نیک (bəd əz nik şənaxtən) - yaxşını pisdən ayırmaq		

دگرکاگهی دارداز مغز و پوست	شناسدبدان نیک و دشمن زدوست (۱۹۸, ۹۹)
بدان راز نیکی کنم ناصبور	بدان راز نیکی ناصبور کردن (bəd-ra həvalət be-xod kərdən) - özünə pislik etmək
بدان بده که از جمله شهر و سپاه	تو نیکی کنی من نه بد کرده ام که بدر احوالت بخود کرده ام (۷, ۵۶)
بدان بدم که از چشم نیکخواه (۱۲۴, ۹۷)	بدان راز نیکی کنم ناصبور (bədan-ra ze-niki nasəbur kərdən) - pisləri yaxşılığa sövq etmək
بدان بدم که از چشم بزمگاه	ز نیکی بدی را کنم نیز نور (۲۳۰, ۴۶)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	ز نیکی نداشتی نیکخواه (۱۲۴, ۹۷)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	فرستم عروسی بدان بزمگاه in qısa forması, o...a (ə) - به آن (bedan) بدان
بدان بدم که از چشم بزمگاه	کز چشم روشن شود بزم شاه (۵۲, ۲۰)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	زن جادواز هیکل خویشتن (bedan) - o...da(də)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	نمود از دهانی بدان انجمن (۲۱۲, ۷۶)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	در افتاد دارا بدان زخم تیز in qısa forması, o...la(lə) - با آن (bedan) بدان
بدان بدم که از چشم بزمگاه	ز گیتی بر آمدیکی رستخیز (۱۸۱, ۹۰)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	بدان تاگریزند طفلان راه onunla (bedan) - بدان
بدان بدم که از چشم بزمگاه	چو زنگی چراگشت باید سیاه (۳۲, ۲۵)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	بدان تا نخسبم جرس میزنم (۳۵, ۷۱)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	بصدرنج دل یک نفس میزنم ona görə (bedan) - بدان
بدان بدم که از چشم بزمگاه	بمشکوی داراشوازمابگویی که اینجا بدان گشتم آرامجوی (۲۱۷, ۲۹)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	بدان تا چو آیند از راه دور (bedan ta...) - ona görə ki, ...
بدان بدم که از چشم بزمگاه	زهر تیره چاهی بر آرند نور (۲۸۶, ۴۴)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	نگویم بداندیش را نیز بد (bədəndiş) - düşmən بداندیش
بدان بدم که از چشم بزمگاه	کز آن گفته باشم بداندیش خود (۳۳, ۴۴)
بدان بدم که از چشم بزمگاه	(bədəndiş) - düşmən(Fur) بداندیش

چوشه تیغ را بر کشید از نیام	بداندیش را سردر آمد بدام (۳۴۰, ۱۰)
برون راندیدل افکن خویش را	رخ افکندیدل بداندیش را (۳۷۲, ۲۵۸)
چو دیدی که دارا جفا پیشه گشت	بداندیش گشت (bədəndişe gəştən) - düşmən olmaq گناهی نه با من بداندیش گشت (۱۹۶, ۷۹)
بنا کردن نیکی از من بود	بدایت (bədayət) - başlanğıc, əvvəl(i) بدی را بدایت زد دشمن بود (۲۲۹, ۵۱)
ز بهر درم تند و بد خو میباش	بدخو (bədxu) - pis xasiyyət تو باید که باشی درم گو میباش (۴۶۴, ۳۴)
بعذر از تو بدخواه جان میبرد	بدین عهد رایت جهان میبرد (۴۹, ۵۸)
نبینم بدخواهی اندر کسی	بدخواهی (bədxahi) - pislük, bədxahlıq, düşmənçilik که من نیز بدخواه دارم بسی (۷۵, ۷)
که بددل شدن داین سپاه دلیر	بددل (bədde) - qorxaq ز شمشیر ناخورده گشتند سیر (۸۸, ۷۳)
در طعنه بر رومیان بسته شد	بددلی (bədde) - qorxaqlıq همان رومی از بددلی رسته شد (۱۱۷, ۷۴)
دلیران از بددلی یافتند	بددلی یافتن (bədde) - qorxmaq سراز پنجه شیر بر تافتند (۴۱۷, ۸۵)
سکندر جهانجوی فرخ سریر	بدر (bədr) - ay نشسته چو بر چرخ بدر منیر (۱۳۰, ۲۳)
نواز شگریهای بدرام تو	بدرام (bədram) - xoşa gələn, şadlıq gətirən بر آر دیهتم فلک نام تو (۱۲۴, ۹۹)
چو آراست آن باغ بدرام را	بدرام (an bağ-e bədram) - o bəzəkli bağ(daranın hərəmxanası) بر افروخت روی دلارام را (۲۱۶, ۲۹)

بهرای گنجش چو بدرام کرد	بهدرام کردن (bədram kərdən) - bəzəmək
بپهلوزبانش هری نام کرد (۸۷, ۳۲۳)	
یکی را سرازتن بریدن بدرد	əzabla - (bedərd) بدرد
بمطبخ فرستادن از بهر خورد (۹۵, ۹۰)	
فلک را بوقت عنان تافتن	oğurluqla - (bedozdi) بدزدی
بدزدی نشایدظفر یافتن (۱۷, ۱۳۸)	
دگر باره شه گفت کای بدسگال	pisfikirli - (bədseqal) بدسگال
باندازهء خودنکردی سنوال (۸۲, ۲۳۲)	
بنیکان در آویخته بدسگال	pislik - (bədseqal) بدسگال
کسی را امانت نه بر خون ومال (۱۷۸, ۲۰۳)	
فرستادچندان بدو گنج ومال	düşmən - (bədseqal) بدسگال
کزودورشمالش بدسگال (۱۳, ۶۵)	
بدشواری آیدگهرسوی سنگ	çətin, çətinliklə - (bedoşvari) بدشواری
زسنگش تو آسان کی آری بچنگ (۱۶, ۴۱)	
همان شیر کوجای در بیسه کرد	vəfasızlıq, əhdə xilafıq - (bədəhdi) بدعهدی
ز بدعهدی مردم اندیشه کرد (۲۱۵, ۱۹۰)	
ز بدگوی بدگفته پنهان کنم	pis söz, qiybət - (bədqofte) بدگفته
بیاداش نیکش پشیمان کنم (۴۳, ۳۳)	
چویرجیس در جنگ هر بدگمان	pisfikirli, düşmən - (bədqoman) بدگمان
کمان دارم بر ندارم کمان (۳۳, ۳۲)	
چو بدگوهران راقوی کرد دست	pis əxlaqlı - (bədqouhər) بدگوهر
جهان بین که چون گوهرش راشکست (۸۱, ۲۰۴)	
همه روز و شب کار وانهانزند	vəşilik, tərbiyəsizlik - (bədqouhəri) بدگوهری
ز بدگوهری راه جانها زنند (۹۲, ۲۹۵)	
ز بدگوی بدگفته پنهان کنم	düşmən, qiybətçi - (bədquy) بدگوی
بیاداش نیکش پشیمان کنم (۴۳, ۳۳)	

فرستاد یکسر بمشکوی شاه	dəyişmək, əvəz etmək - (bədəl kərdən) بدل کردن
بسرخی بدل کرد رنگ سیاه (۱۹, ۲۱۶)	
ازین توسنی به که باشیم رام	ram olmayan - (bədələqam) بدلگام
که سیلی خوردمرکب بدلگام (۷, ۴۹۶)	
چوتازی فرس بدلگامی کند	ram olmama - (bədələqami) بدلگامی
خرمصریان را گرامی کند (۸, ۴۹۶)	
جهاندار کرداز غم آزادشان	ürəkdan, ürək yangısıyla - (bedəlgərmı) بدلگرمی
بدلگرمی امیدها دادشان (۷۵, ۴۰۹)	
باتش بدل گشت مشتکی شرار	çevrilmək, dəyişilmək - (bədəl gəşdən) بدل گشتن
کلیچه شد آن سیم کاورس وار (۳۷, ۱۷۷)	
بپوشیدخفتانی از کرگدن	bədən (paltarda) - بدن
مکوکب بزرز آستین تابدن (۲۷۷, ۱۰۳)	
بزندان بدم تابا کنون چو گنج	in qısa forması, olmaq, qalmaq - (bodən) بدن
بشادی کنون کردخواهم سپنج (۵۲۱, ۴۴۸)	
فرستادچندان بدو گنج ومال	nun klassik forması, ona - (bedu) بدو
کزودورشمالش بدسگال (۱۳, ۶۵)	
شرفنامه را فرخ آوازه کرد	nun klassik forması, onunla - (bedu) بدو
حدیث کهن را بدوتازه کرد (۱۲۴, ۹۹)	
بران ملک خوش آفرین بگذرد	pis-yaxşı (işlər) - (bəd-o-nik) بدونیک
بدونیک آن مملکت بنگرد (۱۴, ۳۹۳)	
بناکردن نیکی از من بود	pislik, düşmənçilik - (bədi) بدی
بدی را بدایت زدشمن بود (۵۱, ۲۲۹)	
تو بیداری اوبیخودی میکند	pislik etmək - (bədi kərdən) بدی کردن
تونیکی کنی اوبدی میکند (۹۶, ۱۲۴)	
بیدار (bedidar) - zahirən	

بیدار تازه بگوهر کهن (۲۷۸, ۴۴)	شکفته گلی خورد او خاربین
bedidən - gōrkəmcə, zahirən - بدیدن	
بدیدن همایون برفتار خوش (۱۰۷, ۱۵)	نشست از بر بارهء کوهفش
bədi'amədən - qəribə görünmək - بدیع آمدن	
بدیع آمدان نقش فرزانه را (۳۷۷, ۳۲)	چو فرزانه دیدان دویخانه را
bediri - gec - بدیری	
بدیری پدید آمدی روز جنگ (۱۷۶, ۱۸)	مگر کان درازی نمودی درنگ
bedin - belə - بدین	
گهربین که آرم بدین روشنی (۴۰۴, ۵)	ازین کان تاریک اهرمنی
bu...yə(ya), bu...nə(na) - بدین	
نمودم بدین داستان دست برد (۳۸, ۱۱۱)	بنقشی که سروکلان هست خرد
bu...da - بدین	
زبانم بدین نکته معذوریاد (۸۲, ۸۸)	زمن رخت این همراهان دوریاد
bununla - بدین	
که طفلی تویازی بدین کن درست (۱۳۵, ۸۸)	ز جوگان و گوی اندر آمدن نخست
bu...ilə - بدین	
ز نیکان و از نیکانمان درود (۳۳, ۴۵)	بدین نیکی آرندم از دشت ورود
səxavət, əliaçıqlıq - بذل	
نه صرفی که سختی در آرد بحال (۶۹, ۶)	نه بذلی که طوفان بر آرد ز مال
yan, tərəf - بر	
بر خویش خواندش ز نام آوری (۸۵, ۲۵)	سکندر بحکم پیام آوری
sinə - بر	
بسنگین دلان زین سبب مایلند (۴۰۲, ۶۴)	ببر گر چه سیمند سنگین دلند
dər bər gereftən - qucaqlamaq, ağuşuna almaq - در بر گرفتن	
ز خرمای شه نخل بن گرفت (۶۷, ۴۵)	بمهرش شبی شاه در بر گرفت
bar, bəhrə - بر	

کس از پیشهء خویشتن بر خورد (۲۰۳, ۱۷۶)	که تادور او بود در گرم و سرد
yüksək, yaxşı - بر	
که اندیشه رانیست زویرتری (۵, ۲۳)	چنان بستنی این طاق نیلوفری
iyəlik halı bildirir - بر	
عنان سلامت برون شد ز دست (۱۶۸, ۲۶)	غبار زمین بر هوا راه بست
yönlük halı bildirir - بر	
خرد داد بر تو گوانی نخست (۳, ۵)	چو شد خجنت بر خدائی درست
təsirlik halı bildirir - بر	
نپوشید بر رای اسکندری (۱۱۷, ۶۹)	فرستاده آن پاسخ سرسری
yerlik halı bildirir - بر	
تو بریادی از هر چه دارم بیاد (۶, ۴۵)	شب و روز در شام و در بامداد
çıxışlıq halı bildirir - بر	
پراکنده شد بر سرم مغز پاک (۲۱, ۱۷)	در آن رهگذرهای اندیشناک
üçün - بر	
بر آراست بر حرب دشمن سپاه (۱۰۰, ۲۳۸)	سکندر برون آمد از خوابگاه
əvəzində, müqabilində - بر	
بمابریگشاده کنی قفل گنج (۱۷۴, ۱۱۰)	ولیکن بشرطیکه بردسترنج
haqqında - بر	
سگالش نسازدمگر بر گریز (۸۸, ۷۱)	چولشگر هراسان شود در ستیز
altında (musiqi) - بر	
می لعل میخور دبربانگ چنگ (۴۶۱, ۸۲)	بزیرسهی سرو و بیدو خدنگ
zamanında, dövründə - بر	
جهان داشتن زیر کتر اسزاست (۲۰۵, ۸۱)	جهان داشت بر دولت خویش راست
üstünə, üzərinə - بر	
وراز خود خطا بینم اینهم خطاست (۱۱۲, ۸۱)	گنه گر بر ایشان نهم نارواست
üzərinə, üstündə - بر	

تویی آنکه بریک قرار ایستی (۹, ۹۰)	قرار همه هست بر نیستی
بر (bər) - içərisində	
رونده چولو لوبر ابریشمی (۱۵, ۱۲)	بریشم نمی بلکه لولوسمی
بر (bər) - yanaşı, bərabər (göylə)	
زمین بوس اوهم زمین هم زمان (۲۵۵, ۹۱)	درودرگی دیدبر آسمان
بر (bər) - fellərdə işlənən prefiks	
بمردم تو آراستی خاک را (۵, ۲۱)	کواکب تو بریستی افلاک را
بر (bər) - əsasən	
می تلخ بانقل شیرین خوشست (۴۵۱, ۵۵۹)	بران رسم کابین اولدکشست
بر (bər) - ilə	
بروداشت آیین حشمت نگاه (۲۲۴, ۱۳۲)	جهان بانوش خواند پیوسته شاه
بر (bər) - sonra	
بریم آنچه از ما بگارت برند (۴۶۳, ۱۹)	خوریم آنچه بر ما بگوری خوردند
بر (bər) - sözdüzəldici şəkilçi	
چومر غول زنگی گره برگره (۹۷, ۱۹۰)	بتن بریکی آسماتگون ذره
برابر (bərabər) - qarşısında, müqabilində	
برابر شده دست بدخواه سست (۴۲۸, ۲۲۷)	ازان چابکیها که میگردچست
برابر (bərabər) - yan-yana	
که زر زرکشد چون برابر نهی (۲۳, ۱۱)	شنیدم نه از زیرکی زابلهی
برابر نهادن (bərabər nəhadən) - yan-yana qoymaq	
که زر زرکشد چون برابر نهی (۲۳, ۱۱)	شنیدم نه از زیرکی زابلهی
برابر شدن (bərabər şodən) - üz-üzə durmaq	
شد از رهماپاک برخواسته (۸۱, ۴۵)	دولشگر برابر شد آراسته
برات (bərat) - barat	
برات سهیل ازین میدهی (۱۶۳, ۴۵)	ز ملک من اقطاع من میدهی
برات دادن (bərat dadən) - barat vermək	

وگر ماه نور ابراتی دهد	زنقص کمالش نجاتی دهد (۴۷, ۱۹)
نقابی نه بر صفحه رویشان	نه باک از برادر نه از شویشان (۳۹۹, ۲۰)
برآرم چراغی زیروانه	درختی بر آرایم ازدانه (۲۲, ۲۸)
سکندر بیرون آمداز خوابگاه	بر آراست بر حرب دشمن سپاه (۱۰۰, ۲۳۸)
یکی روز بنشست بر عزم کار	بساطی بر آراست چون نوبهار (۲۸۳, ۱۶)
بساطی چه باید بر آراستن	کز و ناگزیرست برخاستن (۲۶, ۱۱)
بر آراست بازار ناورد را	برانگیخت ز آب روان گرد را (۱۰۶, ۸)
خدیدو جهان در جهان تاختن	بر آراست عزم سفر ساختن (۲۴۲, ۳۲)
بهشتی صفت هر چه در خواستند	بر آن مایده خوان بر آراستند (۳۸۴, ۴۲)
فرشته گنم دیوهر خانه را	بر آرایم از گنج ویرانه را (۲۳۰, ۶۳)
بر درو شنک را بر آراسته	همان دفتر و گوهر و خواسته (۲۳۹, ۸۰)
چوشه دید رخسار آن دلفریب	بر آراسته ماهی از زروزیب (۲۱۴, ۱۱۰)
سر نامه نام جهاندار پاک	بر آراسته رستنیها ز خاک (Allah - bər arənde-ye rostəniha ze xak)
	بر آراسته رستنیها ز خاک (۱۶۰, ۱)
براز (beraz) - gizli	

تویی کاسمانر ابر افراختی	زمینر اگذرگاه اوساختی (۷, ۳)	نیایشکنان هر دولشگر بر از	که ای کاشکی بودی امشب در از (۱۷, ۱۷۶)
یکی دیرسنگین بر افراختند	بجمهر طاعتگهش ساختند (۷۸, ۲۸۷)	شکریوره بانوک دندان بر از	شکرخواره را کرده دندان در از (۵۷, ۲۷۹)
بگفت این وبر مرکب افشرد ران	بر افراخت پولانگزرگران (۹۰, ۴۱۷)	ارش کوتاه وزلف وگردن در از	لیبی چون شکرخال با او بر از (۱۲۱, ۲۲۳)
در آن وقت کان شغل میساختند	میانه حجابی بر افراختند (۴۰, ۳۷۸)	نوازش کندتا باهستگی	دوالی بر آساید از خستگی (۱۹۷, ۴۲۵)
بپوشید جوشن بر افراخت ترک	چوسروی که تیغش بود باروبرک (۱۲۷, ۴۲۰)	تهی گشته بازار خاک از خروش	زیبانگ جرسها بر آسوده گوش (۳, ۲۰)
کلاه مرصع بر افراشته	قیباتاکف پای بگذاشته (۵۲, ۴۰۷)	ز خدمت نیاسود چندانکه شاه	ز خوردن بر آسودشسوی راه (۲۸۳, ۲۶۹)
بناموس شاینجهان داشتن	وزانجاست رایت بر افراشتن (۴۷, ۱۴۶)	شه از فتح زنگی وتاراج گنج	بر آسوده ایمن شد از دردورنج (۷۸, ۱۱۱)
در آن نیم شب کز توجویم پناه	بمهتاب فضلیم بر افروز راه (۸۲, ۸)	سگندر که آن چشمه وسایه دید	بر آسوده شد چون بمنزل رسید (۱۲۸, ۲۲۴)
نیام زمین رابشمشیر آب	بر افروخت چون چشمه آفتاب (۵, ۱۶۰)	در آن مرغزار از ملک تاسپاه	بر آسوده گشتند از آسیب راه (۱۶, ۴۰۴)
شب افروز شمعی بر افروختم	وز اندیشه چون شمع میسوختم (۲۴, ۲۲)	بر آشت زنگی زگفتار شاه	بچالش در آمد چو دوسپاه (۲۹۴, ۱۰۴)
بر افروخت آن ماه چون آفتاب	فروریخت بر گل زنگس گلاب (۱۲۲, ۳۹۰)	بر آشت از آن طیرگی شاه را	که حجت قوی بود بدخواه را (۱۰۵, ۱۳۶)
چرا روی آنکسکه شد گنج یاب	ز شادی بر افروخت چون آفتاب (۳۱, ۱۹۳)	زبان چون زگرمی بر آشته شد	سخنهای ناگفتنی گفته شد (۳۴, ۱۳۱)
برزم الانی روان کرد رخس	بر افروخت از تیغ رخشان درخش (۱۵۷, ۴۲۲)	ز سختی که ز دیر سرش گرز را	بر افتاد لب لرزه البرز را (۲۱۱, ۹۸)

دلدورماق (bər əfruxtən) - برافروختن	چوساقی چنان دیدیغام را	تخت رونده برآمدن تخت (۹, ۳۰۰)	بغیروز رانی شه نیکبخت
زباده برافروخت آن جام را (۸۷, ۳۰۶)			
اچیلماق (gül, çiçək) - برافروختن	درختان شکفتند بر طرف باغ	باشلانماق (bər amədən) - برآمدن	روارو برآمدن راه نبرد
برافروخته هر گلی چون چراغ (۱۷, ۶۱)		هزاهز در آمدن مردان (۲۴, ۱۶۸)	
پارلاق, tərəvətli - برافروخته	رخت باد چون گل برافروخته	چایتماق (bər amədən) - برآمدن	کهن پوستینی در آمدن جنگ
جهان از توسر سبزی آموخته (۱۵۶, ۳۶۵)		چوار ژرف در آید نهنگ (۲۸۲, ۴۳۱)	
ارتورماق (bər əfzudən) - برافزودن	بداد آنچه در بیشتر بودشان	تربیه اولنماق, boya-başa çatmaq (bər amədən) - برآمدن	دو هندویر آیدز هندوستان
دوچندان دیگر برافزودنشان (۴۹, ۱۹۴)		یکی در دباشدیکی پاسبان (۹۸, ۳۷)	
سپمک (bər əfşandən) - برافشاندن	بیاساقی آن باده چون گلاب	بازمک (bər amudən) - برآمدن	نه آهوولی ناقه از مشک پر
برافشان بمن تادرایم ز خواب (۱, ۳۵۴)		چو دندان آهو برآمده در (۱۳, ۱۵)	
سپمک, tökmək (gül, çiçək) - برافشاندن	ریاحین سیراب را دسته بند	سارلماق (bər amudən) - برآمدن	ببازوی بهمن برآمده مار
برافشان ببالای سرو بلند (۲۱, ۶۱)		ز روین در افتاده اسفندیار (۱۰۷, ۱۸۳)	
سالماق (bər əfşandən) - برافشاندن	بر آن جام عقدی زبازوی خویش	الاصه اتمک (bər amudən) - برآمدن	ز جوهر بسی عقدار استه
برافشاندو بنشست و بنهاد پیش (۹۱, ۳۰۶)		برآمده با آن بسی خواسته (۱۷, ۲۱۶)	
سالماق (bər əfkəndən) - برافکندن	لحیفی برافکنده بر پشت بور	دیزمک (bər amudən) - برآمدن	برآمودگو هر بمشگین کمند
درآمد بزین آن تن پیل زور (۱۹۳, ۹۷)		فرو هشت بر گوهر آگین پرند (۹۸, ۲۵۶)	
یوخ اتمک (bər əfkəndən) - برافکندن	برافکند از ورسم و راه بدان	دیزولمک (bər amudən) - برآمدن	فرو خواندنامه ز سرتابین
پرستیدن آتش موبدان (۷۵, ۲۴۵)		برآمده چون در سخن در سخن (۷۲, ۱۵۹)	
مهرامه (borağ) - Məhəmməd(s.) - in meraca gedərkən mindiyi atın adı	براقی شتابنده ز یرش چو یرق	بازمک (bər amudən) - برآمدن	سر ابرده هفت سلطان سر یر
ستامش چو خورشید در نور غرق (۱۰, ۱۵)		برآمده گوهر بیجینی حریر (۲, ۱۵)	
اچالماق, qalxmaq - برآمدن	زمین از سر گنج بگشاد بند	دلدورولموش (bər amude) - برآمده	یکی مهدزین برآمده در
روارو برآمدن بخرخ بلند (۳۲, ۳۸۳)		همه بیکر از لعل و بیروزه پر (۳۲, ۲۱۷)	
اچالماق, eşidilmək - برآمدن	برآمدن من ناله ناگهی	قالنمیش (bər amude) - برآمده	همان تختهای مکمل ز عاج
کز اندیشه پر گشتم از خود تهی (۲۲, ۲۱)		بگوهر برآمده با طوق و تاج (۶۰, ۱۱۶)	
فیرلانماق, dolanmaq - برآمدن	منادی برآمد بگرد سپاه	قاریشدورماق (bər amixtən) - بر آمیختن	بنگرباره سر سبز شد خاک خشک
که اینست پاداش خونریز شاه (۶۴, ۱۹۵)		بنفشه بر آمیختن عنب برمشگ (۸, ۱۱۳)	

بر آمیختن (bər amixtən) - qarışmaq

بر آمیخته لشگرروم و زنگ سیدوسییه چون گراز دورنگ (۹۳, ۱۴۲)

بر آن (bər an) - belə

بر آن رفت فتوی در آن داوری که هست از بصر هر دور ایآوری (۳۷۸, ۴۳)

... - istəyirdi ki, ... (bər an bud ke, ...) بر آن بود که

بر آن بود رایم که عزم آورم بکویال باپیل رزم آورم (۳۳۳, ۴)

... - ona sövq edir ki, ... (bər an darəd ke, ...) بر آن دارد که

چوبهمن جوانی بر آن دارد که تنداز دهانی بیوبارنت (۱۶۴, ۵۷)

... - qəsdı o idi ki, ... (bər an şod ke...) بر آن شد که

بر آن شد که در مغز تاب آورد سوی کیدهندو شتاب آورد (۳۲۷, ۲۴)

... - necə ki, ... (bər an qune ke...) بر آن گونه که

بر آن گونه کز چند بیدار مغز شنیدم درین شیوه گفتار نغز (۲۱۰, ۵۰)

... - belə düşünürəm ki, ... (bər anəm ke...) بر آنم که

بر آنم که او آدمی زادن نیست و گرهست ازین بوم آباد نیست (۴۳۳, ۳۰۸)

... - istəyirəm ki, ... (bər anəm ke, ...) بر آنم که

بر آنم که این پرده خالی کنم درین پرده جادو خیالی کنم (۵۴, ۷)

بر انباشتن (bər ənbaştən) - doldurmaq, bürümək

کزان ره روش بود برداشته بخار از بخارش بر انباشته (۲۱۲, ۴۳)

بر انداختن (bər əndaxtən) - atmaq

بامیدان گنج دیوار بست بر انداخت دینار خود را ز دست (۲۳, ۶)

بر انداختن (bər əndaxtən) - alt-üst etmək, dağıtmaq

همان ملک بردع بر انداختند یکی شهر پر گنج پرداختند (۳۹۴, ۳۱)

بر انداختن (bər əndaxtən) - açmaq, götürmək (pərdəni)

بکم مدت از کار پرداختند میانبر زیکر بر انداختند (۳۷۷, ۲۴)

بر انداختن (bər əndaxtən) - aradan qaldırmaq, aradan götürmək

چوبشکست بر میرید پشت را بر انداخت آیین زردشت را (۲۲۲, ۷۶)

بر انداختن (bər əndaxtən) - söyləmək, demək, fikirləşmək

بر انداز رانی که یاری دهد ازین وحشتم رستکاری دهد (۸۹, ۸۰)

بر انداز (bərəndaz) - xərc

بر انداز ده کن بر انداز خویش که باشد میانه نه اندک نه بیش (۳۸۲, ۱۰)

بر اندودن (bər əndudən) - suvamaq

در خلق را گل بر اندوده ام درین ده بدین دولت آسوده ام (۳۶, ۸۰)

بر اندیشیدن (bər əndişidən) - fikirləşmək, qorxmaq

بر اندیشم از تندی رای تو که تندی شود کار فرمای تو (۳۶۱, ۱۰۴)

بر انگیختن (bər əngixtən) - düzəltmək, yonmaq

بر انگیخت از خاره سنگی سیاه (۴۰۱, ۵۶)

بر انگیختن (bər əngixtən) - yoğrulmaq

خمی از خمها بر انگیخته بخمها سکاھن بر ور یخته (۹۴, ۱۶۰)

بر انگیختن (bər əngixtən) - coşdurmaq, hərəkətə gətirmək, sövq etmək

روان کرد رخس عنان تابرا بر انگیخت چون آتش آن آبرا (۱۰۰, ۲۲۹)

بر انگیختن (bər əngixtən) - yaratmaq

خیالی بر انگیزم از پیکری که نارد چنان هیچ بازی گری (۳۴, ۸)

بر انگیختن (bər əngixtən) - yazıb əlavə etmək

بسی شرط بر عذر آرم او بر انگیخته بادل گرم او (۳۳۱, ۹۳)

بر انگیختن (bər əngixtən) - hazırlamaq

بر انگیخت رزمی چوبارنده میغ تگرگش ز بیکان و باران ز تیغ (۱۷۸, ۴۶)

بر انگیختن (bər əngixtən) - çıxarmaq, qaldırmaq

بر آراست بازار ناورد را بر انگیخت ز آب روان گرد را (۱۰۶, ۸)

بر انگیختن (bər əngixtən) - dırmaşıb çıxmaq

چوبینی بشاخی بر انگیخته یکی ازدها بینی آویخته (۴۳۵, ۳۲۸)

بر انگیختن (bər əngixtən) - sancmaq, taxmaq

جدا هر یکی بر سر مال خویش بر انگیخت شکلی ز تمثال خویش (۲۸۶, ۷۲)

سرنگس مست برکش ز خواب (۵, ۶۰) **açmaq** - **bər əngixtən** برانگیختن
 ز جعد بنفشه برانگیزتاب
 بس این جادوییها برانگیختن **çoxadobıks** در نیامیختن (۱۴, ۲۶) **bər əngixtən** - **tilsim qurmaq, cadu etmək** برانگیختن
 بهر شور کز لب برانگیختی **demək, çıxarmaq(ağzından)** - **bər əngixtən** برانگیختن
 نمک بردل خسته ریختی (۲۴÷۱, ۲۲۴) **möhkəmlətmək** - **bər əngixtən** برانگیختن
 پس و پیش را کرد چون خار ه کوه **minmək** - **bər əngixtən** برانگیختن
 نه آسبی عقابی برانگیخته **axmaq, hərəkətə gəlmək** - **bər əngixtən** برانگیختن
 نه تیغی نهنگی در آویخته (۱۰۷, ۴۱۹) **düzəldilmiş, yonulmuş** - **bər əngixtən** برانگیختن
 در آن دشت ماندست ناریخته (۷۰, ۴۰۲) **bar vermək, məhsul vermək** - **bər avərdən** بر آوردن
 بهنگام خود گفت باید سخن **gətirmək** - **bər avərdən** بر آوردن
 که بیوقت برناورد نارین (۱۱۵, ۱۵۱) **çıxarmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 ز صحر اغنیمت بر آورده کوه **qan çıxarmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 دوالی بنام آن سوار دلیر **xun bər avərdən** - **bər avərdən** بر آوردن
 خون بر آوردن **fal açmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 ولی چون خوری خون بر آوردن کام (۱۰۲, ۳۸) **siyirmək** - **bər ahixtən** بر آهیختن
 همه فال خسرو در آن پیش تخت **ad çıxarmaq** - **nam bər avərdən** نام بر آوردن
 بهیروز بختی بر آورد بخت (۸۱, ۳۰۶) **ad çıxarmaq** - **nam bər avərdən** نام بر آوردن
 هنر هر کجا یافت قدری تمام **bdolət xdanı** بر آوردن نام (۳۸, ۷۲)

xatırlamaq, ad çəkmək - **nam bər avərdən** نام بر آوردن
 اگر بر نیاریم تیغ از نیام **yaratmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 بر آورده از جوی خون لاله زار (۲۵, ۴۵۳) **yandırmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 بر آرم چراغی زیروانه ای **tikmək, qurmaq, ucaltmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 درختی بر آرایم از دانه ای (۲۸, ۲۲) **qaldırmaq(tüstü)** - **bər avərdən** بر آوردن
 بر آرنسدی در آن راه تنگ (۱۳۳, ۲۹۸) **qaldırmaq(ad)** - **bər avərdən** بر آوردن
 بر آورده دودی بچرخ بلند (۲۵, ۲۰۸) **sona çatdırmaq, dağıtmaq** - **bər avərdən** بر آوردن
 نه برفی که سختی در آربحال (۶, ۴۹) **demək** - **bər avərdən** بر آوردن
 که سبحان حی الذی لامبوت (۲۱, ۲۱) **qaldırmaq(silah)** - **bər avərdən** بر آوردن
 سرشرا فروریخت بر پیکرش (۱۵۲, ۴۲۲) **ucaltmaq, qaldırmaq(ad)** - **bər avərdən** بر آوردن
 بر آردبهنتم فلک نام او (۹۹, ۱۲۴) **qoymaq(papaq)** - **bər avərdən** بر آوردن
 یکی ترک سفته زیولادچین (۱۷۲, ۴۲۳) **yaranmış, dünyaya gəlmiş** - **bər avərdən** بر آورده
 فروبرده خاکش سر انجام کار (۸۹, ۲۳۹) **bağlamaq, asmaq** - **bər avixtən** بر آویختن
 بهارونی شب جرسهای زر (۵۲, ۸۷) **siyirmək** - **bər ahixtən** بر آهیختن
 بنشاید شدن سوی شیران دلیر (۲۸۰, ۱۰۳) **bdolət xdanı** بر آوردن نام (۳۸, ۷۲)

براهیم (Bərahim) - sözlünün qısa forması	که بریست بر نقش ترکان پرند (۱۰, ۴۰۴)	زخوبی چنان ساختش نقش بند
بصاف بر اهرام ایزد شناس	بربطزن (bərbətzən) - bərbət çalan	نشاندند مطرب بهر برزنی
کزان دین کنم پیش یزدان سپاس (۲۹, ۱۶۲)	اغاتی سرانی و بر ربط زنی (۷۷, ۲۲۰)	
üçün - (bəraye...)	برتاختن (bər taxtən) - çapmaq, hücum etmək	بسی گردید گردیدرتاختند
مسلهتلی (bəraye səvab) - برای صواب	بسی زخم چون آتش انداختند (۱۳۲, ۴۲۰)	
که هم سیخ برجا ماند هم کباب (۳۴, ۴۲)	بیرتافتن (bər taftən) - çevirmək	دل روشن از روشنگ برمتاب
üçün - (əz bəraye) از برای	که باروشنی به بود آفتاب (۱۷۶, ۱۸۷)	
یکی مار مهره یکی مار گنج (۷۴, ۵۰)	دومار برای توتوفیر سنج	
sözü ilə, fikrile - (be-rəy-e...)	بیرتافتن (bər taftən) - sığmaq, yerləşmək	فروماندشه رادر آن دستگاه
برای وزیر از جهان گوی برد (۵۰, ۷۸)	که یک تخت را بر نتابد دوشاه (۲۰۹, ۲۶۳)	
doğru düşünceli - (be-rəy-e dorost) برای درست	بیرتافتن (bər taftən) - dözmək, davam gətirmək	دباغت چنان دادم این چرم را
باندیشه نغزورای درست (۱۳, ۲۲۷)	که بر تابد آسیب و آزر را (۱۰, ۷۵)	
üstündə - (bər . . bər) بر... بر	بیرتافتن (bər taftən) - qazanmaq, əldə etmək	گرت دشمن کینه و ریافتی
بر آتش بر آب معلق که دید (۸۴, ۳۸۷)	بجز سر بریدن چه برتافتی (۲۲۴, ۲۶۵)	
bərbəri - (bərbəri) بربری	بیرتافتن (bər taftən) - ağıla sığmaq, ağıla yerləşdirmək	خر دتاابد در نیابد ترا
حش بریمین بربری بریسار	که تاب خرد بر نتابد ترا (۲۴, ۵)	
taxmaq, bağlamaq - (bər bəstən) بر بستن	بیرتافتن (bər taftə) - məğlub olmuş	خر امنده کبک ظفر یافتن
بمردم تو آراستی خاک را (۲۱, ۵)	پرید از بر کبک برتافتن (۵۰, ۱۲۰)	
hacət qapısını - (dər-e hacət -ra bər bəstən) در حاجت را بر بستن	بیرتافتن (bər taftə) - daha uca, daha yüksək	بسی بر تر از کاویانی درفش
bağlamaq, qapılara düşməmək	بمنجوق بر زد برندی بنفش (۷۰, ۱۴۲)	
در حاجت از خلق بر بسته به	daha yüksək, daha yaxşı - (bərtər-o-behtər daştən) بر تر و بهتر داشتن	نوزان بر تر و بهتر داشتی
ز دریانی آدمی رسته به (۷۱, ۳۵)	qiyətləndirmək	
– (rəxt be-poşt-e xə-r-e xiş bər bəstən) رخت بپشت خر خویش بر بستن	در باغ را بسته نگذاشتی (۲۰, ۳۱۰)	
şeylərini yığışdırıb getmək	ucaltmaq - (bərtər nəhadən) بر تر نهادن	ز بند زرش پایه بر تر نهادند
چوقاصد جوابی چنین دید سخت	بتارک برش تاج گوهر نهادند (۲۳۱, ۳۷۰)	
بمردم تو آراستی خواب (xab-e dide bər bəstən) خواب دیده بر بستن	yonnaq - (bər tərəşidən) بر تراشیدن	که از هر سخن بر تراشم گلی
بمومی چنین بسته بر دیده خواب (۱۵, ۲۱)	بر آن گل ز نم ناله چون بلیلی (۶۳, ۳۴)	
geydirmək, örtmək, bürümək - (bər bəstən) بر بستن		

که بریست بر نقش ترکان پرند (۱۰, ۴۰۴)	زخوبی چنان ساختش نقش بند
بربطزن (bərbətzən) - bərbət çalan	نشاندند مطرب بهر برزنی
اغاتی سرانی و بر ربط زنی (۷۷, ۲۲۰)	
برتاختن (bər taxtən) - çapmaq, hücum etmək	بسی گردید گردیدرتاختند
بسی زخم چون آتش انداختند (۱۳۲, ۴۲۰)	
بیرتافتن (bər taftən) - çevirmək	دل روشن از روشنگ برمتاب
که باروشنی به بود آفتاب (۱۷۶, ۱۸۷)	
بیرتافتن (bər taftən) - sığmaq, yerləşmək	فروماندشه رادر آن دستگاه
که یک تخت را بر نتابد دوشاه (۲۰۹, ۲۶۳)	
بیرتافتن (bər taftən) - dözmək, davam gətirmək	دباغت چنان دادم این چرم را
که بر تابد آسیب و آزر را (۱۰, ۷۵)	
بیرتافتن (bər taftən) - qazanmaq, əldə etmək	گرت دشمن کینه و ریافتی
بجز سر بریدن چه برتافتی (۲۲۴, ۲۶۵)	
بیرتافتن (bər taftən) - ağıla sığmaq, ağıla yerləşdirmək	خر دتاابد در نیابد ترا
که تاب خرد بر نتابد ترا (۲۴, ۵)	
بیرتافتن (bər taftə) - məğlub olmuş	خر امنده کبک ظفر یافتن
پرید از بر کبک برتافتن (۵۰, ۱۲۰)	
بیرتافتن (bər taftə) - daha uca, daha yüksək	بسی بر تر از کاویانی درفش
بمنجوق بر زد برندی بنفش (۷۰, ۱۴۲)	
daha yüksək, daha yaxşı - (bərtər-o-behtər daştən) بر تر و بهتر داشتن	نوزان بر تر و بهتر داشتی
qiyətləndirmək	
در باغ را بسته نگذاشتی (۲۰, ۳۱۰)	
ucaltmaq - (bərtər nəhadən) بر تر نهادن	ز بند زرش پایه بر تر نهادند
بتارک برش تاج گوهر نهادند (۲۳۱, ۳۷۰)	
yonnaq - (bər tərəşidən) بر تراشیدن	که از هر سخن بر تراشم گلی
بر آن گل ز نم ناله چون بلیلی (۶۳, ۳۴)	

جو دریا بسر مایه خویش باش	جو دریا بسر مایه خویش باش	هم از بود خود سود خود بر تراش (۹, ۱۴۳)	بەر تراشیدن (bər tərāšidən) - əldə etmək, yaratmaq
گر آن بندر ابر تواند شکست	گر آن بندر ابر تواند شکست	کشد هر یکی را بیک پشت دست (۳۳۵, ۴۳۵)	بەر توانستن (bər təvanestən) - bacarıq mənə çalarına malik modal fel
حصاری چنان زانجهن بر کشید	حصاری چنان زانجهن بر کشید	که انجم در آن برج شد ناپدید (۱۷, ۲۸۳)	بورج (borc) - bürc
جو بر جوشم از خشم چون تند میغ	جو بر جوشم از خشم چون تند میغ	در آب آتش آنگیزم از دود تیغ (۱۸۴, ۲۶۲)	بەر جوشیدن (bər çuşıdən) - coşmaq, hirsleşmək
جو بر جیس در جنگ هر بدگمان	جو بر جیس در جنگ هر بدگمان	کمان دارم بر ندارم کمان (۳۳, ۳۲)	بەر جیس (bərcis) - Bərcis (Müşəri ulduzu)
بساطی چه باید بر آراستن	بساطی چه باید بر آراستن	کز و ناگذیرست بر خاستن (۱۱, ۲۶)	بەر خاستن (bər xastən) - qalxmaq, əl çəkmək
جهان در جهان لشگر آراسته	جهان در جهان لشگر آراسته	زیوق و دهل بانگ بر خاسته (۲۴۳, ۳۷۰)	بەر خاستن (bər xastən) - qalxmaq, ucalmaq, yüksəlmək (səs)
دود در داین باغ آراسته	دود در داین باغ آراسته	درو بند از این هر دو بر خاسته (۴, ۱۷۵)	بەر خاستن (bər xastən) - götürülmək, yox olmaq
بمی چهرهء مجلس آراسته	بمی چهرهء مجلس آراسته	ز روی جهان گرد بر خاسته (۶, ۳۷۵)	بەر خاستن (bər xastən) - təmizlənmək
جو دیواری از صورت آراسته	جو دیواری از صورت آراسته	بپای ستوران برم کشورش (۲۴, ۱۵۶)	بەر خاستن (bər xastən) - çıxmaq, bacarmaq, əlindən gəlmək
مرا نیز بایست بر خاستن	مرا نیز بایست بر خاستن	جسد مانده و روح بر خاسته (۷۳, ۱۹۶)	بەر خاستن (bər xastən) - çıxmaq (ruh)
سکندر بر آن خنگ ختلی نشست	سکندر بر آن خنگ ختلی نشست	کمر بستن و لشگر آراستن (۶۹, ۱۶۴)	بەر خاستن (bər xastən) - döyüşə qalxmaq
		که چون باد بر خاست چو بوق جست (۱۱, ۳۹۸)	بەر خاستن (bər xastən) - getmək, çapmaq

جو افر و ختندش غرض بر نخاست	جو افر و ختندش غرض بر نخاست	درو بیکر خوردندندند است (۱۵, ۱۲۷)	بەر خاستن (bər xastən) - əldə edilmək, nail olmaq
فریدون نسب شاه بهمن نژاد	فریدون نسب شاه بهمن نژاد	جو بر خاست از اول بامداد (۳۹, ۱۷۸)	بەر خاستن (bər xastən) - yuxudan durmaq
پشیمان شد از کرده پیمان خویش	پشیمان شد از کرده پیمان خویش	که بر خاستش عصمت از جان خویش (۳۲, ۱۸۲)	بەر خاستن (bər xastən) - yox olmaq, əldən getmək
جدا هر یکی بز می آراستی	جدا هر یکی بز می آراستی	وز آنجایی فتنه بر خاستی (۳۲, ۲۰۸)	بەر خاستن (bər xastən) - çıxmaq, törəmək
دوتا شد سهی سرو آراسته	دوتا شد سهی سرو آراسته	کنیور شد از سایه بر خاسته (۲۸, ۲۷)	بەر خاستن (bər xastən) - durmaq, qalxmaq
همان نامه شاه بر خوانده بود	همان نامه شاه بر خوانده بود	در آنکار حیران فرو مانده بود (۲۱, ۳۵۵)	بەر خواندن (bər xandən) - oxumaq
اگر بردخواهی چنان مایه بر	اگر بردخواهی چنان مایه بر	که بر بند پیشینگان دگر (۲۰, ۴۶۳)	برد (bord) - uduş
تن خویش بگوشه بگذاشته	تن خویش بگوشه بگذاشته	بصرای جان توشه برداشته (۱۲, ۲۱)	برداشتن (bər daştən) - götürmək
همان چاره دید آن خردمند شاه	همان چاره دید آن خردمند شاه	که بردارد آن بند از آن بندگاه (۳۵, ۲۹۰)	برداشتن (bər daştən) - aradan qaldırmaq, aradan götürmək
ولیکن نگهدارم آرم و آب	ولیکن نگهدارم آرم و آب	ز پوشیدگان بر ندارم نقاب (۱۶۵, ۳۶۵)	برداشتن (bər daştən) - açmaq
مغانه می لعل برداشته	مغانه می لعل برداشته	بیاد مغان گردن افراشته (۲۴, ۲۴)	برداشتن (bər daştən) - tutmaq (badə)
بهر جاکه لشگر گذر داشتی	بهر جاکه لشگر گذر داشتی	بخروار هانافه برداشتی (۲۵, ۳۴۱)	برداشتن (bər daştən) - əldə etmək
باهی که برداشتی بی توشه	باهی که برداشتی بی توشه	فروریخت از منظرش گوشه (۱۱۴, ۲۹۶)	برداشتن (bər daştən) - çəkmək (ah, nəfəs)

برداشتن (bər daštən) - çevirmək

نمایش یکی بود بگذاشتند (۲۴, ۱۲۸)

بعینه بهر سو که برداشتند

بردیاری (bordbari) - dözümlü

دل کینه ور گشت بر کینه تیز (۱۷, ۱۶۸)

پدید آمدن از بردیاری ستیز

بردر (bər dər) - uzaq kənar

دلی کوکوزین داوری بر درست (۵۷, ۱۴۱)

کجا شاه رایای مار اسرست

بردریدن (bər dərیدن) - parçalamaq

چوشیری که او بر در دچرم گور (۱۱۹, ۹۲)

شه از هم درید آن خورش را بزور

بر دریدن (bər dərیدن) - çatılmaq, ayrılmaq

سرافیل صور قیامت دمید (۲۵, ۱۶۸)

زمین گفتی از یکدیگر بر درید

برده (bərde) - Bərde

بنوشابه برده آورد رای (۱۰۴, ۲۴۸)

چوازم مرغ و ماهی تهی کرد جای

بر دمیدن (bər dəmidən) - açılmaq

سپیدی شد اندر سیاهی پدید (۲۹۱, ۳۷۰)

بر آسود تا صبحدم بر دمید

بردن (bordən) - aparmaq

نهان کرد کز بردنش رنج بود (۷۰, ۲۸۶)

بفرمود تا هر که را گنج بود

بردن (bordən) - alıb aparmaq

بجرعه فرستد بساغر برد (۵, ۱۲۹)

جهان وام خویش از تو یکسر برد

از رونق بردن (əz rounəğ bordən) - rövnaqdən salmaq

نصیبی ده از گنج بخشایشم (۳۶, ۱۲)

ز رونق مبر نقش آرایشم

از تن هوش را بردن (əz tən huş-ra bordən) - canını almaq, öldürmək

کشند و بر نداد از تنش هوش را (۳۹, ۸۶)

بفرمود تا طوطیانوش را

بردن باد (bordən-e bad) - yox olmaq

که آبادیم راهمه باد برد (۸۰, ۸)

شکسته چنان گشته ام بلکه خرد

بردن (bordən) - gətirmək

همش نزل بردند و هم پیشکش (۴۱, ۲۴۳)

بهر منزلی کو عنان کرد خوش

بردن (bordən) - aradan qaldırmaq

که سگ و انیابد خداوند را (۱۷۷, ۲۰۳)

ز خلق آن چنان بردیوندر

بردن (bordən) - udmaq

که بردند پیشینگان دگر (۲۰, ۴۶۳)

- (اگر برد خواهی چنان مایه بر

بردی (bordəni) - aparılmalı, aparılması

بپوشیدشان بردی نیز داد (۸۰, ۲۸۱)

باندازه هریکی چیز داد

بر دوختن (bər duxtən) - örtmək, yummaq, bağlamaq

بسی درع را پاره بردوخته (۲۶۱, ۴۳۰)

سلاح آزمائی در آموخته

برده (bərde) - qul, kəviz

سبق برده بر ماه و بر مشتری (۷۵, ۱۱۱)

بسی برده نوبی و بربری

برده گرفتن (bərde gereftən) - kəviz etmək

و گرفت سازدهمان بنده ایم (۵۸, ۲۱۹)

اگر برده گیر دسر افکنده ایم

برده (borde) - aparılmış

ستاننده را زیر پای آوریم (۶۲, ۳۹۶)

همه برده را باز جای آوریم

برستن (bər rostən) - bitmək, çıxmaq

سرو نیست بر رسته چون کرگدن (۴۳۴, ۳۲۴)

زیبشانی هریک مردوزن

(۳۲۴)

برزدن (bər zədən) - zərbə vurmaq

تمام از دگر گوشه جستی برون (۳۴۷, ۴۳۷)

که آن خشت بر زدی بر هیون

برزدن (bər zədən) - qurmaq

بهیتم فلک بر زده بارگاه (۷, ۱۵)

بنه بست از این کوی هفتاد راه

برزدن (bər zədən) - həmlə etmək, zərbə vurmaq

درین دستبرد استوار تر است (۴۰, ۴۵۴)

شه گفت بر زدن که یاری تر است

برزدن (bər zədən) - bərkitmək, çəkmək (parça)

بمنجوق بر زد پرنده بنفش (۷۰, ۱۴۲)

بسی بر تر از کاویانی درفش

بر زگر (bərzgər) - əkinçi

کندبرزگر کار کردن رها (۱۰۷, ۳۸)	غله چون بود کاسدو کم بها
برزن (bærzæn) - tin, mähällə	نشانند مطرب بهر برزنی
اغانی سرانی و بر بطنی (۲۲۰, ۷۷)	
برزین (bærzin) - od, atəş	ز برزین دهقان و افسون زند
بر آورده دودی بچرخ بلند (۲۵, ۲۰۸)	
بر ساختن (bær saxtæn) - etmək	در اندیشه میبود تا وقت شام
که فردا چه بر سازد از تیغ و جام (۱۰۴, ۴۱۱)	
کاید ساختن (keyd saxtæn) - kələk gəlmək	بکیدی که باکاید بر ساختم
بیای خودش چون در انداختم (۸۳, ۴۰۹)	
بر ساختن (bær saxtæn) - düzəltmək, yaratmaq	هزار آفرین بر سخن پروری
که بر سازد از هر جوی جوهری (۸۴, ۳۶)	
بر ساختن (bær saxtæn) - təşkil etmək, məşğul olmaq	بفرمود بر ساختن کار او
بشرطی که باشد سزاوار او (۱۲۸, ۴۲۱)	
بر ساختن (bær saxtæn) - ölçüb-biçmək, götür-qoy etmək	جو بر ساختم اندیشه کار خویش
بهمین گوشه دیدم سزاوار خویش (۷۸, ۲۹۳)	
بر سر (bær sər-e...) - üstündə	خندنگ سه پر کرده ز آهن گذار
جو مرغ دو پر بر سر مر غزار (۳۴, ۴۱۳)	
بر سر (bær sər-e...) - üstünə	هم آخردو ابرویکی چین فکند
سر جودره بر سر زین فکند (۲۰۷, ۴۲۶)	
بر سر (bær sər-e sərir amədən) - taxta çıxmaq	از آن آدمم بر سر این سریر
که افتاد گانرا شوم دستگیر (۵۶, ۲۳۰)	
بر سنجیدن (bær səncidən) - ölçmək	بهم سنگی خود مرا بر مسنج
که از ازدها بهمن آمد برنج (۸۱, ۱۶۵)	
بر شدن (bær şodən) - ucalmaq	سر رایت شاه بر شد بماء
ز غوغای زنگی تهی گشت راه (۵۶, ۱۱۰)	

بر شدن (bær şodən) - oturmaq	در گنج بگشاد و بر شد بخت (۶۲, ۶۸)	شه از بهر فرزند پیر و زبخت
بر شکستن (bær şəkəstən) - açmaq	شکنج نقابش ز رخ بر شکست (۴۴۴, ۴۶۷)	در آن ترک خرگاهی آورد دست
بر شمرین (bær şomordən) - saymaq	بدان تا کنندش کر نعمت بسی (۲۰, ۴۷)	گر انعام او بر شمارد کسی
بر طاس (bortas) - Burtas (rus sərkerdəsi)	ز بر طاسی روس روبه ترم (۴۰, ۳۹۶)	و گر گرگ بر طاس رانشکر م
بر طاس (bortas) - Burtas (Rusiyada yer adı)	بر انگیخت سیلی چو دریا و کوه (۳۰, ۴۰۵)	ز بر طاس و آلان و خزران گروه
بر طاسی (bortasi) - bürtaslı	ز بر طاسی روس روبه ترم (۴۰, ۳۹۶)	و گر گرگ بر طاس رانشکر م
بر طاسی (bortasi) - slavyanlara məxsus qırmızı rəngli paltar	سموری ببر طاسی کرده باز (۳۴, ۲۷۷)	بچین کرده سقلایی ترکتاز
بر غبت (berəğbət) - rəğbətə	بر غبت بر دوست کردن توان (۲۶۱, ۲۶۸)	طعامی بیاور که خوردن توان
بر غم (berəğm-e...) - qəsdən, acığına	مزور همی خورد از آن گوسفند (۱۲۳, ۹۲)	بر غم سیاهان شه پیل بند
بر ف (bærf) - qar	بر آمد باوج و فروریخت برف (۷۱, ۳۱۴)	شنیدم که ابری ز دریای ژرف
بر فتر (be-rəftar) - rəftarca	بدیدن همایون بر فتر خوش (۱۵, ۱۰۷)	نشست از برباره کوه فتر
بر فراختن (bærfərxatən) - in qısa forması, artırmaq	که بر نه فلک پنج نوبت نواخت (۵۶, ۵۷)	یکی نوبتی چار حد بر فراخت
بر فروختن (bær foruxtən) - in qısa forması, alovlanmaq	که از آتش دل زبانش بسوخت (۳۱, ۱۳۱)	سکندر ز گرمی چنان بر فروخت

برفروختن (bər foruxtən) - in qısa forması, yandırmaq	برافروختن -	فرزنده لعلی که ریحان باغ	زقندیل او بر فروزدچراغ (۲, ۱۲۶)
برفریز (bərfriz) - qar yağdırın	چوبرگ بهار آسمان برفریز (۱۷, ۲۷۶)	بنفشه نکرده سرغنچه تیز	
برفزدن (bər fozudən) - in qısa forması, artırmaq	چو ایزدبمن نعمتی بر فزود	سپاس ایزدم چون نیایدنمود (۵۳, ۳۵۷)	
برق (bərg) - şimşək, ıldırım	نخندم بر اندوه کس بر قوار	که از برق من درمن افتد شرار (۳۵, ۳۲)	
برق (bərg) - işıq, parıltı	ز عکس سرتیغ و برق سنان	سراز راه میرفت و دست از عنان (۱۶, ۴۵۲)	
برق (bərg) - sürətli, şimşək kimi iti	براقی شتابنده زیرش چو برق	ستامش چو خورشید در نور غرق (۱۰, ۱۵)	
برقع (borğ'e) - niqab	ببرقع مکن روی این خلق ریش	توشو برقع انداز بر چشم خویش (۴۰, ۴۰۰)	
	چو در برقع کوه رفت آفتاب	سر روز روشن در آمد بخواب (۲۴, ۴۲۸)	
	ببرقع مکن روی این خلق ریش	توشو برقع انداز بر چشم خویش (۴۰, ۴۰۰)	
	چو برقع ز روی سخن برفکند	سر آغاز آن از دعادر فکند (۱۵۴, ۳۶۵)	
برقوار (bəravar) - ıldırım kimi	بزن برقوار آتشی در جهان	جهانرا از خودواره و وارهان (۱۹۸, ۱۸۹)	
برگ (bərg) - tadarük, lavazimat			

بسی مالشان داد جز برک راه (۷۶, ۴۶۱)	ز بهر عمارت در آن رخنه گاه
برک (bərək) - yemək	نهانند برکی ز غایت برون
ز هر پخته ای پخته از چنگون (۲۴۳, ۲۶۶)	
برک (bərək) - çiçək	بنفشه نکرده سرغنچه تیز
چو برک بهار آسمان برف ریز (۱۷, ۲۷۶)	
برک و ساز (bərg-o-saz) - var-dövlət	همان لشگرش راز بس برک و ساز
بدان گنج پنهان نیامد نیاز (۷۵, ۲۸۷)	
برکردن (bər kərdən) - yandırmaq	خر در اتوروشن بصر کرده
چراغ هدایت تو بر کرده (۴, ۳)	
برکشیدن (bər kəşidən) - tikmək, ucaltmaq	چو گنجینه آن بنا بر کشید
بشهر نشا بور لشگر کشید (۸۸, ۳۲۳)	
برکشیدن (bər kəşidən) - çəkmək (şəkil)	چنان بر کشیدی و بستنی نگار
که به زان نیار دخر در شمار (۱۴, ۴)	
برکشیدن (bər kəşidən) - çəkib çıxarmaq	ز قعر زمین بر کشد چاه را
فرود آرد از آسمان ماه را (۱۰۳, ۲۱۳)	
برکشیدن (bər kəşidən) - qaldırmaq (bayraq)	علم بر کشیدند گردنکشان
پدید آمد از روز محشر نشان (۱۲۷, ۳۹۰)	
علم برکشیدن آفتاب (ələm bər kəşidən-e aftar) - günəşin çıxması, havanın açılması	علم برکش ای آفتاب بلند
خرامان شوای ابر مشگین برند (۳, ۴۵)	
برکشیدن (bər kəşidən) - çəkmək, açmaq, götürmək (pərdəni)	نگرره حجاب از میان بر کشید
همان پیکر اول آمدید (۳۸, ۳۷۸)	
برکشیدن (bər kəşidən) - vurmaq, basmaq (dağ)	بفرمود تا داغشان بر کشند
حبش زین سبب داغ در آتشند (۶۷, ۱۱۱)	
برکندن (bər kəndən) - üzmək	ز تن برکنم گردن پیلرا
بدم در کشم چشمه نیل را (۲۲۴, ۹۹)	

بیايند و آن گنجدان بشکنند	وزان گنج پارنج خودبرکنند (۸۴, ۲۸۷)	qazıb çıxarmaq - bər kəndən) برکندن
اگرچه مراباچنین برگ وساز	بهم پشتی کس نیایدنیاز (۹۸, ۴۱۰)	qoşun və silah - bərg-o-saz) برگ وساز
درین ره چو برداشتم برگ وزاد	صبوری کنم تا بر آیدم (۹۷, ۳۹۷)	tədarük - bərg-o-zad) برگ وزاد
بپیرامون برکهه آبیگیر	ز سوسن بیفکن بساط سریر (۲۳, ۶۲)	hövuz, çeşmə - bərکهه) برکهه
بیاراست این برکهه لاجورد	سفال زمین رابریحان زرد (۸۴, ۳۱۵)	göy, səma - bərکه-ye lacevərd) برکهه لاجورد
نهنگی بمابرگنکرده گیر	همه گنج ناخورده را خورده گیر (۸, ۱۲۹)	hücum etmək - bərqozər kərdən) برگنکردن
چو برودده نودمن برگذشت	اگر نقش چین بود شدود دشت (۴۹, ۳۵۲)	hücum etmək - bər qozəştən) برگذشتن
تونیز آن به ای پیک علوی نژاد	که گردجهان برنگردی چو باد (۲۷, ۴۲)	dolanmaq - bər gərdidən) برگردیدن
ز خاک ره آن طفل رابرگرفت	فرمانداز آن روزبازی شگفت (۳۱, ۶۶)	götürmək - bər gereftən) برگرفتن
زدیوان دهقان قلم برگرفت	ز بیمایگانان درم برگرفت (۳۷, ۷۷)	ləğv etmək - qələm bər gereftən (əz çizi) قلم برگرفتن
ازان زور دیده تن زورمند	بفرمودتا برگرفتند (۴۴۷, ۴۴۳)	açmaq - bər gereftən) برگرفتن
چو عارض شمار سپه برگرفت	فرماند عقل از شمردن شگفت (۱۰۹, ۱۳۶)	tutmaq (siyahı) - bər gereftən) برگرفتن
بتقدیم و تاخیر بر من مگیر	که نیونگزارنده رازان گزیر (۱۴, ۵۴)	nöqsan tutmaq - bər gereftən) برگرفتن

ز برگستوانهای گوه رنگار	همان چرم زرافهه ابدار (۷۶, ۱۱۱)	bərgostovan) - yaraq) برگستوان
یکی منجنیق از نفس برگشاد	که بر قلعهه آسمان درگشاد (۹۷, ۲۹۵)	düzəltmək, yaratmaq - bər qoşadən) برگشادن
چوپران شو دنامهاسوی مرد	من آن نامه رابرگشایم نورد (۲۹, ۱۲)	açmaq - bər qoşadən) برگشادن
ولیکن بشرطیکه بردسترنج	بمابرگشاده کنی قفل گنج برگشاده کردن	xəzinə - qofl-e gənc bər qoşade kərdən) قفل گنج برگشاده کردن
چوشدکار خاقان ز قیصر بساز	بمشگرگه خویش برگشت باز (۲۳۲, ۳۷۰)	qayıtmaq, geri dönmək - bər gəştən) برگشتن
چوزان سیلها برنگشتی چوکوه	ازین قطره هاهم نداری شکوه (۱۱۶, ۱۲۵)	geri çəkilmək - bər gəştən) برگشتن
چو برگشت کرد جهان روزگار	زششپادشاه ماند شش یادگار (۵۹, ۴۹)	dolaşmaq - bər gəştən) برگشتن
ز شمشیر برگشته جای نبود	که در غار اوژدهانی نبود (۴۳, ۱۶۹)	əyri - bər gəşte) برگشته
که تا شاه برحل و عقدی که داشت	نیابت کن خویش رابرگماشت (۱۷, ۳۱۸)	təyin etmək - bər qomaştən) برگماشتن
سپه به که بر نابودز انکه پیر	میانچی کند چون رستنیغ و تیر (۱۱۴, ۱۵۱)	cavan - borna) برنا
چنان راند برنده الماس را	که سردرسم آفکند بر طاس را (۶۶, ۴۱۶)	iti, kəsən - borənde) برنده
براورنگ شاهنشهی برنشست	گرفته ترنجی معنیر بدست (۱۰۰, ۲۵۶)	oturmaq - bər neşəstən) برنشستن
	برنشست آوردن	bər neşəst avərdən) - oturmaq

همه ملک ایران بدست آورد	بتخت کیان برنشست آورد (۳۷, ۱۴۵)
چوماسورهء هندباری برنگ	میان آکنیده بتیرخندنگ (۲۵۹, ۴۳۰)
بشمن گرایي بخصم افکنی	گشاده بروبازوی بهمنی (۵۳, ۱۷۰)
چراکشت بهمن فرامرزا	بخون غرقه کردان بروبرزا (۱۲۵, ۲۰۰)
چراکار ارمن فروهشت سست	نکردان بروبوم رابازجست (۶۵, ۲۴۵)
زمینی که داربروبوم سست	اساسی برویست نتوان درست (۱۰۴, ۲۸)
شنیدم رسن بستهء سوی دار	بروتازگی رفت چون نوبهار (۲۳۰, ۲۶۵)
من از هر سه دانه که دانافشانند	درختی برومند خواهم نشانند (۴۵, ۴۳)
جزاین نیزبینم تراشش خصال	که باری برومندازوماه وسال (۶۵, ۵۰)
بروزی که طالع برومندبود	نظر هاسز اواریونندبود (۶۷, ۲۱۹)
تویی آنکه نیروی بینش بتست	برومندی آفرینش بتست (۸۳, ۱۲۳)
برون افتم از خود بهرکننگی	نیفتم برون باتوازبننگی (۸۸, ۹)

برون آری ازین پردهء هفت رنگ	که زنگی بودآینه زیررنگ (۱۳, ۲۶)
برون آرش ازدعوی همسری	گراین پایه دارد کندسروری (۴۸, ۱۴۶)
اگرماندازیندآن رهنان	برون آوریمش بزخم سنان (۴۳۹, ۴۴۲)
چوباران بود روزیبادوگرد	برون ناوردنموی خویش ازنورد (۴, ۲۵)
زهرسوعروسان نادیده شوی	زخانه برون تاختندی بکوی (۲۲, ۲۰۸)
که آن خشت اگربرزدی برهیون	تمام از دگرگوشه جستی برون (۳۶۷, ۴۳۷)
عنان دادخسروسوی خیل زنگ	برون خواست بدخواه خودرابجنگ (۲۷, ۱۰۸)
برون راند پیل افکن خویش را	رخ افکند پیل بداندیش را (۲۵۸, ۳۷۲)
زمستان برون رفت و آمد بهار	بر آوردسبزه سراز جویبار (۷, ۱۱۳)
چوازتیره شب روزروشن نهفت	طلایه برون رفت وجاسوس خفت (۱۰۵, ۴۱۱)
سنان سرخشت خفتان شکاف	برون رفته از فلکه پشت ناف (۶۰, ۸۷)
طراقی که از مقررعه خاسته	برون رفته زین طاق آراسته (۲۳, ۱۶۸)

برین (bərin) - uca, yüksək	گرفتند بر شهریار آفرین	که یار تو بادا سپهر برین (۱۹۵, ۵۲)
برین (bər in) - belə	بخوی خوش آمده به گوهرم	برین زیستم هم برین بگنرم (۳۲, ۲۷)
برینش (borineş) - ziyan	چه هرگه کزین سوشتاب آورند	برینش درین کشت و آب آورند (۲۹۷, ۱۲۷)
(borineş avərdən) - ziyan gətirmək, xələl gətirmək	برینش در آرزوم شاه اوفتاد (۱۸۱, ۸۵)	برینش در آرزوم شاه اوفتاد (۱۸۱, ۸۵)
(borineş(dər çizi və kəsi)oftadən) - bir şeyin və kəsin unudulması	برینگونه می زیست با رای و هوش	برینگونه آورده دیگری بجوش (۷۳, ۵۲)
(bər in güne) - belə, bu cür	بزارى بنالیداز آن خستگی	بزارى بنالیداز آن خستگی (۴۴۳, ۴۴۵)
(bezari) - yanıqlı, həzin	خردمند و آهسته و تیز هوش	خردمند و آهسته و تیز هوش (۳۴۵, ۸۶)
(bezəhmət) - çətin vaxtda	بزرگای بزرگی دها بی کسم	بزرگای بزرگی دها بی کسم (۱۰, ۱)
(bozorq) - böyük	دلیران لشکر بزرگان بزم	دلیران لشکر بزرگی درو (۹۴, ۱۵۸)
(bozorq) - Allah	دلیران لشکر بزرگان بزم	دلیران لشکر بزرگان بزم (۳۲۷, ۲۲)
(bozorqan) - böyükklər	بزرگان روم آفرین خوان شدند	بزرگان روم آفرین خوان شدند (۱۱۵, ۴۴)
(bozorqan) - dövlət adamları	زیند بزرگان نباید گنشت	زیند بزرگان نباید گنشت (۱۴۷, ۵۸)

بزرگان لشکر بجز آوری	بزرگان (bozorqan) - qoşun başçıları	پشیمان شدند از چنان داوری (۲۹۶, ۱۱۶)
که دانست کین کودک خردسال	بزرگان (bozorqan) - böyük şahlar	شود بایز بزرگان چنین بدسگال (۱۴۸, ۷۳)
دمه دم فروگیر چون چشم گرک	(bozorq şodən) - artmaq, çoxalmaq	شده کارگر گینه دوزان بزرگ (۲۷۶, ۱۳)
بزرگا بزرگی دها بی کسم	böyüklük verən, Allah	(bozorqideh) - بزرگی ده
توانم در زهد بدوختن	تویی یاوری بخش و یاری رسم (۱۰, ۱)	تویی یاوری بخش و یاری رسم (۱۰, ۱)
چنانست فرمان که فردا بگاه	(bəzm) - şənlik, məclis	ببزم آمدن مجلس افروختن (۳۴, ۵۶)
بسالار چین هر زمان بزم شاه	(bəzm bər avərdən) - məclis qurmaq	بر آریم بزمی ز ماهی بماه (۲۷۳, ۳۳۰)
دلیران لشکر بزرگان بزم	(bəzm) - dostluq, ünsiyyət	فروزنده تر شد ز خورشید و ماه (۳۸۰, ۷۰)
بفرموده تا وثیقت نبشت	(bəzm) - ordu, döyüş, hərbi	پذیرا شدندش بدان رای و عزم (۳۲۷, ۲۲)
همایون تر آن شد که این بزمگاه	(bəzm) - saray, ev	بدوداد و شد سوی بزم از بهشت (۲۶۹, ۲۸۵)
بخرمدلی ز انطرف بازگشت	(bəzmqah) - məclis	همایون بود خاصه در بزم شاه (۴۵, ۷۶)
در آن بزمه خسروانی خرام	(bəzmqah) - saray	سوی بزمگاه آمد از کوه و دشت (۱۲۲, ۶۵)
جهانداری اینک خریدار تو	(bəzme) - məclis, şənlik	درافکن می خسروانی بجام (۶۲, ۲۴)
	(bezudi) - tezliklə	بزودی شود بر فلک کار تو (۴۲, ۳۰)

بزور (bezur) - güclə	چه سودست مردن نشایدبزور	که پیش از اجل رفت نتوان بگور (۱۴۳, ۱۸۵)
بزور (bezur) - güclü	مرالشگری نیست چندان بزور	کزو چشم بدراتوان کردکور (۴۰, ۳۱۹)
بزر آهنین (bezur-e ahənin) - dəmir güclü	درو آدمی پیکرانی چنین	بترکیب خاکی بزور آهنین (۳۱۳, ۴۳۳)
بس (bəs) - çox, çoxlu	زیس نازو نعمت کزورنده اند	ولی نعمت عالمش خوانده اند (۳۲, ۴۷)
بس (bəs) - bəsdır, yetər	نظامی بس این صاحب آوازگی	کهن گشتن و همچنان تازگی (۳, ۲۵)
بس (bəs) - kamil, yaxşı	نه بس داوری باشدآن سست رای	که سختی رساندبخلق خدای (۱۸۳, ۲۰۴)
بس (bəs) - çox	براهی که خواهم شدن رخت کش	ره آوردمن بس بود خوی خوش (۲۶, ۳۲)
بس (bəs) - vəssələm	از آن گل که اوتازه داردنفس	عرق ریزه در عراقت و بس (۲۶, ۴۲)
بس از بس (əz bəs) - çoxluğundan	دران مسلح آدمیزادگان	زمین گشته کوه از بس افتادگان (۷۴, ۱۸۰)
بس از بسی (əz bəsi) - çoxluğundan	جهان سبزید از بسی کشت ورود	بسر سبزی آمدبدانجا فرود (۱۰۶, ۲۴۸)
بسا (bəsa) - nə çoxdur	بسا آسیاکو غریوان بود	چو بینندمزدوردیوان بود (۱۷, ۲۴)
بساز (besaz) - qaydada	چو شد کار خاقان ز قیصر بساز	بسازشدن (besaz şodən) - düzəlmək, qaydaya düşmək
		بلشگرگه خویش برگشت باز (۲۳۱, ۳۷۰)
بس است (bəst) - kifayət edir		

سکندر چه گونی چنان بیکس است	که حمال پیغام او اوبس است (۱۴۸, ۲۵۹)
بساطی چه باید آر استن	کزونانگزی رست بر خاستن (۱۱, ۲۶)
بساط می ارغوانی بنه	طرب سازود ادجوانی بده (۲۳, ۱۱۹)
بروباز گسترده رومی بساط	همیکرد باتازه رویان نشاط (۱۰, ۴۵۶)
چو فرمود خسرو که خوان آوردن	بساط خورش در میان آوردن (۱۱۷, ۹۱)
سپهر آن بساط کهن در نوشت	بساطی دیگر ملکر اتازه گشت (۴۸, ۱۳۲)
بیاری سخنگوی چایک سرای	بساط سخن را یکایک بجای (۱۱, ۲۲۷)
ببیرامن بر که آبیگیر	ز سوسن بیفکن بساط حریر (۲۳, ۶۲)
پراز خور آر استه آن بهشت	بساط زمین گشته عنبر سرشت (۱۰۶, ۲۵۶)
زلزل وز مرد یکی تخت نرد	بساطی زیاقوت وز سرخ وزرد (۹۳, ۳۱۵)
ببزدی و سالوسی وره زنی	نمایند مردی و مرد افکنی (۷۷, ۴۰۹)
جهان وام خویش از تو یکسر برد	بجرعه فرستد بساغر برد (۵, ۱۲۹)
بسبک مادر مهربان دست برد	گرامی صدفر ابدریا سپرد (۱۱۰, ۲۲۲)

بستان (bostan) - bostan, çəmənlik, güllük	ریاحین زیستان شود ناپدید
در باغ راکس نجویدکلید (۲۶, ۲۷)	
بستر (bəstər) - yataq, yorğan-döşək	نختم شیبی بر بستری
که نگشادم آن شب زدانش دری (۸۸, ۳۶)	
بستگی (bəstegi) - əsirlik, əl-qolu bağılıq	وگر سخت باشد در آن بستگی
بروس آوردنش باهستگی (۳۳۶, ۴۳۵)	
بستگی (bəstegi) - xəsislik	همه سختی از بستگی لازمست
چو در بشکنی خانه پر هیز مست (۷, ۶۹)	
بستگی (bəstegi) - qıfıllı, bağı	سیچید ره راباهستگی
گشاد از خزینه بستگی گشادن (əz dər-e xəzine bəstegi qoşadən) - səxavətli olmaq	
گشاد از خزینه در بستگی (۴۱, ۲۸۴)	
بستن (bəstən) - örtmək	از آن روز قیچاق رخساره بست
که صورتگر آن نقش بر خاره بست (۶۰, ۴۰۱)	
بستن (bəstən) - geydirmək	طراز عروسی برو بست شاه
پس آنگه منش رابدوداد راه (۶۳, ۳۳۷)	
بستن (bəstən) - düzəltmək	درفشده حوضی زیلور ناب
بران راه بستند چون حوض آب (۴۷, ۳۷۹)	
بستن (bəstən) - əsir etmək, bürümək	نباید که بندتر این خیال
که دولت بملکست و نصرت بمال (۱۰۲, ۱۲۴)	
بستن (bəstən) - dağıtmaq, sındırmaq (tilsimi)	بیک شعبده بست بازیش را
تیه کردنیرنگ سازیش را (۹۵, ۲۱۳)	
بستن (bəstən) - tikmək	زمینی که دارد بروم بست
اساسی برو بست نتوان درست (۱۰۴, ۳۸)	
بستن (bəstən) - taxmaq, birləşdirmək	بفرمان اوزرگر چیره دست
طلی های زر بر سر نقره بست (۳۳, ۵۵)	

بستن (bəstən) - yaratmaq	سنان در سنان رسته چون نوک خار
سپر بر سپر بسته چون لاله زار (۷۱, ۱۸۰)	
بستن (bəstən) - bağlamaq	رسن بسته اندازه پیدا شده
مقادیر منزل هویداشده (۶۳, ۵۷)	
بسته (bonəh bəstən) - yük bağlamaq	بنه بست ازین کوی هفتاد راه
بهفتم فلک بر زده بارگاه (۷, ۱۵)	
بسته (təraz bəstən) - bəzəmək	بهرچ آفریدی و بستنی طراز
نیازت نه ای از هر چه بی نیاز (۱۷, ۴)	
بسته (kəmər bəstən) - xidmətdə durmaq	همه روز خورشید باتاج زر
بیانین تخت تو بندد کمر (۴, ۵۱)	
بسته (nəqş bəstən) - bəzəmək	محمد کازل تا ابد هر چه هست
بارایش نام اون نقش بست (۳, ۱۳)	
بسته (neqar bəstən) - bəzəmək	چنان برکشیدی و بستنی نگار
که به زان نیار بخرد در شمار (۱۴, ۴)	
بسته (rəh-e cəng-ra bəstən) - müharibənin qarşısını almaq	فسونی که بندد ره جنگ را
فریبی که نرمی دهد سنگ را (۲۹, ۳۵۶)	
بسته (bəste) - tutqun	زمین خسته از خون انجیدگان
هوابسته از آه رنجیدگان (۲۶۰, ۱۰۲)	
بسته (bəste) - bağlanmış	دو کشتی بهم باز پیوسته داشت
میان دو کشتی رسن بسته داشت (۶۶, ۵۸)	
بسته (bəste şodən) - bağlanmaq	در طعنه بر رومیان بسته شد
همان رومی از بندگی رسته شد (۷۴, ۱۱۷)	
بسته (bəste kərdən) - bağlamaq, birləşdirmək, qovuşdurmaq	بکاوم بالماس اوکان خویش
کنم بسته در جان او جان خویش (۱۷, ۳۱)	
بسته (dər bəste daştən) - bağı saxlamaq	

سیردم بروسان بیدادگر	که این گنجر ایسته دارید در (۴۴۶, ۵۰۳)
بدین دلفریبی سخنهای بکر	بسختی توان زادن از راه فکر (۳۷, ۹۱)
دگر باره برخاست از زیر گرد	بسختی در آویخت با هم نبرد (۴۳۸, ۳۷۴)
زیسندچناری بر افراخته	برو کبک نالنده چون فاخته (۲۷۸, ۵۱)
جهان سیزدید از بسی کشت و رود	بسر سبزی آمد بدانجا فرود (۲۴۸, ۱۰۶)
بقدر بسندش یساری بود	کنندکاری امر دیکاری بود (۴۹, ۴)
مهندس بسی جوید رازشان	ندانکه چون کردی آغازشان (۴, ۱۵)
حریر زمین زیر سم ستور	شده گور چشم از بسی چشم گور (۳۴۳, ۵۰)
که بسیار ناید بر اندکی	یکی و اصدآینده صدوایکی (۲۳, ۱۵)
بسیار خواری نیارم بسیج	که پری دهدناف رایبج بیج (۲۹۴, ۸۵)
یکی گرگ را کوبد دشمنانک	زی بسیاری گوسفندان چه باک (۱۳۸, ۲۱)
چو زهره درم در ترازو نهم	ولی چون دهم بسی ترازو دهم (۳۲, ۳۴)
سوی مخزن آوردم اول بسیج	که سستی نکردم در آن کار هیچ (۴۳, ۳۸)
	بسویچ آوردن (bəsic avərdən) - meyl etmək, mayıl olmaq

بسیار خواری نیارم بسیج	که پری دهدناف رایبج بیج (۲۹۴, ۸۰)
سوی روم ازین پیش بودم بسیج	عنان مرا داداز آن چرخ بیج (۲۸۳, ۲۳)
بدوگفت روزی که دارم بسیج	گرم پیش نارد فلک پای بیج (۶۴, ۶۴)
که چون دارم این داوری رایبج	چگونه دهم چرخ را چرخ بیج (۳۶۱, ۱۵)
کنم تا زیم شکر ایزد بسیج	کزین به ندارد خردمند هیچ (۳۵۸, ۵۴)
بر آراست بر جنگ زنگی بسیج	بزنگی کش نیزه را داد بیج (۹۶, ۱۸۸)
نماید که ترتیبها نو کنند	بسیج زمین بوس خسرو کنند (۳۹۳, ۱۵)
بسیجید و پیر آیه جنگ خواست	بسیج شدن کرد بر جنگ راست (۴۲۳, ۱۷۱)
چو سرخ از دهانی بیبجیگی	همه بر هلاکش بسیجیگی (۴۲۶, ۲۱۱)
چو شده هفته و کار شد ساخته	بسیجیده از کار پرداخته (۳۳۴, ۲۶)
بسیجید و پیر آیه جنگ خواست	بسیج شدن کرد بر جنگ راست (۴۲۳, ۱۷۱)
رخ آراسته دستها در نگار	بشادی نویدندی از هر کنار (۲۰۸, ۲۳)
بهر شهری از شادی فتح شاه	بشارت زنان برگرفتند راه (۳۹۲, ۱۵۲)
	بشارت زنان (bəşarət zənan) - təbil çalaraq
	بشرطیکه (beşerti ke) - bu şərtlə ki, ...

ولیکن بشریکه بر دسترنج	بمابرگشاده کنی قفل گنج (۱۷۴, ۱۱۰)
سیم دل بشفقت بر آراستن	ستم دیده راداندل خواستن (۵۰, ۶۸)
بشکرانه رایت بر افراختند	بشکرانه (beşokrane) - şükr edərək (۳۹۲, ۱۵۳)
از این گریه گون خاک تا چندچند	بشیری توان کردنش گرگ بند (۱۴۲, ۷۷)
سخن رادگرگونه بنیاد کرد	بشیرینزبان شاه را یادکرد (۱۵۲, ۱۳۳)
برآمد آنسان که ناسودهیچ	بدان چرخ بیچان بصدچرخ پیچ (۳۰۴, ۶۲)
کمر بنددوچرب دستی کند	بصد مهرمهمان پرستی کند (۳۰۳, ۵۱)
بر آن رفت فتوی دران داوری	بصر هر دورا یآوری (۳۷۸, ۴۳)
بخوناب پرورده ء چون جگر	سر از دیده بر کرده چون بصر (۲۲۳, ۱۲۳)
خرد راتو روشن بصر کرده	چراغ هدایت تو بر کرده (۳, ۶)
برون از طبقاتی پرزرخشک	بصندوق عنبربخوارمشک (۱۱۶, ۵۵)
زویرانه جایست ووحشی نهاد	بصورت چومردم نه مردم نژاد (۴۳۳, ۳۰۹)
دو هفته کم و بیش در کوه و دشت	بصیدافکنی راه درنوشت (۲۴۸, ۱۰۳)
	بمابزاع (bəzaət) - ehtiyat, sərvət

همه خاک در زیرخون آورد (۱۴۲, ۸۱)	زمین گربضاعت برون آورد
بروسینهء بط زند زیرزار (۲۷۹, ۵۲)	اگرپای بط بر سرآرد چنار
بعبرت بسی دیدو جنباندسر (۴۵۹, ۵۳)	ملک درسرپای آن جانور
بشیمان شدند از چنان داوری (۲۹۶, ۱۱۶)	بزرگان لشکر بعنرآوری
چوکافورترسر برون زد خاک (۱۱۳, ۹)	بعنبرخری نرگس خوابناک
نمایش یکی بود بگذاشتند (۱۲۸, ۲۴)	بعینه بهر سو که برداشتند
که مانند شدمصرو بغداد را (۱۱۵, ۴۰)	چو پرداخت آن نغز بنیاد را
بتیغ آزمائی بغل برگشاد (۴۲۸, ۲۲۸)	بران روسی افکند مرکب چوباد
بغم بردنش چون توانم بسر (۲۶۵, ۲۳۲)	چنین داد پاسخ که عمر اینقدر
سوی فوریان زد دربارگاه (۳۳۹, ۹۲)	بفارغ دلی چون بر آسودشاه
بیبان بنخجیر برتنگ بود (۳۹۰, ۱۲۸)	زلشگر که عرضش بفرسنگ بود
بفرسنگها فرش دیباکشید (۳۰۱, ۱۷)	زشادی دومنزل برابر دوید

بفرخنده رای (befər xonderəy) - ağılla, tədbirlə
 چوپرسیدی از مابفرخنده رای بگوئیم چون بخت شدرهنمای (۸۵, ۱۲۳)

بفرمانبری (befərmanbəri) - itaətkarlıqla
 بفرمانبری شاهرا سجده برد پذیرفتهار ابقاصد سپرد (۲۷, ۳۳۴)

بفرمانپذیری (befərmanpəziri) - itaətkarlıqda, əmrə tabe
 بهر آرزو کاوروی در قیاس بفرمانپذیری پذیرم سیاس (۸۸, ۳۶۰)

بفرهنگ و رای (be-fər həng-o-rəy) - ağıllı, bilikli, düşüncəli
 گزین کردمردی بفرهنگ و رای که آیین آنخدمت آرد بجای (۵۲, ۱۱۶)

بفرهنگ و هوش (befər həng-o-huş) - ağıllı, hikmətlə
 نگارین رخس را ایناز و بنوش نو آیین دلش را بفرهنگ و هوش (۸۸, ۲۳۹)

بفیروزبختی (befiruzbəxti) - uğurla, xoşbəxtliklə
 همه فال خسرو در آن پیش تخت بفیروزبختی آورد بخت (۸۱, ۳۰۶)

بفیروززایی (befiruzzəi) - qələbə əzmilə
 بفیروززایی شه نیکبخت بتخت رونده برآمد ز تخت (۹, ۳۰۰)

بفیروزی (befiruzi) - uğurla
 در آن جام فیروزه ریزند می بفیروزی آرد نزدیک وی (۵۵, ۳۰۴)

بقا (bəqa) - daimi, ölməz
 قوی باد در ملک بازوی تو بقا بداند نقد ترازوی تو (۱۱۸, ۲۹۷)

بقای ابد (bəqa-ye əbəd) - daimi həyat
 بخورد آب حیوان بفرخندگی بقای ابدیافت در زندگی (۴۸, ۴۸۶)

بقعه (boqe) - yer, məkan
 بر آن بقعه کویارکی تاخته زمین گنج قارون بر انداخته (۲۸, ۴۷)

بقم (bəqəm) - qırmızı və xüsusi ağac növü ki, ondan qırmızı rəng hazırlayırlar
 ز روسی درآمد سواری چوپیل رخی چون بقم چشمهایی چونیل (۹۹, ۴۱۸)

بکام (bekam) - məqsədincə, arzusunca, kamı ilə

شبی چندمی خورد با او بکام چو شدنوبت کامرانی تمام (۷۲, ۴۶۰)

بکر (bəkr) - bakirə
 ضمیرم نه زن بلکه آتش ز نیست که مریم صفت بکر استتست (۸۹, ۳۶)

بکروپوشیده رای (bəkr-e puşideruy) - şərab
 بیا ساقی آن بکروپوشیده رای بمن ده گرش هست پروای شوی (۱, ۴۰۳)

بکر آزمایی (bəkrazmai) - yeni söz demə, bakirə söz demə
 چونیروی بکر آزمائیت هست بهر بیوه خود را میلای دست (۱۴, ۴۱)

بکردار (be kerdar-e...) - kimi
 یکی نامه نغزی بکر نوشت بنغزی بکر دار باغ بهشت (۱۵۸, ۱۵۴)

بکین تاخته (be-kintaxte) - müharibəyə girmiş
 نه دشمن نهنگی بکین تاخته زخشم خدا صورتی ساخته (۵۰۶, ۴۴۴)

بگاہ (bəqah) - vaxtında
 چو صبح سعادت بر آمد بگاہ شدم زنده چون باد صبحگاه (۲۳, ۲۱)

بگداخته (bəqodaxte) - əridilib saflaşdırılmış
 یکی خرمن از سیم بگداخته یکی خانه کافور ناساخته (۵۶, ۱۱۶)

بگرنکشگی (bəgərdənkeşi) - təkəbbürlə
 بگرنکشگی بر میاور نفس بشمشیر بامن سخن گوی و بس (۵۰, ۱۳۲)

بگرگی (bəqorgi) - vəhşicəsinə
 بگرگی زگرگان توانیم رست که بر جهل جز جهل نارد شکست (۱۰۶, ۹۱)

بگرمی (bəgərmi) - çox isti
 چراغ اربگرمی نیفر وختی نه خود رانه پروانه راسوختی (۱۴۶, ۱۵۳)

بگوری خوردن (bəguri xordən) - şadlıqla yemək
 خوریم آنچه مار ابگوری خوردن بریم آنچه از مابه غارت برند (۱۹, ۴۶۳)

بگوهر (bəqouhər) - xaraktercə
 شکفته گلی خورد او خاربین بدیدار تازه بگوهر کهن (۴۶, ۲۷۸)

بگوهر (bəqouhər) - əsilcə

زنی از بسی مرده چالاک تر	بگوهر ز دریا بسی پاک تر (۳۸, ۲۵۱)
حمایل یکی تیغ هندی چو آب	بگوهر تر از خنجر آفتاب (۱۲, ۱۰۷)
بدیدن همایون ببالا بلند	بابرو کمانکش بگیسو کمند (۴۰, ۶۶)
بلائی که باشم در و ناصبور	زمن دوردار ای زبیداد دور (۸۵, ۹)
بلا برسرخود آوردند	بلا برسرخود فرو آوردن (bəla bər sər-e xod forud avərdən) - başım bəlaya salmaq
بلا برسرخود آوردند	که بایادمستان سرود آوردند (۲۴, ۳۵۰)
جهان را بفرمان چندین بلاد	ستون در تست ذات العماد (۲, ۵۱)
بلا رک بگاور سه نقره گون	ز نقره بر آورده گاورس خون (۳۳, ۴۱۳)
نهیب بلا رک بپرهای مور	زیال عقابان تهی کرده زور (۲۰, ۴۵۳)
بلالی بر آورده آواز خوش	صلا داده در روم و خود در حبش (۳۵, ۲۷۷)
چو باد خزانی در آید بیباغ	زمانه دهجای بلبل بز اغ (۲۴, ۲۶)
شده بلبله بلبل انجمن	چو کبک دری قهقهه در دهن (۲۱, ۲۷۶)
شده بلبله بلبل انجمن	چو کبک دری قهقهه در دهن (۲۱, ۲۷۶)

بلاخ (bəlax) - Bəlax

ز حدنشا بورتاخاک بلخ	کنندش بصفرای ما کام تلخ (۳۳, ۳۱۹)
ز بلغار بگنر که از کار اوست	بناگاه اصلش بن غار اوست (۵۰, ۵۶)
قوی رای و روشندل و نغزگوی	فرشته منش بلکه فرزانه خوی (۲۵, ۲۵۰)
حصار فلک بر کشیدی بلند	درو کردی اندیشه را شهر بند (۲۲, ۵)
حسابی که فرمود رای بلند	کس از پیش بینی نبیند گزند (۴۰, ۲۳۶)
سپاه راجوایی چنان ارجمند	بلند آمد از شهر یار بلند (۲۲, ۱۳۸)
عراق نلفرو زیاد ارجمند	که آوازه فضل ازو شد بلند (۲۵, ۴۱)
سری کز تو گردیدندی گرای	بیفکندن کس نیفتد ز پای (۲۸, ۵)
که چندانکه اندیشه گردیدند	سر خود برون ناورد زین کمند (۱۹, ۴)
بشهر شما گر بلند آفتاب	زمشرق کندسوی مغرب شتاب (۱۴, ۳۴۹)
که باشد ز بونی خراجی سری	که همسر بود با بلند افسری (۹۰, ۱۴۹)
همان دولتی کار جمندی گرفت	زرای بلند ان بلندی گرفت (۳۹, ۷۲)
بمی روشنایی بود جام را	بلندی بشه تخت بدرام را (۹۵, ۳۰۷)
	بلندی دادند (boləndi dadən) - yüksəltmək, ucaltmaq

گهت چون فرشته بلندی دهد	گهت باددان دستبندی دهد (۱۸۹, ۲۰۸)
همان دولتی کارجمندی گرفت	زرای بلندان بلندی گرفت (۷۲, ۳۹)
بلندی نمودن درافکنندگی	فراهم شدن درپراکنندگی (۲۴۰, ۴)
جهان را برافروزداز رنگ خویش	بلندی درآردباورنگ خویش (۳۹۳, ۱۳)
سری کز توگردبلندی گرای	بافکندن کس نیفتد زپای (۵, ۲۸)
پناه بلندی وپستی تونی	همه نیستندآنچه هستی تونی (۳, ۲)
بلندی ده آسمان بلند	گشاینده دیده هوشمند (۱۶۰, ۲)
طبقاتی بلور وخوانهای لعل	ظرایف گشائرا بفرسودنعل (۱۹۳, ۲۲)
بلورین تن واقمی پشت او	بشکل دم قاقم انگشت او (۳۸۷, ۸۹)
بلی کار توینده پروردنست	مراکار باینندگی کردنست (۸, ۷۹)
از آن جمله درحضرت شهریار	بلیناس فرزانه بوداختیار (۲۸۶, ۶۰)
برآموخت زواجادونیهاتمام	بلیناس جادوش از آن گشت نام (۲۱۴, ۱۱۶)
تومردی ومن مردوقت نبرد	بمردی پدیدآیداز مردمرد (۱۶۳, ۴۰)

بم میفرستد بدیوان میر (۸۳, ۷)	بم میفرستد بدیوان میر (۸۳, ۷)
بمونی تن شاه رست ازگزند	بزدتیغ وبدوخواه راسرفکنند (۱۷۲, ۸۱)
منه دل برین دلفریبان بمهر	که بامهر بانان نسازد سپهر (۳۰۹, ۸)
همه گنج دار از نوتاکن	که آنرا نه سربود پیدا نه بن (۱۹۲, ۱۸)
بنا بر اساسی نهادم نخست	که دیوار آن خانه باشد درست (۵۴, ۱۳)
بیردع فرستادشان بی گزند	که تابرکشندان بنا را بلند (۴۶۱, ۷۵)
همه چیز اصل بایدنخست	که باشدخلل دریناهای سست (۳۵۹, ۷۰)
بناکردن نیکی ازمن بود	بدی را بدایت زدشمن بود (۲۲۹, ۵۱)
بهرگردشی گردپرگار دهر	بناکردن (bena kərdən) - tikmək, yaratmaq
بر آتشگهی کوگذرداشتی	بنا کردی آن گنج برداشتی (۲۰۷, ۱۹)
ولیکن نبودش در بازگشت	بناچار بامرگ دمسازگشت (۴۲۴, ۱۷۷)
	بناچار (benaçar) - məcburən, çarəsiz
	بناچار بامرگ دمسازگشت (۴۲۴, ۱۷۷)
	بناز (benaz) - nazla

شهی رابدین تخت باشدنیاز	که بر تخت مینونخسبدبناز (۹۷, ۳۰۶)
نگارین رخس را بناز و بنوش	نوآیین دلش را بفر هنگ و هوش (۸۸, ۲۳۹)
بناموس شایدجهان داشتن	وز انجاست رایت بر افراستن (۴۷, ۱۴۶)
زیلغاریگنر که از کاراوست	بناگاه اصلش بن غاراوست (۵۰, ۵۶)
سمن راتماشادر آغوش او	تماشاگه گل بناگوش او (۴۷۴, ۴۴۵)
دگر باره چون در جگر گوش زد	قضار اقدر بر بناگوش زد (۹۸, ۴۱۸)
دوالی بنام آن سوار دلیر	بر آورد دوال از تن تندشیر (۶۹, ۲۴۵)
ز بندجهان داد خود را خلاص	بمعشوقی عرشیان گشت خاص (۶, ۱۵)
پیاده روان گرد بیل بلند	بهر گوشه کرده صد بیل بند (۱۵۴, ۹۴)
پناهنده راسر نیارد ببند	ز زنهاریان دور دار دگر ند (۱۸۴, ۳۶۹)
سرو لافچشان را که آر دبند	خورد چون سرو لافچه گوسفند (۱۲۸, ۹۲)
بنوعی دلم گشت فیروز مند	کزان گونه دیوی در آمد ببند (۵۰۹, ۴۴۷)
چو یاری کند با تو بخت بلند	چنین فتنه راصد در آری ببند (۴۰۱, ۴۴۰)
	ze bənd reha kərdən - əsarətdən buraxmaq

کشندش بزنجیر چو از دها	نیارند کردن ز بندش رها (۳۴۰, ۴۳۵)
چه دولت که در بندکار تو نیست	چه مقصود کان در کنار تو نیست (۵۵, ۴۹)
بدان تاحق از باطل آرم پدید	زمن بند هر قفل یابد کلید (۶۰, ۲۳۰)
در خاتمه را چون سپهر بلند	زدم بر جهان قفل و به خلق بند (۶۸, ۳۵)
یکی بانگ زد رویه چاره ساز	که بند از دهان سگان کرد باز (۹۴, ۴۱۰)
به بیغاره گفتا بیاور پیام	پیام آورا ز بند بگشاد کام (۸۵, ۱۳۵)
دگر باره نوشابه هوشمند	زنوشین لب خویش بگشاد بند (۱۵۰, ۲۵۹)
دگر باره درخواست کان هوشمند	در درج گوهر گشاید بند (۱۴۳, ۲۰۱)
زر از بهر مقصود زیور بود	چو بندش کنی بندی از زر بود (۶, ۲۸۲)
ز بند زرش پایه بر تر نهند	بتارک برش تاج گوهر نهند (۲۳۱, ۳۷۰)
همان چاره دید آن خردمند شاه	که بردار آن بند از آن بندگاه (۳۵, ۲۹۰)
همان بندیا جوج از وشد بلند	که بست آنچنان کوه تا کوه بند (۵۱, ۵۷)

بندانگنه گه گربنده راشهريار	شناسد نيمايش نيمايدىكار (۱۵۸, ۳۶۵)
نېخشود هرگز خداوندش	بنده (bände) - adam, şəxs بران بنده كوشد خداوندكش (۶۶, ۱۹۶)
نگر بندگان زيبيادوبند	بندى (bändi) - əsir بخلعت بر آراست كردار جمند (۶۶, ۴۶۰)
زبلغار بگنر كه از كار اوست	بنگاه (bon-e ğar) - yer adı, Bolqar بنگاه اصلش بن غار اوست (۵۰, ۵۶)
نگهبان اين ماريكردفش	بنفش (bənəfş) - bənövşə rəngli زراندوير پريان بنفش (۲۳۲, ۱۰۰)
زيس پريانهاي زرين درفش	بنفش گشتن (bənəfş gəştən) - bənövşəyi rəng almaq هوا گشته گلگون وصحرابنفش (۲۹۹, ۲۷۱)
چو سروى كه پيدا كنددر چمن	بنفشه (bənəfşe) - bənövşə زگيسو بنفشه ز عارض سمن (۴۱, ۶۷)
رخس بر بنفشه گل انداخته	بنفشه (bənəfşe) - saç, hörük بنفشه نگهبان گل ساخته (۸۵, ۳۸۷)
بدرويش ده آنچه دارى نخست	بنگاه (bonqah) - koma, ev كه بنگاه درویش راکس نجست (۲۲, ۴۶۳)
ببازى نپيمايد اين راه را	بنگاه (bonqah) - mənəvi xəzinə نگهدار داز دزد بنگاه را (۵, ۱۳۷)
چوملك عجم رام شدشاه را	بنگاه (bonqah) - qoşun qoşun yeritmək - بنگاه راندن بملك عرب راندينگاه را (۳۶, ۲۴۳)
مناعى كه در بنگه خويش داشت	بنگاه (bongəh) - sözü'nün qısa forması, ambar, xəzinə بياوردويك يك فرايش داشت (۸۶, ۱۳۵)
در آن گوهرين گنج بن ناپيد	بن ناپيد (bonnapədid) - dibi görünməyən, çoxlu بدى خابه زرخداى آفريد (۴۳, ۱۳۲)

çətinliklərin (bəndha-ra kelid avərdən) - بندها را کلید آوردن
öhdəsindən gəlmək

شکيب آورد بندهارا کلید

شکيبنده راکس پشيمان نديد (۱۴۸, ۱۵۳)

بند (bənd) - sirr

چو دختر چنان ديدگان هوشمند

ز نيرنگ آن سحر بگشاد بند (۹۶, ۲۱۳)

چو دختر چنان ديدگان هوشمند

ز نيرنگ آن سحر بگشاد بند (۹۶, ۲۱۳)

بندگاه (bəndqah) - yer, yol

همان چاره دیدان خردمند شاه

كه بردارد آن بندگاه (۳۵, ۲۹۰)

بندگی (bəndegi) - qulluq, bəndəlik, itaətkarlıq

بلى کارتوبنده پروردنست

مرا کارباندگی کردنست (۷۹, ۸)

کجا مرکب شه کند تاختن

ز ما بندگان بندگی ساختن (۶۸, ۳۸۰)

بلى کارتوبنده پروردنست

مرا کارباندگی کردنست (۷۹, ۸)

بنده (bənde) - qul

بلى کارتو بنده پروردنست

مرا کارباندگی کردنست (۷۹, ۸)

عروسى چنين شاه را بنده باد

بر آن فحل آفاق فرخنده باد (۲۱, ۵۲)

چو عيسى بسى مرده رازنده کرد

بخلقى چنين خلق را بنده کرد (۳۵, ۴۸)

بران رسم وراه آفرين خوان شدند

جهانجوى را بنده فرمان شدند (۶۸, ۱۹۶)

گراوناش آردمن آرم نياز

مگر گرداز بنده خشوندياز (۴۰, ۳۲۹)

مگر گرداز بنده خشوندياز (۴۰, ۳۲۹)

بنوبت (benoubət) - növbə ilə	یتاقی بنوبت نگهداشتن (۵۴, ۸۷)	طلایه برون شدیره داشتن
بنور (benur) - işıqlı	که مه نایب مهر باشدبنور (۳۲, ۲۳۵)	همان ملک رادادی از فتنه دور
بنوعی (beno'î) - yənə	که ناکشته دیدم هنوز ازدها (۵۰۸, ۴۴۷)	بنوعی زیجش نگشتم رها
بنه (bonəh) - yük	بنه بستن (bonəh bəstən)	بنه بست ازین کوی هفتاد راه
بنه (bonəh) - əsas, əzəl	ازبنه (əz bonəh) - əvvəldən, əzəldən	جهانرا نبود ازبنه هیچ ساز
	بفرمان اونقش بست این طراز (۶, ۳۴۹)	
	بنه سوی رخت برادر کشیدن (bonəh su-ye rəxt-e bəradər kəşidən)	ز زخم دوالی دوالی چشید
	بنه سوی رخت برادر کشید (۱۸۴, ۴۲۴)	
بنیاد (bonyad) - əsas, mənbə	که خوابست بنیادنا بخردی (۳۲۹, ۴۳۵)	بخسبد شبانروزی از بیخودی
بنیاد (bonyad) - ev, bina	بر آن پشته بنیادی افکند چست (۸۶, ۳۲۳)	بشکرانه دولت تندرست
بنیاد (bonyad) - güc	تهی کرد پهلوز پولاد او (۲۷۲, ۱۰۳)	کسی کانچنان دید بنیاد او
بنیاد (bonyad) - əsas, bünövrə	که مانند شدمصرو بغداد را (۴۰, ۱۱۵)	چوپرداخت آن نغز بنیاد را
	بنیاد کردن (bonyad kərdən)	جز این نیز بسیار بنیاد کرد
	کزین بیش نتوان از ویادکرد (۵۲, ۵۷)	
بنیادسنج (bonyadsənc) - dərindüşünülmüş, ağıllı		

چه زیرک شد آن مردبنیادسنج	که ویرانه را ساخت باروی گنج (۲۴, ۴۶۴)
بنیرنگها (beneyrəngha) - ustalıqlarla, fəndlərlə	بنیرنگها برف رارو فتند (۷۵, ۳۱۴)
بچوب و لگد راه را کو فتند	
بنیک (benik) - yaxşılıqla	همان بود در نامه کار ندگفت (۴۵, ۳۲۰)
بنیک و بد از راهای نهفت	
بنیک اختری (benikəxtəri) - xoşbəxtliklə, xoşbəxt tale ilə	بنیک اختری رنجه شد شهریار (۸۳, ۲۹۴)
سبب چیست کامشب درین گنج غار	
بنیکی (beniki) - yaxşılıqla	ز دولت بنیکی کنیادها (۴, ۱۲۷)
بخوبی نه درسم و بنیادها	
سۆزünün qısa forması, həkimlər atası	ابوالحکیمان (bul-həkiman)
از آن بوالفضلان گستاخ گوی	وزان بوالحکیمان دیوانه خوی (۷۶, ۲۳۱)
سۆzünün qısa forması, alimlər atası	ابوالفضولان (bul-fozulan)
از آن بوالفضولان گستاخ گوی	وزان بوالحکیمان دیوانه خوی (۷۶, ۲۳۱)
لب غنچه را کایدش بوی شیر	ز کام گل سرخ دردم عبیر (۶, ۶۰)
چه خواهی زمن باچنین بود سست	همان گیر نابوده بودم نخست (۳۷, ۱۲)
چنین آمدم از هوشیاران روم	که زاهدزنی بود از آن مرزوبوم (۱۸, ۶۵)
پذیرا سخن بود شد جای گیر	سخن کزدل آید بود دلپنیر (۳۶, ۹۲)
نصیحت گری با خداوند زور	بودتخمی افکنده در آب شور (۱۳۱, ۱۵۲)
نبود آفرینش تو بودی خدای	نباشد همین هم تو باشی بجای (۲۰, ۴)

زشاهان گیتی درین غار زرف کر ابودچون من حریفی شگرف (۴۹, ۳۳)

بودن (budən) - yaşamaq, sağ olmaq

وگر نه بایزد که تابوده ام بمی دامن لب نیالوده ام (۷۱, ۳۰)

بودن (budən) - rəftar etmək, özünü aparmaq

زمن آنچه بر نایدت درمخواه چنان باش بامن که باشاه شاه (۶۴, ۱۳۳)

بودن (budən) - uzaq keçmişə əmələ gətirmək üçün işlənilir

خبر دانش از هر چه در پرده بود کسی کم چنان طفل پرورده بود (۲۰, ۷۰)

بودنی (budəni) - olacaq (iş, şey, hadisə)

تواناودانا بیهربودنی گنه بخش بسیار بخشودنی (۴, ۱۵۵)

بور (bur) - bur at, qəhvəyi rəngli at

لحیفی بر افکنده بر پشت بور درآمد بزین آن تن پیل زور (۱۹۳, ۹۷)

بور بیجاده رنگ (bur-e bicade rəng) - cunəş

نگر روزکین بور بیجاده رنگ زیهلوی شبیدیز بگشادنتگ (۱۰, ۳۹۸)

بوستان (bustan) - güllük, bustan

هوامعتدل بوستان دلکش است هوای دل بوستان زان خوشست (۱۶, ۶۱)

بوستان گشتن (bustan gəştən) - gülüstana dönmək

زغزنین در آمدبهنندوستان ره از موکش گشته چون بوستان (۲۵, ۳۲۷)

بوسه (buse) - öpüş

ستدماه و بوسیدو بر لب نهاد ببوسه ستدجام و بابوسه داد (۵۵۶, ۴۵۰)

بوسه دادن (buse dadən) - öpmək

چواز دیدن روی خودگشت شاد یکی بوسه بر پشت آینه داد (۲۹, ۱۲۸)

بوسه زدن (buse zədən) - öpmək

بگریم بر آن تخت بدرام او زبم بوسه بر لب جام او (۴۴, ۳۰۳)

بوسه دادن (xak buse dadən) - yerə öpmək, baş əymək

پری زانگان بوسه دادند خاک پری وار هم شادو هم شرمناک (۳۳۶, ۲۷۳)

بوسیدن (busidən) - öpmək

جوایی نوشت آنچنان دلپسند که بوسیددستش سپهر بلند (۶۹, ۱۵۹)

بو طالب (bu taleb) - sözünün qısa forması, Əbu Talib

گهی باچنان گوهر خانه خیز چوبوطالبی را کنی سنگ ریز (۳۷, ۶)

بوق (buğ) - truba

جهان در جهان لشگر آراسته زبوق و دهل بانگ برخاسته (۲۴۳, ۳۷۰)

بوم (bum) - yer, ölkə, torpaq

بهر مرزوبوم کوراند رخس از آبادی آن بوم را دابخش (۷۴, ۵۸)

بوم (bum) - bayquş

خرابی در آوردننگی بروم زهر بوم افغان بر آورد بوم (۴۴, ۸۸)

بوی (buy) - ətir

بوی دادن (buy dadən) - ətir saçmaq

بیستان گلی راست گردن دراز که بویی و رنگی دهدلنواز (۳۵, ۱۶۲)

بوختن (bu-ye xoş suxtən) - xoş ətir yandırmaq

بفرمود شاه آتشی آفروختن برسم مغان بوی خوش سوختن (۳۴۳, ۲۷۴)

بوی راحت (bu-ye rahət) - rahatlıq ətri

مگر بوی راحت بجانم دهد ز محنت زمانی امانم دهد (۲, ۲۴۰)

بوی رنگ (bu-ye rəng) - tamah, ümid

دگر آنکه ناسیری آید بجنگ دوستی ز ندتیغ بر بوی رنگ (۵۷, ۲۸۵)

بوختن (bu-ye xoş-e moşk penhan nəmanəd) - yabanı çuvalda gizlətmək olmaz

برین مشک خاشاک نتوان فشاند که بوی خوش مشک پنهان ناماند (۳۳, ۱۶۲)

بوی آزار (buyəfzar) - ədviyyə

اباهای پرورده بابوی مشک (۵۸, ۲۷۹)

بوی (be) - yönlük halı bildirən önqoşma

نیازت نه ای از همه بی نیاز (۱۷, ۴)

بهر چ آفریدی و بستنی طراز

به (be) - yerlik halı bildirir	جهانی بدین خوبی آراستی	برون زانکه یاری گری خواستی (۳, ۱۲)
به (be) - çıxışlıq halı bildirir	کرا زهرهه آنکه ازبیم تو	گشایدزبان جز بتسلیم تو (۶, ۳۸)
به (be) - tərəfindən	نه آن می که آمدنمذهب حرام	می کاصل مذهب بدوشدنم (۶۰, ۲)
به (be) - da, də (müddət bildirir)	بیک ماه کم بیش باو بساز	که بیگانه اینجانماند دراز (۳۶۲, ۱۱۵)
به (be) - and bildirir	بنام ایزد آراسته پیکری	زهرگوهر آراسته گوهری (۱۹۱, ۷)
به (be) - haqqında	چوازم مرغ وماهی تهی کرجای	بنوشابه بردع آورد رای (۲۴۸, ۱۰۴)
به (be) - la, lə (ölçü bildirir)	بهر وادی کو عنان تافته	درمنه بدامن درم یافته (۴۸, ۴۵)
به (be) - da, də (ölçü bildirir)	یکی سلسله بسته بریای او	دراز وقوی هم بیلای او (۴۳۲, ۲۸۶)
به (be) - qədər	اساسی که در آسمان وزمیست	باندازه فکر آدمیست (۱۱, ۱۷)
به (be) - da, də (vaxt, zaman bildirir)	زبان کوبگر می صبوری کند	زدوری کن خویش دوری کند (۱۳۱, ۳۷)
به (be) - əsasən, uyğun	بقدر بستنش یساری بود	کندکاری امر مردکاری بود (۶۹, ۴)
به (be) - vasitəsilə	چولشگر زیون شد درین تاختن	بخودباید این رزم راساختن (۱۰۳, ۲۶۹)
به (be) - üçün	بکشتن تو دادی تنومندیم	تو ده ز آنچه گشتم برومندیم (۱۰, ۴)

به (be) - felin məsdər və qrammatik formalarında işlənir	مران چون نظر بر من انداختی	مزن مفرعه چونکه بنواختی (۱۲, ۳)
به (be) - felin gələcək zaman formasında işlənir	چواستاد دانست کان طفل خرد	بخواهدزگر دنکشان گوی برد (۷۲, ۴۵)
به (be) - əmr formasında işlənir	نیاردهوا تا نگوئی بیار	زمین ناوردتا نگوئی بیار (۳, ۱۱)
به (be) - arzu bildirir	مرا از کریمان صاحب زمان	تونی مانده باقی که باقی بمان (۳۱۰, ۲۲)
به (be) - felin iltizam formasında işlənir	تونی کز شکستم رهائی دهی	وگر بشکنی مومیانی دهی (۸, ۸۱)
به (be) - felin vacib formasında işlənir	بنیکوترین نام ازین جای زشت	بباید شدن سوی باغ بهشت (۳۲۵, ۴)
به (be) - felin indiki zaman formasında işlənir	بترسم که اختر بدین طیرگی	بدانندیش مارا دهد چیرگی (۱۳۹, ۳۷)
به (be) - altında (musiqinin)	نگرباره با آن پری پیکران	خورد می باوازر امشگران (۲۵۳, ۶۸)
به (be) - sözdüzəldici şəkilçi	رخ آراسته دستها درنگار	بشادی دویندی از هر کنار (۲۰۸, ۲۳)
به (be) - ilə	کواکب تویربستی افلاک را	بمردم تو آراستی خاک را (۵, ۲۱)
به (be) - siz, siz	بسی منزل آمدن من تابتو	نشاید ترا یافت الا بتو (۱۱, ۱۶)
به (be) - lı, li	ستمگر سیاهی ز راجه بنام	ز لشگر که زنگ بگزارد گام (۹۴, ۱۵۶)
به (be) - beh) sözünün qısa forması, yaxşı	چو آن آدمی خواره یابد خیر	که هست آدمی خواره زوبتر (۹۰, ۱۰۳)

به (beh) - yaxşı, daha yaxşı, بهتر sözünün qısa forması	چنان بر کشیدی وبستی نگار	که به زان نیارد خرددر شمار(۴, ۱۴)
به (beh) - yaxşıdır, yaxşı olar, daha yaxşıdır, است -in qısa forması	سری کان ندارم ازین در دریغ	به ارتاج بخشی به آن سر نه تیغ(۸, ۷۴)
به (beh) - heyva	زریچالها آنچه باشد عزیز	ترنج وبه ونارنج نیز(۲۷۹, ۵۹)
بها (bəha) - qiymət	خریدار چون بر در آرد بها	نشاید ره بیع کردن رها(۴۲, ۳۱)
بها (bəha) - qiymətli	بنزدتواز گنج واز آردها	خبر ده بمن تاچه آرد بها(۳۵۳, ۶۵)
بهار (bəhar) - bahar	بمیوه رسیده بهاری چنین	ز رونق میقتادکاری چنین(۱۱۳, ۵)
بهار (bəhar) - atəşkədə	بهای کهن بودچینی نگار	بسی خوشتر از باغ درنوبهار(۲۱۱, ۶۹)
بهار (bəhar) - çiçək	بهار چمن شاخ از آن برکشید	که شمشیر بادخز انرا ندید(۳۹۷, ۱۰۲)
بهاروتی (beharuti) - sehrbazlıqla	بهاروتی از زهره دل برده بود	چوهاروت صد پیش او مرده بود(۲۱۱, ۷۴)
بهاری (bəhari) - bahar(nisbi sifət)	تموزش گل کوهساری دهد	زمستان نسیم بهاری دهد(۲۴۸, ۴)
به...اندر (be...əndər) - yönlük halın göstəriciləri	چونزدیک غار آمدار راه دور	بغار اندر افتاداز آن شمع نور(۲۹۲, ۶۱)
به...اندر (be...əndər) - yerlik halın göstəriciləri	نبینم ببخواهی اندر کسی	که من نیز ببخواه دارم بسی(۷۵, ۷)

به...اندر (be...əndər) - yerlik halın göstəriciləri	بروم اندرون سکه زر نهاد(۵۵, ۳۲)	نخستین کس اوشد که زیور نهاد
بهانه (bəhane) - bəhanə	بهانه طلب کرد بر صلح شاه(۳۴۷, ۱۱۹)	بر اندیشه جنگ بر بست راه
بهباد (bebad) - yaxşılaşma, yaxşılıq	که به باد تو اصل بهبودتست(۲۴۱, ۹)	ز به بادزن فال کان سودتست
به...بر (be...bər) - da, də (yanımda)	بمن برگرامیتر از صد سپاه(۴۴۰, ۴۰۲)	اگرچه یکی موی از اندام شاه
به...بر (be...bər) - yönlük halın göstəriciləri	بذبان بر ازوی درو آمدی(۲۹۹, ۱۵۵)	بدیدی دراز در فرود آمدی
به...بر (be...bər) - üzərində	بدار! برش کامگاری دهد(۱۲۱, ۵۴)	بدانست کاقبال یاری دهد
به...بر (be...bər) - üstünə, üzərinə	بخود بر چنین خواری چون نهم(۱۲۲, ۶۹)	گزیت رباخوارگان چون دهم
به...بر (be...bər) - ilə	بجوشن بر از تیغ ترتیب کرد(۱۰۳, ۲۷۶)	سلاح ملکوار ترتیب کرد
به...بر (be...bər) - yerlik halın göstəriciləri	چومر غول زنگی گره در گره(۹۷, ۱۹۰)	بتن بر یکی آسمان گون زره
بهبود (bebud) - yaxşılaşma, sağlamlıq	که دارم ببهبود دار انیاز(۱۸۵, ۱۳۹)	بدارای گیتی ودانای راز
بهتر (behtər) - daha yaxşı	جل وجامه بهتر از اسب و مرد(۴۳۰, ۲۴۷)	سلاحی برودید پیش از نبرد
بهتر (behtər) - in qısa forması, daha yaxşıdır	که برگوشه بهتر کمان را گره(۱۵۳, ۱۴۴)	گره زابروی خویش برگوشه نه
به...در (be...dər) - təsirlik halın göstəriciləri	باتش دراز دور دیدن خوشست(۱۵۲, ۱۲۹)	همانا که پیوند شاه آتشست

گر او داشت از نعمت بهره مند	رسانداز زمینم بچرخ بلند (۱۹, ۳۱۰)
به ار شاه راجای باشد بلند	که تائیده هازوشود بهره مند (۹۰, ۲۳۲)
سرت راسریر بلندی دهم	ز تاج خودت بهره مندی دهم (۲۱۱, ۳۶۸)
سرسبز پوشان باغ بهشت	بسر سبزی آراسته کارو کشت (۳, ۱۵)
بفرمود شه تا وثیقت نبشت	بدو دادوشدسوی بزم از بهشت (۲۸۵, ۲۶۹)
مگرزان می آبادگشتی شوم	وگر غرقه گرم بهشتی شوم (۲, ۶۹)
نهانی در آن قصر زبینه دید	بهشتی سرانی فریبنده دید (۱۰۵, ۲۵۶)
بهشتی رخی دوزخش تافته	ز مالک برضوان گنریافته (۴۷۰, ۴۴۴)
بشادی در آن کشور چون بهشت	بر آسود بان بهشتی سرشت (۱۳۶, ۲۲۴)
عجب مانند شه زان بهشتی سواد	که چون آورد خنده بیمراد (۲۱, ۳۴۱)
بهشتی صفت هر چه درخواستند	بران مایده خوان بر آراستند (۴۲, ۳۸۴)
مبادا بهشتیاری و بیبھی	کسی راز فرمان او فرمشی (۲۰, ۱۶۱)
وگر نه بایزد که تابوده ام	بمی دامن لب نیالوده ام (۷۱, ۷۰)
...	...

بدستم در از دولت خوش عنان	طبرزد چنین شد طبر خون چنان (۵۵, ۳۴)
بپیرامنش فیلسوفان دهر	جهان را دادودش دادبهر (۹۸, ۱۱۹)
سوادى چنان دید دارای دهر	بر آسود و از خرمی یافت بهره (۹۸, ۲۴۷)
چو از بهره هر کس دری سفتی است	سرودی هم از بهره خودگفتنی است (۲۸, ۳۲)
شدند انجمن کار دانان دهر	ز فرهنگ شه برگرفتند بهره (۱۹, ۲۸۲)
ز گنجی که اورا فرستاد دهر	بهر گنجدانی فرستاد بهره (۵۰, ۱۱۶)
دو بهره جهان را در آن شهر یافت	هوا خواه خود را یکی بهره یافت (۸۹, ۳۲۳)
عماری و استر بهره ای زر	عماری کشان جمله زرین کمر (۷۶, ۲۸۰)
ششم خانه را کرده بهره ام جای	چو خدمتگران گشته خدمت نمای (۵۶, ۶۷)
اگر شیر گور افکند وقت زور	توشیر افکنی بلکه بهره ام گور (۵۴, ۴۹)
ز پوشیدگیها خبر داشتن	ز نادیده هابهره برداشتن (۵, ۳۹۲)
همانا که بود آفتاب بلند	همه عالم از نور او بهره مند (۱۵۰, ۲۲۵)

درین پرده گرسازگاری کنی	هماهنگ را به که یاری کنی (۱۲۲, ۳۶۳)
بندبیر خون ریختن تاختند	بهم تیغ و رایت بر افراختند (۱۳, ۴۱۲)
قیای دو عالم بهم دوختند	وزان هر دو یک زیور اندوختند (۱۸, ۱۴)
دوگشتی بهم باز پیوسته داشت	میان دوگشتی رسن بسته داشت (۶۶, ۵۸)
بهم بود رود می و جامشان	همان نزدیکدیگر آرامشان (۲۹۵, ۳۷۴)
چو بر بارگی کامرانیش داد	بهم پهلوئی پهلو انیش داد (۲۸۸, ۳۷۴)
بدان تابهم بر زنی جای من	سنانی زمن ملک آبابی من (۶۸, ۱۶۴)
پیرامنش بیسه های خدنگ	بهم در شده شاخ بر شاخ تنگ (۷, ۴۵۶)
سلاحش نه جز آهنی سر بزم	کز کوه را در کشیدی بهم (۲۸۹, ۴۳۲)
بهم کردم آن گنج آکنده را	ورق پاره های پراکنده را (۵۲, ۲۱۰)
فرو هشت کویال رومی زدست	سرو پای روسی بهم در شکست (۱۴۵, ۴۲۱)
تونیزار بهمت کنی یاری	درین ره کندبخت بیداری (۹۴, ۲۹۵)

بهمختگی (behəmxanəgi) - özü ilə birlikdə

شهنشه پذیرا شدن خانه را	بهمختگی بر دفرزانه را (۵۹, ۳۰۴)
که یاقوت یکتای اسکندری	بهم گوهری (behəmqouhəri) - inciye tay olma چو همتای در شد بهم گوهری (۹۹, ۲۲۲)
من از تخمه بهم و پشت کی	Bəhmən - Bəhmən (bəhmən) کجا ترسم از رومی سست پی (۹۴, ۱۵۰)
فریدون نسب شاه بهم نژاد	Bəhmənnəsilli - (bəhmənnəjad) بهم نژاد چو بر خاست از اول بامداد (۳۹, ۱۷۸)
بمن میرسد بازوی بهمی	Bəhmən (sif.) - (bəhməni) بهمی که اسفندیارم بروین تنی (۵۶, ۱۵۸)
بهر جاکه روی آری از کوه ودشت	بھی (behi) - yaxşı, xeyir, uğur بھی بادت از چرخ پیروز گشت (۸۴, ۸۹)
سکندر چو دید آن سوادبھی	gözəl - (behi) بهمی ز سودای هندوستان شد تنهی (۳۵, ۳۴۲)
چو در یاب تلخی جوابش دهم	be...i) - sözdüzəldici şəkilçi (be...i) ز خاکش ستانم بایش دهم (۹۸, ۱۵۰)
بدان موم چون رغبتش خاستی	be...i) - bitməmiş keçmiş zamanın göstəricisi (be...i) بکردی از و هر چه میخواستی (۴۳, ۱۱۵)
بدوگفت شخصی بهمی پیکری	gözəl bədənli - (behipekər) بهمی پیکر گمانم چنانست کاسکندری (۶۵, ۲۹۳)
بھی چهره باغ چندان بود	gözəllik - (behiçehre) بهمی چهره که شمشادبالاله خندان بود (۲۳, ۲۶)
بهرچ آفریدی و بستنی طراز	sözüzəldici önşəkilçi - (bi) بی نیازت نه ای از همه بی نیاز (۱۷, ۴)
جهان آفریننده را کرد یاد	madan, mədən, siz, siz - (bi) بی که بی یاد او آفرینش مباد (۲, ۳۴۸)
	susuz, quru - (biab) بی آب

مگر چاره سازم درین سنگریز جویبجاده از سنگ باهم گریز (۲۳۳, ۵) bicade) - yaqut بیجاده

رخم رابدان باده چون باده کن زیجاده رنگم جویبجاده کن (۲۷۵, ۲) bicade) - al şərab بیجاده

– (bər ru-ye ruz bicade feşandən) بر روی روز بیجاده فشاندن
 üzü şərabdan qızartmaq
 زیجاده گون باده دلفروز فشانندن بیجاده بر روی روز (۲۷۴, ۳۵۰)

بیا ساقی آن صرف بیجاده رنگ بیا ساقی آن صرف بیجاده رنگ (۲۳۳, ۱) bicaderəng) - yaqut rəngli, qırmızı بیجاده رنگ

کشینند بر طره کوی و بام شقایق نمطهای بیجاده فام (۲۲۰, ۷۴) bicadefam) - əlvən بیجاده فام

زیجاده گون باده دلفروز نشانندن بیجاده بر روی روز (۲۷۴, ۳۵۰) bicadequn) - qırmızı rəngli, yaqut rəngli بیجاده گون

جهان آفرین وز جهان بینیاز بهنگام بیچارگی چاره ساز (۱۶۰, ۳) biçaregi) - əlacsızlıq, naümmidlik بیچارگی

پنجم سرازرایگان خوارگان مگر بیزبانان و بیچارگان (۲۲۸, ۳۹) biçare) - əlacsız, yazıq بیچاره

biçare budən) - gücsüz olmaq, zəlil olmaq بیچاره بودن
 که این آدمی کش چه پتیاره بود که از جنگ او خلق بیچاره بود (۴۳۳, ۳۰۶)

biçare gəştən) - çarəsiz olmaq, əlacsız qalmaq بیچاره گشتن
 همه چاره کرد در کوه و دشت چومرگ آمازمرگ بیچاره گشت (۵۸, ۷۵)

biçaresaz) - əlac axtarmayan بیچاره ساز
 شب و روز بیچاره سازی نیم درین پرده با خودببازی نیم (۲۶۳, ۲۰۴)

döyüşsüz) - döyüşdə tək qalmaq بیجنگ ماندن
 سپهدار جنگی جویبجنگ ماند تکاور سوی لشکر زنگ راند (۱۰۳, ۲۷۳)

bihöccət) - səbəbsiz بیحجت
 نه در کس جهانسوزی آموختم نه بی حجتی خرمنی سوختم (۲۳۱, ۷۰)

bihesab) - saysız, hesabsız بیحساب
 که بر آتش انگشت زدیحساب (۴۳۷, ۳۴۲)

bihur) - hurisiz بیحور
 hurisiz qoymaq) - bihur kərdən بیحور کردن
 بهشت صنمخانه بیحور کرد زدوخ پرستنده رادور کرد (۳۲۴, ۱۰۸)

bix) - kök بیخ
 ولیکن درخت من از گوشه رست زجاگر بجنبدشود بیخ سست (۳۴, ۵۷)

kökündən laxlama) - sost şodən-e bix) - kökündən laxlama
 ولیکن درخت من از گوشه رست زجاگر بجنبدشود بیخ سست (۳۴, ۵۷)

kök salmaq, möhkəmlənmək) - bix bordən) - kök salmaq, möhkəm dayanmaq
 جناح از هوادر زمین برد بیخ پس آهنگ شد چون زمین چار میخ (۱۷۸, ۴۳)

kök salmaq, möhkəm dayanmaq) - bix foru bordən) - kök salmaq, möhkəm dayanmaq
 چپ و راست رابست از آهن حصار فرو برد چون کوه بیخ استوار (۱۰۰, ۲۴۱)

tikansız) - bixar) - tikansız بیخار
 هوانی خوش و راه بیخار بود و گربود خار انگبین دار بود (۳۴۲, ۴۳)

xəbərsiz) - bixəbər) - xəbərsiz olmaq بیخبر
 وزین بیخبر بد که پروردگار چگونه و راپرورد وقت کار (۶۵, ۲۳)

məhsulsuz, bəhərsiz) - bixaste) - məhsulsuz, bəhərsiz بیخواستنه
 که بیخواستنه خاک راکس نخواست (۱۹۳, ۳۲)

özündə olmamaq, ağılsız) - bixod) - özündə olmamaq, ağılsız بیخود
 همان هوشیارم همان بخردم (۱۶۵, ۷۱)

məstlik, hissiyatsızlıq) - bixodi) - məstlik, hissiyatsızlıq بیخودی
 بدان بیخودی مجلس آراستم (۲۹, ۶۹)

ببخودی خواستن (bixodi xastən) - məstlik etmək	وز آن می همه ببخودی خواستم	بدان ببخودی مجلس آراستم (۶۹, ۲۹)
تو بیداری او ببخودی میکند	تو نیکی کنی او بدی میکند (۹۶, ۱۲۴)	تو بیداری او ببخودی میکند
ببخورد و خواب (bixord-o-xab) - yeyib içmədən	چهل روز باشد که ببخورد و خواب	ستیزیم با برو با آفتاب (۴۷, ۲۹۱)
ببخون (bixun) - qansız	برنج گلوئی که ببخون بود	خفه گرد دار خورش افزون بود (۱۵۹, ۲۰۲)
ببخونی (bixuni) - qansızlıq	گره برگلها فرو بست گرد	ز ببخونی اندامها گشت زرد (۲۴۷, ۱۰۱)
بید (bid) - söyüd ağacı	دبیران نگر تابروز سپید	قلم چون تراشند ازین مشک بید (۲۱, ۲۴)
بیداد (bidad) - ədalətsiz	ز بیداد کویال پیل افکنان	فلک جامه در خم نیل افکنان (۱۹, ۴۵۳)
بیداد (bidad) - ədalətsizlik, zülmkarlıq	بلانی که باشم در و ناصبور	ز من دور دارای ز بیداد دور (۸۵, ۹)
بیداد کردن (bidad kərdən) - ədalətsizlik etmək	ز بونی چه دیدی که توسن شدی	چه بیداد کردم که دشمن شدی (۱۲۴, ۲۵۸)
بیداد خود بستن (be-bidad-e xod kəmə bəstən) - ədalətsiz olmaq	و گرتاج بستانم از تاجور	ببیداد خود بسته باشم کمر (۳۵, ۱۳۹)
بیداد پیشه (bidadpişe) - ədalətsiz, zalım	دو بیداد پیشه بیش اندرون	ببیداد خود شاه رار هنمون (۱۰۳, ۱۸۲)
بیدادگیش (bidadkiş) - ədalətsiz, namussuz	نشداورش کاندو بیدادگیش	کنند این خطابا خداوند خویش (۱۱۳, ۱۷۴)
بیدادگر (bidadgər) - ədalətsiz, zalım	تو بیدادی او هست بیدادگر	تو میزان زورا و ترازوی زر (۹۵, ۱۲۴)

بیدادی (bidadi) - ədalətsizlik	ز هرداد و بیدادی آگه شود	براه اردانر اکه از ره شود (۵۰, ۲۸۵)
بیدار (bidar) - ayıq, huşyar	ز بیداری او ببخودی میکند	تو نیکی کنی او بدی میکند (۹۶, ۱۲۴)
بیدار بودن (bidar budən) - ayıq olmaq, huşyar olmaq	سکندر که فرخ جهاندار بود	شب و روز در کار بیدار بود (۱۹, ۲۴۱)
بیدار کردن (bidar kərdən) - oyatmaq	همان کار هر کس پدیدار کرد	بدان خفتگان بخت بیدار کرد (۴۸, ۱۸۴)
بیدار بخت (bidarbəxt) - xoşbəxt	پس از آفرین پیر بیداد بخت	چنین گنت با صاحب تاج و تخت (۱۴۵, ۲۰۱)
بیدار دل (bidardəl) - ağıllı, huşyar	ارسطوی بیدار دل را بخواند	وزین درسی قصه با او براند (۳۰, ۸۰)
بیدار مغز (bidarməğz) - ağıllı, iş bilən, aydın fikirli	نشستند بیدار مغزان روم	بمهر ملک نرم کردند نوم (۳۰, ۱۳۹)
بیدار هوش (bidarhuş) - ağıllı	جهان دیده ببران بیدار هوش	جو گفتار گوینده کردند گوش (۴۰, ۱۴۰)
بیداری (bidari) - ayıqlıq, ağıl	ز فرهنگ خاقان و بیداریش	عجب ماندش در وفاداریش (۶۹, ۳۸۰)
بیداری (bidari) - ayıqlıq, ağıl	ز قاروره یاسج و بیداریک	قواره قواره شده درع و ترک (۶۱, ۸۷)
بیدار بخت (bidari kərdən) - xoşbəxtlik gətirmək, xoşbəxtlik bəxş etmək	تو نیز از بهمت کنی یاری	درین ره کند بخت بیداری (۹۴, ۲۹۵)
بیدار بخت (bidari kərdən) - xoşbəxtlik gətirmək, xoşbəxtlik bəxş etmək	ترا ملکی آسوده بیدار ورنج	مکن ناسپاسی در آن مال و گنج (۶۲, ۱۳۳)
بیدار بخت (bidari kərdən) - xoşbəxtlik gətirmək, xoşbəxtlik bəxş etmək	ز قاروره یاسج و بیداریک	قواره قواره شده درع و ترک (۶۱, ۸۷)
بیدار بخت (bidari kərdən) - xoşbəxtlik gətirmək, xoşbəxtlik bəxş etmək	تو بیداری او هست بیدارگر	تو میزان زورا و ترازوی زر (۹۵, ۱۲۴)

بینباشتن دردهان نهنگ (۹, ۴۰)	فرو بردن ازدهابیدرنگ
بیدریغ (bidəriğ) - rəhmsiz, təəssüfsüz	مکش تیغ بر خون کس بیدریغ
ترانیزخونست و باچرخ تیغ (۶۸, ۲۳۸)	نهادندخوان آنگهی بیدریغ
بیدریغ (bidəriğ) - misilsiz, zəngin	گر اینده شدگر دغنبر میغ (۲۱۸, ۲۷۲)
بیدسترنج (bidəstrənc) - əziyyətətsiz, zəhmətsiz	سکندر چو دید آن همه کان گنج
که در دستش افتاد بیدسترنج (۳۶, ۱۹۴)	حبش تاخر اسان و چین تابغور
بیدستور (bidəstzür) - könüllü, döyüşsüz	بفرمان اوگشت بیدستور (۱۷, ۲۳۴)
بیدل (bidəl) - qorxaq, özündə olmayan	شهنشه که آواز دلبر شنید
زدل ناله بیدلان برکشید (۵۴۸, ۴۵۰)	سپه راچودل دادخسروییسی
بیدل بودن (bidəl budən) - qorxmaq	که بیدل نیایککه باشدکسی (۱۰۳, ۴۱۱)
بیدولتی (bidouləti) - bədbəxtlik	تراپای دولت فروشدبگنج
زبیدولتیهای دشمن مرنج (۹۴, ۱۹۷)	بی دیده نتوان نمودن چراغ
بیدیده (bidide) - kor	که جز دیده رادل نخواهدبیاغ (۷, ۳۱)
بیرحمتی (birəhməti) - rəhmsizlik, insafsızlıq	زی رحمتی داده بیرمجوس
سوانحیش رابتاراج روس (۲۹, ۲۷۷)	زتوشش جهت بیروانی مباد
بیروانی (birəvai) - qəbuledilməz	وزین شش خصالت جدانی مباد (۷۲, ۵۰)
بیروغنی (biroüğəni) - qaranlıq	چراغ دلم یافت بیروغنی
بمی ده چراغ مراروشنی (۲, ۳۰۰)	چراغ دلم یافت بیروغنی (birouğəni yaftən) - sönmək, qaralmaq
بیرون (birun) - bayır, xaric, kənar	بیرون نهان
مراصدعلم هست بیرون در (۷۶, ۴۶۷)	چگونه پی ازکار بیرون نهان (pəy əz kar birun nəhadən) - vəziyyətətdən

بیرون در (birun-e dər) - dünya	گر اورا علم هست بالای سر
مراصدعلم هست بیرون در (۷۶, ۴۶۷)	چوبیرون غار آمودراه جست
بیرون آمدن (birun amədən) - bayıra çıxmaq	نشدهیچ هنجار بروی درست (۷۰, ۳۱۴)
بیرون آمدن (birun amədən) - yürüş etmək	خبر یافتن اسکندر از بیرون آمدن لشگر روس (۳۹۲)
بیرون جستن (birun cəstən) - çıxmaq	ترنجی بدستم چوروشن چراغ (۷, ۱۱۸)
بیرون خرامیدن (birun xəramidən) - çıxmaq	ز دیگردر باغ بیرون خرام (۵, ۱۷۵)
بیرون دویدن (birun dəvidən) - bayıra çıxmaq, tələsik çıxmaq	پرستنده چون پرتونور دید
بیرون رفتن (birun rəftən) - çıxmaq	ز هردوسپه رفت بیرون سوار (۲۶۴, ۱۰۲)
بیرون شدن (birun şodən) - çıxmaq, çıxıb getmək	چو آورد از ینگونه صیدی ز راه
بیرون کردن (birun kərdən) - qovmaq, çıxarmaq	دگر باره بیرون شد از بزمگاه (۴۶۳, ۴۴۴)
بیرون کند (birun kənd) - rahat olmaq	بر او شاه اگر یک شبیخون کند
بیرون جهیدن (əz gərd-o-xak birun cəhidən) - rahat olmaq	از گردوخاک بیرون جهیدن
بیرون خیلان (əz abdan xilas olmaq)	تو نیز ای به خاکی شده گردناک
بیرون و بیرون جه از گردوخاک (۷۲, ۷۴)	عجب مانند کز پرده بیرون فتاد
بیرون افتادن (əz pərdə birun oftadən) - aşkar olmaq	عجبت که بازش بکف چون فتاد (۴۸, ۴۴۵)
بیرون نهادن (pəy əz kar birun nəhadən) - vəziyyətətdən	بیرون نهادن
بیرون نهان	چگونه پی ازکار بیرون نهان (pəy əz kar birun nəhadən) - vəziyyətətdən
بیرون نهان	چگونه پی ازکار بیرون نهان (۵۰, ۲۸)

بیرون (birun) - çox, artıq	نیندیشداندیشه افزون ازین	تو هستی نه بلکه بیرون ازین (۲۱, ۱۱)
بیرونقی (birounəği) - rövnaqsızlik	برونق توأم من این کار کرد	به بیرونقی کارناید زمرد (۱۰۵, ۳۸)
بیرونقی دادن (birounəği dadən) - kölgədə qoymaq	زرکانی وقرهه زیبقی	که مهتاب رادادی رونقی (۱۸, ۴۵۷)
بیزبان (bizəban) - dilsiz, lal	سریزبان کویخون تر بود	بهست از زبانی که بیسر بود (۱۱۸, ۱۵۱)
بیزینهارى (bezinhari) - qayğısızlıq, ümidsizlik	بدین بارگه زان گرفتم پناه	که بیزینهارى ننیدم زشاه (۱۷, ۳۶۶)
بیسبب (bisəbəb) - səbəbsiz, nahaq	نمودنکین زعفران گونه خاک	کندیسبب مرد را خنده ناک (۲۰, ۳۴۰)
بیستون (bisotun) - göy	سپاهش زمه برده رایت برون	ستونی برآورده تابیستون (۵۶, ۳۲۰)
بیستون (bisotun) - Bisutun dağı	ز پیش سپه زنگی قیرگون	جناحی برآورده چون بیستون (۱۴۸, ۹۴)
بیسپاس (bisepas) - hədsiz-hüduzsuz	دوم مردمی کردن بیسپاس	عوض باز ناجستن از حقشناس (۴۷, ۵۰)
بیسر (bisər) - başsız	سریزبان کویخون تر بود	بهست از زبانی که بیسر بود (۱۱۸, ۱۵۱)
بیسراک (bisorak) - nər dəvə	شتر نیز هم ناقه هم بیسراک	شتابنده چون گرد و از گردپاک (۴۶, ۲۴۲)
بیسکه (bisekke) - adına sikkə olmayan (İskəndərə işarədir)	که بیسکه راچه یار ابود	که همسکه نام دار ابود (۴۹, ۱۳۳)
بیش (biş) - çox	سپردم بتومایه خویش را	تودانی حساب کم و بیش را (۹۵, ۹)

بیخ بودن (biş budən) - çoxalmaq, artmaq	زمان تا زمان قدر او بیش باد	غرض باتمنای او خویش باد (۳۹, ۲۳۶)
...dən çox	نشسته ملک بر یکی زنده پیل	ز ماتابدون نیست بیش از دومیل (۲۴۷, ۳۷۱)
...dən başqa	بزارى بنالیدازان خستگی	شغیعی نه بیش از زبان بستگی (۴۴۵, ۴۴۳)
həddindən çox	زهر موینه کان چو گل تازه بود	گر انمایه هابیش از اندازه بود (۱۹, ۳۰۱)
çox, saysız	نورد ملوکاته بیش از شمار	شتر بار زرینه بیش از هزار (۲۴, ۱۹۳)
həddən artıq	دروکرم جوشنده بیش از قیاس	کزوتشنه رادر دل آمد هراس (۵۷, ۳۷۹)
döyüşə lazım olandan çox	سلحی برودیدیش از نبرد	جل وجامه بهتر از اسب و مرد (۲۶۷, ۴۳۰)
mindən çox	نورد ملوکاته بیش از شمار	شتر بار زرینه بیش از هزار (۲۴, ۱۹۳)
bundan çox	ز شکروی آن نعمت افزون بود	ولی نعمتی بیش ازین چون بود (۲۱, ۴۷)
az-çox	جز این هرچه درخارش آردقلم	سبک سنگی دارد بیش و کم (۷۷, ۵۹)
həddən çox, həddən artıq	سپه دانش از استواران خویش	همان استواری ز حد کرد بیش (۸۷, ۳۳۸)
daha çox	بتعلیم او بیشتر یرد رنج	که خوشدل کند مرد را پاس گنج (۲۶, ۷۱)
çoxalmaq	ملک را بدیدار آن دلنواز	زمان تا زمان بیشتر شدن نیاز (۸۵, ۲۵۵)

درین داوری هیچ بیغاره نیست ز مهمانپرستی مرا چاره نیست (۳۶۰, ۸۹)
 – (öz biğare kutəh budən-e zəban) از بیغاره کوتاه بودن زبان
 töhmətləndirməmək
 ز هر یک زبان هر که آگه بود ز بانس ز بیغاره کوتاه بود (۵۵, ۲۳)
 بیغوله (biğule) - tərəf, yan, künc, içəri
 دگر باره میدان شد آراسته زیغوله هانعره برخاسته (۴۳۱, ۲۷۹)
 بیفتنه (bifetne) - fitnəsiz
 بنفرین ترکان زبان برگشاد که بی فتنه ترکی زمانرزاد (۳۷۲, ۲۵۹)
 بیقرار (biğərar) - qərarsız
 بیقرار شدن (biqərar şodən) - qərarsız olmaq, səbri tükənmək, lərzəyə gəlmək
 بغریدکوس از در شهریار جهان شد زباتگ جرس بیقرار (۸۷, ۵۶)
 بیقرار کردن (biqərar kərdən) - dağalandırmaq
 جو آبی که بادش کند بیقرار شکن بر شکن میدود بر کنار (۳۷۹, ۴۹)
 بیقصاص (biğesas) - intiqamsız
 جناح از خدنگ غلامان خاص زده پره بر کشتن بیقصاص (۴۱۲, ۲۰)
 بیقیاس (biğiyas) - saysız-hesabsız, sayca çox
 هراسان شد از لشگر بیقیاس نیاید که دانای بدی هراس (۸۰, ۲۹)
 بیکار (bikar) - boş, mənasız
 درین پرده پیکر شته بیکار نیست سر رفته بر ما پدیدار نیست (۱۶۷, ۵)
 بیگ (beyek) - tək, bircə
 فریبی فرستش که طاعت کند بیگ روم تنها قناعت کند (۱۴۵, ۴۲)
 بیگ ترکاز (beyek torktaç) - bir hücumla
 زمین رانوردم بیگ ترکاز (۳۲۷, ۲۱)
 بیکیبارگی (beyekbaregi) - birlikdə
 بفرمود شاه از سربارگی که لشگر بجنبد بیکیبارگی (۱۰۹, ۳۸)

بمهر توام بیشتر گشت عزم که دیبای بز می وزیبای رزم (۴۴۸, ۵۲۷)
 بیشتر (biştər) - daha əvvəl
 چو از زرتنای زربیشتر توانگر تر آن کس که درویشتر (۲۸۲, ۹)
 بیخورد (bişxord) - çox tələfata uğramış
 که ایرانی از رومی بیش خورد بقایم کجاریزد اندر نبرد (۱۷۷, ۲۵)
 بیششدره (bişəşdərə) - altı qapısız
 مزن پنج نوبت درین چارطاق که بی ششدره نیست این نه رواق (۲۰۱, ۱۵۱)
 بیشکین (bişkin) - Bişkin (Atabəy Nüsrətəddin Əbubəkr ibn Məhəmmədin ləğəblərindən biri)
 مخالف پس اندیش و او پیشین بدانندیش کم مهر و او بیشکین (۴۶, ۱۲)
 بیشگفت (bişgeft) - şübhəsiz
 که خرگوش هر مرز را بیشگفت سگ آن ولایت تواند گرفت (۱۷۴, ۱۱۶)
 بیشمار (bişomar) - saysız-hesabsız
 فریبندگی هادر و بیشمار که آید نویسنگان را بکار (۳۳۱, ۹۲)
 بیشه (bişe) - meşə
 همان شیر کوچای در بیشه کرد ز بدعهدی مردم اندیشه کرد (۱۹۰, ۲۱۵)
 بیشه (bişe) - qoşun
 در آمدند در یانغریدن ابر ز هر بیشه سربرون زده زبر (۴۲۱, ۱۴۱)
 بیشی (bişi) - ifrat, çoxluq
 چه بندی دل خود در آن ملک و مال که هستش کمی رنج و بیشی وبال (۲۰۲, ۱۵۷)
 بیشیری (bişiri) - aclıq, südsüzlük
 ز بیشیری انگشت خود میمزد بمادریر انگشت خود میگزید (۶۶, ۲۸)
 بیعت (bey'ət) - andıçmə, əhd etmə
 بیعت در آن انجمنگاه بود ز احوال پیشینه آگاه بود (۱۴۵, ۳۰)
 بیغاره (biğare) - yalan, şübhə

مر از پس پرده خاموش کرد	بیکیاره (beyekbare) - bir dəfəlik, təməmilə
نشایدیکن جهان داشتن	بیکن (beyektən) - tək, təkbaşına
که چون ملک ایرانم آمد بدست	بیجا (beyekca) - birlikdə, bir yerdə
دولشگریکجاگروه آمدند	بیجاگروه آمدن (beyekca qoruh amədən) - birləşmək
چوانبوه شد لشگریکران	بیکران (bikeran) - hədsiz-hüduzsuz
بزرگا بزرگی دهاییکم	بیکس (bikəs) - kimsəsiz
کله داریش هست واوبیکلاه	بیکلاه (bikolah) - tacsız
در آن داوریهایگانگی	بیگانگی (beyeqanegi) - təkbatək
گه آری جنیدی زیتخانه	بیگانه (biqane) - yad
خبرگرم شد در خراسان و روم	بیگانه بوم (biqanebum) - yad ölkə
ازین آشنایان بیگانه خوی	بیگانه خوی (biqanexuy) - yabançı, düşmən
ندیم سکندر بیگانه و گاه	بیگانه و گاه (biqah-o-qah) - həmişə, vaxt-bivaxt
شدا ز راه اوگر دیر خاسته	بیگرد (bigərd) - tozsuz

بیردع فرستادشان بیگزند	بیگزند (bigəzənd) - xələl toxunmadan, sağ-salamat
خوشاملک بردع که اقصای وی	بیگل (biqol) - gülsüz
جهان خسرو ازیر هفت آسمان	بیگمان (biqoman) - şübhəsiz
یکی آنکه برکشتن بیگانه	بیگناه (biqonah) - günahsız
بخون ریختن شد دل انگیخته	بیگناه (biqonəh) - sözüünün qısa forması, günahsız
شکوفه که بیگه نخدندز شاخ	بیگه (bigəh) - sözüünün qısa forması, vaxtsiz, tez
همان بیلزن مردالت شناس	بیل (bil) - bel, alət
همان بیلزن مردالت شناس	بیلک (bilək) - bilək
همان بیلزن مردالت شناس	بیم (bim) - qorxu
فریبنده چشمی جفاجوی و تیز	بیمار (bimar) - xəstə
فریبنده چشمی جفاجوی و تیز	بیمارخیز (bimarxiz) - xəstəyə şəfaverən
پزشک مبارک چوبرزندفس	بیماری (bimari) - xəstəlik

زیویان دهقان قلم برگرفت	زیویان دهقان قلم برگرفت	زیویان دهقان قلم برگرفت (۳۷, ۷۷)	زیویان دهقان قلم برگرفت (۳۷, ۷۷)
مگر بامن این بیمحابانگ	مگر بامن این بیمحابانگ	مگر بامن این بیمحابانگ (۲, ۸۳)	مگر بامن این بیمحابانگ (۲, ۸۳)
ولیکن چو عیب آشکارا شود	ولیکن چو عیب آشکارا شود	ولیکن چو عیب آشکارا شود (۲۴, ۲۴)	ولیکن چو عیب آشکارا شود (۲۴, ۲۴)
وزان خشت زرین شدادعاد	وزان خشت زرین شدادعاد	وزان خشت زرین شدادعاد (۱۰, ۱۲۹)	وزان خشت زرین شدادعاد (۱۰, ۱۲۹)
عجب ماندشه زان بهشتی سواد	عجب ماندشه زان بهشتی سواد	عجب ماندشه زان بهشتی سواد (۲۱, ۳۴۱)	عجب ماندشه زان بهشتی سواد (۲۱, ۳۴۱)
بهر بیمگاهی حصارى کند	بهر بیمگاهی حصارى کند	بهر بیمگاهی حصارى کند (۵۲, ۲۸۵)	بهر بیمگاهی حصارى کند (۵۲, ۲۸۵)
زرى کادمى راکند بیمناک	زرى کادمى راکند بیمناک	زرى کادمى راکند بیمناک (۱۱۸, ۳۲۵)	زرى کادمى راکند بیمناک (۱۱۸, ۳۲۵)
هر آن موینه کاید اینجا پدید	هر آن موینه کاید اینجا پدید	هر آن موینه کاید اینجا پدید (۳۴, ۴۵۸)	هر آن موینه کاید اینجا پدید (۳۴, ۴۵۸)
خداوند بینسبت بندگی	خداوند بینسبت بندگی	خداوند بینسبت بندگی (۶, ۱۶۰)	خداوند بینسبت بندگی (۶, ۱۶۰)
چراغی که پرواز بینش بدوست	چراغی که پرواز بینش بدوست	چراغی که پرواز بینش بدوست (۴, ۱۳)	چراغی که پرواز بینش بدوست (۴, ۱۳)
تونی آنکه نیروی بینش بتست	تونی آنکه نیروی بینش بتست	تونی آنکه نیروی بینش بتست (۸۳, ۱۲۳)	تونی آنکه نیروی بینش بتست (۸۳, ۱۲۳)
سپاهی عزب پیشه وتنگ یاب	سپاهی عزب پیشه وتنگ یاب	سپاهی عزب پیشه وتنگ یاب (۲۱, ۳۹۹)	سپاهی عزب پیشه وتنگ یاب (۲۱, ۳۹۹)

چو شصه چینیان بینگار	چو شصه چینیان بینگار	چو شصه چینیان بینگار (۳۷, ۲۷۸)	چو شصه چینیان بینگار (۳۷, ۲۷۸)
منقش یکی خسروانى بساط	منقش یکی خسروانى بساط	منقش یکی خسروانى بساط (۴۴, ۱۳۲)	منقش یکی خسروانى بساط (۴۴, ۱۳۲)
شب افروز کرمی که تابزدور	شب افروز کرمی که تابزدور	شب افروز کرمی که تابزدور (۴۶, ۲۸)	شب افروز کرمی که تابزدور (۴۶, ۲۸)
جهان آفرین وز جهان بینياز	جهان آفرین وز جهان بینياز	جهان آفرین وز جهان بینياز (۳, ۱۶۰)	جهان آفرین وز جهان بینياز (۳, ۱۶۰)
چنان دارم ای داور کار ساز	چنان دارم ای داور کار ساز	چنان دارم ای داور کار ساز (۵۰, ۶)	چنان دارم ای داور کار ساز (۵۰, ۶)
ز هندی چنان روسی خور دباز	ز هندی چنان روسی خور دباز	ز هندی چنان روسی خور دباز (۴۹, ۴۱۶)	ز هندی چنان روسی خور دباز (۴۹, ۴۱۶)
بکس روی ننماید از هیچ راه	بکس روی ننماید از هیچ راه	بکس روی ننماید از هیچ راه (۵۷, ۲۹۲)	بکس روی ننماید از هیچ راه (۵۷, ۲۹۲)
بسی ار مغانی ز تاراج زنگ	بسی ار مغانی ز تاراج زنگ	بسی ار مغانی ز تاراج زنگ (۴۹, ۳۵۴)	بسی ار مغانی ز تاراج زنگ (۴۹, ۳۵۴)
ز مردنگینهای با آب و رنگ	ز مردنگینهای با آب و رنگ	ز مردنگینهای با آب و رنگ (۷۳, ۲۸۰)	ز مردنگینهای با آب و رنگ (۷۳, ۲۸۰)
جهان رانیدم وفا دارى	جهان رانیدم وفا دارى	جهان رانیدم وفا دارى (۷۷, ۲۹۳)	جهان رانیدم وفا دارى (۷۷, ۲۹۳)
برین عهدشان رفت بیمان بسی	برین عهدشان رفت بیمان بسی	برین عهدشان رفت بیمان بسی (۲۲۸, ۳۶۹)	برین عهدشان رفت بیمان بسی (۲۲۸, ۳۶۹)
بهنگام خودگفت باید سخن	بهنگام خودگفت باید سخن	بهنگام خودگفت باید سخن (۱۱۵, ۱۵۱)	بهنگام خودگفت باید سخن (۱۱۵, ۱۵۱)
نه انجیر شدنم هر میوه	نه انجیر شدنم هر میوه	نه انجیر شدنم هر میوه (۹۷, ۳۷)	نه انجیر شدنم هر میوه (۹۷, ۳۷)

بیهده (bihode) - boş, bihudə
 سکندر بدو گفت چندین ملاف مران بیهده پیش مردان گزاف (۲۸۶, ۱۰۴)

بیهراس (biheras) - qorxmaz, qorxusuz
 هر اسید از آن دشمن بیهراس دل خصم را کرد از آنجا قیاس (۸۲, ۱۷۲)

بیهراس بودن (biheras budən) - qorxmamaq, qorxu bilməmək
 هر اسان شد از لشگر بیقیاس نیاید که دانا بود بیهراس (۲۹, ۸۰)

بیهراس شدن (biheras şodən) - qomamaq
 دل از کار دشمن شده بیهراس نه بازار لشگر نه پروای پاس (۲۳۸, ۳۷۰)

بیهراس گشتن (biheras gəştən) - qorxusuz olmaq, qorxmamaq
 جوگشت از فسون جهان بیهراس جهانرا بگشتن نگهداشت پاس (۱۷, ۲۴۱)

بیهوش (bihoş) - sözüünün qısa forması, sərxoş
 بیا ساقی از می نشان ده مرا از آن داروی بیهوشان ده مرا (۱, ۲۵)

بیهوشی (bihoşi) - sözüünün qısa forması, huşsuzluq
 مبادا بهشیاری و بیهوشی کسی راز فرمان او فرمشی (۲۰, ۱۶۱)

بیهودگی (bihudegi) - yersiz, boş, bihudə
 وگزار زوی نبرد آیدت زیبهدگی دل نبرد آیدت (۸۹, ۱۳۵)

بیهوده (bihude) - lazımsız, gərəksiz
 کسی کز تودر تو نظاره کند ورقهای بیهوده پاره کند (۹۲, ۹)

بیهوده خواری (bihudexari) - çox yemək, ifrata varmaq
 چنان نیز یکسر مپرداز کنج که ای زیبهدده خواری برنج (۹, ۳۸۲)

بیهیبتی (biheybət) - həlmlilik, üzüyumşaqılıq
 چه بیهیبتی دیدی از شاه روم که پولادر انرم دانی چوموم (۱۶۷, ۳۶۵)

بیهیچرنج (bihiçrənc) - əziyyətsiz, maneəsiz
 گزارنده شد تیغ بی هیچرنج دونیمه شد آن کوه پولادسنج (۱۸۲, ۴۲۴)

بی...ی (bi...i) - sözdüzəldici vasitə
 زبی رحمتی داده بیرمجوس سوادحیش رابتاراج روس (۲۹, ۲۷۷)

بیبار (biyar) - köməksiz
 خداوندی یارویار همه بخودزنده وزنده دار همه (۳۲, ۳۵۶)

بییاور (biyavər) - dostsuz, köməksiz
 در آن حیرت آبادی یاوران زدم قرعه بر نام نام اوران (۳۹, ۴۲)

بییکدگر (biyekdegər) - bir-birindən ayrı
 نخوردند بی یکتگر باده بازادی از خود هر آزاده (۲۹۷, ۳۷۵)

پ (pe) - Fars əlifbasının üçüncü hərfi

پا (pa) - ayaq

اگر پای بیست اگر پر مور	بهریک تودادی ضعیفی وزور (۵, ۳۱)
زوبتگه خودبفرهنگ ورای	کندرایتی دیگر آنجا پای (۲۲۳, ۹۵)
بپایش در افتادوز نهارخواست	بازرم شاه جهان بارخواست (۲۱۳, ۹۷)
کسی راکه من سربرافراختم	بپای کشش در نینداختم (۲۳۰, ۶۷)
سرسبزش از شادی افراخته	سرخصم درپایش انداخته (۱۹۷, ۸۷)
اگر روس مصرست نیلش کنم	سراسیمه درپای پیلش کنم (۲۹۶, ۵۶)
در آن سیل کز پای شدتافرق	یکی تشنه مانده یکی گشته غرق (۱۰۶, ۶)
همه آفت دیده و آشوب دل	زگل شان فرورفته پایی بگل (۲۱۱, ۷۱)
پس آنگه قفیزی سپندان خرد	بپاداش کنجد بقاصد سپرد (۱۲۶, ۱۰۱)
زبندگوی بدگفته پنهان کنم	بپاداش نیکش پشیمان کنم (۳۳, ۴۳)
pad(e)şah - پادشاه - sözünün qısa forması, padşah, şah	

سپارنده پادشاهی بتو	سپرداز جهان هرچه خواهی بتو (۵۱, ۵)
بدین عقد دولت پناهی کنیم	همان میری و پادشاهی کنیم (۲۲۲, ۱۰۰)
ز دنیا و گوهر زشمشیر و جام	دهد زینت پادشاهی تمام (۲۴۴, ۸۹)
بر آفاق کشور خدائی کنی	جهان درجهان پادشاهی کنی (۷۱, ۳۳)
بهندوستان اسب و درپارس پیل	بچین گربه زینسان نماید دلیل (۳۴۰, ۱۵)
مشو بر زن آیمن که زن پارساست	که خربسته به گرچه زد آشناست (۲۶۴, ۲۲۰)
کتاب خانه پارسی هرچه بود	اشارت چنان شنکه آرنزود (۲۳۹, ۷۶)
همان پارسی گوی دانای پیر	چنین گفت و شد گفت اولدینیر (۲۱۰, ۵۴)
بیابند و آن گنجدان بشکنند	وزان گنج پارانج خودبرکنند (۲۸۷, ۸۴)
ز حکمت بر آرایم آنگه سخن	کنم تازه پارانجهای کهن (۴۳, ۴۷)
کسی کز تودرتو نظاره کند	ورقهای بیهوده پاره کند (۹, ۹۲)

pad(e)şahi - پادشاهی

şahlıq - شاهلیق

şahlıq etmək - شاهلیق کردن

şahlara məxsus - پادشاهی

sözünün qısa forması, şahlıq - پادشاهی

şahlıq etmək - شاهلیق کردن

İran - ایران (pars)

təmiz əxlaqlı - پارسا (parsa)

farsca yazan - پارسی (parsi)

farsdilli, farsca yazan - پارسیگوی (parsiquy)

ayaqhaqqı, zəhmət haqqı - پارانج (parənc)

qədim tarix - پارانجهای کهن (parəncha-ye kohən)

parça, tikə, hissə - پاره (pare)

cırmaq, parçalamaq - پاره کردن (pare kərdən)

pare - پاره (pare)

چنین دادپاسخ جهاننیده مرد که بهمن بدان ازدهانی که کرد (۱۳۷, ۲۰۰)

پاسخ نمودن (pasox nəmudən) - cavab vermək

بیاسخ نمودن زن هوشمند زیاقوت سر بسته بگشاد بند (۱۳۵, ۲۵۸)

پاسخ نگه داشتن (pasox negəhdəştən) - cavab verməmək

جهاندار ازین داوریهایی سخت نگهداشت پاسخ بنیروی بخت (۲۳, ۲۸۹)

پاسخ نمودن (pasox saz kərdən) - cavab vermək

نه برجای خودپاسخی ساز کرد درکین پوشیده راباز کرد (۶۸, ۱۱۷)

پاسگاه (pasqah) - post, gözətçi postu

فرود آمدند از دو جانب سپاه یزکها نشانند بر پاسگاه (۷۵, ۴۱۶)

پاسگاه (pasgəh) - sözünün qısa forması

درین پاسگاه رخنهائی که هست عمارت کند تا شود سنگ بست (۱۳۰, ۲۹۷)

پاک (pak) - pak, təmiz

تونی برترین دانش آموز پاک زدانش قلم رانده بر لوح خاک (۴, ۳)

تəmizləmək - پاک کردن (pak kərdən)

بداندیش را سردر آرم بخاک کتم گیتی از کیش بیگانه پاک (۲۰۸, ۳۶۸)

پاک (pak) - tamamilə, bürbütün, təmiz

دولشگر برابر شد آراسته شد آزر مهپاک بر خاسته (۴۴, ۸۱)

پاک پیوند (pakpeyvənd) - əhdində düzgün, təmiz əxlaqlı

زن پاک پیوند فرمان روا برایشان فرو بسته دارد هوا (۵۳, ۲۵۲)

پاک مغز (pakməğz) - təmiz fikirli, saf fikirli

چو هندو ملک دیدگان پاک مغز ندانش بدین کار در پای لغز (۷۷, ۳۳۰)

پاکی (paki) - təmizlik

گروهی زپاکی و دین پروری پذیرا شدندش بی بیغامبری (۴۴, ۴۳)

پاکیزه (pakize) - təmiz

که در بزم خاص ملک فیلقوس بتی بود پاکیزه و نوعروس (۳۹, ۶۶)

پاکیزه روی (pakizeruy) - gözəl

سلاح آزمائی در آموخته بسی درع راپاره بردوخته (۲۰, ۴۳۰)

پاره (pare) - dağ üçün işlədilən numerativ söz

زکافور چون سیم صحرا سنوه زسیم چوکافور صدپاره کوه (۷۳, ۱۱۱)

پازهر (pazəhr) - sözünün qısa forması, zəhər əleyhinə işlənen maddə

من آن گنج وان ازدها بیکرم که زهرست و پازهر در ساغرم (۶۴, ۳۵۳)

پاس (pas) - sözünün qısa forması, karaul, gözətçi

برون شد یز کردار دشمن شناس ینا قی کمر بست برجای پاس (۵۸, ۸۲)

بپاس گذاشتن (bipas qozaştən) - nəzarətsiz qoymaq

شب تیره بیپاس نگذاشتند ز شب تاسحر پاس میداشتند (۱۰۷, ۴۱۱)

پاس داشتن (pas daştən) - qorumaq, karaul çəkmək

بشحنه توان پاس ره داشتن بخاکستر آتش نگه داشتن (۲۲, ۳۱)

پاس داشتن (pas dərənde şodən) - karaul çəkmək

طلایه ز لشگر گه هر دوشاه شده پاس دارنده تا صبحگاه (۱۳, ۱۷۶)

پاس برداشتن (pas bər daştən) - karaul çəkmək

نورویه سپه پاس بر داشتند مگس گر در خگاه نگذاشتند (۱۹۹, ۴۲۵)

پاس نگه داشتن (pas negəhdəştən) - münasib vaxt gözləmək

چو گشت از فسون جهان بیهراس جهانرا بکشتن نگه داشت پاس (۱۷, ۲۴۱)

پاس (pas) - gecənin dördü bir hissəsi. İskəndərə qədər səhər və şam növbəsi olmamışdır

همان نوبت پاس در صبح و شام ز نوبت گه او بر آورد نام (۳۵, ۵۵)

پاسبان (pas(e)ban) - gözətçi, qoruyucu, keşikçi

مراجون نهی در عیار کسی که باشد چو من پاسبانش بسی (۱۴۴, ۲۵۹)

پاسخ (pasox) - cavab

فرستاده آنپاسخ سرسری نپوشید بر برای اسکندری (۶۹, ۱۱۷)

پاسخ دادن (pasox dadən) - cavab vermək

239

گل اندام و شکرلب و مشکبوی (۳۸۷, ۸۱)	کنیزی سیه چشم و پاکیزه روی
پالان (palan) - palan	خر از پای رنجیده و پشت ریش
بیفکندشان نعل و پالان به پیش (۷۴, ۷۰)	
پالانگر (palangar) - palançı	شبی نعلبندی و پالانگری
حق خویش میخواستند از خری (۷۴, ۶۹)	
پالودگی (paludegi) - təmizlənmə, saflaşma	گهرجست نتوان باسودگی
بودنقره محتاج پالودگی (۴۱, ۱۸)	
پالودن (paludən) - ağılın süzgəcindən keçirmək	بچندین سخنهای زیباونغز
که پالودم از چشمهء خون و مغز (۴۲, ۳۵)	
پالوده (palude) - təmiz, süzölmüş	بیاساقی آن لعل پالوده را
بیاور بشوی این غمالوده را (۱۲۶, ۱)	
پالوده (palude) - mət, jele	زیس صاف پالودهء عطرسای
بسا مغز پالوده کامد بجای (۲۶۷, ۶۱)	
پالوده مغز (paludeməğz) - aydın fikirli, ağıllı	شه از پندان پیر پالوده مغز
هراسان شدا کار آن پایلغز (۱۴۷, ۶۱)	
پالوده مغز (palude-ye məğz) - ağılla dolu, bakirə	بر آسود کالحق بتی نغز بود
همه مغز و پالوده مغز بود (۳۳۷, ۷۰)	
پالهنگ (palhəng) - ip	زهر سوکشان زنگی چون نهنگ
بگردن در افسار یا پالهنگ (۱۱۰, ۵۹)	
پامردی (pamərdi) - sözüünün qısa forması, güc, qüvvə	کسی را که قهر تو در سرفکند
بپامردی کس نگر دیند (۵, ۲۹)	
پامزد (pamozd) - ayaq haqqı	بدوگفت شش ساله دخل دیار
بپامزدتو دادم ای هوشیار (۳۶۹, ۲۱۹)	
پاتصد (pansəd) - beş yüz	پیاده بگردار یکپاره کوه
زیانصد سوادش فزونتر شکوه (۴۳۱, ۲۸۳)	
پاتصد هزار (pansəd hezar) - beş yüz min	

سپه چون در آمد بعرض شمار	گزیده در او بود پاتصد هزار (۳۹۰, ۱۳۰)
پای (pay) - ayaq	گرمک، تشریف گتیرمک - پای خاکی کردن (payxaki kərdən)
بدرگاه من پای خاکی کنی	ز جوشیدنم ترسناکی کنی (۲۵۸, ۱۲۷)
بزی زمین گنج راجای کرد	ببر پای کردن (bər pay kərdən) - qoymaq (əlamət, nişan)
طلسمی بر آن گنج بر پای کرد (۲۸۶, ۶۹)	
افتادن (dər pa-ye (kəsi, çizi) oftadən) - ayağının altına düşmək	در پای (کسی، چیزی) افتادن
سلیمانی افتاده در پای مور	همان پشه کرده بر پیل زور (۱۸۲, ۱۹۶)
ببر پای خاست	بخورد آن یکی جام و دیگر نخواست (۳۰۶, ۹۰)
ببر پای خاست (bər pay xastən) - ayağa durmaq	
ببر پای خاست (ba (kəsi, çizi) pay daştən) - bərabər olmaq, tay olmaq	ببر پای (کسی، چیزی) پای داشتن
بجانی میاور که جنبم ز جای	ندارد بر پشه باییل پای (۱۵۷, ۳۸)
ببر پای خاست (ze pay dər amədən) - yox olmaq, dağılmaq	
بشگفت بر خیز و شوی باز جای	که آن کوه پایه درآمد ز پای (۲۹۵, ۹۹)
ببر پای خاست (ze pay oftadən) - yıxılmaq, düşmək	ز پای افتادن
سری کز تو گردد بلندی گرای	بافکندن کس نیفتد ز پای (۱۴۵, ۳۸)
ببر پای خاست (ze pay dər amədən-e sər) - başın vurulub düşməsi	
ز کویال آن پیل جنگ آزمای	درآمد سر پیل پیکر ز پای (۴۱۸, ۹۱)
ببر پای خاست (ze pay dər amədən) - yıxılmaq	
ز دش بر کتفگاه و بردش ز جای	چنان کان ستمگر درآمد ز پای (۴۳۸, ۳۷۳)
ببر پای خاست (ze pay dər avərdən) - ayaqdan salmaq, vurub yıxmaq	ز پای در آوردن
چنین تاز روسان گردن گرای	در آورد هفتادتن راز پای (۴۲۰, ۱۲۵)
ببر پای خاست (əz pay neşəstən) - oturmaq	از پای نشستن
بفرموده تانشینند ز پای	سخنهای فرموده آرد بجای (۳۶۳, ۱۳۴)

hərəkətə gətirmək - hərəkətə gətirmək (pay dadən) پای دادن
 دگرباره این بسته را پای داد شتابنده رادر سکون جای داد (۵۸, ۴۸)
 davam gətirmək - pay daştən) پای داشتن
 چوماحمله سازیم یکره زجای بیک حملئه ماندارند پای (۴۰۷, ۴۰)
 minmək, oturmaq - (pay dər avərdən) پای در آوردن (بجیزی)
 چوپیروزی خویش دید از خدای بدان خنگ ختلی در آورد پای (۴۴۰, ۴۱۲)
 ata minmək - (pay dər mərkəb avərdən) پای در مرکب آوردن
 زگهواره در مرکب آورد پای شد از چنبر مهد میدان گرای (۴۸, ۴۶)
 qalxmaq, başlamaq - (pay) پای (بجیزی) در نهادن
 ز خصم تو چون مملکت گشت سیر بخصم افکنی پای در نه دلیر (۴۱, ۵۵)
 taxta çıxmaq, taxta oturmaq - (pay dər təxt nəhadən) پای در تخت نهادن
 چوشه پای بر تخت زرین نهاد زگنج سخن حصنی رونین گشاد (۲۲۷, ۲۲)
 əl çəkmək - (pay) پای (از چیزی) کشیدن
 چو درخانه روم کردند جای زشغل جهان در کشیدند پای (۲۸۷, ۷۷)
 möhkəm dayanmaq - (pay feşordən) پای فشردن
 دگرره بمردی فشردند پای نرفتند چون کوه آهن زجای (۱۷۲, ۹۰)
 meydanı boşaltmaq, uzaq olmaq - (pay foru kəşidən) پای فروکشیدن
 جهان بر جوانان جنگ آزمای رهاکن فروکش توپیرانه پای (۱۵۱, ۱۱۲)
 əl çəkmək, uzaqlaşmaq - (pay birun nəhadən) پای بیرون نهادن
 به ارپای ازین پایه بیرون نهم نهبن برین دیگ پر خون نهم (۲۰۷, ۸)
 yerləşmək, qərar tutmaq - (pa-ye xod-ra feşordən) پای خود را فشردن
 بقلب اندرون پای خود را فشرد بهر پهلولی پهلولی راسپرد (۱۰۰, ۲۴۰)
 qan tökmək, müharibə üçün inad etmək - (pay dər xun feşordən) پای در خون فشردن
 که دیدی که او پای در خون فشرد کزان خون سرانجام کیفر نبرد (۲۰۰, ۱۴۰)

ayağını - (pay be-əndaze-ye xiş kəşidən) پای باندازه خویش کشیدن
 yorğanına görə uzatmaq مکش جز باندازه خویش پای که هر جوهری را پدیدست جای (۱۵۱, ۱۰۶)
 düşmənçilik etmək - (pay dər kin feşordən) پای در کین فشردن
 سکندریسی پای در کین فشرد زکس مهر دارا نشایست برد (۳۲۳, ۹۳)
 əsir etmək, ayağını bağlamaq - (pa-ye) پای (کسی را) زیر بند کشیدن
 هنر مندر اسر بر آرم بلند کشم پای دیوانه را زیر بند (۲۲۸, ۳۸)
 öz - (pa-ye qostax dər kam-e şir nəhadən) پای گستاخ در کام شیر نهادن
 ayağı ilə təhlükəyə getmək. جوانی مکن گرچه هستی دلیر منه پای گستاخ در کام شیر (۱۵۹, ۶۱)
 – (pa-ye şoğl-e peyvənd-ra piş nəhadən) پای شغل پیوند رایش نهادن
 əhdinə əməl etmək نهدشغل پیوند راپای پیش (۲۱۸, ۴۶)
 ayaq altına düşmək, məhv olmaq - (pa-ye pil oftadən) پای پیل افتادن
 گریزیم ازین کوچگاه رحیل از آن پیش کافتیم در پای پیل (۴۶۳, ۱۸)
 – (pay əz-xətt-e ədl borun nəhadən) پای از خط عدل برون نهادن
 ədalətsiz olmaq بزریدن کس نیاورد رای برون از خط عدل نهاد پای (۷۶, ۳۵)
 müvəffəqiyyətsizliyə uğramaq, ayağı daşa dəymək. بیا ساقی آن صرف بیجاده رنگ بمن ده که پایم در آمد بسنگ (۲۳۳, ۱)
 var-dövlət çatmaq - (be-gənc foru rəftən-e pay) بگنج فرورفتن پای مگر داد دولت مرا پای رنج که پایم فرورفت ازین سان به گنج (۲۸۷, ۸۵)
 – (pa-ye) پای (کسی را) بسنگ در آوردن
 məğlub etmək, müvəffəqiyyətsizliyə uğratmaq, ayağını daşa vurdurmaq
 فلک هم در آورد پایش بسنگ (۹۶, ۱۸۲) دگر کینه خواهی آمد بگنج

تودادی مرآپایگاه بلند توام دست گیر اندرین پایبند (۱۲, ۳۹)

فلکوار دور از فسون همه سر آمد ولی پایبوس همه (۳۲, ۳۲)

پایبوس (paybus) - tabe, itaətkar

پایپیچ (paypiç) - maneə

پایپیچ آوردن (paypiç avərdən) - mane olmaq

بدوگفت روزی که دارم بسیج گرم پیش نارد فلک پایپیچ (۳۸۰, ۶۴)

پای خاکی کردن (payxaki kərdən) - gəlmək, zəhmət çəkib təşrif gətirmək

بردرگاه من پای خاکی کنی ز جوشیدنم ترسناکی کنی (۲۵۸, ۱۲۷)

پایدار (paydar) - uzunmüddətli

پایدار بودن (paydar budən) - var olmaq, mövcud olmaq

ولیکن در آن دولت کامگار نباشد بسی عمر او پایدار (۱۲۱, ۵۵)

پایرنج (payrənc) - zəhmət haqqı, mükafat

مگر داد دولت مرآپایرنج که پایم فرورفت از نینسان بگنج (۲۸۷, ۸۵)

پایرنج کشیدن (payrənc kəşidən) - mükafat, hədiyyə gətirmək

بفرموده تارقیبان گنج کشند از بی میهمان پایرنج (۲۸۰, ۶۹)

پایکوب (paykub) - rəqqas

همان پای کوبان کشمیر زاد معلقن از رقص چون دیو پای (۳۸۵, ۴۹)

پایگاه (payqah) - yer, məqam

تودادی مرآپایگاه بلند توام دست گیر اندرین پایبند (۱۲, ۳۹)

پایلغز (payləğz) - təhlükə

جهاندار در کار آن پایلغز از آن داستان ماند شوریده مغز (۴۳۶, ۴۲)

پایلغز رسیدن (payləğz rəsiden) - təhlükəyə düçar olmaq

پایلغز (payləğz) - təhlükəli yer

چو افتاد دشمن در آن پایلغز سم سمنش بسنیید مغز (۴۲۳, ۱۶۸)

پایلغزی (payləğzi) - ayrılıq

پایلغزی دادن (əz xod payləğzi dadən) - ayırmaq

بهرین شغل بازیرکان رای زد که دولت مرآبوسه برپای زد (۳۲۶, ۱۳)

چو طالع جهانگردی آرد بییش نشاید زدن کنده برپای خویش (۳۲۰, ۵۴)

yerində saxlamaq, yerində bərqərar etmək (bər pay daştən) - yerində saxlamaq, yerində bərqərar etmək

همان عهددیرینه برجای داشت علمهای پیشینه برپای داشت (۷۵, ۱۶)

پای برجای (paybərcaı) - dözümlü

هم او پای برجای وهم لشگرش که تاکی بر آید ز کوه اخترش (۴۵۴, ۳۷)

پای بست (paybəst) - əsir

پایست شدن (paybəst şodən) - əsir olmaq

من از شغل گیتی بر افشاند دست بزنجیر فکرت شده پایست (۲۰, ۵)

پایست کردن (paybəst kərdən) - gizlətmək

کندگنجهائی درو پایست نباشد کسی را بران گنج دست (۲۰۷, ۱۵)

پایان (payan) - son

ببایان رسیدن (be-payan rəsiden) - sona çatmaq

بهر پایه دست چندان رسد که آن پایه را حدیبایان رسد (۱۱, ۱۹)

پایان ماهی (payan-e mahi) - dənizin dibi, alçaqlıq

ببایینگه تخت شاهم نشاند ز پایان ماهی بمهم رساند (۴۴۸, ۵۲۰)

پایان ماهی رساندن (ze-payan-e mahi be-mah rəsandən) - ucaltmaq, yüksəltmək

ببایینگه تخت شاهم نشاند ز پایان ماهی بمهم رساند (۴۴۸, ۵۲۰)

پایبند (paybənd) - buxov, qandal

بفرمودکزریکی پایبند نهادند بر پای سرو بلند (۳۶۴, ۱۴۸)

پایبند (paybənd) - əsirlik

تودادی مرآپایگاه بلند توام دست گیر اندرین پایبند (۱۲, ۳۹)

فلکوار دور از فسون همه سر آمد ولی پایبوس همه (۳۲, ۳۲)

پایبوس (paybus) - tabe, itaətkar

پایپیچ (paypiç) - maneə

پایپیچ آوردن (paypiç avərdən) - mane olmaq

بدوگفت روزی که دارم بسیج گرم پیش نارد فلک پایپیچ (۳۸۰, ۶۴)

پای خاکی کردن (payxaki kərdən) - gəlmək, zəhmət çəkib təşrif gətirmək

بردرگاه من پای خاکی کنی ز جوشیدنم ترسناکی کنی (۲۵۸, ۱۲۷)

پایدار (paydar) - uzunmüddətli

پایدار بودن (paydar budən) - var olmaq, mövcud olmaq

ولیکن در آن دولت کامگار نباشد بسی عمر او پایدار (۱۲۱, ۵۵)

پایرنج (payrənc) - zəhmət haqqı, mükafat

مگر داد دولت مرآپایرنج که پایم فرورفت از نینسان بگنج (۲۸۷, ۸۵)

پایرنج کشیدن (payrənc kəşidən) - mükafat, hədiyyə gətirmək

بفرموده تارقیبان گنج کشند از بی میهمان پایرنج (۲۸۰, ۶۹)

پایکوب (paykub) - rəqqas

همان پای کوبان کشمیر زاد معلقن از رقص چون دیو پای (۳۸۵, ۴۹)

پایگاه (payqah) - yer, məqam

تودادی مرآپایگاه بلند توام دست گیر اندرین پایبند (۱۲, ۳۹)

پایلغز (payləğz) - təhlükə

جهاندار در کار آن پایلغز از آن داستان ماند شوریده مغز (۴۳۶, ۴۲)

پایلغز رسیدن (payləğz rəsiden) - təhlükəyə düçar olmaq

پایلغز (payləğz) - təhlükəli yer

چو افتاد دشمن در آن پایلغز سم سمنش بسنیید مغز (۴۲۳, ۱۶۸)

پایلغزی (payləğzi) - ayrılıq

پایلغزی دادن (əz xod payləğzi dadən) - ayırmaq

می کز خودم پایلغزی دهد	چو صبحم دماغ دومغزی دهد (۲, ۱۹۱)
بدست تو شاید عنان را سپرد	ز تو پایمردی ز ما دستبرد (۸, ۱۹۲)
شب و روز خاقان در آن کرد صرف	که شه را ده پایمزدی شگرف (۱۴, ۳۸۲)
ز پولاد صدکوه برپای کرد	بیانین او گنج را جای داد (۴۱, ۱۷۸)
عروسانه بر کرسی زرنشست	شهنشاه را گشت پاینپرست (۲۱۲, ۲۴۴)
ز پائینگه آفتاب بلند	سوی جلوه گاهش رساندم سمندم (۱۸, ۳۵۰)
همش پایه تخت بر ماه باد	هم آزر م راسوی اوراه باد (۵۴, ۳۲۹)
دهم هر کسی را ز دولت کلید	کنم پایه کار هر کس پدید (۳۷, ۲۲۸)
ز بند زرش پایه برتر نهند	بتارک برش تاج گوهر نهند (۲۳۱, ۳۷۰)
جوابی نویسم ز او ار شاه	سخن ادر و پایه دار دنگاه (۲۵, ۳۵۶)
اگر رای دار که کم گیرم	بیایم چه درد شکم گیرم (۴۴, ۳۲۹)

نه بایتک و خایسک آهنگران (۷۲, ۱۴۸)	پتک - çakic (potək)
برو گرتوانی بکن چاره (۸۶, ۲۱۲)	پتیاره (pətyare) - əntər, div
بید تاخور نخسرو نامجوی (۹۶, ۹۰)	پختن (poxtən) - bişirmək
همه کس دهنان پخته بوم (۱۰۳, ۱۲۴)	پخته (poxte) - bişmiş
کزو پخته شدگرده گرده بز (۳۲۱, ۲۷۲)	پخته (poxte) - təcürbəli, bişmiş
بجز باده کوردر میان بود خام (۶۳, ۲۷۹)	پخته (poxte) - hazır olmaq, düzəlmək
شودکار ما پخته زان خون خام (۳۲۲, ۲۷۳)	پدر (pedər) - ata
ز فرزند شایسته شایسته تر (۱۳, ۷۰)	پدرکشته (pedərkošte) - atası ölmüş (Rövşənək nəzərdə tutulur)
یتیمی ولایت بر افشاند (۱۱۳, ۲۲۳)	پدرمرده (pedərmorde) - atası ölmüş
پدر مرده را بچین گاوزاد (۹۲, ۱۹۷)	پدید (pədid) - müəyyən, məlum
که هر جوهری را پدیدست جای (۱۰۶, ۱۵۱)	

پدید آمدن (pədid amədən) - müəyyənləşmək, müəyyən olmaq, hesablanmaq
 نه چندان غنیمت بخسرو رسید که اندازه آید آنرا پدید (۵۲, ۴۵۵)
 پدید (pədid) - aşkar
 ممکن جز طرب در می اندیشه پدیدست بازار هر پیشه (۱۵, ۴۶۳)
 پدید آمدن (pədid amədən) - peyda olmaq
 بساققل کور انیابی کلید گشاینده ناگه آید پدید (۲۳۴, ۲۶۶)
 پدید آمدن (pədid amədən) - üzə çıxmaq, aşkar olmaq
 تومردی ومن مردوقت نبرد بمردی پدید آیداز مردمرد (۴۰, ۱۶۳)
 پدید آمدن (pədid amədən) - yaranmaq
 که چون شدسکندر جهانرا کلید زشمشیرش آینه آمد پدید (۱۱, ۱۲۷)
 پدید آمدن (pədid amədən) - taxta gəlmək, şah olmaq
 زهرشاه کامد جهانرا پدید بدست توداد آفرینش کلید (۴۱, ۳۵۷)
 پدید آمدن (pədid amədən) - gəlib çatmaq
 که دارا چولشگر بارمن کشید توگفتی که آمدقیامت پدید (۱۰, ۱۳۸)
 پدید آمدن (pədid amədən) - çıxmaq, tülü etmək
 پدید آمدن آینه چینی (pədid amədən-e aine-ye çini) - günəşin görünməsi
 چو آینه چینی آمد پدید سکندر سپه راسوی چین کشید (۴۱, ۳۴۲)
 پدید آمدن آینه چینی (pədid amədən-e səndərus əz qol-e sorx) - qorxudan rəngi saralmaq.
 زفریاد شیپور و آواز کوس پدید آمد از سرخ گل سندروس (۲۰۳, ۴۲۶)
 پدید آوردن (pədid avərdən) - tapmaq, aşkara çıxarmaq
 وگر گنج پنهان نیورد پدید شود خرم آخر بزین کلید (۱۴, ۵۲)
 پدید آوردن (pədid avərdən) - yaratmaq
 تو آوردی از لطف جوهر پدید بجوهر فروشان تودادی کلید (۸, ۳)

پدید شدن (pədid şodən) - yaranmaq, üzə çıxmaq
 همان ربع مسکون از او شد پدید بدان مسکن از ماکه داندر سید (۷۳, ۵۸)
 پدید کردن (pədid kərdən) - bildirmək, bəyan etmək
 چو بیخام شه باتو کردم پدید مزن پره قفل را بر کلید (۱۶۴, ۲۶۰)
 پدید کردن (pədid kərdən) - danışmaq, xəbər vermək
 نکرد از بنه هیچ بروی پدید که بر قفل تو هست مارا کلید (۱۱۸, ۲۵۷)
 پدیدار (pədidar) - aşkar
 زسرتا قدم صورت بخردی پدیدار از وفره ایزدی (۹۵, ۲۵۶)
 پدیدار بودن (pədidar budən) - məlum olmaq, bilinmək, görünmək
 درین پرده یک رشته بیکار نیست سر رشته بر ما پدیدار نیست (۵, ۱۶۷)
 پدیدار شدن (pədidar şodən) - yaranmaq, görünmək
 شد از ابر نیسان صدف باردار پدیدار شد لولوشاهوار (۴۶, ۶۷)
 پدیدار کردن (pədidar kərdən) - müəyyənləşdirmək, aydınlaşdırmaq
 همان کار هر کس پدیدار کرد بدان خفتگان بخت بیدار کرد (۴۸, ۱۹۴)
 پدیدار گردیدن (pədidar gərdidən) - aşkar olmaq, müəyyənləşmək
 چو خورشید روشن بر آرد کلاه پدیدار گردید سپید از سیاه (۲۰, ۱۷۶)
 پدیدآور (pədidavər) - yaradan
 پدیدآور خلق عالم (pədidavər-e xəlğ-e aləm) - Allah
 پدیدآور خلق عالم تونی تومیرانی وزنده کن هم تونی (۵۳, ۷)
 پدیدآور هر چه آمد پدید (pədidavər-e hər çe aməd pədid) - Allah, yaranmışları yaratmış
 پدیدآور هر چه آمد پدید رساننده هر چه خواهد رسید (۲۶, ۳۵۶)
 پدیدافتاری (pəzəroftqari) - sözlünün qısa forması, əməl etmə, qəbul etmə
 ملکزاده بالو بهم داد دست بپزفتگاری بر آن عهد بست (۴۱, ۷۲)
 پزفتن (pəzroftən) - sözlünün qısa forması, qəbul etmək

بی‌پذیرفتش حلقه درگوش کرد چوپذیرفت نامش فراموش کرد (۱۱۴, ۳۸۹)

حَدِيث دَلِيْرِي وَمِرْدَانِگِي نپذیرفت و بود آن زفرزانیگی (۱۰۸, ۳۸۹)

نخست آنچه از گنج زر گفته بود رسانید چندانکه پذیرفته بود (۶۱, ۱۹۵)

بمابخش گنجی که پذیرفته وفاکن بجیزی که خود گفته (۹۸, ۱۸۲)

چو پیشینه پیغامها گفته شد سخن رانداز آنها که پذیرفته شد (۸۴, ۳۳۳)

پذیرا سخن بود سجای گیر سخن کز دل آید بود دلپذیر (۳۶, ۴۲)

شهی نامور نام او فیلقوس پذیرای فرمان او روم و روس (۵, ۶۴)

دلیران لشگریزرگان بزم پذیراشدندش بدان رای و عزم (۲۲, ۳۲۷)

گروهی زیباکی و دینپوری پذیرا شدندش بی پیغامبری (۷۴, ۴۳)

چو گشتم پذیرای فرمان تو نبندم کمر جز بی پیمان تو (۲۷۷, ۳۷۳)

مرا خضر تعلیمگر بود دوش برازی که نام پذیرای گوش (۳, ۴۰)

دوالی چو دید آن پذیرفتگی بر آسوداز آن خشم و آشتیگی (۷۳, ۳۹۷)

پذیرفت گنجینه بیقیاس پذیرفته رانامد از وی سپاس (۱۱۷, ۶۷)

روشنی پذیرفتن (rouşəni pəziroftən) - nur almaq, ziyalanmaq

پذیرفته از هر فنی روشنی جداگانه در هر فنی یک فنی (۵۲, ۳۴)

چو گویند نقش فلان پادشاست پذیرم که آن نقش نقشی است راست (۲۰۰, ۲۶۳)

اگر سرگرائی ربایم کلاه و گریوزش آری پذیرم گناه (qonah pəziroftən) - bağışlamaq, günahından keçmək (۲۷۳, ۳۷۳)

چو پایان پذیرد حد کاینات نماند در اندیشه دیگر حیات (۲۰, ۱۱)

پذیرفت گنجینه بیقیاس پذیرفته رانامد از وی سپاس (۶۷, ۱۱۷)

بفرمانبری شاه راسجده برد پذیرفتهارا بقاصد سپرد (۲۷, ۳۳۴)

سوی روم شد قاصد تیز گام ز دارا پذیرفته با خود پیام (۷۸, ۱۳۴)

پذیرفته شد آنچه کردی نخست پذیرا شو اکنون برای درست (۱۳۱, ۲۵۸)

پذیرفت از و دختر دلنواز پذیرفتنی سخت باشرم و ناز (۱۰۶, ۲۲۲)

بهر چ آن نمائی تو از گرم و سرد پذیرنده ام ز آشتی و نبرد (۸۴, ۱۶۵)

پذیرنده مهر نامت شوم نرم نخریده غلامت شوم (۲۰۱, ۳۴۸)

سرانجام کاهن درآمد بکار پذیرنده شد گوهرش را نگار (۱۷, ۱۲۷)

بروزی که طالع پذیرنده بود نگین سخن مهر گیرنده بود (۲۸, ۷۱)

پذیر (pəzire) - vədə hazır, hazır

روان کرد مرکب بمیعادگاه پذیره که دشمن کی آیدبراه (۱۶, ۱۰۷)

پذیره شوارنی سپهر بلند بدولت گزایان در آردگزند (۳۶۲, ۱۱۱)

پذیره شد آسایش و خواب را روان کرد بر کف می ناب را (۱۱۹, ۱۳)

همه مصریان شهری و لشگری پذیره شدندش بنیک اختری (۸۱, ۳۹)

پذیره شده شورش جنگ را لحنی بر افکنده شبرنگ را (۴۳۰, ۲۶۳)

انگرای پیلست اگر پر مور بهریک تو دادی ضعیفی وزور (۵, ۳۱)

نهییب بلارک بیرهای مور زبال عقابان تهی کرده زور (۴۵۳, ۲۰)

زخاریدن کوس خارا شکاف پرافکنندسیمرغ در کوه قاف (۴۳۶, ۳۵۲)

زیرهای تیر عقاب افکنش عقابان فزونند پیر امنش (۴۰۲, ۷۲)

زمانه چنین پیشه پدید دهد یکی در ستان دیکه در دهد (۳۱, ۱۸)

جهان بینم از میل جوینده پر یکی سوی دریایی سوی در (۱۱۸, ۳)

دل کیده هندو پراز نور یافت ز کیدی که هندو کنندور یافت (۳۳۲, ۹۷)

پراز (pər) - qanad

پراز (pər) - ox pəri

پراز (por) - çox

پراز (porab) - sulu

لب از باد عیسی پراز نوشتن تن از آب حیوان سیه پوشتر (۱۳, ۱۰)

پراز حکمت و حکم اوشدجهان بحکم آشکارا بحکمت نهان (۱۶۱, ۱۲)

هم از زرکاتی هم از لعل و در بسی چرم و قنطار ها کرده پر (۱۱۱, ۷۲)

چه پنداری ای مرد آسان نیوش که آسان پراز در توان کرد گوش (۷۹, ۸)

از آن نکتهها مردم تیز هوش پراز لعل و پیروزه کردند گوش (۲۳۲, ۹۶)

چوپرخون شد آن طشت زرین چه کرد بخوردش چو آبی و آبی نخورد (۸۶, ۴۲)

زسیم وزر و قندوز و لعل و در شتر با شتر خانه ها گشت پر (۴۵۵, ۵۳)

کز آواز هه جهان گشت پر که چین را بر آموذ دامن بدر (۳۸۲, ۱۳)

برون افتم از بیراکندگی نیفتم برون باتواز بندگی (۹, ۸۸)

دودرزی ز دل بشکند کوه را پراز اکندگی آردان بوه را (۱۲۲, ۷۵)

بجانی رسیدند کز بیم تیغ پراز اکندگیشان در آمد چومیغ (۴۳۱, ۲۷۶)

پراز اکندن (pərakəndən) - dağıtmaq, uzaqlaşdırmaq

پراز اکندگی (pərakəndəgi) - dağınıqlıq, pərakəndəlik

پراز اکندگی (pərakəndəgi avərdən) - ikitirəlik salmaq, dağıtmaq

پراز اکندگی (dər amədən-e pərakəndəgi) - dağılışma, qaçma

بکشت آتش هیربدخانه را - وزارتش پراکند پروانه را (۳۲۴, ۱۰۱)
 پراکنده هریک در آن کوه ودشت - بگل گنج پوشیدو خو دبازگشت (۲۸۶, ۷۱)
 پراکندهء چندراگر دکرد - که از آب دریاب آرندگرد (۳۱۸, ۲۹)
 در آن رهگنرهای اندیشناک - پراکنده شدبر سرم مغزپاک (۲۱, ۱۷)
 چوبدخواه رادر گل آکنده کرد - پراکندگانرا پراکنده کرد (۳۲۲, ۸۴)
 نبایدبر زخم راندن بتیغ - کز آهن نگر ددبر آکنده میغ (۴۴۰, ۴۰۷)
 زمین زنده دار آسمان زنده کن - جهانگیر دشمن پراکنده کن (۴۶, ۹)
 کسی را که آیدتمنای خواب - شود بدرختی چوپران عقاب (۴۳۴, ۳۲۶)
 چوپران شودنامها سوی مرد - من آن نامه را بر گشایم نورد (۱۲, ۲۹)
 شه روم رسم کیان تازه کرد - ز نوبت جهاترا پر آوازه کرد (۸۴, ۱۸)
 ولایت ز عدلش پر آوازه گشت - بدوتاج وتخت پدرتازه گشت (۷۵, ۱۴)
 ز پرتاب اوناوک افکندبال - کمندی نه کاتجا رساند نوال (۲۹۱, ۳۹)
 گروهی که پرتابیان ساختشان - چپانداز شدبر چپ انداختشان (۱۷۸, ۴۹)

پرتو (pərtou) - işıq, parıltı
 پرسنده چون ازتونور دید - ز تاریکی غار بیرون دوید (۲۹۳, ۶۲)
 سرنیزه از طاسک سرنگون - بپرچم فروریخته طاس خون (۴۵۳, ۲۱)
 بیرخاش زنگی شتابان شدند - دواسپه سوی بیابان شدند (۸۱, ۴۳۱)
 بیرخاش کردن گشادند چنگ - در آن پویه کردند لختی درنگ (۴۱۵, ۵۹)
 تتی را که نتوانی از جای برد - بیرخاش اوپی چه شایدفشرد (۱۰۴, ۲۸۹)
 بیرخاشگاه جانستان دیدمت - قوی دست وچابک عنان دیدمت (۴۴۸, ۵۲۸)
 خبرنی که مهر شماکین بود - دل ترک چین پرخم وچین بود (۳۷۲, ۲۶۶)
 به ارپای ازین پایه بیرون نهم - نهین برین دیگ پر خون نهم (۲۰۷, ۹)
 چوکلک از نامه پرداختند - سخن بر زبان شه انداختند (۳۴۹, ۸)
 چو شد نامه نغز پرداخته - برومهرشاهانه شدساخته (۱۵۴, ۱۶۰)
 چو با استواران بپرداخت راز - بشه گفت کاهنگ رفتن بساز (۳۰۴, ۵۷)
 مرانیست آسایش از تاختن - بخوادم درین عمر پرداختن (۴۳۹, ۳۹۷)
 تن اینجاییست جوین ساخته - دل آنجاییگنجینه پرداخته (۳۶, ۸۶)

پرداختن (pərdaxtən) - üzərində dayanmaq	چه می‌گفتم و در چه پرداختم	کجا بودم اشهب کجا تاختم (۸۶, ۳۱۰)
پرداختن (pərdaxtən) - demək	که چندین نگار از تو بر ساختند	هنوز از تو حرفی نپرداختند (۴, ۲۲۶)
پرداختن (pərdaxtən) - təmir etmək, düzəltmək	چو ز آبادی رخنه پرداختند	بعزم شدن رایت افراختند (۱۹۶, ۲۹۸)
پرداختن (pərdaxtən) - təmizləmək	بیک لحظه مرغان درو تاختند	زمین رازکنج بپرداختند (۹۸, ۱۳۵)
پرداختن (pərdaxtən) - təmizlənmək, boşalmaq	شکار افکنان در بیابان چین	بپرداخت از گور و آهوزمین (۴۹, ۳۴۳)
	جوآیین پیگار شد ساخته	متشهادش از مهر پرداخته (۱۵۵, ۹۴)
	چو شد خانه گنج پرداخته	بدانگونه مهمانی ساخته (۲۵, ۳۸۳)
پرداختن (pərdaxtən) - unutmaq	چو خلوتگهش آنچنان ساختند	از زحمت خویش پرداختند (۱۸۶, ۱۸۸)
پرداختن (pərdaxtən) - təhvil verilmək	بگنجینه شاه پرداختند	زدریا بدریا در انداختند (۱۹, ۱۹۲)
پرداختن (pərdaxtən) - öldürmək	نشد بر تنی تا نپرداختش	نزد بر سری تا نینداختش (۵۵, ۱۷۰)
پرداختن (pərdaxtən) - bəzəmək	سراسیمگی در منش تاخته	ز رخت خردخانه پرداخته (۴۸, ۱۰۹)
پرداختن (pərdaxtən) - öhdəsindən gəlmək	چو دیوان بسی چاره ها ساختیم	ازین دیو خانه نپرداختیم (۴۹, ۲۹۱)
پرداختن (pərdaxtən) - xərcləmək, xərcləyib qurtarmaq	چنان نیز یکسر مپرداز گنج	که آیی ز بیهوده خواری برنج (۹, ۳۸۲)

پرداختن (pərdaxtən) - hazırlamaq, ayırmaq	جداگانه از بهر هر پیکری	بفرمود پرداختن زیوری (۷۹, ۲۸۱)
	نبود آینه پیش از ساخته	پرداخته گشتن (pərdaxte gəştən) - hazırlanmaq
	بیتدبیر او گشت پرداخته (۱۲, ۱۲۷)	
پرداختن (pərdaxtən) - almaq	اگر شه نیارد پرو تاختن	ز ما خواهد این ملک پرداختن (۷۲, ۲۴۵)
پرداختن (pərdaxtən) - tikib qurtarmaq	چو پرداخت آن نغز بنیاد را	که مانند شد مصر و یغداد را (۴۰, ۱۱۵)
پرداختن (pərdaxtən) - azad olmaq, qurtarmaq	ز کین خواهی کید پرداختم	چو شد دوست بادوست در ساختم (۷۸, ۳۳۸)
	چو ز انکار گردن پرداخته	پرداخته گشتن (pərdaxte gəştən) - qurtarmaq, azad olmaq
	بخلوتگه خسروش تاختند	حجاب از میان گردانداخته (۲۱, ۳۷۶)
	بپرداخت آن گنج دیرینه را	پرداختن (pərdaxtən) - gizlətmək
	سواران همه تیر پرداخته	ز نظارگان پرده پرداختند (۱۰۸, ۲۲۲)
	بخواهیم فردا پرو تاختن	پرداختن (pərdaxtən) - ələ keçirmək
	اگر چه بزوق و فسون ساختن	وزود اندر هم بسی سینه را (۱۰۹, ۳۲۴)
	ترا بینم از هر چه پرداختست	پرداختن (pərdaxtən) - atıb qurtarmaq
	سبب جستن پردگیهای راز	گهی تیروگه ترکش انداخته (۷۳, ۱۸۰)
		پرداختن (pərdaxtən) - xilas etmək
		زیب داد او ملک پرداختن (۱۰۷, ۱۷۳)
		پرداختن (pərdaxtən) - yox edib qurtarmaq, məhv etmək (ehtiyatı)
		نشاید چین توشه پرداختن (۶۲, ۳۵۸)
		پرداخته (pərdaxte) - yaranmış
		که هستی تو سازنده و او ساختست (۱۴, ۱۱)
		پردگی (pərdegi) - örtülü, gizlilik
		کند کار جویندگان را در از (۴۸, ۳۱۲)

پرده (pərde) - pərdə	دلایرده تنگست یارم توباش	ز پرده دران پرده دارم توباش (۱۳, ۲۴۱)
پرده (pərde) - əsar, kitab	دران پرده کز راستی یاقتم	سخن راسر زلف بر تاقتم (۲۴, ۵۵)
پرده (pərde) - iş	مرا بای پیام بزرگان چکار	تصرف نیابد درین پرده بار (۱۶۰, ۲۶۰)
پرده (pərde) - həqiqət	چومانیز ازین پرده آگه شنیم	براه آمدم ارچه از ره شنیم (۱۲۰, ۲۹۷)
پرده (pərde) - musiqi pərdəsi	مشو ناپسندیده رابیش باز	که در پرده کز نیابند ساز (۷, ۴۰)
پرده (pərde) - dünya	بر آنم که این پرده خالی کنم	درین پرده جادو خیالی کنم (۷, ۵۴)
	ز نیرنگ این پرده دیرسال	(pərde-ye dirsəl) - göy, fələk پرده دیرسال
	درین پرده کانصاف یاری دهست	خیالی شدم چون نیازم خیال (۶, ۵۴)
	شب و روز ازین پرده نیلگون	(pərde-ye nilgun) - göy, fələk پرده نیلگون
	برون آی ازین پرده هفت رنگ	بسی بازی چابک آرد برون (۴, ۵۳)
	برون آی ازین پرده هفت رنگ	(pərde-ye həftərang) - asıman پرده هفت رنگ
	که زنگی بود اینه زیر زنگ (۱۳, ۲۶)	
پرده (pərde) - gizlin	چه گستاخرونی بر آن داشتست	ددر پرده پوشیده گذاشتن (۱۶۶, ۳۶۵)
	دران مانده کین پرده نیلگون	چه شببازی از پرده برون آوردن (۴۶۰, ۴۴۲)

عجب ماندکز پرده بیرون فتاد	عجبتر که بازش بکف چون فتاد (۴۸۰, ۴۴۵)	از پرده بیرون فتادن (əz pərde birun fetadən) - üzə çıxmaq, aşkar olmaq
خبر داداز هر چه در پرده بود	کسی کم چنان طفل پرورده بود (۲۰, ۷۰)	ددر پرده بودن (dər pərde budən) - gizlin olmaq
زن آن به که در پرده پنهان بود	که آهنگ بی پرده افغان بود (۲۱۸, ۲۶۴)	ددر پرده پنهان بودن (dər pərde penhan budən) - çadrada olmaq, pərdədə olmaq
گل از غنچه خندید و در سفته شد	سخن بین که در پرده چون گفته شد (۷۳, ۳۳۷)	ددر پرده سخن گفتن (dər pərde soxən qoftən) - üstüörtülü söz demək
گزارنده حرف این حسب حال	ز پرده چنین مینماید خیال (۷, ۳۴۰)	از پرده خیال نمودن (əz pərde xəyal nəmudən) - gizlini təsvir etmək, göstərmək, yazmaq
به ار پرده خود حصاری کنی	بخاموشی خویش یاری کنی (۸۴, ۱۴۲)	ز پرده خود حصاری کردن (pərde-ye xod hesari kərdən) - susmaq
دلایرده تنگست یارم توباش	ز پرده دران پرده دارم توباش (۱۳, ۲۴۱)	پرده دار (pərdedar) - mühafizə edən, qoruyan
دلایرده تنگست یارم توباش	ز پرده دران پرده دارم توباش (۱۳, ۲۴۱)	پرده در (pərdedər) - pərdə açan
همه خانه در گنج و گوهر گرفت	درو بام در مشک و عنبر گرفت (۶۰, ۲۴۴)	پرده در (pərdedər) - pərdə açan
بیاد آری این درس و تعلیم را	پرستش نسازی ز روسیم را (۳۴, ۷۱)	پرستش ساختن (pərdəstəş saxtən) - pərdəstəş etmək
در آنخانه آن شمع گیتی فروز	خدارا پرستش کند تا بروز (۶۶, ۲۵۳)	پرستش کردن (pərdəstəş kərdən) - sitayiş etmək, dua etmək

پرسش نمودن (pərəstəş nəmudən) - pərəstiş etmək
 چو خسرو پرستان پرستش نمود هم اور او هم شاه خود راستود (۱۳۱, ۲۵)
 (bər pərəstəş miyan bəstən) - tabe olmaq, qulluq
 برپرستش میان بستن
 گۆستərmək
 وگر برپرستش میان بسته چنان دان که از تیغ من رسته (۳۱, ۳۲۷)
 (be-pa-ye pərəstəş rah peymudən) - pərəstişlə
 بیای پرستش راه پیمودن
 fırlanmaq, dolanmaq
 چو پرگار گردون بر آن نقطه گاه بیای پرستش بیمود راه (۵۳, ۲۴۴)
 (pərəstəşkonan) - pərəstiş edərək
 پرستشکنان
 در آمد پیام آور سرفراز پرستشکنان بردشه رانماز (۱۳۳, ۳۶۳)
 (pərəstəşgər) - dua edən
 پرستشگر
 یکی گفت کای شاه دانشپرست پرستشگری در فلان غار هست (۵۶, ۲۹۲)
 (pərəstəşgəri) - sitayiş
 پرستشگری
 نه شب فار غست از پرستشگری نه روز از تماشا و جانپروری (۷۰, ۲۵۳)
 (pərəstəşgəri kərdən) - itaət etmək, əzizləmək
 پرستشگری کردن
 بدان دل که از راه فرمانبری کند میهمانرا پرستشگری (۱۳, ۳۴۹)
 (pərəstəşnəmay) - təzim edən
 پرستشنامی
 (pərəstəşnəmay şodən) - təzim etmək, pərəstiş etmək
 پرستشنامی شدن
 خداوند را شد پرستش نامی (۵۸, ۲۴۴)
 (pərəstəndəgi) - sitayiş
 پرستندگی
 (pərəstəndəgi kərdən) - sitayiş etmək
 پرستندگی کردن
 کند چون تونی را پرستندگی (۵۱, ۴)
 (pərəstəndə) - xidmətçi, nədimə
 پرستنده
 پرستندگان زو خبر یافتند بر بانوی خویش بشتافتند (۹۲, ۲۵۵)
 (pərəstəndə) - Allaha dua edən, münzəvi
 پرستنده
 ز تاریکی غار بیرون نوید (۴۲, ۲۹۲)

(pərəstəndə şodən) - səcdə etmək, sitayiş etmək
 پرسند شدن
 پرچهره ای دیدکز دلیری پرسند شد بیکرش را بری (۱۱۸, ۲۲۳)
 (pərəstəndə-ye xub-e sahebnavaz) - sahibinə
 پرسندده خوب صاحبانواز
 qayğıkeş gözəl itaətkar (Çin xaqanının İskəndərə bağışladığı kəviz)
 پرسندده خوب صاحبانواز
 پرسشکنان بردشه رانماز (۴۸۲, ۴۴۵)
 (pərəstəndəvar) - Allaha səcdə edirmiş kimi
 پرسندده وار
 زره گریپاده رسدگر سوار پرسش کنندش پرسندده وار (۷۴, ۴۰۳)
 (pərəsti) - qulluq, xidmət
 پرسشی
 بدگاه خسرو خرامش کنیم باین پرستش رامش کنیم (۴۳, ۲۱۹)
 (pərəstidən) - sitayiş etmək, dua etmək
 پرسندیدن
 گذشت از پرسندیدن کردگار بجز خواب و خوردن ندارند کار (۴۲, ۲۵۳)
 (pərəstidən-e atəş) - oda sitayiş etmək
 پرسندیدن آتش
 بر افکند از ورسم و راه بدان پرسندیدن آتش موبدان (۷۵, ۲۴۵)
 (porsəş) - sual
 پرسش
 (porsəş kərdən) - soruşmaq
 پرسش کردن
 که بالا چرانی تو و خلق زیر (۸۶, ۲۳۲)
 (porsəndə) - soruşan
 پرسنده
 خبر باز جستندی از راز خویش (۵۷, ۱۲۱)
 (porsidən) - soruşmaq
 پرسیدن
 سخن تانپر سندانلب بسته دار گهر نشکنی تیشه آهسته دار (۵, ۳۰)
 (porşəkkər) - şirin
 پرشکر
 (porşəkkər kərdən) - şəkərlə doldurmaq, şirinlik
 پرشکر کردن
 شفق سرخ گل بست بر سور شاه طبق پرشکر کرد خورشید و ماه (۸۲, ۲۲۰)
 (por şur-o-məşğələ) - qorxu, həyəcan, vəlvələ
 پرشور و مشغله
 (por şur-o-məşğələ kərdən) - qorxuya salmaq,
 پرشور و مشغله کردن
 həyəcanlandırmaq

چوشیران وحشی در آن سلسله جهان کرده پرشور و پر مشغله (۲۸۷, ۴۳۲)

sözünün qısa forması, pərakəndəlik, pərakəndəgi (پراکندگی) - پراکندگی

dağınıqlıq

برون اقم از خود بپراکندگی نیقتم برون با تواز بندگی (۸۸, ۹)

sözünün qısa forması, pərakəndə, dağınıq (پراکند) - پراکند

نه افزوده تافراهم شوی نه افزوده نیز تاکم شوی (۲۶, ۵)

dağıtmaq (پراکند) - پراکند کردن

کندباد پراکند خاک مرا نبیند کسی جان پاک مرا (۶۴, ۷)

tükü yolunmuş (پراکند) - پراکند

که رومی چو آشفتن روس دید جهانرا چو پراکند طائوس دید (۷, ۴۱۱)

pərgar (پراگار) - pərgar

ز پراگاران حلقه مدهوش ماند در آن حلقه چون نقطه خاموش ماند (۱۲۷, ۳۶۳)

fırça (پراگار) - fırça

نموند هر یک بگفتار خویش نموداری از نقش پراگار خویش (۱۶, ۳۷۶)

şəkil (پراگار) - şəkil

میان دو پراگار بنشست شاه درین و در آن کردنیگونگار (۲۸, ۳۷۷)

ölkə, dairə, torpaq (پراگار) - ölkə, dairə, torpaq

که چون شه زدارا ستد تاج و تخت ز پراگار موصل برون بردرخت (۵۵, ۲۱۰)

hasar, sərhədd xətti (پراگار) - hasar, sərhədd xətti

بهر دایره کوزده ترکنتاز ز پراگار خطش گره کرده باز (۲۷, ۴۷)

meydan (پراگار) - meydan

طریدی بناورد زنگی نمود کف بر نقطه پراگارتنگی نمود (۳۴, ۱۰۸)

dünya (پراگار) - dünya

بهر گردش گر دهر پراگار دهر بناکرد چندین گرانمایه شهر (۴۵, ۵۶)

dövrə vurmaq, dairə vurmaq (پراگار) - dövrə vurmaq, dairə vurmaq

رسینند لشگر بجای مصاف دو پراگار بستند چون کوه قاف (۱۰, ۱۶۷)

ze pərqar moukəb cay tohi kərdən) - ز پراگار موکب جای تهی کردن
meydana atılmaq

شه گردن شاه گردون گرای ز پراگار موکب تهی کرد جای (۱۸۷, ۹۶)

xəzinə dolu (پراگنج) - pərgənc

همان ملک بردع بر انداختند یکی شهر پر گنج پرداختند (۳۱, ۳۹۴)

ipək (پراکند) - pərənd

پراکندی چنین زنده دارش کنم زگرد زمین رستگارش کنم (۵۴, ۴۳)

ipək örpək (پراکند) - ipək örpək

ز خوبی چنان ساختش نقش بند که بر بست بر نقش ترکان پراکند (۱۰, ۴۰۴)

söz demək, danışmaq, örpəyi açmaq (پراکند) - pərənd qoşadən

ازین بیکر آنگه گشایم پراکند که باشد رسیده چونخل بند (۱۰۰, ۳۷)

ipəyə tutmaq, ipək geydirmək (پراکند) - dər pərənd avərdən

گر آری تننت در پراکند آورم وگر نی سرت زیر بند آورم (۶۶, ۳۵۳)

ox, uçan (پراکند) - pərənde

نه پوینده را بر زمین پای بود نه پراکند را در هوا جای بود (۴۶, ۴۱۴)

parlaq, işıqlı (پراکند) - pərnur

جهان رویش از رای پراکند (۹۵, ۳۶۰)

işıqlandırmaq, nurlandırmaq (پراکند) - pərnur kərdən

بیا ساقی از من مرا دور کن جهان از می لعل پراکند (۱, ۱۷۵)

ipək (پراکند) - pərniyan

دل زنگیانرا در آمد هراس که از پراکند سر برون زد پلاس (۱۲۹, ۹۲)

xətəli, təhlükəli, tikanlı (پراکند) - pərniştər

همی تا بود راه پراکند درو سود بازارگان بیشتر (۷, ۳۲۶)

həyəcanlı səv (پراکند) - pərva

دل از کار دشمن شده بیهراس نه بازار لشگر نه پروای پاس (۲۳۸, ۲۷۰)

پروا (pərva) - həvəs, meyl	بیا ساقی آن بکروشیده روی	بمن ده گرش هست پروای شور (۱, ۴۰۳)
پرواز (pərvaz) - pərvaz, sevinc	ز پرواز پیروزی خویشتن	نبودش همانا غم جان وتن (۵۳, ۱۲۱)
پرواز (pərvaz) - uçuş	چراغی که پرواز بینش بدوست	فروغ همه آفرینش بدوست (۴, ۱۳)
پرواز دادن (pərvaz dadən) - uçuş vermək	بمرغ زبان بسته آوازه ده	که پرواز پارینه را بازده (۱۸, ۶۱)
پرواز کردن (pərvaz kərdən) - uçmaq	سوی پشتهء کوه پرواز کرد	عقابی درآمد سرش باز کرد (۵۱, ۱۲۱)
پروانه (pərvane) - pərvanə	برآرم چراغی زیروانهء	درختی برآرایم از دانهء (۲۸, ۲۲)
پروانه (pərvane-ye şəm-e kəsi gəştən) - birinin qayğısına qalmaq	نگرند پروانهء شمع کس	که پروانهء مانخوانند ویس (۴, ۳۹۸)
پروانه (pərvane) - əmr	نگردند پروانهء شمع کس	که پروانهء ما نخوانند و بس (۴, ۳۹۸)
پروانه (pərvane) - oda sitayiş edən, atəşpərəst	بکشت آتش هیربخانه را	وز آتش پراکند پروانه را (۱۰۱, ۳۲۴)
پروبال (pər-o-bal) - qol-qanad	چوباز از نشیمن گشاید دوال	شکسته شود کبک راپروبال (۳۹, ۳۱۹)
پروبال (pər-o-bal-e (kəsi) bər qoşadən) - qol-qanadını açmaq	چنان برگشاید پروبال او	که نیک اخترى خیزد از فال او (۶۹, ۴۵)
پروردگار (pərvərdeqar) - Allah	فرستادهء خاص پروردگار	رسانندهء حجت استوار (۱, ۱۳)

پروردن (pərvərdən) - yaratmaq, bəsləmək, yetirmək	جهان در بدونیک پروردنست	بسی نیک و بدهاش در گردنست (۳, ۵۳)
پروردنی (pərvərdəni) - əmlik	شه از گوسفندان پروردنی	وز انهاکه باشند هم خوردنی (۵۷, ۴۵۹)
پرورده (pərvərde) - düşünülmüş	سخنهای پروردهء دلغریب	که در مغز مردم نمایدشکيب (۲۷, ۳۵۶)
پرورده (pərvərde) - ətirlənmiş (ədviiyyə qarışdırılaraq bişirilmiş)	کباب تر ویوی افزار خشک	اباهای پرورده با بوی مشک (۵۸, ۲۷۹)
پرورش (pərvəreş) - qayğı	هم از پرورشهای پروردگار	نگرگونه شد صورت هرنگار (۶, ۲۳۴)
پرورش دادن (pərvəreş dadən) - tərbiyə vermək, tərbiyələndirmək	ملکزاده را در خرام و خورش	همی داد چون جان خود پروورش (۸۷, ۲۳۹)
پرورش یافتن (pərvəreş yaftən) - qayğı görmək, bəslənmək	گران پرورش یابد امروز باز	از آن به بود آستین را طراز (۱۷, ۲۴۹)
پرورش یافته (pərvəreş yaftə) - yonulmuş	صنوبر ستونی بینجاه ارش	ببیراستن یافته پروورش (۷۱, ۱۴۲)
پروین (pərvin) - Pərvin (öküz bürcü)	رواروزنان نای زرین زدند	سر ابرده بر پشت پروین زدند (۲۱, ۱۱۴)
پره (pəre) - qol (sirkulun)	دوپره چوپرگار مرکز نورد	یکی دیر جنبش یکی زونگرد (۱۳۱, ۴۲۰)
پره (pəre) - sıra	پس از ساعتی تندشیری سیاه	برون آمد از پرهء قلبگاه (۸۶, ۴۱۷)
پره (pəre zədən) - sıraya düzülmək	جناح از خدنگ غلامان خاص	زده پره بر کشتن بی قصاص (۲۰, ۴۱۲)
پرهیز (pərhiz) - pərhiz, ehtiyat, çəkinmə	چوکید آنچنان آتش تیز دید	از ورستکاری ببر هیز دید (۴۶, ۳۲۸)

پریخت رادریکی مهدعود که مهدفلک بردی اور اسجود (۳۴, ۳۳۵)

پریخت (pəridəxt) - uçmaq
خرامنده کیک ظفر یافته بریداز برکبک برتافته (۵۰, ۱۲۱)

پریخ چولشگر که شاه دید جهان در جهان فیل و خرگاه دید (۲۹۸, ۲۷۰)

پریخ (pərirox) - Nuşabə nəzərdə tutulur
پریرویر ابردنزدیک شاه که این ماه بود از دهای سیاه (۱۰۱, ۲۱۳)

پریرویر (pəriruy) - pəriüz, gözəl (Bolinasin evləndiyi cadugər)
جهانجوی بر رسم آبای خویش پریزاده را کرده متای خویش (۶۸, ۲۱۹)

پریزاده (pərizadə) - pərizadə (Rövşənək nəzərdə tutulur)
پریزادگان بوسه دادن خاک پریزادگان بوسه دادن خاک (۳۳۶, ۲۷۳)

پریزادگان بوسه دادن خاک پریزادگان بوسه دادن خاک (۳۳۶, ۲۷۳)

چهارم پزشکی خردمند و چست که نالندگان را کند تندرست (۷۲, ۳۳۰)

چهارم پزشکی خردمند و چست که نالندگان را کند تندرست (۷۲, ۳۳۰)

مگر نو کند عمر پژمرده را بجوش آرد این خون افسرده را (۲, ۳۷۵)

مگر نو کند عمر پژمرده را بجوش آرد این خون افسرده را (۲, ۳۷۵)

نیامد پلنگر که پژمرده بود بانندیشه لنگر فرو برده بود (۱۷, ۱۰۷)

نیامد پلنگر که پژمرده بود بانندیشه لنگر فرو برده بود (۱۷, ۱۰۷)

پریچهره (pəriçehre) - pəriüz, gözəl
پریچهره دیدگر دلبری پرستنده شد پیکرش را پری (۱۱۸, ۲۲۳)

پریچهره (pəriçehre) - Çinli kəviz nəzərdə tutulur
پریچهره چون حال خود باز گفت ز شادی رخ شاه چون گل شگفت (۵۲۴, ۴۴۸)

پریچهره (pəriçehre) - Nuşabə nəzərdə tutulur
پریچهره چون از سر تخت خویش فرود آمد و خدمت آورد پیش (۲۱۱, ۲۶۴)

پریخت (pəridəxt) - Pəridəxt (Keydin qızı)

پریخت رادریکی مهدعود که مهدفلک بردی اور اسجود (۳۴, ۳۳۵)

پریخت (pəridəxt) - uçmaq
خرامنده کیک ظفر یافته بریداز برکبک برتافته (۵۰, ۱۲۱)

پریخ چولشگر که شاه دید جهان در جهان فیل و خرگاه دید (۲۹۸, ۲۷۰)

پریخ (pərirox) - Nuşabə nəzərdə tutulur
پریرویر ابردنزدیک شاه که این ماه بود از دهای سیاه (۱۰۱, ۲۱۳)

پریرویر (pəriruy) - pəriüz, gözəl (Bolinasin evləndiyi cadugər)
جهانجوی بر رسم آبای خویش پریزاده را کرده متای خویش (۶۸, ۲۱۹)

پریزاده (pərizadə) - pərizadə (Rövşənək nəzərdə tutulur)
پریزادگان بوسه دادن خاک پریزادگان بوسه دادن خاک (۳۳۶, ۲۷۳)

پریزادگان بوسه دادن خاک پریزادگان بوسه دادن خاک (۳۳۶, ۲۷۳)

چهارم پزشکی خردمند و چست که نالندگان را کند تندرست (۷۲, ۳۳۰)

چهارم پزشکی خردمند و چست که نالندگان را کند تندرست (۷۲, ۳۳۰)

مگر نو کند عمر پژمرده را بجوش آرد این خون افسرده را (۲, ۳۷۵)

مگر نو کند عمر پژمرده را بجوش آرد این خون افسرده را (۲, ۳۷۵)

نیامد پلنگر که پژمرده بود بانندیشه لنگر فرو برده بود (۱۷, ۱۰۷)

نیامد پلنگر که پژمرده بود بانندیشه لنگر فرو برده بود (۱۷, ۱۰۷)

پریچهره (pəriçehre) - pəriüz, gözəl
پریچهره دیدگر دلبری پرستنده شد پیکرش را پری (۱۱۸, ۲۲۳)

پریچهره (pəriçehre) - Çinli kəviz nəzərdə tutulur
پریچهره چون حال خود باز گفت ز شادی رخ شاه چون گل شگفت (۵۲۴, ۴۴۸)

پریچهره (pəriçehre) - Nuşabə nəzərdə tutulur
پریچهره چون از سر تخت خویش فرود آمد و خدمت آورد پیش (۲۱۱, ۲۶۴)

پریخت (pəridəxt) - Pəridəxt (Keydin qızı)

پژوهندگی (pəjuhəndegi) - yoxlama, öyrənmə

پژوهندگی کردن (pəjuhəndegi kərdən) - öyrənmək, yoxlamaq

درو کرد باید پژوهندگی که از ماندارد شکوهندگی (۱۱۲, ۲۵۷)

پژوهنده (pəjuhənde) - axtaran, soracağında olan

پژوهندهء راز کخسروم تو اینجا نشین تامن آنجاروم (۴۳, ۳۰۳)

پژوهنده (pəjuhənde) - casus

پژوهندهء دیگر آغاز کرد که دارا نچندان سپه ساز کرد (۱۸, ۱۳۸)

پس (pəs) - arxa

پس و پیش چون آفتابم یکیست فروغم فراوان فریب اندکیست (۴۱, ۳۳)

پس از (əz pəs) - arxada, dalda

دوان رهبر از پیش و فرزانه پس غلامی دویا او دگر هیچ کس (۵۱, ۳۱۲)

پس... (pəs-e ...) - dalında, arxasında

اگر چه پس پرده دار دنشست همه روز باشد عمارت پرست (۵۵, ۲۵۲)

پس (pəs) - sonra

پس از دور هانی که بگذشت پیش کتم زنده ش از آب حیوان خویش (۴۴, ۶۳)

پس از آن (əs an pəs) - ondan sonra

نه بیچید از آن پس سر از داداو همه ساله می خورد بر یاداو (۸۰, ۴۶۱)

پس از آن (əz an pəs ke...) - zaman bildirən bağlayıcı

از آن پس که بر کینه ره یافتند سراز جستن مهر بر تافتند (۱۸, ۱۶۸)

پس آنکه (pəs anke) - sonra

پس آنکه شد پیشکشهای نغز که بینندگان را بر افروخت مغز (۱۰۹, ۲۲۲)

پس آنگاه (pəs anqah) - sonra

پس آنگاه با هر گر انمایه سخن گفت بر قدر هر پایهء (۴۵, ۱۹۴)

پس آنکه sözünün qısa forması, sonra پس آنگاه

پس آنکه قیزی سپندان خرد بیاداش کنجد بقاصد سپرد (۱۰۱, ۱۳۶)

پس از... (pəs əz...) - ...dən(dan) sonra

پس از آفرین پیر بیدار بخت چنین گفت با صاحب تاج و تخت (۱۴۵, ۲۰۱)

پس پرده شهر بندشدن (pəs-e pərde şəhr bənd şodən) - üzə çıxmamaq,

gizlində qalmaq

از آنجا که شه را نیامد پسند جوسایه پس پرده شد شهر بند (۱۲۱, ۳۹۰)

پس پشت (pəs-e pošt-e...) - ardında, dalında, arxasında

روان ماهرویان پس پشت او جونا هید صددریک انگشت او (۱۹۷, ۲۷۰)

پس انداختن (pəs əndaxtən) - arxada qoymaq

زمین زادهء آسمان تاخته زمین و آسمان از پس انداخته (۴۷, ۱۸)

پس اندیش (pəsəndiş) - sonradan fikirləşən

مخالف پس اندیش و او پیش بین بداندیش کم مهر او بیشکین (۱۲, ۴۶)

پست (pəst) - aşığı

پست شدن (pəst şodən) - alçalmaq, əzilmək

شد ایلاقی از گرز پولاد پست ز طوفان خونش زمین گشت مست (۹۲, ۴۱۸)

پست کردن (pəst kərdən) - alçaltmaq

خلافم نه تنهاترا کرد پست بساگردنان راکه گردنشکست (۴۸, ۱۵۸)

پست و بلند (pəst-o-bolənd) - eniş-yoxuş, dağlıq-düzənlik

بداندجهانراکه پست و بلند درازیش چندست و پهنانش چند (۴۹, ۲۸۵)

پست (pəst) - un

پست جوین (pəst-e cəvin) - arpa unu

تن اینجا بیست جوین ساخته دل آنجا بگنجینه پرداخته (۸۶, ۳۴)

پستان (pestan) - döş

کمان کژ ابرو بمژگان تیر زیستان جوشن بر آورده شیر (۲۵۵, ۱۰۱)

پسته (peste) - püsta

مصوص سرائی و ریچار نغز زیادام و پسته بر آورده مغز (۲۴۹, ۲۶۷)

پسته (peste) - ağız

پسته شراب ر حیق آوردن (ze peste şərab-e rəhiğ avərdən) - məstedici

nəgmələr oxumaq

یکی گفت نقاشی اهل روم پسندیده شد در همه مرزوبوم (۱۳, ۳۷۶)

سکندر زگستاخی کار او پسندیده نشمرد بازار او (۱۶۲, ۳۶۵)

شهنشاه گفت ای پسندیده رای سخنها که پرسیدی آرم بجای (۲۰۶, ۳۶۸)

پس و پیش برانگیخت قلبی ثریاشکوه (۳۹, ۱۶۹)

بتندی بروبانگ برزد درشت که پیدا بود روی دیبا ز پشت (۱۶۳, ۳۶۵)

ستون خردمسند پشت او مه انگشت کش گشته ز انگشت او (۱۲, ۱۴)

من از تخمه بهمن و پشت کی کجا ترسم از رومی سست پی (۹۴, ۱۵۰)

نه بازی کند بر پریشه زور نه بلی نه پای بر پشت مور (۷, ۵۱)

گران بند را بر تواند شکست کشد هر یکی را بیک پشت دست (۳۳۵, ۴۳۵)

سوادی که دروی سیاهی نبود و گربود جز پشت ماهی نبود (۳۴, ۳۴۲)

رها کرد حربه سوار دلیر پس پشت آن پشت بر کرده شیر (۱۱۵, ۴۱۹)

نه جباری خویش را کم کند نه در پیش من پشت را خم کند (۱۵۵, ۲۶۰)

جو تنگ شکر در عقیق آورم زیسته شراب رحیق آورم (۸۰, ۴۶۸)

سوی هندی آمد جو سیلی بجوش که از کوه در پستی آرد خروش (۲۱۲, ۴۲۷)

بیالاترین پایه پستی کند همان دعوی زبردستی کند (۷۵, ۳۸۰)

پدر با پسر کین بر آراسته محاباشده مهر بر خاسته (۴۸, ۱۷۰)

فروشت از آرایش آن بوم را پسند آمدار من شه روم را (۷۴, ۲۴۵)

جو دید ترا زیرک و هوشمند بیکساله نخل از تو کردم پسند (۲۲۰, ۳۶۹)

پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندند نیز (۸, ۴۰)

پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندند نیز (۸, ۴۰)

چنان در دل آید جهان دیده را همان زیرکان پسندیده را (۴۶, ۱۴۰)

پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندند نیز (۸, ۴۰)

تو نیز اربونان شوی باز جای پسندیده باشد بفر هنگ و رای (۳۱, ۲۳۵)

شه این داستان را پسندیده داشت تمنای آن نقش نادیده داشت (۷۲, ۲۵۴)

پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندند نیز (۸, ۴۰)

پستی (pəsti) - aşığı, dəre

پستی (pəsti) - kiçiklik, təvazökarlıq

پستی (pəsti kərdən) - kiçiklik göstərmək,

پسر (pesər) - oğul

پسند (pəsənd) - felinin kökü

پسند آمدن (pəsənd amədən) - xoşa gəlmək

پسند آمدار من شه روم را (pəsənd amədərən) - kifayətlənmək

پسندیدگی کن که باشی عزیز (pəsəndidəgi kərdən) - bəyənmək

پسندیدگانت پسندند نیز (pəsəndidəgi kərdən) - bəyənmək, xoşlamaq

پسندیدگی کن که باشی عزیز (pəsəndidəgi kərdən) - bəyənmək, xoşlamaq

پسندیده (pəsəndide) - bəyənilmiş

پسندیده (pəsəndide) - bəyənilmiş

پسندیده (pəsəndide budən) - bəyənilmək, xoşa gəlmək

پسندیده باشد بفر هنگ و رای (pəsəndide budən) - bəyənmək, xoşlamaq

پسندیده (pəsəndide daştən) - bəyənmək, xoşlamaq

پسندیده (pəsəndide şodən) - bəyənilmək

پسندیده (pəsəndide şomordən) - bəyənmək

پسندیده (pəsəndiderəy) - ağıllı

پس و پیش (pəs-o-piş) - ətraf, ön və arxa

پشت (poşt) - tərş üz (parçanın)

پشت (poşt) - arxa, dayaq

پشت (poşt) - nəsil

پشت (poşt) - bel, kürək

پشت دست (poşt-e dəst) - yumruq

پشت ماهی (poşt-e mahi) - qaranlıq

پشت بر (poşt bər(çizi) avərdən) - arxa çevirmək

پشت بر کرده (poşt bər kərdə) - arxa çevirmiş

پس پشت آن پشت بر کرده شیر (poşt- ra xəmə kərdən) - boyun əymək, təzim etmək

پشت قوی یافتن (poşt-e gəvi yaftən) - güc almaq, güclənmək

از آن فال فرخ دل خسروی چو کوه قوی یافت پشت قوی (۱۲۲, ۶۴)
 (pošt-e (kəsi ra) bər şəkəstən) - belini پشت(کسی را) برشکستن
 sındırmaq
 چوبشکست برهیرید پشت را برانداخت آئین زردشت را (۳۲۲, ۷۶)
 (pošt ğəvi kərdən) - arxasını möhkəmləndirmək پشت قوی کردن
 قوی بازونی کرد وخلق بکشت چوبازوی خویشم قوی کرد پشت (۴۲۹, ۲۴۹)
 (pošt-e(kəsi-ra) qəvi kərdən) - arxa olmaq, پشت(کسی را)قوی کردن
 dayaq olmaq
 وگرنیزپهلوزنی رابکشت ازوبهتری راقوی کرد پشت (۲۴۲, ۲۳)
 (pošt ğərm şodən) - arxası möhkəm olmaq پشت گرم شدن
 که برطاسیان اندرین خام چرم بیرطاسی من شود پشت گرم (۴۱۵, ۵۰)
 (do ta ğəştən-e pošt) - belin sınması دوتا گشتن پشت
 فرو گفت پیغامهای درشت کزسروین را دوتاگشت پشت (۱۳۳, ۶۷)
 (əz pošt-e quz kəmani bər arastən) - təzim از پشت گوزکمانی برآراستن
 etmək
 کمانی برآراست از پشت گوز پی رااستخوان گشته همرنگ توز (۱۹۷, ۸۳)
 (pošte) - təpə, hündürlük پشته
 همانجاکه بدخواه راکشته بود بنزدیک صحرا یکی پشته بود (۳۲۲, ۸۵)
 (pošti) - arxa, dayaq پشتی
 بایران زمین از چنان پشتی نمائد آتش هیچ زردشتی (۲۰۹, ۴۰)
 (pəşm) - yun پشم
 بنیروی پشمست بازارشان متاعی جزاین نیست دربارشان (۴۳۴, ۳۲۱)
 (peş(ş)e) - çibin, ağcaqanad پشه
 چوبرداری از رهگذردود را خورد پشه ء مغز نمود را (۳۳, ۵)
 (pəşiz) - qiymətsiz, gümüş pul پشیز
 کجاگندانی پشیزی درو که از گنج اونیست چیزی درو (۴۹, ۴۷)

(pəşiman) - peşman پشیمان
 شکیب آوردبندها را کلید شکینده راکس پشیمان ندید (۱۵۳, ۱۴۸)
 (pəşiman şodən) - peşman olmaq پشیمان شدن
 چوزینگونه تندى بسى کردشاه پشیمان شدآن پیروشدعذرخواه (۱۵۲, ۱۲۶)
 (pəşiman kərdən) - peşman etmək پشیمان کردن
 زبندگوی بدگفته پنهان کنم بیاداش نیکش پشیمان کنم (۳۳, ۴۳)
 (pəşimani) - peşmançılıq, tövbə پشیمانی
 طرب رابمیخانه گم شدکلید نشان پشیمانی آمد پدید (۲۷, ۳۵)
 (peqah) - səhər tezdən پگاه
 چنانست فرمان که فرداپگاه برآریم بزمی زماهی بماه (۲۷۳, ۳۳۰)
 (peğəh) - sözüünün qısa forması, vaxtında, səhər tezdən پگاه
 خروسی که بیگه نوابرکشید سرشراپگاه باز بایدیرید (۱۵۱, ۱۱۶)
 (pol) - körpü پل
 زخونخواردارا هراسنده گشت که آسان نشایدبراین پل گشت (۲۰۱, ۱۴۲)
 (pol bəstən) - körpü salmaq پل بستن
 زبس گنج آکنده بر پشت پیل بصدجای پل بسته بررود نیل (۱۱۴, ۳۰)
 (pol ru-ye dərya bəstən) - qeyri-mümkün işlə پل روی دریا بستن
 məşğul olmaq مشغول
 تمنای شه آنگه آید بدست که درروی دریا توان پل بست (۱۶۴, ۵۵)
 (pəlarək) - cövhər naxışı پلارک
 درفشان یکی تیغ چون چشم گور پلارک درورفته چون پای مور (۱۰۳, ۲۷۹)
 (pəlarək) - cövhər parıltısı, işığı پلارک
 پلارک چنان تافت از روی تیغ که درشب ستاره زتاریک میغ (۹۳, ۱۳۹)
 (pəlas) - palas پلاس
 دل زنگیان رادآمدهراس که ازپرنیان سربرون زدپلاس (۹۲, ۱۲۹)
 (pələng) - pələng پلنگ

چو رومی وزنگی نباشد دورنگ (۲, ۸۳)	مگر یامن این بی محابا پلنگ
پلنگر (pələngər) - Pələngər (Zəngi sər kərdəsi)	پلنگر که او بود سالار زنگ
بدانست کامز دریا نهنگ (۲۷۴, ۱۰۳)	
پلنگینه (pələngine) - pələng dər isindən düzələn	جواهر بخروار و دیبا بتخت
پلنگینه خرگاه وزرینه تخت (۶۵, ۳۳۷)	
پلید (pəlid) - natəmiz	کنم دست شونی بپاک و پلید
بیکر این چنین دست شاید کشید (۲, ۴۰۳)	
پناه (pənah) - ümid, pənah	پناه بلندی و پستی تونی
همه نیستند آنچه هستی تونی (۲, ۳)	
پناه جهان (pənah-e cəhan) - dūnyanın ümidi, pənahı (İskəndər)	پناهنده گفت ای پناه جهان
ندارم ز تو حاجت خود نهان (۱۹۰, ۳۶۷)	
پناه آوردن (pənah avərdən) - pənah gətirmək	بدین حنیفی پناه آوردند
همه پشت بر مهر و ماه آوردند (۴۵, ۲۰۹)	
پناه گرفتن (pənah gereftən) - pənah gətirmək	بدین بارگه زان گرفتم پناه
که بی زینهار ی ندیدم ز شاه (۱۷۱, ۳۶۶)	
پناهنده (pənahənde) - Allah	پناهنده رایاد کرد از نخست
نیت کرد بر کامگاری درست (۳۳, ۱۰۸)	
پناهنده (pənahənde) - pənah gətirən (Çin xaqanı)	پناهنده گفت ای پناه جهان
ندارم ز تو حاجت خود نهان (۱۹۰, ۳۶۷)	
پناهنده (pənahənde) - pənah gətirən	خداوند روزی ده دستگیر
پناهنده را از درش ناگزیر (۲, ۱۵۵)	
پناهیدن (pənahidən) - pənah aparmaq, arxalanmaq	پناهید بایزد بیگاه و گاه
نیفتد بید مرد ایزد پناه (۱۰۴, ۳۴۷)	
پنبه (pəmbe) - pambıq	
پنبه بگوش در نهادن (pəmbe be-quş dər nəhadən) - qulağına pambıq taxmaq, eşitməmək	

چو هم رسته خفتگانی خموش	فرو خسب یابینه در نه بگوش (۲۲۰, ۱۹۰)
قولاغیندان (pəmbə-ra əz-quş bər avərdən) - qulağından pambığı çıxarmaq, eşitmək.	
بر آران کهن پنبه هار از گوش	که دیبای نورا کندر نده پوش (۴۹, ۲۰۹)
پنج نوبت (pənc noubət) - müsəlmanların beş növbə qıldıqları namaza işarədir	زمین بر فلک پنج نوبت زنش (۱۱, ۱۳)
فلک بر زمین چار طاق افکنش	islama pənah gətirən - پنج نوبت پناه
خداوند شمشیر و تخت و کلاه	سه نوبت زن پنج نوبت پناه (۱۳, ۴۶)
بویکلک iddiasında olmaq - پنج نوبت زدن	که بی ششدره نیست این نه رواق (۱۵۱, ۲۰۱)
مزن پنج نوبت درین چار طاق	
پنجاه (pəncəh) - əlli	کشند شب پنجاه مرد از درخت (۳۳۳, ۴۳۵)
برو چون مسلسل شود بند سخت	
پنجم (pəncəm) - beşinci	ز روی کرم عفو کردن گناه (۷۰, ۵۰)
همان پنجم از مجرم عذر خواه	
پنجه (pəncəh) - sözlünün qısa forması, əlli	نگر گونه شد بر شتابنده حال (۲۹, ۲۷)
چو تاریخ پنجه درآمد بسال	
پنجه (pənce) - pəncə	دلیران از و بدلی یافتند
سرا از پنجه شیر بر تافتند (۸۵, ۴۱۷)	
پنجه زدن (pənce zədən) - pəncələşmək, vuruşmaq	مزن پنجه در شیر جنگ آزما (۱۵, ۱۵۶)
توای طفل ناپخته خامرای	
پنجه را گرم کردن (pənce-ra gərm kərdən) - gücünü göstərmək	بافشردن الماس را نرم کرد (۲۸۴, ۴۳۲)
درستی که چون پنجه را گرم کرد	
پند (pənd) - nəsihət, öyüd, məsləhət	که از جمله دورگیران شدند (۴۹, ۷۸)
پذیرای پند وزیران شدند	
پند دادن (pənd dadən) - nəsihət vermək	

کزان خاندان دوردار دگزنند (۲۰۰, ۱۳۶)	چرا موبدانش ندادند پند
پند گفتن (pənd qoftən) - nəsihət etmək	
نشد دردل کینه ورجایگیر (۱۹۷, ۸۸)	بسی پندگفت این جهان دیده پیر
پنداشتن (pəndaştən) - hesab etmək, bilmək	
من آیم بجان گرتوایی بتن (۲۹, ۶۴)	مرازنده پندار چون خویشتن
پنهان (penhan) - gizlin	
چوسر چشمه نیل پنهان گداز (۱۷, ۴۶)	چو آب فرات آشکارانواز
پنهان کردن (penhan kərdən) - gizlətmək	
که شه گنج پنهان کنندرزمین (۲۸۶, ۶۳)	جوابش چنان آمداز پیش بین
پنهان کردن (penhan kərdən) - deməmək	
بیاداش نیکش پشیمان کنم (۲۳, ۴۳)	ز بنگوی بدگفته پنهان کنم
پنهان گرفتن (penhan gereftən) - gizlətmək	
که پنهان نگیرنجهان آفتاب (۱۳۸, ۱۶)	سکندر بخندیدودادش جواب
پنهان پڑوه (penhanpəjuh) - gizlin casus	
که شاهیست باشوکت وباشکوه (۳۴۵, ۸۴)	خبردانش آن مردپنهان پڑوه
پنهانگداز (penhanqodaz) - gizlin yandırın, gizlin əzab verən	
چوسر چشمه نیل پنهانگداز (۱۷, ۴۶)	چو آب فرات آشکارانواز
پنیر آب (pənirab) - pənir suyu	
که یابددروقطره خون خویش (۱۶۳, ۴۶)	پنیر آب دادن نشایدبمیش
پور (pur) - oğul, oğlan	
که تغلیس ازوشد عمارت پذیر (۲۴۷, ۹۹)	چنین گفت باپورد هقان پیر
پوزش (puzeş) - xahiş	
که باد آفرین برتواز کردگار (۳۵۷, ۴۰)	سخن رانده درپوزش شهریار
پوزش آوردن (puzeş avərdən) - xahiş etmək, üzr istəmək	
وگرپوزش آری پنیرم گناه (۳۷۳, ۲۷۳)	اگر سرگرانی ربایم کلاه
پوست (pust) - dəri, xəz	

همه کس تن او پوست راپرورد (۲۵, ۸)	پی پوستین خون خود را خورد
پوستین (pustin) - dəri. xəz	
همه کس تن او پوست راپرورد (۲۵, ۸)	پی پوستین خون خود را خورد
پوسیدن (pusidən) - çürümək	
دگر باره دلوش در افتدیچاه (۱۵۳, ۱۴۱)	رسن زود پوسد چو باشد گیاه
پوسیده (puside) - çürümüş	
پوسیده گشتن (puside gəştən) - çürümək	
دگر قصه سخترونی مخوان (۲۶, ۲۱)	چو پی سست وپوسیده گشت استخوان
پوشانیدن (puşanidən) - örtmək	
بزنگار آهن بیوشانمش (۳۵۲, ۵۴)	وگرکوه باشد بچوشانمش
پوشنده (puşənde) - geyən	
که پوشندگانرا کندمهرگرم (۲۱۶, ۱۶)	قصبهای زربفت و خزهای نرم
پوشیدگان (puşideqan) - Hatif və Sirus	
گزارش کن از خاطر گنج ریز (۱۱۳, ۱۲)	باواز پوشیدگان گنت خیز
پوشیدگی (puşidegi) - gizli iş	
زناده هابره برداشتن (۳۹۲, ۵)	زیوشیدگیها خبر داشتن
پوشیدن (puşidən) - geyinmək	
بیوشید و فارغ شد از تیغ وتیر (۱۰۷, ۹)	قزاکندی ازگور چشم حریر
پوشیدن (puşidən) - geydirmək	
بیوشیدشان بردنی نیز داد (۲۸۱, ۸۰)	باندازه هریکی چیز داد
پوشیدن (puşidən) - gizlətmək, örtmək	
دری میستان گوهری میفروش (۴۲, ۳۲)	زدریای او گنج گوهر میوش
پوشیننی (puşidəni) - geyim, paltar	
که بود آن گرمی دران مرزوبوم (۳۸۱, ۷۷)	زیوشیدنیهای بغداد وروم
پوشیده (puşide) - gizli sirt	
ز پوشیدگان برندارم نقاب (۳۶۵, ۱۶۵)	ولیکن نگهدارم آزر و آب

پوشیده (puşide) - üstüörtülü	پیران ققچاق پوشیده گفت	که زن روی پوشیده به در نهفت (۲۹, ۴۰۰)
gizlində saxlamaq - (puşide qozaştən) پوشیده گذاشتن	چه گستاخروئی برآن داشتست	که در پرده پوشیده بگذاشتست (۱۶۵, ۳۶۵)
پوشیده (puşide) - gizli	جز اینم نشانه‌های پوشیده هست	کز و راز پوشیده آید بدست (۱۵۷, ۲۶۰)
پوشیده (puşide) - qadın, pərdədə olan	نخستین حدیثی که آمد فرود	ز شاه داد پوشیدگان را درود (۴۰, ۲۱۷)
puşidedəndan budən) - açılmamaq, gülməmək	شب آن به پوشیده دندان بود	که آن لحظه میرد که خندان بود (۴۹, ۸۶)
puşide-ye rəy) - ağlasığmaz	قیامت که پوشیده رای ماست	بود روزی آتروز فردای ماست (۳۴, ۱۷۷)
پوشیده روی (puşideruy) - üzüörtülü	گرامی عروسان پوشیده روی	بمادر نمایندرخ یابشوی (۳۷, ۲۰۹)
üz örtmək - (puşiderui kərdən) پوشیده روی کردن	چه سازیم تانرم خونی کنند	زیبگانه پوشیده روی کنند (۴۹, ۴۰۱)
پولاد (pulad) - polad	بروسینه ء همچو پولاد ترس	حدیث تو مندی آن خود مپرس (۱۶۱, ۹۴)
پولاد (pulad) - möhkəm (polad kimi)	نگر خشتی انداخت پولادتر	بر آن کشتی هم نشد کارگر (۳۶۹, ۴۳۸)
پولاد (pulad) - silah	کسی کاتچنان دید بنیاداو	تهی کرد پهلوز پولاداو (۲۷۲, ۱۰۳)
پولاد (pulad) - polad (İskəndər)	چه بی هیبتی دیدی از شاه روم	که پولاد رانرم دانی چوموم (۱۶۷, ۳۶۵)
پولاد (pulad) - iti	سخنهانی از تیغ پولادتر	زبان از سخن سخت بنیادتر (۱۵۹, ۱۵۴)

پولاد (pulad) - qılinc	همی گشت پولاد هندی بمشت	تی چند رومی و چینی بکشت (۱۰۴, ۴۱۸)
پولادپر (puladpər) - polad qanadlı	ز منقار پولاد پران خدنگ	گره بسته خون در دل خاره سنگ (۲۵۴, ۱۰۱)
پولادپشت (puladpoşt) - güclü, pəhləvan, qorxmaz, igid	بدین گونه آنکوه پولاد پشت	بسی مرد لشگر شکن رابکشت (۱۸۵, ۴۲۴)
پولادپوش (puladpuş) - polad geyimli	ز پولادپوشان الماس تیغ	بخورشید روشن در آورد میغ (۱۶, ۴۱۲)
پولادپیکان (puladpeykan) - polad ox	ز پولاد پیکان پیکر شکن	تن کوه لرزید بر خوشتن (۶۷, ۱۸۰)
پولادتیغ (puladtiğ) - polad qılınclı	ز پولاد درعان پولادتیغ	بسی کشت وهم کشته شدای دریغ (۹۶, ۴۱۸)
پولادچنگ (puladcəng) - poladpəncəli, qolugüclü	پس و پیش ترکان طاوس رنگ	چپ و راست شیران پولاد چنگ (۱۲۱, ۳۹۰)
پولادخای (puladxay) - güclü	رواروزنان تیر پولادسای	در اندام شیران پولادخای (۱۳۹, ۹۳)
پولاددرع (puladdər) polad kaftanlı	ز پولاد درعان پولادتیغ	بسی کشت وهم کشته شد ای دریغ (۹۶, ۴۱۸)
پولادسای (puladsay) - poladdeşən	رواروزنان تیر پولادسای	در اندام شیران پولادسای (۱۳۹, ۹۳)
پولادسنج (puladsənc) - iri, polad çəkən	ترازوی پولادسنجان بمیل	ز کفه بکفه همی راندسیل (۵۹, ۸۷)
پولادکوه (puladkuh) - polad dağ	بقلب اندرون داشت باخوشتن	چو پولادکوهی شد آن پیلتن (۵۱, ۱۷۸)
پولادمیخ (puladmıx) - polad mıx		

ز نعل نوندان پولادمیخ	زمین راز جنبش بر افتاد بیخ (۴۵, ۸۱)
سم بادپایان پولاد نعل	بخون دلیران زمین کرده نعل (۱۴۳, ۹۳)
ز پولادی لخت گردن شکن	برون ریخته مغزها از دهن (۱۸, ۴۵۳)
نه پوینده را بر زمین پای بود	نه پرنده رادر هوا جای بود (۴۶, ۴۱۴)
جهاندار چون دیدگان آب و خاک	ز پوینده اسبان بر آرد هلاک (۱۶, ۳۴۰)
ز پویه که پی بر زمین میفشرد	در آندام گاو استخوان گشت خرد (۱۷, ۸۴)
ز لشکر گه شه بنیروی دست	بسی خلق رایای و پهلوی شکست (۲۹۶, ۴۳۲)
شه آرم او به که یکسو کند	کزان پهلوان پیل پهلوی کند (۶۴, ۱۷۱)
شب تیره پهلوی بیستر نبرد	بطالع پژو هی ستاره شمرد (۸, ۴۱۲)
کسی کانچنان دید بنیاد او	تهی کرد پهلوی پولاد او (۲۷۲, ۱۰۳)
بهر تیرکز شست او شد روان	بپهلوی درآمد یکی پهلوان (۲۷۱, ۴۳۱)
توای پهلوان کامدی سوی من	نگهدار پهلوی پهلوی من (۱۱۸, ۱۸۳)
ز پهلوی بپهلوی بگردانمش	نشیند بجانی که بنشانمش (۱۸, ۳۲۶)

پهلوی (pəhləv) - sözlünün qısa forması, pəhləvan, igid

بهر پهلوی پهلوی را سپرد (۲۴۰, ۱۰۰)	بقلب اندرون پای خود را فشرد
خورم گرده گردنان بی دریغ (۱۷۴, ۹۵)	درم پهلوی پهلوانان بتیغ
بهم پهلوی پهلوانیش داد (۲۸۸, ۳۷۴)	چو بر بارگی کامرانیش داد
بپهلوی زبانش هری نام کرد (۸۷, ۳۲۳)	بهرای گنجش چو بدرام کرد
ازو بهتری را قوی کرد پشت (۲۳, ۲۴۲)	و گرنیز پهلوی رابکشت
بسی آهوا فکنده بانافه ناف (۵۱, ۳۴۳)	بمقر اضءه تیر پهلوشکاف
که از خون زمین گشت لاله زار (۸۹, ۱۸۱)	زندش یکی زخم پهلوی گزار
یهودی و نصرانی و پهلوی (۲۰, ۵۴)	زیادت تاریخهای نوی
حصاری ز داز موج لشکر چوکوه (۱۲, ۴۵۲)	بر آن پهن صحرای دریاشکوه
درازش کردی جبین را دراز (۲۱, ۱۲۸)	بپهنی شدی چهره راپهنساز
درازش چندست پهنش چند (۴۹, ۲۸۵)	بداند جهانرا که پست و بلند
دولشگر شکن رایکی گشت رای (۲۹۱, ۳۷۴)	دولشگر یکی شد در آن پهنجای
بی فشردن (pəy feşordən) - cəhd etmək	چو یاقوت خورشید را نزد برد

زگیلان بیرون شدد آمد بری بافکنندن دشمن افکند پی (۷۷, ۳۲۲)
 ardınca getmək - pey-e(çizi) gereftən) پی (چیزی) گرفتن
 سکندر که او ملک عالم گرفت پی جستن کام خودکم گرفت (۱۳, ۲۳۴)
 fikrinə düşmək - pey-e(çizi) gereftən) پی (چیزی) گرفتن
 وزان پس نشاط سواری گرفت پی شاهی و شهرياری گرفت (۶۸, ۶۸)
 məhv etmək, yox etmək - pey kərdən) پی کردن
 چو در پیل پای قدح میکنم بیک پیل پاییل را پی کنم (۱۶۶, ۹۵)
 üz tutmaq, getmək - pey nəhadən) پی نهادن
 بهر تختگاهی که بنهاد پی نگهداشت آنین شاهان کی (۳۰, ۵۵)
 – pey-e mərd bər-hiç mərd nəqozastən) پی مرد بر هیچ مرد نگذاشتن
 hamını kişi(mərd) bilmək
 جهان آنکسی راست کاندنبرد پی مرد نگذاشت بر هیچ مرد (۵۳, ۱۴۷)
 öldürmüş, parçalamış - pey kərde) پی کرده
 چنین چند راکشت تا نیمروز چو آهوی پی کرده راتندشیر (۷۱, ۴۱۶)
 dalbadal - peyapey) پیایی
 فرستادگی کرد بر خود درست (۱۲۰, ۲۵۷)
 piyada(zərf) - piyade) پیاده
 سکندر زگفتار او روی تافت پیاده سوی غار خسرو شتافت (۵۰, ۳۱۲)
 məğlub etmək, qarşısını kəsmək - piyade nəhadən) پیاده نهادن
 فرس بکند جوش من نیل را رخ من پیاده نهد پیل را (۱۶۹, ۹۵)
 piyada(is.) - piyade rou) پیاده رو
 بهر گوشه کرده صد پیل بند (۱۵۴, ۹۴)
 xəbər, söz - pəyam) پیام
 زدار پذیرفته باخود پیام (۷۸, ۱۳۴)
 xəbər gətirmək, söz danışmaq - pəyam avərdən) پیام آوردن
 بیا ساقی از باده جامی بیار زیجاده گون گل پیامی بیار (۱, ۲۷۵)

möhkəm dayanmaq - pəy feşordən) پی فشردن
 سکندر در آن داور یگانه سخت پی فشرد مانند بیخ درخت (۷۶, ۱۷۲)
 təsir göstərmək - pəy feşordən) پی فشردن
 بهر جاکه نیروی من پی فشرد مرا بود پیروزی و دستبرد (۶۰, ۳۵۳)
 riayət etmək, davam gətirmək - pəy feşordən) پی فشردن
 بدارا همان گنج زرمیسپرد بر آن عهد پیشینه پی میفشرد (۱۷, ۷۵)
 çapmaq - pəy-e bərəgi randən) پی بارگی راندن
 پی بارگی سوی این مرز راند برویوم مارا بگردون رساند (۳۶, ۳۰۲)
 möhkəmlənmək - pəy feşordən) پی فشردن
 بداد ودهش در جهان پی فشرد بدین دستبرد از جهان دست برد (۹۴, ۳۳۹)
 ovu əldən buraxmaq - pəy-e şir reha kərdən) پی شیر رها کردن
 چودارا خبر یافت کان ازدها نخواهد پی شیر کردن رها (۸۹, ۱۶۶)
 ayağını bir yerdən kəsmək - pəy-e(kəsi) - ra gərdanidən) پی (کسی) را گردانیدن
 بگردان پی شیرازین بوستان مده پیل رایادهندوستان (۲۳, ۳۵۰)
 ayağın daşa dəyməsi - be-səng amədən-e pəy) پی بسنگ آمدن پی
 چو شه شد بنزدیک آن غارتنگ در آمد پی باد پایان به سنگ (۴۲, ۳۱۲)

xəbər vermək - xəbər (peyām dadən) پیام دادن
 فرستاد و دادش بهندوبیام (۲۹, ۳۲۷)
 جریده یکی قاصد نیزگام
 elçi - pəyamavər پیام آور
 بیخاره گفتا بیاوربیام پیام آوراز بند بگشاد کام (۸۵, ۱۳۵)
 (Çin xaqanı) vüqarlı elçi - pəyamavər-e sərəfraz پیام آورسرفراز
 در آمدپیام آورسرفراز پرستش کنان برد شه را نماز (۱۳۳, ۳۶۳)
 xəbər verən - pəyamavər پیام آور
 پیام آوردیک همسایگان (۴۷, ۲۷۸)
 ترنم سرای تهی مایگان
 elçilik - pəyamavəri پیام آوری
 سکندر بحکم پیام آوری بر خویش خواندش ز نام آوری (۲۵, ۸۵)
 pic - tərşinə çevrilmə, pisləşmə پیچ
 اگر ترسی از پیچ دوران من مپیچان سراز خط فرمان من (۲۰, ۲۵۰)
 burmaq, sazlamak - piç dadən پیچ دادن
 بر آراست بر جنگ زنگی بسیج بزنگی کشی نیزه را داد پیچ (۱۸۸, ۹۶)
 piçan - qıvrım پیچان
 سر زلف پیچان چو مشک سیاه وزو مشکبوگشته مشکوی شاه (۴۳, ۶۷)
 döndərmək - piçanidən پیچانیدن
 گریوه بلندست وسیلاب سخت مپیچان عنان من از راه بخت (۵, ۱۰)
 əyri-üyrü, dolaşiq, əzablı - piç piç پیچ پیچ
 سخن راست رو بود وره پیچ پیچ (۱۶, ۵۴)
 böyütmək, qat-qat etmək - piçpiç dadən پیچ پیچ دادن
 بسیار خواری نیارم بسیج که پری دهنناف رای پیچ (۸۰, ۲۹۴)
 bər ca-ye xod piç-piç foru mandən - پیچ فرجامندن
 mættəl qalmaq
 شه از گفت آن مرد دانش بسیج فرو ماند برجای خود پیچ پیچ (۴۶, ۴۹۳)
 aşırım, keçid - piçeş پیچش

dolaşiq, ze piçeş kəmər dər kəmər duxte - زیچش کمر در کمر دوخته
 əyri-üyrü
 رهی دارد از صاعقه سوخته زیچش کمر در کمر دوخته (۴۵, ۳۱۲)
 narahatçılıqdan qurtarmaq, ze piçeş reha gəştən - زیچش رها گشتن
 rahatlanmaq
 بنوعی زیچش نگشتم رها که ناکشته دیدم هنوز از دها (۵۰۸, ۴۴۷)
 hirsindən qıvrılmaq - be-piçeş dər amədən - زیچش در آمدن
 بیچش در آمد چو بیچیده مار (۲۲, ۱۰۷)
 aldadıcı - piçənde sər - بیچنده سر
 درو گاه حلوا بود گه جگر (۷۸, ۱۴۲)
 təlaş, cəldlik, əzmkarlıq - piçidegi - بیچیدگی
 همه بر هلاکش بسیچندگی (۲۱۱, ۴۲۶)
 çalışıb vuruşmaq - piçidən - بیچیدن
 که هیچست از سود و سرمایه هیچ (۱۷, ۴۶۳)
 coşmaq - piçidən - بیچیدن
 بیچید بر خویشتن چون دوال (۱۷۹, ۴۲۴)
 qıvrılmaq - piçidən - بیچیدن
 چوماری که بیچند سودای گنج (۱۷۸, ۹۶)
 qalmaq (bir işdən) - piçidən - بیچیدن
 که نزدیک شد کوچگه را و داد (۳۹, ۲۷)
 hörülmüş - piçide - بیچیده
 سر زلف بیچیده بالای گوش (۵۴, ۴۰۷)
 qəzəblənmiş, qıvrılmış - piçide - بیچیده
 بیچش در آمد چو بیچیده مار (۲۲, ۱۰۷)
 əlsiz-ayaqsız, gücsüz - piçidedəst - بیچیده دست
 سکندر چه لشگر تواند شکست (۵۶, ۴۰۷)
 بیچیده دست بدان سست پایان بیچیده دست

پېخجسته (pəyxocəste) - xoşqədəm, xeyirxah

خطاگتتم ای پېخجسته رقیب که شد دشمنی باغریبان غریب (۹, ۳۵۵)

پیدا (peyda) - aşkar(da)

بعبرت در آن کشتگان بنگریست بخندید پیداوینهان گریست (۷۹, ۱۱۱)

پیدا بودن (peyda budən) - görünmək

بفرسنگها بودیداز دور عقابی سیه پروبالش ز نور (۷۴, ۱۴۲)

پیدا شدن (peyda şodən) - məlum olmaq, əldə olunmaq

رسن بسته اندازه پیدا شده مقادیر منزل هویداشده (۶۳, ۵۷)

پیدا کردن (peyda kərdən) - göstərmək

نه روئی که پیدا کند شرمشان نه برهیچکس مهر و آزرمشان (۲۳, ۸۰)

پیدا کردن (peyda kərdən) - bitirmək

چو سروی که پیدا کند درچمن زگیسو بنقشه ز عارض سمن (۴۱, ۶۷)

پیدا نه (peyda nə) - görünməz idi

چنان غرق در آهن اندام او که پیدا نه جزیر نفس کام او (۲۲۵, ۴۲۷)

پیر (pir) - qoca

بیا ساقی از خم دهقان پیر میی در قدح ریز چون شهد و شیر (۱, ۶۰)

پیر گشتن (pir gəştən) - qocalmaq

بسختی دراز چاره دل بر مگیر که گردن زمان تازمان چرخ پیر (۶۶, ۳۹۶)

پیراستن (pirastən) - pardaxlamaq

صنوبر ستونی بینجاه ارش بپیراستن یافته پرورش (۷۱, ۱۴۲)

پیرامن (piramon) - ətraf, kənar

بپیرامن بر کهه آبیگیر ز سوسن بیفکن بساط حریر (۲۳, ۶۲)

پیرانه سر (piranesər) - qocalıq

به پیرانه سر گنبدلاجورد بضحاک و جمشید بین تاجه کرد (۹۷, ۱۹۸)

پیراهن (pirahən) - köynək

بدراعه در گریزد تنش که آن درع باشد نه پیراهنش (۵, ۲۸۸)

پیرایش (pirayəş) - naxış, bəzək

نبینند پیرایش یکدگر مگر مدت دعوی آید بسر (۲۰, ۳۷۶)

پیرایه (piraye) - qiymətli daş-qaş

بخروار هاگشت پیرایه سنج (۴۹, ۲۴۴)

پیرایه بستن (piraye bəstən) - bəzəmək, bəzək vurmaq

بروایه (piraye) - döyüş geyim və ləvazimatı

بسیچ شدن کرد بر جنگ راست (۱۷۱, ۴۲۳)

پیرایه سنج (pirayəsənc) - daş-qaş ölçən

بخروارها گشت پیرایه سنج (۴۹, ۲۴۴)

پیرزن (pirzən) - qarı

ز خاکستر پیرزن درع پوش (۳۸, ۲۷۸)

پیروز (piruz) - qalib

دلیل ظفر یافت آن فال را (۴, ۱۲۱)

پیروز شدن (piruz şodən) - qalib gəlmək

شود دوست پیروز دشمن هلاک (۳۵, ۸۱)

پیروز گشتن (piruz gəştən) - hakim olmaq

چو دولت بر آفاق پیروز گشت (۴۳, ۵۶)

پیروزبخت (piruzbəxt) - xoşbəxt, uğurlu

در گنج بگشاد و بر شدتجت (۶۲, ۶۸)

پیروزبهر (piruzbəhr) - müvəffəq

پیروزبهر گشتن (piruzbəhr gəştən) - nail olmaq, müvəffəq olmaq

بدان خرمی گشت پیروزبهر (۲۲, ۳۶۹)

پیروزپی (piruzpey) - uğurlu

که از می مرا هست مقصودی (۶۸, ۲۹)

پیروزجنگ (piruzcəng) - qələbə çalan

piruzcəng budən) - qələbə çalmaq, qələbə
 بودن
 qazanmaq
 همانکزان بود پیروز جنگ که فیروزه را فرق کردی زسنگ (۲۸۹, ۱۶)
 piruzhal) - qalib
 پیروز حال
 piruzhal budən) - qalib olmaq
 بودن
 چو فیروز بود آن نمونش بقال درین هم توان بود پیروز حال (۱۲۶, ۱۲۷)
 piruzrəy) - ağıllı, tədbirli
 پیروز رای
 وزیر خردمند پیروز رای بفریزی شاه شد رهنمای (۸۱, ۳۱)
 piruzgəşt) - qələbə, uğur
 پیروز گشت
 بهر جا که روی آری از کوه و دشت بهی بادت از چرخ پیروز گشت (۸۹, ۸۴)
 piruzmənd) - qalib, müzəffər
 پیروز مند
 کنون دانگر هست پیروز مند از اینگونه بیداد تا چند چند (۲۰۵, ۱۹۴)
 firuzə) - firuzə
 فیروزه
 همه پیکر از لعل و پیرزه پر (۲۱۷, ۳۲)
 piruzəçəşm) - göygöz
 پیروزه چشم
 همه سرخ رویند و پیروزه چشم ز شیران نترسند هنگام خشم (۴۳۴, ۳۱۵)
 firuzə rəngli) - firuzə rəngli
 فیروزه رنگ
 ز پیروزی چرخ پیروزه رنگ نبودش بسی در سپاهان درنگ (۲۲۷, ۱۵)
 piruzi) - xoşbəxtlik, uğurluluq, qələbə
 پیروزی
 می و مشک میریخت بر طرف جوی (۶۸, ۶۴)
 piruzi be-çəng avərdən) - qələbə çalmaq
 پیروزی بچنگ آوردن
 سکندر چو پیروزی آورد بچنگ نه زیبا بود آینه زیر زنگ (۴۴۴, ۵۷)
 piruzi be-dəst avərdən) - qələbə çalmaq
 پیروزی بدست آوردن
 همانا که پیروزی آری بدست چو تدبیر داری و شمشیر هست (۴۴۹, ۳۹۹)
 ze-piruzi dur kərdən) - məğlub etmək
 ز پیروزی نور کردن
 ز پیروزی کرد یکباره نور (۳۴۰, ۹)
 روان کرد لشکر بتاراج فور

peyrəvi) - izləmə, təqlid
 پیروی
 کهن پیشگانرا مکن پیروی (۴۱, ۱۳)
 peyrəvi kərdən) - izləmək
 پیروی کردن
 کهن پیشگانرا مکن پیروی (۴۱, ۱۳)
 sözünün qısa forması, köynək) - pırəhən) - پیرهن
 کراباشگونه بود پیرهن بحاجت بود بازگشتن بتن (۲۰۲, ۱۵۵)
 qocalıq) - piri) - پیری
 بروز جوانی و نوزادگی زدم لاف پیری و افتادگی (۲۸, ۴۳)
 qarşı, qabaq) - piş) - پیش
 جناحی بر آورده چون بیستون (۹۴, ۱۴۸)
 qabağına, qarşısına) - (piş-e...)) - پیش
 لبالب کن از بادیه خوشگوار بنه پیش کیخسرو روزگار (۳۰۸, ۲)
 qarşıya çıxmaq, təsadüf etmək) - piş amədən) - پیش آمدن
 بروسیل بارم چو غرنده ابر (۹۵, ۱۴۸)
 qarşıya çıxarmaq, rast gətirmək) - (be-piş avərdən) - پیش آوردن
 نشاید زدن کنده بر پای خویش (۳۲۰, ۵۴)
 yanına çağırmaq) - piş xandən) - پیش خواندن
 خبر دادش از راه پنهان خویش (۸۹, ۷۲)
 yanında, qarşısında) - (piş-e...)) - پیش
 بنقاش صورت بود رهنمای (۱۱, ۱۵)
 ona, onun) - (piş-e u) - پیش او
 شدان داوری پیش اولد پذیر (۷۲, ۵۰)
 irəli gətirmək, irəli çəkmək) - piş avərdən) - پیش آوردن
 ره آورد آورده آورد پیش (۳۳۴, ۲۲)
 qarşıya çıxarmaq) - (piş avərdən) - پیش آوردن
 ز نامهربانی چه آورد پیش (۳۰۹, ۹)
 جهان بین که بامهربانان خویش

hazırlamaq - piş avərdən) پیش آوردن
 فرستاد پنهان بدزدار خویش که پیش آوردن از اندازه پیش (۳۰۳, ۵۰)
 təqdim etmək - piş bordən) پیش بردن
 بیوسید برنامه و پیش برد کلید خزینه بهندوسپرد (۳۳۲, ۹۹)
 qabaqda - (be-piş əndərun) بییش اندرون
 نو بیدادپیشه بییش اندرون بیدادخود شاه را رهنمون (۱۸۲, ۱۰۳)
 qarşılamağa gəlmək - (piş-e(çizi) baz amədən) پیش(چیزی) باز آمدن
 وگر پیش اقبال باز آمدی کجا عنراگر عنرساز آمدی (۳۵۱, ۴۰)
 tərəfindən - (əz piş-e...) از پیش
 جواب نامه دارا از پیش اسکندر (۱۶۰)
 üz-də, üz-üzə - (dər piş-e ru) درپیش رو
 پس هیچ پشتی چنان نگنرم که درپیش رویش خجالت برم (۳۳, ۴۲)
 üz-üzə gəlmək - (piş-e(kəsi) pay nəhadən) پیش (کسی) پای نهادن
 بهنگام سرپنجه رویاه لنگ چگونه نهد پای پیش پلنگ (۱۵۳, ۱۴۳)
 qabağına salıb aparmaq - (dər piş kərdən) درپیش کردن
 گله پیش در کرداز اندازه پیش بخشندی آمد بماوای خویش (۴۶۰, ۵۹)
 irəli qaçmaq, qarşıya çıxmaq - (be-piş dəvidən) بییش دویدن
 چو شاهنشاه آمدسوی بزم خویش مقیمان مجلس دویدند پیش (۲۹۵, ۱۰۰)
 gətirmək, yanına gətirmək - (piş kəşidən) پیش کشیدن
 باندازه دسترسهای خویش کشیدند بسیار گنجینه پیش (۲۴۳, ۴۳)
 qarşıya qoymaq, gətirib qoymaq - (piş nəhadən) پیش نهادن
 اباهای الوان ز صدگونه پیش بخوانهای زرین نهادند پیش (۲۷۲, ۳۲۰)
 irəli - (piş) پیش
 یکی رابلنگرگه خویش ماند یکی رابقدر رسن پیش راند (۵۸, ۶۷)
 irəli(də), qabaq(da) - (piş) پیش
 ره از شب چوروز بداندیش بود وشاقی وشمعی روان پیش بود (۲۹۲, ۶۰)

keçmiş, əvvəlki - (piş) پیش
 دوچندان دیگر بر افزودشان (۱۹۴, ۴۹)
 əvvəl - (piş) پیش
 کند خط عمر مرا ریز ریز (۲۸, ۵۲)
 əvvəldən, əvvəlcədən - (piş) پیش
 دروبست عنوان فرزندخویش (۷۱, ۲۷)
 ...dən əvvəl - (piş əz...) پیش از
 که پیش از اجل رفت نتوان بگور (۱۸۵, ۱۴۳)
 qədim - (piş) پیش
 چنین گویداز پیش عهدان خویش (۲۰۷, ۹)
 alın - (pişani) پیشانی
 سرونست بر رسته چون کرگدن (۴۳۴, ۳۲۴)
 böyükdən - (ze pişani-ye pil ta pa-ye mur) زیبشانی پیل تاپای مور
 kiçiyə
 زیبشانی پیل تاپای مور نیاید زمن بر کسی دست زور (۲۲۸, ۳۲)
 birini - (ze pişani-ye(kəsi) çin qoşadən) زیبشانی(کسی) چین گشادن
 sevindirmək
 زیبشانی چینیان چین گشاد (۳۸۱, ۷۹)
 qarşılama - (pişbaz) پیشباز
 qarşılamaq - (pişbaz amədən) پیشباز آمدن
 من از بهر آن آدمم پیشباز که گردانم از شهر خود این نیاز (۳۵۸, ۶۱)
 qarşılamaq, irəli gəlmək - (dər pişbaz amədən) درپیشباز آمدن
 چو شه دیدد در پیشباز آمدش عروسی چنان دلنواز آمدش (۳۳۷, ۶۱)
 uzaq görən - (pişbin) پیشبین
 بداندیش کم مهر و او پیشکین (۴۶, ۱۲)
 uzaqgörənlik - (pişbini) پیشبینی

کس از پیشبینی نبیند گزند (۲۳۶, ۴۰)	حسابی که فرمود رای بلند
پیشتخت (pištəxt) - taxt olan otaq	همه فال خسرو در آن پیشتخت
بغیروزبختی بر آوردبخت (۳۰۶, ۸۱)	
پیشتر (pištər) - daha əvvəl	چویرتخت جاوید نقوان نشست
زتن پیشتر تخت باید شکست (۳۰۸, ۱۱۱)	
پیشخورد (pişxord) - məzə, qəlyanaltı	که رومی بترسید از آن پیش خورد
که باطوطیانوش زنگی چه کرد (۸۸, ۶۷)	
پیشدستی (pişdəsti) - birincilik, təşəbbüskarlıq, üstünlük	نورویه ستانند بر جای جنگ
نمودندبر پیشدستی درنگ (۱۴۷, ۱۴)	
پیشدستی آوردن (pişdəsti avərdən) - birinci başlamaq	بر آن ختم شد رخصت رهنمون
که شه پیشدستی نیارد به خون (۱۴۱, ۵۹)	
پیشعهدان (pişəhdan) - əvvəl yaşayanlar	گزارنده داستانهای پیش
چنین گوید از پیشعهدان خویش (۲۰۷, ۹)	
پیشکش (pişkəş) - bəxşiş, peşkəş	در آموختش راز آن پیشکش
بدان تعبیه شددل شاه خوش (۱۳۴, ۷۷)	
پیشگاه (pişqah) - saray	هزارش زن بکردر پیشگاه
بخدمت کمر بسته هر یک چوماه (۲۵۰, ۲۶)	
پیشگاه (pişqah) - qabaq, ön tərəf	جناح آنچنان بست در پیشگاه
که پوشیده شد روی خورشید و ماه (۱۶۹, ۳۴)	
پیشوا (pişva) - ustad, rəhbər	درین پیشه چون پیشوای نوی
کهن پیشگان رامکن پیروی (۴۱, ۱۳)	
پیش و پس (piş-o-pəs) - hər tərəf, arxa-qabaq	چنان داشتم ملک را پیش و پس
که آزارشی نامد از کس بکس (۳۱۸, ۱۸)	
پیشه (pişe) - peşə, sənət, iş	درین پیشه چون پیشوای نوی
کهن پیشگانرا مکن پیروی (۴۱, ۱۳)	
پیشه کردن (pişe kərdən) - iş görmək, işlə məşğul olmaq	

که چشمک زنان پیشهء میکنم	ز چشم بداندیشهء میکنم (۲۰۶, ۴)
peşəsindən uzaqlaşmış - از پیشه گریزنده	ز پیشه گریزنده را بازجست
بدان پیشهء دادش که بود از نخست (۲۰۵, ۲۰۰)	
öz peşəsilə - پیشهء اصلی ببیش آوردن	همان پیشهء اصلی آورد ببیش (۲۰۵, ۱۹۹)
məşğul olmaq	öz işlə məşğul olmaq - پیشهء خود کردن
نگیرد کسی جزپی کارخویش	جز این گرچه نیکی کند بد کند (۲۰۵, ۱۹۶)
که هر پیشهء ورپیشهء خود کند	پیشهء ور (pişevər) - iş sahibi, mütəxəssis
بکار دگر کس در آویختست (۲۰۴, ۱۸۹)	
که پیشهء ورازپیشهء بگریختست	günortadan sonra, günün üçüncü çağı - پیشین
زمیشد یکی بریکی کامگار	ز پیشین درآمد بسبب کارزار (۴۲۰, ۱۲۳)
که از لوح ناخوانده عبرت پذیر	پیشینگان (pişineqan) - sələflər
ز پیشینگهان تا نماز دگر	گه از صحف پیشینگان درس گیر (۲۱, ۱۲)
بمیدان نشد رزمساز دگر (۴۱۸, ۹۷)	
پیشینه (pişine) - qədim, əvvəlki	پیشینگهان (pişingəhan) - günorta
qədim şair (Firdovsi nəzərdə soxənqu-ye pişine) - سخنگوی پیشینه	میدان نشد رزمساز دگر (۴۱۸, ۹۷)
tutulur) -	
سخنگوی پیشینه دانای طوس	که آراست روی سخن چون عروس (۳۹, ۱۱۷)
شتابنده سلی که برکوه و دشت	پیشینه (pişine) - Nuh
ز طوفان پیشینه خواهد گذشت (۳۴۴, ۶۷)	
اگر بازگردد ببیشینه راه	پیشینراه (pişinerah) - keçilmiş yol
بروروز روشن نگرندسیاه (۱۵۰, ۹۶)	
سپه را بائین پیشینه روز	پیشینروز (pişineruz) - keçmiş gün
بر آراست سالارگیتی فروز (۴۵۲, ۱۱)	

پیشینیان (pişiniyan) - ata-babalar

سخن راست گفتند پیشینیان که عهد و وفا نیست در چینیان (۲۶۱, ۳۶۱)

پیغام (peyğam) - xəbər, söz

فروگفت پیغامهای درشت کزو سروین رادوتاگشت پشت (۱۳۳, ۶۷)

پیغام دادن (peyğam dadən) - xəbər göndərmək

بهرقلعه کودادپیغام خویش کلید درقلعه بردند پیش (۲۴۶, ۷۸)

پیغام کردن (peyğam kərdən) - xəbər göndərmək

خبرکردن اسکندر پشاه زنگبار (۸۳)

پیغمبری (peyğəmbəri) - peyğəmbər(sif.)

نویسم خطی زین نیایشگری مسجل بامضای پیغمبری (۴۳, ۴۸)

پیغمبری (peyğəmbəri) - peyğəmbərlik

پیغمبری کریم آنگه درش که خواند خدا نیز پیغمبرش (۴۳, ۴۸)

پیغمبری (peyğəmbəri) - möcüzə

شنیدم که مانی بصورتگری زری سوی چین شد پیغمبری (۲۷۸, ۴۵)

پیک (peyk) - qasid

تو نیز آن به ای پیک علوی نژاد که گردجهان برنگردی چو باد (۴۲, ۲۷)

پیک ادراک (peyk-e edrak) - idrak peyki

وجود تواز حضرت تنگبار کندپیک ادراک را سنگسار (۵, ۲۵)

پیکان (peykan) - peykan, oxun baş hissəsi

برانگیخت رزمی چو بارنده میغ تگرگش ز پیکان و باران ز تیغ (۱۷۸, ۴۶)

پیکانکش (peykankəş) - ox çıxaran

زیس خسته تیرپیکان نشان شده آبله دست پیکان کشان (۱۷۰, ۵۰)

پیکر (peykər) - heykəl

چو پیکر برانگیخت پیکر نمای شه از پیش پیکر تهی کرد جای (۴۰۴, ۱۱)

پیکر (peykər) - bədən

برینند درطشت زرین سرش بخون غرقه شد نازنین پیکرش (۸۶, ۴۱)

پیکر (peykər) - gөрkəm

چوروسی درودیدو در پیکر ش ز صفر ا بگشتن درآمد سرش (۴۱۹, ۱۱۲)

پیکر (peykər) - surət, xəyal

خردمند گفت اینچنین پیکری نداند نمودن بر افسونگری (۲۱۲, ۸۴)

پیکر (peykər) - insan, şəxs

سیاست گره بست بردست و پای زهر پیکری مانده نقشی بجای (۱۹۶, ۷۲)

پیکر (peykər) - gövdə

یکی مهد زرین برآمده در همه پیکر از لعل و پیروزه پر (۲۱۷, ۳۲)

پیکر (peykər) - peykər

پرستنده شد پیکر ش رابری (۲۲۳, ۱۱۸)

پیکر (peykər) - gözəl

ازین پیکر آنگه گشایم پرند که باشد رسیده چون لعل بلند (۳۷, ۱۰۰)

پیکر (peykər) - peykər (ov üçün numerativ kimi işlənilib)

چو درصید شیران شمار افکنی بتیری دو پیکر شکار افکنی (۴۹, ۵۲)

پیکر شکن (peykərşəkən) - iti, peykərdeşən

ز پولاد پیکر شکن تن کوه لرزید بر خویشتن (۱۸۰, ۶۷)

پیکر نمای (peykərnəmay) - heykəltəraş(Bəlinas)

چو پیکر برانگیخت پیکر نمای شه از پیش پیکر تهی کرد جای (۴۰۴, ۱۱)

پیکار (peyqar) - döyüş, müharibə

زبون گشت رومی ز پیکار شان اجل خواست کردن گرفتار شان (۱۷۲, ۸۹)

پیکار ریختن (peyqar rixtən) - müharibə qızısqdırmaq

یکی ترک روی آهنین بر سرش که پیکار میریخت از پیکر ش (۴۲۳, ۱۶۴)

پیکار کردن (peyqar kərdən) - döyüşmək

بدین گونه میکرد پیکار ها همی ریخت آتش در آن خارها (۴۲۸, ۲۳۹)

پیکال چرم (peyqalçərm) - qurd dərisi

همان کوس روئین ز پیکال چرم نه دل بلکه پولاد را کرد نرم (۴۱۷, ۸۰)

پیل (pil) - fil

اگر پای پیلست اگر پرمور بهریک تودادی ضعیفی وزور (۵, ۳۱)
پیل را یاد هندوستان دادن (pil-ra yad-e hendustan dadən) - oğru yadına
daş salmaq

بگردان پی شیر ازین بوستان مده پیل را یاد هندوستان (۲۳, ۳۵۰)

پیل (pil) - fil (şahmatda)

برون راندپیل افکن خویش را رخ افکند پیل بداندیش را (۲۵۸, ۳۷۲)

پیل (pil) - döyüşçü

زکویال آن پیل جنگ آزمای درآمدر پیل پیکرز پای (۹۱, ۴۱۸)

پیل افکن (piləfkən) - at(şahmatda)

برون راند پیل افکن خویش را رخ افکند پیل بداندیش را (۲۵۸, ۳۷۲)

پیل افکن (piləfkən) - fil yıxan, döyüşçü

هیون بروی افکند پیل افکنی سوی بیلتن شد جواهریمنی (۷۷, ۱۷۲)

پیل افکنی (piləfkəni) - döyüş, öldürmə

دگر ره سوی جنگ پرواز کرد بییل افکنی جنگ را ساز کرد (۵۰۴, ۴۴۶)

پیل بالا (pilbala) - fil gövdəli, fil boylu

بفرمودتا خازن زودخیز کند پیل بالا بروگنج ریز (۸۷, ۲۴۶)

پیلبان (pilban) - filban

بزد پیلبان بانگ برزنده پیل بران اهرمن راند چون رود نیل (۳۸۵, ۴۳۹)

پیلبند (pilbənd) - güclü

برغم سیاهان شه پیل بند مزور همی خورد از آن گوسفند (۱۲۳, ۹۲)

پیلپای (pilpay) - qədəh

زراجه منم پیل پولاد پای که برپشت پیلان کشم پیلپای (۱۶۵, ۹۵)

پیلپیکر (pilpeykər) - filcüssəli

زکویال آن پیل جنگ آزمای درآمدر پیل پیکر ز پای (۹۱, ۴۱۸)

پیلتن (piltən) - fil cüssəli

از آن تیزتر خسرو بیلتن بتندی در آمدبان اهرمن (۹۷, ۱۹۶)

پیلزور (pilzur) - fil güclü, fil qüvvəli

لحیفی بر افکنده بر پشت بور درآمد بزین آن تن پیل زور (۹۷, ۱۹۳)

پیله (pile) - barama qurdu

گروهی که بر پیل کردند زور فتاندند چون پیله در پای مور (۱۱۰, ۶۲)

پیمان (peyman) - əhd-peyman

ششم عهد پیمان نگذاشتن وفاداری از یاد نگذاشتن (۵۰, ۷۱)

دعا تازه کردند بر جان او بجان باز بستند پیمان او (۲۳۲, ۹۷)

برین عهدشان رفت پیمان بسی که در بیوفانی نکوشکسی (۲۲۸, ۳۶۹)

بگوهر هر چه خواهی که فرمان کنم بچاره گری باتو پیمان کنم (۱۸۵, ۱۵۲)

برسم کیان نیز پیمان گرفت وفا در دل ومهر در جان گرفت (۲۱۹, ۶۹)

پیمان (peyman) - əhd-peyman bağlamaq

پیمان (peyman) - peyman etmək, peyman bağlamaq

پیمان (peyman) - badə, qədəh

گهی سفته لعلی بییمان خورد گهی گوش بر لعل ناسفته کرد (۴۴۲, ۴۳۴)

پیمودن (peymudən) - nəzərə almaq

در اندازه من غلط بوده تو بازوی بهم نپیموده (۵۸, ۱۵۹)

پیمودن (peymudən) - keçmək, başa vurmaq

ببازی نپیماید این راه را نگهدار داز دزد بنگاه را (۱۳۷, ۵)

پیمودن (peymudən) - içmək

بیا ساقی از باده بردار بند ببیمای پیمودن باده چند (۱۶۶, ۱)

پیوستن (peyvəstən) - əhd etmək

بهرجا که هستی کمر بسته ام بخدمتگری با تو پیوسته ام (۱۹۲, ۱۱)

پیوسته (peyvəste) - çatma(qaş)

گره برزد ابروی پیوسته را گشاد از گره چشم در بسته را (۱۴۷, ۶۴)
 پیوسته (peyvəste) - həmişə
 جوانمرد پیوسته با کمس بود کسانرا نیاشد که ناکس بود (۱۲۴, ۱۰۸)
 پیوند (peyvənd) - əhd, and, söz
 نظر برنداری زفرزند من بجای آوری حق پیوند من (۷۱, ۳۵)
 پیوند (peyvənd) - calaq, peyvənd
 بر آن جام از آنجا که پیوند بود مسلسل کشیده خطی چند بود (۳۱۱, ۲۹)
 پیوند کردن (peyvənd kərdən) - əhd etmək, evlənmək
 پیوند کردن اسکندر با روشنگر دختر دارا در سپاهان (۲۱۵)
 پیه (piye) - piy, qarın
 سکندر بدو گفت یک تیغ تیز کند پیه سنگاور اریز ریز (۱۳۸, ۲۰)

ت (te) - Fars əlifbasının dördüncü hərfi

ت (to) - sözlünün qısa forması, sən
 نشاط از تو دار گهر سفتتم سزاوار تست افرین گفتتم (۵۲, ۱۶)
 ت (ət) - II ş. t. nisbət şəkilçisi
 چو شد حجتت بر خدائی درست خرد داد بر تو گوانی نخست (۳, ۵)
 ت (ət) - sənə
 بهر گوشه کافتم ثنا خوانمت بهر جا که باشم خدا دانمت (۹, ۸۹)
 ت (ət) - sənî
 پسندیدگی کن که باشی عزیز پسندیدگانت پسندند نیز (۴۰, ۸)
 ت (ət) - səndən
 ستمگارگان رامکن یاوری که پرسند روزیت ازین داوری (۳۵۹, ۷۴)
 تا (ta) - yönlük halın göstəricisidir
 نهان مرا کاشکار ابرند ز گنجه ست تابخارا برند (۲۴, ۲۲)
 تا (ta) - çıxışlıq halın göstəricisidir
 زمین خورد و تا خوردشان دیر نیست هنوزش ز خوردن شکم سیر نیست (۲۰۱, ۱۴۹)
 تا (ta) - qədər, ...dək (zaman bildirir)
 خرد تا ابد در نیاید ترا که تاب خردیر نتابد ترا (۵, ۲۴)
 تا (ta) - məqsəd budaq cümləsində işlənən bağlayıcı
 بفرمای تا مطبخی در نهفت نهاد جفته و آن را کند خاک جفت (۹۰, ۹۷)
 تا (ta) - əgər (şərt bildirir)
 نیارد هوا تا نگوئی بیار زمین ناورد تا نگوئی بیار (۳, ۱۱)
 تا (ta) - ki
 نه پراکنده تا فراهم شوی نه افزوده نیز تا کم شوی (۵, ۲۶)
 تاب (tab) - işıq, parıltı
 بنزدی گرفتند مهتاب را که او برد از آن جوهر آن تاب را (۱۷۴, ۱۲۱)
 تاب نمودن (tab nəmudən) - parlamaq

بدان تیغ کز طشت بنمود تاب سرافکنده تیغ گشت آفتاب (۱۰, ۴۱۲)

تاب (tab) - isti, alov
 شه از بهر آن سرو شمشاد رنگ چنان سوخت کز تاب آتش خدنگ (۴۵, ۸۶)
 alovlanmaq - (be-tab amədən) بتاب آمدن
 نباید که آن آتش آید بتاب که ننشیند آنگه بدریای آب (۲۴, ۸۵)
 məyus olmaq - (be-tab amədən) بتاب آمدن
 چو بشکست کبک دری زان عقاب ملک کبک بشکست و آمد بتاب (۵۲, ۱۲۱)
 müharibə fikrinə düşmək - (dər məğz tab avərdən) در مغز تاب آوردن
 بر آن شد که در مغز تاب آورد سوی کید هندوشتاب آورد (۲۶, ۳۲۷)

تاب (tab) - güc, qüvvə
 خردتا ابد بر نیابد ترا که تاب خرد بر نتابد ترا (۲۴, ۵)

تاب (tab) - ağırlıq
 غنوده تن مرد از رنج و تاب نظر هر زمانی در آمدن خواب (۱۶, ۱۷۶)

تاب (tab) - həvəs, ehtiras
 ز تاب جوانی بجوش آمدند در آن داوری سخت کوش آمدند (۲۲, ۳۹۹)

تاب (tab) - burum, qıvrım
 ز جعد بنفشه بر انگیز تاب سر نرگس مست بر کش ز خواب (۵, ۶۰)

تابدار (tabdar) - qıvrım
 حمایل یکی تیغ ز هر آبدار کمندی چو زلف بتان تابدار (۱۷۳, ۴۲۳)

تابدار (tabdar) - parlaq
 قیائی زره بر تنش تابدار چو سیماب روشن چو سیم آبدار (۱۶۵, ۴۲۳)

تابناک (tabnak) - parlaq
 ز مهتاب روشن جهان تابناک برون ریخته نافه از ناف خاک (۲, ۲۰)

تابندگی (tabəndegi) - parıltı, işıq
 parlamaq - (be-tabəndegi dər amədən) بتابندگی درآمدن
 ستاره درآمد بتابندگی بر آسود خلق از شتابندگی (۵۹, ۸۲)

تابنده (tabənde) - parlaq
 نیرید بازوی تابنده هور ولیکن شد آزرده در زیر زور (۸۰, ۱۷۲)

تابه (tabe) - yemək (ruslardan alınan qənimət nəzərdə tutulur)
 بفرمود کارند نوشابه را بتنها نخورد آنچه تاب را (۴۷, ۴۶۰)

تابیدن (tabidən) - yanmaq, alovlanmaq
 نگه کرد فرزانه در غار تنگ که آتش چه میتابد از خاره سنگ (۵۸, ۳۱۳)

تابیدن (tabidən) - açmaq (parlamaq)
 که تا سبزه روینده باشد بباغ گل سرخ تابد چو روشن چراغ (۱۵۵, ۳۶۵)

تاج (tac) - tac
 همان تختهای مکل ز عاج بگوهر برآمده با طوق و تاج (۴۰, ۱۱۶)
 نشیننده بر بزمگاه کیان منم تاج بر سر کمر بر میان (۹۱, ۱۵۰)
 چو یاقوت ناسفته را چرخ سفت جهان گشت با تاج یاقوت جفت (۲۴۰, ۳۷۰)
 - (be-tac-e yaqut coft gəştən-e cəhan) بتاج یاقوت جفت گشتن جهان
 çixması - günəşin
 چو یاقوت ناسفته را چرخ سفت جهان گشت با تاج یاقوت جفت (۲۴۰, ۳۷۰)
 باشوینده شد تاج بر سر نهاد بجای کیومرث و کیقباد (۱۶, ۲۲۷)
 başına xoşbəxtlik - (tac-e eqbal bər sər nəhadən) تاج اقبال بر سر نهادن
 tacı qoymaq
 کرارخت از خانه بدر نهاد کرا تاج اقبال بر سر نهاد (۷, ۱۶۷)
 asılmaq, ölmək - (tac-e dər vaze budən) تاج دروازه بودن
 بتاج و بتختش جهان تازه باد سر خصم او تاج دروازه باد (۴۳, ۱۴۰)
 peyğəmbər - (geranmayətər tac-e azadəqan) گر انمایه تر تاج آزادگان
 گر انمایه تر تاج آزادگان گرامی تر از آدمی زادگان (۲, ۱۳)

تاج (tac) - rütbə

درین ره که سربردری میزنم بامید تاجی سری میزنم (۸, ۷۳)

تاجبخش (tacbəxş) - vəzifə verən, məqama çatdırən

برستم رکابی روان کرده رخش هم اورنگ پیرای وهم تاجبخش (۴۶, ۱۴)

تاجدار (tacdar) - tac sahibi, şah

مبین سرسری سوی آن شهریار که هم تیغزن بودهم تاجدار (۴۳, ۴۱)

تاجدار کردن (tacdar kərdən) - tac sahibi etmək

مراگر کند درجهان تاجدار عجب نیست ازبخشش کردگار (۱۶۱, ۱۶)

تاجدار (tacdar) - tac sahibi (İskəndər)

چنان بود فرمان زفرمان گزار که برتخت بنشیند آن تاجدار (۳۰۵, ۷۱)

تاجدار جهان (tacdar-e cəhan) - dūnyanın tac sahibi (İskəndər)

اگر آشکار ابدی گرنهان بر آن دزدی تاجدار جهان (۲۹۹, ۱۵۴)

تاجگاه (tacqah) - saray

بسرخیلی فتنه بر بست موی سوی تاجگاه تو آورد روی (۳۱۹, ۳۴)

تاجگاه (tacqah) - üst

همایون کن تاج وگاه و سریر فرود آمد از تاجگاه سریر (۳۱۴, ۷۸)

تاجگاه (tacgəh) - sözünün qısa forması, saray

چوکیخسرو از ملک پرداخت رخت نهاد اندران تاجگاه جام و تخت (۲۹۹, ۱۴۸)

تاجور (tacvər) - tac sahibi

جلال زنان گفت هارونشاه که شه تاجور باد دشمن تباه

تا چند (ta çənd) - nə qədər... (deyək)

نگر نغزگونی زبان بر گشاد که تا چند کیخسرو و کیقباد (۳۰۵, ۷۹)

تا چند چند (ta cənd cənd) - nə qədər

وزین گربه گون خاک تا چند چند بشیری توان کردنش گرگ بند (۱۴۲, ۷۷)

تاختن (taxtən) - hücum etmək

بیک تاختن تا کجا تاختم به گردنکشان راسر انداختم (۱۳۳, ۵۷)

تاختن آوردن (taxtən avərdən) - hücum etmək

تو آورده سوی من تاختن مرا با تو کفرست کین ساختن (۳۶۶, ۱۷۹)

تاختن کردن (taxtən kərdən) - hücum etmək

کجا موکب شه کند تاختن زما بندگان بندگی ساختن (۳۸۰, ۶۸)

تاختن (be-həm taxtən) - bir-birinə hücum etmək, bir-birinə

qarışmaq

مگرکان ودریابهم تاختن همه جوهر آنجا بر انداختند (۲۵۷, ۱۰۹)

تاختن (taxtən) - söz demək, söz meydanında çapmaq

ببین تا دگر باره چون تاختم سخن راکجا سربر آفراختم (۳۸۰, ۶۱)

تاختن (taxtən) - aparmaq

بخلوتگه خسروش تاختن ز نظارگان پرده پرداختند (۲۲۲, ۱۰۸)

تاختن (taxtən) - gəzmək, dolanmaq

خدیو جهان در جهان تاختن بر آراست عزم سفر ساختن (۲۴۲, ۳۲)

تاختن (taxtən) - çaparaq gəlmək

زهرکشوری قاصدان تاختن بدین چیرگی تهنیت ساختند (۱۱۷, ۷۳)

تاختن (taxtən) - çaparaq getmək

سرم بیچید از خفتن و تاختن ندانم جز این چاره ساختن (۳۴, ۶۲)

تاختن (taxtən) - yürüş etmək

در آن تاختن کارزومند بود رهش بر گذرگاه دریند بود (۲۳۰, ۲۷)

تاختن (taxtən) - can atmaq, üz qoymaq

چو برتخت کیخسروی تاختی سراز تخت گرون بر افراختی (۳۰۵, ۷۸)

تاختن (taxtən) - vuruşmaq

چولشگر زیون شد درین تاختن بخود باید این رزمرا ساختن (۱۰۳, ۲۶۹)

تاختن (taxtən) - tələsik gəlmək

بگنجینه این دکان تاختم زر خود برابر بر انداختم (۲۳, ۱۲)

تاخیر (taxir) - təxir, ləngimə

tarac ra(be-kəsi)rəsanidən) - öldürmək, yox
etmək

بدارا رسانیدتاراج را زشاهان هندوستند تاج را (۳۴۴, ۷۱)

tarək) - baş, təpə

تودانی که بر تارک مهرومیغ نشاید زدن نیزه وتیروتیغ (۲۹۱, ۴۸)

başdan ayağa, təpədən dırnağa) - ze tarək ta damən) - زتارک تادامن

کنیزان چوپروین بیبرامنش زتارک درآموده تادامنش (۲۷۰, ۲۹۶)

başım) - tarək-e(kəsi-ra) be-tac rəsanidən) تارک(کسی را) بتاج رسانیدن
ucaltmaq

سرانرا رسانید تارک بتاج بسی خرجها داد وستد خراج (۳۰۱, ۱۶)

tarək) - dəbilqə

زمین آسمان آسمان شد زمین (۱۶۸, ۲۷)

tarəkneşin) - başda oturan

ملرزان مراتانلرزد زمین (۱۸۴, ۱۲۶)

tarix) - tarix

دگرگونه شدبر شتابنده حال (۲۷, ۲۹)

tarix) - tarix kitabı

هم از نامه مردایزدشناس (۶۶, ۳۴)

tarik) - qara

که درشب ستاره زتاریک میغ (۹۳, ۱۳۹)

tariki) - qaranlıq

زتاریکی آورد جوهر برون (۵۶, ۳۶)

tazegi) - cavanlıq

کهن گشتن همچنان تازگی (۲۵, ۳)

taze) - yeni, təzə, tər, təravətli

وزان نارونرگس برآمدغبار (۲۴۹, ۱۴)

بتقدیم و تاخیربرمن مگیر که نیونگارنده را زان گزیر (۵۴, ۱۴)

tar) - tar, nük

tar-e mur) - tük dənəsi

زحل راسیاهی بشویند روی شود بر حصاری بیک تار مور (۲۱۴, ۱۰۴)

tarac) - talan, tarac

بتاراج ملکش درآیدچومیغ دهد ملک اورا بتاراج تیغ (۳۲۷, ۲۷)

tarac etmək, talamaq) - tarac kərdən) تاراج کردن

سیاهان که تاراج ره میکنند بدزدی جهان راسیه میکنند (۲۴, ۱۹)

tarac olmaq, dağılmaq) - tarac gəştən) تاراج گشتن

بهار فریدون وگلزار جم بیاد خزان گشته تاراج غم (۱۸۳, ۱۰۸)

əsir aparmaq) - be-tarac bordən) بتاراج بردن

بتاراج بردند نوشابه را شکستند بر سنگ قرابه را (۳۹۴, ۳۲)

talən etmək) - be-tarac bordən) بتاراج بردن

بتاراج بردن برویوم را که ره بسته بادان پی شوم را (۳۹۴, ۲۷)

talana vermək) - be-tarac dadən) بتاراج دادن

همه ملک ومالش بتاراج داد سرشرازشمشیرخودتاج داد (۳۴۰, ۱۱)

talən olmaq) - be-tarac rəftən) بتاراج رفتن

وگری بتاراج رفت آن دیار (۸۰, ۲۵)

talana getmək, talən olmaq) - be-tarac şodən) بتاراج شدن

بداندیش گیردسر تخت ما بتاراج دشمن شود رخت ما (۲۳۵, ۲۹)

taraca əl atmaq) - be-tarac dəst dər avərdən) بتاراج دست در آوردن

چودشمن درآرد بتاراج دست بدین چاره باید راه بست (۲۳۸, ۶۴)

tarac) - udmaq

دهن باز کرده بتاراج گنج (۱۶۹, ۴۵)

ölüm) - tarac

بتاراج خودترکتازی کنی که گنجشک باشی وبازی کنی (۱۰۴, ۲۹۱)

چنان تاخت بر کشور تازیان کزو تازیان رانیامدزیان (۲۴۳، ۴۰)

تازی (tazi) - ərəb atı

نشستند بر تازی تیز جوش همه خار ه خفتان و پولادپوش (۳۴۲، ۴۲)

تازیانه (tazyane) - tazyane

سر تیغم آردجهانرا بچنگ بسرتازیانه دهد بیدرنگ (۲۳۰، ۵۵)

من آن روم سالار تازی هشم که چون دشنه صبح زنگی کشم (۹۸، ۲۰۶)

تاسف (tæssof) - tæssüf

ولیکن چه سودست کین کار بود تاسف ندارد دراین کارسود (۱۸۴، ۱۳۴)

تافتن (taftən) - parlamak

شب افروز گرمی که تابد ز دور ز بی نوری شب زند لاف نور (۲۸، ۴۶)

تافتن (taftən) - püskürmək, şölələnmək

فروزنده چاهی درو دیدزرف که میتافت زان چاه نور شگرف (۳۱۳، ۵۹)

تافتن (taftən) - qarşılamaq

بازرم و خشنودی ازیکنگر بتابند وزان برنتابندسر (۱۷۶، ۵۵)

تافتن (taftən) - yarılmaq

جگرهازخون درنمک یافته نمک رازحسرت جگر تافته (۲۷۹، ۵۶)

تافتن (taftən) - incitmək, əzab vermək

بهشتی رخی دوزخش تافته زمالک برضوان گذریافته (۴۴۴، ۴۷۰)

تافتن (taftən) - köməkçi fel

günah işləməmək - (ruy əz qonəh taftən) روی ازگنه تافتن

گر این خاک روی ازگنه تافتی بامرزش توکه ره یافتی (۶، ۴۳)

تافتن (taftən) - üz döndərmək, boyun qaçırmaq

تقابم سرارزای و بیمان او نبندم کمرجز بفرمان او (۷۲، ۴۳)

تازی (tazi) - ərəb

تازه بودن (taze budən) - təzə olmaq, yeniləşmək

بتاج وبتختش جهان تازه باد سر خصم اوتاج دروازه باد (۱۴۰، ۴۳)

تازه شدن (taze şodən) - təzələnmək, abadlaşmaq

زمین دوزخی بود بی کار وکشت بابری چنین تازه شدچون بهشت (۴۸، ۳۷)

تازه کردن (taze kərdən) - təzələmək, dəyişmək

کند تازه نانپارهء هر کسی در آن پاره سازد نوازش بسی (۳۹۳، ۱۶)

تازه گردانیدن (taze gərdanidən) - təzələmək, sevindirmək

حریفتم منم خیز وبنواز رود نلم تازه گردان ببانگ سرود (۴۴۸، ۵۳۰)

تازه گشتن (taze gəştən) - təzələnmək, cavanlaşmaq

ولایت ز عدلش پر آوازه گشت بدو تاج و تخت تازه گشت (۷۵، ۱۴)

تازه (taze) - cavan

بیاد آوری تازه کبک دری که چون بر سر خاک من بگذری (۲۹، ۵۷)

تازه (taze) - yeni(dən)

دعا تازه کردند بر شهریار (۱۲۳، ۸۰)

تازه پیکر (tazepeykər) - gözəl bədənli

همه تازه پیکر همه تیز گام (۳۸۵، ۵۸)

تازه روی (tazeruy) - şən, şad, sevincək

بروباز گسترد رومی بساط همیکردباتازه رویان نشاط (۴۵۶، ۱۰)

تازه عهد (tazeəhd) - yeni, cavan

بدیبای این دولت تازه عهد عروس جهانرا بر آرای مهد (۱۴۰، ۵۱)

تازه گل (tazeqol) - qızıl gül

بهار دلفروز در بلخ بود کزو تازه گل رادهن تلخ بود (۳۲۴، ۱۰۳)

تازه گرد (taze qolbərg-e nadide gərd) - toz görməmiş

که ای تازه گلبرگ نادیده گرد بمهر خدا پیکری در نور (۴۴۸، ۵۲۶)

چنان تاخت بر کشور تازیان کزو تازیان رانیامدزیان (۲۴۳، ۴۰)

تازی (tazi) - ərəb atı

نشستند بر تازی تیز جوش همه خار ه خفتان و پولادپوش (۳۴۲، ۴۲)

تازیانه (tazyane) - tazyane

سر تیغم آردجهانرا بچنگ بسرتازیانه دهد بیدرنگ (۲۳۰، ۵۵)

من آن روم سالار تازی هشم که چون دشنه صبح زنگی کشم (۹۸، ۲۰۶)

تاسف (tæssof) - tæssüf

ولیکن چه سودست کین کار بود تاسف ندارد دراین کارسود (۱۸۴، ۱۳۴)

تافتن (taftən) - parlamak

شب افروز گرمی که تابد ز دور ز بی نوری شب زند لاف نور (۲۸، ۴۶)

تافتن (taftən) - püskürmək, şölələnmək

فروزنده چاهی درو دیدزرف که میتافت زان چاه نور شگرف (۳۱۳، ۵۹)

تافتن (taftən) - qarşılamaq

بازرم و خشنودی ازیکنگر بتابند وزان برنتابندسر (۱۷۶، ۵۵)

تافتن (taftən) - yarılmaq

جگرهازخون درنمک یافته نمک رازحسرت جگر تافته (۲۷۹، ۵۶)

تافتن (taftən) - incitmək, əzab vermək

بهشتی رخی دوزخش تافته زمالک برضوان گذریافته (۴۴۴، ۴۷۰)

تافتن (taftən) - köməkçi fel

günah işləməmək - (ruy əz qonəh taftən) روی ازگنه تافتن

گر این خاک روی ازگنه تافتی بامرزش توکه ره یافتی (۶، ۴۳)

تافتن (taftən) - üz döndərmək, boyun qaçırmaq

تقابم سرارزای و بیمان او نبندم کمرجز بفرمان او (۷۲، ۴۳)

تازی (tazi) - ərəb

چوگر دندز دولا به تاک سیر رسن بسته درگردن آید بزیر (۱۳۹, ۱۵۳)

تام (tam) - sərrast

کمان رازهی برزداز چرم خام بشست اندر آورد یک تیر تام (۲۵۷, ۴۳۰)

az vaxt - ta nəbəs ruzeqar) تاته بس روزگار

درخت کدوتانه بس روزگار کندد عوی همسری باچنار (۱۳۸, ۱۵۳)

تا نه دیر (ta nə dir) - tezliklə

که در طالع زود ماتا نه دیر فرود آید اختر زبالا بزیر (۳۵, ۱۴۵)

تب (təb) - isti, hərarət

شراری که شمشیر دارا فکند تبش در دل سنگ خارا فکند (۸۳, ۱۸۱)

تب (təb) - qəzəb

تک و تاب شاهان بود اندکی تب شیر در سال باشد یکی (۳۹۶, ۴۳۹)

تباہ (təbah) - xar, alçaq, yox

جلال زنان گفت هارون شاه که شه تاجور باد و دشمن تباہ (۵۳, ۸۷)

əskilmək, azalmaq) - təbah gəştən) تباہ گشتن

که گر هفت کشور شود پرسیا نگر دندز ملک تومونی تباہ (۱۶, ۳۳۳)

yox olmaq, ölmək) - təbah gəştən) تباہ گشتن

سه چیزست کان درسه آرامگاه بود هر سه کم عمر و گرد تباہ (۱۴, ۱۴)

pisləşmək, alçalmaq) - təbah bər gəştən) تباہ بر گشتن

چه تدبیر باشد درین رسم و راه کزو کار ما بر نگر دتباہ (۳۸, ۱۳۹)

Tibət - Tibet) - təbət) تبت

ز هندوستان شد بتبت زمین ز تبت در آمد باقصای چین (۱۷, ۳۴۰)

Tibet(ölkəsi) - Tibet) - təbət zəmin) تبت زمین

ز هندوستان شد بتبت زمین ز تبت در آمد باقصای چین (۱۷, ۳۴۰)

تیر (təbər) - balta

طپانچه براعضای خود میزنی تیر خیره بر پای خود میزنی (۴۶, ۱۵۸)

təbər zən) - baltaçı) تبرزن

درین باغ رنگین درختی نرست که مانداز قفای تبرزن درست (۱۱, ۱۳۰)

titrətmə) - (təblər zə) تیلرزه

زسختی که ز دبر سرش گرز را بر افتاد تیلرزه البرز را (۲۱۱, ۹۸)

təbil) - (təbire) تیبیره

دهلزن بزد بر تیبیره نوال (۴, ۷۹)

خروس غنوده فرو کوفت بال

təbilçi, təbil çalan) - (təbire zən) تیبیره زن

لوپسه بر افکند شب رایکام (۵۷, ۸۷)

تیبیره زن از خارش چرم خام

zərbə) - (təpənçe) تپانچه

ağılsız iş görmək) - (təpənçe ba derəfş zədan) تپانچه با درفش زدن

چو مقبل کمربست پیش آرکش تپانچه نشاید زدن با درفش (۱۱۴, ۳۶۲)

parça üçün işlədilən numerativ) - (taxt) تخت

جوهر بخروار و دنیا بتخت پلنگینه خرگاه وزرینه تخت (۶۵, ۳۳۷)

taxt) - (taxt) تخت

خداوند شمشیر و تخت و کلاه سه نوبت زن پنج نوبت پناه (۱۳, ۴۴)

at) - (taxt-e rəvənde) تخت رونده

بفیروز رانی شه نیکبخت بتخت رونده برآمد ز تخت (۹, ۲۰۰)

yaqut rəngli taxt) - (taxt-e yaqutrəng) تخت یاقوت رنگ

Keyxosrovun taxtı)

اگر بیش گیر دزمانی درنگ بر اندازدش تخت یاقوت رنگ (۳۷, ۳۱۱)

kecavə) - (taxt) تخت

چهل پیل باتخت و برگستوان بلند و قوی مغز و سخت استخوان (۶۰, ۳۸۵)

qala) - (taxt) تخت

سپه راند از آنجا بتخت سریر که تابیند آن تخت را تخت گیر (۱۲, ۳۰۱)

taxta) - (taxt) تخت

nərd taxtası) - (taxt-e nərd) تخت نرد

ز لعل و زمرد یکی تخت نرد بساطی زیاقوت و زرسرخ و زرد (۹۳, ۳۱۵)

تختخانه (təxtxane) - taxt olan otaq
 سوی تختخانه زمین درنوشت بیبالا شدز آسمان درگذشت (۳۰۴, ۶۱)

تختگاه (təxtqah) - taxt olan yer
 سرافکنده ویرکشیده کلاه درآمد بیانین آن تختگاه (۳۰۵, ۶۹)

تختگاه (təxtqah) - ölkə
 بهرتختگاهی که بنهاد پی نگه داشت آیین شاهان کی (۳۰, ۵۵)

تختگیر (təxtgir) - taxt sahibi
 کلاه ازکیومرث آن تختگیر زجمشیدتیغ از فریدون سریر (۴۹, ۶۰)

تخته (təxte) - qəbr
 چه سود اینچنین تخت کردن بیای که تخته ست مارانه تختست جای (۳۰۸, ۱۰۹)

تخته (təxte) - kətibə, lövhə
 گزارنده تخته سالخورد چنین در کشدنقش رالاجورد (۳۱۷, ۱۰)

تخم (toxm) - toxum
 بهرجا که باشی خداوند باش ز تخمی که کاری برومندباش (۱۲۳, ۸۴)
 شور سuya (toxm-e əfkənde dər ab-e şur) - تخم افکنده در آب شور
 səpilmış toxum, bihudə iş
 نصیحتگری با خداوند زور برو تخمی افکنده در آب شور (۱۵۲, ۱۳۱)
 kin saxlamaq (toxm-e kin kaştən) - دشمنچilik etmək,
 دو گرگ جوان تخم کین کاشتند پی رویه پیربر داشتند (۴۱۰, ۹۲)

تخم (toxm) - nəsil
 که از تخم شاهان وگردنکشان همین یک سهی سرومانده نشان (۲۲۲, ۱۱۱)

تخمه (toxme) - nəsil
 بتخمه دراز زنگهء شاوران سری بودنامی ز نام آوران (۱۴۵, ۲۸)

تدبیر (tədbir) - tədbir

که ای جامگی خوار تدبیر من زجام سخن چاشنی گیر من (۴۰, ۴)
 tale, yazı (tədbir-e kar) - تدبیرکار
 هر آنچ اوبگرددز تدبیر کار بگردد بروگردش روزگار (۳۵۹, ۸۰)
 tədbir görmək (tədbir saxtən) - تدبیر ساختن
 که آمد باویختن کار تنگ (۱۳۹, ۲۳)
 həyata keçirmək (tədbir kərdən) - تدبیر کردن
 بر آن تیره دل بارش تیر کرد (۴۳۵, ۳۶۵)
 köçmək (tədbir-e kuç kərdən) - تدبیر کوچ کردن
 پس هفتهء کوچ تدبیر کرد (۳۱۶, ۱۰۳)
 məqsəd, əzm (tədbir) - تدبیر
 چگونه پی از کار بیرون نهم (۲۸, ۵۰)
 məsləhət (tədbir) - تدبیر
 درآمد سوی آنر آبادگان (۲۱۰, ۶۰)
 qırqovul (təzərv) - تئرو
 شده سینهء باز یعنی دورنگ (۱۰۶, ۳)
 su (tər) - تر
 کسی کوبرد بر تر و خشک رنج ز ماهی درم یابد از گاو گنج (۴۱, ۱۹)
 sulu, su ilə dolu (tər) - تر
 شود رود خشکی بنو رود تر (۱۳۰, ۲۱)
 yağış (tər) - تر
 نبینی در آن بیشه چیزی دگر (۲۴۹, ۱۵)
 təzə, sulu (tər) - تر
 نمک ریخته آب را بر جگر (۲۷۶, ۱۵)
 musiqi səsi (tər) - تر
 هوس راهمی برد چون رود آب (۲۲۵, ۱۴۶)
 şifətin müqayisə dərəcəsinə işlənən şəkilçi (tər) - تر

تونی که آفریدی زیگ قطره آب گوهرهای روشنتر از آفتاب (۳, ۸)
 ترا (tora) - səni (Allaha işarədir)
 خرد تا ابد در نیابد ترا که تاب خرد بر نتابد ترا (۵, ۲۴)
 ترا (tora) - sənin
 چه میگویم ای نانیوشنده مرد ترا گوش بر قصه خواب و خورد (۳۱, ۱۱)
 ترا (tora) - sənə
 تر آن کفایت که شمشیر من نیاز در تخت تو زیر من (۱۹۲, ۵)
 ترا (tora) - səndə
 نمودار گیتی گشائی تراست خلل خصم را مومیائی تراست (۱۲۵, ۱۲۱)
 ترازو (tərazu) - tərəzi
 ترازو گردون گردش بسیج نماند و نماند سنجیده هیچ (۲۴, ۲۷)
 ترازو (tərazu-ye əncəm) - teleskop
 بسیر سپهر انجمن ساختند ترازو انجم بر افراختند (۶۷, ۵۱)
 ترازو (tərazu-ye gərdun) - tərəzi bürcü
 ترازو گردون گردش بسیج نماند و نماند سنجیده هیچ (۲۴, ۲۷)
 ترازو (tərazu-ye zər) - gücsüz
 تو با دادی او هست بیدادگر تو میزان زور او ترازو زر (۱۲۴, ۹۵)
 ترازو (tərazu-ye kafur) - gündüz
 چو شب قفل پیروزه بر زد بگنج ترازو کافور شد مشک سنج (۴۴۲, ۴۳۲)
 ترازو (məşksənc şodən-e tərəzu-ye kafur) -
 گعەنن دۛşمەس
 چو شب قفل پیروزه زد بگنج ترازو کافور شد مشک سنج (۴۴۲, ۴۳۲)
 ترازو (tərazu-ye həmmət) - ağıl
 ترازو همت روان میکنم سبک سنگی خسروان میکنم (۲۶۳, ۲۰۵)
 ترازو (dər tərəzu-ye(kəsi) xak əndaxtən) -
 aldətmaq

نترسیدی از زور بازوی من که خاک افکنی در ترازو من (۳۶۵, ۱۶۸)
 iddiasını - (ba səng-e(kəsi) tərəzu nəhadən) با سنگ (کسی) ترازو نهادن
 tərک etmək
 بزرگان ایران ز فرهنگ او ترازو نهادند با سنگ او (۲۰۳, ۱۶۹)
 felinin kökü تراشیدن - (təraş) تراش
 tamah salmaq - (təraş kərdən) تراش کردن
 مکن ز آهنین خیک شیران تراش (۱۵۷, ۳۹)
 meyl etmə - (təraş kərdən) تراش کردن
 نکرند جز بوسه چیزی تراش (۴۵۱, ۵۶۱)
 yonmaq - (təraşidən) تراشیدن
 قلم چون تراشند ازین مشک بید (۲۴, ۲۱)
 tərtib, quruluş - (tərtib) ترتیب
 دگر گونه کردم ز ترتیب خویش (۷, ۶۳)
 tədarük, hazırlıq - (tərtib) ترتیب
 بفالی همایون بترتیب راه بفرمود کز جای جنبد سپاه (۱۴۱, ۶۴)
 hər b, müharibə - (tərtib-e şəmşir) ترتیب شمشیر
 چو ترتیب شمشیر کردی تمام بر آرای مجلس بترکیب جام (۱۱۹, ۲۵)
 hazırlamaq - (tərtib kərdən) ترتیب کردن
 بجوشن بر از نیغ ترکیب کرد (۱۰۳, ۲۷۶)
 toplamaq, çağırmaq - (tərtib kərdən) ترتیب کردن
 فرستاد و ترتیب کرد انجمن (۳۴۴, ۷۶)
 tərcüməçi, dilman - (tərcoman) ترجمان
 که در سایه شاه دایم بمان (۲۱۸, ۵۴)
 qorxu - (tərs) ترس
 زمردم کشی ترس باشد بسی زمردم خوری چون نترسد کسی (۸۹, ۸۷)
 qorxmaq - (tərs daştən) ترس داشتن

ندارم زکس ترس در هیچ کار مگر زان کسی کوبودترسگار (۲۲۹, ۴۴)
 ترس (tors) - sipər, qalxan
 بروسینه همچویولاد ترس حدیث تنومندی آن خود میسر (۹۴, ۱۶۱)
 ترسگار (tərsqar) - Allahdan qorxan
 سراز عالم ترسگاری برار بترس از کسی کونشد ترسگار (۲۰۱, ۱۵۳)
 ترسگاری (tərsqari) - Allahdan qorxmaqlıq
 سراز عالم ترسگاری برار بترس از کسی کونشدترسگار (۲۰۱, ۱۵۳)
 – (sər əz aləm-e tərsqari bər avərdən) سراز عالم ترسگاری بر آوردن
 Allahdan qorxmaq, Allahdan qorxmaqla baş ucaltmaq.
 سر از عالم ترسگاری برار بترس از کسی کونشد ترسگار (۲۰۱, ۱۵۳)
 ترسناک (tərsnak) - qorxaq
 ترسناک بودن (tərsnak budən) - qorxmaq
 توانگر که باشد زرش زیر خاک زدندان بود روز و شب ترسناک (۲۸۲, ۷)
 ترسناکی (tərsnaki) - qorxaqlıq
 ترسناکی کردن (tərsnaki kərdən) - qorxmaq
 بدرگاه من پای خاکی کنی ز جوشیدنم ترسناکی کنی (۲۵۸, ۱۲۷)
 ترسنده (tərsənde) - qorxan
 چوترسندهه ازدها کردشان چوماران بصحراراهکردشان (۹۲, ۱۲۴)
 ترسیدن (tərsidən) - qorxmaq
 چودریا چرا ترسم از قطره نزد که ابرم دهدیش از دست مزد (۲۲, ۳۵)
 ترک (tork) - türk
 بنفرین ترکان زبان برگشاد که بی فتنه ترکی ز مادر نژاد (۳۷۲, ۲۵۹)
 ترک (tork) - Çin xaqanı
 جهانجوی راترک بدروود کرد باب مژه روی رارود کرد (۳۹۱, ۱۴۱)
 ترک (tork) - gözəl
 مکن ترکی ای ترک چینی نگار بیا ساعتی چین در ابرومیار (۳۸۲, ۳)

məhəbub, sevimli) - tork-e çinineqar) ترک چینی نگار
 مکن ترکی ای ترک چینی نگار بیساعتی چین در ابرومیار (۳۸۲, ۳)
 ترک حصاری (tork-e hesari) - günəş
 چو ترک حصاری زکار اوفتاد عروس جهان در حصار اوفتاد (۳۴۳, ۵۶)
 ترک سلطان شکوه (tork-e soltanşokuh) - günəş
 دگر روزکین ترک سلطان شکوه ز دریای چین کوهه برزد بکوه (۴۲۱, ۱۳۹)
 ترک حصاری (ze-kar uftadən-e tork-e hesari) - günəşin batması
 چو ترک حصاری زکار اوفتاد عروس جهان در حصار اوفتاد (۳۴۳, ۵۶)
 ترک سلطان شکوه (ze dərya-ye Çin kuhe be-kuh bər zədən-e tork-e soltanşokuh) - günəşin çıxması, səhər tezdən
 دگر روزکین ترک سلطان شکوه ز دریای چین کوهه برزد بکوه (۴۲۱, ۱۳۹)
 ترک (tork) - igid, qəhrəman
 مگرتیر ترکان یغمای من نخوردی که تندی بغوغای من (۱۵۶, ۲۶)
 ترک (tərk) - tac
 از آنیم در جستن تاج و ترک که بارنج دلیم از شیخون مرگ (۳۰۷, ۱۰۱)
 ترک (tərk) - dəbilqə
 زقاروره یاسج و بیببرگ قواره قواره شده درع و ترک (۸۷, ۶۱)
 ترک (tork bər tork) - igidlə dolu
 زکوه خزر تابدریای چین همه ترک بر ترک بینم زمین (۴۰۹, ۸۷)
 ترک (torktaz) - səfər
 چو آمد بدهللیز درگه فراز زمانی بر آسود از آن ترکتاز (۲۵۵, ۹۰)
 ترک (torktaz) - döyüşçü, igid
 دگرگونه با مطبخی رفته راز که چون ساخت میایداین ترکتاز (۹۱, ۱۳۶)
 ترک (torktaz) - yürüş, hücum
 گراز بهر آن کردی این ترکتاز که چون بندگان پیشت آرم نماز (۳۶۰, ۸۶)

ترکتاز (torktaz) - müharibə, döyüş

زبس خون رومی در آن ترکتاز هزاراطلس رومی افکنده باز (۱۷۰, ۵۶)

hücum etmək - (torktaz avərdən) ترکتاز آوردن

سوی روسی آوردیک ترکتاز چو تند اژدهائی دهن کرده باز (۴۲, ۴۵۴)

hücum etmək - (torktaz zədən) ترکتاز زدن

بهردایره کوزده ترکتاز زیرگارخطش گره کرده باز (۲۷, ۴۷)

hücum etmək, həmlə etmək - (torktaz kərdən) ترکتاز کردن

بچین کرده سقلایی ترکتاز سموری بپرطاسیی کرده باز (۲۷۷, ۳۴)

vuruşmaq - (torktaz kərdən) ترکتاز کردن

تہمتن چوتنها کندترکتاز برودیورا دست گرددراز (۲۶۶, ۲۳۶)

ترکتازی (torktazi) - igidlik, şücaət, qəhrəmanlıq

زهرسوخیترکتازی نمود که رومی بزنگی چه بازی نمود (۱۱۷, ۷۲)

çalışmaq - (torktazi kərdən) ترکتازی کردن

بتاراج خود ترکتازی کنی که گنجشک باشی وبازی کنی (۱۰۴, ۲۹۱)

təcavüz etmək - (torktazi kərdən) ترکتازی کردن

کس از بیم شه ترکتازی نکرد بدان لعبتان دست بازی نکرد (۳۹۹, ۲۳)

ترکرخساره (torkroxsare) - gözəl, gözəlüz

مهی ترکرخساره هندوسرشت زهندوستان داده شه رابهشت (۳۳۶, ۵۶)

ترکش (tərkeş) - ox qabı

سواران همه تیر پرداخته گهی تیروگه ترکش انداخته (۱۸۰, ۷۳)

ترکووار (torkvar) - qorxmaz

زقلب ملک پیش آن تندمار برون رفت جوشن وری ترکووار (۴۱۵, ۵۸)

ترکی (torki) - türk (sif.)

بریچهره ترکی که خاقان چین بشه دادتاداردهش نازنین (۳۹۰, ۱۲۰)

ترکی (torki) - türk, türklərə məxsus

دل ترکتازان در آن دار وگیر برآورده از نای ترکی نفیر (۹۳, ۱۳۶)

inad etmək, tərslik etmək - (torki kərdən) ترکی کردن

مکن ترکی ای ترک چینی نگار بیا ساعتی چین در ابرومیار (۳۸۲, ۳)

ترکیب (tərkib) - tərkib

فروریزم از نظم ترکیب خویش دگرگونه گردهم ز ترتیب خویش (۶۳, ۷)

torpaqdan yaranmış - (betərkib-e xaki) بت ترکیب خاکی

دراوادی پیکرانی چنین بت ترکیب خاکی بزور آهنین (۴۳۳, ۳۱۳)

badəli, badə ilə - (betərkib-e cam) بت ترکیب جام

چو ترتیب شمشیر کردی تمام برارای مجلس بت ترکیب جام (۱۱۹, ۲۵)

birləşdirmə - (tərkib kərdən) ترکیب کردن

سلاح ملکوار ترتیب کرد بجوشن بر از تیغ ترکیب کرد (۱۰۳, ۲۷۶)

ترنج (toronc) - narınc

زبی آلتی وانماندم بکنج جهان بادواز بادترسد ترنج (۳۳, ۴۸)

ترنج (toronc) - günəş

دگر روزکان روی شسته ترنج چوریحانیان سربرون زدکنج (۱۷۳, ۹۷)

ze- konc ço reyhaniyan sər borun - (ze- konc ço reyhaniyan sər borun zədən-e toronc) - günəşin çıxması, günəşin tülüu

دگر روزکان روی شسته ترنج چوریحانیان سربرون زدکنج (۱۷۳, ۹۷)

şəfəq saçmaq - (toronc-e fələk-ra sər şəkəstən) ترنج فلک اسر شکستن

چو خورشیدنارنج زرین بدست ترنج فلک رابدوسر شکست (۲۷۰, ۲۹۳)

ترنجبیمای (toroncinomay) - narınc şəkili

زپیروزه جامی ترنجی نمای که یک نیمه نارنج رابودجای (۳۱۵, ۹۱)

ترنگ (tərang) - təqlidi söz (kaman səsi)

ترنگ کمانهای بازو شکن بسی خلق را برده از خویشتن (۹۳, ۱۴۴)

ترنگاترنگ (təranqatərang) - təqlidi söz (qılinc səsi)

ترنگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقهارا برآورده میغ (۱۰۹, ۴۱)

ترنگاترنگ (təranqatərang) - təqlidi söz (saz səsi)

ترنگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقهارا برآورده میغ (۱۰۹, ۴۱)

ترنگاترنگی که زد ساز او به از زند زردشت و آواز او (۲۷۸, ۴۸)
tərənnomsəray - nəğməkarlıq - ترنمسرایی
 ترنم سرای تهی مایگان پیام آوردیک همسایگان (۲۷۸, ۴۷)
tərənnomşenas - musiqişiünas - ترنمشناس
 ترنمشناسان دستان نیوش زبانگ مغنی گرفتنگوش (۳۸, ۱۰۸)
təri - yer kürəsinin su hissəsi - تری
 زمین راشود میل و منزل شناس بتری و خشکی رساند قیاس (۲۸۵, ۴۸)
təri - təzəlik - تری
 زرازکیسه نو بر آردخروش سبوی نو از تری آید بجوش (۱۸۹, ۲۰۴)
teryak - tiryək - تریاک
 گوزن کزوروی بر خاک داشت بچشمش جهان چشم تریاک داشت (۳۴۳, ۴۷)
tərin - sifətin üstünlük dərəcəsinə işlənən şəkilçi - ترین
 تونی برترین دانش آموزیاک زدانش قلم رانده بر لوح خاک (۳, ۴)
təzvixiz - aldadan, yalan - تزویرخیز
 نباشدچنین نامه تزویرخیز نبشته بچندین قلمهای تیز (۳۹, ۱۱۴)
təzvixiz budən - aldatma - تزویرخیز بودن
 نباشد چنین نامه تزویرخیز نبشته بچندین قلمهای تیز (۳۹, ۱۱۴)
təsbiḥ - təsbeh - تسبیح
 چو اول شب آهنگ خواب آورم بتسبیح نامت شتاب آورم (۶, ۴۶)
təslim - tabe olma - تسلیم
 کرا زهره آنکه از بیم تو گشایزبان جز بتسلیم تو (۶, ۳۸)
təslim - bəxşiş, təslim - تسلیم
 بلیناس بر شکر تسلیم شاه رخ خویش مالیدبر خاک راه (۲۱۴, ۱۱۴)
təslim kərdən - təqdim etmək, vermək - تسلیم کردن
 خدای آهنی را بدو نیم کرد بما هر دو آن هر دو تسلیم کرد (۲۹۴, ۸۶)
betəslim-e doulət - bəxtə tabe olaraq - بتسلیم دولت

شکیندگی دید درمان خویش بتسلیم دولت سرافکندپیش (۲۶۶, ۲۳۹)
təslim olmaq - be-təslim tən dər dadən - بتسلیم تن در دادن
 ازین درسی گفت باخویشتن هم آخر بتسلیم بردادتن (۲۶۶, ۲۳۵)
təşrif - təşrif, gəliş - تشریف
 پس از آنک شاهانه بنواختشان بتشریف خودسر بر افراختشان (۳۹۹, ۲۸)
təşrif - bəxşiş, hədiyyə - تشریف
 بیوشید نوشابه تشریف شاه چوتشریف خورشید رخشنده ماه (۲۸۱, ۷۸)
təşrif - işıq (ayın günəşdən aldığı hədiyyə) - تشریف
 بیوشید نوشابه تشریف شاه چوتشریف خورشید رخشنده ماه (۲۸۱, ۷۸)
təşnəgi - susuzluq, yangı - تشنگی
 بمن ده که می خوردن آموختم خورم خاصه کز تشنگی سوختم (۶۲, ۲۵)
təşne - susuz - تشنه
 بسنگی رسم سخت بگدازمش بکشتی رسم تشنه بنوازمش (۲۳۰, ۵۸)
təşne - susamış - تشنه
 دهی بود دروی سگان بزرگ همه تشنه خون رویاه و گرگ (۴۱۰, ۹۳)
təşne-təşne - susuz, susuzlaşmış - تشنه تشنه
 سوی حوض شد تشنه تشنه فراز سرکوزه خشک بگشادباز (۳۷۹, ۵۲)
təşne mandən - susuz qalmaq - تشنه ماندن
 در آن سیل کز پای شد تا بفرق یکی تشنه مانده یکی گشته غرق (۱۰۶, ۶)
təşviş - narahatçılıq - تشویش
 ز تشویش خاطر جدا کردن - **ze-təşviş xater coda kərdən**
 ناراحتچلیقدان آزاد etmək
 ز تشویش خاطر جداکن مرا بانديشه خود راکن مرا (۳۵۴, ۴)
təsərröf - dəyişdirmə - تصرف
 مرا با پیام بزرگان چکار تصرف نیابد درین برده بار (۲۶۰, ۴)
dər təsərröf qozaştən - satışa qoymaq, satmaq - در تصرف گذاشتن

کزان سیم در زرخبر داشتیم (۴, ۷۵)	تصرف در آن سکه نگذاشتم
تظلم (təzəllom) - zülm	
تظلم نمودن (təzəllom nəmudən) - şikayət etmək	
تظلم نمودند هنگام بار (۱۲۵, ۲۹۷)	نواحی نشینان آن کوهسار
تظلمزن (təzəllomzən) - şikayətçi	
که بر مصریان تنگ شد مرزوبوم (۱۸, ۸۰)	تظلمزنانند و بر شاه روم
تظلمکنان (təzəllomkonan) - zülm edərek	
مروت بیونان و مردی بروم (۱۷۹, ۲۰۴)	تظلمکنان رفته زین مرزوبوم
تعبیر (tə'bir) - təbir, yozma, izah	
ز تعبیر آن خواب ترسیده بود (۴۷, ۳۲۸)	که خوابی در آن داوری دیده بود
تعبیه (tə'biye) - hazırlama	
بدان تعبیه شد دل شاه خوش (۷۷, ۱۳۴)	در آموختش راز آن پیشکش
تعجیل (tə'cil) - tələsmə	
سکندر نیامد در آن کار سست (۸۷, ۱۶۶)	فرستاد و بر جنگ تعجیل جست
تعجیل جستن (tə'cil cöstən) - tələsmək	
سکندر نیامد در آن کار سست (۸۷, ۱۶۶)	فرستاد و بر جنگ تعجیل جست
تعجیل کوشیدن (be-tə'cil kuşidən) - tələsmək	
نکوشد بتعجیل در خون کس (۸۷, ۳۴۶)	بسنگ و سکونت بر آرد نفس
تعریف (tə'rif) - tərif	
بتعریف آن تحفه شد سربلند (۹۷, ۳۸۸)	رساننده تحفه ارجمند
تعظیم (tə'zim) - əzəmət, böyüklük	
که با ملک و با مال بسیار بود (۱۰۵, ۲۴۸)	ز تعظیم آن زن خبردار بود
تعظیم دیدن (ze-tə'zim didən) - yuxarıdan baxmaq	
چوبیند نوازش نماید بسی (۱۱۳, ۳۴۷)	نبیند ز تعظیم خود در کسی
تعلیم (tə'lim) - təlim	
	تعلیم کردن (tə'lim kərdən) - öyrətmək, təlim etmək

در تعلیم کردن هاتف نظامی را (۴۰)	
تعلیمگر (tə'limgər) - öyrədən	
مرا خضر تعلیمگر بود دوش	برازی که نامد پذیرای گوش (۳, ۴۰)
تعلیمگر بودن (tə'limgər budən) - öyrətmək	
مرا خضر تعلیمگر بود دوش	برازی که نامد پذیرای گوش (۳, ۴۰)
تعویذ (tə'viz) - talisman	
نگهدارم آن خط خونی رهان	چو تعویذ بر بازوی خود نهان (۲۷, ۱۱)
تعویذ کردن (tə'viz kərdən) - talisman etmək	
بتعویذ بازو کنم خط شاه	زیهر سرخویش دارم نگاه (۲۲۶, ۳۶۹)
تغافل (təğafol) - bilməməzlik	
تغافل نسازی که سیلاب تیز	تغافل ساختن (təğafol saxtən) - xəbərsiz olmaq
	بجوشست در ابر سیلاب ریز (۷۱, ۳۵۳)
تف (təf) - hərarət	
دماغ زمین از تف آفتاب	بسر سام سودا در آمدن خواب (۴, ۴۵۲)
تف (təf) - işıq, parıltı	
در آمد بغریدن ابر سیاه	ز ماهی تف تیغ بر شد بماه (۲۴۵, ۱۰۰)
تفاخر (təfaxor) - şərəf	
بمردی کمر بر میان آورد	تفاخر بنسل کیان آورد (۴۰, ۲۵۱)
تفاوت (təfavot) - fərq	
چوشکل مدور شد انگیخته	تفاوت نشد باوی آمیخته (۲۳, ۱۲۸)
تفتن (təftən) - yanmaq	
بر آسود از آن تفتن و تافتن	هر اس دزورنج ره یافتن (۸۰, ۳۱۴)
تفسیدن (təfsidən) - yandırmaq, istilik saçmaq	
تنوره ز تفسیدن آفتاب	بسوزندگی چون تنوری بتاب (۴۲, ۱۰۹)
تفلیس (təflis) - Tiflis	

چنین گفت باپور دهقان پیر	که تفلیس از او شد عمارت پنبیر (۲۴۷, ۹۹)
تف و دود (təf-o-dud) - yangı və tüstü	تف و دود آتش زد لها زدود (۲۱۰, ۵۹)
چونیرو فرستی بتقدیر پاک	بموری زماری براری هلاک (۳۲, ۵)
تقدیر (təqdir) - təqdir, alın yazısı	تقدیر کردن (təqdir kərdən) - hesablamaq, qədərini müəyyənləşdirmək
ز قاقم نه چندان فرو بسته بند	که تقدیر آن کردشاید که چند (۴۵۷, ۲۳)
بتقدیم و تاخیر بر من مگیر	که نبود گزاردنده رازان گزیر (۵۴, ۱۴)
تقدیم (təqdim) - təqdim	تقدیر من درخروش آمدند (۳۵۱, ۴۲)
سپاه از صبوری بجوش آمدند	ز تقدیر من درخروش آمدند (۳۵۱, ۴۲)
ز تقویم طالع چو پرداختند	سکندر ملک نام او ساختند (۶۸, ۵۹)
تقویم (təqvim) - təqvim, kalendar	تقویم طالع چو پرداختند
تک (tək) - yeriş, üsul	تک خویشتن رافر اموش کرد (۱۵۷, ۴۰)
کلاغی تک کبک در گوش کرد	تک خویشتن رافر اموش کرد (۱۵۷, ۴۰)
تک کبک در گوش کرد	تک خویشتن رافر اموش کرد (۱۵۷, ۴۰)
atla fili - fərəs-o pil dər tək dər taxtən) - فرس و پیل در تک در تاختن	تک خویشتن رافر اموش کرد (۱۵۷, ۴۰)
نه نیکوست شطرنج بد باختن	فرس در تک و پیل در تاختن (۱۵۳, ۱۴۹)
تکاپوی (təkapuy) - vuruş	تکاپوی کردن (təkapuy kərdən) - vuruşmaq
شندیم که رستم سوار دلیر	بتنها تکاپوی کردی چوشیر (۲۰۰, ۱۲۶)
تکاور (təkavər) - iti gedən, çapar	تکاور ده اسب مرصع فسار
تکاور (təkavər) - at	تکاور سوی لشگر زنگ راند (۱۰۳, ۲۷۳)

تکاور تر (təkavərtər) - daha iti gedən, daha sürətli	تکاور تر از باد در صبحگاه (۳۸۶, ۶۴)
تکبارگی (təkbarəgi) - yürüş	تکبارگی باندازه داشتن (təkbarəgi be-əndaze daştən) - yürüşün dərəcəsinə bilmək
جهان میگذار دبخوش خوارگی	باندازه دار دتکبارگی (۶۹, ۵)
تک و تاب (tək-o-tab) - hücum, yürüş	فراموش کرده تک و تاب را (۳۷۰, ۲۳۷)
تک و تاب (tək-o-tab) - mərkəzdən qaçmaq, pərakəndə olmaq	تک و تاب نخجیر کم گشته بود (۳۲۰, ۵۸)
تکیه (təkye) - arxa, dayaq	تکیه کردن (təkye kərdən) - arxalanmaq
تکیه بر مسند و تخت خویش	نگهدار وزن ترازوی خویش (۱۴۶, ۴۴)
تکیه برانگیخت رزمی جویارنده میغ	تکیه زدن (təkye zədən) - arxalanmaq
تگرگ (təgərg) - dolu	که هر تخت را تخته هست پیش (۱۶۵, ۷۵)
تگرگش زیبیکان و باران ز تیغ (۱۷۸, ۴۶)	تگرگش زیبیکان و باران ز تیغ (۱۷۸, ۴۶)
تلخ (təlx) - acı	بدان داوری تلخ بیهش کنم
تلخاب (təlxab) - acı su, Təlxab çayı	مگر خویش رافر اموش کنم (۲۵, ۲)
تلخی (təlxı) - acılıq	ز شوراب چین تا بتلخاب زنگ (۲۲۷, ۲۰)
تلخی (təlxı) - çətinlik, əsirlik	که بسیار تلخی بود سوندند (۱۲۷, ۷)
تلخی در اندیشه را جوش ده	در افتاده تن فراموش ده (۲۶۵, ۲۲۲)
تماشا (təmaşa) - tamaşa, seyr	تماشا

تماشای پروانه چندان بود که شمع شب افروز خندان بود (۲۸, ۴۱)
 تماشای (təmaşa-ye (çizi) saxtən) - baxmaq, tamaşa
 etmək
 تماشای آن خط بسی ساختند حسابی نهان بود بشناختند (۳۰, ۳۱۱)
 تماشای (təmaşa kərdən) - baxmaq, tamaşa etmək
 تماشای آن خط بسی ساختند حسابی نهان بود بشناختند (۳۰, ۳۱۱)
 تماشای (təmaşa) - məclis, şadlıq
 تماشای رامشگران ساز کرد درخرمی بر جهان باز کرد (۴۲۹, ۴۴۲)
 تماشای (təmaşa kərdən) - şadlanmaq, əylənmək
 تماشای (təmaşa) - seyrəngah
 تماشای اوتا شیبستان تنگ (۱۲۳, ۹۲)
 تماشای (təmaşağəh-e qol) - gülüstan
 تماشای (təmaşakonən) - seyr edə-edə, tamaşa edərək
 تماشای (təmaşa) - tamamilə
 تماشای (təmaşa) - böyük, tam
 تماشای (təmaşa) - yerinə yetirilmiş, tamamlanmış
 تماشای (təmaşa) - bitmək, qurtarmaq

bitirmək, qurtarmaq (təmam kərdən) تمام کردن
 چو ترتیب شمشیر کردی تمام بر آرای مجلس بترکیب جام (۱۱۹, ۲۵)
 تمام گردیدن (təmam gərdidən) - tamamlanmaq, hazır olmaq
 چهار روز خود را گرفتیم تمام (۳۶, ۸۱)
 تمام گشتن (təmam gəştən) - əldə olmaq
 چه باید سوی جنگ دادن لگام (۳۶۷, ۱۹۸)
 تمام گشتن (təmam gəştən) - bədirlənmək
 چو رخسند ماهی که در وقت شام بر آید ز مشرق چو گردند تمام (۲۷۰, ۲۹۵)
 تمام (təmam) - tay, tam, uyğun
 طغان شاه مرغان و طغزل بنام بسطانی اندر چو طغزل تمام (۳۸۷, ۸۰)
 تمام آمدن (təmam amədən) - bərabər olmaq, tay olmaq
 نیامد کسش در ترازو تمام (۱۲۰, ۳۱)
 تمام (təmam) - vəssəlam
 نه هندو که ترک خطانی بنام بدزدیدن دل چو هندو تمام (۳۳۶, ۵۷)
 تمام بودن (təmam budən) - bəs etmək, bərabər olmaq
 چنان زورمندند و افشرده گام که یکتن بود لشگری را تمام (۴۲۴, ۳۱۶)
 تمام (təmam) - tam layiqli, kamil
 بدولت خدانی بر آورد نام (۷۲, ۳۸)
 تمام (təmam) - simvolik şəkil
 برانگیخت شکلی ز تمثال خویش (۲۸۶, ۷۲)
 تمام (təmkın) - yazma, nəzmə alma
 ز تمکین او روی بر تافتیم (۵۹, ۸۰)
 تمام (təmkın) - möhkəmlənmə
 بملک عجم بست کابین او (۲۱۹, ۷۰)
 تمام (təmənnə) - istək, arzu
 کنیور در آید بکشت و درود (۲۸, ۱۰۶)

təmənna etmək, istəmək - (təmənna kərdən) تمنا کردن
 گرش ناتوانی تمنا کند خدایش بخواندن توانا کند (۷۳, ۴۵)

istəmək, meyl etmək - (təmənna-ye(çizi)amədən) تمنای (چیزی) آمدن
 کسی راکه آید تمنای خواب شود بر درختی چوپران عقاب (۳۲, ۴۳۴)

arzulamaq, istəmək - (təmənna-ye(çizi) daştən) تمنای (چیزی) داشتن
 شه این داستان راپسندیده داشت تمنای آن نقش نادیده داشت (۷۲, ۲۵۴)

arzuları haqqında fikirləşmək - (təmənna-ye del dər dəmağ avərdən) تمنای دل دردماغ آوردن
 تمنای دل دردماغ آوردن نظر سوی روشن چراغ آوردن (۲۶, ۲۱۷)

təmənna-ye xod-ra be-(çizi, kəsi) تمنای خود رابه (چیزی، کسی) راه دیدن
 rah didən) - birinə qarşı özündə meyl hiss etmək
 بلیناس چون روی آن ماه دید تمنای خود رابدوراه دید (۹۸, ۲۱۳)

Təmmuz - yay aylarından birinin adı. (təm(m)uz) تموز
 زمستان نسیم بهاری دهد (۴, ۲۴۸)

bədən - (tən) تن
 لب از بادعیسی پرازنوش تر تن از آب حیوان سیه پوش تر (۱۰, ۱۳)

əyin - (tən) تن
 سلاح از تن وخوی زرخ ریختند بداد وستندرهم آمیختند (۲۹۲, ۳۷۴)

əynində - (be-tən bər) بتن بر
 بتن بریکی آسمانگون زره چومرغول زنگی گره برگره (۱۰۰, ۹۷)

əynində - (bər tən) برتن
 ستاده ملک زیر زرین درفش زسیفور برتن قبای بنفش (۵۸, ۱۱۰)

susmaq, sakit oturmaq, vuruşmamaq - (tən zədən) تن زدن
 چوگردن کشد خصم گردن زخم چو در دشمنی تن زند تن زخم (۵۰, ۲۲۹)

yaxın gəlmək, xatırlamaq - (be-tən amədən) بتن آمدن
 مراننده پندار چون خویشتن من ایم بجان گرتوانی بتن (۶۴, ۲۹)

arzuuya çatmaq - (be-tən baz gəştən) بتن بازگشتن
 کرا باشگونه بود پیرهن بحاجت بود باز گشتن بتن (۱۵۵, ۲۰۲)

özünə əziyyət vermək - (bər tən-e xiş rənc nəhadən) برتن خویش رنج نهادن
 زن کردان با همه گاه و گنج زطاعت نهد بر تن خویش رنج (۶۳, ۲۵۳)

canı oda yandırmaq - (tən(ra) qofl-e atəş kərdən) تن (را) قفل آتش کردن
 بچاره دل خویشتن خوش کنیم نه چندانکه تن قفل آتش کنیم (۳۰, ۴۶۴)

bədəni sıxmaq (zərbəyə davam gətirmək üçün) - (tən-ra be-həm feşordən) تن رابه هم فشردن
 ز سختی که تن رابه هم بر فشرد بر آن خاره شدخشت پولادخرد (۳۶۸, ۴۳۸)

baş bədənə ayırmaq - (sər ze-tən baz kərdən) سرزنن باز کردن
 بهر تیغداری که اوباز خورد سرشرا تیغی زتن باز کرد (۳۴, ۴۵۴)

tən - adam, nəfər تن
 تنی چند رابسته بر چارمیخ (۶۲, ۷۳)

bir neçə adam - (təni çənd) تنی چند
 گرفتن تنی چند زنگی زراه گرفتار کردن درین بارگاه (۹۳, ۹۰)

dörd-beş nəfər - (təni çar pənc) تنی چار پنج
 تنی چار پنج از غلامان خاص جوزری که آید برون از خلاص (۶۰, ۳۰۴)

razılaşmaq - (tən dər dadən) تن در دادن
 ازین در بسی گفت با خویشتن هم آخریتسلیم در داد تن (۲۱۳۵, ۲۶۶)

rahat, asudə - (tənasan) تن آسان
 تن آسان کسی کوقوی دلترست (۱۳, ۴۹۰)

simic, xəsis - (tond) تند
 تو بایدکه باشی درم گومباش (۳۴, ۴۶۴)

güclü alov - (tondatəş) تند آتش
 برون زد جنیبت چوتند آتشی (۱۶۰, ۴۲۲)

چه سازیم تدبیرش از صلح و جنگ که آمد باویختن کار تنگ (۱۳۹, ۳۳)
 تنگ آمدن (təng amədən) - gəlib çatmaq, yetişmək
 چوتنگ آمدش وقت بار افکنی برو سخت شد در آستنی (۶۵, ۲۰)
 تنگ آمدن (təng amədən) - məğlub olmaq, sıxışdırılmaq
 سپاهی که با او جنگ آمدند ازین پیشه کوداشت تنگ آمدند (۱۷, ۲۸۹)
 تنگ آوردن (təng avərdən) - daraltmaq
 تو بنشین گراو با تو جنگ آورد برو تیغ تو کار تنگ آورد (۱۲۳, ۸۷)
 تنگ در آمدن (təng dər amədən) - yaxınlaşmaq
 چومنز در آمد ببخواه تنگ هژبران بکین تیز کردن جنگ (۴۰۴, ۱۴)
 تنگ شدن (təng şodən) - daralmaq, dar olmaq
 تظلم نمانند بر شاه روم که بر مصریان تنگ شد مرز و بوم (۸۰, ۱۸)
 تنگ کردن (təng kərdən) - daraltmaq
 بشمشیر پولاد و تیر خدنگ گذرگاه کردند بر مور تنگ (۱۷۱, ۷۴)
 بتنگ آمدن (be-təng amədən) - təngə gəlmək, bezmək
 زلوزینه خشک و حلوائی تر بتنگ آمده تنگهای شکر (۲۶۷, ۲۵۱)
 بتنگ آمدن (be-təng amədən) - yorulmaq
 سر از بار سنگی در آمد بسنگ جمازه بتنگ آمد از راه تنگ (۲۷, ۳۰)
 بتنگ آوردن (be-təng dər avərdən) - rüsvay etmək
 عقابان بیازی و کبکان بجنگ سر بازاران در آمد بتنگ (۱۴۸, ۶۸)
 تنگ (təng) - ağız
 تنگ شکر (təngşəkkər) - şəkkər ağız
 زلوزینه خشک و حلوائی تر بتنگ آمده تنگهای شکر (۲۶۷, ۲۵۱)
 تنگ (təng) - çoxlu
 در آوردن شکر بیبکار تنگ بر آراسته یک بیک ساز جنگ (۱۶۶, ۸۸)
 تنگ (təng) - sıx
 زروم و زایران و از چین و زنگ سماطین صفها بر آورده تنگ (۳۷۵, ۶)

تنگ (təng) - dərqli, qəmgin
 در آور برقص این دل تنگ را (۶۱, ۱۹)
 تنگ (təng) - möhkəm, bərk
 که هر پاره زو بود صدمن بسنگ (۱۱۶, ۵۷)
 تنگبار (təngbar) - əlçatmaz
 بلرزید از آن در گه تنگبار (۲۷۱, ۳۰۹)
 تنگبار (təngbar) - laməkan
 کند بیک ادراک راسنگسار (۵, ۲۵)
 تنگجای (təngcay) - dar yer
 که چونست زاهدترین تنگجای (۲۹۳, ۷۴)
 تنگچشم (təngçəşm) - dar gözli, gözəl
 شده تنگ از انبوه ایشان زمین (۴۳۶, ۳۴۸)
 تنگچشم (təngçəşm) - çinli gözəl
 بتی تنگچشم اندر اغوش تنگ (۲۸۱, ۶۵)
 تنگچشمی (təngçəşmi) - dargözülüük
 فراخی بچشم کسان دیده اند (۳۷۲, ۲۶۲)
 تنگدل (təngdel) - qəmgin
 تنگدل شدن (təngdel şodən) - qəmgin olmaq
 که سالار گیلی در آمد بگل (۴۲۱, ۱۳۷)
 تنگدل (təngdel) - rəngsiz, naxışsız
 یکی تنگدل شدیکی روفراخ (۳۷۸, ۳۵)
 تنگشکر (təngşəkkər) - şəkkər dodaqlı
 بتنگ آمده تنگهای شکر (۲۶۷, ۲۵۱)
 تنگشکر در عقیق آوردن (təngşəkkər dər əğiğ avərdən) - şirin danışmaq
 ز پسته شراب رحیق آورم (۴۶۸, ۸۰)
 تنگی (təngi) - darlıq
 سراینده کن ناله جنگ را
 ز عودگره پاره هابسته تنگ
 عروس حصارى چو دیدن حصار
 وجود تواز حضرت تنگبار
 دگر آنچه مپرسد خداوند راى
 سوى میسره تنگ چشمان چین
 می و مرغ و ریحان و آواز جنگ
 همه تنگچشمی پسندیده اند
 جهاندار از آن کار شد تنگدل
 چو آمد حجابی میان دو کاخ
 زلوزینه خشک و حلوائی تر
 چو تنگشکر در عقیق آورم

تنگی نمودن (təngi nəmudən) - daraltmaq	طریدی بناوردزنگی نمود	که بر نقطهء پرگار تنگی نمود (۱۰۸, ۳۴)
تنگی آوردن (təngi avərdən) - çətinlik gətirmək, çətinliyə salmaq	یکی را چنان تنگی آردبیش	که نانی نبیند در انبان خویش (۱۵۵, ۶)
تنگیاب (təngyab) - əzabkeş	سپاهی عزب پیشه و تنگیاب	چو دیدندرونی چنان بی نقاب (۳۹۹, ۲۱)
تنور (tənur) - təndir	تنوره زتفسیدن آفتاب	بسوزندگی چون تنوری بتاب (۱۰۹, ۹۲)
تنوره (tənuire) - hərbi paltar növü	تنوره زتفسیدن آفتاب	بسوزندگی چون تنوری بتاب (۱۰۹, ۹۲)
تنومند (tənumənd) - güclü	تنومند را قدر چندان بود	که درخانهء کالبدجان بود (۱۸۸, ۱۸۷)
تنومندی (tənuməndi) - güc, qüvvə	برو سینهء همچو پولادترس	حدیث تنومندی آن خودمیرس (۹۴, ۱۶۱)
تنها (tənha) - tənha	فریبی فرستش که طاعت کند	بیک روم تنهاقناعت کند (۱۴۵, ۴۲)
تنین (tənnin) - əjdəha	زتنین بنور آمده غارها	دروفتنه راروزبازارها (۸۲, ۵۳)
تو (to) - sən	ولیکن چو عیب آشکارا شود	دل و دست تویی مدارا شود (۲۴, ۲۴)
تو (to) - sən (Allah nəzərdə tutulur)	خدایا جهان پادشائی تراست	زما خدمت آید خدائی تراست (۳, ۱)
تو (to) - sən (Nizamiyə müraciət olunur)	بدشواری آید گهرسوی سنگ	زسنگش تو آسان کی آری بچنگ (۴۱, ۱۶)
تو (to) - sən (İskəndər nəzərdə tutulur)	نکرداز بنه هیچ بروی پدید	که بر قفل تو هست مارا کلید (۲۵۷, ۱۱۹)

تو (to) - sən (Nüsrət-əd-din nəzərdə tutulur)	تونی کوکبه داران خسروان (۳۰۸, ۵)	چو آن کوکب از برج خودش روان
تو (to) - sən (Nüşabə nəzərdə tutulur)	همایون ترا آمد ز فرهای (۲۵۸, ۱۲۲)	مرا دیدن تو بفرهنگ و رای
تو (to) - sən (Çin xaqanı nəzərdə tutulur)	خبرده بمن تا چه آرد بها (۳۵۳, ۶۵)	بنزد تو از گنج و از ازدها
تو (to) - sən (Hind şahı Keyd nəzərdə tutulur)	وگرنی نه سربا تو ماندنه تاج (۳۲۸, ۴۳)	چو سربایدت سر متاب از خراج
تو (to) - sən (Çinli kəviz nəzərdə tutulur)	که دیبای بز می و زیبای رزم (۴۴۸, ۵۲۷)	بمهر تو ام بیشتر گشت عزم
تو (to) - sən (Dəvali nəzərdə tutulur)	تو گنتی و باقی زمن بنگری (۳۹۵, ۵۱)	ازین گفته به باشدار بگنری
تواضع (təvazə) - təvazökarlıq	دری در تواضع دری در ستیز (۳۵۶, ۳۰)	زبان بندهای چو پیکان نیز
تواضع نمودن (təvazə nəmudən) - təvazökarlıq etmək	تواضع نمودن زبونی بود (۱۵۵, ۱۳)	بجائی که بدخواه خونی بود
توان (təvan) - bacarıq, məharət, güc	کنم نوحه برزادسروجوان (۱۸۵, ۱۵۰)	بچاره گری چون ندارم توان
توانا (təvana) - bacarıqlı, güclü, qüvvətli	گنه بخش بسیار بخشودنی (۱۵۵, ۴)	توانا و دانا بهر بودنی
توانا کردن (təvana kərdən) - gücləndirmək, qüvvət vermək	خدایش بخواندن توانا کند (۴۵, ۷۳)	گرش ناتوانی تمنا کند
تواناتری (təvanatəri) - güclülük	سرزیرکان شد بداناتری (۷۶, ۲۴)	ربوداز دلیران تواناتری
توانان (təvanakon) - gücverən (Allah)	توانانک و ناتوانانواز (۳۵۶, ۳۳)	جهان آفرین ایزدکار ساز

دگر سوالانی و برطاس روس
براشفته چون توسنان شمس (۴۳۶, ۳۵۰)

توانم که گردن فرازی کنم
بشمشیربا شیر بازی کنم (۱۶۱, ۲۲)

زبونی چه دیدی که توسن شدی
چه بیداد کردم که دشمن شدی (۲۵۸, ۱۲۴)

توانستن (təvanestən) - bacarmaq
چوشدبارورمیوه دار جوان
بدست تبردادنش چون توان (۱۱۳, ۶)

توانستن (təvanestən) - şəxsiz fellər əmələ gətirir
که خرگوش هرمرزرابی شگفت
سگ آن ولایت تواند گرفت (۱۷۴, ۱۱۶)

توانستن (təvanestən) - felin bacarıq formasını əmələ gətirir
توانگر که میراث خواری نداشت
بر آتشکده مال خود را گذاشت (۲۰۷, ۱۶)

توانستن (təvanestən) - varlanmaq
در گنج بگشاد بگرنج خواه
توانگر شد از گنج و گوهر سپاه (۱۱۳, ۱۶)

توانستن (təvanestən) - varlandırmaq
ز ماهر یکی را توانگر کنی
بزرگ کار ما هر دو چون زر کنی (۱۷۴, ۱۱۱)

توتیا (tutiya) - tutiya, göz dərmanı
توانم در توتیانیز کرد (۲۳۱, ۷۶)

توتیا (tutiya) - müalicə etmək
باین اسحاق فرخنیا
کز ویافت چشم خرد توتیا (۳۳۷, ۶۲)

تود (tud) - tut
دونوباه هم تود وهم برگ تود
ز حلوا و ابریشم آورده سود (۳۲۱, ۶۴)

تور (tur) - Turan
اگر تخت چین خواهی و تاج تور
ز فرمانبری نیست این بنده تور (۳۶۷, ۱۸۹)

توران (turan) - Turan
ز دریا بدریا تو کردی نشست
بر ایران و توران ترا بود دست (۳۵۷, ۴۲)

توران زمین (turanzəmin) - Turan
که آرم بکف ملک توران زمین (۳۶۸, ۲۰۷)

توسن (tousən) - ramolunmaz at
نهد تهمت نیست بر هست من (۷, ۶۵)

توسندلی گرچه باکس نساخت
نوازنده خویشتن را شناخت (۴۴۳, ۴۵۲)

توسندلی (tousəndli) - inadkarlıq
به از شیر مردان بتوش و توان (۲۶۸, ۲۷۰)

توشه (tuşe) - var- dövlət
رهاکن مرا در چنین گوشه (۱۳۲, ۵۳)

توشه (tuşe) - ehtiyat azuqə
نشاید ز چین توشه پرداختن (۳۵۸, ۶۲)

توشه (tuşe) - əmniyyət, təhlükəsizlik
شود توشه ره روان ساخته (۲۹۵, ۹۵)

توشه (tuşe) - qida, yemək ehtiyatı
بصحرای جان توشه برداشته (۲۱, ۱۲)

توشه (tuşe-ye rəh saxtən) - yol ehtiyatı görmək
که یاران زیاران نمائند باز (۲۳۴, ۱۰)

توشه (tuşe) - şer demək
دهم گوشرا از دهن توشه دادن (۳۵, ۶۶)

توشه (tuşe) - təhmət
برو دیور دست گردند از (۲۴۶, ۲۳۶)

توشه (təhmət) - töhmət
توشه نیست نهان (töhmət-e nist nəhadən) - yox etmək
نهد تهمت نیست بر هست من (۷, ۶۵)

توشه (təhmət) - töhmət
پژوهنده حال سربست من
نهد تهمت نیست بر هست من (۷, ۶۵)

سکندر محیطست و من جوی آب	منه تهمت سایه بر آفتاب (۱۴۵, ۲۵۹)	تهمت سایه نهادن (tohmət-e saye nəhadən) - kölgədə qoymaq, kölgə salmaq
زهر کشوری قاصدان تاختند	بدین چیرگی تهنیت ساختند (۷۳, ۱۱۷)	تهنیت (təhniyyət) - tərif, afərin
تونی آنکه تامن منم با منی	وزین در میادم تهی دامنی (۷۲, ۸)	تهی (tohi) - boş
ستودان این طاق آراسته	ستونی تهی دارد از خواسته (۱۶۱, ۲۰۲)	boş - (tohi əz...) تهی از
بجوشد سرگوسفندی سیاه	تهی زاستخوان آورد نزد شاه (۹۸, ۹۰)	sümüksüz - (tohi əz ostoxan) تهی از استخوان
چه نیکو متاعیست کار آگهی	کزین نقد عالم مباد تهی (۳, ۱۳۷)	boşalmaq - (tohi budən) تهی بودن
چوشده شاه را خانان رهی	خصومت شد از خاندان تهی (۲۹۰, ۳۷۴)	yox olmaq - (tohi şodən) تهی شدن
چوشه دیدر خرگه آن ماہرا	ز مردم تهی کرد خرگه را (۴۴۴, ۴۴۴)	boşaltmaq - (tohi kərdən) تهی کردن
زده چوبه تیر آن سوار بهی	زده پهلوان کرد میدان تهی (۲۷۲, ۴۳۱)	ovlayıb boşaltmaq - (tohi kərdən) تهی کردن
می ناب در جام شاهنشاهی	گهی پر همی کرد گاهی تهی (۱۴, ۱۳۰)	içib boşaltmaq - (tohi kərdən) تهی کردن
تهی گشته بازار خاک از خروش	زبانگ جرسهابر آسوده گوش (۳, ۲۰)	boşalmaq - (tohi gəştən) تهی گشتن
مه تاج و مه اورنگ شاهنشهی	که ماندند از ای دولت تهی (۱۴۶, ۱۸۵)	boş qalmaq - (tohi mandən) تهی ماندن

کز اندیشه پر گشتم از خود تهی گشتن	öz xod tohi gəştən) - özünü unutmmaq
تونی آنکه تامن منم بامنی	وزین در میادم تهی دامنی (۷۲, ۸)
تهی دست سلطان درویش پوش	غلامی خر و پادشاهی فروش (۲۳, ۱۴)
ترنم سرای تهی مایگان	پیام آوردیگ همسایگان (۴۷, ۲۷۸)
همه نارستان بیلا چوتیر	ز پستان هریک شکر خورده شیر (۴۴, ۲۵۱)
نواگر نوای چکاوک بود	چودشمن زند تیر ناوک بود (۴۴, ۴۴)
شبانان که آهو پرستی کنند	ز تیرش همه چوب دستی کنند (۲۵, ۳۱۸)
سلاح سخن بست و ترکش گشاد	ز جعبه کمان تیر آرش گشاد (۸۴, ۱۹۷)
زبس تیر باران که آمد بجوش	فکند ابر بارانی خود زدوش (۵۹, ۱۷۹)
درین بود کایزد رهانش داد	در آن تیرگی روشنائیش داد (۲۳۳, ۲۶۶)
مه روشن از تیره شب تافته	چو آینه ای روشنی یافت (۹۳, ۱۷۳)
فروزندهء کوکب تابناک	بمردم کن مردم از تیره خاک (۳, ۱۵۵)

مگرشب چراغش ازینست نام(۱۹۳, ۲۹)	بگوهر فروزد دل تیره قام
تیره مغز (tireməğz) - qara	
برافروخت شاه این نمود ارنغز(۱۲۸, ۲۵)	بدین هندسه ز آهن تیره مغز
تیز (tiz) - oynaq	
دوابخش بیمار و بیمارخیز(۲۲۳, ۱۲۰)	فریبنده چشمی جفاجوی و تیز
تیز (tiz) - tez, cəld	
بتندی در آمدن اهریمن(۹۷, ۱۹۶)	از آن تیزتر خسرو بیلتن
تیز (tiz) - güclü(sel)	
بجوشست در ابرسیلاب ریز(۳۵۳, ۷۱)	تغافل نسازی که سیلاب تیز
تیز (tiz) - iti, kəsici	
که هم رستخیزست و هم رسته خیز(۱۱, ۲۸)	در آن داوری گاه چون تیغ تیز
تیز کردن (tiz kərdən) - itiləmək, yonmaq	
عروس سخن را شکر ریز کن(۴۲, ۲۸)	بگوهر کنی تیشه را تیز کن
تیز تر گشتن دندان (tiztər gəştən-e dəndan) - tamah salmaq, diş itiləmək	
بروتیز تر گشته دندان گرگ(۳۲۱, ۶۸)	شکم کرده آهوی صحرا بزرگ
تیز (tiz) - kəskin, ağır	
نباشند چنین نامه تزویر خیز	نباشند چنین نامه تزویر خیز
تیز (tiz) - tələsik	
یکی راز هنگامه گوید که خیز(۱۸۸, ۱۹۳)	یکی را در آرد به هنگامه تیز
تیز (tiz) - şiddətli (xəstəlik)	
جهان کرده از روشنائی گریز(۱۰۹, ۴۳)	ز جوشیدن سر بسام تیز
تیز (tiz) - kəskin, qəzəbli	
گه خشم سوزنده چون آتشست(۸۵, ۳۱)	جو اندولت و تیز و گر ننگشست
تیز (tiz) - sürətli	
کنده خط عمر مراریز ریز(۲۸, ۵۲)	از آن پیش کین هفت پرگار تیز
تیز (tiz) - uca, gur(səs)	

شغبهای شیور از آهنگ تیز	جو صور سرافیل در رستخیز(۹۲, ۱۳۳)
تیز (tiz) - yandırıcı, qızgın	
فریوژ مرید آتش انگیزشان	ز گرمی نشست آتش تیزشان(۹۲, ۱۳۰)
تیزبال (tizbal) - qanadı güclü	
تیزبال شدن (tizbal şodən) - uçub ovlamaq	
چو دوران در آمدن تیزبال	شدن چون جنوب آمدن چون شمال(۳۸۶, ۷۵)
تیزپی (tizpəy) - itiayaq	
تیزپی شدن (tizpəy şodən) - itiayaq olmaq, səfər etmək	
بسربرد روزی دو در رود و می	دگر باره شد مرکبش تیزپی(۳۹۰, ۱۱۸)
تیزتاز (tiztaz) - iti, cəld	
یکی کاروان جمله شاهین و باز	بجزر و کلنگ افکنی تیزتاز(۳۸۵, ۵۹)
تیزجوش (tizcuş) - itigedən, sürətli	
نشستند بر تازی تیزجوش	همه خاره خفتان و پولادپوش(۳۴۲, ۴۲)
تیزدندان (tizdəndan) - kəsici	
تیزدندان بودن (tizdəndan budən) - döyüşə hazır olmaq, kəsici olmaq	
مرا بیم شمشیر چندان بود	که شمشیر من تیزدندان بود(۳۶۶, ۱۷۶)
تیزرو (tizrou) - sürətlə gedən, iti gedən	
تیزرو شدن (tizrou şodən) - sürətlə getmək	
چنان تیزرو شد که دریافتش	بزخمی سراز ملک بر تافتش(۳۲۲, ۸۳)
تیزگام (tizqam) - tələsən, iti gedən	
سوی روم شد قاصد تیزگام	ز دارا پذیرفته با خود پیام(۱۳۴, ۷۸)
تیزگشت (tizgəşt) - sürətlə fırlanan	
تیزگشت (qonbəd-e tizgəşt) - göy	
که چون آتش روز روشن گشت	پراز دود شد گنبد تیزگشت(۱۷۶, ۱۱)
تیزهوش (tizhuş) - iti ağıllı, tez qavrayan	
همه ساله شهزاده تیزهوش	بجز علم را ره ندادی بگوش(۷۱, ۲۱)

تیزی (tizi) - sürətlilik

ز تیزی که شمرکب بادپای رساندان تن سفته راباز جای (۴۱۹, ۱۱۷)

تیسه (tişə) - tişə

سخن تا نپرسندلب بسته دار گهر نشکنی تیشه آهسته دار (۳۰, ۵)

تیسه (tişə) - qələm

بگوهرکنی تیشه را تیزکن عروس سخن راشکرریزکن (۴۲, ۲۸)

ehtiyatlı olmaq - tişə ahəste daştən) تیشه آهسته داشتن

سخن تا نپرسند لب بسته دار گهر نشکنی تیشه آهسته دار (۳۰, ۵)

تیغ (tiğ) - qılınc

سری کان ندارم ازین دردیغ به ارتاج بخشی به آن سرنه تیغ (۸, ۷۴)

qılınc vurmaq - tiğbazi kərdən) تیغ بازی کردن

زره پوشم ارتیغ بازی کنی کمر بنم ارصلح سازی کنی (۱۶۵, ۸۳)

qılınc çəkmək - tiğ bər avərdən) تیغ بر آوردن

سکندر چو دانست کان تندمیغ بتدر برآرد همی برق تیغ (۱۳۹, ۲۴)

qılınc çəkmək - tiğ bər kəşidən) تیغ برکشیدن

چو در معرکه بر کشم تیغ تیز بکوهه کنم کوه راسنگریز (۹۵, ۱۶۷)

qılınc zərbəsi almaq - tiğ xordən) تیغ خوردن

بپوشیدن و خوردن نیک بهر شدند ایمن از خوردن تیغ وزهر (۱۹۸, ۱۰۵)

qılınc vurmaq - tiğ zədən) تیغ زدن

دیگر آنکه ناسیری آیدبجنگ دو دستی زندتیغ بریوی رنگ (۲۸۵, ۵۷)

qılınc çəkmək, qılınc vurmaq - tiğ kəşidən) تیغ کشیدن

کشیدند بریکدیگر تیغ تیز زگرمی شده چون فلک گرم خیز (۴۲۰, ۱۳۰)

qılınc vurmaq - tiğ geraidən) تیغ گرائیدن

دو دستی چنان میگرانید تیغ کزو خصم راجان نیامد دریغ (۱۷۰, ۵۹)

qılınc vurmaq - tiğ qoşadən) تیغ گشادن

گشادند بیکدیگر تیغ تیز که در بسته شد پای را درگریز (۴۲۵, ۱۹۰)

qılıncla həll olunan - ba-tiğ peyvəste) باتیغ پیوسته

در چاره بر چاره گربسته نیست همه کار باتیغ پیوسته نیست (۴۱۰, ۹۹)

qılınca sarılmaq - be-tiğ əndər avixtən) بتیغ اندر اویختن

عنان یک رکابی برانگیختند دو دستی بتیغ اندر اویختند (۱۷۱, ۶۹)

qılından keçmək - be-tiğ amədən) بتیغ آمدن

چنین تا بمقدار هفتاد مرد بتیغ آمد از رومیان در نبرد (۹۶, ۱۸۳)

qılınıcı döyüşə hazırlamaq - əz tiğ zəng bərdən) از تیغ زنگ بردن

بلشگرگه آمد بتدیبر جنگ زدل بردننگار واز تیغ زنگ (۴۰۸, ۶۷)

qılından keçirmək - be-tarac-e tiğ dadən) بتیغ دادن

بتاراج ملکش در آیدچومیغ دهد ملک او رابتاراج تیغ (۳۲۷, ۲۷)

qılıncla döyüşüb işıq saçmaq - ze-tiğ atəş bər kəşidən) ز تیغ آتش بر کشیدن

ز تیغ آتشی بر کشید چو آب کزو خیره شدچشمه آفتاب (۴۳۷, ۳۵۸)

günəşə ox atmaq, faydasız işlə məşğul olmaq - tiğ ba-aftab zədən) تیغ با آفتاب زدن

نشانید زدن تیغ با آفتاب نه البرز را کردشاید خراب (۳۶۲, ۱۱۰)

tiğ) - dağ zirvəsi

برون آمد از پرده تیره میغ زهر تیغ کوهی یکی کوه تیغ (۴۱۲, ۱۱)

tiğ) - işıq, günəşin işıq saçaqları

زمین فرش سیفور چون در نوشت برآورد سر صبح باتیغ وطشت (۴۱۲, ۹)

tiğazmai) - qılınc vurma, qılınc sınaq

بران روسی افکند مرکب چو باد بتیغ آزمائی بغل برگشاد (۴۲۸, ۲۲۸)

tiğdar) - iynətüklü

بخروارها قندز تیغدار سمور سیه نیز بیش از شمار (۴۵۷, ۲۲)

tiğdar) - qılınıclı

بهر تیغداری که اوباز خورد سرشرا بتیغی زتن باز کرد (۴۵۴, ۳۴)

تیغدار (tiğdar) - zirvəli, şışuclu

کند تیغ من کوهر ا غار غار (۳۷, ۳۲۸)

تیغزن (tiğzən) - qılinc vuran, döyüşən

که هم تیغزن بود وهم تاجدار (۴۱, ۴۳)

تیغکوه (tiğkuh) - şışuclu dağ

درو رهنانند چندین گروه (۹۱, ۲۹۵)

تیغگیر (tiğgir) - qılincvuran

هم تیغگیری وهم تابدار (۴۴۵, ۴۸۸)

تیهو (tihu) - qırqovul

نیابی تهی سایه بید و سرو (۷, ۲۴۹)

وگر هست کوه شما تیغدار

مبین سرسری سوی آن شهریار

حصاریست برسفت این تیغکوه

تو آن آفتابی درین روزگار

ز تیهو ودراج و کبک و تدرو

ث (se) - Fars əlifbasının beşinci hərfi

ثریا (sorəyya) - Sürəyya ulduzu

چهارم علم بر ثریا زدن جوخورشید لشگر بتنها زدن (۶۹, ۵۰)

ثریا کردن (sorəyya kərdən) - sürəyya kimi danələrlə doldurmaq, sürəyyaya çevirmək

تگرگش زمین را ثریا کند هلاک نهنگان دریا کند (۶۸, ۳۴۴)

ثنا (səna) - dua

بهرجاکه باشم خدادانمت (۸۹, ۹)

ثنا گفتن (səna qoftən) - dua etmək

که آباد باداز تو این بزمگاه (۳۱, ۱۴۵)

ثور (sour) - buğa bürcü

مه و زهره در ثوردم ساخته (۵۴, ۶۷)

عطارد بجوزا برون تاخته

ج (cim) - Fars əlifbasının artıncı hərfi

(ca(y)) - yer

- بهرجاکه روی آری ازکوه ودشت بهی بادت از چرخ پیروزگشت (۸۹, ۸۴)
 yerləşmək - (cay avərdən) جای آوردن
 سرم برسرزانو آورده جای زمین زیر سر آسمان زیر پای (۲۱, ۹)
 qayıtmaq (yerinə/ölkəsinə, sarayına) باز جای شدن
 سکندر چوزان شهرش باز جای فریب از فلک دید وقت از خدای (۲۴۹, ۲۸۶)
 getmək - (cay tohi kərdən) جای تهی کردن
 چوپیکر برانگیخت پیکر نمای شه از پیش پیکر تهی کرد جای (۴۰۴, ۱۱)
 qaçmaq, müharibəni tərک etmək - (cay tohi kərdən) جای تهی کردن
 دلیرانه میگشت و میخواست مرد تهی کرد جای از بسی همنبرد (۴۲۶, ۲۰۹)
 yer axtarmaq - (cay costən) جای جستن
 نشاندهند شایستگان راز پای بقدر هنر هر یکی جست جای (۲۲۵, ۱۴۴)
 iz salmaq - (cay xaridən) جای خاریدن
 سم گور بر سیزه خاریده جای چوپرسیزدیا خط مشکسای (۳۴۲, ۳۳)
 qaçmaq, məğlub olmaq - (cay xali kərdən) جای خالی کردن
 وگر جای خالی کنیم از نبرد زگیتی بر آرندیکیاره گرد (۹۰, ۸۹)
 mənzil etmək, yaşamaq - (cay saxtən) جای ساختن
 مرا سوی ملک عجم بود رای که سازم در آن مملکت چند جای (۳۹۷, ۴۹)
 tutmaq, yer etmək - (cay kərdən) جای کردن
 ششم خانه را کرده بهرام جای جو خدمتگران گشته خدمت نمای (۶۷, ۵۶)
 yerləşdirmək, basırmaq, gizlətmək - (cay kərdən) جای کردن
 ز پولاد صد کوه بر پای کرد بیابین او گنج راجای کرد (۱۷۸, ۴۱)
 həbs etmək - (cay kərdən) جای کردن
 رسن بسته چون غول بردست و پای مرا در یکی خانه کردند جای (۴۴۷, ۵۱۲)
 daxil olmaq, girmək - (cay kərdən) جای کردن

- چو در خانه راستان کرد جای خداوند را شد بر ستش نمای (۲۴۴, ۵۸)
 oturmaq - (cay kərdən) جای کردن
 عروسانه او کرده بر تخت جای عروسان دیگر بخدمت بی پای (۲۵۳, ۶۰)
 yerləşmək, durmaq - (cay kərdən) جای کردن
 جهاتدار در قلبگه جای کرد درفش کیانیش بر پای کرد (۱۷۸, ۴۴)
 mənzil etmək, məskən salmaq - (cay kərdən) جای کردن
 چو در خانه روم کردند جای ز شغل جهان در کشینند پای (۲۸۷, ۷۷)
 postu qoyub qaçmaq - (cay qozaştən) جای گذاشتن
 رقیبان که شب پاس میداشتند زبیمش همه جای بگذاشتند (۴۴۷, ۵۱۶)
 yer dəyişmək - (cay qozaştən) جای گذاشتن
 بفرمان شه جای بگذاشتند بیونان زمین راه برداشتند (۲۳۹, ۸۱)
 hazır olmaq, gəlmək - (cay gereftən) جای گرفتن
 کشنده دوسر هنگ شوریده رای بنزد سکندر گرفتند جای (۱۸۲, ۹۳)
 yer hazırlamaq - (cay gərm kərdən) جای گرم کردن
 کنیم از پی دیگری جای گرم که مارا از جانی چنین بادشرم (۳۰۷, ۱۰۸)
 çox güclü müharibə etmək - (ca-ye nəbərd be-cai gereftən) جای نبرد بجانی گرفتن
 بجانی گرفتند جای نبرد که گرمی زمردم بر آورد گرد (۸۲, ۵۰)
 yerində durmaq, tərpnənmək - (cay nəgəh daştən) جای نگهداشتن
 گرانی زجانی نگهدار جای وگر نه سرت بسپریم زیر پای (۹۸, ۲۰۵)
 yer tutmaq - (cay yaftən) جای یافتن
 زکیخسرو آن جام گیتی نمای که احکام انجم درو یافت جای (۵۰, ۶۱)
 sərdabə - (ca-ye neşəst) جای نشست
 زمهد ز رو گنبد سنگبست مهیاش کردند جای نشست (۱۸۸, ۱۸۵)
 ordugah - (ca-ye neşinəndeqan) جای نشینندگان
 دگر باره پنهان ز بینندگان بیامد بجای نشینندگان (۴۳۱, ۲۷۳)

بفرموده تانشیند زپای سخنهای فرموده ارد بجای (۱۳۴, ۳۶۳)
 ... o yerə çatdırmaq ki, ... (be-cai avərdən ke...) - بجای آوردن که
 بجای میاور که این تندشیر بنخجیرگوران دراید دلیر (۲۲, ۳۵۰)
 kömək etmək, qayğı göstərmək - بجای رساندن
 کس بیکسانش بجای رساند (۲۵, ۶۵)
 ... o yerə çatmaq ki, ..., (be-cai rəsindən ke...) - بجای رسیدن که
 o dərəcəyə çatmaq ki, ...
 بجای رسیدند کزبیم تیغ پراکندگیشان در آمدجو میغ (۲۷۶, ۴۳۱)
 var olmaq, mövcud olmaq - بجای بودن
 نباشد همین هم تو باشی بجای (۲۰, ۴)
 yerinə tökmək - بجای ریختن
 که بستانم و باز ریزم بجای (۵۲, ۲۲۹)
 yerində saxlamaq - بجای داشتن
 چه سختی کند مرد را سست پای (۱۰۹, ۱۹۸)
 yerində qalmaq - بجای ماندن
 که باشد بجای ماندنش ناگزیر (۶, ۱۷۵)
 davam etmək, bərqərar olmaq - بجای ماندن
 در اینای مادیر ماند بجای (۱۴, ۳۳۳)
 sağ qoymaq - بجای مانیدن
 نه برطاس ماتم نه روسی بجای سر هر دورا بسیرم زیر پای (۵۵, ۳۹۶)
 riayət etmək - بجای داشتن
 همان عهد دیرینه بر جای داشت علمهای پیشینه بر پای داشت (۱۶, ۷۵)
 öz yerində - بجای خویش
 نه بر جای خویش آرزو خواستن (۵۶, ۱۶۴)
 yerindən tərpənmək - بجای جنبیدن
 که اقبال شاهش فرو بست چنگ (۴۱۶, ۴۲۱)
 demək, söyləmək - بجای آوردن

yerindən, vəzifəsindən - از جای برانگیختن
 uzaqlaşdırmaq
 که چون من کشم دخل یکساله پیش شهم بر نینگیزد از جای خویش (۲۲۵, ۳۶۹)
 yerindən tərpətmək - از جای بردن
 تئی راکه نتوانی از جای برد بیرخاش اوپی چه شاید فشرد (۲۸۹, ۱۰۴)
 ağlını almaq - از جای بردن
 کهن تشنگیت از سررای برد (۱۰۸, ۱۵۱)
 qəzəbləndirmək - از جای بردن
 درشتی رهاکن بنرمی گرای ز جایم مبر تا بمانی بجای (۶۲, ۱۵۹)
 yerindən tərpənmək - از جای جنبیدن
 ولیکن درخت من از گوشه رست ز جاگر بجنبد شو بیخ سست (۵۷, ۳۴)
 yerindən sıçramaq - از جای جنبیدن
 بدارند بر جای خویش استوار خود از جای جنبید شوریده وار (۱۱۲, ۱۸۳)
 yerindən qoparmaq - از جای کندن
 خروشید و خرطومش از جای کند بیفتاد چون کوه پیل بلند (۳۹۱, ۴۳۹)
 yerindən götürmək - از جای کندن
 یکی تن شد او زانکه رونین تنست توان کندن از جایست (۴۰۶, ۴۴۰)
 təmizlənməmiş - از جای برخاسته
 زمین کو بساطی شد آراسته غیاری شد از جای برخاسته (۶۴, ۱۷۹)
 yerinə gəlmək, yerinə qayıtmaq - بجای آمدن
 زبس صاف پالوده عطرسای بسا مغز پالوده کامد بجای (۲۵۰, ۲۶۷)
 yerinə yetirmək, əməl etmək - بجای آوردن
 نظر برنداری ز فرزند من بجای آوری حق پیوندمن (۳۵, ۷۱)
 düşünmək - بجای آوردن
 بهر شغل کامروزرای آوری ره آورد فردا بجای آوری (۱۴, ۳۰۹)
 demək, söyləmək - بجای آوردن

ولیکن چومیبینم از رای خویش سخنهای تو هست برجای خویش (۲۶۹, ۲۷۷)
 yerində olmaq, yerində deyilmək (bər ca-ye xiş budən) برجای خویش بودن

درستی رها کن بنرمی گرای زجایم مبر تابمانی بجای (۱۵۹, ۶۲)
 yerindən oynatmaq, hirsləndirmək (ze-cay bordən) ز جای بردن

نجنب زیا جوج پولاد سای سکندر چوسد اسکندر زجای (۳۷۲, ۲۷۰)
 yerindən tərpnəmək (ze-cay conbidən) زجای جنبیدن

بجانی میاور که جنیم زجای ندارد پر پشه باییل پای (۱۵۷, ۳۸)
 hirslənib özündən çıxmaq (ze-cay conbidən) زجای جنبیدن

بدانست کان پیل جنگ آزمای بخرطوم سختش درآرد زجای (۴۳۹, ۳۸۹)
 yerindən qaldırmaq (ze-cay dər avərdən) زجای درآوردن

بکوه رونده درآورد پای چوفولادکوهی روان شد زجای (۳۴۵, ۸۰)
 yerindən tərpnəmək (ze-cay rəvan şodən) زجای روان شدن

جای سختی نگیریم سخت ازین چاه بی بن برآریم رخت (۴۶۲, ۱۰)
 dünya (ca-ye səxt) - جای سخت

اگر آب و آتش کند جای ما نگرده ز فرمان اورای ما (۲۸۴, ۳۷)
 oda-ca-ye (kəsi-ra) ab-o-atəş kərdən - جای (کس را) آب و آتش کردن

نگهدارد آن جام و آن گاه را (۲۹۹, ۱۵۱)
 saray, ev (cay) - جای (ی)

کرا یارگی کز سرگفت و گوی زمن جای آباد کندجست وجوی (۱۵۰, ۹۲)
 şahlıq taxtı (ca) - جا

نمایم جووگندم آرم بجای نه چون جو فروشان گندم نمای (۳۳, ۴۰)
 əvəz (ca) - əvəz

زباران کجا ترسد آن گرگ پیر که گرگینه پوشد بجای حریر (۱۵۸, ۵۱)
 əvəzinə (be-ca-ye...) - بجای

مغی ارغوان کشته برجای جو بنفشه دروده بوقت درو (۲۷۷, ۳۱)
 matəm (ca-ye bənəfşe qol-e sorx rostən) - جای بنفشه گل سرخ رستن

بهر کشوری پادشاهی فرست بجاى بنفشه گل سرخ رست (۲۱۶, ۲۲)
 əvəzində şadlıq olmaq

بس این جادو نیهایر آنگیختن طلبکار جانی بجانی فرست (۲۳۷, ۵۸)
 yer, ölkə (ca) - جا

مگر جادوان از من آموختند که از موم خود خواب را دوختند (۲۱, ۱۶)
 cadu (cadu) - جادو

برآتم که این پرده خالی کنم در این پرده جادو خیالی کنم (۵۴, ۷)
 cadugər (cadu) - جادو

دلّم را بزهارزه برزدی بجادوزباتی گره برزدی (۳۲۳, ۱۳)
 şirindillilik (caduzəbani) - جادو زبانی

بزهارخویش استواریش داد زجادوکشان رستکاریش داد (۲۱۳, ۹۹)
 əfsunkarlıq etmək (sözlə) - جادو خیالی کردن

بس این جادو نیهایر آنگیختن جوجادوبکس درنیا میختن (۲۶, ۱۴)
 cadugər öldürən (cadukoş) - جادوکش

cadu (cadu) - جادوئی

تو شمشیرگیری و او جامگیر تو بر سر نشینی و او بر سر بر (۱۲۳، ۹۴)

جامه (came) - parça
 جامه در خون زدن (came dər xun zədən) - qana bulaşdırmaq, qana bulaşmaq
 ستون علم جامه در خون زده نجات از جهان خیمه بیرون زده (۱۷۰، ۴۹)

جامه (came) - paltar
 جامه در سکاھن رزیدن (came dər sekahən rəzidən) - qara rəngə boyamaq, matəmə çevirmək
 بر آنکس که جانش باهن گزم بسی جامها در سکاھن رزم (۹۹، ۲۲۵)
 جامهء بیکبودی (came-ye bikəbudi) - sağlamlıq, səlamətlik, şadlıq
 میندار کز گنبد لاجورد رسد جامهء بی کیبودی بمرد (۳۶۲، ۱۲۰)
 جامه در نیکنامی پوشیدن (came dər nıknami puşidən) - yaxşı olmaq, yaxşılıq etmək
 یکی جامه بنیکنامی ببوش بنیکی دگر جامه هامیفروش (۲۸۸، ۸)
 جامه در خوم نیل افکندن (came dər xom-e nil əfkəndən) - yas paltarı geymək
 ز بیداد کویال پیل افکنان فلک جامه در خم نیل افکنان (۴۵۳، ۱۹)

جامه کن (camekən) - paltar aparən
 جامه کن شدن (camekən şodən) - paltar aparmaq
 نه بیگانه گر هست فرزند وزن چو هم جامه گردشود جامه کن (۱۴۷، ۵۵)

جان (can) - can
 جان باز کردن (can baz kərdən) - canını almaq, öldürmək
 دلیر دگر جنگ راساز کرد بتیری دگر جان ازو باز کرد (۴۳۱، ۲۷۰)
 جان بردن (can bordən) - can almaq
 من آن دورگیرم که دارای گرد زمن جان همی برد و جان هم نبرد (۴۰۹، ۸۲)
 جان بردن (can bordən) - xilas olmaq

(dər-e caduiha baz kərdən) - cadu qapısını açmaq
 ز افسون و افسانهء دلنواز در جادونیا برو کرد باز (۳۳۴، ۱۹)

casus - (casus) جاسوس
 نهان رفته جاسوس رایاز جست که تاحال او باز گوید درست (۳۴۵، ۸۳)

cam, qədəh (cam) - جام
 چو اینجا رسی می در افکن بجام سوی خوابگاه نظامی خرام (۲۹، ۶۷)

cam-e cəm - (cam-e cəm) جام جم
 بتاراج ایران بر آرد علم برد تخت کیخسرو و جام جم (۱۴۹، ۷۹)

Keyxosrova cam (cam-e cəhanbin) - dūnyanı göstərən cam (məxsus cam)
 چو کرسی نهادند و خسرو نشست بجام جهانین کشیدند دست (۳۰۶، ۸۶)

quru bədən - (cam-e xoşk) جام خشک
 مگر جام خشکم بدوتر شود که زنگار گوهر بگوهر شود (۴۵۶، ۲)

cam-ra be-səng zədən) - yox etmək, vurub öldürmək
 بپرداخت از خونش اندام را چو می ریخت بر سنگ زد جام را (۴۲۷، ۲۱۵)

camın, (ze-cam-o-sorahi bənd qoşadən) - جام و صراحی بند گشادن
 چو خوردند چندانکه آمد پسند ز جام و صراحی گشادند بند (۲۷۲، ۳۲۴)

badə, qədəh (ölçü bildirir) (cam) - جام
 چو شه جام را دید بر پای خاست بخورد آن یکی جام و دیگر نخواست (۳۰۶، ۹۰)

caməgixar) - (caməgixar) جامگی خوار
 که ای جامگی خوار تدبیر من ز جام سخن چاشنی گیر من (۴۰، ۴)

camdar) - (camdar) جامدار
 بر آن جامداران چه بیداد کرد (۳۰۹، ۱۱)

camgir) - (camgir) جامگیر
 بدو بیداد کرد (۳۰۹، ۱۱)

تو شمشیرگیری و او جامگیر تو بر سر نشینی و او بر سر بر (۱۲۳، ۹۴)

جامه (came) - parça
 جامه در خون زدن (came dər xun zədən) - qana bulaşdırmaq, qana bulaşmaq
 ستون علم جامه در خون زده نجات از جهان خیمه بیرون زده (۱۷۰، ۴۹)

جامه (came) - paltar
 جامه در سکاھن رزیدن (came dər sekahən rəzidən) - qara rəngə boyamaq, matəmə çevirmək
 بر آنکس که جانش باهن گزم بسی جامها در سکاھن رزم (۹۹، ۲۲۵)
 جامهء بیکبودی (came-ye bikəbudi) - sağlamlıq, səlamətlik, şadlıq
 میندار کز گنبد لاجورد رسد جامهء بی کیبودی بمرد (۳۶۲، ۱۲۰)
 جامه در نیکنامی پوشیدن (came dər nıknami puşidən) - yaxşı olmaq, yaxşılıq etmək
 یکی جامه بنیکنامی ببوش بنیکی دگر جامه هامیفروش (۲۸۸، ۸)
 جامه در خوم نیل افکندن (came dər xom-e nil əfkəndən) - yas paltarı geymək
 ز بیداد کویال پیل افکنان فلک جامه در خم نیل افکنان (۴۵۳، ۱۹)

جامه کن (camekən) - paltar aparən
 جامه کن شدن (camekən şodən) - paltar aparmaq
 نه بیگانه گر هست فرزند وزن چو هم جامه گردشود جامه کن (۱۴۷، ۵۵)

جان (can) - can
 جان باز کردن (can baz kərdən) - canını almaq, öldürmək
 دلیر دگر جنگ راساز کرد بتیری دگر جان ازو باز کرد (۴۳۱، ۲۷۰)
 جان بردن (can bordən) - can almaq
 من آن دورگیرم که دارای گرد زمن جان همی برد و جان هم نبرد (۴۰۹، ۸۲)
 جان بردن (can bordən) - xilas olmaq

بعذر از تو بدخواه جان میبرد بدین عهدایت جهان میبرد (۵۸, ۴۹)

can-e (kəsi-ra) bərdən - canını almaq جان (کسی) را بردن

سرانجام کوشش زریوند گرد بیک زخم جان ستیزنده برد (۱۲۴, ۴۲۰)

can bər qoriz costən) - can qurtarmaq, meydandan qaçmaq جان بر گریز جستن

زگرز گرانسنگ وشمشیر تیز میانجی همی جست جان برگریز (۲۴۸, ۱۰۱)

can pərvərdən) - can bəsləmək جان پروردن

زمانی زشغل زمین بگذریم بمرجان پرورده جان پروریم (۳۲۳, ۲۷۲)

can dadən) - can vermək, ölmək جان دادن

خری چوب میخورد برجای جو خر افتاد و جان دادوخر بنده زو (۲۰۰, ۱۸۹)

can dadən) - həyat vermək, can vermək جان دادن

کندهرچه خواهی برو حکم نیست که جان دادن و کشتن اورا یکویست (۷۱, ۱۵۵)

can sepordən) - can vermək, ölmək جان سپردن

بویرانه بارینهادومرد غم طفل میخورد و جان میسپرد (۲۱, ۶۵)

can qoymaq, can çürütmək جان سفتن

سخن گفتن بکر جان سفتن است نه هرکس سزای سخن گفتن است (۹۲, ۳۷)

can-ra əziz daştən) - can əsirgəmək جان را عزیز داشتن

بفرمود تا لشگر روم نیز بدادن ندارد جان را عزیز (۷۱, ۱۷۱)

can ze-tən bər kəşidən) - canını almaq جان زتن برکشیدن

بدین گونه خیلی بخون درکشید تنی چند را جان زتن برکشید (۱۰۱, ۴۱۸)

be-can amədən) - cana gəlmək, dirilmək بجان آمدن

مرا زنده پندار چون خویشتن من ایم بجان گرتوایی بتن (۶۴, ۲۹)

be-can aməde) - sona çatmış بجان آمده

جهان چون نباشد بجان آمده منی وتونی در میان آمده (۷۹, ۱۶۵)

can-e be-can aməde) - ömrü başa çatmış (Dara) جان بجان آمده

چه پرسی زجانی بجان آمده گلی در سموم خزان آمده (۱۵۵, ۱۸۶)

be-can aməde) - bezmiş, cana doymuş بجان آمده

زیباد دارا بجان آمده دل از رنگی در میان آمده (۱۰۲, ۱۷۳)

be-can kuşidən) - can qoymaq, can fəda etmək, can-başla çalımaq بجان کوشیدن

نبایدکز دولت آید برنج که مقلس بجان کوشد از بهر گنج (۴۱, ۱۴۵)

be-can baz kuşidən) - can-başla çalımaq بجان باز کوشیدن

که نامیدی بجان باز کوش که مردانه را کس نماید گوش (۱۱۸, ۱۹۹)

be-can-e(kəsi) bazi kərdən) - canına(birinin) qəsd etmək بجان (کسی) بازی کردن

زمانه کرا کار سازی کند ستاره بجان که بازی کند (۴۳, ۱۵۸)

can) - ruh جان

نوائی غریب آورم در سرود دهم جان پیشینگان را درود (۲۷, ۲۲)

can) - fikir, əqidə, düşüncə جان

بدان جان اگر بر جهان دل نهی (۶, ۳۰۹)

جهانداریت هست و فرماندهی

canəb) - tərəf جانب

هم آن جانب آبی هم این آتشی (۱۶, ۱۶۸)

چوبود از جوانی و گردنکشی

canpərvər) - canpərvər, can verən, ruh verən جانپرو

بیا ساقی آن می که جانپروست چو آب روان تشنه را در خورست (۱, ۲۴۸)

canbord) - xilas olma جانبرد

be-canbord-e xod şad gəştən) - xilas olmağa sevinmək, xilas fikrində olmaq بجانبرد خود هر کسی گشته شاد

کس از کشته خود نیارود یاد (۷۵, ۱۸۰)

canpərvəri) - gözəllik جانپروی

منم شاه خویان بجانپروی (۷۷, ۴۶۷)

be-canpərvəri kəmə bəstən) - ruhlandırmağa xidmət etmək بجانپروی کمر بستن

شکر ریخت مطرب برامشگری کمر بست ساقی بجانیپوری (۱۴۵, ۲۲۵)

جانبوری (canpərvəri) - canbəsləmə, əylənmə

نه شب فارغست از پرستشگری نه روزاز تماشا وجانیپوری (۷۰, ۲۵۳)

جانخراشی (canxəraşi) - dərd, kədər

دلی کوکه بی جانخراشی بود کمندی که بی دورباشی بود (۱۹, ۳۱)

جانستان (cansetan) - can fəda edən, can əsirgəməyən

بیرخاشگر جانستان دیدمت قوی دست وچابک عنان دیدمت (۵۲۸, ۴۴۸)

جانفزای (canfəzay) - sevinc verən, sevinc gətirən

بیا ساقی آن شربت جانفزای بمن ده که دارم غمی جانفزای (۱, ۷۸)

جانفزای (cangəzay) - can yandırın, can incidən

بیاساقی آن شربت جانفزای بمن ده که دارم غمی جانفزای (۱, ۷۸)

جاننوازی (cannəvazi) - qayğı

qayğı göstərmək (cannəvazi kərdən) - جاننوازی کردن

چونام توام جاننوازی کند بمن دیو کی دستبازی کند (۵۹, ۷)

جانور (canvər) - canlı, insan

هرآن جانور کو خودآرای نیست طمع را بازار اورای نیست (۱۲, ۲۴)

canlanmaq, möhkəmlənmək (canvər şodən) - جانور شدن

وزان جام ناجانور بشنوم درودی کزین جانور ترشوم (۴۶, ۳۰۳)

جانودان (cavedan) - əbədi

نشستنگهی سازمش زین سریر که باشد برو جانودان جایگیر (۵۶, ۴۴)

جاوید (cavid) - əbədi, daimi, ölməz

چورفتند شاهان بیدار بخت تر اباد جاوید دیهیم و تخت (۳۵, ۳۰۲)

جاه (cah) - cah, əzəmət, böyüklük

زفیروزی دولت وجاه خویش نبودش سرکین بدخواه خویش (۷۱, ۱۱۷)

جایگاه (cayqah) - yer

سریری ملک راسوی بزم خواند بنیکوترین جایگاهی نشانده (۸۶, ۳۱۵)

جایگاه (ölkə) - ölkə

روان کردسوی سپاهان سپاه (۴۵, ۲۱۱)

جایگاه (caygəh) - sözlünün qısa forması

بهر جایگاه رونق انگیز کار بجز در شبستان وجز در شکار (۹۵, ۳۴۶)

جایگیر (caygir) - yerləşən

yerləşmək, yer tutmaq, yaşamaq (caygir budən) - جایگیر بودن

نشستنگهی سازمش زین سریر که باشد برو جانودان جایگیر (۵۶, ۴۴)

yerinə düşmək, yerini tutmaq, (caygir budən) - جایگیر بودن

qəbul olunmaq

پذیرا سخن بودشد جایگیر سخن کزدل آیدبود دلپذیر (۳۶, ۴۲)

əyləşmək, oturmaq (caygir şodən) - جایگیر شدن

که بروی شود دیگری جایگیر (۱۰۷, ۳۰۷)

جباری (cəbbari) - əzəmət, məğrurluq

نه جباری خویش را کم کند نه در پیش من پشت راخم کند (۱۵۵, ۲۶۰)

جبین (cəbin) - alın

درارزش کردی جبین رادراز (۲۱, ۱۲۸)

بپهنی شدی چهره راپهنساز

جدا (coda) - ayrı, uzaq

به ازراستی کزدرستی جداست (۸۶, ۵۹)

دروغی که ماننده باشد براست

ayırmaq, uzaqlaşdırmaq (coda kərdən) - جدا کردن

من از آب این نقرهء تابناک جداکردم آلودگیهای خاک (۹۹, ۳۷)

ayrı olmaq, uzaq olmaq, etinasız olmaq (coda mandən) - جدا ماندن

ندانم چه افسون فروخوانده اند کز آشوب شهوت جدا مانده اند (۵۱, ۲۵۲)

جدا (coda) - ayrıca

بساط زر افکندبالای تخت (۲۵۳, ۲۶۷)

جدا از پی خسرو نیکبخت

ayrıca (codaqane) - جداگانه

جداگانه در هرفنی یک فنی (۵۲, ۳۴)

پذیرفته از هرفنی روشنی

جدائی (codai) - ayrılıq	وزین شش خصالت جدائی مباد (۷۲, ۵۰)	زتو شش جهت بیروانی مباد
جدول (cədvəl) - təqvim, cədvəl	جدول انگیختن (cədvəl əngixtən) - təqvim tərtib etmək	چو خطش قلم راند بر آفتاب
جرس (cərəs) - zəng	زیانگ جرسهابر آسوده گوش (۳, ۲۰)	تهی گشته بازار خاک از خروش
جرسدار (cərəsdar) - zəng çalan	چونوبتزن شاه زنگ (۲۴۴, ۱۰۰)	چو بانگ خروس از پاسگاه
جرعه (cor'e) - qətrə, damla	مهندس درختی درومیشاند (۱۷, ۱۳۰)	بهر جرعه میکه شه میفشاند
جرعه (cor'e) - şərab qətrəsi	بسرشوی شادی گلی ترکنیم (۳۳۵, ۲۷۳)	زمین رابجرعه معنیر کنیم
جرم (cəram) - Cəram (xüs. ad)	دل از جنگ شیران شکینده دید (۱۷۶, ۴۲۳)	سکندر منش کرد بر پاده تیز
جرمنام (cəramnam) - Cəram adlı	جرم نامی از کوه لگزان چوکوه	جرم چون در آن فرزینده دید
جره (corre) - ağ	ولی کبک بشکست با جره باز (۱۲۳, ۱۹۹)	شکسته دل آمد بمیدان فراز
جریده (cəride) - Cəridə (xüs. ad)	فرستاد و دادش بهنوبیام (۲۹, ۳۲۷)	جریده یکی قاصد تیز گام

جز (coz) - başqa	دیگر خفتنی بازی خوردنی (۱۶, ۴)	نیاید زماجز نظر کردنی
جزان (coz an) - ondan başqa	تو زاینه بینی خسرو زجام (۳۴, ۳۰۲)	جزآن نیست فرقی که ناموس و نام
جزاین (coz in) - bundan başqa	ندارند شاهان جزاین پیشه (۱۸, ۳۹۳)	درین پرده میرفتش اندیشه
جز بر (coz bər) - ...dən başqa	که جز بروفا نسپریم راه را (۲۲۷, ۳۶۹)	دهم خط بخون نیز من شاه را
جزبه (coz be...) - ...dən başqa	نگرددبانده کس نیز شاد (۸۹, ۳۴۶)	نیارد زکس جزبنیکی بیاد
جزیت (cəzyət) - bac	قلم درمکش رسم بیرینه را (۳۵, ۱۵۷)	بده جزیت از ما ببر کینه را
جزیت دهی (cəzyətdəhi) - bacvermə	بجزیت دهی آشکارا شدن (۷۷, ۱۲۳)	چه باید رصدگاه دارا شدن
جزیره (cəzire) - yarımada (Dəclə və Fərat çaylarının arasındaki yer)	خوش آرامگاه است و خوش منزل است (۹۲, ۱۶۶)	زمین جزیره که آن موصلست
جستن (costən) - tapmaq	بود نقره محتاج پالودگی (۱۸, ۴۱)	گهر جست نتوان باسودگی
جستن (costən) - iqdām etmək, girişmək	وگر نه چراجستم این کار سخت (۳۹۴, ۴۳۹)	مرانیز دریافت ادبار بخت
جستن (costən) - soruşmaq	که درکارها داشت رایبی درست (۹۷, ۳۶۱)	دران کار از ان کاردان رای جست
جستن (costən) - gözləmək (adamlıq və s.)	که جز گوهری نیستش زادمی (۴۲, ۳۹۵)	ز روسی نجوید کسی مردمی
جستن (costən) - axtarmaq	ندانند که چون کردی آغازشان (۱۵, ۴)	مهندس بسی جوید رازشان

جو دیدی که دارا جفایبشه گشت گناهی نه با من بداندیشه گشت (۱۹۶, ۷۹)

فریبنده چشمی جفاجوی و تیز دوابخش بیمار و بیمارخیز (۲۲۳, ۱۲۰)

بشورید شاهنشاه از گت او زبیداد بر خانه و جفت او (۳۹۵, ۴۷)

نبرد آزمای جهان دیده گت که پیروزی آن پهلوان راست جفت (۱۹۸, ۱۱۰)

اگر برده گیرد سرافکنده ایم و گر جفت سازد همان بنده ایم (۲۱۹, ۵۸)

چه در طاق این صفا خواهم خفت چه باید شدن باسیه مار جفت (۲۰۲, ۱۶۲)

که چون فرخی شاه را گشت جفت جو گلنار خنید و چون گل شکفت (۱۱۳, ۱۵)

همه گشته با نقش دیوار جفت نه یارای جنبش نه آوای گت (۲۷۱, ۳۰۸)

نشستند صورتگران در نهفت در آن جفتهء طاق چون طاق جفت (۳۷۷, ۲۳)

بفرمای تا مطبخی در نهفت نهاد جفته و آن را کند خاک جفت (۹۰, ۹۷)

بخوناب پرورده چون جگر سراز نیده بر کرده چون بصر (۲۲۳, ۱۲۳)

چودارا جواب سکندر شنید یکی دورباش از جگر برکشید (۱۳۳, ۶۸)

جستن (costən) - yerinə yetirmək

ز نام آوران برکشد نام تو نتابد سراز جستن کام تو (۳۳۰, ۷۶)

سکندر بران خنگ جنگی نشست که چون بادبرخاست چون برق جستن (۳۹۸, ۱۱)

بکبک دری چون در آید عقاب چگونه جهد بر زمین آفتاب (۹۷, ۱۹۵)

بزرگان دولت دران جستن و جوی فتاندانان کار در گت و گوی (۴۴۳, ۴۵۶)

زبان کسان بست ازین گت و گوی بیای خود آمد بدین جستن و جوی (۲۱۸, ۵۲)

کرا یارگی کز سرگفت و گوی زمن جای آباکند جستن و جوی (۱۵۰, ۹۲)

جو دیواری از صورت آراسته جسد مانده و روح برخاسته (۱۹۶, ۷۳)

سختن (cəşn) - bayram

سختن سخن سخت پاکیزه راند که مرگ بانبوه را جشن خواند (۱۸۱, ۷۷)

جشن فریدون و نوروز جم جشن فریدون (cəşn-e fereydu) - Novruz bayramı

که شادی سترد از جهان نام غم (۲۷۵, ۳)

جعبه (cə'be) - qın

همه ساز لشکر بترتیب جنگ بر آراست از جعبه تیر خدنگ (۱۷۸, ۴۰)

جعد (cə'd) - burum, qıvrım

مروتابخون سرخ رویت کم مسلسل تر از جعد مویت کم (۹۷, ۲۰۰)

جعد پرچم (cə'd-e pərçəm) - baxrama, saçaq

زده بر سراز جعد پرچم کلاه جو بر کله کوه ابرسیاه (۱۴۲, ۷۳)

جفایبشه (cəfapişe) - əzabkeş

جفایبشه گشتن (cəfapişe gəştən) - cəfa çəkmək

جفاجوی (cəfacuy) - əzab verən, cəfa verən

جفت (coft) - arvad, zövcə

جفت (coft) - tay, qoşa

جفت بودن (coft budən) - qoşa olmaq, qismət olmaq

جفت ساختن (coft saxtən) - özünə tay etmək, evlənmək

جفت شدن (coft şodən) - qoşa olmaq, cüt olmaq

جفت گشتن (coft gəştən) - yar olmaq

جفت گشته (cofte) - tay (qapı və s.)

جفته (cofte) - qoyunun baş-ayağı

جفته نهادن (cofte nəhadən) - aldatmaq, dəyişdirmək

جگر (cegər) - ciyər

جگر (cegər) - ürək

birini - birini (bər cəgər-e(kəsi) nəmək rixtən) بر جگر (کسی) نمک ریختن

dərdə salmaq

کباب تراز ران آهوی نر نمک ریخته آبرا بر جگر (۱۵, ۲۷۶)

جگر (cegər) - acılıq, dərd, əzab

جهان یک نواله ست بیچنده سر دروگاه حلوا بود گه جگر (۷۸, ۱۴۲)

جگر خوردن (cegər xordən) - əzab çəkmək

جگر خوردن آیین روسان بود می و نقل کار عروسان بود (۴۱, ۴۰۶)

جگر دادن (cegər dadən) - acılıq vermək, ciyər vermək

گلابم ولی در سرمیدهم نمک خواه خود را جگر میدهم (۹۴, ۴۶۹)

جگر سوختن (cegər suxtən) - yanmaq, əzab çəkmək

جو شمع از دروسو جگر سوختن برونسو زشادی بر افروختن (۵, ۱۴۰)

جگر تاب (cegərtab) - ürək yandıran

درای جگر تاب و فریاد زنگ زسر مغز میبرد و از روی رنگ (۷۹, ۴۱۷)

جگر تاب شدن (cegərtab şodən) - ürək parçalamaq

جگر تاب شد نمره های بلند گلوگیر شذلقه های کمنده (۲۸, ۱۶۸)

جگر تاب (cegərtab) - yandırıcı, isti

زمینی زگوگردبی آبتن هوانی زدوزخ جگرتابتر (۵۱, ۸۲)

جگر تافته (cegərtafte) - əzabkeş

شنیدم که رندی جگرتافته درستی کهن داشت نویافته (۱, ۲۲)

جگر خواره (cegərxare) - əzabkeş

نیایی ز من به جگر خواره جگر خواره ای نه شکر باره (۱۴۱, ۴۷۲)

جگر جوش (cegərcuş) - ürək yandıran

حزرنکن زخشم جگر جوش من مباش ایمن از خواب خرگوش من (۳۰, ۱۵۷)

جگر سای (cegərsay) - ürək yandıran

جگر سای سیمرغ در تاختن شکارش همه کرگدن ساختن (۷۸, ۳۸۷)

جگر گوشه (cegərquşe) - bir parça

جگر گوشه (cegərquşe-ye aftab) - günəşin bir parçası, yandırıcı

نه باده جگر گوشه آفتاب که هم آتش آمد بگوهر هم آب (۲, ۳۹۷)

جل (col) - çul

سلاحی برو دید بیش از نبرد جل و جامه بهتر از اسب و مرد (۲۴۷, ۴۳۰)

جلاب (colab) - sözlünün ərəbləşmiş forması, gülab

نخستین ز جلاب نوشین سرشت زمین گشت چون حوضهای بهشت (۲۴, ۲۷۲)

جلاجل (cəlacol) - kiçik zəng

دهان جلاجل بهرای زر ز شور جرس گوشها کرده کر (۲۴, ۱۱۴)

جلاجلزن (cəlacolzən) - zəng çalan

جلاجلزان از نوهای زنگ بر آورده خون از دل خاره سنگ (۶۲, ۱۷۹)

جلاجلزنان (cəlacolzənan) - zəng çalaraq

جلاجلزان گفت هارون شاه که شه تاجور باد دشمن تباہ (۵۳, ۸۷)

جلوه (celve) - cilvə

جلوه کردن (celve kərdən) - cilvələnmək, görünmək

چو شیب جلوه کرد از پرندسیاه رخ وزلف آراست از مشک و ماه (۸۵, ۲۲۱)

جلوه در آمدن (be-celve dər amədən) - cilvələnmək

در آمد جلوه چو طابوس باغ برفشان و خندان چو روشن چراغ (۹۹, ۲۵۶)

جلوه خوردن (dəst be-celve bər avərdən-e xorşid) -

گنهاین تیلو etməsi

جلوه بر آورد خورشید دست عروسانه بر کرسی زرنشست (۱۲, ۷۹)

جلوه ساز (celvesaz) - cilvəli, işvəli

شب جشن بود آن شب دلقاناز پری پیکران چون پری جلوه ساز (۲۴۱, ۲۷۴)

جلوه ساز شدن (celvesaz şodən) - cilvələnmək, tülü etmək

عروس جهانرا که شد جلوه ساز بدان روشن آینه آمد نیاز (۱۲, ۱۲۷)

جلوه تر بودن آفتاب (behi celvetər budən-e aftab) - günəşin daha çox işiq saçması

بهری جلوه تر بود برخاک و آب (۳۶۰, ۹۳)	بروزی که از روزها آفتاب
جمله گاه (celveqah) - düzənlik	
بر انگیخت از خاره سنگی سیاه (۴۰۱, ۵۶)	نوآیین عروسی در آن جلوه گاه
Şərq - (celveqah-e aftab) جلوه گاه آفتاب	
سوی جلوه گاهش رساندم سمند (۲۵۰, ۱۸)	زیابینگه آفتاب بلند
جم (cəm) - Cəmşid	
سرتخت کاوس واکلیل جم (۱۵۸, ۴۹)	مرا زبید از خسروان عجم
جمازه (cəmmaze) - dəvə	
جمازه بتنگ آمداز راه تنگ (۲۷, ۳۰)	سراز بار سنگی درآمد بسنگ
جمال (cəmal) - gözəllik	
جمال جهانرا برافروخت چهر (۷۹, ۱۱)	که چون بامدادان چراغ سپهر
جمال (cəmal) - camal, bədən	
کرشمه کنان نرگسی نیمخواب (۶۷, ۴۲)	جمالی چودرنیمروز آفتاب
جمشید (cəmşid) - Cəmşid	
ز جمشید تیغ از فریدون سریر (۴۹, ۴۰)	کلاه از کیومرث آن تختگیر
جمشیدشاه (cəmşidşah) - Cəmşidşah	
که آن ازدها چون فرو بردماه (۱۶۲, ۲۴)	نخواندی ز تاریخ جمشیدشاه
جمشیدهوش (cəmşidhuş) - Cəmşidhuşlu, Cəmşid kimi ağıllı	
می چند بریاندوشابه نوش (۲۸۲, ۱۴)	که چون کردسالار جمشیدهوش
جمع (cəm) - cəm	
که خورشید جمع از پراکندگیست (۳۲۶, ۴)	ره رستگاری در افکندگیست
جمع (ze-cəm'i) - hamılıqla, hamı	
نگر حکم شه راست ما بنده ایم (۸۰, ۲۷)	ز جمعی چنین دل پراکنده ایم
جمع آمدن (cəm' amədən) - toplasmaq	
که جمع آمداز هفت کشور گروه (۱۹۵, ۵۷)	در آن انجمنگاه انجم شکوه
جمله (comle) - bütün	

جوان دولتی بود از آن مرزوبوم (۴, ۴۴)	که از جمله تاجداران روم
جمله (comle) - hamı	
ملکزاده هست بر جمله شاه (۲۹۹, ۱۵۰)	هم از تخمه اودر آن پیشگاه
جمله (comle) - hamısını	
ببیرانه سرید بود نیستی (۳۸۲, ۷)	مخور جمله ترسم که دیر ایستی
öz comle-ye... - bütün...da, də	
از جمله... از جمله	
ز نیکان ندارد کسی نیکخواه (۱۲۴, ۹۷)	بدان شد که از جمله شهر و سپاه
öz comle-ye... - bütün...dan, dən	
از جمله... از جمله	
که از جمله نورگیران شدند (۷۸, ۴۹)	پذیرای پند وزیران شدند
o cümlədən - (əz an comle) از آن جمله	
از آن جمله در حضرت شهریار	
بلیناس فرزانه بود اختیار (۲۸۶, ۶۰)	
cəmiyyət - (comhur) جمهور	
بجمهور ملت نباشد درست (۳۹, ۱۱۳)	دگر نامه ها که جوئی نخست
cenah) - tərəf, yan, cinah	
جنح از هوا در زمین برد بیخ	
پس آهنگ شد چون زمین چارمیخ (۱۷۸, ۴۳)	
qoşunu hər tərəfdən birləşdirmək - (cenah bəstən)	
جنح آنچنان بست در پیشگاه	
که پوشیده شد روی خورشید و ماه (۱۶۹, ۳۴)	
qanad açmaq - (cenah bər kəşidən)	
جنح بر کشیدن	
مشومست راح اندرین مستراح (۱۸۹, ۱۹۷)	چومرغ از پی کوچ برکش جنح
qoşun - (cenahi) جنحی	
جنحی بر آراسته چون عروس (۹۳, ۱۴۷)	بقلب اندر اسکندر فیلقوس
cinayət - (cenayət) جنایت	
جنایت نه بر روی بر دیده به (۴۰۰, ۳۷)	چو در روی بیگانه نادیده به
tərpətmək, silkələmək - (conbanidən) جنبتیدن	
بجنبتایش نار سیده کسی (۳۷, ۱۰۱)	چو در میوه نار سیده رسی
hərəkət, tərpəniş - (conbeş) جنبش	

بحرفی مسجل کنم نام او که مانند درین جنبش آرام او (۵۷, ۴۴)

tərpnəmək, hərəkətə gəlmək - (conbeş əngixtən) جنبش انگیختن

سپاه از دو سو جنبش انگیختند شب و روز را درهم آمیختند (۳۹, ۱۰۹)

hərəkət etmək - (conbeş avərdən) جنبش آوردن

که جنبش درین کار چون آورم کزین عهد خود را برون آورم (۹, ۳۹۸)

tərpnəmək, hərəkətə gəlmək - (be-conbeş dər amədən) بجنبش درآمدن

چو نه مه آمد برآبستی بجنبش درآمد رگ رستی (۴۷, ۶۷)

titrəmək - (bər-conbeş oftadən) بر جنبش افتادن

ز نعل نوندان پولادمیخ زمین را ز جنبش بر افتاد بیخ (۴۵, ۸۱)

canlanmaq, qızışmaq - (dər conbeş amədən) در جنبش آمدن

در آموده شد خسروانی بساط (۳۴۷, ۲۷۴)

ağır tərpnəmək - (dər conbeş dərəng-e ahəste daştən) در جنبش درنگ آهسته داشتن

من از ساکنی هستم آن کوه سنگ که در جنبش آهسته دارم درنگ (۴۴, ۱۵۹)

yürüş - (conbeş) جنبش

جهاندار چون از جهان کام یافت در آن جنبش از دولت آرام یافت (۷۴, ۳۳۷)

hərəkət - (conbeş) جنبش

شنیدم که آن جنبش دیر پای هنوز اندران تخت مانده بجای (۳۸, ۳۱۱)

tərpnəiş(uşaq) - (conbeş) جنبش

ز راز نهفته نشانش دهد وزان جنبش آرام جانش دهد (۴۹, ۶۷)

heyvan - (conbənde) جنبنده

ره از جنبندگان خشک دید همه دشت پر ناههء مشگ دید (۲۳, ۳۴۱)

tərpnəmək - (conbidən) جنبیدن

همان بور چو گانی باد پای بصد زخم چو گان جنبند جای (۳۴, ۲۷)

döyüşə gəlmək, hücumə keçmək - (conbidən) جنبیدن

عنانها فرو بسته شد پیش ویس زیر طاس و روسی نجنبید کس (۱۲۰, ۴۲۰)

Orta Asiyada dəniz adı - (cənd) جند

ز صحرای چین تا بدریای جند زمین بر زمین بود زیر پرند (۱۲۹, ۳۹۰)

Orta Asiyada şəhər adı (Taşkənd) - (cənd) جند

زری تاد هستان و خوارزم و جند نوندی نبینی بجز لور کند (۲۱, ۴۱)

cins, növ - (cens) جنس

ادیم و دگر تحفهای غریب هم از جنس جوهر هم از جنس طیب (۴۷, ۲۴۴)

müharibə - (cəng) جنگ

چویر جیس در جنگ هر بدگمان کمان دارم و بر ندارم کمان (۳۳, ۳۲)

müharibə etmək - (cəng avərdən) جنگ آوردن

توبنشین گراو باتو جنگ آورد برو تیغ تو کارتنگ آورد (۸۷, ۱۲۳)

vuruşmaq - (cəng saxtən) جنگ ساختن

همه ساله گوهر نخیز دز سنگ گهی صلح سازد جهان گاه جنگ (۴۹, ۱۳۲)

vuruşmaq - (cəng kərdən) جنگ کردن

چو شد رسته تر کار شمشیر کرد ز شیر افکنی جنگ با شیر کرد (۶۸, ۶۸)

müharibəyə başlamaq, döyüşmək - (be-cəng amədən) بجنبش آمدن

دگر آنکه ناسیری آید بجنب دو دستی ز ندتیغ بر بوی رنگ (۵۷, ۲۸۵)

döyüşmək - (cəng-ra saz kərdən) جنگ را ساز کردن

دلیری دگر جنگ را ساز کرد بتیری دگر جان از وباز کرد (۲۷۰, ۴۳۱)

müharibədə sınınmış - (cəngazmay) جنگ آزمای

جهان بجوانان جنگ آزمای رها کن فروکش تو پیرانه پای (۱۱۲, ۱۵۱)

döyüş - (cəngazmai) جنگ آزمائی

بجنگ آزمائی برون خواست مرد برون شد دلیری بختان زرد (۱۴۴, ۴۲۱)

cəngavərlik - (cəngavəri) جنگ آوری

cəngavərlik göstərmək, vuruşmaq - (cəngavəri nəmudən) جنگ آوری نمودن

دومرغ دلاور درآن داوری زمانی نمودند جنگ آوری (۱۲۱, ۴۷)
 جنگجوی (cəngcuy) - döyüşçü
 چو بددل شد این لشکر جنگجوی بیار آب ودست از دلیری بشوی (۸۹, ۷۷)
 جنگجوی گشتن (cəngcuy gəştən) - döyüşmək
 چوگرددچنان آتشی جنگجوی نماند ز جان درکسی رنگ و بوی (۴۳۶, ۳۴۱)
 جنگجوی (cəngcui) - cəngavərlik
 جنگجوی کردن (cəngcui kərdən) - vuruşmaq, döyüşmək
 چو کژدم تونی مارخونی کنی که باژدها جنگجوی کنی (۱۵۶, ۱۷)
 جنگرای (cəngrəy) - döyüşkən, müharibə fikirli, hər b tərfdarı
 که گرجنگرانی برونکش سپاه که اینک رسیدم چو ابر سپاه (۳۲۷, ۳۰)
 جنگسود (cəngsud) - cəngavər
 درآمد بدو زنگی جنگسود بیک ضربت از تن سرش اری بود (۹۶, ۱۸۱)
 جنگی (cəngi) - hərbi
 سپهدار جنگی چویی جنگ ماند تکاور سوی لشکر زنگ راند (۱۰۳, ۲۷۳)
 جنگی بچنگ (cəngi be-cəng) - vuruşan
 نو کبک دری دید برخاره سنگ باین کبکان جنگی بچنگ (۱۲۰, ۴۰)
 جنگی سوار (cəngisəvar) - hərbi atlı
 ز جنگی سواران چابک رکاب بنهصد هزار اندرآمد حساب (۱۳۶, ۱۱۰)
 جنوب (cənub) - cənub
 نمودند کاینجا حصار بست خوب که دودست ازوتند باجنوب (۲۹۹, ۱۴۵)
 جنوب (cənub) - cənub küləyi
 چو دوران درآمد شدن تیزبال شدن چون جنوب آمدن چون شمال (۳۸۶, ۷۵)
 جنوبی (cənubi) - cənub(sif.)
 بقطب شمالی یکی میخ او بعرض جنوبی دگر بیخ او (۵۷, ۵۷)
 جنوبی (cənibət) - at(şaha və ya rütbəli şəxslərə məxsus)
 جنوبی جهانندن (cənibət cəhandən) - at çapmaq

اگر خواست ورنه جنیبت جهانند سوی حربگه کام و ناکام راند (۱۰۸, ۲۹)
 جنیبت برون زدن (cənibət borun zədən) - at çapmaq, irəli çıxmaq
 زایسو کمر بسته گردنکشی برون زد جنیبت چوتند آتشی (۴۲۲, ۱۶۰)
 جنیبتکش (cənibətkaş) - at gətirən nökar
 وشاقان جوشنده چون آب سیل زهر سو جنیبتکشان خیل خیل (۳۹۱, ۱۳۶)
 جنید (cəneyd) - Cüneyd(xüs. ad)
 گه آری جنیدی زبتخانه گهی آشنانی ز بیگانه (۶, ۳۶)
 جو (cou) - arpa
 نمایم جو وگندم آرم بجای نه چون جو فروشان گندم نمای (۳۳, ۴۰)
 جو (cou) - qığılcım
 ز هندوستان آمده جوزنی بهر جوکه زسوخته خرمنی (۲۷۶, ۳۰)
 جو (cou) - ölçü vahidi
 جوی زرز جوینده روی تافت فرو دینزر جست وگنجینه یافت (۲۰۳, ۱۷۳)
 جواب (cəvab) - cavab
 چو در خورد گوینده ناید جواب سخن یاوه کردن نیاید صواب (۳۱, ۹)
 جواب دادن (cəvab dadən) - cavab vermək
 سکندر بخندید و دادش جواب که پنهان نگیرد جهان آفتاب (۱۳۸, ۱۶)
 جواب دادن (cəvab dadən) - cavabını vermək, öhdəsindən gəlmək
 توانگه که بر من شوی دست یاب زنی بیوه راداده باشی جواب (۲۶۲, ۱۸۸)
 جواب برار گفتن (cəvab be-raz qoftən) - mülayim cavab vermək, düşünölmüş cavab vermək
 جوابم بفرمای بگفتن برار که تاره نوردم سوی خانه باز (۲۶۰, ۱۶۵)
 جواب پدید آوردن (cəvab pədid avərdən) - demək, cavab vermək
 باندیشه خوب ورای صواب پدید آوری این سخن را جواب (۱۳۹, ۳۹)
 جواب فراماندن (dər cəvab foru mandən) - cavab verə bilməmək
 ستیزه در آن کار نامد صواب فرو ماند یکبارگی در جواب (۲۶۱, ۱۷۵)

جوال (cəval) - çuval

هم از بهر مردی هم از بهر مال بکوشیم تا چون بود در جوال (dər cəval budən) - gizlində olmaq

هم از بهر مردی هم از بهر مال بکوشیم تا چون بود در جوال (۱۰۲, ۴۱۰)

جوان (cəvan) - cavan

بانبوه می با جوانان گرفت بخلوت پی کار دانان گرفت (۳۳, ۷۶)

بیاساقی آن آب چون ارغوان کزو پیر فرتوت گردد جوان (۱, ۳۳۹)

جوان (cəvan) - xoşbəxt

سخن رانده آنگه که ای پهلوان که پشتت قوی باد و بختت جوان (۵, ۳۳۳)

جوانبخت (cəvanbəxt) - xoşbəxt

که دولت پناها جوانبخت باش که دولت پناها جوانبخت باش (۲۱, ۱۱۹)

جواندولت (cəvandoulət) - xoşbəxt

جواندولت و تیز و گردنکشست گه حشم سوزنده چون آتشست (۳۱, ۸۵)

جوانمرد (cəvanmərd) - xeyirxah igid, əxilərin üzvü

جوانمرد پیوسته باکس بود کس آنرا نپاشد که ناکس بود (۱۰۸, ۱۲۴)

جوانمرد (cəvanmərd) - cavan igid

جوانمرد گلچهره چون سروین زرومی بزنگی رساند این سخن (۲۹, ۸۵)

جوانمردی (cəvanmərđi) - comərdlik, mərdlik

جوانمردی شیراز و دور نیست زمان چون دل شاه رنجور نیست جوانمردی شیراز و دور نیست (۱۷۵, ۳۶۶)

جوانی (cəvani) - cavanlıq

جوانی شدوز ننگانی نماند جهان گوممان چون جوانی نماند (۱۹, ۲۶)

بیاساقی آن می که ناز آورد جوانی دهد عمر باز آورد (۱, ۲۸۸)

جوانی مکن گرچه هستی دلیر منه پای گستاخ در کام شیر (۶۱, ۱۵۹)

جوانی مکن گرچه هستی دلیر منه پای گستاخ در کام شیر (cəvani kərdən) - cavanlıq etmək

جوانی مکن گرچه هستی دلیر منه پای گستاخ در کام شیر (۶۱, ۱۵۹)

جواهر (cəvahir) - inci, cəvahir

جواهر تو بخشی دل سنگ را تو در روی جوهر کشی رنگ را (۱۰, ۳)

جواهر (cəvahir) - cəvahir

گزارنده گنج آراسته جواهر چنین داد از آن خواسته (۱۸, ۳۵۵)

همه زین زرین باقوت کار کفل پوشهای جواهر نگار (cəvahirneqar) - cəvahirlə işlənmiş

همه زین زرین باقوت کار کفل پوشهای جواهر نگار (۵۱, ۴۰۷)

جوبجو (cou-be-cou) - arpa-arpa

زهر نعمتی کابیش نوبنو دهد بخش خواهندگان جوبجو (۳۸, ۴۸)

جودره (coudəre) - Cüdərə(xüs. ad)

یکی روس بدنام او جودره که شیر نرش بود آهویره (۱۸۶, ۴۲۴)

جور (cour) - haqsızlıq

گزارش چنین کرد گویای دور که اورنگ شاهان نشد جای جور (۱۲, ۲۳۴)

جوز (couz) - qoz

چو عاجز شدند اندران تاختن جوز برگنبد انداختن (couz bər qənbəd əndaxtən) - nəticəsi olmayan iş görmək

وزان جوز برگنبد انداختن (۴۲, ۲۹۱)

جوزا (couza) - Covza (bürc)

عطارد بجوزا برون تاخته مه وزهره در ثور دم ساخته (۵۴, ۶۷)

جوزن (couzən) - cadugər

ز هندوستان آمده جوزنی بهر جوکه زد سوخته خرمنی (۳۰, ۲۷۷)

ز سودای شب همچو هندوزنی (couzənan şodən) - ulduz səpmək

ز سودای شب همچو هندوزنی شده جوزنان گرد هر بر زنی (۵۷, ۳۴۳)

جوسنگ (cousəng) - arpa boyda daş, qəlpə

نسفندت جوسنگ ازین خاره سنگ (۱۱۳, ۲۹۶)

جوش (cuş) - şadlıq, həyəcan

همه بوم و کشور ز شادی بجوش مغنی بر آورده هر سو خروش (۸۴, ۲۲۱)

درآمد بمن خوابی از جوش مغز در آن خواب دیدم یکی باغ نغز (۲۱, ۱۸) **جوش** (cuş) - coşma, cuşa gəlmə

براسی بخاری ببالای پیل خروشان وجوشانتر از رود نیل (۴۱۷, ۸۷) **جوشان** (cuşan) - coşan

جرسهای روسی خروشان شده دماغ از تف خشم جوشان شده (۴۵۲, ۱۵) **جوشانیدن** (cuşanیدن) - əritmək

وگرکوه باشد بجوشانمش بزنگار آهن ببوشانمش (۳۵۲, ۵۴) **جوش** (cuş) - felinin köktü جوشیدن

چنان آمداز نای ترکی خروش که از نای ترکان بر آورد جوش (۱۶۸, ۲۲) **جوش** (cuş) - coşdurmaq

زروین دزکوس تند خروش بدزهای روین در افتاد جوش (۱۰۱, ۲۵۱) **جوش** (cuş) - səsənmək, guruldamaq

زکوس شهنشه برآمد خروش بیغما وخلق در افتاد جوش (۳۴۴, ۶۲) **جوش** (cuş) - coşmaq, vəlvələyə düşmək

نیودیم ازین پیشتر سست کوش کنون گرمتر زان بر آریم جوش (۴۱۰, ۱۰۱) **جوش** (cuş) - coşmaq

دگر باره خون در جگر جوش زد قضا اقدر بر بناگوش زد (۴۱۸, ۹۸) **جوشنده** (cuşənde) - coşğun, qızgın

زدریای افرنجه تارود نیل بجوش آمداز یانگ طیل رحیل (۱۱۴, ۲۲) **جوشنده** (cuşənde) - qaynaşan, vıcıldeşan

دو شخص ایمننداز توکایی بجوش یکی نرم گردن یکی سفته گوش (۴۹, ۵۷) **جوشنده دریا** (cuşəndərya) - coşğun dəniz, coşan dəniz

زبرق آمده ابر نیسان بجوش بر آورده تندر بتدی خروش (۳۲۱, ۶۰) **جوشنگداز** (cuşənqodaz) - dəmir ərیدن, coşəndeşən

بجوش آمدن (be-cuş amədən) - qanı qaynamaq

دل لاله راکامد از خون بجوش فرومال و خونی بخاکمی ببوش (۶۱, ۱۰) **جوش** (cuş) - dilə gəlmək, dil açmaq

در آن باغ مرغان بجوش آمده زهر یک دگرگون خروش آمده (۲۷۹, ۵۴) **جوش** (cuş) - coşdurmaq

جو بدخواه کین در خروش آورد ستیزنده را خون بجوش آورد (۱۰۴, ۲۸۵) **جوش** (cuş) - coşmaq, qəzəblənmək

دماغش ز گرمی بر آمد بجوش بر آورد در عد غران خروش (۸۶, ۳۸) **جوش** (cuş) - coşmaq, qəzəblənmək

جهاندار چون نامه را کرد گوش دماغش ز گرمی در آمد بجوش (۱۶۶, ۸۶) **جوش** (cuş) - səsənmək, coşmaq

دراهای روسی در آمد بجوش جو هندوی بیمار ببرد خروش (۴۱۳, ۲۸) **جوش** (cuş) - coşdurmaq

دهلهای گرگینه چرم از خروش در آورده مغز جهانر بجوش (۹۳, ۱۳۵) **جوش** (cuş) - arzulamaq, arzudan coşmaq

دل شه در آن آرزو جوش یافت طلب کرد چشم آنچه در گوش یافت (۳۲۱, ۸۸) **جوشن** (cuşən) - dəmir hərbi geyim

کمان کژ ابرو بمژگان تیر ز پستان جوشن بر آورده شیر (۱۰۱, ۲۵۵) **جوشنده** (cuşənde) - coşğun, qızgın

زیلان پیگارده زنده پیل گه رزم جوشنده چون رود نیل (۱۱۷, ۶۳) **جوشنده** (cuşənde) - qaynaşan, vıcıldeşan

درو کرم جوشنده بیش از قیاس کزو تشنه را در دل آمد هراس (۳۷۹, ۵۷) **جوشنده دریا** (cuşəndərya) - coşğun dəniz, coşan dəniz

بدین ساز و لشگر که بینی جو کوه ز جوشنده دریا نیایم ستوه (۳۷۳, ۲۸۱) **جوشنگداز** (cuşənqodaz) - dəmir ərیدن, coşəndeşən

نهنگان شمشیر جوشن گداز بگردن کشی کرده گردن دراز (۴۱۴, ۴۰)

جوشنور (couşənvər) - dəmir hərbi geyimli
 برون رفت جوشنوری ترکوار (۵۸, ۴۱۵)
 ز قلب ملک پیش آن تندمار

جوشیدن (cuşidən) - coşmaq
 جوشیدن خون در دل (cuşidən-e xun dər del) - qanı coşmaq
 بجوشید خون در دل شهریار (۲۸۹, ۱۰۴)
 ز جوشیدن زنگی خام کار

جوشیدن (cuşidən) - qaynatmaq, bişirmək
 تهی ز استخوان آورد نزد شاه (۹۸, ۹۰)
 بجوشد سرگوسفند سیاه

جوشیده مغز (cuşideməğz) - beyni qızmış, coşmuş
 نشد نرم دل زان سخنهاى نغز (۱۵۳, ۱۵۴)
 جهاندار دارای جوشیده مغز

جوفروش (couforuş) - arpa satan
 جوفروش گندمنمای (couforuş-e gəndomnəmay) - buğda göstərib arpa satan, yalançı
 نه چون جوفروش گندم نمای (۴۰, ۳۲)
 نمایم جو گندم آرم بجای

جولان (coulan) - cövlan, öyünərək meydan sulama
 جولان زدن (coulan zədən) - meydan sulamaq, cövlan etmək
 بجولان زدن سرفرازی کتان بشمشیر چون برق بازی کتان (۲۲۶, ۴۲۸)
 جولان نمودن (coulan nəmudən) - cövlan etmək, meydan sulamaq
 مبارز طلب کرد و جولان نمود بنام اوری خویشتن راستود (۴۹, ۴۱۵)

جوهر (couhər) - inci
 تو آوردی از لطف جوهر پدید بجوهر فروشان تو دادی کلید (۹, ۳)

جوهرجان (couhər-e can) - ruh
 جو بیرون رود جوهرجان زتن گریزی ز همخوابه خویشتن (۱۸۸, ۱۸۸)

جوهرجستن (couhər costən) - cəvahirpərəst olmaq, cəvahir axtarmaq
 ولیک آنگه این نکته بودی درست که گوینده جوهرنجستی نخست (۲۷۲, ۲۶۸)

جوهرپرست (couhərpərəst) - cəvahirat əsiri
 سخن خوب گفتی که جوهرپرست ز جوهر بجز سنگ نارد بدست (۲۷۱, ۲۶۸)

جوهرشناس (couhərşenas) - söz sərrafı
 دری باز دادم بجوهرشناس (۸۳, ۳۶)
 زهر جو که انداختم در خراس

جوهرفروش (couhərforuş) - cəvahirat satan
 بجوهر فروشان تو دادی کلید (۹, ۳)
 تو آوردی از لطف جوهر پدید

جوهرفروشی (couhərforuşi) - cəvahirat mağazası
 که زر بیشتر زان بیکجانید (۴, ۲۳)
 بدکان خوهرفروشی رسید

جوهرکشی (couhərkeşi) - söz demə, şeir yazma
 بجوهر کشی خاطر آراستم (۵, ۷۹)
 من از خواب آسوده برخاستم

جوهری (couhəri) - inci kimi sözlər yazan
 سخن را بیاقوت اسکندری (۳۸, ۴۶۵)
 گزارش چنین میکند جوهری

جوی (cuy) - çay
 حریفان پیشینه راباز جوی (۸۹, ۵۹)
 مخور می بتنها درین طرف جوی

جوی (cuy) - arx
 بجوی نگر کس در افزاید آب (۹۳, ۱۹۷)
 کجاگردان سیل جونی خراب

جویبار (cuybar) - çay
 نهنگان خورم بر لب جویبار (۵۱, ۴۱۵)
 پلنگان درم بر سر کوهسار

جویبار (cuybar) - arx
 درم ریزکن بر سر جویبار (۲۲, ۶۱)
 از آن سیمگون سکه نوبهار

جوین (cəvin) - arpa çörəyi
 دل آنجا بگنجینه پرداخته (۸۶, ۳۶)
 تن اینجایبست جوین ساخته

جوینده (cuyənde) - axtaran
 که جوینده باشدز تو نامید (۱۵, ۲۶)
 نه گوگردسرخى نه لعل سپید

جهان (cəhan) - dünya, aləm, cahan
 ز ما خدمت آیدخدائی تراست (۱, ۳)
 خدایاجهان پادشانی تراست

جهان داشتن (cəhan daştən) - hakimiyyəti əldə etmək, dünyaya hakim olmaq

بناموس شاید جهان داشتن وز انجاست رایت بر افراشتن (۴۷, ۱۴۶)
 جهان داشتن (cəhan daştən) - dünyanı qorumaq
 جهان داشت بردولت خویش راست جهان داشتن زیرکان را سزاست (۲۰۳, ۲۰۵)
 جهان گذاردن (cəhan qozardən) - həyat sürmək
 جهان می گذارد بخوشخوارگی باندازه دارد تکبارگی (۵, ۶۹)
 جهان گشتن (cəhan gəştən) - dünyanı gəzmək
 جو عزم جهان گشتن آغاز کرد برشته زدن رشتها ساز کرد (۶۰, ۵۷)
 جهان در جهان (cəhan dər cəhan) - bütün dünyada
 بر آفاق کشور خدائی کنی جهان در جهان پاناشائی کنی (۳۳, ۷۱)
 جهان در جهان (cəhan dər cəhan) - başdan başa, bütün
 بانگشت بنمود کاتک زدور جهان در جهان نازنینند ونور (۴۹, ۴۰۷)
 جهان در جهان (cəhan dər cəhan) - bir dünya
 جهان در جهان لشکر آراسته زبوق و دهل بانگ برخاسته (۲۴۳, ۳۷۰)
 جهان را فثت کردن (cəhan-ra qoşadən) - dünyanı fəth etmək
 بشمشیر بایده جهان را گشاد تواز نیکمردان چه آری بیاد (۲۰, ۲۸۹)
 جهان زیر مهر نگیں آوردن (cəhan zir-e mohr-e neqin avərdən) -
 dünyanı ələ almaq
 سر دشمنان بر زمین آوری جهان زیر مهر نگیں آوری (۳۱, ۷۱)
 جهان را قیلین (cəhan zir-e şəmşir daştən) - dünyanı qılınc
 altında saxlamaq
 جهاندار اگر چه دل شیر داشت جهان جمله در زیر شمشیر داشت (۱۹, ۲۳۴)
 جهان در جهان (cəhan dər som-e mərəkəb əndaxtən) -
 dünyanı ayağına gətirmək
 ملوکانه مهمانیی سازش جهان در رسم مرکب اندازش (۱۶, ۳۸۲)
 جهان را کوی کردن (əz cəhan rəxt bordən) - ölmək, dünyadan köçmək
 گراسفندیار از جهان رخت برد نسینامهء من بیهمن سپرد (۵۳, ۱۵۸)

dünyaya sahib olmaq - əz cəhan quy bordən) از جهان گوی بردن
 شه ما که بدخواه را کرد خرد برای وزیر از جهان گوی برد (۵۰, ۷۸)
 - əz cəhan mehrebani boridən - e mehr) -
 günəşin batması
 چو مهر از جهان مهر بانی برید شبه ماند و یاقوت شد ناپدید (۱۸۰, ۱۸۷)
 - əz cəhan dərd-e sər-e cəhan neşandən) -
 dünyanı dünya dərdindən qurtarmaq.
 بگلگون گلایی دلایز تر نشانده جهان از جهان در سر (۶۱, ۲۷۹)
 - əz cəhan dəst bordən) - dünyadan şahlığı almaq,
 dünya şahı olmaq
 بدادودش در جهان پی فشرد بدین دستبرد از جهان دست برد (۹۴, ۳۳۹)
 - dünyaya bağlanmaq, bər cəhan del nəhadən) -
 şahlıq etmək
 جهانداریت هست و فرماندهی بدان جان اگر بر جهان دل نهی (۶, ۳۰۹)
 - dər hesab-e cəhan səxtgir şodən) -
 dünyadan möhkəm yapışmaq
 مشودر حساب جهان سختگیر همه سخت گیری بود سخت میر (۳۵, ۴۶۴)
 - şahlıqdan əl çəkmək cəhan bər degər şah beqozaştən) -
 جهان بردگر شاه بگذاشتند ره کوه البرز برداشتند (۱۰۴, ۱۹۸)
 - hərəf-şəb-ra gələm dər kəşidən-e cəhan) حرف شب را قلم در کشیدن جهان
 - səhərin açılması
 سپاه سحر چون علم برکشید جهان حرف شب را قلم در کشید (۳, ۴۵۱)
 - dünyanı yaradan, Allah cəhanafərin) جهان آفرین
 جهان آفرین وز جهان بیناز بهنگام بیچارگی چاره ساز (۳, ۱۶۰)
 - dünyanı yaradan, Allah cəhanafərinənde) جهان آفریننده

سکندر که شاه جهانگرد بود	بکار سفر توشه پرورده بود (۲۸, ۵۵)
جوطالع جهانگردی آردبیش	نشاید زدن کنده برپای خویش (۵۴, ۳۲۰)
زمین زنده دار آسمان زنده کن	جهانگیر دشمن پراکنده کن (۹, ۴۶)
ستاره کمان ترا تیر باد	کمندت سپهر جهانگیر باد (۳۲, ۳۰۲)
اگر چه کمند جهانگیر شاه	فتادست در گردن مهر و ماه (۶۵, ۴۶۷)
جهان مرزبان شاه گیتی نورد	ار افروخت کین داستان گوش کرد (۱۵۲, ۲۹۹)
ز تو شش جهت بی روانی مباد	وزین شش خصالت جدائی مباد (۷۲, ۵۰)
چودانست کانشهر دار ایرست	بجهد سکندر نیاید بدست (۹۷, ۳۲۳)
بوقت شدن کردبشاه عهد	که نارد در آزار نوشابه جهد (۲۸۴, ۲۶۹)
بری روی راسوی مهدآورید	بترتیب این کار جهد آورید (۵۳, ۲۱۸)
بگرگی زگرگان توانیم رست	که برجهل جز جهل نارد شکست (۱۰۶, ۹۱)
جهانجوی میشدجو غرنده شیر	جهنده هژبری شکاری بزیر (۴۸, ۳۴۳)

نکان غارتیدن بدان سود کرد (۹۶, ۳۷)	جهودی مسی رازراندود کرد
میانجی برایشان نهادی سپاس (۹۰, ۹۰)	بلی گرزما داشتندی هراس
بمهمان جیپال چین آمدیم (۱۲, ۳۴۹)	نه بر جنگ از ایران زمین آمدیم
وزانجا سوی دشت خوارزم راند (۱۲, ۳۹۸)	ز جوشنده جیحون جنیبت جهانند
ز صحرا بجیحون رسانید گرد (۱۴۲, ۳۹۱)	عنان تافته شاه گیتی نورد
چوباغ ارم گشت جیحون کنار (۱۴۶, ۳۹۱)	زیس نوبتیهای گوهرنگار

چ (çe) - Fars əlifbasının yeddinci hərfi

چابک (çabok) - cəld, işgüzar	کنیزان چابک غلامان چست	بهنگام خدمتگري تندرست (۱۱۶, ۵۹)
نه چابک شد اين چابکی ساختن	نه چابک شدن	کمندى بکوهى در انداختن (۱۵۰, ۱۰۴)
سوار هنرمند چابک کاب	که بر آتش انگشت زديحساب	(۳۶۲, ۴۳۷)
چابکروى (çabokrəvi) - iti gediş, iti hərəkət	بچابکروى پیکرش دیوزاد	بگردنگى کنيتش دیوباد (۳۸۶, ۴۸)
بیاری ای سخنگوی چابکسرای	بیاری ای سخنگوی چابکسرای	بساط سخن رایکایک بجای (۲۲۷, ۱۱)
چابکسرای (çaboksəray) - ötən, şirindil	نəğməkar (Nizami özünə işarə edir)	بساط سخن را یکایک بجای (۲۲۷, ۱۱)
چابکسوار (çaboksəvar) - iti çapan, məharətlə döyüşən	برون از کنیزان چابکسوار	غلامان شمشیرزن سی هزار (۲۵۰, ۲۷)
چابکعنان (çabokenan) - cəld	همایون سواری جو غرنده شیر	توانا وچابکعنان ودلیر (۴۲۷, ۲۲۴)
چابکی (çaboki) - cəldlik, məharət	نخست از همه چاشنی برگرفت	در آن چابکی ماند خسرو شگفت (۲۶۹, ۲۸۲)
نه چابک شد این چابکی ساختن	نه چابک شدن	کمندى بکوهى در انداختن (۱۵۰, ۱۰۴)
ازان چابکیهاکه میکرد چست	برابر شده دست بدخواه سست	(۴۲۸, ۲۲۷)
یکی چابکی کرد با جودره	نمی رفت بر کار زخمی سره	(۴۲۶, ۲۰۶)

چاچ (çaç) - Çaç (Təşkəndin keçmiş adı)	وز انجاشوم سوی چاچ وطراز	زمین را نوردم بیک ترکتاز (۳۲۷, ۲۱)
چاچی (çaçi) - Çaça məxsus	کمندهای چاچی و چینی پرند	گرانمایه شمشیرها نیز چند (۳۸۵, ۵۷)
چاچلی (çaçli) - çaçlı	کمندى چو آبروی طمغاچیان	بخم چون کمان گوشه چاچیان (۹۷, ۱۹۲)
چادر (çador) - çadra	برو چادری از رخام سپید	چو برگ سمن بر سر مشک بید (۴۰۱, ۵۷)
چادری از رخام سپید	üzünü örtmək, çadraya bürünmək	چادر بروی در آوردن
نهران کرده رخسار و پوشیده موی	در آورده از شرم چادر بروی	(۴۰۱, ۵۹)
چار (çar) - چهار sözü'nün qısa forması, dörd	تونى گوهرامای چار آخشیج	مسلسل کن گوهرا ن مزيج (۵, علاوه)
چار آخشیج (çar axşic) - dörd ünsür	گواهی درواز که از چاریار	که صد آفرین باد بر هر چهار (۱۱, ۲۶)
مسلسل کن گوهرا ن مزيج (۵, علاوه)	چاریار (car yar) - dörd dost (dörd xəlifə nəzərdə tutulur)	
چاربالتش (çarbaleş) - yataq, rahat, firavan yaşayış yeri	چو در چاربالتش ندیدم درنگ	نشستم درین چار دیوار تنگ (۳۶, ۸۲)
چاربند (çarbənd) - dörd bəndli	برون جسته از کنده چاربند	فرس رانده بر هفت چرخ بلند (۱۵, ۹)
کنده چاربند (kənde-ye çar bənd) - yer kürəsi	نرختیست شش پهلو و چاربند	تنی چندرا بسته بر چاربند (۷۲, ۶۲)
چاربیخ (carbix) - dörd ünsür	برون از بسی چاربای گزین	چه از بهر مطبخ چه از بهر زین (۲۵۴, ۷۸)
چارپا (çarpa) - dörd ayaq, heyvan	چارپهلو (çarpəhlu) - dördkünc	

بمیدان درآمدجو عفریت مست یکی حربهء چارپهلوبدست (۱۰۹, ۴۱۹)

جزان چارپیرایه (carpiraye) - dörd hədiyyə (Keyd İskəndərə vermişdir)
 جزان چارپیرایهء ارجمند گرانمایه‌های دگردلپسند (۲۸, ۳۳۴)

چارپیکر (carpeykər) - dörd hədiyyə (Keyd İskəndərə vermişdir)
 صفت کرداز آن چارپیکربشاه که کس را نبود آنچنان دستگاه (۸۵, ۳۳۱)

چار تکبیر (cartəkbir) - tərək etmə, meyit namazı qılma
 بدان چارسلطان درویش نام شده چار تکبیر دولت تمام (۷۰, ۱۹)

چار حد (carhədd) - dörd tərəf
 چار حد گشتن (carhədd gəştən) - hər tərəfi gəzmək
 جهان را چار حد گشت و دید که بیچار حد ملک نتوان خرید (۲۹, ۵۵)

چار حد (carhədd) - dörd növbə, dörd dəfə
 یکی نوبتی چار حد بر فراخت که بر نه فلک پنج نوبت نواخت (۵۶, ۵۷)

چار چیز (çarçiz) - dörd hədiyyə (Keydin İskəndərə verdiyi hədiyyələr)
 فکند آزمایش بدان چار چیز چنان بود کو گفت وزان بیش نیز (۴۰, ۳۳۵)

چار دیوار (çardivar) - dörd divar
 چار دیوار تنگ (çardivar- e təng) - koma
 چو دربالش ندیدم درنگ نشستم درین چار دیوار تنگ (۸۲, ۳۶)

چار سلطان (carsoltan) - dörd sultan
 چار سلطان درویش نام (carsoltan-e dərvişnam) - dörd xəlifə
 بدان چار سلطان درویش نام شده چار تکبیر دولت تمام (۷۰, ۱۹)

چار سو (çarsu) - dünya
 درین چار سو هیچ هنگامه نیست که کیسه بر مر نکامه نیست (۶۷, ۷۴)

چار سو (çarsu) - bazar
 برین چار سو چون نهم دستگاه که ایمن نباشم ززدان راه (۳۳, ۲۲)

چارطاق (cartağ) - dörd tağlı (çadır)
 فلک بر زمین چارطاق افکنش زمین بر فلک پنج نوبت زنش (۱۱, ۱۳)

چارطاق (çartağ) - fələk
 که بی ششدره نیست این نه رواق (۱۵۱, ۲۰۱)

چار گوشه (carquşe) - dördkünc
 بدان چار گوشه خط اطلسی برانگیخت اندازهء هندسی (۵۵, ۵۷)

چار گوهر (carqouhər) - dörd gövhər (Keydin İskəndərə verdiyi hədiyyələr)
 گران چار گوهر فرستی بمن کنم باتو عهدی درین انجمن (۱۵, ۳۳۳)

چارم (çarom) - dördüncü
 یکی از زر و دیگر از لعل پر سه دیگر زیاقوت و چارم زر (۲۵۵, ۲۶۷)

چار مذهب (çar məzhəb) - dörd məzhəb
 میی کو جواب زلال آمدست بهر چار مذهب حلال آمدست (۲, ۳۰)

چارمشت (çarmoşt) - dörd yumruq boyda
 گریزنده را حربه خارید پشت برون شندز سینه سنان چارمشت (۱۱۶, ۴۱۹)

چارمخ (çarmix) - çarmix
 درختیست شش پهلوی چارمخ (derəxt-e şeşpəhlu və çarmix) - dünya
 درختیست شش پهلوی چارمخ تنی چند را بسته بر چارمخ (۶۲, ۷۳)

چارمخ (çarmix) - çarmix
 چارمخ شدن (çarmix şodən) - möhkəm olmaq
 جناح از هوا در زمین برد بیخ پس آهنگ شد چون زمین چارمخ (۴۳, ۱۷۸)

چارمخ (çarmix) - çarmix
 چارمخ بستن (bər çarmix bəstən) - çarmığa çəkmək
 درختیست شش پهلوی چارمخ تنی چند را بسته بر چارمخ (۶۲, ۷۳)

چاره (çare) - çarə
 جز آن نیست چاره ای درسرت که سر برنگردانم از سر نبشت (۲۴, ۱۱)

چاره دیدن (çare didən) - çarə tapmaq
 همان چاره دیدان خردمندشاه که بردارد آن بنداز آن بندگاه (۳۵, ۲۹۰)

چاره ساختن (çare saxtən) - çarə etmək
 سرم بیچداز خفتن و تاختن ندانم جز آن چاره ساختن (۳۴, ۳۴)

همه چاره کرد در کوه و دشت چومرگ آمازمرگ بیچاره گشت (۷۵, ۵۸)
 چاره کردن (çarə kərdən) - çarə etmək
 بهره‌کار از و چاره درخواستی کزو کردن چاره برخاستی (۶۱, ۲۸۶)
 بهره‌کار از و چاره درخواستی کزو کردن چاره برخاستی (۶۱, ۲۸۶)
 ز تیغ سکندر چه رانی سخن سکندر تونی چاره خویش کن (۱۴۱, ۲۵۹)
 ز تیغ سکندر چه رانی سخن سکندر تونی چاره خویش کن (۱۴۱, ۲۵۹)
 جهان آفرین وز جهان بی نیاز بهنگام بیچارگی چاره ساز (۳, ۱۶۰)
 جهان آفرین وز جهان بی نیاز بهنگام بیچارگی چاره ساز (۳, ۱۶۰)
 نشکارگر هیچ در چاره ساز سوی جانوی خویشتن گشت باز (۹۰, ۲۱۲)
 نشکارگر هیچ در چاره ساز سوی جانوی خویشتن گشت باز (۹۰, ۲۱۲)
 سکندر ز دیگر طرف چاره ساز که چون پای دارد در آن ترککاز (۲۹, ۱۷۷)
 سکندر ز دیگر طرف چاره ساز که چون پای دارد در آن ترککاز (۲۹, ۱۷۷)
 بفرزانه آن قصه را گشت باز وزو چاره خواست آن چاره ساز (۴۶, ۴۰۱)
 بفرزانه آن قصه را گشت باز وزو چاره خواست آن چاره ساز (۴۶, ۴۰۱)
 در چاره سازی بخود درمبند که بسیار تلخی بود سودمند (۷, ۱۲۷)
 در چاره سازی بخود درمبند که بسیار تلخی بود سودمند (۷, ۱۲۷)
 بهرمهره حقه بازی کنم بواماند خود چاره سازی کنم (۵۴, ۲۸)
 بهرمهره حقه بازی کنم بواماند خود چاره سازی کنم (۵۴, ۲۸)
 گراین چاره سازی بدست آوریم بر آن چیره دستان شکست آوریم (۱۰۵, ۹۱)
 گراین چاره سازی بدست آوریم بر آن چیره دستان شکست آوریم (۱۰۵, ۹۱)
 چو عاجز شود مرد چاره سگال زیبچاری در گریز دیفال (۴, ۲۴۰)
 چو عاجز شود مرد چاره سگال زیبچاری در گریز دیفال (۴, ۲۴۰)
 در چاره بر چاره گر بسته نیست همه کار با تیغ پیوسته نیست (۹۹, ۴۱۰)
 در چاره بر چاره گر بسته نیست همه کار با تیغ پیوسته نیست (۹۹, ۴۱۰)
 بچاره گری چون ندارم توان کنم نوحه بر زاندرسو جوان (۱۵۰, ۱۸۵)
 بچاره گری چون ندارم توان کنم نوحه بر زاندرسو جوان (۱۵۰, ۱۸۵)

چاشنی (çaşni) - dada baxma
 چاشنی (çaşni) - dada baxma
 نخست از همه چاشنی برگرفت در آن چابکی ماند خسرو شگفت (۲۸۲, ۲۶۹)
 نخست از همه چاشنی برگرفت در آن چابکی ماند خسرو شگفت (۲۸۲, ۲۶۹)
 چاشنیگیر (çaşnigir) - dadına baxan, bəhrələnən
 چاشنیگیر (çaşnigir) - dadına baxan, bəhrələnən
 که ای جامگی خوار تدبیر من ز جام سخن چاشنیگیر من (۴, ۴۰)
 که ای جامگی خوار تدبیر من ز جام سخن چاشنیگیر من (۴, ۴۰)
 چاک (çak) - yanları yarıq
 چاک (çak) - yanları yarıq
 کمر بست وز دامن درع چاک (۹, ۴۵۲)
 کمر بست وز دامن درع چاک (۹, ۴۵۲)
 چاکر (çakər) - nökər
 چاکر (çakər) - nökər
 بفرمود تا چاکران تاختند ز کارزن مرده پرداختند (۳۰, ۶۶)
 بفرمود تا چاکران تاختند ز کارزن مرده پرداختند (۳۰, ۶۶)
 چاکر (çakər) - nökər olmaq, qul olmaq
 چاکر (çakər) - nökər olmaq, qul olmaq
 بشیرین سخنهای جان پرورت خداوند بودم شدم چاکرت (۱۲, ۳۳۳)
 بشیرین سخنهای جان پرورت خداوند بودم شدم چاکرت (۱۲, ۳۳۳)
 چاکری (çakəri) - nökərçilik, qulluq
 چاکری (çakəri) - nökərçilik, qulluq
 کیومرث از خیل تو چاکری فریدون ز ملک تو فرمانبری (۳۱, ۳۰۲)
 کیومرث از خیل تو چاکری فریدون ز ملک تو فرمانبری (۳۱, ۳۰۲)
 - (öz rah-e xedmətgəri çakəri kərdən) از راه خدمتگری چاکری کردن
 - (öz rah-e xedmətgəri çakəri kərdən) از راه خدمتگری چاکری کردن
 itaət etmək
 itaət etmək
 کسانی که از راه خدمتگری کنند آن صنمخانه را چاکری (۸۲, ۲۸۷)
 کسانی که از راه خدمتگری کنند آن صنمخانه را چاکری (۸۲, ۲۸۷)
 چالاک (çalak) - üstün, uğurlu
 چالاک (çalak) - üstün, uğurlu
 دگر رومی رفت وهم خاک دید که بر طاس رابخت چالاک دید (۶۱, ۴۱۵)
 دگر رومی رفت وهم خاک دید که بر طاس رابخت چالاک دید (۶۱, ۴۱۵)
 چالاک (çalak) - cəld, qoçaq
 چالاک (çalak) - cəld, qoçaq
 زنی از بسی مرد چالاکتر بگوهر ز دریا بسی پاکتر (۳۸, ۲۵۱)
 زنی از بسی مرد چالاکتر بگوهر ز دریا بسی پاکتر (۳۸, ۲۵۱)
 چالش (çaleş) - döyüş meydanı, müharibə
 چالش (çaleş) - döyüş meydanı, müharibə
 زبس پیل کامد بجالش برون شد از پای پیلان زمین نیلگون (۱۵۳, ۹۴)
 زبس پیل کامد بجالش برون شد از پای پیلان زمین نیلگون (۱۵۳, ۹۴)
 چالش نمودن (çaleş nəmudən) - həmlə etmək, dolaşmaq
 چالش نمودن (çaleş nəmudən) - həmlə etmək, dolaşmaq
 بفرمود شاه تادلیران روم نماید چالش در آن مرزو بوم (۱۰۷, ۹۱)
 بفرمود شاه تادلیران روم نماید چالش در آن مرزو بوم (۱۰۷, ۹۱)
 چالش کنان (çaleşkonan) - vuruşa-vuruşa
 چالش کنان (çaleşkonan) - vuruşa-vuruşa
 عنان بر شه افکند چالش کنان بصد خاریش بخت مالش کنان (۳۰, ۱۰۸)
 عنان بر شه افکند چالش کنان بصد خاریش بخت مالش کنان (۳۰, ۱۰۸)

چالشکنان (çaleşkonan) - qürrelənərək	در آمدیناورد چالشکنان	بخون مخالف سگالشکنان (۴۸, ۴۱۶)
چالشگر (çaleşgər) - döyüşçü	زگرزگر انسنگ چالشگران	شده ماهی وگاو را سرگران (۴۷, ۸۲)
چالشگری (çaleşgəri) - döyüş, vuruş	بچالشگری سوی اوراند رخش	برابرسیه خنده زدچون درخش (۳۵, ۱۰۸)
چاوش (çavoş) - çavuş(hərbi ad)	زدلادن چاوشان دلیر	دلاورشده گوربرجنگ شیر (۴۹, ۱۰۹)
چاه (çah) - quyu	رسن زود پوسد چوباشدگیاه	دگر باره نلوش درافتدبچاه (۱۴, ۱۵۳)
	زه رسو که جستی یک آماجگاه	چاه گشتن (çah gəştən) - çökmək, çökək olmaq
	ببینی که چون سربراه آورم	زمین گشتی زورمندیش چاه (۲۸۸, ۴۳۲)
		چاه آوردن (be-çah avərdən) - tutmaq, quyuya salmaq
		چه سرهاز چنبربچاه آورم (۵۲, ۳۹۵)
چپ (çəp) - sol	گروهی که پرتاپیان ساختشان	چپ انداز شدبرچپ انداختشان (۴۹, ۱۷۸)
چپ انداز (çəpəndaz) - mahir	گروهی که پرتاپیان ساختشان	چپ انداز شدبرچپ انداختشان (۴۹, ۱۷۸)
		چپ انداز شدن (çəpəndaz şodən) - kələk işlətmək, hiylə işlətmək
چپ وراست (çəp-o-rast) - sağ-sol, ətraf	چپ وراست را بست از آهن حصار	فرو بردچون کوه بیخ استوار (۲۴۱, ۱۰۰)
چتر (çətr) - çətir	سیه پوش چترش چو عباسیان	زده سنگ برطاس برطاسیان (۳۵, ۴۵۴)
		چتربرسرگرفتن سلطان شب (çətr bər sər gereftən-e soltan-e şəb) - ayın buludlar arasında olması
	چو سلطان شب چتربرسرگرفت	سواد جهان رنگ عنبرگرفت (۲۳۳, ۳۷۰)

چرا (çera) - nə üçün?	چو دریاچرا ترسم از قطره نزد	که ابرم دهدبیش از آن دستمزد (۳۵, ۲۲)
چرا (çera) - necə?	چرا خون نگریم بر آن تاج و تخت	که دارنده را بر در افکند رخت (۱۴۷, ۱۸۵)
چراغ (çerağ) - ƒıraaq, lampa	چراغ راتو روشن بصر کرده	چراغ هدایت تو بر کرده (۶, ۳)
	باندازه آنکه نزدیک و دور	چراغ جهانتاب (çerağ-e cəhantab) - günəş
	که چون بامدادان چراغ سپهر	چراغ جهانتاب را هست نور (۲۲, ۵۲)
	چراغ سپهر	چراغ (çerağ-e sepehr) - günəş
	چراغ فروختن	جمال جهانرا بر افروخت چهر (۱۱, ۷۹)
	کفلگاه شیران در آرم بداغ	چراغ (çerağ foruxtən) - ƒıraaq yandırmaq
	بر آرم چراغی زیروانه	زبیه نهنگان فروزم چراغ (۱۸۵, ۲۶۲)
	ببر باد صرصر چراغ گشادن	چراغ بر آوردن (çerağ bər avərdən) - ƒıraaq yandırmaq
	چه داری توای ترک چین در دماغ	درختی بر آرایم از دانه (۲۸, ۲۲)
	چراغدان چراغ	بهر باد صرصر گشانی چراغ (۳۶, ۳۵۱)
	گزارش کن فرش این سبزباغ	چراغ از چراغ برفروختن (çerağ əz çerağ bər foruxtən) - ƒıraaqdan ƒıraaq yandırmaq, mənbələrdən topladığı məlumatlara əsasən yeni əsər yazmaq
	چنین برفروزد چراغ از چراغ (۶, ۳۹۸)	
چراغ (çerağ) - ay	شب از روز رخشنده چون گوی برد	چراغ برفروختن شب (çerağ bər əfruxtən-e şəb) - ayın ƒıxması
	چراغ برفروختن	چراغی برفروخت شمعی ببرد (۲۸۸, ۲۷۰)
چراغ (çerağ) - ƒıraaq (gül)	گل سرخ چون کله بندبباغ	فروزد زهر غنچه صد چراغ (۵۶, ۴۶۶)

چراگاه (çeraqah) - otlaq, çəmənlük
 چو میناچراگاهی آمد پدید که از خرمی سریمینو کشید (۲۷, ۳۴۱)

چربدستی (çərbdəsti) - cəld qulluq
 کمر بندد و چربدستی کند بصد مهر مهمانیپرستی کند (۵۱, ۳۰۳)

چربگفتار (çərbqoftar) - şirin dilli, yağlı dilli
 از آن چربگفتار شیرین زبان گره برگشاد از دل مرزبان (۱۸۷, ۳۶۷)

چربگو (çərbqu) - gözəl kəlamlı, bədahətən şeir deyən
 همان چربگومرد شیرین گزار چنین چربی انگیخت از مغز کار (۱۰, ۳۲۶)

چرب و شیرینی (çərb-o-şirini) - incəlik, şirinlik
 وزو چرب و شیرینی انگیختم بشیرین و خسرو در آمیختم (۳۹, ۶۳)

چربیدن (çərbidən) - başqalarından üstün olmaq, güclü olmaq
 چنان شکوه بازو ربازوی او نچربیدکس بر تر از وی او (۲۰, ۷۶)

چرخ (çərx) - göy, fələk
 رهاکن که خواب خوشم میبرد زمین آب و چرخ آتشم میبرد (۱۲۷, ۱۸۴)

چرخ انجم (çərx-e əncom) - ulduzlar aləmi, fələk
 بدانی که من با چنین دستگاه که بر چرخ انجم کشیدم سپاه (۲۷۹, ۳۷۳)

چرخ پیچان (çərx-e piçan) - Sərir qalası
 برآمد بر آنسان که ناسود هیچ بدان چرخ پیچان بصد چرخ پیچ (۴۲, ۳۰۴)

چرخ پیر (çərx-e pir) - fələk
 چرخ پیر (çərx-e pir) - günəşin çıxması
 چرخ پیر (çərx-e pir) - günəşin çıxması
 چنین تاییکی روزکاین چرخ پیر بر آورد گوهر ز دریای قیر (۲۷۸, ۴۳۱)

چرخ پیروزه رنگ (çərx-e piruzerəng) - fələk
 ز پیروزی چرخ پیروزه رنگ نبودش بسی در صفاهان درنگ (۱۵, ۲۲۷)

چرخ کبود (çərx-e kəbud) - göy

ز فرمان اوزیر چرخ کبود بسی داده بر نیکنمان درود (۴, ۳۳۲)

چرخ گردان (çərx-e gərdan) - fələk
 اگر چرخ گردان خطانی نمود بدین خانه دستاز مانی نمود (۴۲, ۲۱۸)

چرخ گردنده (çərx-e gərdənde) - fələk, göy
 گراید زمن بازی دلپذیر هم از بازی چرخ گردنده گیر (۵, ۵۳)

چرخ هفتم (çərx-e həftom) - zohəl, keyvan
 فریبنده راهی شد این راه دور که بر چرخ هفتم توان دید نور (۳, ۸۳)

چرخ (çərx) - dövran
 که چون دارم این داوری را بسیج چگونه دهم چرخ را چرخ بیج (۹۸, ۳۶۱)

چرز (çərz) - quş növü
 یکی کاروان جمله شاهین و باز بچرز و کلنک افکنی تیز تاز (۵۹, ۳۸۵)

چرم (çərm) - dəri
 بسا گردن سخت کیمخت چرم که شد چون دوال از رکاب تو نرم (۵۶, ۴۹)

چرم شیر (çərm-e şir) - taziyanə, qamçı
 مبادا که اسبش حرونی کند که از چرم شیر اسپ خونی کند (۱۰۷, ۳۴۷)

چرم گرگ (çərm-e qorq) - təbil
 ز غریدن شیر در چرم گرگ شده فتنه خرد را سربزرگ (۳۷, ۴۱۴)

چست (çost) - münasib, lazımı
 سلاحی و سازی ندارند چست زبی آلتان جنگ ناید درست (۷۹, ۴۰۹)

چست افتادن (çost oftadən) - tay olmaq, bərabər olmaq
 بکیخسروی نامش افتاده چست نسب کرده بر کیقبادی درست (۴۴, ۴۸)

چست (çost) - cəld
 زرومی سواری توانا و چست بر آن آتش افکند خود را نخست (۱۷۹, ۹۶)

چست (çost) - sıx, qalın, çox
 همانا که آن رستنیهای چست نه از دانه کز دامن عدل رست (۱۶, ۲۴۹)

چست (çost) - misilsiz

نمودم باوردگاه نخست باقبال شاه آن هنرهای چست (۴۴۶, ۴۹۸)

چست (çost) - xoşa gələn زمین چیزهائی کزان بوم رست برنگ و برونق دلایز و چست (۲۵۴, ۷۹)

چست (çost) - uyğun, təbii همان سیزه کویرلب حوض رست بسیزی برآن حوض بستند چست (۳۷۹, ۵۰)

چست (çost) - möhkəm بیرخاش خاقان کمر بست چست که نشمر دپییمان او رادرست (۳۷۱, ۲۵۰)

چست (çost) - mahir, məharətli, usta چهارم پزشکی خردمند و چست که نالندگاترا کندتندرست (۳۳۰, ۷۲)

چست (çost) - məharətlə, ustalıqla ازان چابکیهاکه میگرد چست برابر شده دست بدخواه سست (۴۲۸, ۲۲۷)

چستی (çosti) - doğruluq, düzgünlük, uyğunluq درآن هر دوگتار چستی نبود گزافه سخن رادرستی نبود (۶۶, ۳۵)

چستی (çosti nəmudən) - doğru-düzgün danışmaq جو اندرسخن بیک چستی نمود بنامه سخن را درستی نمود (۳۱۹, ۴۴)

چشم (çeşm) - göz اگر چشم و گوشست و گردست و پای ازمن بازمانندیک یک بجای (۸, ۷۱)

چشم بد (çeşm-e bəd) - pislik, düşmənçilik جهانخسرو آهنگ پیگار کرد بیدخواه بر چشم بدکار کرد (۱۰۶, ۷)

چشم بد (çeşm-e bəd) - pis göz, pis iş, pis nəticə درآن پیش بینی خردپیشه کرد که لختی ز چشم بداندیشه کرد (۲۸۴, ۴۴)

چشم بدان دور (çeşm-e bədan dur) - pis gözlərdən uzaq نشست چهانجوی بابخردان ازان دایره دور چشم بدان (۱۹۶, ۴۹)

چشم داشتن (çeşm daştən) - arzu etmək, xahiş etmək بانصاف شه چشم دارم یکی که بیند درین داستان اندکی (۵۱, ۹)

چشم در بستن (çeşm dər bəstən) - göz yummaq, pis gözlə baxmamaq

گر آیین توروی بر بستن است در آن آیین ماچشم در بستن است (۴۰۰, ۳۶)

göz qırpmaq - چشم بر هم آوردن همان روسیی دیگر آمدبخشم هم افتادتا بر هم آرند چشم (۴۱۶, ۷۰)

göz işıqlandırmaq - چشم روشن کردن بروشن رخس چشم روشن کند بدان سرخ گل خانه گلشن کند (۲۱۸, ۴۹)

göz qoymaq, izləmək - چشم نهادن دگر مرغ رانام دارانهاد بر آن فال چشم آشکارا نهاد (۱۲۱, ۴۶)

gözü - چشم در راه (کسی، چیزی) بودن سنان چشم در راه این دشمنست گرانجا منی گرز ماصدمنست (۳۵۲, ۴۶)

yolda olmaq - چشم بزرگی دیدن ترا از بزرگان پسندیده ام چشم بزرگیت از آن دیده ام (۲۳۶, ۳۶)

görünmək - در چشم آمدن یکی در رخشندهء چشمه دار که در چشم نامدیکی چشمه وار (۱۰۷, ۱۰)

ze-çeşm-e cəhan dur şodən-e rouşəni - جهان دور شدن روشنی دنیایان قارالماسی سیاست درآمد بگردن زنی چشم جهان دور شد روشنی (۱۶۹, ۴۱)

kor olmaq - سپید گشتن چشم دهانی فراخ و سینه چون لوید از او چشم بیننده گشتی سپید (۹۴, ۱۵۹)

pis - چشم بدان رستگاری دادن از او چشم بدان رستگاری دادن (ze-çeşm-e bədan rəsttgari dadən) - pis gözlərdən xilas etmək خدایم درین کاریاری دهد چشم بدان رستگاری دهد (۲۳۱, ۷۳)

məclisin - روشن شدن چشم بزم روشن شدن چشم بزم (rouşən şodən-e çeşm-e bəzm) - چشم بزم روشن شود بزم شاه (۵۲, ۲۰)

yer üzü - چشم جهان فرستم عروسی بدان بزمگاه کز و چشم روشن شود بزم شاه (۵۲, ۲۰)

همه کوه گلشن همه دشت باغ جهان چشم روشن بزین چراغ (۷, ۳۰۰)

همه کوه گلشن همه دشت باغ جهان چشم روشن بزین چراغ (۷, ۳۰۰)

چشم (çeşm) - tərəzinin gözü

بچشمی که دور افتداز سنگ وزن (۶۵, ۱۴۷)

چشم (çeşm) - nəzər, xəyal, fikir

اگر من بچشم تو نام آورم سکندر نیم زوبیام آورم (۱۵۹, ۲۶۰)

چشم (çeşm) - iynənin gözü

چشم سوزن در سر کردن (çeşm-e suzən dər sər kərdən) - iynənin gözünü sındırmaq

چورشته سوزن قویتر کنی بسا چشم سوزن در سر کنی (۱۱, ۳۸۲)

چشم درد (çeşmdərd) - göz ağrısı, göz xəstəliyi

گرازم بچشمی رسد چشم درد توانم درو توتیانیز کرد (۷۲, ۲۳۱)

چشم زخم (çeşmzəxm) - pis göz

نه ز اسفندیار جهانگیر گرد که از چشم زخم جهان جان نبرد (۱۶۵, ۱۸۶)

چشمکزن (çeşməkzən) - gözvurma

که چشمکزنان پیشه میکنم ز چشم بداندیشه میکنم (۴, ۲۰۶)

چشمه (çeşmə) - bulaq, çeşmə

چوسوسن سر از بندگی تافته نم از چشمه زندگی یافته (۵, ۴۰)

چشمه زندگی (çeşmə-ye zendeqani) - həyat çeşməsi

سکندر که راه معانی گرفت پی چشمه زندگانی گرفت (۴۵, ۶۳)

چشمه (çeşmə) - çay

ز تن برکنم گردن پیل را بدم در کشم چشمه نیل را (۲۲۴, ۹۹)

چشمه (çeşmə) - üz-göz

سکندر که آن چشمه وسایه دید بر آسوده شد چون بمنزل رسید (۱۲۸, ۲۲۴)

چشمه آفتاب (çeşmə-ye aftar) - Rövşənəyin çöhrəsi, gözü

شکنگیر گیسویش از مشک ناب زده سایه بر چشمه آفتاب (۱۲۷, ۲۲۴)

چشمه (çeşmə) - işıq, şua

چو روز دگر چشمه آفتاب بر انگیخت آتش ز دریای آب (۱, ۱۰۶)

چشمه آفتاب (çeşmə-ye xavəri) - günəş

سنان سکندر در آن داوری سبق برده از چشمه خاوری (۸۲, ۱۸۱)

چشمه آفتاب (çeşmə-ye gənd) - qənd bulağı (gözəl)

گل آگین کند چشمه قند را بشادی گذارد نمی چند را (۳, ۲۱۵)

چشمه آفتاب (çeşmə-ye xun-o-məğz) - ağılla-canla

بچندین سخنهای زیبا و مغز که پالودم از چشمه خون و مغز (۳۵, ۶۲)

چشمه دار (çeşmedar) - halqalı

یکی درع رخشنده چشمه دار که در چشم نامدیکی چشمه وار (۱۰, ۱۰۷)

چشمیدن (çəşidən) - dadmaq, içmək

چوشه زان خورش خورد و شربت چشید سوی تخت کیخسروی سر کشید (۶۸, ۳۰۵)

چشمیدن (çəşidən) - zərbə almaq, dadmaq

ز زخم دوالی دوالی چشید بنه سوی رخت برادر کشید (۱۸۴, ۴۲۴)

چکاچق (çəkaçəq) - qılınc və s. metal silahlardan çıxan səs

نه بیم چکاچق که آمد ز تیر کفن گشت در زیر جوشن حریر (۴۰, ۱۰۹)

چکار (çekar) - nə işi (var)

دگر زیرکی گفت کای شهریار خردمند را بار عونت چکار (۹۱, ۲۳۲)

چکاوک (çəkavək) - xoş səslı quş

نواگر نوای چکاوک بود چو دشمن زند تیر ناوک بود (۶۶, ۴۴)

چکیدن (çəkıdən) - damcılamaq

بروغبغی کاب ازو میچکد بر آتش بر آب معاق که دید (۸۴, ۳۸۷)

چگونه (çequne) - necə

چگونه نبینم بدو راه تو (۱۳, ۱۱)

چه گویم (çe quyəm) - nə deyim?

بخوبی چه گویم پری بیکری پری را نبوده چنین دختری (۱۰۵, ۲۱۴)

چمن (çəmən) - çəmən

بنورستگان چمن بازبین	مکش خط در آن خطه نازنین (۱۴, ۶۱)
شداگه که درگشت ناورداو	نیاشد چنومردمی مرداو (۱۱۳, ۴۱۹)
درخت کدوتانه بس روزگار	کند دعوی همسری باچنار (۱۳۸, ۱۵۳)
چنان برکشیدی وبستی نگار	که به زان نیاردرخرد درشمار (۱۴, ۴)
بدین طول و عرض اندرین کارگاه	کرا بوددیگر چنان بارگاه (۵۹, ۵۷)
چنان به که با اومدار اکتید	بنالید و عذر آشکارا کتید (۳۳, ۸۵)
یمن را برافروخت از گردخیل	چنان چون ادیم یمن راهیل (۶۱, ۲۴۴)
چنانک زبسی رونق ونور وتاب	شده چشم بیننده رازهره آب (۳۰۷, ۲۷۱)
گر آسوده گرناتوان می زیم	چنان کافریدی چنان می زیم (۶۱, ۷)
ببینی که چون سربراه آورم	چه سرهازچنبر بجاه آورم (۵۲, ۳۹۵)
کمند عدوبندر اشهریار	درانداخت چون چنبر روزگار (۴۱۷, ۴۴۱)
بس وپیش چنبر جهانند چومار	چپ وراست آتش زند چون شرار (۱۰۸, ۳۴۷)
چو در خاطر آمد جهاتجوی را	که در چنبر آرد گلین گوی را (۴۷, ۲۸۵)

چند (çənd) - bir neçə

شدندان دلیران فرمان پذیر	گرفتنداز آن زنگی چنداسیر (۱۰۹, ۹۱)
زمین را که چندست وره تاکجاست	ترازوی تدبیر او کرد راست (۷۲, ۵۸)
نگشتی زمردان کسی بردش	وگر چندنز دیک بودی برش (۲۸, ۲۵۰)
که چون کردسالار جمشید هوش	میی چندبر یادنوشابه نوش (۱۴, ۲۸۲)
رسیدند چندان سیاهان زنگ	که شددر بیابان گذرگاه تنگ (۱۹, ۸۰)
بهی چهرهء باغ چندان بود	که شمشاد با لاله خندان بود (۲۳, ۲۶)
در آن مجلس اسکندر فیلقوس	نکرد التفاتی بچندان عروس (۷, ۲۷۵)
که چندانکه اندیشه گردد بلند	سر خود برون ناوردزین کمند (۱۹, ۴)
مرا نیست از خود حسابی بدست	حساب من از تست چندانکه هست (۵۴, ۷)
نهادند برکی ز غایت برون	زهر پخته پخته از چندگون (۲۴۳, ۲۶۴)
از آن پس که چندی برآمد برین	سر چند زد آسمان بر زمین (۳۱, ۲۴۲)
که چندین خلاق درین داروگیر	چراگشت باید بشمشیر و تیر (۸۰, ۱۱۱)
کسی را که نزدیک اوسنگ بود	ز چندین سپاه آن دوسر هنگ بود (۱۸۰, ۲۰۴)

چندین (çəndin) - çox

که بی‌شغل چندین نبایدنشست دگر باره طرزی نوآرم بدست (۲۶, ۲۲)

کلید کرم بوده دریدوکار گشاده بدوقفل چندین حصار (۲۱, ۱۴)

چندین (çəndin) - bir neçə

کلید کرم بوده دریدوکار گشاده بدوقفل چندین حصار (۲۱, ۱۴)

چنگ (çəng) - əl

که از ملک دنیاچندین درنگ درستی زرآورده بودم بچنگ (۱۰, ۲۳)

بچنگ و بنددان رهش رفته گیر چو کیخسرو آنجا فروخته گیر (۳۱۲, ۴۷)

چنگ و بنددان رهش رفته گیر چو کیخسرو آنجا فروخته گیر (۳۱۲, ۴۷)

چونخورنی آمداین سقله سنگ دروسفلگاته چه آریم چنگ (۲۶۸, ۲۶۵)

چونخورنی آمداین سقله سنگ دروسفلگاته چه آریم چنگ (۲۶۸, ۲۶۵)

چو من جان ندارم زخسرو دریغ چه باید زدن چنگ در تیرو تیغ (۳۶۷, ۱۹۶)

چو من جان ندارم زخسرو دریغ چه باید زدن چنگ در تیرو تیغ (۳۶۷, ۱۹۶)

ببرخاش کردن گشادند چنگ در آن پویه کردندلختی درنگ (۴۱۵, ۵۹)

ببرخاش کردن گشادند چنگ در آن پویه کردندلختی درنگ (۴۱۵, ۵۹)

چو منزل درآمد ببخواه تنگ هژیران بکین تیز کردند چنگ (۴۰۴, ۱۴)

چو منزل درآمد ببخواه تنگ هژیران بکین تیز کردند چنگ (۴۰۴, ۱۴)

ولیکن چو بر شیشه افتاد سنگ کلید در چاره ناید بچنگ (۱۸۵, ۱۴۰)

ولیکن چو بر شیشه افتاد سنگ کلید در چاره ناید بچنگ (۱۸۵, ۱۴۰)

بدشواری آیدگهر سوی سنگ ز سنگش تو آسان کی آری بچنگ (۴۱, ۱۶)

بدشواری آیدگهر سوی سنگ ز سنگش تو آسان کی آری بچنگ (۴۱, ۱۶)

چوشه دیدکان بیکردیورنگ باقیبال طالع درآمد بچنگ (۴۴۱, ۴۲۵)

چوشه دیدکان بیکردیورنگ باقیبال طالع درآمد بچنگ (۴۴۱, ۴۲۵)

بده تا مگر چون در آید بچنگ دهد رنگ و آیش مرا آب و رنگ (۴۵۱, ۲)

بده تا مگر چون در آید بچنگ دهد رنگ و آیش مرا آب و رنگ (۴۵۱, ۲)

که از ملک دنیاچندین درنگ درستی زرآورده بودم بچنگ (۲۳, ۱۰)

که از ملک دنیاچندین درنگ درستی زرآورده بودم بچنگ (۲۳, ۱۰)

کلید آرداز ریگ و سنگی بچنگ که آهن بسی خیزداز ریگ و سنگ (۲۴۰, ۷)

کلید آرداز ریگ و سنگی بچنگ که آهن بسی خیزداز ریگ و سنگ (۲۴۰, ۷)

چنگ (çəng) - pəncə, çəng

جهان چیست بگذرز نیرنگ او رهانی بچنگاوراز چنگ او (۷۳, ۶۱)

جهان چیست بگذرز نیرنگ او رهانی بچنگاوراز چنگ او (۷۳, ۶۱)

چنگ (çəng) - çəng, musiqi aləti

سراینده کن ناله چنگ را درآور برقص این دلتنگ را (۶۱, ۱۹)

سراینده کن ناله چنگ را درآور برقص این دلتنگ را (۶۱, ۱۹)

چنگال (çəngal) - pəncə

درشتم بچنگال و سخم بزور بخامی درم پهلوئی نره گور (۴۱۵, ۵۳)

درشتم بچنگال و سخم بزور بخامی درم پهلوئی نره گور (۴۱۵, ۵۳)

چنگزن (çəngzən) - çəng çalan

سکندر زمستی شده نیمخواب روان آب در چنگ و چنگی جواب (۲۸۰, ۶۴)

سکندر زمستی شده نیمخواب روان آب در چنگ و چنگی جواب (۲۸۰, ۶۴)

چنین (çənin) - belə

مرا در غبار چنین تیره خاک تو دادی دل روشن و جان پاک (۴۱, ۴۱)

مرا در غبار چنین تیره خاک تو دادی دل روشن و جان پاک (۴۱, ۴۱)

چنین (çənin) - elə

پرنیدی چنین زنده دارش کنم ز گرد زمین رستگارش کنم (۴۳, ۵۴)

پرنیدی چنین زنده دارش کنم ز گرد زمین رستگارش کنم (۴۳, ۵۴)

چنین (çənin) - belə, beləcə

می لعل بگرفت با او بدست چنین تا شدند از می آن روز مست (۳۱۵, ۸۷)

می لعل بگرفت با او بدست چنین تا شدند از می آن روز مست (۳۱۵, ۸۷)

چنین چون (çənin çun) - elə bil

نشسته چنین چون یکی چشمه نور که آواز داد آمداز راه دور (۷۹, ۱۶)

نشسته چنین چون یکی چشمه نور که آواز داد آمداز راه دور (۷۹, ۱۶)

چو (ço) - zaman bildirən bağlayıcıdır

چو اول شب آهنگ خواب آورم بتسبیح نامت شتاب آورم (۴, ۴۶)

چو اول شب آهنگ خواب آورم بتسبیح نامت شتاب آورم (۴, ۴۶)

چو (ço) - səbəb bildirən bağlayıcıdır

چو خواهم ز توروز و شب یآوری مکن شرمسارم درین داوری (۴, ۴۹)

چو خواهم ز توروز و شب یآوری مکن شرمسارم درین داوری (۴, ۴۹)

چو (ço) - oxşarlıq bildirir

چو تو عویذ بر بازوی خود نهان (۱۱, ۲۷)

چو تو عویذ بر بازوی خود نهان (۱۱, ۲۷)

چو (ço) - şərt bildirən bağlayıcı

چو نیرو فرستی بتقدیر پاک بموری زماری بر آری هلاک (۵, ۳۲)

چو نیرو فرستی بتقدیر پاک بموری زماری بر آری هلاک (۵, ۳۲)

چو (ço) - necə	جو مهره برآمید از مهر و کین	بدین چین که آمد در ابروی چین (۳۶۱, ۹۹)
چوب (çub) - ağac, çöp	چوبی سست و پوسیده گشت استخوان	دگر قصهء سخنرونی مخوان (۲۶, ۲۱)
چوب (çub) - çomaq	بدست غلامان مستش دهم	بچوب شبانان شکستش دهم (۱۴۹, ۸۵)
	خری چوب میخورد بجای جو	خر افتاد و جان داد و خربنده زو (۱۸۹, ۲۰۰)
چوبتیر (çubtir) - ox	کمان خواست از دایه و چوب تیر	گهی کاغش بر هدف که حریر (۶۸, ۶۷)
چوبه تیر (çubetir) - ox	بده چوبه تیر آن سوار بهی	زده پهلوان کرمدیدان تهی (۴۳۱, ۲۷۲)
چوگان (çovqan) - çovqan	همان بور چوگانی بادپای	بصد زخم چوگان نجبند ز جای (۲۷, ۳۴)
	همان بود چوگانی بادپای	بصد زخم چوگان نجبند ز جای (۲۷, ۳۴)
چون (çon) - zaman bildirən bağlayıcı	بفارغ دلی چون بر آسودشاه	سوی فوریان ز دندر بارگاه (۳۳۹, ۹۲)
چون (çon) - səbəb bildirən bağlayıcı	که چون بایدم مطرحی ساختن	شکاری در آن مطرح انداختن (۲۰, ۷)
چون (çon) - nə üçün, necə	گزیت رباخوارگان چون دهم	بخود بر چنین خواری چون نهم (۱۲۲, ۴۹)
چون (çon) - əgər	شنیدم نه از زیرکی زابلهی	که زر زر کشد چون برابر نهی (۲۳, ۱۱)
چون (çon) - nə	هم از بهر مردی هم از بهر مال	بکوشم تا چون بود در جوال (۴۱۰, ۱۰۲)

چون (çon) - necə	نداند که چون کردی آغازشان (۴, ۱۵)	مهندس بسی جوید از رازشان
چون (çon) - kimi	که هم رستخیزست و هم رسته خیز (۱۱, ۲۸)	در آن داوری گاه چون تیغ تیز
	هم از تیغ چون آب زهراب خورد (۲۴۳, ۴۴)	هم از تازی اسپان صحرا نورد
	ز بیجاده رنگم جو بیجاده کن (۲۷۵, ۲)	رخم رابدان باده چون باده کن
	چون باده کردن (çon bade kərdən) - şərab kimi qızartmaq	چون باده کردن
	چون حوضهای بهشت گشتن (çon houzha-ye beheşt gəştən) - behişt hovuzları kimi ətir saçmaq	چون حوضهای بهشت گشتن
	زمین گشت چون حوضهای بهشت (۲۷۲, ۳۱۶)	نخستین ز جلاب نوشین سرشت
	چو دام صید سخن در هم افکندن (ço dam-e seyd soxən dər həm əfkəndən) - ov tələsi kimi möhkəm nitq söyləmək	چو دام صید سخن در هم افکندن
	سخن در هم افکند چون دام صید (۳۲۸, ۴۴)	فرستاده آمد بدرگاه کید
	چون دوال برخوشتن بیچیدن (çon dəval bər xiştən piçidən) - ip kimi qıvrılmaq, hirsələnmək	چون دوال برخوشتن بیچیدن
	بیچید برخوشتن چون دوال (۴۲۴, ۱۷۹)	دوالی ز بیچیدن بدسگال
	چو ناهید صددریک انگشت او (ço nahid-e səd dər yek ənqəşt-e u) - yüz Nahid ulduzu onun bir barmağınca (deyil).	چو ناهید صددریک انگشت او
	چو ناهید صددریک انگشت او (۲۷۰, ۲۹۷)	روان ماہرویان پس پشت او
	چون گدازنده موم شدن (çon qodazənde mum şodən) - qaynar mum olmaq	چون گدازنده موم شدن
	بشادی در آمد شهنشاه روم (۴۴۱, ۴۲۸)	شہ روس شد چون گدازنده موم
	چون مار بیچیدن (çon mar piçidən) - ilan kimi qıvrılmaq, hirsələnmək	چون مار بیچیدن
	چون مار بر روی خاک (۱۴۷, ۴۳)	شدازگفتهء رایزن خشمناک
	چو یخ سرد کردن (ço yəx sərd kərdən) - buz kimi soyutmaq, dağıtmaq, söndürmək	چو یخ سرد کردن

هر آتشگهی کامد آنجا بدست	چویخ سرد کردش بر آتشپرست (۷۵, ۳۲۲)
مران چون نظر بر من انداختی	مزن مقرعه چونکه بنواختی (۳۸, ۱۲)
قراضه قراضه ربایند نخست	ربایند ازو چونکه گرد در دست (۶, ۸۳)
چه زیرک شد آن مر دبنياد سنج	که ویرانه را ساخت باروی گنج (۲۴, ۴۶۴)
چودور افتد از میوه خور میوه دار	چه خرما بود نخل بن را چه خار (۱۸, ۲۶)
منم شیر زن گرتونی شیر مرد	چه ماده چه نر شیر (çe made, çe nərşir) - aslanın erkəyi dişisi olmaz
محیطی چه گویم چو بارنده میغ	بیک دست گوهر بیک دست تیغ (۱۴, ۱۴)
برهنه تنی چند را در مصاف	چه باشد بریدن زسرتا بناف (۸۰, ۴۰۹)
بساطی چه باید بر آراستن	چه باید (çe bayəd) - nə lazım?
چه باید رصدگاه دارا شدن	بجزیت دهی آشکارا شدن (۷۷, ۱۲۳)
بلشگر توان کردن این کارزار	بتنها چه بر خیزد از یک سوار (۷۴, ۸۸)
چه بودی که مرگ آشکارا شدی	چه بودی که (çe budi ke) - nə olaydı, kaş
چه خوش داستانی ز دان هوشمند	چه خوش (çe xoş) - nə xoş, nə gözəl?
	که بر ناگز اینده ناینگرند (۶۸, ۲۳۸)
	چه درد شکم (çe dərd-e şəkəm) - nə eybi?

اگر رای دارنکه کم گیرم	بیایم چه درد شکم گیرم (۶۴, ۳۲۹)
چه سود اینچنین تخت کردن بیای	چه سود (çe sud) - nə fayda?
چه سودست کین قوم حق ناشناس	که تخته ست مارانه تخت جای (۱۰۹, ۳۸۸)
چه سودست کین قوم حق ناشناس	چه سودست (çe sudəst) - nə faydası var?
غلیواژ راباکبوتر چه کار	کنند آفرین رابنفرین قیاس (۱۲, ۱۵۵)
سکندر چه گوئی چنان بیکس است	که حمال پیغام او اوبس است (۱۴۸, ۲۵۷)
چوازران خود خورد باید کباب	چه گرم بدریوزه چون آفتاب (۶۴, ۳۴)
چه هر وقت کان حرف بنگاشتی	ز پیروزی خود خبر داشتی (۵۱, ۷۳)
تو دانی که این گوهر نیم سفت	چه گنجینها دارد اندر نهفت (۱۵, ۵۲)
ببینم کز آنجا چه پیش آیدم	مگر کار بر کام خویش آیدم (۸۰, ۳۳۸)
چه دولت که در بند کار تونیست	چه مقصود کان در کنار تونیست (۵۵, ۴۹)
گواهی درواز که از چاربار	که صد آفرین باد بر هر چهار (۲۶, ۱۱)
چهارم علم بر ثریا زدن	چهارم (çəharom) - dördüncü
زمین را بر مردم بر آراست چهر	چهر (çəhr) - üz, çöhrə
	کمر بست گردش زگردان سپهر (۴, ۱۶۰)
	چهر نمودن (çəhr nəmudən) - cilvələnmək

بتوان آن گوی زبر سپهر بساگوی سیمین که بنمود چهر (۲۷۰, ۲۸۹)

چهر بر فروختن (çehr bər foruxtən) - hirsələnmək, coşmaq

چواز کینه بر فروزند چهر بفرزند خود بر نیارند مهر (۱۵۲, ۱۲۸)

چهر (kəsi) bər əfruxtən) - sevindirmək, razı salmaq

ملکز ادگانر ابر فروز چهر که تا بر تو فیروز گرد سپهر (۲۳۷, ۵۷)

چهره (çehre) - çöhrə, üz

بهی چهره باغ چندان بود که شمشاد بالاله خندان بود (۲۶, ۲۳)

چهره چو آتش (be-çehre çə atəş) - atəş üzlü

چهره چو آتش بعارض چو آب فروز آنتر از ماه واز آفتاب (۳۹۹, ۱۸)

چهل (çehel) - qırx

چهل چهل گشت و خلوت هزار بیزم آمدن دور باشد ز کار (۳۴, ۵۸)

چهله (çehelə) - çillə

چهله چهل گشت و خلوت هزار بیزم آمدن دور باشد ز کار (۳۴, ۵۸)

چیدن (çidən) - dərmək

کزان باغ رنگین رطب چیدمی وزودامی هر که رادیدمی (۲۱, ۱۹)

چیرگی (çirəgi) - qələbə

زهر کشوری قاصدی ناخنتد بدین چیرگی تهیت ساختند (۱۱۷, ۷۳)

چیره دست (çiredəst) - barışmaz, kəskin

جهان پهوان نصره الدین که هست بر اعدای خود چون فلک چیره دست (۴۶, ۱۱)

چیره دست (çiredəst) - mahir, qalib, bacarıqlı

بفرمان اوزرگر چیره دست طلی های زبر سر نقره بست (۵۵, ۳۳)

چیره دست شدن (çiredəst şodən) - qalib gəlmək, qələbə çalmaq

سکندر شود بر جهان چیره دست بدار! دار ادر آرد شکست (۱۲۲, ۶۲)

چیره دست شدن (çiredəst şodən) - zülm etmək, zalım olmaq

خدادات این چیره دستی که هست مشو بر خدادادگان چیره دست (۱۶۱, ۱۸)

çiredəst kərdən) - gücləndirmək, qol-qanad vermək, kömək etmək

گرومایگانرا در آرد شکست فرومایگانرا کند چیره دست (۲۰۴, ۱۸۴)

چیره دستی (çiredəsti) - qaliblik, güc

خدادات این چیره دستی که هست مشو بر خدادادگان چیره دست (۱۶۱, ۱۸)

چیره دستی کردن (çiredəsti kərdən) - məharətlə vuruşmaq

همان زنگیان چیره دستی کنند چوبیلان آشفته مستی کنند (۸۹, ۷۸)

چیز (çiz) - şey

نیلوردم از خانه چیزی نخست تو دانی همه چیز من چیز تست (۱۰, ۲)

چیز (çiz) - heç bir şey

دگر خواست با او همان رفت نیز بجز مغز کوبی ندانست چیز (۴۲۱, ۱۴۶)

چیزی (çizi) - bir qədər

بخور چیزی از مال و چیزی بده زبهر کسان نیز چیزی بنه (۲۸۲, ۶)

چیزی (çizi) - bir şey, heç nə

جز افسون چراغی نیفروختند جز افسانه چیزی نیاموختند (۲۰۸, ۲۷)

چیست (çist) - nədir?

جهان چیست بگذر ز نیرنگ او رهانی بچنگ آور از چنگ او (۷۳, ۶۱)

چیست (çist) - nə var?

ببینم که در گرد آفاق چیست توانتر از من در آفاق چیست (۲۳۵, ۲۵)

چین (çin) - qırış

بچین در قبابسته کین مباح قبابی تراگو یکی چین مباح (۳۶۸, ۲۰۳)

چین در ابرو آوردن (çin dər əbru avərdən) - qanıni qaraltmaq, üzünü qırışdırmaq

مکن ترکی ای ترک چینی نگار بیا ساعتی چین در ابرو میار (۳۸۲, ۳)

چین (çin) - qırış (İskəndərə işarədir)

چومره بر آمایم از مهر و کین بدین چین که آمد بر ابروی چین (۳۶۱, ۹۹)

چین (çin) - Çin

گۈنەش (şah-e çin) - شاه چین	که چون شاه چین زین برابرش نهاد	فلک نعل زنگی بر آتش نهاد (۱۳, ۸۴)
günəşin çıxması	که چون شاه چین زین برابرش نهاد	فلک نعل زنگی به آتش نهاد (۱۳, ۸۴)
چین (çin) - Çinə məxsus, çini	چوبودوده دود من برگذشت	اگر نقش چین بودشددود دشت (۴۹, ۳۵۲)
چین (çin) - qat, burum	گره برگره چین زلفش چو دام	همه چینیان چین اورا غلام (۵۰, ۳۳۶)
چین دیار (çindiyar) - Çin	سپهدار چین هر دم از چین دیار	فرستاد نزلی بر شهریار (۲۹۳, ۳۷۴)
چینی (çini) - çin(sif.)	بیغما وچین زان نیارم نشست	که یغمانی وچینی آرم بدست (۳۳, ۳۵۱)
چینی (sini) - çinli	شد آینه چینیان رای او	سرخخت کیخسروی جای او (۳۹, ۵۶)
چینی پرند (çinipərənd) - Çin ipəyi	سجن راگزارشگر نقشبند	چنین نقش بر زبچینی پرند (۱۲, ۳۸۲)
چینی حریر (çinihərir) - Çin ipəyi	سراپرده هفت سلطان سریر	برآموده گوهرچینی حریر (۲, ۱۵)
چینی سرشت (çiniserəşt) - çinlilərə məxsus, Çin(sif.)	گذشت از خورشهای چینی سرشت	که رضوان ندید آنچنان در بهشت (۲۱, ۳۸۴)
چینی نگار (çinineqar) - Çin naxışı(kimi gözəl)	بهاری کهن بود چینی نگار	بسی خوشتر از باغ در نوبهار (۴۹, ۲۱۱)

ح (he) - Fars əlifbasının səkkizinci hərfi

حاجت (hacət) - ehtiyac	در حاجت از خلق بر بسته به	ز در بانی آدم رسته به (۷۶, ۳۵)
	مراباچنین گوهری ارجمند	همی حاجت آیدبگو هر پسند (۱۵, ۳۱)
	تو زان ره که شدبازگونه نورد	بخواه از خدا حاجت و بازگرد (۱۵۶, ۲۰۲)
حاجت (hacət) - möhtac	مرا کاشکی بودی آن دسترس	که نگذار می حاجت کس بکس (۷۷, ۳۵)
حاسد (hasəd) - həsəd aparan	متاع گر انمایه کاسد میاد	وگر بادبر کام حاسد مباد (۱۰, ۲۲۶)
حاصل (hasel) - hasel, göndərilən	مرانصرت ایزدی حاصلست	که دایم لشگرم یکدلست (۷۳, ۱۲۲)
حاضر (hazer) - hazır(ol)	گر آیند حاضر میت نوش باد	وگر نی حسابت فراموش باد (۹۰, ۵۹)
حال (hal) - hal, vəziyyət	پژوهنده حال سر بست من	نهد تهمت نیست بر هست من (۶۵, ۷)
حال (hal) - varlığın həqiqi əksi	مربع مخالف نمودی خیال	مسندس نشان دوردادی ز حال (۲۲, ۱۲۸)
حال (hal) - iş	بپرسید پرسنده نغز فال	که چون مینماید سر انجام حال (۶۱, ۱۲۲)
حاکم (hakem) - hakim, dövlət başçısı	که فرماندهان حاکم جان شدند	فرستادگان بنده فرمان شدند (۸۲, ۱۳۴)
حاکمه (hakeme) - şahzadə xanım	زنی حاکمه بود نوشابه نام	همه ساله باعشرت و نوش و جام (۲۳, ۲۵۰)
حالی (hali) - tez, o dəqiqə		

سفالین بدان کوزه حالی شکست (۳۷۹, ۵۳)	جو زد کوزه بر حوضه سنگ بست	هم اندیشه خانه خویش داشت (۳۹۳, ۹)	اگر چه ولایت ز حدیث داشت
حبش (həbəş) - həbəş	حبش بریمن بربری بریسار	حدیث (hədis) - xəbər, söz	نخستین حدیثی که آمد فرود
بقلب اندرون زنگی دیوسار (۱۰۰, ۲۴۳)		زشه دادپوشیدگاترا درود (۲۱۷, ۴۰)	
حبش (həbəş) - həbəşistan	بهر ناحیت نام داغش رسید	حدیث (hədis) - cəhət, məsəl	
بمصر وحیش بوی باغش رسید (۳۹, ۷۷)		حدیث کهن را تازه کردن (hədis-e kohən-ra taze kərdən) - köhnə	
حبش (həbəş) - qaranlıq	جو صبح از رخ روز برق گشاد	əhvalatı təzələmək	شرفنامه رافرخ آوازه کرد
ختن برحیش داغ جزیت نهاد (۱۳۷, ۲۲۴)		حدیث کهن را بدو تازه کرد (۱۲۴, ۳۹)	
حجاب (hecab) - pərdə	چو زانکار گردند پرداخته	حدیث (həzər) - həzər	
حجاب از میان گردانداخته (۳۷۶, ۲۱)		حذر کردن (həzər kərdən) - uzaqlaşmaq, qorxmaq	
حجاب فرودآوردن (hecab forud avərdən) - pərdə çəkmək	میان دوابروی طاق بلند	مباش ایمن از خواب خرگوش من (۱۵۷, ۳۰)	حذر کن ز خشم جگر جوش من
حجابی فرودآورد نقشبند (۳۷۶, ۱۸)		حرام (həram) - haram	
حجت (hoccət) - dəlil, sübut, hüccət	چو شد حجت بر خدانی درست	حلال خدا باد بر من حرام (۳۰, ۷۲)	گرازمی شدم هرگز آلوده جام
خرد داد بر توگوانی نخست (۳, ۵)	حجت انگیزتن (hoccət əngixtən) - dəlil yaratmaq	حرام آمدن (həram amədən) - qadağan edilmək	
چو بر هستی تو من سست رای	حجت انگیزتم دل گشای (۷, ۶۷)	می کاصل مذهب بدو شد تمام (۶۰, ۲)	نه آن می که آمد بمذهب حرام
حجت نامی (hoccətnomay) - dediklərinə sübutu olan	پژوهنده بود حجت نامی	حرام بودن (həram budən) - haram olmaq	
در آن انجمن گشت شاه آزمای (۲۳۱, ۷۷)		حرامت مباد آرزونی چنین (۴۵۰, ۵۵۰)	زرونی چنین نغزگونی چنین
حجله (hecle) - hiclə, gəlin üçün düzəldilən otaq	نامهرملی (ba-hecle-ye kəs kar nədaştən) - naməhrəmlə yaxınlıq etməmək	حرب (hərb) - müharibə	
عروسان مارا بس است این حصار	با حجله کس ندارد نکار (۴۰۰, ۳۹)	بر آراست بر حرب دشمن سپاه (۱۰۰, ۲۳۸)	سکندر برون آمد از خوابگاه
حد (hədd) - sərhədd	ز حدنشابورتا خاک بلخ	حرب ساختن (hərb saxtən) - müharibə elan etmək	
کنندش بصفرای ما کام تلخ (۳۱۹, ۳۳)		بتارک برش تاج کیخسرو است (۳۱۱, ۱۰۰)	اگر حرب سازم مخالف قویست
حد (hədd) - qədər, hədd	زنزلی که بودش بدان دسترس	حرب آشکار کردن (hərb aşkar kərdən) - vuruşmaq	
بحدی که حدش ندانست کس (۳۰۱, ۱۸)		بیوشیدگی حرب کرد آشکار (۴۳۱, ۲۷۴)	چنین چند روز آن نبرده سوار
حد بیش (ze-hədd biş) - həddindən çox		حربگاه (hərbqah) - müharibə meydanı	
		نه کس جز قزاقندپوشد سپاه (۱۸۰, ۷۶)	ندارد کسی سوک در حربگاه
		حربگاه (hərbqəh) - sözüünün qısa forması	
		درین حربگاه کرد خواهی گریز (۹۷, ۱۹۹)	سپه روی از آنی که از تیغ تیز

حربه (hərbe) - cida, mızraq	بمیدان در آمدنچو عفریت مست	یکی حربهء چارپهلو بدست (۴۱۹, ۱۰۹)
حرف (hərf) - hərf(həndəsi)	بدو دادکین حرفرا وقت کار	بنام خود و خصم خود بر شمار (۴۷, ۷۲)
حرف (hərf) - hərf	بدین گونه شش چیز در حرف تست	گواهی سخن نام شش حرف تست (۶۴, ۵۰)
حرف (hərf) - iş	برامش گهت نیز بینم شگرف	حریفی ندارد درین هر دو حرف (۴۴۸, ۵۲۹)
حرف (hərf) - söz	ز تست اولین نقش راسرگنشت	بتست آخرین حرف رابازگشت (۷, ۵۷)
حرف بر آوردن (hərf bər avərdən) - söz qoşmaq	نواساز خنیاگران شگرف	بقانون اوزان بر آورده حرف (۲۸۴, ۴۶)
حرفا بحرف (hərfən be-hərf) - nöqtəsinədək	چودانانظر کرد در جام ژرف	رقمهای او خواند حرفا بحرف (۳۱۰, ۲۸)
حرفگیر (hərfgir) - irad tutan, tənqidçi	ولی تا قوی دست شد پشت من	نشد حرفگیر کس انگشت من (۷۵, ۶)
حرفگیری (hərfgiri) - tənqidçilik, irad tutma	اگر انگشت من حرفگیری کند	ندانم کسی کو دبیری کند (۷۵, ۵)
حرم (hərəm) - qadağan olunmuş yer, hərəmxana	سیم آنکه بر زیرستان من	حرم نشکنی در شبستان من (۱۸۷, ۱۷۳)
حرم شکستن (hərəm şəkəstən) - hərəmxanaya təcavüz etmək	یکی آنکه خود بود پر هیزکار	نگر در حرم کرد نتوان شکار (۲۷۵, ۸)
حروف (horuf) - hərflər	همان در حروف خط هندسی	تو غالبتری گرسخن بررسی (۱۲۵, ۱۲۴)

حرون (hərün) - harn, inadkar	اگر سهم شیری بیفتند شیر	حرون استری مغزش آریبیر (۱۴۶, ۴۶)
حرونی (hərüni) - harnlıq, inadkarlıq	هزبری که از سگ زبونی کند	خرپیر با او حرونی کند (۱۴۹, ۸۶)
حریر (hərir) - ipək	سرا پردهء هفت سلطان سریر	برآمده گوهر بچینی حریر (۱۵, ۲)
حریره رفاق (hərirereğəğ) - ipək kimi nazik lavaş	حریره رفاق دو پرویزی	چومهتاب تابنده از روشنی (۲۷۲, ۳۲۰)
حریف (hərif) - tay-bərabər	برامشگهت نیز بینم شگرف	حریفی نداری درین هر دو حرف (۴۴۸, ۵۲۹)
حریف (hərif) - ruslar	چوره بافتند آن حریفان بگنج	بسی بومهار ارسانند رنج (۳۹۵, ۳۹)
حریف (hərif) - dost	مخورمی بتنها درین طرف جوی	حریفان پیشینه را باز جوی (۵۹, ۸۹)
حریف (hərif) - şair(Nizami özünü nəzərdə tutur)	ز شاهان گیتی درین غار ژرف	کرا بود چون من حریفی شگرف (۳۳, ۴۹)
حریف افکنی (hərifəfkəni) - igidlik, qoçaqlıq	گرفته مزین در حریف افکنی	گرفته شوی گر گرفته زنی (۱۰۴, ۲۹۳)
حساب (hesab) - qayda-qanun, adət	سوی کعبه شد رخ بر افروخته	حساب مناسک در آموخته (۲۴۴, ۵۱)
حساب (hesab) - yol, quruluş	سیاهی چو دریا پس پشت او	حساب بیابان در انگشت او (۳۹۸, ۱۳)
حساب (hesab) - fikir, söz, göstəriş	حسابی که فرمود برای بلند	کس از پیش بینی نبیندگز ند (۲۳۶, ۴۰)
حساب کردن (hesab kərdən) - müqayisə etmək		

توشاهی قیاس تو افزون کنیم حساب تویادیگران چون کنیم (۱۵۳, ۱۵۱)
 fikirləşmək, düşünmək - hesab-e(çizi) gereftən) حساب(چیزی)گرفتن
 زبون کردن دشمن آسان گرفت حساب خراج از خراسان گرفت(۱۲۰, ۳۰)
 - hesab-e cəhangiri piş avərdən) حساب جهانگیری پیش آوردن
 cahangirlik fikrinə düşmək
 حساب جهانگیری آورد پیش جهانرا زبون دید در دست خویش(۷۶, ۲۷)
 vaxtı çatanda, vaxtı(ında) hesab) در حساب
 کهن باغ را وقت نوکردنست نوان در حساب درو کردنست(۱۴۰, ۵۰)
 iş - hesab) حساب
 حسابی بجز کامرانی نداشت از آن به کسی زندگانی نداشت(۱۱۹, ۱۶)
 məlumat - hesab) حساب
 مرانیست از خود حسابی بدست حساب من از تست چندانکه هست(۱۷, ۵۴)
 iti - hosam) حسام
 ملکزاده ای بود هندی بنام بسی سر بریده بهندی حسام(۴۱۵, ۶۲)
 əhvalat - həsəb-e hal) حسب حال
 گزارنده حرف این حسب حال ز پرده چنین مینماید خیال(۳۴۰, ۷)
 həsrət - həsərət) حسرت
 جگرهاز خون در نمک یافته نمکرا از حسرت جگر نافته(۲۷۹, ۵۶)
 hasar, çəpər - hesar) حصار
 حصار فلک بر کشیدی بلند درو کردی اندیشه را شهر بند(۵, ۲۲)
 qala - hesar) حصار
 عروس حصارى چو دید آن حصار بلرزید از آن درگه تنگیار(۲۷۱, ۳۰۹)
 hasar çəkmək - hesar bəstən) حصار بستن
 چپ و راست را بست از آهن حصار فرو برد چون کوه بیخ استوار(۱۰۰, ۲۴۱)
 qala tikdirmək - hesar kərdən) حصار کردن
 بهر بیمگاهی حصارى کند ز بهر سرانجام کارى کند(۲۸۵, ۵۲)

susmaq, səsini - pərde-ye xod hesari kərdən) پرده خودحصاری کردن
 çıxarmamaq
 به ابریده خود حصارى کنى بخاموشى خویش یاری کنى(۱۴۲, ۸۴)
 hasar çəkmək - hesar bər avərdən) حصار بر آوردن
 möhkəmləndirmək
 جداگانه از موکب هر گروه حصارى بر آورد مانند کوه(۴۱۲, ۱۷)
 - hesar kəşidən) (dər şəbestan-e(kəsi) حصار کشیدن
 izdivac kəsdirmək
 حصارى کشم در شبستان او بر آرم سرزیردستان او(۲۱۷, ۳۱)
 - dər hesar uftadən-e ərus-e cəhan) در حصار او فتادن عروس جهان
 günəşin batması
 چو ترک حصارى ز کار او فتاد عروس جهان در حصار او فتاد(۳۴۳, ۵۶)
 hesar) - ismət, həya, iffət حصار
 عروسان مارا پس است این حصار که با حجله کس ندارند کار(۴۰۰, ۳۹)
 hesari) - qala, şəhər حصارى
 شود بر حصارى بیک تار موی(۲۱۴, ۱۰۴)
 qala - hesn) حصن
 ağız - hesn-e ruin) حصن رویین
 - (ze-gənc-e soxən hesn-e ruin qoşadən) ز گنج سخن حصن رویین گشادن
 danışmaq
 چوشه پای بر تخت زرین نهاد ز گنج سخن حصن رویین گشاد(۲۲۸, ۲۲)
 həzrət - həzrət) حضرت
 böyük Allah - həzrət-e təngbar) حضرت تنگیار
 وجود تو از حضرت تنگیار کند بیک ادراک را سنگسار(۵, ۲۵)
 hüzür - hozur) حضور
 حضور تو در صوب این سنگلاخ دیار مرانعمتی شد فراخ(۳۵۷, ۵۱)

بهر مهره حقه بازی کنم بوامانخود چاره سازی کنم (۵۴, ۲۸)

حفاظی که امیدواری دهد عتابی که بر صلح یاری دهد (۲۸, ۳۵۶)

حفاظ (heffaz) - xilaskar

حقیقت (həqiqət) - həqiqət

حقیقت شد اورا که با آن گروه نصیحت نمودن ندارد شکوه (۴۵, ۴۰۰)

حقیقت شدن (həqiqət şodən) - yəqin olmaq

حکایت (hekayət) - hekayə

حکایت (۲۲)

حکایت (hekayət) - söz, əhvalat

حکایت دروغست یا هست راست (۸۷, ۲۵۵)

قدمگاه او بنگردتا کجاست

حکم (hokm) - hökm, əmr

نگرددقلم ز آنچه گردانده (۷۵, ۸)

ز حکمی که آن در از ل رانده

چو بدین حق دانش آموز گشت چو دولت بر آفاق پیروز گشت (۴۳, ۵۶)

شبی نعلبندی و بالانگری حق خویش میخواستند از خری (۶۹, ۷۴)

حکم راندن (hokm randən) - əmr vermək, hökm etmək

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حکم کشیدن (hokm kəşidən) - hökm etmək

و لیکن بخواهش من حکم کش کنم زین سخنها دل خویش خوش (۷۶, ۸)

حکم (hokm) - ixtiyar

تو دانی و دز حکمرانی تراست (۱۱۰, ۲۹۶)

چو حکم دز آسمانی تراست

... بی حکم (be-hokm-e...) - üçün

بر خویش خواندش ز نام آوری (۲۵, ۸۵)

سکندر بحکم پیام آوری

حکم نوی (be-hokm-e nəvi) - yeni variantda

دگر گونه رمزی ز من بشنوی (۴۸, ۲۰۹)

و گریبایدت تاب حکم نوی

حکمت (hekmət) - hikmət

بجکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۳)

گروهی ز دیوان دستور او

حکمت (hekmət) - elm

زهر حکمتی ساخته دفتوری (۷۷, ۲۳۹)

سخنهای سر بسته از هردری

حکمران (hokmran) - hökmran

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حفاظ (heffaz) - xilaskar

حفاظی که امیدواری دهد عتابی که بر صلح یاری دهد (۲۸, ۳۵۶)

حقیقت (həqiqət) - həqiqət

حقیقت شد اورا که با آن گروه نصیحت نمودن ندارد شکوه (۴۵, ۴۰۰)

حقیقت شدن (həqiqət şodən) - yəqin olmaq

حکایت (hekayət) - hekayə

حکایت (۲۲)

حکایت (hekayət) - söz, əhvalat

حکایت دروغست یا هست راست (۸۷, ۲۵۵)

قدمگاه او بنگردتا کجاست

حکم (hokm) - hökm, əmr

نگرددقلم ز آنچه گردانده (۷۵, ۸)

ز حکمی که آن در از ل رانده

چو بدین حق دانش آموز گشت چو دولت بر آفاق پیروز گشت (۴۳, ۵۶)

شبی نعلبندی و بالانگری حق خویش میخواستند از خری (۶۹, ۷۴)

حکم راندن (hokm randən) - əmr vermək, hökm etmək

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حکم کشیدن (hokm kəşidən) - hökm etmək

و لیکن بخواهش من حکم کش کنم زین سخنها دل خویش خوش (۷۶, ۸)

حکم (hokm) - ixtiyar

تو دانی و دز حکمرانی تراست (۱۱۰, ۲۹۶)

چو حکم دز آسمانی تراست

... بی حکم (be-hokm-e...) - üçün

بر خویش خواندش ز نام آوری (۲۵, ۸۵)

سکندر بحکم پیام آوری

حکم نوی (be-hokm-e nəvi) - yeni variantda

دگر گونه رمزی ز من بشنوی (۴۸, ۲۰۹)

و گریبایدت تاب حکم نوی

حکمت (hekmət) - hikmət

بجکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۳)

گروهی ز دیوان دستور او

حکمت (hekmət) - elm

زهر حکمتی ساخته دفتوری (۷۷, ۲۳۹)

سخنهای سر بسته از هردری

حکمران (hokmran) - hökmran

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حفاظ (heffaz) - xilaskar

حفاظی که امیدواری دهد عتابی که بر صلح یاری دهد (۲۸, ۳۵۶)

حقیقت (həqiqət) - həqiqət

حقیقت شد اورا که با آن گروه نصیحت نمودن ندارد شکوه (۴۵, ۴۰۰)

حقیقت شدن (həqiqət şodən) - yəqin olmaq

حکایت (hekayət) - hekayə

حکایت (۲۲)

حکایت (hekayət) - söz, əhvalat

حکایت دروغست یا هست راست (۸۷, ۲۵۵)

قدمگاه او بنگردتا کجاست

حکم (hokm) - hökm, əmr

نگرددقلم ز آنچه گردانده (۷۵, ۸)

ز حکمی که آن در از ل رانده

چو بدین حق دانش آموز گشت چو دولت بر آفاق پیروز گشت (۴۳, ۵۶)

شبی نعلبندی و بالانگری حق خویش میخواستند از خری (۶۹, ۷۴)

حکم راندن (hokm randən) - əmr vermək, hökm etmək

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حکم کشیدن (hokm kəşidən) - hökm etmək

و لیکن بخواهش من حکم کش کنم زین سخنها دل خویش خوش (۷۶, ۸)

حکم (hokm) - ixtiyar

تو دانی و دز حکمرانی تراست (۱۱۰, ۲۹۶)

چو حکم دز آسمانی تراست

... بی حکم (be-hokm-e...) - üçün

بر خویش خواندش ز نام آوری (۲۵, ۸۵)

سکندر بحکم پیام آوری

حکم نوی (be-hokm-e nəvi) - yeni variantda

دگر گونه رمزی ز من بشنوی (۴۸, ۲۰۹)

و گریبایدت تاب حکم نوی

حکمت (hekmət) - hikmət

بجکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۳)

گروهی ز دیوان دستور او

حکمت (hekmət) - elm

زهر حکمتی ساخته دفتوری (۷۷, ۲۳۹)

سخنهای سر بسته از هردری

حکمران (hokmran) - hökmran

برین حکم ران آن دگر حکم تست (۳۰, ۱۲)

نمایم که چون حکم رانی درست

حکمرانی (hokmrani) - hökmranlıq
 چو حکم دز آسمانی تراست تو دانی و دز حکمرانی تراست (۲۹۶, ۱۱۰)
حکیم (həkim) - alim
 حکیمان هشیاردل پیش او خردمندمونس خردخویش او (۱۳۰, ۱۵)
حلال (həlal) - halal
 چو آری بمن عبره هفت سال دگر عبره هابرتو باشد حلال (۳۶۸, ۲۱۴)
حلال آمدن (həlal amədən) - halal olmaq
 می کو چو آب زلال آمدست بهر چار مذهب حلال آمدست (۳۰, ۲)
حلال خدا (həlal-e xoda) - kövsər suyu, müqəddəs su
 گر از می شدم هرگز آلوده جام حلال خدا باد بر من حرام (۳۰, ۷۲)
حلاوت (həlavət) - şirinlik
 اگر دیدمی این غنیمت بخواب دهانم شدی زین حلاوت پر آب (۴۰۶, ۴۴)
حلق (holğ) - boyun, boğaz
 بسر هنگی از خونشان گل کنند رسن حلقشانرا حمایل کنند (۱۹۵, ۶۰)
حلقه (həlge) - halqa-sırğa
 بگوش تو گر حلقه زر بود چو بی او بود حلقه در بود (۲۲۲, ۱۰۴)
حلقه (həlge) - halqa
 جگر تاب شد نعره های بلند گلوگیر شد حلقه های کمند (۱۶۸, ۲۸)
حلقه (həlge) - halqa, dövrə, əhatə
 کسی کو در نیکنامی زند درین حلقه لاف غلامی زند (۲۸۸, ۳)
حلقه گشتن (həlge gəştən) - cəm olmaq, hazır olmaq
 بپرسید چون حلقه گشت انجمن از آن سرفرازان لشکر شکن (۲۹۲, ۵۴)
حلقه نوش (həlge-ye nuş) - ağız-dodaq
 ببوسید بر حلقه نوش او سخن گفت چون حلقه در گوش او (۴۴۸, ۵۲۵)
حلقه (ze-həlge-ye pərqar-e(çizi) sər bər kərdən) - bir yerin əhatəsindən çıxmaq.

که خوانندش امروز خلخال زر (۳۲۲, ۷۳)
حلقه (həlge) - cəftə halqası, qıfıl halqası
 چو بی او بود حلقه در بود (۲۲۲, ۱۰۴)
حلقه بگوش (həlgebequş) - qul
 ز رومی کنیزان زربفت پوش (۳۳۷, ۶۷)
حلقه در گوش (həlgedərquş) - qul
 سخن گفت چون حلقه در گوش او (۴۴۸, ۵۲۵)
حلقه در گوش کردن (həlge dər quş kərdən) - qul etmək
 چو پذیرفت نامش فراموش کرد (۳۸۹, ۱۱۴)
حلقه گیر (həlgegir) - halqa tutan
حلقه گیر شدن (həlgegir şodən) - halqa tutmaq, pənah gətirmək
 طوافی کزو نیست کس را گریز بر آورد و شد خانه را حلقه گیر (۲۴۴, ۵۴)
حلوا (həlvə) - halva
 دگر از بی دوستان زله کرد که حلوا بتنها نشایست خورد (۳۹, ۱۲۱)
حلوا تر (həlvə-ye tər) - tər halva
 زلوزینه خشک و حلوا تر بتنگ آمده تنگهای شکر (۲۶۷, ۲۵۱)
حلوا (həlvə) - şirinlik-sevinc
 می کوست حلوا هر غم کشی ندیده بجز آفتاب آتشی (۱۱۸, ۲)
حل و عقد (həll-o-əqd) - idarə işləri
 که تا شاه بر حل و عقدی که داشت نیابتکن خویشرا برگماشت (۳۱۸, ۱۷)
حمال (həmmal) - elçi
 که حمال پیغام او اوبس است (۲۵۹, ۱۴۸)
حمایل (həmayel) - hamayıl
 کمندی چو زلف بتان تابدار (۴۲۳, ۱۷۳)
حمد (həmd) - şükür
 الحمد لله (behəmd-ollah) - Allaha şükür

بحمدالله از هیچ بالا و پست	نیامد درین ملک مونی شکست (۳۱۸, ۲۰)
شرف یافته آفتاب از حمل	گراینده از علم سوی عمل (۶۷, ۵۳)
زمان تازمان از پی جاه او	کشیندحملی بدرگاه او (۲۴۴, ۴۸)
چو ما حمله سازیم پیکره زجای	بیک حملهء ماندارند پای (۴۰۷, ۶۰)
برو حملهء بردچون شیر مست	یکی کرزهء شیر پیکر بدست (۹۸, ۲۱۰)
بسی حملهء بیکدیگر ساختند	یکی زخم کاری نینداختند (۱۰۵, ۲۹۷)
بسی حملهء کردند دست آزمای	سربخت کس در نیامد زیای (۴۱۵, ۶۴)
یکی حملهء نیک را ساز داد	عنانرا بچابک عنان باز داد (۴۲۸, ۲۳۶)
بدین حنیفی پناه آورند	همه پشت بر مهر و ماه آورند (۲۰۹, ۴۵)
تو نیکی کنی من نه بد کرده ام	که بد را حوالت بخود کرده ام (۷, ۵۶)
بهشتی پر از حورزیننده دید	فریبنده شدچون فریبنده دید (۲۱۷, ۳۸)
یکی جوی از آن حوض نوشین گلاب	نه خسرو که شیرین ندیده بخواب (۲۷۲, ۳۱۷)
چو زندکوزه بر حوضهء سنگبست	سفالین بد آن کوزه حالی شکست (۳۷۹, ۵۳)

چو پایان پذیرد حد کاینات	نماند در اندیشه دیگر حیات (۱۱, ۲۰)
شه از شیر مردیش حیران شد	بران دست و تیغ آفرین خوان شد (۴۲۸, ۲۳۸)
در آن خرم آباد مینوسرشت	فرو ماند حیران زبس آب و کشت (۲۵۱, ۳۵)
شه از حیرت کار آن اهرمن	سخن راند پوشیده با انجمن (۴۳۳, ۳۰۵)
در آن حیرتآباد بی یاوران	زدم قرعه بر نام نام آوران (۴۲, ۳۹)
نو سوراخ چور و به حیل ساز	یکی سوی شهوت یکی سوی آز (۸۴, ۱۰)

خ(xe) - Fars əlifbasının doqquzuncu hərfi

فی نعمت خاتم النبیین علیہ الصلوٰۃ والسلام (۱۳) - son. (xatəm) خاتم

خاتم (xatəm) - üzük

همان خاتم لعل بردوخته بمهر سلیمانی افروخته (۶۳, ۵۰)

خاتون (xatun) - xatın, xanım

خاتون یغما (xatun-e yəğma) - günəş

جو خاتون یغما بخلخال زر زخرگاه خلیخ بر آورد سر (۶۰, ۳۴۴)

ze-xərqah-e xəllox sər bər زخرگاه خلیخ سر بر آوردن خاتون یغما

avərdən-e xatun-e yəğma) - gynəşin çıxması.

جو خاتون یغما بخلخال زر زخرگاه خلیخ بر آورد سر (۶۰, ۳۴۴)

خادم (xadem) - xidmətçi, qul

زجنس حبش خادمی نیز چند بدیدار نیکو بیابالبلند (۷۱, ۲۸۰)

خار (xar) - tikan

چو دور افتد از میوه خور میوه دار چه خرما بودنخل بن را چه خار (۱۸, ۲۶)

خار خوردن (xar xordən) - qəm yemək, dərd çəkmək

مگر کاتشست این دل سوخته که از خار خوردن شدا فروخته (۳۷, ۳۳)

dər xarha atəş rixtən) - od vurub yandırmaq در خارها آتش ریختن

بدین گونه میکرد پیگارها همی ریخت آتش در آن خارها (۲۳۹, ۴۲۸)

خارا (xara) - qaya

شکستی کز خون بخار رسید هم از دل شکستن بدار رسید (۱۲۲, ۱۹۹)

خارا تراش (xaratəraş) - daşyonan, qranityonan

زخارا تراشان حکام سنگ بر آرنسدی در آن راه تنگ (۱۳۴, ۲۹۸)

خارا ستیز (xarasetiz) - qaya yaran, qaya ilə vuruşan

زبس زخم کویال خارا ستیز زمین را شده استخوان ریز ریز (۶۹, ۱۸۰)

خارا شکاف (xaraşekaf) - qaya yaran

زخاریدن کوس خارا شکاف پر افکنند سیم رخ در کوه قاف (۳۵۲, ۴۳۶)

خاربن (xarbon) - tikan

شکفته گلی خورد او خاربن بدیدار تازه بگو هر کهن (۴۶, ۲۷۸)

خارج آهنگ (xarecahəng) - qaradinməz

همه خارج آهنگ و ناخوش زبان (۵۱۳, ۴۴۷)

خارج آهنگی (xarecahəngi) - müxalif, qeyri-müvafiqlik, əkslik

خلل در بریشم نه در چنگیست (۱۲۱, ۳۶۲)

خارش (xareş) - sürtünmə, cızılma

لویشه بر افکند شب را بکام (۵۷, ۸۷)

dər xareş avərdən) - yazmaq در خارش آوردن

سبک سنگی دارد از بیش و کم (۷۷, ۵۹)

خاره (xare) - qaya

عمل بین که پولاد باخاره کرد (۷۹, ۱۷۲)

poladın qayaya rast پولاد باخاره کردن

gəlməsi, daşın qayaya rast gəlməsi.

عمل بین که پولاد باخاره کرد (۷۹, ۱۷۲)

خاره خفتان (xarexəftan) - qaya kaftanlı

همه خاره خفتان و پولاد پوش (۴۲, ۳۴۲)

خاره سنگ (xaresəng) - daş-qaya

گره بسته خون در دل خاره سنگ (۲۵۴, ۱۰۱)

خاره سنگ (xaresəng) - daşürəkli

که در چین بگرید بروخاره سنگ (۱۲۴, ۳۴۸)

خاره کوه (xarekuh) - sıldırım dağ

مقرنس یکی طاق گردون شکوه (۵۶, ۱۲۱)

خاریدن (xaridən) - cızmaq, sıtırmaq

چنین چند را خاک خارید سر (۲۱, ۱۰۷)

خاریدن (xaridən) - yaralamaq

گریزنده را حربه خرید پشت	برون شدزسینه سنان چارمشت (۱۱۶, ۴۱۹)
ز خریدن کوس خارا شکاف	ز خریدن کوس خارا شکاف
	خازن (xazen) - xəzinədar
بفرمود تاخازن زودخیز	کند پیل بالا برو گنج ریز (۸۷, ۲۴۶)
	خاستن (xastən) - qalxmaq, durmaq
باواز پوشیدگان گفت خیز	گزارش کن از خاطر گنج ریز (۱۱۳, ۱۱۲)
	خاستن (xastən) - yaranmaq
چنان برگشاید پروبال او	که نیک اخترى خیزد از فال او (۴۵, ۶۹)
	خاستن (xastən) - istehsal olunmaq, əldə olunmaq
سموری که باشد خلقت سیاه	نخیزد ز جانی جز آن جایگاه (۳۲۳, ۴۳۴)
	خاستن (xastən) - alınmaq, çıxmaq
همه ساله گوهر نخیزد ز سنگ	گاهی صلح سازد جهان گاه جنگ (۱۳۲, ۴۹)
	خاستن (xastən) - səslənmək
طراقی که از مقرعه خاسته	برون رفته زین طاق آراسته (۱۶۸, ۲۳)
	خاسته (xaste) - ucalmış, yüksəlmiş
باقبال باد اخترت خاسته	بنیروی اقبال آراسته (۲۹۳, ۷۰)
	خاسته (xaste) - öz bişəha xaste) - meşədə bitmiş, kömür
سفالی بریحان بر آراسته	بریحانی از بیشه ها خاسته (۲۷۸, ۴۳)
	خاشاک (xaşak) - zibil
بدین مشک خاشاک نتوان فشاند	که بوی خوش مشک پنهان نماند (۱۶۲, ۳۳)
	خاص (xas) - xüsusi, yaxın
فرستاده خاص پروردگار	رساننده حجت استوار (۱, ۱۳)
	خاص (xas) - xüsusi
قباهای خاص از پی هر کسی	قبا بادلیهای زرکش بسی (۲۱۶, ۹۸)
	خاص (xas) - şahlara məxsus

دگر چیزهائی که باشد غریب	وزو مخزن خاص یابدنصیب (۱۹۳, ۲۶)
	خاص بودن (xas budən) - yaxın olmaq
بدار ا دوسر هنگ بودند خاص	باخلاص نزدیک و دور از خلاص (۱۰۱, ۱۷۳)
	خاص کردن (xas kərdən) - xüsusiləşdirmək, şaha aid etmək
چنان گنجی از سیم وزر خلاص	بمهر جهاندار کردند خاص (۲۷, ۱۹۳)
	خاص گشتن (xas gəştən) - məxsus olmaq
ز بند جهان داد خود را خلاص	بمعشوقی عرشیان گشت خاص (۱۵, ۴)
	خاص گشتن (xas gəştən) - yaxın olmaq
بخسرو پرستی چنان خاص گشت	که از جمله خاصگان درگشت (۲۴۷, ۹۶)
	خاصه (xasse) - dövlət adamı, saraya yaxın
	رای زدن دار ابا خاصگان خویش (۱۴۳)
	خاصه (xasse) - seçmə, xüsusi növ
بمن ده که می خوردن آموختم	خورم خاصه کز تشنگی سوختم (۴۲, ۲۵)
	خاصه (xasse) - xüsusilə
همایونتر آن شد که این بزمگاه	همایون بود خاصه در بزم شاه (۴۵, ۷۶)
	خاصیت (xasiyyət) - xasiyyət, təbiət
چنان به که هر فصل از فصل سال	بخاصیت خود نماید خصال (۳۵۹, ۷۸)
	خاطر (xater) - fikir, düşünmə, təfəkkür
	از خاطر گنج ریختن (öz xater gənc rixtən) - inci kimi sözlər demək, sözdən xəzinə yaratmaq
باواز پوشیدگان گفت خیز	گزارش کن از خاطر گنج ریز (۱۱۳, ۱۱۲)
	خاطر آراستن (xater arastən) - başlamaq
من از خواب آسوده برخاستم	بجو هرکشی خاطر آراستم (۷۹, ۵)
	خاطر افروختن (xater əfruxtən) - düşünmək
گشاده دل و دیده بردوخته	بره داشتن خاطر افروخته (۲۰, ۶)
	در خاطر آمدن (dər xater amədən) - xatırlamaq, yada düşmək

بفرمای تا مطبخی در نهفت	نهد جفته و آنرا کند خاک جفت (۹۰، ۹۷)
ببندند بردشمنان راه را	ببندند بردشمنان راه را (۱۷۱، ۷۲)
درخت کیانی در آمدب خاک	بغلتید در خون تن زخمناک (۱۸۲، ۹۱)
دگر دشمنان را در آوردب خاک	شود دوست پیروز و دشمن هلاک (۸۱، ۳۵)
زیاد خزان هستم اندیشناک	که ریزدبهارى چنین رابخاک (۴۵۰، ۵۴۷)
تو نیز ای بخاکى شده گردناک	بده وام و بیرون جه از گرد و خاک (۷۴، ۷۲)
خصوصتگران گشته در خاک پست	هنوز آن خصوصت در آن خاک هست (۳۲۳، ۹۹)
از آن گنج کاوردقارون بدست	سرانجام در خاک بین چون نشست (۱۲۹، ۹)
طریدى بر آوردبباروس گفتم	که خواهی همین لحظه در خاک خفت (۴۱۹، ۱۱۱)
همه خاک اورا بخون ترکتم	همان ابراخاک بر سر کنم (۳۳۳، ۱۰)
بنوک مژه خاک درگاه رفت	پس از رفتن خاک باشاه گفتم (۳۶۹، ۲۲۲)
بنوک مژه خاک درگاه رفت	پس از رفتن خاک با شاه گفتم (۳۶۹، ۲۲۲)
نترسیدی از زور بازوی من	که خاک افکنی در تر ازوی من (۳۶۵، ۱۶۸)

جو در خاطر آمد جهانجوی را	که در چنین آر دگلین گوی را (۲۸۵، ۴۷)
تماشای این باغ دلکش کنم	بدو خاطر خویش را خوش کنم (۱۱۸، ۱۰)
جوابی چنین خوب و خاطر نواز	بقاصد سپردند تا بردباز (۳۶۰، ۹۰)
خبر شدبخاقان که صحرا و کوه	شد از نعل پولادپوشان ستوه (۳۴۴، ۶۵)
ولایت ستان شاه گیتی پناه	فریدون کمر بیکه خاقان کلاه (۵۰۰، ۹)
توئی برترین دانش آموز پاک	زدانش قلم راندببر لوح خاک (۳، ۴)
گزارنده نیک و بدهای خاک	سخن گفت از آن پادشاهان پاک (۱۶۷، ۸)
بیاد آور ای تازه کبک دری	که چون بر سر خاک من بگذری (۲۹، ۵۷)
بفرمود بر خاک آن مرزوبوم	اساسی نهادن بر آیین روم (۲۴۷، ۱۰۱)
چو در خاک چین این خبر گشت فاش	که مانی بر آن آب زد دورباش (۳۸۰، ۵۹)
بشکر خدا روی بر خاک سود	که فتح از خدا آمد او خاک بود (۴۵۵، ۵۶)
دگر رومی رفت و هم خاک دید	که بر طاس رابخت چالاک دید (۴۱۵، ۴۱)
بنوک مژه خاک درگاه رفت	پس از رفتن خاک با شاه گفتم (۳۶۹، ۲۲۲)
خاک جفت کردن	خاک جفت کردن (xakcoft kerdən) - basdırmaq

خاکبیز (xakbiz) - torpaq ələyən	من آن خاکبیزم بغریبل رای	که بستانم و بازاریزم بجای (۲۲۹, ۵۲)
خاکراه (xakrah) - ləyaqətsiz	سری راکه برسر نهادی کلاه	مینداز دریای هر خاکراه (۱۲, ۴۱)
خاکراه (xakrah) - yer, torpaq	زبس زنگی گشته برخاکراه	زمین گشته در آسمان روسیاه (۱۰۹, ۴۴)
خاکستر (xakestər) - kül	بشحنه توان پاس ره داشتن	بخاکستر آتش نگه داشتن (۳۱, ۲۲)
خاکی (xaki) - insan, adam	دگر کاختران نیکخواه تواند	همان خاکیان خاک راه تواند (۱۲۵, ۱۲۰)
خاکی (məndəl-e xaki) - dünya	درین مندل خاکی از بیم خون	نیارم سر آوردن از خط برون (۳۶, ۷۸)
خاکی بودن (xaki budən) - təvazökar olmaq	من وتو خاکیم و خاک از زمی	همان به که خاکی بود آدمی (۳۵۷, ۴۸)
خال (xal) - xal	سیاهی ده خال عباسیان	سپیده بر چشم شماسیان (۱۳, ۹)
خالی (xali) - tək	ملک ماند خالی در آن جای خویش	نهاده یکی تیغ الماس پیش (۳۶۴, ۱۵۱)
خالی (xali) - boş, xəlvətlik	فرستاده گفت خالیست جای	نهفته سخن راگره برگشای (۳۶۴, ۱۵۲)
خال... (xali əz...) - siz, siz, suz, süz	مدان خالی از همنشین مرا	که بینم تراگر نینین مرا (۲۹, ۶۵)
خالی بودن (xali budən) - boş qalmaq, boş olmaq	چو کیخسرو از می شود جامگیر	چرا جام خالی بود بر سریر (۴۶۴, ۵۸)
خال... (əz-çizi xali budən) - boş olmaq	زمین بوسه دادند در بزم شاه	که خالی مباد از تو تخت و کلاه (۲۹۷, ۱۱۷)

خالی کردن (xali kərdən) - boşaltmaq	جو از شمع خالی کنی خانه را	نینینی دگر نقش پروانه را (۲۸, ۴۲)
خالی دماغ (xalidəmağ) - boş, içi boş	زمین لرزه افتاد در کوه و راغ (۱۷۹, ۵۷)	ز غریدن کوس خالی دماغ
خام (xam) - xam, şərab növü	بجز باده کور میان بود خام (۲۷۹, ۶۳)	همه پخته بودند یاران تمام
خام (xam) - aşılammamış, xam	همه چرم خامست پوشیدند (۴۱۵, ۵۴)	همه خون خامست نوشیدند
خام (xam) - bədəvi, mədəniyyətsiz	که خامان خلقتد و دونان دهر (۳۹۵, ۴۰)	ستاندند کشور گشایند شهر
خام (xam) - saf	نهاد از برفرق چون سیم خام (۱۰۳, ۲۷۸)	یکی خودپولاد آینه فام
خام (xam) - avam, naşı, tədbirsiz	کجا جان برد خود در آمد بدام (۱۰۳, ۲۷۵)	بیاران خود گفت کین صید خام
خام (xam) - yetişməmiş, dəyməmiş	ولی چون خوری خون بر آرد ز کام (۳۸, ۱۰۲)	شود نرم از فشردن انجیر خام
خامچرم (xamçerm) - xam dərili	ببرطاسی من شود پشت گرم (۴۱۵, ۵۰)	که برطاسیان اندرین خام چرم
خامخوی (xamxuy) - xam, naşı	کنم پختگی گرم آرم جوی (۱۵۷, ۳۳)	توانم که من باتوای خامخوی
خامرای (xamrəy) - ağılsız, təcrübəsiz, naşı	مزن پنجه در شیر جنگ از مای (۱۵۶, ۱۵)	توای طفل ناپخته خام رای
خام روینه خم (xamruinexom) - xam dəridən hazırlanmış xum	بخنیک زدن خام روینه خم (۸۷, ۵۸)	در آمد بشورش دم گاو دم
خامش (xamoş) - sözüünün qısa forması, sakit	در انداختن زنگیان را بخاک (۹۰, ۹۴)	نشستن ترا خامش و خشمناک

خامکار (xamkar) - xam, nabələd
 ز جوشیدن زنگی خامکار بجوشید خون دردل شهریار (۲۸۴, ۱۰۴)

خاموش (xamuş) - sakit, azdanışan
 ز گویاو خاموش و هشیار و مست کسی را براسرار او نیست دست (۳۷, ۳۵۷)

خاموش کردن (xamuş kərdən) - susdurmaq, əsir etmək
 مرا از پس پرده خاموش کرد بیکباره یادم فراموش کرد (۴۹۶, ۴۴۶)

خاموش ماندن (xamuş mandən) - susmaq
 زیرگار آن حلقه مدهوش ماند در آن حلقه چون نقطه خاموش ماند (۱۳۷, ۳۶۳)

خاموشکاری (xamuşkari) - susma
 نظامی بخاموشکاری بسیج بگفتار ناگفتنی در میبچ (۲۱۹, ۱۹۰)

خاموشکاری (be-xamuşkari bəsiçidən) - susmaq
 نظامی بخاموشکاری بسیج بگفتار ناگفتنی در میبچ (۲۱۹, ۱۹۰)

خاموشی (xamuşi) - susma
 به ار پرده خودحصاری کنی بخاموشی خویش یاری کردن (be-xamuşi-ye xiş yari kərdən) - susmaq (۸۴, ۱۴۲)

خامه (xame) - qələm
 بنیروی نوک چنین خامه ها شرف دارد این بردگر نامه ها (۱۱۵, ۳۹)

خان (xan) - xan
 ز شاه خطا تابخان ختن فرستاد و ترتیب کردانجمن (۷۶, ۳۴۵)

خان (xan-e xanan) - xanlar xanı (Çin xaqanı)
 جواز فورفوران ربایم کلاه سوی خان خانان گرایم سپاه (۲۰, ۳۲۶)

خاندان (xanedan) - xanedan, tayfa, nəsil
 چو شد شاه راخان خانان رهی خصومت شد از خاندانها تهی (۲۹۰, ۳۷۴)

خانه (xane) - ev
 نیاوردم از خانه چیزی نخست تودانی همه چیز من چیز تست (۲, ۱۰)

خانه خاص (xane-ye xas) - hərəmxana

ره خانه خاص دار اگر رفت همه خانه را در مدار اگر رفت (۳۶, ۲۱۷)

خانه رستان (xane-ye rəstan) - müqəddəs ev
 چو در خانه رستان کرد جای خداوند را شد پرسش نمای (۵۸, ۲۴۴)

خانه کالبد (xane-ye kalbod) - bədən
 تنومند را قدر چندان بود که در خانه کالبدجان بود (۱۸۷, ۱۸۸)

خانه گنج (xane-ye gənc) - xəzinə
 بدان رسم کافاق رانچ بود مرا آتشگی خانه گنج بود (۱۷, ۲۰۷)

خانه سنگبست (xane-ye səngbəst) - dünya
 در آن کوش از این خانه سنگبست که همسنگ این سنگی آری بدست (۷۳, ۴۸۸)

خانه داد کردن (xane-ye dad kərdən) - ədalət evinə çevirmək
 خرابیش را یکسر آباد کرد دز ظلم را خانه داد کرد (۱۲۴, ۲۹۷)

خانه دولت (əz xane-ye doulət şodən-e tac-o-təxt) - şahlığın əldən getməsi
 چو زد دهره بر پهلوانی درخت شد از خانه دولتش تاج و تخت (۱۳۹, ۲۰۰)

خانه (xane) - saray
 زدن خاک در دیده جوهری همه خانه یاقوت اسکندری (۲۷۶, ۲۶۹)

خانه (xane) - ölkə
 چو ملک تو شد خانه دشمنان بدو باز مگذار یکسر عنان (۴۹, ۲۳۶)

خانه (xane) - atəşkədə
 زده مویش نعل زرین براسب شده نام آن خانه آذرگشسب (۱۰۶, ۳۲۴)

خانه آباد (xaneabad) - razı
 هم از فتح دشمن دلش شاد بود هم از دوستش خانه آباد بود (۴۳, ۴۶۵)

خانه باف (xanebaf) - evdə toxunmuş
 زکتنان متقالی خانه باف زده کوه بر کوه چون کوه قاف (۲۰, ۴۵۷)

خانه پرداز (xanepərdaz) - kirayəçi

همه خوشه چینند و من دانه کار	همه خانه پرداز و من خانه دار (۲۲, ۳۲)
اگر خانه خیزی قرارت کجاست	وراز در آئی دیارت کجاست (۲۲۶, ۵)
همه خوشه چینند من دانه کار	همه خانه پرداز و من خانه دار (۲۲, ۳۲)
کس خانه هم خانه زادی شود	بیاد آمده هم بیادی شود (۲۱۸, ۵۵)
کند سوقه سیب را خانه رس	ولی خوش نباشد بندگان کس (۳۵۹, ۷۲)
زریوندگیلی زمان ندران	نیال یل از کشور خاوران (۴۰۸, ۷۲)
سپه را بر آراست خاور خدیو	در اندیشه زان مردم آهنگ دیو (۴۳۶, ۳۴۶)
زرومی و ایرانی و خاوری	بسی را فکند اندران داوری (۴۲۹, ۲۵۵)
شه آن چرم ناپختهء نیم خام	بدرد بخاید بحر صی تمام (۹۰, ۹۹)
بود خایهء مرغ سخت و گران	نه باپتک و خایسک آهنگران (۱۴۸, ۷۲)
در آن گوهرین گنج بن ناپدید	بدی خایه زر خدای آفرید (۱۳۲, ۴۳)
شدند آن سیاهان بر شاه زنگ	خبر باز دادند از آن روز تنگ (۹۲, ۱۲۵)
خبر بر دصاحب خبر نزد شاه	که مشتى ستم دیدهء دادخواه (۸۰, ۱۷)
	خبر دادن (xəbər dadən) - demək, söyləmək, yazmaq

خبر داد دانای بیدار بخت	که قیجاق رادل چوسنگست سخت (۴۰۲, ۶۳)
تو نیز ار شود مهدمن در نهفت	خبر ده که جان ماند اگر خاک خفت (۶۸, ۷)
چو شه دید کان یادگار کیان	خبر دارد از کار سود و زیان (۱۹۸, ۱۰۶)
بروسی خبر شد که دارای روم	در آورد لشگر درین مرز و بوم (۴۰۴, ۱۹)
خبر کرد کامشب بنیروی شاه	خرابی درآمد بدین قلعه گاه (۲۹۵, ۱۰۵)
چو زنگی خبر یافت کامد سپاه	جهان گشت بر چشم زنگی سیاه (۸۱, ۴۳)
بفرمود شه تا یکی هوشمند	خبر باز پرسد ز کوه بلند (۱۲۲, ۵۹)
که پرسندگان زو باواز خویش	خبر باز جستندی از راز خویش (۱۲۱, ۵۷)
خبر نی که مهر شما کین بود	دل ترک چین پر خم و چین بود (۳۷۲, ۲۶۶)
خبر گرم شد در همه مرز و بوم	که آمد برون از دهانی ز روم (۱۴۴, ۱۴)
ز تعظیم آن زن خبر دار بود	که با ملک و با مال بسیار بود (۲۴۸, ۱۰۶)
دگر باره هندی چو شیر سیاه	در افکند ختلی بناورد نگاه (۴۲۶, ۲۰۵)
سریری ملک پاسخش داد باز	که ای ختم شاهان گردن فراز (۳۰۲, ۳۰)
	ختم شدن (xətm şodən) - bitmək, qurtarmaq

بر آن ختم شد رخصت رهنمون	که شه پیش دستی نیارد بخون (۱۴۱, ۵۹)
ز شاه خطا تابخان ختن	فرستاد و ترتیب کرد انجمن (۳۴۵, ۷۶)
چو صبح از رخ روز برقع گشاد	ختن بر حبش داغ جزیت نهاد (۲۲۴, ۱۳۷)
پس هیچ پستی چنان نگنرم	که در پیش رویش خجالب برم (۳۳, ۴۲)
بنوشابه شه گفت کای ساده دل	نواکژمزن تانمانی خجل (۲۶۷, ۲۵۸)
خدایا جهان پادشاهی تراست	ز ما خدمت آید خدائی تراست (۳, ۱)
خدا دانت این چیره دستی که هست	مشو بر خدادانگان چیره دست (۱۶۱, ۱۸)
خداوندمانی وما بنده ایم	بنیروی تو یک بیک زنده ایم (۱۰, ۱۱)
بهر جاکه باشی خداوند باش	ز تخمی که کاری برومند باش (۱۲۳, ۸۴)
خداوند شمشیر و تخت و کلاه	سه نوبت زن پنج نوبت پناه (۴۶, ۱۳)
بر آن ختم شد رخصت رهنمون	که شه پیش دستی نیارد بخون (۱۴۱, ۵۹)

ستیزندگی با خداوند بخت	ستیزنده راسربرد بردرخت (۳۷۳, ۲۸۳)
بسی زخمها ز دینبروی بخت	نشد کارگر بر خداوند بخت (۱۰۸, ۳۱)
خداوند بی نسبت بندگی	خداوند بی نسبت بندگی (۱۶۰, ۶)
که چون خواهد از من خداوند تاج	بعمری چنین هفت ساله خراج (۲۱۶, ۲۱۶)
شنیدم ز چندین خداوند راز	که هر جاکه آری تولشگر فراز (۳۵۸, ۵۵)
دگر آنچه پرسد خداوند رای	که چونست زاهد درین تنگ جای (۲۹۳, ۷۴)
خداوند فرمان و فرمانبران	فرستنده و هی پیمبران (۳۳۳, ۳)
خردمندرا نیست کز راه تیز	کند با خداوند قوت ستیز (۳۵۸, ۶۶)
جهاندار گفت از خداوند گاه	باندازه قدر او گنج خواه (۲۳۱, ۷۹)
چو آن عاصیان خداوندکش	خبر یافتند از خداوندش (۱۷۴, ۱۱۷)
بجز بندگی ناید از هیچکس	خداوندی مطلق اوراست بس (۳۵۷, ۳۸)
نبود آفرینش تو بودی خدای	نباشد همین هم تو باشی بجای (۴, ۲۰)
خداوند خدائی	خداوند خدائی (۳, ۳)

بدین گونه کاری خدائی بود	خصوصیت خدای آزمائی بود (۱۰۹, ۳۶۱)
خدائی کز و هر که آگاه نیست	خردر ا بدان بیخرد راه نیست (۲۷, ۱۶۲)
در آن گوهرین گنج بن ناپدید	بدی خایه زر خدای آفرید (۴۳, ۱۳۲)
گزین کرد مردی بفرهنگ و رای	که آیین آن خدمت آرد بجای (۵۲, ۱۱۶)
خدایا جهان پادشائی تراست	ز ما خدمت آید خدائی تراست (۱, ۳)
بفرموده تاد آرند زود	در آمد بر شاه و خدمت نمود (۱۰۳, ۲۹۵)
فرود آمد و خدمت آوردنیش	فروید آمد و خدمت آوردنیش (۲۱۱, ۲۶۴)
گر آید بخدمت چو دیگر کسان	نباشم بروجز عنایت رسان (۱۶, ۳۲۶)
جهانجوی فغفور بر دست راست	بخدمت کمر بست و بر پای خاست (۳۶, ۳۸۴)
فرستاد نزلی سزاوار او	کمر بست بر خدمت کار او (۷۷, ۲۵۴)
اگر میل دارد بجان خوشم	ببندان گرفته بخدمت کشم (۵۷, ۳۲۹)
منم سرو پیرای باغ سخن	بخدمت میان بسته چون سرو بن (۳۱, ۳۲)

خدمتنامه (xədmətnomay) - xidmət göstərən

خدمتنامه گشتن (xədmətnomay gəştən) - xidmət göstərmək

ششم خانه را کرده بهرام جای	چو خدمتگران گشته خدمتنامه (۵۶, ۶۷)
ششم خانه را کرده بهرام جای	چو خدمتگران گشته خدمتنامه (۵۷, ۶۷)
ارسطو که همدرس شهزاده بود	بخدمتگری دل بدو داده بود (۲۳, ۷۱)
جناح از خدنگ غلامان خاص	زده پره بر کشتن بیقصاص (۲۰, ۴۱۲)
شه از بهران سرو شمشاد رنگ	چنان سوخت کز تاب آتش خدنگ (۴۵, ۸۶)
پریچهره برداشت و بناخت جنگ	کمان خدنگی و تیر خدنگ (۵۳۱, ۴۴۹)
خدایو جهان در جهان تاختن	بر آراست عزم سفر ساختن (۳۲, ۲۴۲)
که شاهها خدیوا جهانداورا	خردمندخویا خریدیاورا (۵۳۳, ۴۴۹)
شبی نعلبندی و پالانگری	حق خویش میخواستند از خری (۶۰, ۷۴)
بهندوستان پیری از خرقه تاد	پدر مرده را بچین گاوزاد (۹۲, ۱۹۷)
مشو برزن ایمن که زن پارساست	که خربسته به گرچه نزد آشناس (۲۲۰, ۲۶۴)
نشاید همه ساله گرگینه بوخت	خر ورشته یکبار شاید فروخت (۳۶, ۱۵۷)

خراب (xərab) - xaraba

جهان بود چون کان گهر خراب بایادی افتاد از این آفتاب (۳۶, ۴۸)

خراب کردن (xərab kərdən) - dağıtmaq, xaraba qoymaq

خراب کردن اسکندر آتشکده های ایران زمین (۲۰۶)

خراب گشتن (xərab gəştən) - dağılmaq, xaraba qalmaq

کجاگرد از سیل جونی خراب بجوی نگر کس در افزاید آب (۹۳, ۱۹۷)

خراب گردیدن (xərab gərdidən) - dağılmaq, xaraba qalmaq

سکندر چو فرمود کردن شتاب بر آن خانه تا خانه گردد خراب (۷۵, ۲۱۱)

خراب (xərab) - məstliyin ən yüksək dərəcəsi, halsızlıq

بیا ساقی آن ارغوانی شراب بمن ده که تامست گردم خراب (۱, ۴۰)

خراب کردن (əz bade-ye cam-e xas xərab kərdən) - məst etmək

خرابم کن از باده جام خاص مگر زین خرابات یابم خلاص (۲, ۱۶۶)

خرافات (xərabat) - xarabat

خرابم کن از باده جام خاص مگر زین خرابات یابم خلاص (۲, ۱۶۶)

خراباتی (xərabati) - xarabati

مگر زان خرابی نوانی زخم خراباتیانرا صلاتی زخم (۲, ۴۰)

خرابی (xərabı) - xarabalıq

در خرابی بگشای واهی بز چومه خیمه ای در خرابی بز (۱۲, ۱۲)

خرابی (xərabı) - məstlik

مگر زان خرابی نوانی زخم خراباتیانرا صلاتی زخم (۲, ۴۰)

خرابی (xərabı) - dağıtma, xaraba qoymaq

خرابیش دانم نه زین لشگرست که این منجینق از دزی دیگرست (۱۰۹, ۲۹۶)

خرابی آوردن (xərabı avərdən) - xaraba qoyma

مینگیز فتنه میفرز کین خرابی میاور در ایران زمین (۶۱, ۱۳۳)

خرابی کردن (xərabı kərdən) - dağıtmaq, xaraba etmək

پی شاه اگر آفتابی کند بهر جا که آید خرابی کند (۱۱۶, ۱۳۶)

xaraba qalmaq - xərabı dər amədən) خرابی در آمدن

در آردن لشگریونان و روم خرابی در آید در آن مرز و بوم (۶۱, ۲۳۷)

korlanmaq - xərabı dər amədən) خرابی در آمدن

خرابی در آمد بهر پیشه بتر زین کجا باشد اندیشه (۱۸۸, ۲۰۴)

dağıtmaq, xaraba qoymaq - xərabı dər avərdən) خرابی در آوردن

خرابی در آورد زنگی بروم زهر بوم افغان بر آورد بوم (۶۶, ۸۸)

özünə pislik etmək - xərabı dər-abadi-ye xod kərdən) خرابی در آبادی خود کردن

نکورای چون رای رابد کند خرابی در آبادی خود کند (۷۵, ۳۵۹)

xərac, bəxşiş, vergi - xərac) خراج

خراج آورش حاکم روم وری خراجش فرستاده کسراوری (۱۳, ۱۴)

xərac qoymaq - xərac nəhadən) خراج نهادن

شه روسرانیز باطوق و تاج رها کرد و بنهاد بروی خراج (۷۸, ۴۶۱)

xərac vermə - xəracisəri) خراجی سری

که باشد زبونی خراجی سری که همسر بود بابلند افسری (۹۰, ۱۴۹)

dəyirman - xəras) خراس

زهر جو که انداختم در خراس دری باز دادم بجو هر شناس (۸۳, ۳۶)

Xorasan - xorasan) خراسان

حساب خراج از خراسان گرفت (۳۰, ۱۲۰)

xorasanlı - xorasanı) خراسانی

خراسانیانش عنان میکشند بیبکار شه در میان میکشند (۳۲, ۳۱۹)

dağlanmış - xəraşide) خراشیده

خراشیده از کینه ها سینه ها شده عصمت از قفل گنجینه ها (۱۸۶, ۲۰۴)

ayaq zərbəsi, təpik - xoram) خرام

گران کوه را در سر افکند شور (۱۱, ۳۰۱)

yeriyən, gələn, çapan - xoram) خرام

چو و هم از همه سوی مطلق خرام چواندیشه در تیز رفتن تمام (۳۳۶, ۷۲)
 خرام کردن (xoram kərdən) - hücum etmək
 ز خویشان قنطال کویال نام کویلتن کردیروی خرام (۴۲۰, ۱۲۲)
 خرام (xoram) - in qısa forması, yeriş
 همی دانچون جان خودیوروش (۲۳۹, ۸۷)
 خرام (xoram) - gözəl, zərif
 در آن بزمهء خسروانی خرام درافکن می خسروانی بجام (۶۲, ۲۴)
 خرام کردن (xoram kərdən) - gəzmək, hərəkət etmək
 جهاندار باصید و بارود و جام همیکرد منزل بمنزل خرام (۳۲۲, ۷۱)
 خرامان (xoraman) - nazla yeriyən
 خرامان شدن (xoraman şodən) - dağılmaq, hərəkətə gəlmək
 علم بر کش ای آفتاب بلند خرامان شوای ابرمشگین پرند (۴۵, ۳)
 خرامان شدن (xoraman şodən) - yollanmaq, hərəkətə gəlmək
 خرامان شده خسرو خسروان طرفدار چین در رکابش روان (۳۹۱, ۱۳۸)
 خرامان شدن (xoraman şodən) - nazla yerimək
 بیرتانشیند درونازنین خرامان شود آسمان بر زمین (۲۱۷, ۳۳)
 خرامش (xorameş) - yerimə, getmə
 خرامش کردن (xorameş kərdən) - getmək
 بدرگاه خسرو خرامش کنیم باین پرستش رامش کنیم (۲۱۹, ۶۳)
 خرامش کردن (xorameş borun bordən) - hərəkət etmək
 نخستین خرامش درین کوچگاه بالبرز خواهیم برون برد راه (۲۸۲, ۲۹)
 خرامش در آمدن (be-xorameş dər amədən) - yerimək
 چمن باز نوشدیشمشاد و سرو خرامش درآمد بکبک و تندر (۲۷۴, ۳۴۸)
 خرامنده (xoramənde) - seyr edən, gəzən
 خرامنده برسبزه آن زمی خیالی نیبند بجز خرمی (۲۴۹, ۱۲)
 خرامنده شدن (xoramənde şodən) - yerimək

چوشدنناز پرورده آن شاخ سرو خرامنده شد چون خرامان تدر (۶۸, ۶۵)
 خرامنده بر رخس بیجاده نعل (xoramənde bər rəxş-e bicade nəl) - yaqut
 nallı rəxşin üzərində gedən.
 خرامنده بر رخس بیجاده نعل گل لعل بر زیر گلنار لعل (۳۲۱, ۶۳)
 خرامیدن (xoramidən) - getmək
 بگيرد سر زلف آن دستان ز خانه خرامد سوی گلستان (۲۱۵, ۸)
 خرامیدن (xoramidən) - gəlmək
 چنان کن که فردا بهنگام بار خرامی سوی درگه شهریار (۲۵۸, ۱۳۳)
 خرامیدن (xoramidən) - fırlanmaq
 خرامیدن لاجوردی سپهر همان گرد برگشتن ماه و مهر (۱۶۷, ۳)
 خرامیدن (xoramidən) - nazla yerimək
 چو اینجا رسی می درافکن بجام سوی خوابگاه نظامی خرام (۲۹, ۶۷)
 خرابنده (xərbənde) - uzunqulaq sahibi
 خر از زین زربه که پالان کشد که تا رخت خرابنده آسان کشد (۱۵۰, ۱۰۱)
 خرابشته (xərpöşte) - çadır
 هزبر ژیان را در آرم بزیر ز نم طاق خرابشته بر پشت شیر (۳۶۰, ۸۴)
 خرابشته آسمان (xərpöşte-ye aseman) - fələk
 ز خرابشته آسمان بر گشت زمین و زمان را ورق در نوشت (۱۷, ۳۷)
 خراج (xərc) - xərc
 چو بینم کسی را که اورنج برد که با خراج او دخل او هست خرد (۲۲۹, ۴۱)
 خراج (dər-e xərc bər xod dər bəstən) - simiclik
 etmək
 در خراج بر خود چنان در میند که گردی ز ناخوردگی در میند (۳۸۲, ۸)
 خراج را سست کردن (xərc-ra sost kərdən) - çox və qənaətsiz
 xərcləmək
 اگر دخل خاقان چین آن تست مکن خراج را روز بازار سست (۳۸۲, ۵)

خرج (xərc) - bac, hədiyyə

بدان خرج خشنود شد شاه روم زسوزنده آتش نگهداشت موم (۱۴, ۶۵)

خرخیز (xərxiz) - Xərxiz(yer adı)

زخرخیزوازچاچ وازکاشغر بسی پهلوان خواند زرین کمر (۷۸, ۳۴۵)

خرد (xerəd) - ağıl

چو شد حجتت برخدانی درست خرد داد برتو گوانی نخست (۵, ۳)

اڭیل işlətmək - xerəd pişə kərdən) خرد پیشه کردن

درآن پیش بینی خرد پیشه کرد که لختی زچشم بد اندیشه کرد (۴۴, ۲۸۴)

خرد رابدان بیخردراه نیست (xerəd-ra bedan bixerəd rah nist) - o ağılsız

ağla sığmaz

خدانی کز وهر که آگاه نیست خرد رابدان بیخرد راه نیست (۲۷, ۱۶۲)

اڭیلدان uzaq, ağla sığmaz - əz-xerəd durdəst budən) ازخرد دور دست بودن

sığmaz

حسابی که بود از خرد دور دست سخن را نکردم باویای بست (۱۱, ۵۴)

اڭیلا - be-şərt-e xerəd) بشرط خرد

درو بند اول که در بند یافت بشرط خرد زان خردمند یافت (۴۹, ۵۶)

خرد (xord) - balaca, kiçik

چو استاد دانست کان طفل خرد بخواهد زگردن کشان گوی برد (۴۵, ۷۲)

kiçik hesab etmək - xord didən) خرد دیدن

چویا کژدمی گرم کینی کنی مبین خردش از خرده بینی کنی (۵۱, ۱۴۶)

خرد (xord) - narın

پس آنگه قفیزی سپندان خرد بیاداش کنجدبقاصد سپرد (۱۰۱, ۱۳۶)

خرد (xord) - qırıq-qırıq, tikə-tikə

سروگردن وسینه ویای ودست زسرتا قدم خرد درهم شکست (۲۱۳, ۹۸)

parça-parça olmaq - xord gəştən) خرد گشتن

نمایم بگیتی یکی دستبرد که گرد زکوپال من کوه خرد (۷, ۳۳۳)

خرد شدن (xord şodən) - sınmaq

فر وماند لنگر پلنگر بمر د (۳۷, ۱۰۸) بیک باد شد کشتی خصم خرد

qırmaq - xord kərdən) خرد کردن

بگوتاکنیم آنچه داریم خرد (۲۱, ۲۸۹) چو همت سلاحست در دستبرد

məhv etmək - xord kərdən) خرد کردن

برای وزیر از جهان گوی برد (۵۰, ۷۸) شه ماکه بدخواهر اگر خرد

haldan düşmək, yorulmaq - xord gəştən) خرد گشتن

از افتادن و خاستن گشت خرد (۱۸۲, ۲۰۴) چو آن گور وحشی در آن دستبرد

azalmaq, yox olmaq - xord gəştən) خرد گشتن

که در مردمان مردمیها بمر د (۲۱۶, ۱۹۰) مگر گوهر مردمی گشت خرد

qırılmaq - xord gəştən) خرد گشتن

در اندام گاو استخوان گشت خرد (۱۷, ۸۴) زیویه که پی بر زمین میفرد

ze xordan bəsi fetne-ye bozorq ayəd) - boyu kiçik çoxbilmiş olar. زخردان بسی فتنه آید بزرگ

که دریای پیکان بود کعب گرد (۳۶, ۳۱۹)

xord) - möhtac

بنانپاره هر چارهستند خرد (۲۲, ۴۱) بخاری و خزری و گیلی و کرد

kiçik, cavan - xordsal) خردسال

شود با بزرگان چنین بدسگال (۷۳, ۱۲۸) که دانست کین کودک خردسال

ağıllı - xerədmənd) خردمند

شد ایمن که شایسته فرزند یافت (۱۲, ۷۰) چو فرزند خود را خردمند یافت

İskəndər - xerədmənd) خردمند

بشرط خرد زان خردمند یافت (۴۹, ۵۶) درو بند اول که در بند یافت

ağıllı (İskəndər) - xerədməndxu) خردمندخوا

خردمندخوا خرد دیاور (۵۳۳, ۴۴۹) که شاه خدیو جهان دورا

İskəndər - xerədməndşah) خردمندشاه

همان چاره دیدان خردمندشاه که برداردان بندازان بندگان (۲۸۰, ۳۵)

خرندنامه (xerədnəme) - əsər, dastan, xirədnəme

خرندنامهارا زلفظ دری بیونان زبان کردکسوتگری (۵۵, ۳۴)

خرده (xorde) - kiçik, əhəmiyyətsiz

چنین فتنهء راکه شدگرم کین اگرخرده بینی بخردی مبین (۳۱۹, ۳۵)

خرده بینی کن (xordebini kon) - hər şeyə kiçik gözlə baxan

چوباکژدمی گرم کینی کنی مبین خردش ارخرده بینی کنی (۱۴۶, ۵۱)

خردی (xordi) - əhəmiyyətsiz

(be-xordi didən) - kiçik hesab etmək, əhəmiyyət verməmək

چنین فتنهء راکه شدگرم کین اگرخرده بینی بخردی مبین (۳۱۹, ۳۵)

خردیاور (xerədyavər) - ağıllılara kömək edən (İskəndər nəzərdə tutulur)

که شاها خدیوا جهانداورا خردمند خویا خردیاورا (۴۴۹, ۵۳۳)

خرسند (xorsənd) - şad

کسی گویدین ملک خرسند نیست بنزدیک دانا خردمند نیست (۱۴۳, ۴)

خرسند بودن (xorsənd budən) - sevinmək

بملک خداداده خرسند باش مکن ز آهنین چنگ شیران تراش (۱۵۷, ۳۹)

خرسنگ (xərsəng) - daş

بخرسنگ غضبان خرابش کنند بسیلاب چون غرق آبش کنند (۲۹۰, ۳۷)

خرطوم (xortum) - xortum

مژه چون سنان چشمها چون عقیق زخرطوم تادم در آهن غریق (۹۴, ۱۵)

خرطوم درهم کشان (xortum dər-həm kəšan) - xortumlaşan

دوبینند خرطوم درهم کشان زبردن یکی بردخواهد نشان (۱۶۲, ۳۹)

خرگاه (xərqah) - şah çadırı

خرگاه خورشید (xərqah-e xorşid) - Nüşabənin sarayı

هوا سردوخرگاه خورشید گرم زمین خشک و بالین جمشیدنرم (۲۷۵, ۱۰)

خرگاه (xərqah) - çadır, xiymə

پریخ چولشگرگه شاه دید جهان درجهان خیل وخرگاه دید (۲۷۰, ۲۹۸)

خرگاه خلخ (xərqah-e xəlloğ) - göy, asiman

چوخاتون یغما بلخال زر زخرگاه خلخ برآورد سر (۳۴۴, ۴۰)

خرگوش (xərquş) - dovşan

بخرگوش خفته مبین زینهار که چندانکه خسب بود وقت کار (۱۵۷, ۳۱)

خرگه (xərgəh) - sözünün qısa forması, şah çadırı

چوشه دید درخرگه آناه را ز مردم تهی کرد خرگاه را (۴۴۴, ۴۶۶)

خرگهی (xərgəhi) - çadıra məxsus, saraya məxsus

زنامحرمان کرد خرگه تهی سماع و سماع آورخرگهی (۴۴۴, ۴۵)

خرم (xorəm) - şad

خرم شدن (xorəm şodən) - sevinmək

ببرسیدش از مهربانان یکی که خرم چرائی و عمراندکی (۲۶۵, ۲۳۱)

خرما (xorma) - xurma

چودورافتد از میوه خور میوه دار چه خرما بودنخل بن راجه خار (۲۶, ۲۶)

خرماباد (xorəmabad) - gülşən, abad

در آن خرماباد مینوسرشت فروماند حیران زبس آب وکشت (۲۵۱, ۳۵)

خرمبهار (xorəmbəhar) - şad, ürək açan, bəhar tərəvəlli

بری پیکرانی درو چون نگار صنمخاتهای چو خرمبهار (۳۲۴, ۱۰۴)

خرمدل (xorəmdel) - şad

چنان گرم کن عزم رایم بتو که خرمدل ایم چو ایم بتو (۶۹, ۷)

خرمن (xərmən) - xərmən, yığım

یکی خرمن ازسیم بگداخته یکی خانه کافورناساخته (۱۱۶, ۵۶)

خرمهره (xərmohre) - truba

زخرمهره مغز برداخته زمین مغزکوه ازسر انداخته (۱۰۱, ۲۵۰)

خرمی (xorəmi) - gözəllik, yaşillıq

جو مینا چراگاهی آمد پدید	که از خرمی سربمینو کشید (۳۴۱, ۲۷)
جوانی بود خوبی آدمی	چو خوبی رودکی بود خرمی (۲۶, ۲۰)
بشکرانه رایت بر افراختند	بهر خانه ای خرمی ساختند (۳۹۲, ۱۵۳)
تماشای رامشگران ساز کرد	در خرمی برجها باز کرد (۴۴۲, ۴۲۹)
دگرگونه از میوه بسیار چیز	ز شمع و شکر چند خروار نیز (۲۵۴, ۸۱)
ز گوش بریده شتر بارها	ز سرهای پرکاه خروارها (۱۱۶, ۴۲)
زر و زیور آرد خروارها	ز سیف و راطلس شتر بارها (۲۸۰, ۷۰)
خروس غنوده فرو کوفت بال	دهلزن بز دبیر تئیره دوال (۷۹, ۴)
خروس صراحی درآمد بجوش	خروس از سر خم همی گفت نوش (۲۲۴, ۱۳۸)
ز حلق خروسان طاوس دم	فروریخت در طاسها خون خم (۲۲۵, ۱۳۹)
تهی گشته بازار و خاک از خروش	زبانگ جرسها بر آسوده گوش (۲۰, ۳)
	خروس نمودن (xorus nə mudən) - səs-küy qoparmaq, səs salmaq

بنا لید در پیش جوهر فروش (۲۳, ۹)	بزاری نمودازی زر خروش
خروش (xoruş) - səs	
خروش آمدن (xoruş amədən) - səs gəlmək	
که کیخسر و خفته آمد بهوش (۳۰۵, ۷۰)	ز دیوار و درگفتی آمد خروش
سبوی نواز تری آید بجوش (۱۸۹, ۲۰۴)	زر از کیسه نو بر آرد خروش
خروش (xoruş) - nəğmə	
زهر یک دگرگون خروش آمده (۲۷۹, ۵۴)	در آن باغ مرغان بجوش آمده
خروش (xoruş) - nərildəmə, guruldama	
در آورده مغز جهان را بجوش (۹۳, ۱۳۵)	دهلهای گرگینه چرم از خروش
خروش آمدن (xoruş amədən) - nərildəmək	
که از نای ترکان بر آورد بجوش (۱۶۸, ۲۲)	چنان آمد از نای ترکی خروش
خروش آوردن (xoruş avərdən) - nəriltilə tökülmək	
که از کوه در پستی آرد خروش (۴۲۷, ۲۱۲)	سوی هندی آمد چوسیلی بجوش
خروش بر آمدن (xoruş bər amədən) - nərildəmək	
ز شیر زیان چون بر آید خروش (۴۵۳, ۳۲)	چگونه بود بیل پولادپوش
خروش بر آمدن (xoruş bər amədən) - guruldamaq	
بیغما و خلخ در افتاد بجوش (۳۴۴, ۴۲)	ز کوس شه نشه بر آمد خروش
خروش بر آوردن (xoruş bər avərdən) - coşdurmaq, həyəcanlandırmaq	
مغنی بر آورده هر سو خروش (۲۲۱, ۸۴)	همه بوم و کشور ز شادی بجوش
خروش بر آوردن (xoruş bər avərdən) - nalə etmək	
ز گردن زنان بر نیاری خروش (۱۴۳, ۸)	تونیز از نهی بار گردن زدوش
خروش بر زدن (xoruş bər zədən) - nalə etmək	
چو هندی بیمار بر زدن خروش (۴۱۳, ۲۸)	در اهای روسی در آمد بجوش
خروش آمدن (dər xoruş amədən) - coşmaq	
دودریای آتش بجوش آمدند (۹۳, ۱۴۱)	دو ابر از دوسودر خروش آمدند

خروشان (xoruşan) - nərildəyən	براسبی بخاری بیالای پیل	خروشان وجوشاتنن از رودنیل (۸۷, ۴۱۷)
خروشان شدن (xoruşan şodən) - səslənmək, guruldamaq	جرسهای روسی خروشان شده	دماغ از تف خشم جوشان شده (۱۵, ۴۵۲)
خروشیدن (xoruşidən) - nərə çəkmək, nərildəmək	خروشیدن کوس رویینه کاس	نیوشنده را داد برجان هراس (۶۱, ۱۷۹)
خروشیدن (xoruşidən əngixtən) - nərə çəkmək	خسک برگذراگه کین ریختند	نقیبان خروشیدن انگیختن (۱۱, ۱۶۷)
خروشیدنی (xoruşidəni) - nərə, nərildəmə	چوان بندی آگاه گردد زکار	خروشید خروشیدنی رعدوار (۲۳۴, ۴۳۵)
خریدار (xəridar) - alıcı, alan, müştəri	خریدار در چون صدق دیده دوخت	بدین کاسدی در نشاید فروخت (۱۴, ۳۱)
خریدن (xəridən) - almaq	نخرندکالا که پنهان بود	که کالای دزدیده ارزان بود (۲۳, ۲۴)
خز (xəz) - xəz, dəri	فلکها که چون لاجوردی خزند	جامهء لاجوردی رزند (۸۴, ۱۱۲)
خزان (xəzan) - xəzan, payız	بهار فریدون و گلزار جم	بباد خزان گشته تاراج غم (۱۰۸, ۱۸۳)
خزانی (xəzani) - payız(sif.)	چوبادخزانی در آید بیاغ	زمانه دهد جای بلبل بز اغ (۲۴, ۲۶)
خزران (xəzəran) - xəzəran, xəzərətrafi ölkələr	زیرطاس و آلان و خزران گروه	برانگیخت سیلی چو دریاوکوه (۳۰, ۴۰۵)
خزرانی (xəzərani) - xəzərilər, xəzər ətrafi xalqlar	مگر زافت آن بیابانیان	براحت رسدکار خزرانیان (۱۳۱, ۲۹۸)
خزری (xəzəri) - xəzərli, xəzər ətrafına məxsus	بخاری و خزری و گیلی و کرد	بنانیاره هرچار هستنخرد (۲۲, ۴۱)

خزیدن (xəzidən) - sürüşüb keçmək, keçmək	همان گورخانه زغاری گزید	گر آتش در آن غار نتوان خزید (۱۴۹, ۲۹۹)
خزیدن (xəzidən) - yol tapmaq, məskən salmaq	کلاه کیان هم کیانرا سزد	درین خزتن رومیان کی خزید (۹۳, ۱۵۰)
خزینه (xəzine) - xəzinə	بپرواز ملکت دوشاهین بکار	یکی در خزینه یکی در شکار (۷۳, ۵۰)
خزینه (xəzine) - pul, mal	بر آن آستان ز دسر خویش را	خزینه بسی داد درویش را (۵۶, ۲۴۴)
خس (xəs) - yazıq, binəva	فرو ماندن شهر خودباخسان	به از شهریاری بشهر کسان (۷, ۳۹۲)
خس (xəs) - xəsis, simic	جهاندار بخشنده بایدنه خس	خصال جهانداری اینست و بس (۱۵۲, ۲۲۵)
خسبیدن (xəsbidən) - yatmaq	بصدرنج دل یکنفس میزنم	بدان تانخسیم جرس میزنم (۷۱, ۳۵)
خسپرور (xəspərvər) - alçaqlıq yayan	نه خسروشد آنکس که خسپرور است	خسی دیگر و خسروی دیگر است (۱۸۵, ۲۰۴)
خستگی (xəstəgi) - yara	بزاری بنالید از آن خستگی	شفیعی نه بیش از زبان بستگی (۴۴۵, ۴۴۳)
خستگی (xəstəgi) - yaralı	مباد آن گلستان که سالار او	بدین خستگی باشد از خار او (۱۴۸, ۱۸۵)
خستن (xəstən) - yaralamaq, deşmək	که این مغز آنرا بمنقار خست	که آن بال این را بناخن شکست (۴۱, ۱۲۰)
خسته (xəste) - yaralı	زبس خستهء تیر پیکان نشان	شده آبله دست پیکان کشان (۵۰, ۱۷۰)
خسته کردن (xəste kərdən) - yaralamaq	در آن حمله کان کوه آهسته کرد	صدافکند و صد کشت و صد خسته کرد (۲۳۷, ۴۲۸)

خسته (xəste) - xəstə, yorğun

نوازش کند سینه خسته را گشایش دهد کاردرسته را (۷۲, ۴۵)

(xəste kərdən) - yormağ

زمین خسته کرد از خرام ستور گران کوهر ادرسر افکنشور (۱۱, ۳۰۱)

خسرو (xosrov) - şah

از آن خسروی می که در جام اوست شرفنامه خسروان نام اوست (۱۱۶, ۳۹)

(xosrov-e piltən) - filcüssəli şah (İskəndər)

شاه شیردل خسرو پیلتن در آن داوری گفت باخویشتن (۴۶, ۳۲۰)

(xosrov-e tacdar) - tac sahibi (İskəndər)

ز تاریخ آن خسرو تاجدار بکار آمد اینست کایدبکار (۷۶, ۵۸)

(xosrov-e xosrovan) - şahlar şahı (İskəndər)

خرامان شده خسرو خسروان طرفدار چین در رکابش روان (۱۳۸, ۳۹۱)

(xosrov-e divbənd) - divi əsir edən (İskəndər)

چو در گردن دشمن آمد کمند شتابنده شد خسرو دیوبند (۴۱۹, ۴۴۱)

(xosrov-e kamqar) - xoşbəxt şah (İskəndər)

بدوگفت کای خسرو کامگار بسی بازی آرد چنین روزگار (۱۷۸, ۲۶۱)

(xosrov-e nikbəxt) - xoşbəxt şah (İskəndər)

جدا از پی خسرو نیکبخت بساط زرافکند بالای تخت (۲۵۳, ۲۶۷)

خسرو (xosrov) - Keyxosrov

جز آن نیست فرقی که ناموس و نام توز آینه بینی و خسروز جام (۳۴, ۳۰۲)

خسرو (xosrov) - Xosrov

یکی جوی از آن حوض نوشین گلاب نه خسرو که شیرین ندیده بخواب (۳۱۷, ۲۷۲)

(xosrov) - İskəndər

همه فال خسرو در آن پیش تخت بفیروز بختی بر آورد بخت (۸۱, ۳۰۶)

خسرو (xosrov) - Çin xaqanı

اگر خسرو شست امیران بود هم آماج این شستگیران بود (۴۸, ۳۵۲)

خسروانی (xosrovani) - şahənə, şahlara məxsus

در آن بزمه خسروانی خرام در افکن می خسروانی بجام (۲۴, ۶۲)

(xosrovani bəsat) - şahənə məclis

دگر باره در جنبش آمد نشاط درآمده شد خسروانی بساط (۳۴۷, ۲۷۴)

(xosrov pərəst) - şah pərəst

چو خسرو پرستان پرستش نمود هم اورا وهم شاه خود راستود (۲۵, ۱۳۱)

(xosrov pərəsti) - şah pərəstlik

بخسرو پرستی چنان خاص گشت که از جمله خاصگان در گذشت (۹۶, ۲۴۷)

(xosrov pənah) - şahə sədaqətli

ببینم که آن تخت خسرو پناه چه زاری کند بامن از مرگ شاه (۴۵, ۳۰۳)

(xosrovi) - şahlıq

نه خسرو شد آنکس که خسرو راست خسی دیگر و خسروی دیگرست (۱۸۵, ۲۰۴)

(xosrovi) - şahənə, şahə məxsus

از آن خسروی می که در جام اوست شرفنامه خسروان نام اوست (۱۱۶, ۳۹)

(xosrovixan) - şahənə süfrə

زیب خسروی خوان که در چین نهاد زبیشانی چینیان چین گشاد (۷۹, ۳۸۱)

(xəsək) - tikanlı, dəmir

خسک بر گذرگاه کین ریختند نعیان خروشین انگیختند (۱۱, ۱۶۷)

(xəsək bər qəzər-e xab rixtən) - oyaq

qalmağ, yatmamağ

خسک ریخته بر گذر خواب را فراموش کرده تک و تاب را (۲۳۷, ۳۷۰)

(xəsi) - alçaqlıq

نه خسرو شد آنکس که خسرو راست خسی دیگر و خسروی دیگرست (۱۸۵, ۲۰۴)

(xeşt) - kərpiç

(xeşt-e zərrin) - qızıl kərpiç (Şəddada məxsus

olmuşdur)

نشستن تراخامش و خشمناک	در انداختن زنگیان را بخاک (۹۰, ۹۴)	وزان خشت زرین شداد عاد	چه آمد بجز مردنی بیماراد (۱۲۹, ۱۰)
یکی گرگ را کوبود خشمناک	ز بسیاری گوسفندان چه باک (۱۳۸, ۲۱)	ز بس خشت آهن که شد بر هلاک	لحد بسته بر کشتگان خشت خاک (۴۵۳, ۲۴)
شد از گفته‌ء ایزن خشمناک	بیچید چون مار بر روی خاک (۱۴۷, ۶۳)	یکی خشت پولاد الماس رنگ	بر آوردوزد بر دل اور نهنگ (۴۳۷, ۳۶۶)
شه از خشمناکی چو غرنده شیر	که آرد گوزن گرانرا بزیر (۹۱, ۱۱۲)	زهی زخم کز زخمه چون شکر	شود درود خشکی بدو رونقر (۱۳۰, ۲۱)
رهی پیشم آور که فرجام کار	تو خشنود باشی و من رستکار (۱۱, ۲۳)	ز گرمی و سردی از خشک وتر	سرشتی باتدازه در یکدیگر (۴, ۱۳)
بدان خرج خشنود شد شاه روم	ز سوزنده آتش نگهداشت موم (۶۵, ۱۴)	برون از طبقهای پر زرخشک	بصندوق عنبر بخروارمشک (۱۱۶, ۵۵)
گر اونا زش آرد من آرم نیاز	مگر گردد از بنده خشنود باز (۳۲۹, ۶۰)	سوی حوض شد تشنه تشنه فراز	سر کوزه خشک بگشاد باز (۳۷۹, ۵۲)
بازرم و خشنودی از یکدگر	بتابند وزان بر نتابند سر (۱۷۶, ۲۲)	ز خشکی بهر جا که زد بارگاه	ز منزل بمنزل ببیمود راه (۵۸, ۶۴)
جز این نیز بینم تراش خصال	که بادی برومند از و ماه و سال (۵۰, ۶۵)	ترو خشکی اشک و رخسار من	بکھگل بر اندود دیوار من (۳۶, ۸۵)
سه خصلت در و مادر آورد هست	که آنرا چهارم نیاید بدست (۳۸۸, ۱۰۲)	جوان دولت و تیز و گردنکشست	گه خشم سوزنده چون آتشت (۸۵, ۳۱)
هزاران دل مرده از عدل شاه	شود زنده و خصم ناید بر راه (۴۸, ۳۴)	بفرمود تازنده پیل سیاه	بخشم آوردند اندران حربگاه (۴۳۹, ۳۸۴)
ز خصم تو چون مملکت گشت سیر	بخصم افکنی پای در نه دلیر (۱۴۱, ۵۵)	نگرره یکی روسی گریه چشم	چو شیران بابر و در آورده خشم (۴۳۰, ۲۶۰)
نوشمن بیکجا گروه آمدند	شدند از خصومت ستوه آمدند (۱۷۳, ۹۴)	فرو برد سر طیره و خشمساز	وزان طیرگی سر بر آورد باز (۳۹۵, ۴۹)
شد از گفته‌ء ایزن خشمناک	بیچید چون مار بر روی خاک (۱۴۷, ۶۳)	یکی خشت پولاد الماس رنگ	بر آوردوزد بر دل اور نهنگ (۴۳۷, ۳۶۶)

خشمناکی (xəşmnaki) - qəzəb

خشنود (xoşnud) - şad, razı

خشنودی (xoşnudi) - sevincək, razılıqla

خصال (xesal) - xasiyyət, xarakter, keyfiyyət

خصلت (xeslät) - xasiyyət, xarakter, keyfiyyət

خصم (xəsm) - düşmən

خصم افکنی (xəsm əfkəni) - düşməni məğlub etmə

خصومت (xosumət) - düşmənçilik

خصومت جستن (xosumət cöstən) - düşmənçilik etmək

از آن پیش کاین هفت پرگار تیز

کند خط عمر مراریزریز (۲۸, ۵۲)

خط (xətt) - kağız

مرا بر چنین زینهارى نخست

خطی بایداز دست خسرو درست (۳۶۹, ۲۲۴)

dilindən kağız vermək - xətt be-xun dadən) خط بخون دادن

دهم خط بخون نیز من شاه را

که جز بروفا نسیرم راه را (۳۶۹, ۲۲۷)

خط (xətt) - məktub

بهر مرزبان خطی از خون نوشت

که در مرزما خاک باخون سرشت (۳۴۵, ۷۵)

خط (xətt) - sərhədd

ز پرگار چین تا خط قیروان

بدرگاه اوگشت پیکى روان (۲۴۲, ۲۷)

sərhəddən çıxmaq, əz xətt sər borun avərdən) از خط سر برون آوردن
həddi aşmaq

درین مندل خاکی از بیم خون

نیارم سر آوردن از خط برون (۳۶, ۷۸)

خطا (xəta) - günah, xəta

گنه گریب ایشان نهم نارواست

ور از خود خطابینم اینهم خطاست (۱۱۲, ۸۱)

günah etmək - xəta kərdən) خطا کردن

نشد باورش کاندوبیداد کیش

کنند این خطا با خداوند خویش (۱۷۴, ۱۱۳)

səhv etmək, səhv demək - xəta qoftən) خطا گفتن

خطا گفتم ای پی خجسته رقیب

که شد دشمنی با غریبان غریب (۳۵۵, ۹)

خطا (xəta) - Xəta (Çində yer adıdır)

ز شاه خطا تا بخان ختن

فرستاد و ترتیب کرد انجمن (۳۴۵, ۷۶)

خطائی (xətai) - çinli

همان تازی اسبان بازین زر

خطائی غلامان زرین کمر (۱۹۳, ۲۳)

خطر (xətər) - xətər, təhlükə, xəta

خطر هاست در کار شاهان بسی

که باشاه خویش ندار کسی (۱۵۲, ۱۲۷)

خطه (xette) - ölkə

بنورستگان چمن باز بین

مکش خط در آن خطهء نازنین (۶۱, ۱۴)

شه روم را بود رایى درست

رضا جست و با او خصومت نجست (۶۴, ۱۱)

خصومتگر (xosumətgər) - düşmənçilik edən, düşmən

خصومتگران گشته در خاک پست

هنوز آن خصومت در آن خاک هست (۳۲۳, ۹۹)

خصومتگری (xosumətgəri) - düşmənçilik

خصومتگری برگرفتم ز راه

بدان اعتماد آمدم نزد شاه (۳۶۶, ۱۸۰)

خصومتگه (xosumətgəh) - düşmən yuvası

düşmən yuvasına çevirmək - xosumətgəh saxtən) خصومتگه ساختن

خصومتگهی ساخت تانفخ صور

که از سازکاری شد آن شهر دور (۳۲۳, ۹۸)

خضر (xezr) - Xızır peyğəmbər

نپنداری ای خضر پیروزی

که از می مرا هست مقصود می (۲۹, ۶۸)

خط (xətt) - yazı, xətt

نویسم خطی زین نیایشگری

مسجل امضای پیغمبری (۱۱, ۲۵)

nicatverən xətt - xətt-e xunirəhan) خط خونیرهان

نگهدارم آن خط خونیرهان

چو تعویذ بر بازوی خود نهان (۱۱, ۲۷)

ömrün illəri - xətt-e omr) خط عمر

از آن پیش کین هفت پرگار تیز

کند خط عمر مراریزریز (۲۸, ۵۲)

əmr, fərman - xətt-e fərman) خط فرمان

اگر ترسی از پیچ دوران من

میپچان سراز خط فرمان من (۳۵۰, ۲۰)

üz çevirmək - xətt kəşidən) خط کشیدن

بنورستگان چمن باز بین

مکش خط در آن خطهء نازنین (۶۱, ۱۴)

üstündən xətt çəkmək, heç etmək - xətt əngixtən) خط انگیختن

ز عنبر خطی بر گل انگیخته

بر آن گل جهان آب گل ریخته (۴۶۵, ۴۲)

kömək və imdad etmək - xətt əz xun nevestən) خط از خون نوشتن

بهر مرزبان خطی از خون نبشت

که در مرزما خاک باخون سرشت (۳۴۵, ۷۵)

– (xətt-e omr-e(kəsi) ra riz riz kərdən) خط عمر (کسی) را ریزریز کردن

öldürmək

خرابم کن از بادیه جام خلاص مگر زین خرابات یابم خلاص (۲، ۱۶۶)

هم از نیزه مخطی سی ارش سنانش بخون یافته پرورش (۴۵، ۲۴۳)

خلاف (xelaf) - düşmənçilik, ikitirəlik
 خلافم نه تنها ترا کرد پست بساگردنان راکه گردن شکست (۴۸، ۱۵۸)

خلافی بر آمدن (xelafi bər amədən) - ikitirəlik yaranmaq, düşmənçilik baş vermək
 خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

زرومی وچینی در آن داوری خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

خلال (xelal) - diş çöpü
 خلالی نماد از همه خواسته (۲۳، ۳۹۴)

خلایق (xəlayeğ) - yaranmışlar, adamlar
 چرا کشته باید بشمشیر و تیر (۸۰، ۱۱۱)

خلخ (xəlləx) - Çində yer adıdır
 بیغما و خلخ در افتاد جوش (۴۲، ۳۴۴)

خلخال (xəlxal) - bilərzik
 زخرگاه خلخ بر آورد سر (۴۰، ۳۴۴)

چو خاتون یغما بخلخال زر - Azərbaycanca şəhər adı
 که خوانندش امروز خلخال زر (۶۴، ۳۲۲)

خلعت (xəl'ət) - xalat
 ز منسوج زر خلعتی ساختش (۴۴، ۴۶۰)

خلعت (xəl'ət) - hədiyyə, bəxşiş
 بر رسم کیان خلعتی ساز کرد (۱۳، ۲۱۶)

خلعتی ساختن (xəl'ət saxtən) - hədiyyə vermək
 ز نو هر زمان خلعتی ساختن (۴۹، ۴۵۹)

خلق (xəlq) - xalq
 تو میرانی وزنده کن هم تونی (۵۳، ۷)

خلق خدای (xəlq-e xoday) - Allah adamı, günahsız
 که سختی رساند بخلق خدای (۱۸۳، ۲۰۴)

خطی (xətti) - xətti (nizə növüdür)
 سنانش بخون یافته پرورش (۴۵، ۲۴۳)

خفتان (xəftan) - xəftan (cəngavərlərin geydiyi ipək və sırıqlı paltar)
 سنان سرخشت خفتان شکاف برون رفته از فلکه پشت ناف (۶۰، ۸۷)

خفتان شکاف (xəftanşekaf) - xəftan yaran, xəftandan keçən
 سنان سرخشت خفتان شکاف برون رفته از فلکه پشت ناف (۶۰، ۸۷)

خفتن (xoftən) - yatmaq
 نیارد ز ما جز نظر کردنی نگر خفتنی باز یا خوردنی (۱۶، ۴)

خفتن (xoftən) - torpaqda yatmaq
 تونیز ار شود مهدمن در نهفت خبر ده که جان ماند اگر خاک خفت (۶۸، ۷)

خفته (xoftə) - yatmış
 بخر گوش خفته مبین زینهار که چندانکه خسبد دود وقت کار (۳۱، ۱۵۷)

خفته (xoftə) - ölmüş
 سخن ران از آن نامور خفتگان فسونی فرودم به آشتگان (۱۲، ۲۲۷)

خفه (xəfe) - tıxanmış
 بوğulmaq (xəfe gəştən) - خفه گشتن
 بر نجد گلونی که بیخون بود خفه گردار خونش افزون بود (۱۵۹، ۲۰۲)

خلاص (xelas) - təmiz, xalis
 چنان گنجی از سیم وزر خلاص بمهر جهاندار کردند خاص (۲۷، ۱۹۳)

خلاص (xelas) - qəlib, forma
 تنی چار پنج از غلامان خاص چوزری که آید برون از خلاص (۶۰، ۳۰۴)

خلاص (xelas) - səmimiyyət
 بدار ا دوسر هنگ بودند خاص باخلاص نزدیک و دور از خلاص (۱۰۱، ۱۷۳)

خلایق دادن (xelas dadən) - xilas etmək
 زبند جهان داد خود را خلاص بمعشوقی عرشیان گشت خاص (۴، ۱۵)

خلاص یافتن (xelas yaftən) - azad olmaq

خرابم کن از بادیه جام خلاص مگر زین خرابات یابم خلاص (۲، ۱۶۶)

هم از نیزه مخطی سی ارش سنانش بخون یافته پرورش (۴۵، ۲۴۳)

خلاف (xelaf) - düşmənçilik, ikitirəlik
 خلافم نه تنها ترا کرد پست بساگردنان راکه گردن شکست (۴۸، ۱۵۸)

خلافی بر آمدن (xelafi bər amədən) - ikitirəlik yaranmaq, düşmənçilik baş vermək
 خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

زرومی وچینی در آن داوری خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

خلال (xelal) - diş çöpü
 خلالی نماد از همه خواسته (۲۳، ۳۹۴)

خلایق (xəlayeğ) - yaranmışlar, adamlar
 چرا کشته باید بشمشیر و تیر (۸۰، ۱۱۱)

خلخ (xəlləx) - Çində yer adıdır
 بیغما و خلخ در افتاد جوش (۴۲، ۳۴۴)

خلخال (xəlxal) - bilərzik
 زخرگاه خلخ بر آورد سر (۴۰، ۳۴۴)

چو خاتون یغما بخلخال زر - Azərbaycanca şəhər adı
 که خوانندش امروز خلخال زر (۶۴، ۳۲۲)

خلعت (xəl'ət) - xalat
 ز منسوج زر خلعتی ساختش (۴۴، ۴۶۰)

خلعت (xəl'ət) - hədiyyə, bəxşiş
 بر رسم کیان خلعتی ساز کرد (۱۳، ۲۱۶)

خلعتی ساختن (xəl'ət saxtən) - hədiyyə vermək
 ز نو هر زمان خلعتی ساختن (۴۹، ۴۵۹)

خلق (xəlq) - xalq
 تو میرانی وزنده کن هم تونی (۵۳، ۷)

خلق خدای (xəlq-e xoday) - Allah adamı, günahsız
 که سختی رساند بخلق خدای (۱۸۳، ۲۰۴)

خرابم کن از بادیه جام خلاص مگر زین خرابات یابم خلاص (۲، ۱۶۶)

هم از نیزه مخطی سی ارش سنانش بخون یافته پرورش (۴۵، ۲۴۳)

خلاف (xelaf) - düşmənçilik, ikitirəlik
 خلافم نه تنها ترا کرد پست بساگردنان راکه گردن شکست (۴۸، ۱۵۸)

خلافی بر آمدن (xelafi bər amədən) - ikitirəlik yaranmaq, düşmənçilik baş vermək
 خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

زرومی وچینی در آن داوری خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵، ۳۷۶)

خلال (xelal) - diş çöpü
 خلالی نماد از همه خواسته (۲۳، ۳۹۴)

خلایق (xəlayeğ) - yaranmışlar, adamlar
 چرا کشته باید بشمشیر و تیر (۸۰، ۱۱۱)

خلخ (xəlləx) - Çində yer adıdır
 بیغما و خلخ در افتاد جوش (۴۲، ۳۴۴)

خلخال (xəlxal) - bilərzik
 زخرگاه خلخ بر آورد سر (۴۰، ۳۴۴)

چو خاتون یغما بخلخال زر - Azərbaycanca şəhər adı
 که خوانندش امروز خلخال زر (۶۴، ۳۲۲)

خلعت (xəl'ət) - xalat
 ز منسوج زر خلعتی ساختش (۴۴، ۴۶۰)

خلعت (xəl'ət) - hədiyyə, bəxşiş
 بر رسم کیان خلعتی ساز کرد (۱۳، ۲۱۶)

خلعتی ساختن (xəl'ət saxtən) - hədiyyə vermək
 ز نو هر زمان خلعتی ساختن (۴۹، ۴۵۹)

خلق (xəlq) - xalq
 تو میرانی وزنده کن هم تونی (۵۳، ۷)

خلق خدای (xəlq-e xoday) - Allah adamı, günahsız
 که سختی رساند بخلق خدای (۱۸۳، ۲۰۴)

خلق (xəlq) - ordu, döyüşçülər	ستاره در آمدبتابندگی	بر آسودخلق از شتابندگی (۵۹, ۸۲)
خلق (xolq) - əxlaq, adət, ənənə, təbiət, xislət	جو عیسی بسی مرده رازنده کرد	بخلقی چنین خلق رابنده کرد (۳۵, ۴۸)
خلفت (xelqət) - yaranış, təbiət, xarakter	ز سختی که بدخلقت خام او	سفن بسته کیمخت اندام او (۲۹۱, ۴۳۲)
خلل (xeləl) - ziyan, xələl	همه چیز اصل باینخست	که باشد خلل در بناهای سست (۷۰, ۳۵۹)
	رهاکن رهی کان زیان آورد	رهاکن در گمان آورد (۱۵۴, ۲۰۲)
خلل (xeləl) - nöqsan	نواى جهان خارج آهنگیست	خلل در بریشم نه در چنگیست (۱۲۱, ۳۶۲)
خلل (xeləl) - yara	نمودار گیتی گشائی تراست	خلل خصم رامومیائی تراست (۱۲۱, ۱۲۵)
خلوت (xəlvət) - xəlvət, təklik, gizlin	چهل چهل گشت و خلوت هزار	ببزم آمدن دور باشدن کار (۵۸, ۳۴)
خلوتگه (xəlvətgəh) - hərəmxana	بخلوتگه خسروش تاختند	زنظارگان پرده پرداختند (۱۰۸, ۲۲۲)
خلوتگه (xəlvətgəh) - sərdaba	جو خلوتگهش آنچنان ساختند	از وحمت خویش پرداختند (۱۸۶, ۱۸۸)
خلوتگه (xəlvətgəh) - zahidlərin yaşadığı yer, xəlvət yer	کجا زاهدی خلوتی یافتی	بخلوتگهش زود بشتافتی (۱۴, ۲۸۹)
خلوتی (xəlvəti) - təklik	شه از خلوتی آنچنان خواستن	شکوهد در خلوت آراستن (۱۴۷, ۳۶۴)
خلوتی (xəlvəti) - güşəneşin, tək, tərkiđünya	کجا زاهدی خلوتی یافتی	بخلوتگهش زود بشتافتی (۱۴, ۲۸۹)

خليفة (xəlife) - xəlifə	محمد که سلطان این مهدبود	ز چندین خلیفه ولیعهد بود (۴, ۱۵)
خم (xom) - xum, küp	خروس صراحی در آمدنجوش	خروس از سر خم همی گفت نوش (۱۳۸, ۲۲۴)
خم (xəm) - əyri	زیارگران خوشه خم گشته بود	خم گشتن (xəm gəştən) - əyilmək
	کمانگوشه ابرو	تک و تاب نخجیر کم گشته بود (۵۸, ۳۲۰)
	کمانگوشه ابروش خم گرفت	خم گرفتن کمانگوشه ابرو (xəm gereftən-e kəmanquşe-ye əbru) - qaşların çatılması, hirsələnmək
	سرسیرمگر در کمندآوری	ز تندیش گوینده رادم گرفت (۳۲, ۱۳۱)
خم (xəm) - ilmə	سرسیرمگر در کمندآوری	بخم کمندش ببند آوری (۴۰۸, ۴۴۰)
خمار (xomar) - məstlik	میی کاب در روی کار آورد	در سر خمار آوردن (dər sər xomar avərdən) - məst etmək
	خمی از خماهن برانگیخته	نه آن می که در سر خمار آورد (۲, ۳۹۲)
	عتاب عروسان نیایدبگوش	بخماهن سکاهن برور یخته (۱۶۰, ۹۴)
	سخنهای کس در نیارد بگوش	سözünün qısa forması, sakit, səssiz
	عتاب عروسان نیایدبگوش	صراحی تهی گشت و ساقی خموش (۳۸, ۲۷)
	بدانکس که او را خمیرست خام	خمش بودن (xəmuş budən) - susmaq
	باشلایماق vaxtıdır	در آنکار بودندیکسر خموش (۲۷, ۱۴۵)
		صراحی تهی گشت و ساقی خموش گشتن (xəmuş gəştən) - susmaq
		صراحی تهی گشت و ساقی خموش (۳۸, ۲۷)
		خمیر (xəmir) - xəmir
		همه کس دهننان پخته بوام (۱۰۹, ۱۲۴)
		خمیر آمده و آتش اندر تنور (xəmir aməde və atəş əndər tənür) - işə

خمیر آمده و آتش اندر تنور	نباشد زبان تا دهن راه دور (۱۴۷, ۱۵۳)
خنبک (xənbək) - çirtıq	
در آمد بشورش دم گاودم	بخنیک زدن خام رویننه خم (۵۸, ۸۷)
خنجر (xəncər) - xəncər	
چوبر فرق پیل آمدی خنجرش	فرور یختی زیر پایش سرش (۶۰, ۱۷۱)
خنجر (xəncər) - şüa, işıq	
حمایل یکی تیغ هندی چوآب	بگوهر تراز خنجر آفتاب (۱۲, ۱۰۷)
خندان (xəndan) - gülən	
بهی چهرهء باغ چندان بود	که شمشاد بالاله خندان بود (۲۳, ۲۶)
سب آن به که پوشیده دندان بود	که آن لحظه میرد که خندان بود (۴۹, ۸۶)
تماشای پروانه چندان بود	که شمع شب افروز خندان بود (۴۱, ۲۸)
در آمد بجلوه چوطاوس باغ	درفشان و خندان چوروشن چراغ (۹۹, ۲۵۶)
خندانیدن (xəndanidən) - güldürmək	
کسی را که در گریه ارم چوآب	بخندانمش باز چون آفتاب (۵۴, ۳۴)
خنده (xənde) - gülüş	
سر زلف در عطف دامنکشان	ز چهرهء گل از خنده شکر فشان (۳۱, ۶۲)
عجب ماند شه زان بهشتی سواد	که چون آورد خندهء بیمراد (۲۱, ۳۴۱)
بچالشگری سوی اور اندر خش	بر ابرسیه خنده زد چون درخش (۳۵, ۱۰۸)
بهر خنده کز لب شکر ریز کرد	شکر خندهء رامنش تیز کرد (۱۲۵, ۲۲۴)

گویماک (be-xənde dər amədən) - gülmək	
چو براوج تبت رسید افسرش	بخنده در آمدهمه لشگرش (۴۸, ۳۴۰)
خنده لب (xəndeləb) - gülər	
سیاهان از آن کار دندان سپید	ز خنده لب رومیان ناامید (۴۸, ۸۶)
خنده ناک (xəndenak) - gülər	
گلدورمک (xəndenak kərdən) - güldürmək	
نمودند کین ز عفران گونه خاک	کند بیسبب مرد را خنده ناک (۲۰, ۳۴۰)
گویماک (xəndenak gəştən) - gülmək	
چو بیز عفران گشتهء خنده ناک	مخور ز عفران تا نگردی هلاک (۶, ۳۱۷)
خندیدن (xəndidən) - gülmək	
بخندید صراف آزامرد	وز آمیزش ز ربدو قصه کرد (۱۴, ۲۳)
خندیدن (xəndidən) - açılmaq	
شکوفه که بیگه نخندد ز شاخ	کند میوه را بردرختان فراخ (۱۰۳, ۳۸)
خندیدن (xəndidən) - yaşılmaq, canlanmaq	
ز شیران بود روبه انرا نوا	نخندد ز مین تا نگرید هوا (۸۲, ۱۴۹)
خندیدن (xəndidən) - parlamak, açılmaq	
بنال ای دل رعن چون کوس شاه	بخند ای لب برق چون صبحگاه (۴, ۴۶)
خنگ (xəng) - ağ at	
نه کس بر چنین خنگ ختلی نشست	نه مرغی چنین آید آسان بدست (۹۹, ۳۸۸)
خنیاگر (xənyagər) - müğənni	
نواساز خنیاگران شگرف	بقانون اوزان بر آورده حرف (۴۴, ۳۸۴)
خنیده (xənide) - məşhur, populyar	
ازین آشناروی ترداستان	خنیده نیامد برداستان (۱۱۲, ۳۹)
خواب (xəb) - yuxu	
گدازنده چون موم در آفتاب	بمومی چنین بسته بر دیده خواب (۱۵, ۲۱)
دوڤشان یخوسو، قایغیسزلیق (xəb-e xərcuş) - خواب خرگوش	

حذرکن زخشم جگر جوش من مباحش ایمن از خواب خرگوش من (۱۵۷, ۳۰)
 ölümlü, ölüm yuxusu (xab-e xoş) خواب خوش
 رهاکن که خواب خوشم میبرد زمین آب و چرخ آتشم میبرد (۱۸۴, ۱۲۷)
 yatmaq (xab yaftən) خواب یافتن
 نتنی کانهمه مالش وتاب یافت بالشگر آسایش و خواب یافت (۳۱۴, ۸۱)
 yuxu qaçıрмаq (xab-ra əz sər nəhadən) خوابرا از سر نهادن
 بیا ساقی از سرینه خوابرا می ناب ده عاشق نابرا (۳۰, ۱)
 yuxunu qaçıрмаq (xab-ra duxtən) خوابرا دوختن
 مگر جانوان از من آموختند که از موم خود خوابرا دوختند (۲۱, ۱۶)
 yuxudan oyanmaq (əz-xab cəstən) از خواب جستن
 بسا خفته کز هیبت بیل مست سراسیمه هر ساعت از خواب جست (۱۷۶, ۱۵)
 yatmaq (xab-ra setayəş kərdən) خوابرا ستایش کردن
 گهی دل برقتن گرایش کند گهی خوابرا سر ستایش کند (۲۷, ۳۷)
 yuxudan ayılmaq, başa düşmək (əz xab dər amədən) از خواب در آمدن
 سرش لیکن انگه در آیدز خواب که شیر از تنش خورده باشد کباب (۱۴۸, ۷۱)
 yuxudan oyanmaq (əz xab sər bər zədən) از خواب سر بر زدن
 شه از خواب سر بر زداشوبناک دل پاک را کرداز اندیشه پاک (۴۵۲, ۶)
 yuxuda görmək (be-xab didən) بخواب دیدن
 یکی جوی از آن حوض نوشین گلاب نه خسرو که شیرین ندیده بخواب (۲۷۲, ۳۱۷)
 yuxudan oyanmaq (ze-xab dər amədən) ز خواب در آمدن
 بیا ساقی آن باده چون گلاب بر افشان بمن تا در آیم ز خواب (۳۵۴, ۱)
 – (be-xab dər amədən-e sər-şoğl-e(kəsi) بخواب در آمدن سرشغل (کسی)
 ölüm yuxusuna getmək
 سرشغل ما گر در آید بخواب مپندار کین خانه گردد خراب (۲۳۴, ۷)
 yatmağa hazırlaşmaq (ahəng-e xab avərdən) خواب آوردن

جو اول شب آهنگ خواب آورم بتسیب نامت شتاب آورم (۴۶, ۶)
 xabqah (yataq otağı) خوابگاه
 سکندر برون آمداز خوابگاه بر آراست بر حرف دشمن سپاه (۱۰۰, ۲۳۸)
 iqamətqah (xabqah) خوابگاه
 شد از خوان خاقان سوی خوابگاه (۳۸۹, ۱۱۵)
 məzar, aramqah (xabqah) خوابگاه
 جو اینجاری می در افکن بجام سوی خوابگاه نظامی خرام (۲۹, ۶۷)
 aramqah (xabqah) خوابگاه
 نشان جست کان کشور آرای کی کجا خوابگاه دارد از خون و خوی (۱۸۲, ۱۰۲)
 yuxulu (xabnak) خوابناک
 بعنبر خری نرگس خوابناک جو کافور تر سر برون زد ز خاک (۱۱۳, ۹)
 yatmış (xabənide) خوابنیده
 درین ره چومن خوابنیده بسیست نیارد کسی یاد کاینجا کیست (۲۸, ۵۶)
 ağa, hakim (xace) خواجه
 سروسیم آن بنده در سرشود که با خواجه خود بد اورشود (۳۱۹, ۳۱)
 ev sahibi, ailə başçısı (xace-ye xane) خواجه خانه
 بگو خواجه خانه در خانه نیست وگر هست محتاج بیگانه نیست (۳۵۵, ۸)
 pis, layiqsiz, alçaq (xar) خوار
 که در خوبرونی کسش یار نیست (۲۸۸, ۷)
 arına gəlmək (xar amədən) خوار آمدن
 میفکن کول گرچه خوار آیدت که هنگام سر مابکار آیدت (۱۳۷, ۷)
 alçaltmaq (xar kərdən) خوار کردن
 بفرمود تا خوار کردندشان رسن بسته بردار کردندشان (۱۹۵, ۶۳)
 Xarəzm (xarəzm) خوارزم
 زری تادهستان و خوارزم و جند نوندی نبینی بجز لور کند (۴۱, ۲۱)
 müftə yeyənlər (xar(e)qan) خوارگان

بیچم سرازرایگان خوارگان	مگر بیزبانان و بیچارگان (۲۲۸, ۳۹)
خواری (xari) - alçaqlıq	
چو خصمان گرفتار خواری شدند	حبش در میان زینهارى شدند (۱۱۰, ۶۴)
خواستن (xastən) - istəmək, arzulamaq	
چوباز ارمن بیمن آراستی	بان رسم و آیین که میخواستی (۱۲, ۳۵)
چو دارنتو منندکار آگهی	نخواهم که باشد زکاری تهی (۲۲۹, ۴۰)
فرو ماندستم ز می خواستن	گران گشت پایم زبر خواستن (۲۷, ۳۱)
خواستن (xastən) - qəbul etmək, razılaşmaq	
چگونه خورد آدمی سنگ را	طبیعت کجا خواهد این رنگ را (۲۶۷, ۲۶۰)
خواستن (xastən) - tələb etmək	
چواز هر دوسولشگر آراستند	یلان سوبسومرد میخواستند (۱۶۹, ۴۰)
خواستن (xastən) - almaq, istəmək	
توزوبیش درلشگر آراستن	خراج از زبونان توان خواستن (۱۲۳, ۹۱)
خواستن (xastən) - axtarmaq	
بهر دانشی دفتر آراسته	بهر نکتهء خامهء خواسته (۳۴, ۵۱)
خواستن (xastən) - gözləmək	
زجینی بجز جین ابرومخواه	ندارند پیمان مردم نگاه (۳۷۲, ۲۶۰)
خواستن (xastən) - gələcək zamanda işlənən köməkçi vasitə	
شنیدم که در نامهء خسروان	سخن راند خواهی چو آب روان (۴۰, ۶)
خواسته (xaste) - istək, xahiş	
سکندر بدان خواسته عهد بست	بپیمان در خواسته داد دست (۱۷۴, ۱۱۲)
خواسته (xaste) - arzu olunmuş	
بتی چون بهشتی بر آراسته	فریبی بصدآرزو خواسته (۳۸۷, ۸۲)

خواسته (xaste) - lazımi şey	که چون شاه روم آمد آراسته	همش تیغ درست و هم خواسته (۱۴۴, ۷۷)
خواسته (xaste) - mal-dövlət	همه روی صحرا پراز خواسته	بگنجینه و گوهر آراسته (۱۱۱, ۷۷)
خوان (xan) - süfrə, yemək büsatı	رسد شرق تا غرب از احسان او	بهر خانهء نعمت خوان او (۴۸, ۴۳)
خوان (xan) - göy, günəşin süfrəsi	نه آتش گل باغ جمشید بود	کلیچه پز خوان خورشید بود (۲۷۸, ۴۴)
خوان (xan) - yeməyə həris olmamaq	همه رهنانند چون گرگ و شیر	بخوان نالدیرند ویر خون دلیر (۳۹۵, ۴۱)
خوان (xan) - məcməyi	طبقهای بلور و خوانهای لعل	ظرایف کشانرا بفرسودنعل (۱۹۳, ۲۲)
خوان (xan) - məclis	شه و لشگر شه بیکیبارگی	بر آن خوان شدند از سر بارگی (۳۸۳, ۳۱)
خواندن (xandən) - köməyə çağırmaq	چو عاجز رهاننده دانم ترا	درین عاجزی چون نخوانم ترا (۸, ۷۸)
خواندن (xandən) - dəvət etmək	خرانرا کسی در عروسی نخواند	مگر وقت آن کاب و هیزم نماند (۱۷۵, ۹)
خواندن (xandən) - çağırmaq	بلیناس فرزانه را پیش خواند	بنزدیک جام جهانبین نشانند (۳۱۰, ۲۶)
خواننده (xanənde) - oxuyan	نشان اندر آرد بخوانندگان	مفرح رساند بدانندگان (۴۵, ۷۰)
خواه (xah) - istər, əgər	گرم بشکنی گر نهی درنورد	کفی خاک خواهی زمن خواه گرد (۹, ۸۷)
خواهر (xahər) - bacı	وگر خدمت شاه راندر خورست	مراهم خداوند و هم خواهرست (۲۱۴, ۱۰۹)

خواهش (xahəş) - xahiş

ولیکن بخواش من حکم کش کنم زین سخنها دل خویش خوش (۸, ۷۶)

xahiş etmək - (xahəş nəmudən) خواهش نمودن

بخواش نمودن زبان برگشاد بسی آفرین شاه را کردیاد (۲۹, ۵۲)

xahiş, dəvət - (xahəşgəri) خواهشگری

شه ترک باشهرگان دیار بخواشگری شدبرشهریار (۲۶, ۳۸۳)

istəyən, ehtiyacı olan - (xahənde) خواهنده

زهر نعمتی کایدش نوبنو دهد بخش خواهندگان جویجو (۴۸, ۳۸)

yaxşı - (xub) خوب

باندیشه خوب و رای صواب پدید آورداین سخن را جواب (۱۳۹, ۳۹)

gözəllər şahı - (şah-e xuban) شاه خوبان

گراو شاه عالم شدازسروری منم شاه خوبان بجان پروری (۴۶۷, ۷۷)

xoşa gəlmək - (xub amədən) خوب آمدن

چوشه دیدخوبان آن راه را نه خوب آمدان قاعده شاه را (۳۹۹, ۲۴)

gözəlləşmək, yaxşılaşmaq - (xub şodən) خوب شدن

جهان تازه گردد چو خرم بهشت شود خوب صحراو بیغوله زشت (۲۱۵, ۷)

yaxşılaşdırmaq, abad etmək - (xub kərdən) خوب کردن

زمانه جزاین نبیند صواب که این را کندخوب و آنرا خراب (۲۴۲, ۲۵)

yaxşısı budur - (xubtər) خوبتر

دل خودز بدعهدی آزاد کن وزین خوبترشاه را یادکن (۲۵۹, ۱۴۷)

gözəl - (xubçehr) خوبچهر

نمودندکان رومی خوبچهر چه بد دیداز آن زنگی سرنمهر (۸۶, ۴۴)

xoş fikirli, xoş niyyətli - (xubrəy) خوبرای

چنان کرد گنجورکار آزماي که فرمود شاهنشاه خوبرای (۲۴۶, ۹۰)

gözəl - (xubrui) خوبروی

گرم هست بر خوبرویان شتاب بخوارزم روشنترست آفتاب (۳۲۸, ۳۹)

gözəllik - (xubrui) خوبرونی

کنیزی بدین جهره هم خوارنیست که در خوبرونی کسش یاری نیست (۳۸۸, ۱۰۱)

gözəllik - (xubi) خوبی

ز خوبی چنان ساختش نقشبند که بر بست بر نقش ترکان پرند (۴۰۴, ۱۰)

yaxşılıq, xoşbəxtlik - (xubi) خوبی

خردمندرا خوبی از داداوست پناه خداایمن آباداوست (۱۴۳, ۳)

öz - (xod) خود

مرا نیست از خود حسابی بدست حساب من از تست چندانکه هست (۷, ۵۴)

özünü oda vurmaq - (xod-ra bər atəş zədən) خود را بر آتش زدن

چو آواز بر پیل سرکش زدی زدی آتش را خود بر آتش زدی (۹۴, ۱۵۲)

kədərlənmək, qəmlənmək, qəmlil olmaq - (xod-ra bə-ğəm daştən) خود را بغم داشتن

چه باید بخود بر ستم داشتن همه ساله خود را بغم داشتن (۴۶۳, ۱۶)

özü gəlmək, könüllü gəlmək, öz istəyi ilə gəlmək - (be-xod amədən) بخود آمدن

بخود نامدم سوی ایران زروم خدایم فرستاد از آن مرزویوم (۲۳۰, ۵۹)

özünə əzab vermək - (be-xod bər setəm daştən) بخود بر ستم داشتن

چه باید بخود ستم داشتن همه ساله خود را بغم داشتن (۴۶۳, ۱۶)

özünü rüsvay etmək - (be-xod nəng-ra rəhnəmunü kərdən) بخود ننگ را رهنمونی کردن

بخود ننگ را رهنمونی کنم که پیش زیونان زبونی کنم (۱۴۸, ۷۵)

öz-özünə götür-qoy etmək, fikirləşmək - (ba-xod bər əndaxtən) با خود بر انداختن

نخفت آن شب از عزم کین ساختن زهر گونه باخود بر انداختن (۳۹۸, ۸)

özü ilə məşğul olmaq, heç bir işlə məşğul olmamaq - (ba-xod bə-bazi budən) باخود بیازی بودن

شب و روز بیچاره سازی نیم درین پرده با خود بیازی نیم (۲۰۴, ۲۶۳)

öz-özünə hesablaşmaq - ba-xod bər əndaxtən) با خود برانداختن

حسابی که باخودبر انداختی چنان نیست بازی غلط باختی (۶۱, ۱۶۴)

özündən uzaqlaşdırmaq - ze-xod dur daştən) زخود دورداشتن

ستم رازخود دوردارم بهش ستمکش نوازم ستمکاره کش (۴۷, ۲۲۹)

qəzəbdən qıvrılmaq, əsəbləşmək - bər xod piçidən) برخود پیچیدن

شه زنگ چون گوش کرداین سخن بیچید برخود چومار کهن (۳۷, ۸۵)

özünə peşə etmək - bər xod məbah kərdən) برخود مباح کردن

الانی زیس ایسوی برجناح سرانداختن کرده برخود مباح (۲۵, ۴۱۳)

Allah, özü yaşar - be-xod zende) بخود زنده

خداوند بی یار و یار همه بخود زنده و زنده دار همه (۳۲, ۳۵۶)

xod) - heç (خود

توگفتی که خودنیست اورا دهان همان نام اونیست اندر جهان (۹۶, ۲۸۸)

xod) - həmçinin (خود

بلالی برآورده آواز خوش صلا داده درروم و خوددر حبش (۳۵, ۲۷۷)

öz) - (xod خود

یکی آنکه خود بودپرهیزکار دگر درحرم کردنتوان شکار (۸, ۲۷۵)

dost) - (xod خود

بجان بردخودهرکسی گشته شاد کس ازگشته خودنیآورد یاد (۷۵, ۱۸۰)

dəbilqə) - (xud خود

یکی خودپولادآیینه فام نهاد ازبرفرق چون سیم خام (۲۷۸, ۱۰۳)

özünü bəzəyən) - (xodaray خودآرای

شنیدم که روباه رنگین بروس خودآرای باشد برنگ عروس (۵, ۲۵)

istibdad) - (xodkaməgi خودکامگی

جهان کام و ناکام خواهی سپرد بخودکامگی پی چه خواهی فشردد (۶۶, ۷۴)

Azərbaycanda atəşkədə adıdır - (xodisuz) خودیسوز

که خواندی خودیسوزش آتشیست (۴۲, ۲۱۶)

xor) - yemək (خور

که شغلی دگر بود جز خواب و خور (۸۷, ۳۶)

xord) - ruzi, ərzaq (خورد

همان درخزینه نوردی نماند (۲۹, ۳۹۴)

xord) - yemək (خورد

یکی راسرازتق بریدن بدرد بمطبخ فرستادن ازبهر خورد (۹۵, ۹۰)

xord) - ölüm (خورد

زمین خورد و تاخور نشان دیرنیست هنوزش زخوردن شکم سیرنیست (۱۴۹, ۲۰۱)

xordən) - yemək (خوردن

جو برداری از رهگذر بود را خورد پشه مغز نمرد را (۳۳, ۵)

qəm yemək, qəmlənmək - (ğəm xordən) غم خوردن

غم نامده خوردنتوان بزور بیزم اندرون رفت نتوان بگور (۱۴, ۴۴۳)

xordən) - udmaq (خوردن

هنوزش زخوردن شکم سیر نیست (۱۴۹, ۲۰۱)

xordən) - öldürmək, kəsib-tökmək (خوردن

که طوفان آتش گیار اخورد (۵۱, ۳۵۲)

xordən) - yandırmaq (خوردن

که طوفان آتش گیار اخورد (۵۱, ۳۵۲)

xordən) - zərbə almaq (خوردن

چنین چند را خاک خاریدسر (۲۱, ۱۰۷)

xordən) - içmək (خوردن

حریفان پیشینه راباز جوی (۸۹, ۵۹)

xordəni) - yeməli (خوردنی

در آنها که باشندهم خوردنی (۵۷, ۴۵۹)

xorəç) - yemək, xörək (خورش

چو فرمود خسرو که خوان آورند	بساط خورش در میان آورند (۹۱, ۱۱۷)
ملکزاده رادر خرام و خورش	همی دانچون جان خود پیوروش (۲۳۹, ۸۷)
اگر هیچ دانستی در نخست	که خوردی چنین دارم تندرست (۹۰, ۱۰۱)
براقی شتابنده زیرش چو بوق	ستامش چو خورشید در نور غرق (۱۵, ۱۰)
چو در سر مه زد چشم خورشید میل	چو در سر مه زد چشم میل (dər çeşm mil-e sorme zədən-e xorşid) – günəşin batması, qaşqaralma
بر آشفته نوشابه زان شیر دل	که پوشید خورشید را ز یرگل (۲۶۰, ۱۶۶)
نهاده یکی خوان خورشید تاب	برو چارکاسه ز بلور ناب (۲۶۷, ۲۵۴)
ز خوز انطرف تآب زنده رود	زمین زنده گشت از نوای سرود (۲۲۰, ۷۹)
ولیکن بخواهش من حکم کش	کنم زین سخنها دل خویش خوش (۸, ۷۶)
در آن مرغزار خوش دلگشای	خوش افتاد شه را که خوش بود جای (۴۶۰, ۶۰)

خوش آمدن (xoş amədən) - xoş gəlmək	از آن خوشتر آید جهان دیده را	که ببند همی ناپسندیده را (۴۰, ۱۰)
خوش (xoş) - gözəl	بهاری کهن بود چینی نگار	بسی خوشتر از باغ در نو بهار (۲۱۱, ۶۹)
خوش (xoş) - dadlı	که سالار خوان خورد خوان آورد	خورشهای خوش در میان آورد (۲۷۲, ۳۱۵)
خوش (xoş) - əziz, şirin	وگر میل دار بجان خوشم	بدندان گرفته بخدمت کشم (۳۲۹, ۵۷)
خوش اندر خوش (xoş əndər xoş) - çox şad	خوش اندر خوش بودن	خوش اندر خوش بودن (xoş əndər xoş budən) - çox şad olmaq
خوش (xoş) - xoş səs, gözəl səs	سه دیگر خوش آوازی و بانگ رود	که از زهره خوشتر سراید سرود (۳۸۹, ۱۰۵)
خوشبو (xoşbu) - xoş ətirli	گلی دید خوشبوی و نادیده گرد	بهاری نیاز زده از یاد سرد (۳۳۶, ۴۶)
خوشبو (xoşbu) - xoş ətirli	ازین جنبشآن بود مقصود من	که خوشبو کنی مجمر از عود من (۳۷۳, ۲۷۸)
خوشخواب (xoşxab) - şirin yuxu	چو نوشین می اندر دهن ریختند	بخوشخواب نوشین در آویختند (۴۵۱, ۵۶۰)
خوشخوارگی (xoşxarəgi) - naz-nemət	جهان میگذرد بخوشخوارگی	باندازه دارد تکبارگی (۶۹, ۵)
خوشدل (xoşdel) - şad, xoşbəxt	بهر بوم و هر کشوری کز زمیست	ببینم که خوشدل کدام آدمیست (۲۸۳, ۲۷)
خوشدل (xoşdel) - sevindirmək, şad etmək	بتعلیم او بیشتر بر درنج	که خوشدل کنم در ایاس گنج (۷۱, ۲۶)

خوشدلی (xoşdeli) - xoşbəxtlik
 از آن خوشدلی بهره یابم مگر که آهن بر آهن شود کارگر (۲۸, ۲۸۳)
 خوشدلی را بسیچیدن (xoşdeli-ra bəsiçidən) - şad olmaq
 فداکن درم خوشدلی را بسیچ که ارزان بود دل خریدن بهیچ (۳۳, ۴۶۴)
 خوشرو (xoşrou) - xoş yeriyən, iti gedən
 سمندر چوپروانه آتشیروست ولیکن این کهن لنگ و آن خوشروست (۱۹۹, ۱۸۹)
 خوش عنان (xoşenan) - ram, müti
 از آن خوش عنان تر که آید گمان وزان تیزروتر که تیراز کمان (۱۴, ۱۶)
 خوشگوار (xoşqovar) - şirin, dadlı, xoşagəlim
 بگنجینهء تخت بارش دهند چو خواهد می خوشگوارش دهند (۵۳, ۳۰۳)
 خوشمنش (xoşməneş) - xoş əhvalı, şad
 بنخجیر شد شاه یگروزکش هم او خوشمنش بود هم روز خوش (۳۶, ۱۲۰)
 خوشنمک (xoşnəmək) - dadlı, duzlu
 اسپران رومی نپوردمی همه زنگی خوشنمک خوردمی (۱۰۲, ۹۰)
 خوشنود (xoşnud) - xoş
 نپرسیم از آنها کز وسود نیست کزین پیشه اندیشه خوشنود نیست (۲۸, ۴۶۴)
 خوشه (xuşe) - budaq, salxım
 از بارگران خوشه خم گشته بود تک و تاب نخجیر کم گشته بود (۵۸, ۳۲۰)
 خوشه چین (xuşecin) - başaq yığan
 همه خوشه چینند و من دانه کار همه خانه پرداز و من خانه دار (۳۲, ۲۲)
 خو (xu) - adət
 خو گرفتن (xu gereftən) - adət etmək, alışmaq
 اگر زیرکی باگلی خومگیر که باشد بجاماندنش ناگزیر (۶, ۱۷۵)
 خوگر (xugər) - ünsiyyətdə olan
 بمرم در امیز اگر مردمی همه کس تن او پوست را پرورد (۸, ۲۵)
 خون (xun) - qan

شود نرم از افشردن انجیر خام ولی چون خوری خون بر آرد ز کام (۱۰۲, ۳۸)
 خام şərab - xun-e xam) خون خام
 مگر چون بر افروزد آتش ز جام شود کار ما پخته زان خون خام (۲۲۲, ۲۷۳)
 خام şərab - xun-e xom) خون خم
 ز حلق خروسان طاوس دم فروریخت طاوسها خون خم (۱۳۹, ۲۲۵)
 əzab çəkmək, qəm yemək - xun xordən) خون خوردن
 چه دلها که خون شد ز خون خوردنم چه خونها که مانده ست در گردنم (۱۴۲, ۴۷۲)
 qan tökmək - xun randən) خون راندن
 بین تابهنگام کین گستری چه خون راندم از زنگی و بربری (۶۴, ۱۶۴)
 qanını vermək, canını qurban vermək - xun rixtən) خون ریختن
 سران سپه سرکشیدند پیش که ریزیم دریای تو خون خویش (۱۰۰, ۴۱۰)
 qan tökmək - xun rixtən) خون ریختن
 بخون ریختن شد دل انگیزته ز خون چنان بیگنه ریخته (۴۵, ۸۶)
 parçalanmaq, qana bulaşmaq - xun şodən) خون شدن
 تو آشیرگیری که در وقت جنگ ز شمشیر تو خون شود خاره سنگ (۱۱۳, ۱۲۵)
 qana bulamaq - xun kərdən) خون کردن
 بر اعدای دولت شبیخون کنیم بنوک سنان خاره را خون کنیم (۶۴, ۴۰۸)
 qan ağlamaq - xun geristən) خون گریستن
 چرا خون نگریم بر آن تاج و تخت که دارنده را بر در افکند رخت (۱۴۷, ۱۸۵)
 qan vermək, rəng vermək, xun dər avərdən) خون در آوردن
 qızartmaq
 بیا ساقی آن شیر شنگر فگون که عکسش در آرد بسیماب خون (۱, ۲۸۱)
 əzab çəkmək, narahat olmaq - xun-e xod-ra xordən) خون خود را خوردن
 بی پوستین خون خود را خورد همه کس تن او پوست را پرورد (۸, ۲۵)
 yanağından - əz çehre xun əngixtən) از چهره خون انگیزتن
 qal dammaq

گراو حربه دارد بخون ریختن من از چهره خون دانم انگیختن (۴۶۷, ۴۹)
 - əz del-e xaresəng xun bər avərdən) از دل خاره سنگ خون بر آوردن
 - dəhşətli qorxu yaratmaq
 جلاجل زنان از نواهای زنگ بر آورده خون از دل خاره سنگ (۱۷۹, ۴۲)
 - be-xun (be-kəsi) bəxşayeş avərdən) بخون (بکسی) بخشایش آوردن
 - birinin qanına qıymaq
 میخشد یزدان بر آن رهنمون که بخشایش آر دیمنبر بخون (۴۱۵, ۵۷)
 - be-xun pişdəsti avərdən) بخون پیشدستی آوردن
 - qan tökməyə tələsmək, müharibəni birinci başlamaq
 بر آن ختم شد رخصت رهنمون که شه پیشدستی نیار دبخون (۱۴۱, ۵۹)
 - be-xun tər budən) بخون تریودن
 سربیزبان کویخون تریود بهست از زبانی که بیسر بود (۱۵۱, ۱۱۸)
 - be-xun tər kərdən) بخون تر کردن
 همه خاک اورا بخون ترکم همان آبرا خاک بر سر کنم (۳۳۳, ۱۰)
 - be-xun-e ru-ye doşmən nəmaz kərdən) بخون روی دشمن نماز کردن
 - dūşmən qanı tökmək
 سنان بر سر موی بازی کنان بخون روی دشمن نمازی کنان (۴۱۴, ۳۶)
 - be-xun gərgə kərdən) بخون غرقه کردن
 qəltan etmək
 چرا کشت بهمن فرامرز را بخون غرقه کرد آن بروبرزرا (۲۰۰, ۱۳۵)
 - be-xun gerayənde şodən) بخون گراینده شدن
 etmək
 گراینده شد هردو لشگر بخون علم بر کشیدند چون بیستون (۴۲۱, ۱۴۰)
 - be-xun dər kəşidən) بخون در کشیدن
 بدین گونه خیلی بخون در کشید تنی چند راجان زتن بر کشید (۴۱۸, ۱۰۱)
 - bər xun şetabənde şodən) بر خون شتابنده شدن
 olmaq
 چوبر خون شتابنده شد نیش او نیامد کس از بیم در پیش او (۴۲۸, ۲۳۵)

birini - bər xun-e (kəsi) tiğ kəşidən) بر خون کسی تیغ کشیدن
 öldürməyə qılınc çəkmək
 مکش تیغ بر خون کس بیدریغ ترا نیز خونست و با چرخ تیغ (۲۳۸, ۴۸)
 - qana susamaq) bər xun dəlir budən) بر خون دلیر بودن
 بریند زنجیر شیران من دلیرند بر خون دلیران من (۳۵۱, ۴۴)
 - birinin (bər- xun-e (kəsi) miyan bəstən) بر خون (کسی) میان بستن
 intiqamına qalxmaq
 که ترسم دگر باره ایرانیان ببندند بر خون دارامیان (۲۳۷, ۶۰)
 - qana bulamaq) dər xun kəşidən) در خون کشیدن
 چو فرق خصم در خون کشید از آن سرکشی سرگردون کشید (۴۲۲, ۱۵۳)
 - həyəcanlanmaq) dər cəgər cuş zədən-e xun) در جگر جوش زدن خون
 نگر باره خون در جگر جوش زد قضا را قدر بر بنا گوش زد (۴۱۸, ۹۸)
 - qana bulamaq) dər zir-e xun avərdən) در زیر خون آوردن
 زمین گریضاعت برون آورد همه خاک در زیر خون آورد (۱۴۲, ۸۱)
 - qana batmaq, dər gərdən xun gerou kərdən) در گردن خون گرو کردن
 qan etmək
 بسی خون گرو کرده در گردنش عقابین چنگ عقاب افکش (۳۸۷, ۷۸)
 - ölümə tərəf getmək, qan be-cuş amədən-e xun) بجوش آمدن خون
 çəkmək
 زدارا نیاید بجز نای و نوش گراید بتو خونش آید بجوش (۱۲۳, ۹۰)
 خون - ölüm (xun)
 همان قاصدان نیز کردند جهد که بر خون او بسته بودند عهد (۱۷۷, ۲۸)
 - Siyavuşun ölümü) xun-e siyavuş) خون سیاوش
 نوشته برین هردو آلوده طشت چو خون سیاوش بسی سرگشت (۱۴۲, ۸۰)
 خون - həyat (xun)
 فرو شوید از دور بیدار را رها نذر خون خلق آزاد را (۲۸۵, ۵۱)

خوناب (xunab) - qanlı göz yaşı, acı göz yaşı
 بخوناب لعلی که آرد بچنگ ستیزه کند بادل خاره سنگ (۷, ۷۹)
 بخوناب پرورده چون جگر سر از دیده برکرده چون بصر (۱۲۳, ۲۲۳)
 بخوناب - şərab (xunab-e xom) خوناب خم
 قناعت بخوناب خم کرده ام (۲, ۲۸۸)
خون تراویده (xuntəravide) - qandammiş
 خندگی همه سرخ گل باراو گلی خون تراویده از خار او (۳۹, ۴۱۴)
خونخوار (xunxar) - qan içən, qan tökən
 ز خونخوار دارا هر اسنده گشت که آسان نشاید برین پل گذشت (۱۴۲, ۲۰۱)
خونخوارگی (xunxaregi) - qaniçmə, qəddarlıq, xunxarlıq
 درآید بتندی و خونخوارگی بجز شه کرا باشد این یارگی (۱۵۷, ۲۶۰)
خونخواره (xunxare) - qan tökən, qan içən
 شدا از رومیان رنگ یکبارگی که دیدند از آنگونه خونخوارگی (۴۷, ۸۶)
خونریز (xunriz) - qan tökən, yırtıcı
 ز شیران همان شیر خونریز تر که دندان و چنگش بود تیز تر (۳۷, ۱۶۲)
خونریز (xunriz) - ölüm
 ز بیداد او چون ستوه آمدیم بخونریز او هم گروه آمدیم (۱۰۶, ۱۷۳)
خونریز کردن (xunriz kərdən) - öldürmək
 برآندل که خونریز دارا کنند بروکین خویش آشکارا کنند (۱۰۳, ۱۷۳)
خونریزی (xunrizi) - qan tökmə, öldürmə
 نگهدارد آزر م تخت کیان بخونریزی اول نبندد میان (۶۰, ۱۴۱)
 - (be-xunrizi-ye şəb şetab avərdən) بخونریزی شب شتاب آوردن
 səhərin açılmasına tələsmək
 برون شد دگر باره چون آفتاب که آرد بخونریزی شب شتاب (۲۷۰, ۱۰۳)

خونی (xuni) - öldürən, qan tökən, qatıl, canı

دل لاله را کامد از خون بجوش فرو مال و خونی بخاکی بیوش (۱۰, ۶۱)
خونی کردن (xuni kərdən) - qan tökmək, qan etmək
 میادا که اسبش حرونی کند که از چرم شیر اسب خونی کند (۱۰۷, ۳۴۷)
خوی (xey) - tər
 نشان جست کان کشور آرای کی کجا خوابگاه دارد از خون و خوی (۱۰۲, ۱۸۲)
خوی کردن (xey kərdən) - tərlemək
 سپاهی که اندیشه راپی کند جو کو هه زند کوه از خوی کند (۲۰, ۴۰۵)
birini (bər(kəsi, çizi xey avərdən) - birini)
 tərletmək, utandırmaq
 رخی چون گل و برگل آورده خوی بمن دانجامی پراز شیرومی (۳۲, ۶۲)
تار کردن (xey bər avərdən) - tər tökmək, utanmaq
 یکی مجلس آراست از رود ومی که مینو ز شرمش بر آورد خوی (۹۱, ۲۲۱)
خوی (xuy) - xasiyyət
 ازین خوی خوش کوسرشت منست بسی رخنه در کار و گشت منست (۲۳, ۳۲)
خوی کردن (xuy kərdən) - adət etmək
 چنین گفت کین لشکر جنگجوی بیگار شیران نکردند خوی (۷۶, ۴۰۹)
xuy reha kərdən - xasiyyəti dəyişdirmək
 اگر کردی این خوی ماران رها و گرنه من وتیغ چون اژدها (۱۸, ۱۵۶)
kəbudluqdan əl (əz-xu-ye dorəşt dər amədən) - kobudluqdan əl
 çəkmək, yumşalmaq
 جوان گرد روی آهن سخت پشت بنرمی در آمد ز خوی درشت (۲۷, ۱۲۸)
خویشت (xiş) - öz
 فروریزم از نظم ترکیب خویشت دگر گونه کردم ز ترتیب خویشت (۶۳, ۷)
yaxın qoymaq (bər xiş qozaştən) - yaxın qoymaq
 همه سوی نیکان نظر داشتی بدانرا بر خویش نگذاشتی (۱۲, ۲۸۹)
خویشت (xiş) - dost-tanış, qohum-əqrəba

جهان آن جهان شد که درویش راست که هم خویشتن راو هم خویش راست (۱۰, ۲۸۲)

اگر چه نشد ترک باروم خویش هم از روشان کینه باروس بیش (۸۸, ۴۰۹)

خویشتن (xištən) - öz

پژوهنده را یاوه زان شد کلید کز انداز هه خویشتن در تودید (۹۱, ۹)

ترنگ کمانهای بازوشکن بسی خلق را برده از خویشتن (۱۴۴, ۹۳)

öz işindən razı qalmaq, sevinmək از خویشتن شاد شدن

چو از و امداری خرازاد شد بر آسودو از خویشتن شاد شد (۷۱, ۷۴)

بقلب اندرون داشت باخویشتن چو یولاد کوهی شد آن بیلتن (۵۱, ۱۷۸)

از آن طیرگی شاه لشگر شکن ببیچید چون مار بر خویشتن (۲۸۳, ۴۲۸)

titrəmək, əsmək, lərzəyə gəlmək از آن خویشتن لرزیدن

ز یولاد بیکان پیکر شکن تن کوه لرزید بر خویشتن (۶۷, ۱۸۰)

özünü - xištən-ra be-çizi pabəst kərdən خویشتن را بچیزی پابست کردن

bir şeyə əsir etmək, bağlamaq درین بوم بیگانه کم کن نشست

مکن خویشتن را بدو پای بست (۵۰, ۲۳۶)

خویشی (xişi) - dostluq, yaxınlıq

برنجد تن نازک از دروداغ چه خویشی بود با درا با چراغ (۹۲, ۱۸۲)

خطر هاست در کار شاهان بسی که با شاه خویشی ندار کسی (۱۲۷, ۱۵۲)

خیال (xəyal) - fikir, düşüncə

نیاید که بندگان این خیال که دولت بملکست و نصرت بمال (۱۰۲, ۱۲۴)

خیال باختن (xəyal baxtən) - düşünmək

ز نیرنگ این پرده دیر سال خیالی شدم چون نیازم خیال (۶, ۵۴)

فیکرلشم (fikirləşmək) - خیال نمودن (xəyal nəmudən)

کند هر زمان صلح و جنگی دگر خیالی نماید برنگی دگر (۴, ۲۳۳)

yazmağa təhrik etmək - خیال پری پیکری کردن (xəyal-e pəripeykəri kərdən)

خیال پری پیکری میکند مرا چون خیال پری میکند (۴, ۴۰۳)

خیال (xəyal) - xəyal, surət

هر آینه کز خاطرش تافتم خیال سکندر درو یافتم (۴۰, ۴۲)

zəifləmək, incəlmək - خیال شدن (xəyal şodən)

ز نیرنگ این پرده دیر سال خیالی شدم چون نیازم خیال (۶, ۵۴)

xatırlamaq, yad etmək - خیال کسی را پیش داشتن (xəyal-e kəsi-ra piş daştən)

خیال دوسر هنگ را پیش داشت جز آن خود که سر هنگی خویش داشت (۳۰, ۱۷۷)

həyata keçmək - در خیال آمدن (dər xəyal amədən)

نشانند مطرب فشانند مال که آمد چنان بازی در خیال (۴۶, ۱۱۵)

خیانت (xəyanət) - xəyanət

xəyanət etmək - خیانت کردن (xəyanət kərdən)

دگر کان خیانت نکردم نخست که بر من گرفتاری آیدرست (۱۷۸, ۳۶۶)

خیرگی (xiregi) - heyrat, təəccüb

چو دید از دها بیل مست را گشاد اندران خیرگی دست را (۳۸۸, ۴۳۹)

خیره (xire) - düşünmədən

طیانچه بر اعضای خود میزنی تبر خیره بر پای خود میزنی (۴۶, ۱۵۸)

heyrat, təəccüb, mat - خیره (xire)

mat qalmaq - خیره شدن (xire şodən)

کز و خیره شد چشمه آفتاب (۳۵۸, ۴۳۷)

ز تیغ آتشی بر کشید چو آب

مات قالماق (mat qalmaq) - خیره ماندن (xire mandən)	زگوهر بران تخت گنجی فشاند
که گنجورخانه دران خیره ماند (۸۴, ۳۰۶)	
خیره خیر (xirexir) - inadkarlıqla, ciddi-cəhdlə	چه سازیم تختی چنین خیره خیر
که بروی شود دیگری جایگیر (۱۰۷, ۳۰۷)	
خیری (xeyri) - gül növü	زگنجش زمین کیسه بردوخته
سمن سیم وخیری زران دوخته (۴۶, ۴۸)	
سارالماق (qorxudan) - خیری-ye zərd şodən (xeyri-ye zərd şodən)	همه روس رادل پرازبرد شد
گل سرخشان خیری زرد شد (۵۱۰, ۴۴۷)	
خانه خیز (xanexiz) - Allah tərəfindən verilmiş	گهی باچنان گوهرخانه خیز
چوبوطالبی راکنی سنگریز (۳۷, ۶)	
خیل (xeyl) - yaxın adamlar, əyanlar	کیومرث از خیل توچاکری
فریدون زملک توفرماتبری (۳۱, ۳۰۲)	
خیل (xeyl) - süvari dəstəsi, qoşun	همان لشکر زنگ وخیل حبش
بهرگوشهء گشته شمشیرکش (۲۴۲, ۱۰۰)	
خیل خیل (xeyl-xeyl) - dəstə-dəstə	رسیدند زنهاریان خیل خیل
که طوفان بدریا درآورد سیل (۱۲, ۱۲۸)	
خیلی (xeyli) - çox	بسرخیلی فتنه بریست موی
سوی تاجگاه تو آوردروی (۳۴, ۳۱۹)	
خیمه (xime) - çadır, ximə	چوهندو سراپرده شاه دید
مه خیمه برخیمه ماه دید (۸۲, ۳۳۱)	
خیمه ماه (xime-ye mah) - göy	چوهندو سراپرده شاه دید
مه خیمه برخیمه ماه دید (۸۲, ۳۳۱)	
خیمه بالا زدن (xime bala zədən) - tabe olmamaq	چوشه راسراپرده آنجا زدند
رقیبان دژخیمه بالا زدند (۳۰, ۲۹۰)	

د (dal) - Fars əlifbasının onuncu hərfi

داد (dad) - ədalət	بگوهر جهانرا بیاراسته
بتیغ از جهان دادودین خواسته (۱۵, ۱۵)	
داددان (dad dadən) - ədalət göstərmək	بدین وبدانش کنم کارها
دهم دادراروزبازارها (۴۳, ۲۲۹)	
داددان (dad dadən) - xoş keçirmək	چنان برزن ایندم که دادش دهی
که بادش دهی گرببادش دهی (۳۲, ۴۶۴)	
داد ستانیدن (dad setanidən) - intiqam almaq	اگر دانسانداز خصم شاه
خدا بادپاری ده دادخواه (۳۷, ۳۹۴)	
داد کردن (dad kərdən) - ədalət göstərmək, ədalətli olmaq	دل هریگی رازماشادکن
دعاخواه ودانش ده ودانکن (۸۴, ۳۳۸)	
دادجویی (dad-e cəvani dadən) - cavanlıq etmək	بساط می ارغوانی بنه
طرب ساز ودادجویی بده (۲۳, ۱۱۹)	
داد دل خواستن (dad-e del xastən) - kömək etmək	سیم دل بشقتت برآراستن
ستم دیده راداد دل خواستن (۶۸, ۵۰)	
داد دل ستانیدن (dad-e del setanidən) - istədiyinə çatmaq, istədiyinə nail olmaq	برسم فریدون واین کی
ستانیم داددل ازرود ومی (۳۸۱, ۲۷۳)	
داد (dad) - dad, fəryad	نشسته چنین چون یکی چشمه نور
که آواز دادآمدازراه نور (۱۶, ۷۹)	
داد (dad) - mükafat	چو دادیم ناموس نام اوران
بده دادم ای داورداوران (۴۰, ۱۲)	
دادبخش (dadbəxş) - ədalətli	بنام بزرگ ایزد دادبخش
که دارا زهر دانش او دادبخش (۱, ۱۵۵)	
دادبخشی (dadbəxşi) - ədalət	دادبخشی کردن
دادبخشی کردن (dadbəxşi kərdən) - ədalət göstərmək	

ستم دیده را دادبخشی کنم شنب تیرگاندر خشی کنم (۲۸, ۲۲۸)

دادخواه (dadxah) - məzlum, dadxah, ədalət istəyən
جهان دادخواهست و شه دستگیر زداور نباشدجهانراگزیر (۵۴, ۷۸)

دادخواه بودن (dadxah budən) - ədalətli olmaq
یکی آنکه برکشتن بیگناه تو باشی درین داوری دادخواه (۱۷۰, ۱۸۷)

دادخواهی (dadxahi) - ədalət
دادخواهی کردن (dadxahi kərdən) - ədalətli olmaq
بدان دادمکت که شاهی کنی چوداور شوی دادخواهی کنی (۶, ۵۱)

دادگر (dadgər) - ədalətli
چنان دادگر بودکز دادخویش دم گرگ رابست برپای میش (۸, ۶۴)

دادن (dadən) - vermək
تو آوردی از لطف جوهر پدید بجوهر فروشان تو دادی کلید (۹, ۳)

جهاندار اگر زانکه فرمان دهد زماهر که خواهددیوجان دهد (۴۲, ۴۰۰)

خلاص دادن (xelas dadən) - xilas etmək
زبند جهان دادخودرا خلاص بمعشوقی عرشیان گشت خواص (۶, ۱۵)

مؤددتی uzatmaq, əmr vermək (xətt-e omr dadən) - خط عمر دادن
چنان به که پاداش مالم دهد خط عمر تاهفت سالم دهد (۲۱۷, ۳۶۹)

گنر دادن (qozər dadən) - əmr etmək, göstəriş vermək
فرستاد خلقی بانبوه را گنر دادیرستن آن کوه را (۱۲۵, ۲۹۸)

دادن (dadən) - bağışlamaq
جوهره درم در ترازو نهم ولی چون دهم بسی ترازودهم (۳۴, ۳۲)

دادن (dadən) - açılmaq
تموزش گل کوهساری دهد زمستان نسیم بهاری دهد (۴, ۲۴۸)

دادن (dadən) - əsmək
تموزش گل کوهساری دهد زمستان نسیم بهاری دهد (۴, ۲۴۸)

داددهش (dad-o-dəheş) - ədalət, yaxşılıq
بدین دستبرد از جهان دست برد (۹۴, ۳۳۹)

داددهش (dad-o-dəheş) - səxavət, əliaçıqlıq
بیرامنش فیلسوفان دهر جهانرا ز داددهش دادبهر (۱۸, ۱۱۹)

دادوستد (dad-o-setəd) - xeyrxahlıq
بدادوستد در هم آمیختند (۲۹۲, ۳۷۴)

داده (dade) - verilmiş, bağışlanmış
خدا دادویر داده کردم سپاس (۷۵, ۴۵)

داده شدن (dade şodən) - verilmək
بدیگر کسی داده شدجای او (۱۲, ۳۴۰)

دار (dar) - sözdüzəldici şəkilçi
دل از داغداران تسلیم اوست (۱۱, ۱۶۱)

دار (dar) - dar ağacı
دارا کردن (bər-dar kərdən) - asmaq, dara çəkmək
بفرمود تاخوار کردندشان رسن بسته بردار کردندشان (۶۳, ۱۳۵)

دارا (dara) - Dara
زدارا ستندتاج واورنگرا (۳۷, ۵۶)

Allah (dara-ye çərx-e kəbud) - دارای چرخ کبود
بفرمان دارای چرخ کبود ز مابادیرجان خاقان درود (۱۰, ۳۴۹)

Dara (dara-ye doulət) - دارای دولت
که ماننددارای دولت تهی (۱۴۶, ۱۸۵)

İskəndər (dara-ye dəhr) - دارای دهر
برأسود وازخرمی یافت بهر (۹۸, ۲۴۷)

din sahibi, əqidəli şəxs (dara-ye din) - دارای دین
که دارای دین راکند زیردست (۵, ۲۸۲)

İskəndər (dara-ye rum) - دارای روم

بروسی خیر شد که دارای روم درآورد لشگردین مرزوبوم (۱۹, ۴۰۴)
 Allah - (dara-ye giti) دارای گیتی
 که دارم بیهود دارانیاز (۱۳۹, ۱۸۵)
 Allaha pənah - (be-dara-ye xod pənah bordən) بداری خود پناه بردن
 aparmaq
 بترسید وشد رنگ ورویش چوگاه بداری خود بردخود راپناه (۱۷۶, ۲۶۱)
 darapərəst, Dara tərəfdarı - (darapərəst) داراپرست
 چودانست کان شهر داراپرست بجد سکندر نیاید بدست (۹۷, ۳۲۳)
 Daraya sitayış - (darapərəsti) داراپرستی
 ز داراپرستی منش خاسته بمهر اسکندر بیاراسته (۱۸, ۱۴۴)
 Daranı məğlub edən (İskəndər) - (daraşəkən) داراشکن
 سکندرجهاندار داراشکن برافروخت چو شمع از آن انجمن (۷۴, ۱۹۶)
 Dara öldürən(dünya) - (darakoş) داراکش
 نفیر از جهانی که داراکشت نهان پرور و آشکاراکشت (۱۴۹, ۱۸۵)
 Dara şah - (daraməlek) داراملک
 زداراملک رایتی داشتند ملک زیر آن رایت انگاشتند (۹۱, ۳۲۳)
 Daranəsilli - (daranejad) دارانژاد
 که تاروی مهروی دارانژاد ببینم که دیدنش فرخنده باد (۳۰, ۲۱۷)
 sahib - (darənde) دارنده
 Allah - (darənde-ye aseman-o-zəmin) دارنده آسمان وزمین
 دارنده آسمان وزمین کزومایه دارد همان وهمین (۲۶, ۱۶۲)
 Allah - (darənde-ye mehr-o-mah) دارنده مهر و ماه
 پس از نام دارنده مهر و ماه که اندیشه راسوی اونیست راه (۲, ۳۳۲)
 İskəndər - (darənde-ye tac-o-şəmşir-o-təxt) دارنده تاج و شمشیر و تخت
 که دارنده تاج و شمشیر و تخت روان کرد رایت بنیروی بخت (۳۰, ۸۵)
 dərman - (daru) دارو

بیا ساقی از می نشان ده مرا از آن داروی بیهشان ده مرا (۱, ۲۵)
 vurhavur, çarpışma - (dar-o-gir) داروگیر
 برآورده از نای ترکی نفیر (۱۳۶, ۹۳)
 dastan, əhvalat - (dastan) داستان
 نمودم بدین داستان دست برد (۱۱۱, ۳۸)
 söz, atalar sözü - (dastan) داستان
 نیوشنده رادست شدبر فلک (۷۴, ۲۳۱)
 söhbət - (dastan) داستان
 تمنای آن نقش نادیده داشت (۷۲, ۲۵۴)
 söhbət açmaq, danışmaq, demək - (dastan zədən) داستان زدن
 به اردستان خرد کم زنی (۶, ۱۴۳)
 şərt - (dastan) داستان
 باین داستان شاه دمساز گشت (۳۰۵, ۱۰۵)
 malik olmaq - (daştən) داشتن
 yadda saxlamaq - (be-yad daştən) بیاد داشتن
 توبریادی از هر چه دارم بیاد (۴۵, ۶)
 arzu etmək, istəmək, diləmək - (daştən) داشتن
 چنان دارم از داور کار ساز کزین بانیا از شوم بی نیاز (۵۰, ۶)
 əldə saxlamaq - (daştən) داشتن
 غنیمت ببخواه نگذاشتند (۹۱, ۱۷۳)
 qiymətdə olmaq, bərabər olmaq - (daştən) داشتن
 ندارم جهان را بیک موی خویش (۷۸, ۴۶۷)
 qorumaq, saxlamaq - (daştən) داشتن
 ندارد شکوه خود و شرم شوی (۳۰, ۴۰۰)
 nəzarət etmək, idarə etmək - (daştən) داشتن
 که از ارش نامداز کس بکس (۱۸, ۳۱۸)
 چنان داشتم ملک را پیش و پس

داشتن (daštən) - tutub saxlamaq

بدارند بر جای خویش استوار خود از جای جنبد شوریده وار (۱۸۳, ۱۱۲)

داشتن (daštən) - saxlamaq

سکندر که تیغ جهانسوز داشت چنان تیغی از بهر آنروز داشت (۱۷۸, ۴۵)

داشتن (daštən) - təhrik etmək

غرور جوانی بر آن داردت که گردن بشمشیر من خار دت (۱۵۸, ۴۷)

داغ (dağ) - dağ, damğa

چوشمع آتش افتاده در باغ من شده باغ من آتشین داغ من (۲۱, ۱۴)

کفلگاه شیران در آرم بداغ زبیه نهنگان فروزم چراغ (۲۶۲, ۱۸۵)

داغ (dağ) - ləkə, nöqsan

اگر بر فروزی چومه صد چراغ ز خورشید باشد برو نام داغ (۲۲, ۳۶)

داغ (dağ) - yara

بر نجد تن نازک از درد داغ چه خویشی بود یاد رابا چراغ (۱۸۲, ۹۲)

سوی شاه شد داغ بردل کشان شتابنده چون برق آتشفشان (۱۳۳, ۶۶)

داغدار (dağdar) - qul

خرد دانش آموز تعلیم اوست دل از داغداران تسلیم اوست (۱۶۱, ۱۱)

داغ در آتش (dağ dər atəş) - qul

بفرمود تا داغشان برکشند حبش زین سبب داغ در آتشند (۱۱۱, ۶۷)

دام (dam) - tələ, tor

گره بر گره چین زلفش چو دام همه چینیان چین او را غلام (۳۳۶, ۵۰)

مرا خواندی و خود بدام آمدی نظر پخته تر کن که خام آمدی (۲۵۹, ۱۴۲)

عنان باز کش زین تمنای خام که سیمرغ را کس نیاورد بدام (۱۶۴, ۶۲)

چو شه تیغ را بر کشید از نیام بداندیش راسر در آمد بدام (۳۴۰, ۱۰)

چو دست از عنان سوی خنجر کشیم بداندیش رادام در سر کشیم (۴۰۸, ۶۵)

دام (dam) - heyvan

دود دام را شیر از آنست شاه که مهماننوازست در صیدگاه (۱۲۴, ۱۰۵)

دامن (damən) - ətək

توننی آنکه تامن منم بامنی وزین در میادم تهی دامنی (۸, ۷۲)

چو لختی بغلتید بر روی خاک کمر بست وز دامن درع چاک (۴۵۲, ۹)

بان هر سه دریایان هر سه در کنم دامن عالم از گنج پر (۴۳, ۵۰)

ز بس گنج دادن بایران سپاه ز دامن گهر موج ز دیر کلاه (۲۲۵, ۱۴۸)

وگر نه بایزد که تابوده ام بومی دامن لب نیالوده ام (۳۰, ۷۱)

دامن (damən) - torpaq

بهبستی شده بیشه پیر امتش ز کر کوثری بسته بردامش (۲۴۸, ۵)

دامن (damən) - bədən, cism

بیا ساقی آزادکن گردنم سرشک قدح ریزد در دامنم (۲۸۱, ۱)

دامن (damən) - ölkə

کز آوازه شه جهان گشت پر که چین را برامود دامن بدر (۳۸۲, ۱۲)

سر زلف در عطف دامن کشان ز چهره گل از خنده شکر فشان (۶۲, ۳۱)

دام ودد (dam-o-dəd) - heyvan, yırtıcı

شگفتی فرو ماند صاحب خرد که نه ادمی بود نه دام ودد (۴۳۳, ۳۰۳)

zəxme-ye dam-o-dəd) - dünya زخمهء دام ودد

که داند که این زخمهء دام ودد چه تاریخها دارد از نیک و بد (۱۸۹, ۲۰۵)

دانا (dana) - bilik sahibi, alim, bilən

سخنگوی پیشینه دانای طوس که آراست روی سخن چون عروس (۱۱۷, ۳۹)

zə-dana şəkib bordən) - səbrimi almaq, ağılını

aparmaq

چو بر خواندی افسونی آن دلفریب ز دل هوش بردی ز دانا شکیب (۲۱۱, ۷۳)

دانا (dana) - Bolinas

چو دانا نظر کرد در جام ژرف رقمهای او خواندی حرفا بحرف (۳۱۰, ۲۸)

Bolinas) - dana-ye bidarbəxt) دانای بیدار بخت

خبر داد دانای بیدار بخت که قیچاق رادل چو سنگست سخت (۴۰۲, ۶۳)

Allah) - dana-ye raz) دانای راز

بدار ای گیتی و دانای راز که دارم ببهبود دارانیا (۱۸۵, ۱۳۹)

Bolinas) - dana-ye rum) دانای روم

که چون شاه عالم بدانای روم بفرمود تاساز داز سنگ موم (۴۰۴, ۸)

Firdovsi) - dana-ye tus) دانای طوس

سخنگوی پیشینه دانای طوس که آراست روی سخن چون عروس (۱۱۷, ۳۹)

دانتری (danatəri) - ağıllıq, alimlik

ربود از دلیران توانتری سرزیرکان شدیدانتری (۷۶, ۲۴)

دانستن (danestən) - bilmək

مهندس بسی جویداز رازشان نداند که چون کردی آغازشان (۴, ۱۵)

دانستن (danestən) - bacarmaq

شکر دانم از هر لب انگیختن گلایی ز هر دیدهء ریختن (۳۴, ۵۳)

دانستن (danestən) - hesab etmək

زن آن به که زیور کشد پای او

نه زن دان که زندان بود جای او (۴۴۸, ۵۲۲)

دانستن (danestən) - xəbər tutmaq

چو نوشابه دانست کاورنگ شاه

بغال همایون درآمد ز راه (۲۵۴, ۷۵)

دانستن (danestən) - öyrənmək

چو دانست کانشهر دار ابرست

بجهد سکندر نیاید بدست (۳۲۳, ۹۷)

دانستن (danestən) - tanımaq

ندانم کسی کوبجان و بتن

مرا دوستتر دارد از خویشتن (۳۵, ۷۲)

دانستن (danestən) - demək

ندانم گرامی ترین گوهری

سپردم بنامی ترین شوهری (۲۲۳, ۱۱۲)

دانستن (danestən) - başa düşmək, dərk etmək

پلنگر که او بود سالار زنگ

بدانست کامدز دریا نهنگ (۱۰۳, ۲۷۴)

دانش (daneş) - bilik, elm, ağıl

تونی برترین دانش آموز پاک

زدانش قلم رانده بر لوح خاک (۳, ۴)

daneş dadən) - bilik vermək, elm öyrətmək) دانش دادن

دل هریکی را ز ماشادکن دعاخواه و دانش ده و دادکن (۳۳۸, ۸۴)

دانش آموز (daneşamuz) - şagird

خرد دانش آموز تعلیم اوست

دل از داغداران تسلیم اوست (۱۶۱, ۱۱)

Allah) - bərtərin daneşamuz-e pak) برترین دانش آموز پاک

تونی برترین دانش آموز پاک زدانش قلم رانده بر لوح خاک (۳, ۴)

دانشپرست (daneşpərəst) - alim, elm sevən

دلیر و سخنگو و دانشپرست

بتیرو شمشیر گستاخ دست (۸۴, ۲۱)

داننده (danənde) - bilən

نشاط اندر ارد بخوانندگان

مفرح رساند بدانندگان (۴۵, ۷۰)

دانه (dane) - toxum

بر آرم چراغی ز پروانهء

درختی بر آرایم از دانهء (۲۲, ۲۸)

دانه (dane) - əhvalat, söz

برآراستم چون صنمخانهه (۱۲, ۵۴)	پراکنده از هر دری دانهه
دانه (dane) - dən	
بنوبت درآس افکند هرکسی (۷۶, ۱۱۷)	درین آسیا دانه بینی بسی
دانه کار (danekar) - toxum səpən	
همه خانه پرداز و من خانه دار (۳۲, ۲۲)	همه خوشه چینند و من دانه کار
داور (davər) - hakim	
خدایش بهر کار از ان یاورست (۱۸۶, ۳۶۷)	که شاه جهان دادگر داورست
داور کار ساز (davər-e karsaz) - Allah	
چنان دارم ای داور کار ساز	کزین بانیا از ان شوم بی نیاز (۶۰, ۶)
داور نیک نام (davər-e niknam) - xeyirxah hakim (İskəndər)	
پس آنگه گزارش گرفت از پیام	که شاه جهان داور نیک نام (۱۲۱, ۲۵۷)
özünü – be-xace-ye xod be-davər şodən) بخواجه خود بداور شدن	
ağası ilə tay tutmaq	
سر و سیم آن بنده در سر شود	که باخواجه خود بداور شود (۳۱, ۳۱۹)
hakim olmaq, taysız olmaq) - be-davər şodən) بداور شدن	
ز پیروزی خود دلور شدست	همانا که تنها بداور شدست (۳۰, ۳۱۸)
داوری (davəri) - ədalət	
که ناسایم از داور یکرمان (۲۷, ۲۲۸)	بپذیر فتم از داور آسمان
داوری (davəri) - hakim	
که سختی رساند بخلق خدای (۱۸۳, ۲۶۴)	نه بس داور ی باشد آن سست رای
داوری (davəri) - iş, nəqqaşlıq	
خلافی بر آمد بفرآوری (۱۵, ۳۷۶)	ز رومی و چینی در آن داور ی
داوری (davəri) - iş	
دل رایزن بود در رای سست (۲۳, ۱۷۶)	چو دارا در آن داور ی رای جست
داوری (davəri) - izah, şərh	
بکنجد درآمد در داور ی (۹۶, ۱۳۵)	چو زین گونه کرد آن گزارشگری

داوری (davəri) - iş (Şərəfnaməni yazmaq işi)	
چو خواهم ز تور و زو شب یاور ی	مکن شرمسارم درین داور ی (۴۹, ۶)
داوری (davəri) - dava, döyüş	
دومرغ دلور در آن داور ی	زمانی نمودند جنگ آوری (۴۷, ۱۲۱)
داوری (davəri) - məzəmmət	
جهاندار ازین داور یهای سخت	نگهداشت پاسخ بنیروی بخت (۲۳, ۲۸۹)
داوری (davəri) - fikir, rəy	
درین داستان داور یها بسیست	مرا گوش برگفتهه هر کسیست (۱۷, ۶۵)
ولیکن بشاهی و نام آوری	نیم با تو در جستن داور ی (۸۵, ۳۶۰)
داوری (davəri kərdən) - mənəmlik etmək	
کسی راکه دولت کند یاور ی	که یارد که باو کند داور ی (۱۲, ۶۴)
داوری (davəri kərdən) - hökmranlıq etmək, hakim olmaq	
بیر هیزم از روز عذر آوری	بیر هیزکاری کنم داور ی (۳۱, ۲۲۸)
چرا زپی سنگ ناخور دنی	کنی داور یهای ناکردنی (۲۶۳, ۲۶۸)
düşünmək, işin nəticəsi üçün) - dəvəri mənəndən) در داور ی مانندن	
həyəcan keçirmək	
سپاه از دوسو مانده در داور ی	که دولت کرامیکند یاور ی (۳۵۴, ۴۳۷)
داوری (davəri qah) - döyüş, vuruş	
سکندر در آن داور یگاه سخت	پی افشرد مانند بیخ درخت (۷۶, ۱۷۲)
دایره (daire) - yer, qala, istehkam	
بهر دایره کوزده ترکناز	ز پرگار خطش گره کرده باز (۲۷, ۴۷)
دایره (daire) - dairə, məclis	
در آن دایره کین سخن رانده ام	درون پرور خویش را خوانده ام (۴۷, ۴۴)
دایم (dayem) - daim	

چنین گفت بار ایزن ترجمان که در سایه شاه دایم بمان (۲۱۸, ۵۴)

دایه (daye) - dayə گمان خواست از دایه چوب تیر که کاغذش بر هدف گه حریر (۶۸, ۶۷)

دباغت (dəbbağət) - dəbbağlıq, dəri aşılama دباغت چنان دادم این چرم را که بر تابد آسیب و آزرم را (۷۵, ۱۷۵)

دبستان (dəbestan) - məktəb سوی دشمن آمد چنان تازه روی که طفل از دبستان در آید بکوی (۴۲۳, ۱۷۵)

دبه (dəbbe) - dəbbə زیر خاش او پیش گیرم رحیل نیندازم این دبه در پای بیل (۳۲۹, ۶۲)

دبیر (dəbir) - katib, yazan دبیران نگر تابروز سپید قلم چون ترا شنند ازین مشک بید (۲۴, ۲۱)

Bolinas - dəbir-e dəlir دبیر دلیر فروخواند نامه دبیر دلیر که از هیبت افتاد گردون یزیر (۳۳۲, ۱۰۰)

dinar hesablayan - dəbir-e dinarsənc شنید از دبیران دینار سنج که زر زر کشد در جهان گنج گنج (۲۲, ۲)

دبیر (dəbir) - rəssam گر ایندگیهای کلک دبیر بر انگیخته موج از آن آنگیر (۳۷۹, ۴۸)

دبیر (dəbir) - manqal دبیری قلم رسته از پشت او قلمهای مشکین در انگشت او (۲۷۷, ۳۷)

دبیری (dəbiri) - katiblik گر انگشت من حرفگیری کند ندانم کسی کودبیری کند (۷۵, ۵)

دبیس (dəbis) - Dəbis (Mədainli sərkərdə) قدرخان ز چنین گورخان از ختن دبیس از مدائن و ولید از یمین (۴۰۸, ۷۰)

دبیقی (dəbiği) - ipək parça növü کنون تخت آن بار گه گشت خرد دبیقی و دبیش را ابیدرد (۲۴۹, ۱۳)

دجله (dəclə) - Dəclə بر آن دجله خون بلند آفتاب جو نیلوفر افکنده زورق بر آب (۱۸۱, ۸۱)

دخت (doxt) - qız همان روشنک را که دخت منست بدان نازکی دست پخت منست (۱۸۷, ۱۷۴)

دختر (doxtər) - qız پدر کرده آنر همایونش نام (۲۱۱, ۷۲)

دخل (dəxl) - xəzinə, var-dövlət اگر دخل خاقان چین آن تست مکن خرج را روز بازار سست (۳۸۲, ۵)

دخل (dəxl) - vergi ولیکن بشرطی که از ملک خویش کشی هفت ساله مرا دخل پیش (۳۶۸, ۲۱۳)

دخل (dəxl) - mədaxil, gəlir جو بینم کسی را که اورنج برد که با خرج او دخل او هست خرد (۲۲۹, ۴۱)

دد (dəd) - sözlünün qısa forması, vəhşi, yırtıcı دودام را شیر از آنست شاه که مهماننوازست در صیدگاه (۱۸۴, ۱۰۵)

دده (dəde) - yırtıcı, vəhşi که گونی که پرورد خواهد ترا کدامین دده خورد خواهد ترا (۴۵, ۲۲)

در (dər) - da, də (yerlik halı bildirir) حصار فلک بر کشیدی بلند درو کردی اندیشه را شهر بند (۵, ۲۲)

در (dər) - dan, dən (çığışlıq halı bildirir) ترا ملکی آسوده بیداغ ورنج مکن ناسپاسی در آن مال و گنج (۱۳۳, ۶۲)

در (dər) - haqqında سنان در سنان بسته چون نوک خار در سابقه نظم کتاب (۲۰)

در (dər) - yanında سیر بر سپر بسته چون لاله زار (۱۸۰, ۷۱)

در (dər) - yönlük halı bildirir	تودر روی جوهرکشی رنگ را (۱۰, ۳)	جواهرتوبخشی دل سنگ را
در (dər) - birgəlik halı bildirir	کزین خوش نمکتر نیابم کباب (۱۲۲, ۹۲)	همه ساق زنگی خورم در شراب
در (dər) - təsirlik halı bildirir	ره آبگینه بر الماس دید (۸۸, ۲۱۲)	چو آن از دهادر بلیناس دید
در (dər) - sözdüzəldici prefiks	سرتیغ کوه از سرتیغ او (۲۳, ۴۷)	بریزد در آشوب چون میغ او
در (dər) - üstündə	پلارک درورفته چون پای مور (۲۷۹, ۱۰۳)	درفشان یکی تیغ چون چشم گور
در (dər) - içərisində	سراماسی از سربزرگی درو (۱۵۸, ۹۴)	سیه ماری افسون گرگی درو
در (dər) - arasında	درابنای ما دیر مانتد بجای (۱۴, ۳۳۳)	چنان کن که این عهدنیکونمای
در (dər) - vaxt, zaman bildirir	چو صور اسرافیل دررستخیز (۱۳۳, ۹۲)	شغبهای شیبور از آهنگ تیز
در (dər) - üçün	در آن داوری چاره بازجست (۲۱, ۱۴۴)	زهرکار دانی برای درست
در (dər) - altına	بجز سرچه در پایت انداختند (۱۱۵, ۱۲۵)	چوبانیغ توسرکشی ساختند
در (dər) - altında	بمومی چنین بسته بر دیده خواب (۱۵, ۲۱)	گدازنده چون موم در آفتاب
در (dər) - qədər	ز چهره گل از خنده شکر فشان (۳۱, ۶۲)	سر زلف در عطف دامن کشان
در (dər) - fellərin əvvəlində işlənən prefiks	که تاب خرد بر نتابد ترا (۲۴, ۵)	خرد تا ابد در نیابد ترا

در (dər) - qapı	برین ره که سر بر دری میزنم	بامید تاجی سری میزنم (۷۳, ۸)
در (dər) - gözlərini	شاه آسایش و خواب را کار بست	دولختی دراز چار دیوار بستن (doləxti dər əz çardıvar bəstən)
در (dər) - yol	ولیکن نبودش در بازگشت	بناچار بامرگ دمساز گشت (۱۷۷, ۴۲۴)
در (dər) - ölkə	که نار دیمن عنر غارتگری	وزین در بیکسونهد داوری (۶۷, ۳۳۰)
در (dər) - tərəf	بهر حمله کانگیخت از هر دری	فروریخت از روسیان لشگری (۲۳۴, ۴۲۸)
در (dər) - dürr, inci	نه آهوولی نافه از مشک پر	چو دندان آهو برآمده در (۱۳, ۱۵)
در (dər) - dürrə çevirmək	بیارای هواطره ناب را	بگیری صدف در کن آن آبر (۱۴۱, ۴۸)
در (dər) - söz	بناسفته دری که در گنج یافت	ترازوی خود را سخن سنج یافت (۱۲۳, ۳۹)
در (dər) - dera	دراهای روسی در آمد بجوش	چو هندوی بیمار برز دخروش (۲۸, ۴۱۳)
در (dər) - turac	ز تیهو و دراج و کبک و تذرو	نیابی تهی سایه بید و سرو (۷, ۲۴۹)
در (dər) - gözətçi qalası	یتاقی بامد شدن چون خراس	نیاسود دراجه از بانگ پاس (۱۴, ۱۷۶)
در (dər) - uzun	بپهنی شدی چهره را پهن ساز	درازش کردی جبین را دراز (۲۱, ۱۲۸)
در (dər) - uzanmaq		درازش کردی جبین را دراز (۲۱, ۱۲۸)

کجا گردد از سیل جونی خراب	بجوی دگر کس در افزاید آب (۱۹۷, ۹۳)	اگر هر چه بشنیدی از باستان	بگفتی دراز آمدی داستان (۳۹, ۱۱۹)
بلندی نمودن در افکنگی	فر ا هم شدن در پراکنگی (۲۴۰, ۴)	چو بر مانده دستها شد دراز	دهان بر خورش راه بگشاد باز (۲۴۷, ۲۵۶)
سر زلف معشوق را طوق ساز	درا فکن بدین گردن طوق باز (۶۱, ۲۰)	سبب جستن پردگیهای راز	برو دیورادست گردد دراز (۲۶۶, ۲۳۶)
بیا ساقی آن آب یاقوتوار	درا فکن بدان جام یاقوتبار (۴۵, ۱)	بیک ماه کم بیش با او بساز	که بیگانه اینجا نماندر از (۳۶۲, ۱۱۵)
چوزنگی در آمد بزنگانه رود	ز شهرود رومی بر آمد سرود (۱۱۰, ۵۵)	مگر کان درازی نمودی درنگ	بدیری پدید آمدی روز جنگ (۱۷۶, ۱۸)
وزان کوه فرخ در آیم بدشت	ز صحرا بدریا کنم باز گشت (۲۸۳, ۳۰)	چه دستی که بر ما درازی کنی	بتاج کیان دست بازی کنی (۱۸۳, ۱۲۱)
در آمد بدو زنگی جنگ سود	بیک ضربت از تن سرش رار بود (۹۶, ۱۸۱)	چو بالای نیزه درازی گرفت	در آن معرکه نیزه بازی گرفت (۴۱۹, ۱۰۵)
سنام ز پهلوی در آید بناف	دروغی نمیگویم اینک مصاف (۴۱۵, ۵۵)	بداند جهان راکه پست و بلند	درازیش چندست و پهنش چند (۲۸۵, ۴۹)
در آمد بطیاره کوهکن	فرس پیل بالا و شه پیلتن (۳۹۰, ۱۲۶)	بدراعه در گریزد تنش	که آن درع باشنده پیراهنش (۲۸۸, ۵)
بکبک دری چون در آید عقاب	چگونه جهد بر زمین افتاب (۹۷, ۱۹۵)	رسن زودیوسد چو باشد گیاه	دگر باره دلوش در افتاب چاه (۱۵۳, ۱۴۱)
بر آورد پیروزی شاه دست	بقطال روسی در آمد شکست (۴۳, ۴۵۴)	هزیمت در افتاد بدخواه را	جهان دادشاهی جهانشاه را (۴۵۴, ۴۵)
در آمد بمن خوابی از جوش مغز	در آن خواب دیدم یکی باغ نغز (۲۱, ۱۸)	دراقتاد دارا بدن زخم تیز	ز گیتی بر آمد یکی رستخیز (۱۸۱, ۹۰)
در آمد با فاسانهای دراز	زهر سرگنشتی پژو هنده باز (۴۴۲, ۴۳۶)	بتلخی در اندیشه را جوش ده	دراقتاده تن فراموش ده (۲۶۵, ۲۲۲)
		دراقتاد دراز	دراقتاده تن فراموش ده (۲۶۵, ۲۲۲)
		دراقتاد دراز	دراقتاده تن فراموش ده (۲۶۵, ۲۲۲)

چوزین گونه کردن گزارشگری بکنجد درآمد درداوری (۱۳۵, ۹۴)
 daxil olmaq - درآمدن (dər amədən)
 چوبادخزانی درآید بیباغ زمانه دهدجای بلبل بزاغ (۲۶, ۲۴)
 oyanmaq - درآمدن (dər amədən)
 رطبچین درآمدنوشینه خواب دماغی پراتش دهانی پراب (۲۱, ۲۰)
 uzanmaq, davam etmək - درآمدن (dər amədən)
 نمیشد یکی بریکی کامگار زپیشین درآمدبشپ کارزار (۴۲۰, ۱۳۳)
 çıxmaq - درآمدن (dər amədən)
 درآمد زبحران سربیدبرگ گشاده برو روزن درع وترک (۱۷۹, ۵۸)
 dəymək - درآمدن (dər amədən)
 سر ازبار سنگی درآمدبسنگ جمازه بتنگ آمداراه تنگ (۲۷, ۳۰)
 öyrənmək - درآمدن (dər amuxtən)
 نشاندش بدانش درآمدن نشاندش بدانش از افروختن (۷۰, ۱۴)
 öyrətmək, izah etmək - درآمدن (dər amuxtən)
 درآمدختش رازان پیشکش بدان تعبیه شد دل شاه خوش (۱۳۴, ۷۷)
 bəzənmək - درآمدن (dər amude şodən)
 دگرباره درجنبش آمدنشاط درآمد شد خسروانی بساط (۲۷۴, ۳۴۷)
 ünsiyyətə olmaq, qaynayıb qarışmaq - درآمدن (dər amixtən)
 مردم درآمدن اگر مردمی که با آدمی خوگرت آدمی (۲۶, ۱۶)
 atmaq - درآمدن (dər əndaxtən)
 کمند عدوبند رашهریار درآمدخت چون چنبروزگار (۴۴۱, ۴۱۷)
 tökmək, qoymaq - درآمدن (dər əndaxtən)
 بگنجینه شاه پرداختند زدريا بدریا درآمدختند (۱۹۲, ۱۹)
 yıxmaq - درآمدن (dər əndaxtən)
 نشستن تراخامش وخشمناک درآمدختن رنگیان رابخاک (۹۰, ۹۴)
 fikirli, fikrə dalmış halda - درآمدن (dər əndişe)

که امروزکرد آنچنان کارزار (۴۲۹, ۲۴۷)
 fikirləşmək, götür-qoy etmək - درآمدن (dər əndişdən)
 بغارت مبرگنج غاری چنین درآمدیش لختی زکاری چنین (۳۱۲, ۴۶)
 gətirmək - درآمدن (dər avərdən)
 نه بنلی که طوفان برآرد زمال نه صرفی که سختی درآرد بحال (۶۹, ۶)
 qoşun çıxarmaq, qoşun çəkmək - درآمدن (ləşkər dər avərdən)
 درآورد لشکر بییکارتنگ برآراسته یک بییک سازجنگ (۱۶۶, ۸۸)
 başına qoymaq - درآمدن (be-sər dər avərdən)
 زده برمیان گوهرآگین کمر درآورده پولاد هندی بسر (۹۶, ۱۸۹)
 əl vurmaq - درآمدن (dəst dər avərdən)
 درآرم بهرزخمه دست خویش نگهدارم آوازه هست خویش (۲۸, ۱۳۵)
 atdan salmaq - درآمدن (əz-zin dər avərdən)
 درآوردش اززین زرسوی خاک برآورد از آن شیرشززه هلاک (۴۲۱, ۱۳۵)
 çıxmaq - درآمدن (dər avixtən)
 بشاخی چه باید درآویختن که نتوان ازومیوه ریختن (۱۶۴, ۵۴)
 qoşulmaq - درآمدن (dər avixtən)
 که پیشه ورازپیشه بگریختست بکار دگرکس درآویختست (۲۰۴, ۱۸۹)
 qarışmaq - درآمدن (dər avixtən)
 بنیکان درآویخته بدسگال کسی را امانت نه بخون و مال (۲۰۳, ۱۷۸)
 yapışmaq, vuruşmaq - درآمدن (dər avixtən)
 بسی یک بدیگر درآویختند بسی خون درآوردگه ریختند (۸۸, ۶۴)
 zəng - درآمدن (deray)
 جو صور قیامت نمیدننای (۴۳۶, ۳۵۱)
 zıncırov, balaca zəng - درآمدن (deray)
 زبانتگ تهی مغز کرده پر (۱۱۴, ۲۳)
 səs salan - درآمدن (derayənde)

دربگاه شاهم فرستاد و گفت که در هاست این درج را در نهفت (۴۴۶، ۴۹۴)

زبانگ تهی مغزرا کرده پر (۱۱۴، ۲۳)

دربان (dərban) - qapıçı

کس آمد که دربان این کوهسار ستادست بر در بامید بار (۲۹۵، ۱۰۲)

دربانی (dərbani) - dilənmə

در حاجت از خلق بر بسته به ز در بانی آدمی رسته به (۳۵، ۷۶)

دربستن (dər bəstən) - bağlamaq

در چاره سازی بخود در میند که بسیار تلخی بود سودمند (۱۲۷، ۷)

دربستن (nan dər bəstən) - çörək yapmaq

تتوری چنین گرم در بندنان ره انجام را گرمتر کن عنان (۱۴۱، ۵۶)

دربسته (dər bəste) - bağlı, çətin

کار در بسته را گشایش دادن (kar-e dər bəste-ra qoşayeş dadən) - çətin işi həll etmək

دربند (dərbənd) - Dərbənd

درو بنداول که در بند یافت بشرط خردزان خردمند یافت (۵۶، ۴۹)

درب پذیرفتن (dər pəziroftən) - qəbul etmək

ز دار چنین در پذیرفت عهد بمه بردن اینک فرستاد مهد (۲۱۸، ۵۰)

درب پیچیدن (dər piçidən) - səy etmək, çalışmaq

نظامی بخاموشکاری بسیج بگفتار ناگفتنی در میبج (۱۹۰، ۲۱۹)

درب پیچیدن (dər zur piçidən) - gücləndirmək

چو در زور پیچیدی اندام را گره بر زدی گوش ضرغام را (۷۶، ۲۰)

درج (dorc) - mücrü

ز گنجینه ماتهی کرد درخت دراز درج بر بود دیباز تخت (۳۹۴، ۳۰)

دردرج گوه زلب باز کردن (dər-e dorc-e qouhər ze-ləb baz kərdən) - dodağımın inci mücrüsünün qapısını açmaq, oxumaq

بفرمان شه چنگرا ساز کرد دردرج گوه زلب باز کرد (۴۶۶، ۵۱)

درج (dorc) - inci qabı, İskəndərə verilmiş Çin kənizi nəzərdə tutulur

دربگاه شاهم فرستاد و گفت که در هاست این درج را در نهفت (۴۴۶، ۴۹۴)

z diwanəgə erşian dr gəšt (dərç) - Məhəmməd(s.) - in merac vaxtı keçdiyi məqamlardan biri

ز دیوانگه عرشیان در گشت بدرج آمد و درج را در نوشت (۱۷، ۴۵)

Dərçi keçmək (dərç-ra dər nəvəştən) - درج را در نوشتن

ز دیوانگه عرشیان در گشت بدرج آمد و درج را در گشت (۱۷، ۴۵)

درخت (derəxt) - ağac

که از نطفه نیکبختی دهی گه از استخوانی درختی دهی (۵، ۳۵)

kudu ağacı (derəxt-e kədu) - درخت کدو

درخت کدوتا نه بس روزگار کند دعوی همسری با چنار (۱۵۳، ۱۳۸)

gül kolu (derəxt-e qol) - درخت گل

درخت گل از باد آبستی شکم کرده پر بچه رستی (۲۷۶، ۱۸)

dar ağacına aparmaq, asmağa aparmaq (bər derəxt bərdən) - بر درخت بردن

ستیز ندگی با خداوندیخت ستیزنده را سر بر درخت (۳۷۳، ۲۸۳)

درخت (derəxt) - Şərəfnamə

که در سایه او توان برد درخت (۱۱۳، ۳)

برومند باد آن همایون درخت بچالشگری سوی اوراندرخش

بر ابرسیه خنده زد چون درخش (۱۰۸، ۳۵)

درخشان (derəxşan) - parlaq

parlamaq (derəxşan şodən) - درخشان شدن

درخشان شده می چوروشن درخش قدح شکر افشان و می نوشبخش (۱۳۰، ۱۸)

درخشی (derəxşi) - parlaq

درخشی کردن (derəxşi kərdən) - işıq saçmaq

ستم دیده را دانبخشی کنم شب تیرگان را درخشی کنم (۲۲۸، ۲۸)

درخواستن (dər xəstən) - istəmək

چنان باش بامن که باشاه شاه (۱۳۳، ۶۴)

زمن آنچه بر نایدت در خواه

بول قدح دردی آرد بییش گذارد شکوه من و شرم خویش (۱۴۸, ۷۴)
 یکی نامه درخواست آراسته فروزانتز از ماه ناکاسته (۳۴۸, ۱۲۷)
 در خواستن (dər xastən) - soruşmaq در خواستن
 بوقتی که بر من بیاید گریست (۱۸۷, ۱۶۸)
 چو درخواستی کارزوی توچیت
 در خواسته (dər xaste) - arzu olunan, gözəl
 چوپیروزی آن نقش درخواسته
 چوپیروزی شداراسته (۴۰۴, ۹)
 درخور (dər xor) - müvafiq, uyğun, münasib, layiq
 ترا دولت اورا هنر یاورست
 هنرمند بادولتی درخورست (۷۲, ۳۷)
 درخور (dər xor) - gərəkli, lazım, vacib
 بیا ساقی آن می که جانپوروست
 چو آب روان تشنه را درخورست (۲۴۸, ۱)
 در خورد (dər xord) - müvafiq, uyğun, münasib, layiq
 چو در خورد گوینده ناید جواب
 سخن یاره کردن نیاید صواب (۳۱, ۹)
 در خورد بودن (dər xord budən) - müvafiq olmaq
 قبا گونه در خورد بالا بود
 همان کار ندیده کالا بود (۱۵۱, ۱۰۷)
 در خورد آرام (dər xord-e aram) - sakit, hərəkətsiz
 چو اسکندر آن تخت و آن جام دید
 سریری نه در خورد آرام دید (۳۱۰, ۲۴)
 درد (dərd) - dərd
 شه از فتح زنگی و تاراج گنج
 بر آسود و ایمن شد از دردورنج (۱۱۱, ۷۸)
 درد (dərd) - ağrı
 چو تنگ آمدش وقت بار افکنی
 بروسخت شد در آبستنی (۶۵, ۲۰)
 درد سر (dərd-e sər) - baş ağrısı
 جهان را درد سرها بسیست
 وزینگونه در ره خطر هابسیست (۲۳۵, ۳۰)
 درد شکم (dərd-e şəkəm) - qarın ağrısı
 اگر رای دارد که کم گیرم
 بیایم چه در شکم گیرم (۳۲۹, ۶۴)
 درد (dord) - xılt
 دردی بییش آوردن (dordi be-piş avərdən) - pis məstlik etmək

بول قدح دردی آرد بییش گذارد شکوه من و شرم خویش (۱۴۸, ۷۴)
 دردچین (dərdçin) - özünü fəda edən
 birinin fədası olmaq - دردچین کسی بودن
 بدین آسمانی زمین توام
 زچینم ولی دردچین توام (۴۷۱, ۱۳۵)
 درد داشتن (dərd daştən) - əzablı, dərdli olmaq
 زدوری در آن ره شداندیشناک
 که دار دره دور درو هلاک (۲۸۵, ۵۳)
 درمند (dərdmənd) - qəmli, dərdli
 شود برگ ریزان ز شاخ بلند
 دل باغبانان شود درمند (۲۷, ۲۵)
 درمند شدن (dərdmənd şodən) - qüssələnmək, dərdlənmək
 شود برگ ریزان ز شاخ بلند
 دل باغبانان شود درمند (۲۷, ۲۵)
 درمند گشتن (dərdmənd gəştən) - xəstələnmək
 در خرج بر خودچنان درمبند
 که گردی ز ناخوردگی درمند (۳۸۲, ۸)
 درمیدن (dər dəmidən) - əsib söndürmək
 چراغی که بادی بدو درمی
 چه بر طاق ایوان چه زیر زمی (۱۸۸, ۱۸۹)
 درنک (dərdnak) - dərdli, qəmli
 درنک کردن (dərdnak kərdən) - qəmləndirmək
 جهان کرد از آشوب خود درنک
 ز بهر چه از بهریک مشت خاک (۱۴۲, ۷۶)
 درز (dərz) - parçanın qatı, arası
 پرندی مکلل بیا قوت و در
 همه درزش از گرد کافور پر (۲۸۰, ۷۵)
 درز (dərz) - yarıq
 درز گشادن (dərz qoşadən) - yarıq açmaq
 گشاده بخار از تن کوه درز
 زمین را فتاده بر اندام لرز (۴۱۴, ۴۱)
 درس (dərs) - dərs, nəsihət
 بیاداری این درس و تعلیم را
 پرسش نسازی ز روسیم را (۷۱, ۳۴)
 در ساختن (dər saxtən) - barışmaq, tən gəlmək
 چو شد دوست با دوست در ساختم (۳۳۸, ۷۸)
 زکین خواهی کینپر داختم

درست (dorost) - doğru, düzgün
 نمایم که چون حکم رانی درست برین حکمران آن دگر حکم تست (۱۲, ۳۰)

درست (dorost) - möhkəm
 زمینی که داردیروم سست اساسی برو بست نقوان درست (۳۸, ۱۰۴)

درست (dorost) - sədaqətli
 همان نیکخواهم که بودم نخست بسوگند محکم ببیمان درست (۳۷۲, ۲۷۶)

درست (dorost) - pozulmaz, qırılmaz
 بلی گر کند عهدیامن نخست بشرطی که آن عهد باشد درست (۳۳۰, ۶۶)

درست (dorost) - xeyirli, yaxşı
 شبی کاسمان طالعی داد چست کزان طالع آید ضمیری درست (۲۳۵, ۲۱)

دگر هفته روزی پسندیده چست کزوفال فیروزی آید درست (۳۴۲, ۳۸)

دگر کان خیانت نکردم نخست که برمن گرفتاری آید درست (۳۶۶, ۱۷۸)

دگر نامه هاراکه جونی نخست بجمهور ملت نباشد درست (۳۹, ۱۱۳)

طراز سرنامه بوداز نخست بنامی کز و نامهاشد درست (۳۵۶, ۳۱)

بسی رازاز آن در نظر باز چست نشد صورت کمال بروی درست (۳۷۷, ۳۰)

چوبیرون غار آمود راه چست نشد هیچ هنجار بروی درست (۳۱۴, ۷۰)

بکیخسروی نامش افتاده چست نسب کرده برکیقبادی درست (۴۸, ۴۴)

سیونی که سوراخ باشد نخست بموم و سریشم نگر ددرست (۱۸۶, ۱۵۹)

قراضه قراضه ریاید نخست ریابند از و چون که گرد ددرست (۸۳, ۶)

مر او ترا گرشود پای سست تن شاه باید که ماند درست (۷۸, ۵۱)

جهانجوی رازان دل آرام چست خوش آوازی و خوبی آمد درست (۳۸۹, ۱۰۷)

مر او تر امایه باید نخست که تاز و بسازیم چیزی درست (۱۶۰, ۹)

شنیدم که رندی جگر تافته درستی کهن داشت نویافته (۲۲, ۱)

ز چوگان و گوی اندر آمد نخست که طفلی تو بازی بدین کن درست (۱۳۵, ۸۸)

چنان بود پر خاش رستم درست که لشکر کشانرا افکندی نخست (۲۰۰, ۱۳۰)

درستی بود زخمها راز خون ولی زخمگه موی نار دبرون (۳۶۲, ۱۱۷)

دروغی که مانده باشد بر راست به از راستی کز درستی جداست (۵۹, ۸۶)

چواندر سخن بیک چستی نمود بنامه سخن را درستی نمود (۳۱۹, ۴۴)

درستی طلب کرد و چندان شتافت کزان نقش سر رشته باز یافت (۳۷۷, ۳۳)

گه از لوح ناخوانده عبرت پذیر گه از صحف پیشینگان درسگیر (۲۱, ۱۳)

بتندی بروبانگ برزد درشت که پیدا بود روی دیبا ز پشت (۳۶۴, ۱۶۳)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

بیا ساقی آن راوق روحبخش بکام دلم درفشان چون درخش (۱, ۱۳۷)

سرون درفشانربشاخ بلند چودیوی بخشیددر آن دیوبند (۳۲۷, ۴۳۴)

ترانگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقها را برآورده میغ (۴۱, ۱۰۹)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

چوبرقع زروی سخن برفکند سراغاز آن از دعادر فکند (۱۵۴, ۳۶۵)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

زترنگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقها را برآورده میغ (۴۱, ۱۰۹)

ببازار شدتا بزرزرکشد بیک مغربی مغربی درکشد (۳, ۲۲)

سکندر چو آواز چینی شنید قبای قزاکن بچین درکشید (۲۵۷, ۳۷۱)

چو گشت آفتاب مرا روی زرد نقابی بمن درکش از لاجورد (۱۲۳, ۱۸۴)

گلوی هوادرکشید ای شگفت بضیق النفس کام گیتی گرفت (۴۵, ۴۱۴)

گزارنده تختهء سالخورد چنین در کشدنقش را لاجورد (۱۰, ۳۱۷)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشان (dorəşt amədən) - kobud görünmək, xoşlanmamaq

وگر شاه راناید از ما درشت چرا بایدش دید در روی و پشت (۳۸, ۴۰۰)

درفش (dorəşt) - pis, bəd

فرو گنت بیغامهای درشت کزو سروبن رادوتاگشت پشت (۶۷, ۱۳۳)

درفش (dorəşt) - güclü, qüvvətli

درفشی که چون پنجه را گرم کرد بافشدن الماس را نرم کرد (۲۸۴, ۴۳۲)

درفش (dorəşt) - möhkəm

درشتم بچنگال وسختم بزور بخامی درم پهلوی نره گور (۵۳, ۴۱۵)

درفشی (dorəşti) - kobudluq

درفشی رهاکن بنرمی گرای ز جایم میرتابمانی بجای (۶۲, ۱۵۹)

درع (der) - zirehli paltar, kaftan

زقارورهء یاسج ویدبرگ قواره قواره شده درع وترک (۶۱, ۸۷)

درع را پارچه بردوختن (der -ra pare bər duxtən) - kaftanı parçalamaq, döyüşçü öldürmək

سلاح آزمانی دراموخته بسی درع را پارچه بردوخته (۲۶۱, ۴۳۰)

درع پوش (der puş) - zirehli kaftan geymiş

نشسته جوانمردی اطلسفروش ز خاکستر پیرزن درع پوش (۳۸, ۲۷۹)

درفش (derəfş) - bayraq

ستاده زیر زرین درفش ز سیفور برتن قبای بنفش (۵۸, ۱۱۰)

Kavənin bayrağı - (derəfş-e-bolənd) درفش بلند

نشان جسته بود از درفش بلند که مانداز فریدون فیروزمند (۶۸, ۱۴۱)

درفش (derəfş) - parlaq

نگهبان این ماریبک درفش ز راندود بر پرنیان بنفش (۲۳۴, ۱۰۰)

درفشان (dorəfşan) - sözlünün qısa forması, dürr saçan

شوم بر درم ریز خود درفشان کنم سرکشی لیک با سرکشان (۴۷, ۳۳)

درفشان (derəfşan) - parlaq

درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

بیا ساقی آن راوق روحبخش بکام دلم درفشان چون درخش (۱, ۱۳۷)

سرون درفشانربشاخ بلند چودیوی بخشیددر آن دیوبند (۳۲۷, ۴۳۴)

ترانگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقها را برآورده میغ (۴۱, ۱۰۹)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

چوبرقع زروی سخن برفکند سراغاز آن از دعادر فکند (۱۵۴, ۳۶۵)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشانتر از چشمه آفتاب (۱۴۵, ۹۳)

زترنگاترنگ درفشنده تیغ زمه درقها را برآورده میغ (۴۱, ۱۰۹)

ببازار شدتا بزرزرکشد بیک مغربی مغربی درکشد (۳, ۲۲)

سکندر چو آواز چینی شنید قبای قزاکن بچین درکشید (۲۵۷, ۳۷۱)

چو گشت آفتاب مرا روی زرد نقابی بمن درکش از لاجورد (۱۲۳, ۱۸۴)

گلوی هوادرکشید ای شگفت بضیق النفس کام گیتی گرفت (۴۵, ۴۱۴)

گزارنده تختهء سالخورد چنین در کشدنقش را لاجورد (۱۰, ۳۱۷)

درفشیدن تیغ آینه تاب درفشان (dorəşt amədən) - kobud görünmək, xoşlanmamaq

وگر شاه راناید از ما درشت چرا بایدش دید در روی و پشت (۳۸, ۴۰۰)

درفش (dorəşt) - pis, bəd

فرو گنت بیغامهای درشت کزو سروبن رادوتاگشت پشت (۶۷, ۱۳۳)

درفش (dorəşt) - güclü, qüvvətli

درفشی که چون پنجه را گرم کرد بافشدن الماس را نرم کرد (۲۸۴, ۴۳۲)

درفش (dorəşt) - möhkəm

درشتم بچنگال وسختم بزور بخامی درم پهلوی نره گور (۵۳, ۴۱۵)

درفشی (dorəşti) - kobudluq

درفشی رهاکن بنرمی گرای ز جایم میرتابمانی بجای (۶۲, ۱۵۹)

درع (der) - zirehli paltar, kaftan

زقارورهء یاسج ویدبرگ قواره قواره شده درع وترک (۶۱, ۸۷)

درع را پارچه بردوختن (der -ra pare bər duxtən) - kaftanı parçalamaq, döyüşçü öldürmək

سلاح آزمانی دراموخته بسی درع را پارچه بردوخته (۲۶۱, ۴۳۰)

درع پوش (der puş) - zirehli kaftan geymiş

نشسته جوانمردی اطلسفروش ز خاکستر پیرزن درع پوش (۳۸, ۲۷۹)

درفش (derəfş) - bayraq

ستاده زیر زرین درفش ز سیفور برتن قبای بنفش (۵۸, ۱۱۰)

Kavənin bayrağı - (derəfş-e-bolənd) درفش بلند

نشان جسته بود از درفش بلند که مانداز فریدون فیروزمند (۶۸, ۱۴۱)

درفش (derəfş) - parlaq

نگهبان این ماریبک درفش ز راندود بر پرنیان بنفش (۲۳۴, ۱۰۰)

درفشان (dorəfşan) - sözlünün qısa forması, dürr saçan

شوم بر درم ریز خود درفشان کنم سرکشی لیک با سرکشان (۴۷, ۳۳)

درفشان (derəfşan) - parlaq

عقوبت مکن عنبرخواه آمدم	بدرگاه تو روسیاه آمدم (۷, ۱۰)
ارسطو که دستور بدرگاه بود	بهر نیک و بد محرم شاه بود (۴۴, ۲۷)
بدرگاه تو سرنهم بر زمین	نه من جمله کشور خدایان چین (۸۷, ۳۶۰)
بیرینه - birinə (be-dərqaḥ-e(kəsi) kəməṛ bəstən) بدرگاه (کسی) کمر بستن	
کمر چون نبستی بدرگاه من	چرا روی پیچیدی از راه من (۱۲۹, ۲۵۸)
سوی تخت خانه زمین درنوشت	ببالا شدن ز آسمان در گشت (۶۱, ۳۰۴)
بخسروپرستی چنان خاص گشت	که از جمله خاصگان در گشت (۹۶, ۲۴۷)
وگرفت از آن رفته در نگذریم	چنان به که بریاد اومی خوریم (۴۴۰, ۴۴۰)
همه خانه درگنج و گوهر گرفت	دروبام درمشک و عنبر گرفت (۵۹, ۲۴۴)
چو عاجز شود مردچاره سگال	زیبچارگی درگریز دبال (۶, ۲۴۰)
سیاه مراهم تو گردان سپید	مگردانم از درت ناامید (۸, ۱۰)
جو انجم بر آراست لشگرگهی	کشیده بگردون درو درگهی (۱۷, ۴۰۴)
که درگه نشینان شه راتمام	کفایت شد آن نزل در صبح و شام (۲۹۴, ۳۷۴)
کسی کو بر دبر تو خشک رنج	ز ماهی درم یابد از گاو گنج (۱۹, ۴۱)

درم بر درم کیسه ای کوه و شخ	گره بسته چون پشت ماهی زیخ (۱۲, ۲۷۶)
بخور تا خوریم آنچه داریم شاد	درم بر درم چندباید نهاد (۷, ۱۲۹)
از آن سیمگون سکه نوبهار	درم ریزکن بر سر جویبار (۲۲, ۶۱)
شکیندگی دید در مان خویش	بتسلیم دولت سرافکند پیش (۲۳۹, ۲۶۶)
شوم بر درمریز خود درفشان	کنم سرکشی لیک با سرکشان (۴۷, ۳۳)
از آن سیمگون سکه نوبهار	درمریزکن بر سر جویبار (۲۲, ۶۱)
پنیرنده مهر نامت شوم	درم ناخریده غلامت شوم (۲۰۱, ۳۶۸)
بهر وادی کوه غنان تافته	درمنه بدامن درم یافت (۴۵, ۴۸)
بسا شیر درنده سهمناک	که از نوک خاری در آید خاک (۵۰, ۱۴۶)
بیا ساقی آن جام گوهر فشان	بترکیب من گوهری در نشان (۱, ۴۵۶)
اگر بیش گیرد زمانی درنگ	بر اندازدش تخت یاقوت رنگ (۳۷, ۳۱۱)
از آن مال کز چین بچنگ آمدش	بسی دادکانجا درنگ آمدش (۱۴۸, ۳۹۱)

درنگ آوردن (derəng avərdən) - ləngimək, durub gözləmək
 بفرمودتا هیچ نارد درنگ شتابان شودسوی سالار زنگ (۲۶, ۸۵)
 درنگ بودن (derəng budən) - ləngimək
 زیروزای چرخ پیروزه رنگ نبودش بسی در سپاهان درنگ (۱۵, ۲۲۷)
 درنگ داشتن (derəng daštən) - tələsmək, ləngimək
 بنخجیر کردن ندارد درنگ شکبیا بود چون رسدوقت جنگ (۹۶, ۳۴۶)
 درنگ دیدن (derəng didən) - ləngimək
 چودچاربالش ندیدم درگ نشستم درین چار دیوار تنگ (۸۲, ۳۶)
 درنگ ساختن (derəng saxtən) - yubanmaq
 چونامه بخوانی نسازی درنگ نمائی بمن صورت صلح وجنگ (۷۰, ۳۵۳)
 درنگ کردن (derəng kərdən) - ləngimək
 بیرخاش کردن گشادند جنگ در آن پویه کردنخلختی درنگ (۵۹, ۴۱۵)
 درنگ نمودن (derəng nəmudən) - ləngimək
 دورویه ستاندنبر جای جنگ نمودنبر پیشدستی درنگ (۱۴, ۱۶۷)
 درنگ (derəng) - əziyyət, tələş
 که از ملک دنیا بچندین درنگ درستی زرا آورده بودم بچنگ (۱۰, ۲۳)
 در نوشتن (dər nevest) - yazılı
 گوا خواهم آن نقش را در نوشتن زهرکس که این از که دارد سرشت (۱۹۹, ۲۶۳)
 در نوشتن (dər nevestən) - alt-üst etmək, yox etmək, pozmaq
 سپهر آن بساط کهن در نوشتن بساطی دگر ملک راتازه گشت (۴۸, ۱۳۲)
 در نوشتن (dər nevestən) - getmək, keçmək
 چولختی زمین زانطرف در نوشتن زیپهلوی وادی در آمدنیش (۲۷, ۱۱۴)
 در نهفت (dər nəhoft) - gizlin, gizlində
 بفرمای تامطبخی در نهفت نهاد جفته و آن را کندخاک جفت (۹۷, ۹۰)
 درو (dər u) - orada, nun qısa forması
 بلانی که باشم دروناصبور زمن دوردارای ز بیداد دور (۸۵, ۹)

درو (dər u) - ona
 درو بنگر درای باریک من (۱۹۸, ۲۶۳)
 درو (dər u) - üzərinə
 درو غالیه سوده عطار کرخ (۸۶, ۲۲۱)
 درو (dər u) - onunla(həmahəng)
 نوآیین سرودی درو پهلوی (۵۳۲, ۴۴۹)
 درو (derou) - biçin
 بنفشه دروده بوقت درو (۳۱, ۲۷۷)
 درو کردن (derou kərdən) - biçmək, budamaq
 نوان در حساب درو کربنست (۵۰, ۱۴۰)
 دروازه (dərvaze) - qapı
 آهنگ دروازه کردن (ahəng-e dərvaze kərdən) - qapıya tərəf
 yollanmaq
 چوکیخسرو آهنگ دروازه کرد (۳۹, ۳۱۱)
 درو بام (dər-o-bam) - qapı-baca
 درو بام در مشک و عنبر گرفت (۵۹, ۲۴۴)
 درو بند (dər-o-bənd) - qıfıl-hasar
 درو بندبر خاسته (dər-o-bənd bər xaste) - qapı-bacasız
 درو در داین باغ آراسته درو بند از این هر دو بر خاسته (۴, ۱۷۵)
 درود (dorud) - salam
 ستازن بر آورده بانگ سرود سرودی نوآیینتر از صد درود (۳۵, ۲۷۹)
 درود آوردن (dorud avərdən) - salam göndərmək
 بدین نیکی آرندم از دشت ورود زنیکان و نیکنامان درود (۴۵, ۳۳)
 درود خواندن (dorud xandən) - salam-dua demək
 درودی شهشه بر آن غار خواند برون رفت و عطری بر آتش فشاند (۴۹, ۳۱۳)
 درود دادن (dorud dadən) - salam vermək, salamlamaq

نوانی غریب آورم درسرود دهم جان پیشینگان را درود (۲۷, ۲۲)

دورود رسانیدن (dorud rəsanidən) - salam yetirmək

درودم رسانی رسانم درود بیانی پیام زگنبد فرود (۶۳, ۲۹)

دورود رسانیدن خورشید (dorud rəsanidən-e xorşid) - günəşin çıxması

سپیده نمان کز سپهر کبود رسانید خورشیدش را درود (۱۲۵, ۳۴۸)

خوداهافیزلشمək (be-dorud kərdən) - بدرود کردن

جهانجوی راترک بدرود کرد باب مژده روی را درود کرد (۱۴۱, ۳۹۱)

دورود (dorud) - dua

وزان جام ناجاتوریشنوم درودی کزین جانورترشوم (۴۶, ۳۰۳)

دورود (dorud) - rəhm

درود خدا یاد بر بنده که افکنده شد با هر افکنده (۱۱, ۱۵۵)

دورودرگه (dər-o-dərgəh) - ev-eşik

درو درگه از گوهرو گنج پر بجای سنان وزره لعل و در (۵۰, ۴۰۷)

دوروغ (dorug) - yalan

سخن گر چو گوهر بر آرد فروغ چوناباور افتد نماید دروغ (۸۵, ۵۹)

دوروغ گفتن (dorug qoftən) - yalan demək

سنانم زیپلو در آید بناف دروغی نمیگویم اینک مصاف (۵۵, ۴۱۵)

درون (dərun) - içəri

زبی آیم سینه سوزد درون قدم تاسرم غرق دریای خون (۱۵۷, ۱۸۶)

درونپرو (dərunpərvər) - Allah, tanrı

در آن دایره کین سخن رانده ام درونپرو خویش را خوانده ام (۶۷, ۴۴)

درونسو (dərunsu) - içəri, daxil

از درونسو (əz dərunsu) - içəridən, daxilədən

چو شمع از درونسو جگر سوختن برونسو زشادی بر افروختن (۵, ۲۴۰)

دروی (dərvey) - içərisində

چنان ز دبر و کوههء منجینق که شکوه دروی چو دریا غریق (۹۸, ۲۹۵)

درویدن (dərevidən) - biçmək

بنفشه دروده بوقت درو (۳۱, ۲۷۷)

درویش (dərviş) - kasıb, yoxsul

همان محتشم را درویش را (۳۷, ۱۹۴)

درویشپوش (dərvişpuş) - dərviş paltarlı

غلامی خروپادشاهی فروش (۲۳, ۱۴)

دره (dəre) - dərə

دره تاگریوه شد انباشته (۷۲, ۳۱۴)

دره التاج (dərət-ot-tac) - tacın incisi

زمینبوس اودره التاج تست (۷, ۴۶)

دره راسیدن (dər hərasidən) - qorxmaq

ز غالبتر از خویشتن دره راس (۴۹, ۷۲)

درهم (dərhəm) - qarışiq

درهم آمیختن (dərhəm amixtən) - bir-birinə qarışmaq, qaynayıb qarışmaq

سلاح از تن و خوی زرخ ریختند بد اوستد درهم آمیختند (۲۹۲, ۳۷۴)

درهم آمیختن (dər həm amixtən) - bir-birinə qarışdırmaq

سپاه از دو سو جنبش انگیختند شب و روز را درهم آمیختند (۳۹, ۱۰۹)

درهم آویختن (dər həm avixtən) - əlbəyaxa olmaq, bir-biri ilə vuruşmaq

دو شمشیر زن درهم آویختند زهرموی شمشیری انگیختند (۱۲۳, ۴۲۰)

درهم دریدن (dər həm dəridən) - dağılmaq, parçalanmaq

زخشم خدا منجینقی رسید در افتاد و ناگاه درهم درید (۱۰۷, ۲۹۶)

درهم شکستن (dər həm şəkəstən) - dağılmaq

دو برج قوی زین دز سنگ بست ز برج ملک دور درهم شکست (۱۰۶, ۲۹۶)

درهم شکستن (dər həm şəkəstən) - parçalanıb bir-birinə qarışmaq

سرگردن وسینه ویای ودست زسرتا قدم خرد در هم شکست (۲۱۳, ۹۸)

داری (dəri) - Dəri dili

خردنامها را زلفظ داری بیونان زبان کردکسو تگری (۳۴, ۵۵)

داری (dəri) - dağ(sif.)

بیاد آورای تازه کبک داری که چون بر سر خاک من گزری (۵۷, ۲۹)

داری (dərya) - dəniz

چودریا چراترسم از قطره دزد که ابرم دهد بیش از آن دست مزد (۳۵, ۲۲)

داریا تلخ (dərya-ye təlax) - acı dəniz

که چون شه بغزین در آمدن بلخ بیکسو شد از آب دریای تلخ (۱۱, ۳۲۶)

داریا خزران (dərya-ye xəzəran) - Xəzər dənizi

تماشای دریای خزران کنم زجرعه براو گوهر افشان کنم (۳۱, ۲۸۴)

داریاکنار (be-dərya kənar) - dəniz qırağı ilə, dənizboyu

برون رفت از آن کوچگه شهریار سواحل سواحل بدریاکنار (۵۵, ۳۲۰)

داریا یار (dərya-ye xun qoşadən) - qan dənizi yaratmaq, çoxlu qan tökmək

سپاه راندن از ژرف دریا برون گشادن بشمشیر دریای خون (۷۰, ۱۶۴)

داریا دزد (ze-dərya gərd bər avərdən) - dənizdən tox çıxartmaq, yox etmək

گرم ژرف دریا بود همببرد زدریا بر آرم بشمشیر گرد (۵۳, ۳۵۲)

داریا آب (dərya-ye ab) - göy, asiman

چوروز دگر چشمه آفتاب برانگیخت آتش ز دریای آب (۱, ۱۰۶)

داریا آب (ze-dərya-ye ab atəş bər əngixtən-e çeşmə-ye aftab) - günəşin tülü etməsi.

چوروز دگر چشمه آفتاب برانگیخت آتش ز دریای آب (۱۰۶, ۱)

داریا چین (dərya-ye çin) - asiman

دگر روزکاین ترک سلطان شکوه ز دریای چین کوهه برزد بکوه (۱۳۹, ۴۲۱)

داریا چین کوهه بکوهه برزدن ترک سلطان شکوه (ze-dərya-ye çin kuhe be-kuh bər zədən-e tork-e soltan şokuh) - günəşin çıxması

دگر روزکاین ترک سلطان شکوه ز دریای چین کوهه برزد بکوه (۱۳۹, ۴۲۱)

داریا قیر (dərya-ye qir) - gecə zülməti, zülmət gecə

چنین تایکی روزکین چرخ پیر بر آورد گوهر ز دریای قیر (۲۷۸, ۴۳۱)

داریا قیر (ze-dərya-ye qir qouhər bər avərdən-e çərx-e pır) - qoca çərxin zülmət gecədən gövhər çıxarması, günəşin tülü etməsi

چنین تا یکی روزکین چرخ پیر بر آورد گوهر ز دریای قیر (۲۷۸, ۴۳۱)

داریا آب (be-dərya-ye ab) - bir dəniz su ilə

نبایدکه آن آتش آید بتاب که ننشیند آنگه بدریای آب (۳۴, ۸۵)

داریا (dərya) - çay

یکی تخت زردید چون آفتاب درو چشمه در چو دریای آب (۳۴, ۳۸۴)

داریا (dərya) - rus ordusundakı vəhşi döyüşçüyə işarədir

نه قاروره برکوه شدکارگر نمیکر بحربه ز دریا گنر (۳۸۷, ۴۳۹)

داریا (dərya) - dəniz(qoşun)

سر آهنگ تا ساقه از تیر و تیغ بر آورد کوهی ز دریا بمیغ (۲۵۳, ۳۷۱)

داریا (dərya) - İskəndər

بسیک ما در مهربان دستبر گرامی صدق را بدریا سپرد (۱۱۰, ۲۲۲)

داریا (dərya) - ölkə

دگر کشتی آرد بدریای من سری بیند افکنده دریای من (۹۷, ۱۵۰)

داریا (dəryadel) - dəniz ürəkli, geniş ürəkli

چو دارای دریادل آگاه گشت که موج سکندر از دریا گشت (۱۹, ۱۴۴)

داریا (dəryadeli) - geniş ürəklilik

ز دریادلی شاه دریا شکوه نوازش بسی کرد بان گروه (۱۷۴, ۲۰۳)

داریا (dəryaşokuh) - dərya əzəmətli

زدریا دلی شاه دریاشکوه نوازش بسی کردبا آنگروه (۲۰۳, ۱۷۴)

İskəndər - şah dəryaşokuh) شاه دریا شکوه

زدریاندلی شاه دریاشکوه نوازش بسی کرد با آن گروه (۲۰۳, ۱۷۴)

dər yaftən) - tapmaq, əldə etmək دریافتن

زیس گنج پیدا که دریافتند سوی گنج پنهان نشناختند (۲۸۷, ۷۶)

dər yaftən) - başa düşmək, dərk etmək دریافتن

خرد تا ابد در نیاید ترا که تاب خرد بر نقابت ترا (۲۴, ۵)

dəniz sahili, dəniz kənarı) دریانگار

وزانجا روان شد بدریانگار پذیرفت یکچندی آنجا قرار (۱۱۵, ۳۳)

dəniz(sif.) - dəryai) دریائی

dəniz dürrü) - dər-e dəryai) در دریائی

مرا خود بسی در دریانگاریست غلامان چینی ویغمانگاریست (۳۵۱, ۳۴)

yaralanmaq, yarılmaq) - dərідən) دریدن

همی آید از پهلویم بوی تیغ (۱۸۳, ۱۱۹)

که با آنکه پهلودریدم چومیغ

parçalamaq) - dərідən) دریدن

بدرد بخاید بحر صی تمام (۹۰, ۹۹)

شہ آن چرم ناپخته نیمخام

parçalamaq) - əz həm dərідən) از هم دریدن

شہ از هم درید آن خورش را بزور چوشیری که او بر در چرم گور (۹۲, ۱۱۹)

dərідədhən) - aǧzayırtıq, danışığına nəzarət etməyən) دریده دهن

زبان سوخته دشمنش چون چراغ (۵۳, ۲۴)

dərīg) - təəssüf) دریغ

که این خوب رویان زنجیر موی دریغست کز کس نپوشند روی (۴۰۱, ۴۷)

əsirgəmək) - dərīg daştən) دریغ داشتن

سری کان ندارم از این در دریغ به ارتاج بخشی به آن سر نه تیغ (۸, ۷۴)

heyfslənmək) - dərīg amədən) دریغ آمدن

بود در سفینه گرفتار گرد (۴۳, ۵۲)

دریغ آیدم کین نگارین نورد

xilas olmaq) - dərīg amədən) دریغ آمدن

کزو خصم راجان نیاید دریغ (۱۷۰, ۵۹)

dərīg) - əfsus) دریغا

صدش گنج سر بسته بخشیدمی (۴۲۹, ۲۴۸)

təəssüf ki, ...) - dərīg ke...)) دریغا که

که تا سینه در موج خون آمدم (۱۸۴, ۱۳۶)

dərİN) - nin qısa forması, bu...a, ə) درین

که بیندیرین داستان اندکی (۵۱, ۹)

بانصاف شه چشم دارم یکی

bu...da) - dərİN) درین

درین عاجزی چون نخوانم ترا (۸, ۷۸)

جو عاجز هاننده دانم ترا

burada, bunda) - dərİN) درین

چوروغن که از کج آید برون (۱۳۵, ۹۹)

جو ابیست گفتا درین رهنمون

belə fikirdə idi, belə fikirləşirdi) - dərİN bud) درین بود

در آن تیرگی روشنانش داد (۲۶۶, ۲۳۳)

درین بود کایز در هائیش داد

bu barədə) - dərİN şive) درین شیوه

شنیدم درین شیوه گفتار نغز (۲۱۰, ۵۰)

بران گونه کز چندیدار مغز

bu haqda) - dərİN pərdə) درین پرده

ندارند شاهان جز این پیشه (۳۹۳, ۱۸)

درین پرده میرفتش اندیشه

dilənmə) - dərİyuzə) در یوزه

dilənmək, başqasının əlinə) - be-dərİyuzə gərdidən) بدر یوزه گردیدن

göz tikmək

چه گرم بدر یوزه چون آفتاب (۳۴, ۳۴)

چو از ران خود خور د باید کباب

qala) - dez) دز

بدر زبان بر ازوی درود آمدی (۲۹۹, ۱۵۵)

بیدی دز از دز فرود آمدی

qala sahibi) - dezban) دزبان

بدر زبان بر ازوی درود آمدی (۲۹۹, ۱۵۵)

بیدی دز از دز فرود آمدی

فرستاد پنهان بزدار خویش (qala gözətçisi) - dezdar (بزدار) که پیش آردبرک از اندازه بیش (۳۰۳, ۵۰)

برین چارسو چون نهم دستگاه (dozd) - oğru (دزد) که ایمن نباشم ززدان راه (۲۲, ۳۳)

اگر زذبده ندارد نفیر (dozd borde) - oğurlanmış (دزدبده) برد دست خود شهنه دزدگیر (۲۴, ۲۵)

اگر زذبده ندارد نفیر (dozdgir) - oğrututan (دزدگیر) برد دست خود شهنه دزدگیر (۲۴, ۲۵)

سیاهان که تاراج ره میکنند (dozdi) - oğruluq (دزدی) بززدی جهان رامیه میکنند (۲۴, ۱۹)

بشرطی که مثنی فرومایگان (dozdidən) - oğurlamaq (دزدیدن) ندزدند کالای همسایگان (۲۲, ۳۰)

نخرند کالا که پنهان بود (dozdide) - oğurlanmış (دزدیده) که کالای دزدیده ارزان بود (۲۴, ۲۳)

چودانست خسرو که دژخیم او (dejxim) - qəddar düşmən (دژخیم) گریزان شد از فر دیهیم او (۲۲۲, ۸۱)

چگونگی سیاهان زنگی سرشت (dejxim) - qəddar, vəhşi (دژخیم) که بودند چون دیودژخیم زشت (۱۲۵, ۱۱۴)

چو دژخیم رانامداز تیرباک (dejxim) - rus ordusundakı vəhşi döyüşçü nəzərdə tutulur (دژخیم) زنده شد از تیر خود خشمناک (۴۳۷, ۳۶۵)

مرا نیست از خود حسابی بدست (dəst) - əl (دست) حساب من از تست چندانکه هست (۷, ۵۴)

ز بلور تابنده چون آفتاب (dəst-e məcləs) - servis, məclis dəsti (دست مجلس) یکی دست مجلس بتری چو آب (۳۸۵, ۴۹)

رخ آراسته دستها درنگار (dəstha dər neqar) - əli bəzəkli (دستها درنگار) بشادی دویبندی از هر کنار (۲۰۸, ۲۳)

مجلس بر آراستن (dəst-e məcləs bər arastən) - məclisi bəzəmək (نوازندگان می ورو بوجام بر آراسته دست مجلس تمام (۲۷۵, ۵)

دست آلایدن (dəst alaidən) - əl batırmaq (جو نیروی بکر آزمائیت هست بهر بیوه خود را میالای دست (۴۱, ۱۴)

دست آوردن (dəst avərdən) - əl uzatmaq (از آن ابر عاصی چنان ریزم آب که نار دنگر دست بر آفتاب (۱۵۰, ۹۹)

دست بردن (dəst bordən) - qələbə çalmaq (اگر دست بردیم ماراست ملک وگرما شدیم آن داراست ملک (۱۷۷, ۳۳)

دست بردن (dəst bordən) - işə başlamaq (بسبک مادر مهربان دستبرد گرامی صدقرا بدیریا سپرد (۲۲۲, ۱۱۰)

دست بردن (dəst bordən) - hücum etmək, əl qaldırmaq (ندیدم کسی کو بر او دست برد نه مردانه ای کوز بیمش نمرود (۳۴۶, ۹۰)

دست دادن (dəst dadən) - əl vermək, görüsmək (شه از مهربانی بدوداد دست درون رفت وپیشش بزاتو نشست (۲۹۳, ۶۶)

دست دادن (dəst dadən) - əl vermək, razılaşmaq (سکندر بدان خواسته عهد بست پیمان در خواسته داد دست (۱۷۴, ۱۱۲)

دستش مباد (dəstəş məbad) - əli qurusun, əli yox olsun (همی هر چه روز آید آن دیوزاد قوی دست گردد که دستش مباد (۳۱۹, ۴۲)

دست رسیدن (dəst rəsiden) - əli çatmaq (چو دوران ملکی بی پایان رسد بدو دست جوینده آسان رسد (۱۶۵, ۷۸)

دست زدن (dəst zədən) - tutmaq, yapışmaq, aludə olmaq (که ملک جهان گرچه فرخ نیست مزن دست سخت اندرین شاخ سست (۲۰۱, ۱۴۶)

دست شستن (dəst şostən) - əl çəkmək (بیا تا ز بیدادشونیم دست که بیدادنتوان زبیداد رست (۱۲۹, ۳)

دست شستن (dəst şostən) - əl üzmək (چو بددل شداین لشکر جنگجوی بیار آب و دست از دلیری بشوی (۸۹, ۷۸)

دست فروستن (dəst foru şostən) - əl çəkmək
 غرور جوانی چواز سرنشست ز گستاخکاری فروشوی دست (۲۶, ۲۲)
 دست کردن (dəst kərdən) - əl uzatmaq, yemək
 طعامی بیاور که خوردن توان برغبت برو دست کردن توان (۲۶۸, ۲۶۱)
 دست کشیدن (dəst kəşidən) - əl vurmaq, əl uzatmaq
 بپهلوی شیر آنگهی دست کش که داری بشیرافکنی دستخوش (۱۰۴, ۲۹۰)
 دست گشادن (dəst qoşadən) - əl-qol açmaq, vuruşmaq
 سکندر بشمشیربگشاد دست بیزار زنگی درآمد شکست (۱۱۰, ۵۴)
 دست گشادن (dəst qoşadən) - əl uzatmaq, yeməyə başlamaq
 بشه گفت نوشابه بگشای دست بخورزین خورشها که درپیش هست (۲۶۷, ۲۵۷)
 دست یافتن (dəst yaftən) - üstün gəlmək
 چو روسی برومی چنان دست یافت زکوپال خود پیل رامست یافت (۴۱۸, ۱۰۳)
 دست نگهداشتن (dəst negəhdəştən) - əl saxlamaq
 نگهدار دستت که داراست این نه پنهان چو روزآشکاراست این (۱۸۴, ۱۲۲)
 دست بر گشادن (dəst bər qoşadən) - əl qaldırmaq, hücum etmək
 دو سرهنگ غدار چون پیل مست بران پیلتن بر گشاندند دست (۱۸۱, ۸۸)
 دست بر افشاندن (dəst bər əfşandən) - əl çəkmək
 من از شغل گیتی برافشانده دست بزنجیر فکرت شده پای بست (۲۰, ۵)
 دست داشتن (بر چیزی) (dəst daştən(bər çizi) - əli çatmaq, xəbəri olmaq
 زگرواوخاموش وهشیارومست کسی رابراسرار اونیست دست (۳۵۷, ۳۷)
 دست یافتن (بر چیزی) (dəst yaftən(bər cizi) - ələ keçirmək
 که گردست یابم بر ایرانیان برم دین زردشت راز میان (۱۶۲, ۳۰)
 دست دراز کردن (dəst deraz kərdən) - əl uzatmaq, əl atmaq
 گر این فتنه ماند چنین دیر باز کند دست بر شغل شاهی دراز (۳۱۹, ۳۷)
 دست داشتن (dəst daştən) - malik olmaq, qabil olmaq
 بیا تاجه داری زشمشیر و جام که دارم درین هر دو دستی تمام (۱۶۶, ۸۵)

دست (کسی را) بوسه دادن (dəst-e(kəsi-ra) buse dadən) - birinin əlini
 öpmək, razılığını bildirmək
 بدان دستگه دست شه بوسه داد بنوبتگه خویشتن رفت شاد (۳۱۶, ۱۰۰)
 دست (کسی را) قوی کردن (dəst-e(kəsi-ra) qəvi kərdən) - qoluna güc
 vermək
 چوبنگو هر انرا قوی کرد دست جهان بین که چون گوهرش راشکست (۲۰۴, ۱۸۱)
 دست ازرم کوتاه دیدن (dəst-e azərm kutah didən) - müharibəyə meyl
 etmək
 سکندر چو غوغای بدخواه دید ز خود دست ازرم کوتاه دید (۱۷۱, ۷۰)
 دست از عنان سوی خنجر کشیدن (dəst əz enan su-ye xəncər kəşidən) -
 xəncərə əl atmaq
 چو دست از عنان سوی خنجر کشیم بد اندیش رادام در سر کشیم (۴۰۸, ۶۵)
 دست (کسی) بر آمدن کار (əz dəst-e (kəsi) bər amədən-e kar) -
 əlindən iş gəlmək, iş bacarmaq
 بر آید مگر کاری از دست شاه که شه راقویتر کند پایگاه (۸۱, ۳۳)
 از دست شدن (əz dəst şodən) - əldən düşmək, məhv olmaq
 بزخمی دگر باز مین پست شد چنین چندگر دنکش از دست شد (۴۱۸, ۹۴)
 از دست دادن (əz dəst dadən) - əldən vermək
 بجز رسم زردشت آتش پرست نداد آنگر رسمها راز دست (۵۵, ۳۱)
 به دست افکندن (be-dəst əfkəndən) - əlinə vermək, qismət etmək
 یکی رابدست افکند کوه گنج نسنجیده هانی دهد کوه سنج (۱۵۵, ۷)
 به دست آمدن (be-dəst amədən) - həyata keçmək
 تمنای شه آنگه آید بدست که بر روی دریا توان پول بست (۱۶۴, ۵۵)
 به دست آمدن (be-dəst amədən) - əldə olunmaq, müyəssər olmaq
 اگر کان گنجی چو نانی بدست بسی گنج ازین گونه در خاک هست (۲۶, ۱۷)
 به دست آمدن (be-dəst amədən) - yaranmaq alınmaq

بسا روډکز زخم خوردن گسست که تا زخمه رودی آمدبدست (۱۵۰, ۱۵۳)

بدست آمدن (be-dəst amədən) - açılmaq, faş olmaq

جزاینم نشانه‌های پوشیده هست کزوراز پوشیده آیدبدست (۱۵۷, ۲۶۰)

بدست آمدن (be-dəst amədən) - ələ keçmək

مگر ماربرگنج از آن رونشست که تا رایگان مهره نایدبدست (۲۰, ۳۱)

بدست آمدن (be-dəst amədən) - tapılmaq

چو زینگونه جانی بدست آمدش در آن جای فرخ نشست آمدش (۹, ۴۵۶)

بدست آمدن (be-dəst amədən) - təsadüf olunmaq, rast gəlmək

هر آتشگهی کامد آنجا بدست چویخ سرد کردش بر آتش پرست (۷۵, ۳۲۲)

بدست آمدن (be-dəst amədən) - tabe olmaq

چو دانست کان شهر دارا پرست بجهت سکندر نیاید بدست (۹۷, ۳۲۳)

بدست آوردن (be-dəst avərdən) - həyata keçirmək

گراین چاره سازی بدست آوریم بر آن چیره دستان شکست آوریم (۱۰۵, ۹۱)

بدست آوردن (be-dəst avərdən) - ələ gətirmək, əldə etmək

دلا نابزرگی نیاری بدست بجای بزرگان نشاید نشست (۳, ۳۰)

بدست داشتن (be-dəst daştən) - malik olmaq

زر آن زور زهره کی آرد بدست که دارای دین راکندزیر دست (۵, ۲۸۲)

بدست گرفتن (be-dəst gerefətən) - ələ almaq, içmək

می لعل بگرفت باو بدست چنین تاشدند از می آنروز مست (۸۷, ۳۱۵)

بدست گرفتن (be-dəst gerefətən) - əldə tutmaq

بر اورنگ شاهنشهی برنشست گرفته ترنجی معنیر بدست (۱۰۰, ۲۵۶)

بدست گرفتن نامیدی (be-dəst gerefətən-e naommid) - naumid olmaq, ümitsizliyə qapılmaq

وگرنامیدیش گیر بدست بدست آورد هر امید که هست (۷۴, ۴۵)

بدست تیر دادن (be-dəst-e təbər dadən) - baltalamaq

چو شد بارور میوه دار جوان بدست تیر دانش چون توان (۴, ۱۱۳)

بدست بودن (bər dəst budən) - əldə olmaq, birinin əlinə keçmək

زدریا بدریاتو کردی نشست بر ایران و توران ترا بود دست (۴۲, ۳۵۷)

بدست گرفتن (bər dəst gerefətən) - əldə tutub saxlamaq

یکی گوشه از شقه آن حریر بدو دالکین نقش بردست گیر (۱۷۰, ۲۶۱)

بدست وپای تبلرزه بر افتادن (bər dəst-o-pay təblərze bər oftadən) - əl-ayağı əsmək, titrəmək

ز شوریدن ناله گرنای بر افتاد تبلرزه بر دست وپای (۵۴, ۱۷۹)

بدست وپای گره بستن (bər dəst-o-pay gereh bəstən) - əl-qolunu bağlamaq

سیاست گره بست بر دست وپای زهر پیکری مانده نقشی بجای (۷۲, ۱۹۶)

بدست افتادن (dər dəst oftadən) - ələ düşmək, ələ keçmək

سکندر چو دید آن همه کان گنج که در دستش افتاد بی دسترنج (۳۶, ۱۹۴)

بدست دادن (be-həm dəst dadən) - biri ilə razılaşmaq, bir-birinə əl vermək

ملکزاده با او بهم داد دست بپنرفتگاری بر آن عهد بدست (۴۱, ۷۲)

دست (dəst) - şaxə

ز باریدن ابر کافور بار سمن رسته از دستهای چنار (۱۶, ۲۷۶)

دست (dəst) - tərəf

گرانمایگان را بدانسان که خواست بفرمود رفتن سوی دست راست (۴۸, ۱۷۸)

دستی (ze-hər dəsti) - hər tərəfdən, müxtəlif şeylərdən

شاه از قصه آرزوهای خویش سخنها ز هر دستی آورد پیش (۲۰, ۲۸۳)

دست (dəst) - mövqe

بفرزانه گفتاکه در خسروی سیاست کند دست شاه را قوی (۴۰, ۴۵۸)

دست (dəst) - dəfə

دلا چند از قن بازی انگیختن بهر دست رنگی آمیختن (۳, ۳۱۷)

دست آزمای (dəstazmay) - güc sınaq

بسی حمله کردند دست از مای سربخت کس در نیامد ز پای (۴۱۶, ۴۴)
 دست آزمائی نمودن (dəstazmai nə mudən) - qolunun gücünü sınamaq, güc işlətmək
 بدین خانه دست آزمائی نمود (۲۱۸, ۴۲) اگر چرخ گردان خطائی نمود

داستان (dəstan) - dastan
 داستان نمودن (dəstan nə mudən) - dastan demək
 شباهنگ چون بر ز داز کوه دود بر آهنگ شب مرغ داستان نمود (۸۶, ۵۱)

داستان (dəstan) - tədbir, iş, fənd
 داستان بدست آوردن (dəstan be-dəst avəridən) - tədbir tökmək, fənd işlətmək
 همه داستان توان آوردن بدست کزان زنگیان در آید شکست (۸۹, ۷۹)

داستانینوش (dəstannyuş) - dastan dinləyən
 ترنم شناسان داستانینوش زبانگ مغنی گرفتند گوش (۳۸, ۱۰۸)

دستیازی (dəstbazi) - təcavüz, əl atma, əl uzatma
 دستیازی کردن (dəstbazi kərdən) - əl atmaq, təcavüz etmək
 چه دستی که بر مادر ازی کنی بتاج کیان دستیازی کنی (۱۸۳, ۱۲۱)
 دستیازی کردن (dəstbazi kərdən) - əylənmək, qürrələnmək
 عقابی که نخجیر سازی کند بفر و جگان دستیازی کند (۱۲۵, ۱۱۹)
 دستیازی کردن (dəstbazi kərdən) - əl vurmaq, əylənmək
 کس از بیم شه ترکتازی نکرد بدان لعبتان دستیازی نکرد (۳۹۹, ۲۳)
 دستیازی کردن (dəstbazi kərdən) - əl qaldırmaq
 چونام توام جان تواری کند بمن دیوکی دستیازی کند (۷, ۵۹)

دستبرد (dəstbord) - döyüş, müharibə
 جو همت سلاحست در دستبرد بگوتاکنیم آنچه داریم خرد (۲۸۹, ۲۱)

دستبرد (dəstbord) - üsul, yol
 بداندو هوش در جهان پی فشرد بدین دستبرد از جهان دست برد (۳۳۹, ۹۴)

دستبرد (dəstbord) - cəsarət, şücaət, hünər
 شد اندامش از زخم ناخورده خرد (۱۰۸, ۲۸) پلنگر چو دید آنچنان دستبرد

دستبرد (dəstbord) - qələbə
 مرا بود پیروزی و دستبرد (۳۵۳, ۶۰) بهر جاکه نیروی من پی فشرد

دستبرد داشتن (dəstbord daştən) - üstün olmaq
 توداری درین داوری دستبرد (۱۲۵, ۱۲۳) بفرالی کز اختر توان بر شمرد

دستبرد نمودن (dəstbord nə mudən) - başlamaq
 نمودم بدین داستان دستبرد (۳۸, ۱۱۱) بنقشی که سروکلان هست خرد

دستبندی (dəstbəndi) - bağıllıq, əsarət
 دستبندی دادن (dəstbəndi dadən) - əl-qolunu bağlamaq
 گهت چون فرشته بلندی دهد گهت باندان دستبندی دهد (۱۸۹, ۲۰۸)

دستپخت (dəstpoxt) - tərbiyə almış
 دستپخت کسی بودن (dəstpoxt-e kəsi budən) - birinin yetişdirdiyi, tərbiyələndirdiyi olmaq
 بدان نازکی دستپخت منست (۱۸۷, ۱۷۴) همان روشنگر را که دخت منست

دستپیچی (dəstpici) - əl-qolu bağıllıq
 دستپیچی کردن (dəstpiçi kərdən) - əl-qolunu bağlamaq
 کنم دستپیچی بسنجاییان ز نم سکه بر سیم سقلاییان (۲۸۳, ۲۶)

دستخوش (dəstxoş) - məharət, dəyanət
 دستخوش داشتن (be-çizi dəstxoş daştən) - güclü olmaq, qabil olmaq
 که داری بشیر افکنی دستخوش (۱۰۴, ۲۹۰) بیهلوی شیر آنگهی دست کن

دستخوش کردن (dəstxoş kərdən) - gücünü sınamaq, nail olmaq
 بمر دمکشی دست میگرد خوش (۴۳۲, ۲۹۰) ز هرسو بدان آهن مردکش

دسترس (dəstrəs) - imkan, kömək
 دسترس بودن (dəstrəs budən) - mümkün olmaq
 بکوشیم تاخوش بر آید نفس (۴۶۴, ۲۹) بدانچ آنمی را بود دسترس

دردولتی کوکزیں دستکار بدیوار اوبر نشانم نگار (۵۳, ۴۳)

برین گوشه رومی کند دستکار بران گوشه چینی نگار دنکار (۱۹, ۳۷۶)

دستگاه (dəstqah) - emalatgah (dünya nəzərdə tutulur)

هر آن مال کاید درین دستگاه بروفته دان تندماری سیاه (۱۶۰, ۲۰۲)

دستگاه (dəstqah) - güc, qüvvə, əzəmət

که بر چرخ انجم کشیدیم سپاه (۲۷۹, ۳۷۳)

دستگاه (dəstqah) - xəzinə, hədiyyə

که کس رانی بود آنچه آنچنان دستگاه (۸۵, ۳۳۱)

دستگاه (dəstqah) - taxt

که یک تخت رابر نتابدو شاه (۲۰۹, ۲۶۳)

دستگاه (dəstqah) - dayaq

که چون بر عجم دستگاهش بود عرب نیز هندوی راهش بود (۲۴, ۲۴۳)

دستگاه (dəstqah nəhadən) - büsat qurmaq

برین چار سو چون نهم دستگاه که ایمن نباشم ززدان راه (۲۲, ۳۳)

دستگاه (dəstgəh) - sözünün qısa forması, bəxşiş

بدان دستگاه دست شه بوسه داد بنوبتگه خویشتن رفت شاد (۱۰۰, ۳۱۶)

دستگیر (dəstgir) - kömək etmə, əl tutma

جهان دادخواست وشه دستگیر زداور نباشد جهانراگزیر (۵۴, ۷۸)

دستگیر (dəstgir şodən) - kömək etmək

از آن ائلمم بر سر این سریر که افتادگانراشوم دستگیر (۵۶, ۲۳۰)

دستمزد (dəstmozd) - əlmüzdü

چو دریاچرا ترسم از قطره دزد که ابرم دهد بیش از آن دستمزد (۳۵, ۲۲)

دستکارده (dəstnakərde) - bakirə, əldəyməmiş

می لعل در جام ناخورده بود نسفته دری دست ناکرده بود (۵۴۲, ۴۴۹)

دستور (dəstur) - vəzir

دسترس بودن (dəstrəs budən) - əli çatmaq, gücü çatmaq, qüdrəti olmaq

مراکاشکی بودی آن دسترس که نگذارمی حاجت کس بکس (۷۷, ۳۵)

دسترس داشتن (dəstrəs daştən) - cəsarəti olmaq

ندارد چومن خاکی آن دسترس که بآب حیوان برآرد نفس (۴۹۰, ۴۴۵)

دسترس یافتن (bər çizi dəstrəs yaftən) - imkanı olmaq, əli çatmaq

ندارم طمع بر زروسیم کس وگر چندیابم بر آن دسترس (۳۳, ۲۲۸)

دسترنج (dəstrənc) - zəhmət

ولیکن بشرطیکه بر دسترنج برما برگشاده کنی قفل گنج (۱۱۰, ۱۷۴)

دسترن (dəstzən) - əl çalan

فرو هشته گیسوشکن در شکن یکی پایکوب و یکی دسترن (۲۸, ۲۰۸)

دستزور (dəstzur) - güclü

زگوران سرافرازگوری بود که بافحلیش دستزوری بود (۳۶, ۱۶۲)

دستزور آمدن (dəstzur amədən) - ziyan dəymək, zülm olmaq, zor işlənmək

زیبیشانی بیل تاپای مور نیاید زمن بر کسی دستزور (۱۲۲, ۲۲۸)

دستشوی (dəstşuy) - əl yuma

خورشهای شاهانه مشکبوی طبیهای مشک از پی دستشوی (۸۰, ۲۵۴)

دستشوی (dəstşuy) - imtina

دستشوی کردن (dəstşuy kərdən) - əl çəkmək, imtina etmək

زیبغاره آن زن نغزگوی زناخورده خوان کردشه دستشوی (۲۶۹, ۲۶۸)

دستشویی (dəstşui) - imtina

دستشویی کردن (dəstşui kərdən) - imtina etmək, uzaqlaşmaq

کنم دستشویی بپاک وبلید بیکر این چنین دست شاید کشید (۲, ۴۰۳)

دستکار (dəstkar) - əl işi, naxış

دردولتی کوکزیں دستکار بدیوار اوبر نشانم نگار (۵۳, ۴۳)

برین گوشه رومی کند دستکار بران گوشه چینی نگار دنکار (۱۹, ۳۷۶)

دستگاه (dəstqah) - emalatgah (dünya nəzərdə tutulur)

هر آن مال کاید درین دستگاه بروفته دان تندماری سیاه (۱۶۰, ۲۰۲)

دستگاه (dəstqah) - güc, qüvvə, əzəmət

که بر چرخ انجم کشیدیم سپاه (۲۷۹, ۳۷۳)

دستگاه (dəstqah) - xəzinə, hədiyyə

که کس رانی بود آنچه آنچنان دستگاه (۸۵, ۳۳۱)

دستگاه (dəstqah) - taxt

که یک تخت رابر نتابدو شاه (۲۰۹, ۲۶۳)

دستگاه (dəstqah) - dayaq

که چون بر عجم دستگاهش بود عرب نیز هندوی راهش بود (۲۴, ۲۴۳)

دستگاه (dəstqah nəhadən) - büsat qurmaq

برین چار سو چون نهم دستگاه که ایمن نباشم ززدان راه (۲۲, ۳۳)

دستگاه (dəstgəh) - sözünün qısa forması, bəxşiş

بدان دستگاه دست شه بوسه داد بنوبتگه خویشتن رفت شاد (۱۰۰, ۳۱۶)

دستگیر (dəstgir) - kömək etmə, əl tutma

جهان دادخواست وشه دستگیر زداور نباشد جهانراگزیر (۵۴, ۷۸)

دستگیر (dəstgir şodən) - kömək etmək

از آن ائلمم بر سر این سریر که افتادگانراشوم دستگیر (۵۶, ۲۳۰)

دستمزد (dəstmozd) - əlmüzdü

چو دریاچرا ترسم از قطره دزد که ابرم دهد بیش از آن دستمزد (۳۵, ۲۲)

دستکارده (dəstnakərde) - bakirə, əldəyməmiş

می لعل در جام ناخورده بود نسفته دری دست ناکرده بود (۵۴۲, ۴۴۹)

دستور (dəstur) - vəzir

ارسطو که دستور درگاه بود (Aristotel nəzərdə tutulur) - ağıllı vəzir (dəstur-e dana) دستور دانا
 بهرنیک و بدمحرم شاه بود (۷۷, ۴۴)
 بدستور دانا و ثقیف نوشت که از دانش و دادبودش سرشت (۳۳۹, ۹۰)
 بدستوری او شوی شغل سنج که دستور دانا به از تیغ و گنج (۷۱, ۳۶) دستور (dəsturi) - məsləhət, göstəriş
 دسته (dəste) - dəstə
 چوسرو سهی دسته گل بدست سهی سروزیاب و دنگلیپرست (۲۰۸, ۲۹)
 دسته بستن (dəste bəstən) - dəstələmək, dəstə bağlamaq
 ریاحین سیراب را دسته بند بر افشان ببالای سرو بلند (۶۱, ۲۱) دستیاب (dəstyab) - üstün, qalib
 دستیاب شدن (dəstyab şodən) - üstün olmaq, qalib gəlmək
 تو آنگه که بر من شوی دستیاب زنی بیوه را داد باشی جواب (۲۶۲, ۱۸۸) دفتر (dəftər) - dəftərxana
 دفتر به زندان کردن (dəftər be-zəndan kərdən) - zəbt etmək, oxunmasını qadağan etmək
 فسوفنامه زند را ترک کنند و گرنه به زندان دفتر کنند (۲۱۰, ۵۸) دل (del) - ürək
 دل از جای شد لشگر روم را (əz-cay şodən-e del) - həyəcanlanmaq, narahat olmaq
 دل از جای شد لشگر روم را (۹۶, ۱۸۵)
 دل از جای شد (be-cay amədən-e del) - rahat olmaq
 نشیننده را چون دل آمد بجای اشارت چنان رفت بارهنمای (۲۷۲, ۳۱۴)
 دل بسته را از بندیر گشادن (del-e bəste-ra ze-bənd bər qoşadən) - kədəri-qəmi unutmaq
 دل بسته را بر گشایم زبند گره بر گره چون توانم فکند (۲۶۵, ۲۲۷)
 دل دادن (del dadən) - ürək vermək, ürəkləndirmək
 دلش دافرزانه گای شهر یار شکیبانی آوردین کارزار (۴۴۰, ۳۹۸)

دل گرم کردن (del gərm kərdən) - ürəkləndirmək
 بپرسیدش اول باواز نرم بشیرین زبانی دلش کرد گرم (۲۴۶, ۸۶)
 دلخوشی (delxoşi) - şadlıq, sevinc
 دلخوشی نمودن (delxoşi nəmudən) - sevinmək, şadlanmaq
 خوش دیددل را کشتی مینمود به آن خوشدلی دلخوشی مینمود (۴۶۱, ۸۳)
 دم (dom) - quyruq
 دم گرگ بر پای میش بستن (dom-e qorq bər pa-ye miş bəstən) - ədalətli olmaq, əmin amanlıq yaratmaq.
 دم گرگ را بست بر پای میش (۶۴, ۸)
 دماغ (dəmağ) - damağ
 دماغ بر آمدن دماغ (be-cuş bər amədən-e dəmağ) - hirsələnmək, coşmaq
 دماغش ز گرمی بر آمد بجوش بر آورد چون رعده غران خروش (۸۶, ۳۸)
 دنبه (donbe) - hiylə
 دنبه پروردن (donbe pərvərdən) - hiylə işlətmək
 چوشیران بپرخاش خو کرده ام نه چورویهان دنبه پرورده ام (۴۱۵, ۵۲)
 دندان سپید (dəndansəpid) - gülər
 سیاهان از آن کار دندان سپید ز خنده لب رومیان نا امید (۸۶, ۴۸)
 تاما کارلیق etmək (tiz gəştən-e dəndan-e qorq) تیز گشتن دندان گرگ
 شکم کرده اهوی صحرا بزرگ براو تیزتر گشته دندان گرگ (۳۲۱, ۶۸)
 دو (do) - iki
 دو آلوده طشت (do alude təşt) - yer-göy
 نبشته برین هر دو آلوده طشت چو خون سیاوش بسی سرگشت (۱۴۲, ۸۰)
 دود افکنی (dudəfkəni) - sehrbazlıq (günəşin tülüu)
 چویغما و خلخ شدا ز روشنی (۳۴۴, ۶۱)
 دودری (dodərzi) - ikitirəlik

دودرزی زدل بشکند کوه را پراکنگی آرد انبوه را (۱۲۲, ۷۵)
 دوستی چنان میگردانید تیغ کزو خصم راجان نیامد ریغ (۱۷۰, ۵۹)
 بر آتشپرستان سیاست نمود بر آورد از آن دوده یکباره دود (۳۲۲, ۷۸)
 ده دوده را بر گرفت خراج نه ساواز ولایت ستانم نه باج (۲۲۸, ۳۵)
 خیال نظر خالی از راه تو زگردنگی دور درگاه تو (۲۷, ۵)
 درو دید چون از دها درگوزن بچشمی که دور افتاد از سنگ وزن (۱۴۷, ۶۵)
 چو دور افتاد از میوه خور میوه دار چه خرما بود نخل بن را چه خار (۲۶, ۱۸)
 گران کام نگشاید از دست من همان تیر دور افتاد از شست من (۳۶۷, ۱۹۴)
 بلانی که باشم درو ناصبور ز من دور داری زبیداد دور (۹, ۸۵)
 که این بندی از باده چون شادگشت چرا شد زما دور کازادگشت (۴۴۳, ۴۵۵)
 بیاساقی از من مراد دور کن جهان از می لعل پر نور کن (۱۷۵, ۱)
 زمین را ببوسم بخواشگری مگر دور گردش از داوری (۳۶۷, ۱۹۵)
 پراکنگی آرد انبوه را (۱۲۲, ۷۵)

کجا بودم ادم کجا رانده ام (۳۵۵, ۱۷)
 ز برج قوی زین دزسنگ بست دور از ...dən uzaq olsun - (dur əz...) دور از (۲۹۶, ۱۰۶)
 چه نیک وجه بدر جهان می رود (۳۵, ۶۹)
 مخالف چه دار چودار اتونی (۱۵۲, ۱۳۴)
 که دوران کند دستبازی فراخ (۲۷, ۴۰)
 میچان سراز خط فرمان من (۲۰, ۳۵۰)
 کمندی که بی دورباشی بود (۳۱, ۱۹)
 که مانی بر آن آب زد دورباش (۳۸۰, ۴۹)
 یکی دورباش از جگر بر کشید (۱۳۳, ۶۸)
 رسیدند گرگان و روباه رست (۴۱۰, ۹۶)
 که از جمله دورگیران شدند (۷۸, ۴۹)
 سپید و سیاه چون گراز دورنگ (۹۳, ۱۴۲)

دورنگی (dorəngi) - ikifikirlilik, tərəddüd	زوری کن خویش را دوری کند (۳۷, ۱۳۱)
سرچاره گرزیرخواب آورد (۷۷, ۳۵۴)	دورنگی در اندیشه تاب آورد
دونیم (donim) - yarı	بازی چنین تازه شد چون بهشت (۳۷, ۴۸)
دونیم کردن (donim kərdən) - iki yerə ayırmaq	دوزخ (duzəx) - atəşkədə
بماهر دو آن هر دو تسلیم کرد (۸۶, ۲۹۴)	دوزخ پرستنده را دور کرد (۱۰۸, ۳۲۴)
دونیمه (donime) - yarı	دوست (dust) - dost
دونیمه شدن (donime şodən) - iki parça olmaq, iki yerə ayrılmaq	چو من رفتم این دوستان دشمنند (۷۰, ۸)
دونیمه شدن کوه بولادسنج (۱۸۲, ۴۲۴)	دوست داشتن (dust daştən) - sevmək
دورویه (doruye) - ikitərəfli, üzbəüz	مرادوستتر دارد از خویشتن (۷۲, ۳۵)
مگس گریخگاه نگذاشتند (۱۹۹, ۴۲۵)	دوست شدن (dust şodən) - dost olmaq
دورویه سپه پاس برداشتند	چو شد دوست با دوست در ساختم (۷۸, ۳۳۸)
دورویی (dorui) - ikiüzlülük	دوست انگیز (dustəngiz) - mehriban
دورویی نگریکزیبانی مجوی (۳, ۸۳)	دشمن کنی تیغ او تیزتر (۱۳, ۷۶)
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	که بود از پدر دوست انگیزتر
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوستی (dusti) - dostluq
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	دم دوستیش آشکارا زدند (۹۰, ۳۲۳)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوستی (dusti costən) - dostluq etmək
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	وزین دشمنی کردن آخر چه سود (۲۶۴, ۳۷۲)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوسوراخ (dosurax) - ikiüzlü
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	یکی سوی شهوت یکی سوی از (۱۰, ۸۴)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوش (duş) - çiyin
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	حمایل فرو هشته از طرف دوش (۱۹۱, ۹۷)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوش (be-duş bər avərdən) - çiyinə salmaq
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	که از دیدنش مغز را رفت هوش (۱۴۸, ۴۲۱)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوش (duş) - dünən, dünən gecə
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	برازی که نامد پذیرای گوش (۳, ۴۰)
دورویی (öldürən iki sərhəng nəzərdə tutulur)	دوسد (dosəd) - iki yüz
دورویی (do kəjzəxme-ye xarecahəng) - Daranı	

زبان کویگر می صدوری کند	زوری کن خویش را دوری کند (۳۷, ۱۳۱)
زمین دوزخی بودی کار و گشت	دوزخ (duzəx) - cəhənnəm
بهشت صنمخانه بیحور کرد	بازی چنین تازه شد چون بهشت (۳۷, ۴۸)
همه همراهان تابدریامند	دوزخ (duzəx) - atəşkədə
ندانم کسی کوبجان و بتن	دوزخ پرستنده را دور کرد (۱۰۸, ۳۲۴)
زکین خواهی کیدپرداختم	دوست (dust) - dost
چو من رفتم این دوستان دشمنند (۷۰, ۸)	دوست داشتن (dust daştən) - sevmək
مرادوستتر دارد از خویشتن (۷۲, ۳۵)	دوست شدن (dust şodən) - dost olmaq
چو شد دوست با دوست در ساختم (۷۸, ۳۳۸)	دوست انگیز (dustəngiz) - mehriban
دشمن کنی تیغ او تیزتر (۱۳, ۷۶)	که بود از پدر دوست انگیزتر
دم دوستیش آشکارا زدند (۹۰, ۳۲۳)	دوستی (dusti) - dostluq
دوستی (dusti costən) - dostluq etmək	وزین دشمنی کردن آخر چه سود (۲۶۴, ۳۷۲)
دوسوراخ (dosurax) - ikiüzlü	یکی سوی شهوت یکی سوی از (۱۰, ۸۴)
دوش (duş) - çiyin	حمایل فرو هشته از طرف دوش (۱۹۱, ۹۷)
دوش (be-duş bər avərdən) - çiyinə salmaq	که از دیدنش مغز را رفت هوش (۱۴۸, ۴۲۱)
دوش (duş) - dünən, dünən gecə	برازی که نامد پذیرای گوش (۳, ۴۰)
دوسد (dosəd) - iki yüz	

که آرندخون زمین راجوش (۲۶, ۴۰۵)	زیلان دوصندیل پولادپوش	
دوفرسنگی (dofərsəngi) - iki fərsənglik(də)	فرود آمدند از سر راه دور	
دولابرنگ (dolabrəng) - abi rəng, mavi	زنوک سنان چرخ دولاب رنگ	
دولابه (dolabe) - dolab	چوگردز دولابه تاک سیر	
دولت (doulət) - hakimiyyət, dövlət	نسبنامه دولت کیقباد	
دولت (doulət) - dövlət	بستم دراز دولت خوش عنان	
دولت (doulət) - tale, bəxt	کسیرا که دولت کندياوری	
دولت (doulət) - hakim, şah	ترا دولت از بهر آن خواند بخت	
دولت (doulət) - xoşbəxtlik	ازینجام گفت آن خداوند هوش	
دولت (doulət) - dövlət(sif.)	چومن ره بدین مملکت ساختم	
دولت (doulət) - qüdrət	در آن خشمناکی به فرزانه گفت	

که سیمای دولت بود دلفریب (۶۷, ۳۰۵)	فر و ماند حیران در آن فروزیب	
دولت (doulət) - hədiyyə, bəxşiş	چو دادش زد دولت درودی تمام	
دولت (doulətəndiş) - xoşbəxtlik gətirən, xoşbəxtlik düşünən	فرستادت اقبال من پیش من	
دولت (doulətpərəst) - dövlətpərəst	بیدین تخت و این جام دولتپرست	
دولت (doulətpərəst) - xoşbəxt	گذارنده دانای دولتپرست	
دولت (doulətpənəh) - dövlətin pənəhi, dövlətin dayağı	که دولت پناها جوان بخت باش	
دولت (doulətpənəhi kərdən) - dövləti qorumaq	بدین عقد دولت پناهی کنیم	
دولت (doulətxodai) - şahlıq	هنر هر کجایاقت قدری تمام	
دولت (doulətsəray) - dövlət sarayı	بیا ساقی آن آب حیوان گوار	
دولت (doulətgezə) - güclüyə xəsarət yetirən, şaha sataşan	پذیرا شوارنی سپهربلند	
دولت (douləti) - dövlət(sif.)	در دولتی کوکزین دستکار	
دولت (douləti) - dövlət sahibi	ترادولت اورا هنریاورست	
دولختی (doləxti) - ikitaylı	دولختی دراز چار دیوار بستن	

دولختی در از چار دیوار بست (۲۷۰, ۲۹۰)	شه آسایش و خواب را کار بست
دوم (dovvom) - ikinci	دوم مردمی کردن بیسپاس
عوض باز ناجستن از حششناس (۴۷, ۵۰)	
دوم ره (dovvom rəh) - ikinci dəfə	دوم ره که بریست افزود هفت
بیغامبری رخت بریست و رفت (۴۱, ۵۶)	
دومغزی (doməğzi) - iti düşüncə	
دومغزی دادن (doməğzi dadən) - işıqlandırmaq, gözəl fikirlərlə doldurmaq	
چو صبحدم دماغ دومغزی دهد (۲, ۱۹۱)	می کز خودم پایلغزی دهد
دومنزل (domənzil) - iki mənzil (məsafə)	ز شادی دومنزل برابر دويد
بفرسنگها فرس دیبا کشید (۱۷, ۳۰۱)	
دومنزل کم و بیش (do mənzil kəm-o-biş) - təxminən iki mənzil (məsafədə)	
طویله فرو بست وز دیار گاه (۸۱, ۳۴۵)	دومنزل کم و بیش نزدیک شاه
دوم میدان (do meydan) - iki meydan (məsafə)	بعرض دومیدان در آن تنگجای
فشر دند چون کوه پولاد پای (۱۴, ۴۱۲)	
دوون (dun) - alçaq, aşağı	ستانند کشور گشایند شهر
که خامان خلقتند و دونان دهر (۴۰, ۳۹۵)	
دونی (doi) - ikilik	که مشکوی شه راز شه نور باد
دونی از میان شامدور باد (۴۱, ۲۱۸)	
دویند (dəvidən) - qaçmaq	بخرگوش خفته مبین زینهار
که چندانکه خسید دود وقت کار (۳۱, ۱۶۷)	
ده (dəh) - on	درین ره فرشته زره میروود
که آیدیکی دیو وده میروود (۴, ۸۳)	
ده (deh) - kənd	ده و دوده رابر گر فتم خراج
نه ساو از ولایت ستانم نه باج (۳۵, ۲۲۸)	

ده (deh) - ev, dünya	درین ده بدین دولت آسوده ام (۸۰, ۳۶)	در خلق را گل بر اندوده ام
دها و دهش (dəha-vo-dəheş) - səxavət	سروشیست در صورت آدمی (۸۵, ۳۴۵)	دهاو دهش دار دومردمی
دهان (dəhan) - ağız	دماغی پر آتش دهانی پر آب (۲۰, ۲۱)	رطبچین در آمدنوشینه خواب
دهان گستن دهان (porab gəştən-e dəhan) - ağızın sulanması	دهان سرخ گل گرد دیر آب (۹۸, ۴۶۹)	بناگوشم اربگشاید نقاب
دهان بخورش راه باز گشادن دهان (be-xoreş rah baz qoşadən-e dəhan) - yemək	دهان بر خورش راه بگشاد باز (۲۵۶, ۲۶۷)	چویر مانده دستها شد دراز
دهر (dəhr) - dövr, zaman	جهانرا ز داد و دهش داد بهر (۱۸, ۱۱۹)	ببیر امنش فیلسوفان دهر
دهر (dəhr) - tale, baxt	بهر گنجدانی فرستاد بهر (۵۰, ۱۱۶)	ز گنجی که اور افرستاد دهر
دهره (dəhre) - dəhrə, balta	شد از خانه دولتش تاج و تخت (۱۳۹, ۲۰۰)	چوزد دهره بر پهلوانی درخت
دهستان (dəhestan) - Dəhistan	نوندی نبینی بجز لور کند (۲۱, ۴۱)	زری تاد هستان و خوارزم و جند
دهش (dəheş) - bəxşiş, sərvət	سراز چنبر سرکشی تافتند (۵۰, ۱۹۵)	جو ایرانیان آن دهش یافتند
دهقان (dehqan) - kəndli	می در قدح ریز چون شهود شیر (۱, ۶۰)	بیا ساقی از خم دهقان بیر
دهقان (dehqan) - tarixçi, şair	بدار ا کند نسل اویاز بست (۳۳, ۶۶)	دگر گونه دهقان آذر پرست
دهقان (dehqan) - İran, əcəm		

گزارش کن رازهای نهفت زتاریخ دهقان چنین بازگفت (۱۲, ۸۴)

دهقان (dehqan) - Zərdüšti

دهقان آذرپرست (dehqan-e azərpərəst) - Zərdüšt

دگر گونه دهقان آذرپرست بدارا کند نسل اوبازبست (۳۳, ۶۶)

atəşpərəstlik, zərdüştlik - (din-e dehqan) دین دهقان

که چون دین دهقان بر آتش نشست بمر دآتش وسوخت آتشپرست (۱۰, ۲۰۷)

dehol - baraban, təbil (dohol) دهل

دهلهای گرگینه چرم از خروش در آورده مغز جهانرا بجوش (۱۳۵, ۹۳)

təbil çalmaq - (bər dohol xəşmnak şodən) بر دهل خشمناک شدن

دهلزن چو شد بر دهل خشمناک بر آورد فریاد از باد پاک (۴۰, ۳۴۲)

susdurmaq - (dohol-e(kəsi-ra) - dərідən) دهل (کسی را) دریدن

صبا بلبلا ترا دریده دهل ز نامحرمان روی پوشیده گل (۲۰, ۲۷۶)

öz əzəmətini - (dohol bər dər-e xiştən zədən) دهل بر درخویشتن زدن

چه دانی که من خود چه فن میزنم دهل بر درخویشتن میزنم (۱۲, ۳۱)

göstərmək(sözlə, şerlə)

دولتزن (doholzən) - təbilçi

دهلزن بز دیر تیریه دوال (۴, ۷۹)

دهلیز (dəhliz) - dəhliz

چو آمد بدهللیز درگه فراز زمانی بر آسوداز آن ترکناز (۹۰, ۲۵۵)

دهلیزه (dəhlize) - dar yol, çıxır

بدهللیزه رهگنرهای سخت ز شیروان چوشیران همی بر درخت (۲۶, ۲۹۰)

دهن (dəhən) - sözüünün qısa forması, ağız دهان

نشینم چو سیمرخ در گوشه ای دهم گوش را از دهن توشه ای (۶۶, ۳۵)

ağzını açmaq - (dəhən baz kərdən) دهن باز کردن

سوی روسی آوردیک ترکناز چوتنداژ دهانی دهن کرده باز (۴۲, ۴۵۴)

susmaq, (dəhən-ra be-mesmar bər duxtən) دهن را بمسمار بردوختن

ağzını mismarlamaq

دهن را بمسمار بردوختن به ازگفتن وگفته را سوختن (۱۰, ۳۱)

nalə - (dəhən-ra çun rouzən qoşadən) دهن را چون روزن گشادن

çəkmək

گر افتد بر ایشان سرسوزنی دهن را گشایند چون روزنی (۵۷, ۴۰۷)

dehəntəng - kiçik ağız (dəhəntəng) دهن تنگ

دهن تنگ و سرگرد و ابرو فراخ رخی چون گل سرخ بر سبزشاخ (۴۸, ۳۳۴)

(buz) - əriməmiş (dəhənaqoşade) دهن ناگشاده

دهن ناگشاده لب آبگیر که آمد لب سبزه را بوی شیر (۱۹, ۲۷۶)

on min - (dəh hezar) ده هزار

زمیران بر طاس و روسی دیار گرفتار شد تیغزن ده هزار (۴۹, ۴۵۵)

onda biri - (dəh yeki) ده یکی

که نتوان از آن ده یکی بازگفت (۸۴, ۴۸۹)

onda bir verən - (dəh yekdəh) ده یک ده

نبینی که ده یک دهان خراج بدهللیز درویش دزدند باج (۲۳, ۴۶۳)

dünən - (di) دی

چو دی رفت و فردا نیامد پدید بشادی یک امشب بیاید برید (۱۲, ۴۶۳)

qışın ilk ayının adı - (dey) دی

چه فرخ کسی کوبهنگام دی هم آتش نه پیش و هم مرغ ومی (۳, ۲۱۵)

diyar - ölkə, yer, diyar (diyar) دیار

درست آن شد از گفته هر دیار که فیلقوس آمد آن شهریار (۳۶, ۶۶)

ipək - (diba) دیبا

گر انمایه هانی که باشد غریب ز مرکوب و جوهر ز دیبا و طیب (۵۴, ۱۱۶)

bəzək - (diba) دیبا

بمهر توام بیشتر گشت عزم که دیبای بز می و زیبای رزم (۵۲۷, ۴۴۸)

ipəkçilik - (dibagəri) دیباگری

səbanın əsib - (be-dibagəri dər amədən-e səba) بدیباگری در آمدن صبا

çiçəkləri açması

صبا چون در آید بدیناگری زمین رومی آرد هواشتری (۴۶۶, ۵۵)

گزارنده نقش دیبای روم کند نقش دیباچه رامشک بوم (۱۲۷, ۱۰)

بجز زن کسی کارسازش نبود بیدار مردان نیازش نبود (۲۵۰, ۲۹)

کنند بپرکنده خاک مرا نبیند کسی جان پاک مرا (۶۴, ۷)

شکیندگی دید درمان خویش بتسلیم دولت سرافکند پیش (۲۶۶, ۲۳۹)

- (bər ə da-ye xod dəst-e xod biş didən) - بر اعدای خود دست خودبیش دیدن
özünü düşməndən güclü bilmək.
چو در فال فیروزی خویش دید بر اعدای خود دست خود بیش دید (۱۷۲, ۸۵)

مبین گنبد کوه راسنگ بست مگو سنگ راکی در آید شکست (۱۶۵, ۷۶)

مبین سرسری سوی آن شهریار که هم تیغزن بود وهم تاجدار (۴۳, ۴۱)

نبیند ز تعظیم خود در کسی چو بیند نوازش نماید بسی (۳۴۷, ۱۱۳)

کمر بند و بیداری بخت بین کله داری کن سر تخت بین (۱۲۴, ۱۰۱)

چو قاصد جوابی چنین دید سخت بپشت خر خویش بر بست رخت (۱۳۶, ۱۰۳)

ببین تا چه دید اوز گشت جهان تو نیز آن مکن تائینی همان (۲۰۲, ۱۶۵)

خرامنده برسبزه آن زمی خیالی نبیند بجز خر می (۲۴۹, ۱۲)

فرستنده من چنان دید رای که خالی کند شه زیگانه جای (۳۶۴, ۱۴۴)

ولیکن چو بینی سر انجام کار بشهر خودست آدمی شهریار (۳۹۲, ۶)

ز تو آیتی در من آموختن زمن دیور ادیده بر دوختن (۵۸, ۷)

چو در نیمشب سر بر آرم ز خواب ترا خوانم وریزم از دیده آب (۴۷, ۶)

دگر ره توقف پسندیده داشت که تاراج بدخواه در دیده داشت (۴۵۰, ۵۵۲)

– (bər dide-ye couhəri xak zədən) - بر دیده جوهری خاک زدن
incipərəstlərə nəsihət vermək
زدن خاک در دیده جوهری همه خانه یاقوت اسکندری (۲۶۹, ۲۷۶)

یز کرداری از دیده نگذاشتند بتاقی که رسمست میداشتند (۱۰۰, ۲۳۶)

که داند که فردا چه خواهد رسید ز دیده که خواهد شدن ناپدید (۱۶۷, ۶)

خریدار در چون صدف دیده دوخت بدین کاسدی در نشاید فروخت (۳۱, ۱۴)

ز تو آیتی در من آموختن زمن دیور ادیده بر دوختن (۵۸, ۷)

زمانی شد دیده بر هم نزد بنیک و بد خویشتن دم نزد (۳۶۳, ۱۳۶)

سیاهی دگر زین بر ادهم نهاد بزخمی دیگر دیده بر هم نهاد (۹۹, ۲۳۰)

yatmamaq - dide bi-xab kərdən) دیده بیخواب کردن
 در آن تاختن دیده بیخواب کرد گذر بر بیابان سقلاب کرد (۳۹۸, ۱۶)
 gözetçi - dideban) دیده بان
 در آمدن در دیده بانی پگاه که غافل چراگشت یکبار ه شاه (۳۷۰, ۲۴۱)
 gözətçi olmaq - dideban şodən) دیده بان شدن
 بمن بر شده لشگری دیده بان همه خارج آهنگ و ناخوش زبان (۴۴۷, ۵۱۳)
 dir - uzaq) دیر
 زمین خوردن تا خوردنشان دیر نیست هنوزش ز خوردن شکم سیر نیست (۲۰۱, ۱۴۹)
 dir - çox, uzun müddət) دیر
 بر آن تخت بنشست یکدم نه دیر ببوسید بر تخت و آمد بزیر (۳۰۶, ۸۳)
 dir - çətin) دیر
 مزن سنگ بر آبگینه نخست که چون بشکند دیرگر ددرست (۳۶۲, ۱۱۶)
 deyr - məbəd) دیر
 یکی دیر سنگین بر افراختند بجمهور طاعتگهش ساختند (۲۸۷, ۷۸)
 dirpay) - əbədi) دیر پای
 شنیدم که آن جنبش دیر پای هنوز اندران تخت مانده بجای (۳۱۱, ۳۸)
 dirconbeş) - asta fırlanan, ləng fırlanan) دیر جنبش
 دوپره چوپرگار مرکز نور د یکی دیر جنبش یکی زونگرد (۴۲۰, ۱۳۱)
 dirsəl) - qədim, köhnə) دیر سال
 بفرمود کان آتش دیر سال بگشتند و کردند یکسر ز کال (۲۱۱, ۶۴)
 qocalmaq - dirsəl şodən) دیر سال شدن
 جهان پادشاه چون شود دیر سال پرستنده راز و بگوید ملال (۹۷, ۹۸)
 dirine) - qədim) دیرینه
 بپرداخت آن گنج دیرینه را وزو داد مرهم بسی سینه را (۳۲۴, ۱۰۹)
 dirine) - əvvəlki) دیرینه
 همان عهد دیرینه بر جای داشت علمهای پیشینه بر جای داشت (۷۵, ۱۶)

dirinedour) - qədim) دیرینه دور
 dünya, yer kürəsi) - xak-e dirinedour) خاک دیرینه دور
 که داند که این خاک دیرینه دور بهر غاری اندر چه دارد ز غور (۱۸۹, ۲۰۲)
 dirinesal) - qədim, qoca) دیرینه سال
 dünya, yer kürəsi) - deyr-e dirinesal) دیر دیرینه سال
 هنوز اندران دیر دیرینه سال بسی گنجامه ست از آن گنج و مال (۲۸۷, ۸۱)
 qoca tarixçi) - pir-e dirinesal) پیر دیرینه سال
 چنین گوید آن پیر دیرینه سال ز تاریخ شاهان پیشینه مال (۶۶, ۳۸)
 dis) - oxşarlıq və bənzətmə bildirən sözdüzəldici şəkilçi) دیس
 در آن آرزوگاه فرخار دیس نکرد آرزو با معامل مکس (۳۸۴, ۴۱)
 dig) - qazan) دیگ
 xəta, təhlükə) - dig-e porxun) دیگ پر خون
 به ار پای ازین پایه بیرون نهم نهنین برین دیگ پر خون نهم (۲۰۷, ۸)
 bər dig-e porxun nəhənbon nəhadən) –
 xatani uzaqlaşdırmaq
 به ار پای ازین پایه بیرون نهم نهنین برین دیگ پر خون نهم (۲۰۷, ۸)
 hər) - ze-hər daneş digi be-cuş avərdən) زهر دانش دیگی بجوش آوردن
 elmi öyrənmək
 برینگونه می زیست بار ای و هوش زهر دانشی آورده دیگی بجوش (۷۳, ۵۲)
 digər) - başqa) دیگر
 بدین طول و عرض اندرین کارگاه کرابوددیگر چنان بارگاه (۵۷, ۵۹)
 başqa tərəfdən) - ze-digər tərəf) زدیگر طرف
 سکندر زدیگر طرف چاره ساز که چون پای دارد در آن ترکناز (۱۷۷, ۸۳)
 digər) - yeni) دیگر
 سپهر از شکر کوشکی ساخته ز گل گنبدی دیگر افراخته (۲۲۰, ۸۳)
 digər) - başqa yarısı) دیگر

یکی نیمه زامیدو دیگر ز بیم (۱۲۸, ۳۴۸)	سخن ساخته در گزارش دونیم
دیگر (digər) - başqası	یکی از زرو دیگر از لعل پر
سه دیگر زیاقوت و چارم زدر (۲۵۵, ۲۶۷)	
دیگر (digər) - daha, artıq	چو پایان پذیرد حد کاینات
نماند در اندیشه دیگر حیات (۲۰, ۱۱)	
دیگری (digəri) - başqası	اگر دیگران کاصلشان آدمیست
همه مردمند او همه مردمیست (۳۰, ۴۷)	
دین (din) - din, insaf	بگوهر جهان را بیار آسته
بتیغ از جهان دادودین خواسته (۱۵, ۱۴)	
دینار (dinar) - dinar (qızıl pul)	بامید آن گنج دیوار بست
بر انداخت دینار خود راز دست (۴, ۲۳)	
دینپروری (dinpərvəri) - dindarlıq	گروهی ز پائی و دین پروری
پنیرا شدنش بی بیغامبری (۴۴, ۴۳)	
دینپناه (dinpənah) - dindar	شه دادگرد آوردین پناه
جو دانست کاور دزنگی سپاه (۲۸, ۸۰)	
دیو (div) - div	ز توایتی در من آموختن
زمن دیورا دیده بر دوختن (۵۸, ۷)	
دیوار (divar) - divar	تروخشکی اشک و رخسار من
بکهگل بر اندود دیوار من (۸۵, ۳۶)	
دیوار بست (divarbəst) - çərçivəyə alınmış	بامیدان گنج دیوار بست
بر انداخت دینار خود راز دست (۶, ۲۳)	
دیوان (divan) - divan, mühakimə yeri	گروهی ز دیوار دستور او
بحکمت نوشتند منشور او (۴۳, ۴۲)	
دیوان (divan) - dəftərxana	طلب کرد کاید ز دیوان دبیر
بکار آوردمشک را باحریر (۱۵۵, ۱۵۴)	
دیوان (divan) - vergi dəftəri	

(ze divan-e dehqan qələm bər kəşidən) - ز دیوان دهقان قلم بر کشیدن	
kəndli vergisini ləğv etmək	ز دیوان دهقان قلم بر گرفت
ز بیمایگان درم بر گرفت (۳۷, ۷۷)	
دیوانگی (dəvanəgi) - divanəlik	نمودند بسیار مردانگی
هم از زیرگی هم ز دیوانگی (۲۶۵, ۱۰۲)	
دیوانه (divane) - vurgun	شه ارچون سلیمان شود دیوبند
مرا در جهان هست دیوانه چند (۶۳, ۴۶۶)	
دیوانه (divane) - ağılsız, qabiliyyətsiz	هنرمند اسر بر آرم بلند
کشم پای دیوانه رازیر بند (۳۸, ۲۲۸)	
دیوانه خوی (divanexuy) - dəliqanlı	از آن ابو الفضلان گستاخ گوی
وزان بو الحکیمان دیوانه خوی (۷۶, ۲۳۱)	
دیوباد (divbad) - sürətli, cəld	همان پایکویان کشمیر زاد
معلق زن از رقص چون دیوپای (۴۹, ۳۸۵)	
دیوبند (divbənd) - divi əsir edən	شه ارچون سلیمان شود دیوبند
divləri əsir etmək (divbənd şodən) - دیوبند شدن	
مرا در جهان هست دیوانه چند (۶۳, ۴۶۶)	
دیوخانه (divxane) - divxana	چه بندیم دل در جهان سال و ماه
که هم دیوخانه ست و هم غول راه (۴, ۱۲۹)	
دیوزاد (divzad) - divzad, vəhşi	همی هر چه روز آید آن دیوزاد
قوی دست گردنکه دستش مباد (۴۲, ۳۱۹)	
دیوسار (divsar) - vəhşi, div	ربودندش آندیوساران ز جای
چوکه برگ رامهرهء کهربای (۴۰, ۸۶)	
دیومردم (divmərdom) - divxasiyyətli, divtəbiətlilər	زماز ندران نایدالا دوجیز
یکی دیومردم یکی دیونیز (۲۴, ۴۱)	
دیهم (dihim) - tac, şahlıq taxtı	ندانم که دیهم کیخسروی
ز فرق که خواهد گرفتن نوی (۴۲, ۱۵۸)	

ذ (zal) - Fars əlifbasının 11-ci hərfi

ذات العماد (zat-ol-emad) - saray adamları

جهانرا بفرمان چندین بلاد ستون درستت ذات العماد (۲, ۵۱)

ذخیره (zəxire) - ehtiyat

ذخیره چوزان شهر گوردتهی تو چون اژدها سربدانجانهی (۵۸, ۳۵۸)

ذره (zərre) - zərrə

گرش منجینق توکردی خراب بنره کجا ریختی آفتاب (۱۰۸, ۲۹۶)

MƏNZƏRƏ HƏSƏN qızı MƏMMƏDOVA

Nizami Gəncəvi dilinin lüğəti
(«Şərəfnamə» əsəri üzrə)

I hissə

Nəşriyyatın direktoru: **Hafiz Abiyev**
Kompüter tərtibçisi: **Qabil Xeyrullaoglu**
Korrektoru: **Xəlil Nəbiyev**

Çapa imzalanmışdır: 20.02.2009. Sifariş № 5. Həcmi 34 ç.v.
Formatı 84x108 ^{1/32}. Tirajı 200 nüsxə. Qiyməti müqavilə ilə.

*Azərbaycan MEA Geologiya İnstitutu «Nafta-Press»
nəşriyyatının mətbəəsi. Bakı, H.Cavid pr. 29A. Tel.: 4393972*